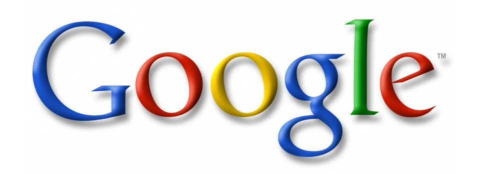
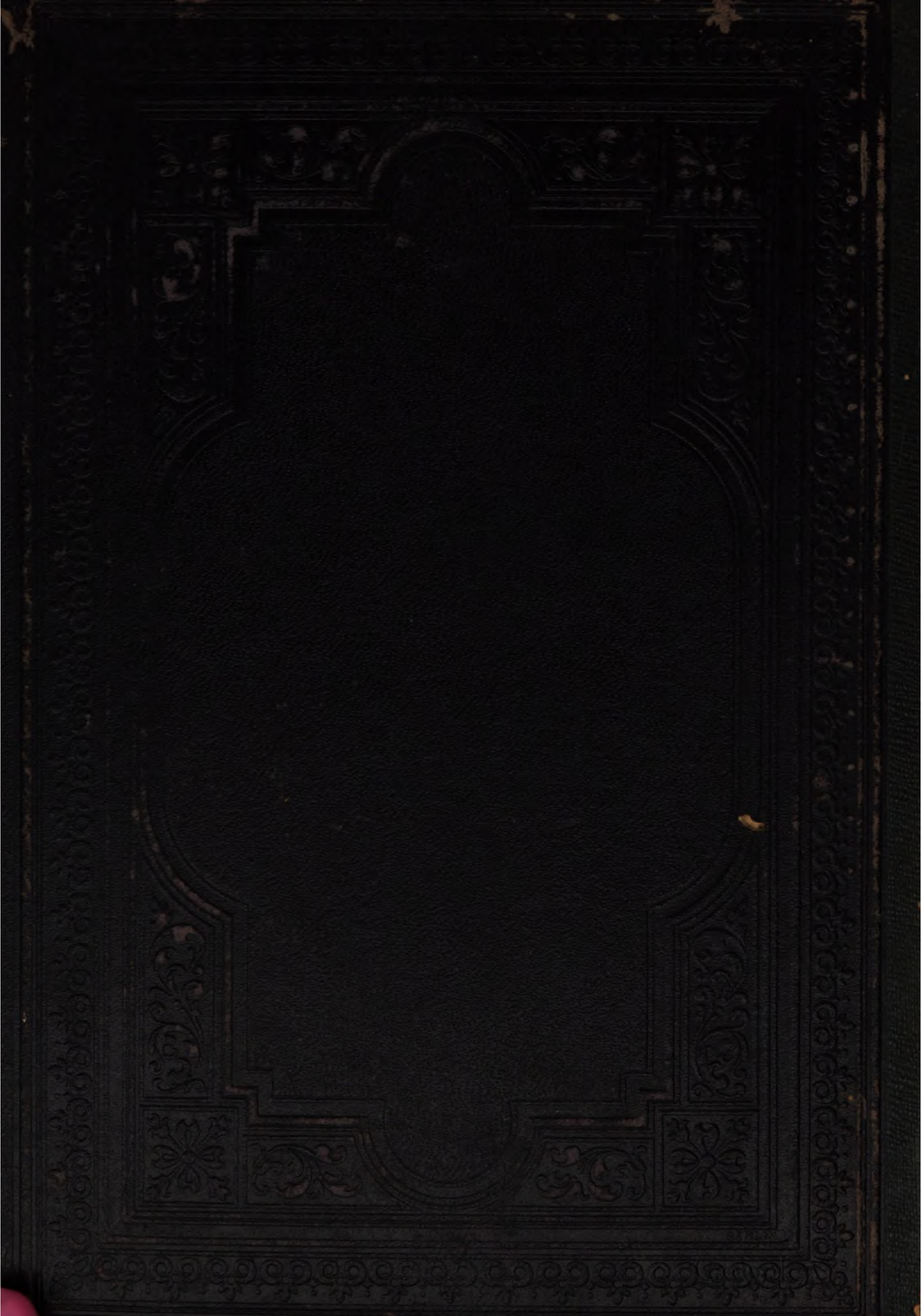

חמשה חומשי תורה

מתורגם אשכנזית מחדש

ונתוסף בו בהוצאה החדשה הזאת

פירוש רש״י

עם נקודות

ע״פ כללי דקדוק לה״ק, ועם ציונים להקל קריאתו ומתורגם אשכנזית צח וקל למען ילך בטח בו כרב כתלמיד.

מאת

יהודה הלוי דעסויער

עבד התורה והעבודה.

הוצאה שניה מתוקנת

בשנת תרס״ה לפ״ק.

בודאפעשט

פערלאג פאָן יאָז. שלעזינגער׳ס בוכהאנדלונג קאָנינסגאססע נר. 1

DER

PENTATEUCH.

*

DIE FÜNF BÜCHER MOSCHE

mit worttreuer deutscher Uebersetzung.

Nebst dem

RASCHI-COMMENTARE

punktirt, leichtfasslich übersetzt, und mit vielen erklärenden Anmerkungen versehen

von

JULIUS DESSAUER

Rabbi

ZWEITE VERBESSERTE AUSGABE

SCHEMOTH

Budapest, 1905.

Verlag von Jos. Schlesinger's Buchhandlung Königsgasse Nr. 1.

Wien, I., Seitenstettengasse 5.

שמות א

א (1) וְאֵ֗לֶּה שְׁמוֹת֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל הַבָּאִ֖ים מִצְרָ֑יְמָה אֵ֣ת יַעֲקֹ֔ב אִ֥ישׁ וּבֵית֖וֹ בָּֽאוּ׃ (2) רְאוּבֵ֣ן שִׁמְע֔וֹן לֵוִ֖י וִיהוּדָֽה׃ (3) יִשָּׂשכָ֥ר זְבוּלֻ֖ן וּבִנְיָמִֽן׃ (4) דָּ֥ן וְנַפְתָּלִ֖י גָּ֥ד וְאָשֵֽׁר׃ (5) וַֽיְהִ֗י כָּל־נֶ֛פֶשׁ יֹצְאֵ֥י יֶֽרֶךְ־יַעֲקֹ֖ב שִׁבְעִ֣ים נָ֑פֶשׁ וְיוֹסֵ֖ף הָיָ֥ה בְמִצְרָֽיִם׃ (6) וַיָּ֤מָת יוֹסֵף֙ וְכָל־אֶחָ֔יו וְכֹ֖ל הַדּ֥וֹר הַהֽוּא׃ (7) וּבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל פָּר֧וּ וַֽיִּשְׁרְצ֛וּ

(1) Und dies sind die Namen der Söhne Israels, die nach Mizrajim kamen; mit Jakob waren sie, Jeder mit seinem Hause, gekommen. (2) Reuben, Schimeon, Lewi und Jehuda. (3) Jisaschar, Sebulun und Binjamin. (4) Dan und Naphthali, Gad und Ascher. (5) Und es waren alle Seelen, die hervorgegangen aus der Hüfte Jakobs, siebenzig Seelen; mit Joseph, der in Mizrajim war. (6) Und Joseph starb und alle seine Brüder und alle desselben Zeitalters. (7) Und die Kinder Israel waren fruchtbar und wim-

רש״י

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אַף עַל פִּי שֶׁמְּנָאָן בְּחַיֵּיהֶן בִּשְׁמוֹתָם חָזַר וּמְנָאָן בְּמִיתָתָן לְהוֹדִיעַ חִבָּתָן שֶׁנִּמְשְׁלוּ לְכוֹכָבִים שֶׁמּוֹצִיאָן וּמַכְנִיסָן בְּמִסְפָּר וּבִשְׁמוֹתָם. שֶׁנֶּאֱמַר: הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא (ישעיה מ׳ מ״ד): (5) ויוסף היה במצרים. וַהֲלֹא הוּא וּבָנָיו הָיוּ בִּכְלַל שִׁבְעִים? וּמַה בָּא לְלַמְּדֵנוּ? וְכִי לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִים שֶׁהוּא הָיָה בְּמִצְרַיִם? אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ צִדְקָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף. הוּא יוֹסֵף. הָרוֹעֶה אֶת צֹאן אָבִיו; הוּא יוֹסֵף שֶׁהָיָה בְמִצְרַיִם, וְנַעֲשָׂה מֶלֶךְ, וְעוֹמֵד בְּצִדְקוֹ: (7) וישרצו. שֶׁהָיוּ יוֹלְדוֹת שִׁשָּׁה

1. (1) ואלה שמות Obgleich die Söhne Israels bei ihrem Leben mit Namen gezählt wurden, so zählte man sie wieder nach ihrem Tode; es sollte dadurch die Liebe Gottes für sie gezeigt werden, daß sie mit den Sternen verglichen sind, welche Gott ebenfalls nach Zahl und Namen aus- und einführt, denn es heißt Jes. 40, 26: Der herausführt nach Zahl ihre Heere, sie alle mit Namen ruft. (5) ויוסף היה במצרים Waren doch er und seine Söhne unter den siebenzig Personen, s. M. 1, 46, 8 mitgerechnet: was will dies lehren? Wissen wir denn nicht, daß Josef in Egypten war? Allein dies soll auf den Tugenden Josefs hinweisen; dieser Josef war es, der seines Vaters Heerde geweidet hat, er war der Josef, der in Egypten gewesen und daselbst zur Regentschaft gelangt ist, und dennoch an seiner Frömmigkeit festhielt. (7) וישרצו Zeigt die Menge der Geburten

וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם׃ פ

(8) וַיָּקָם מֶלֶךְ־חָדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע אֶת־יוֹסֵף׃ (9) וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ׃ (10) הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־הוּא עַל־שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־

melten und mehrten sich und wurden stark gar sehr, und das Land ward voll von ihnen. (8) Da stand ein neuer König auf über Mizrajim, der den Joseph nicht gekannt. (9) Und er sprach zu seinem Volke: Siehe, das Volk der Kinder Israel wird mehr und stärker als wir. (10) Wohlan! wir wollen uns klug beweisen gegen dasselbe, daß es sich nicht vermehre, und es geschehe, wenn sich Krieg ereignet, daß auch es sich hinzuthue zu unsern Feinden, und wider uns streite und hinaufziehe aus dem Lande.

רש"י

בכרס אחד: (8) ויקם מלך חדש. רב ושמואל חד אמר חדש ממש, וחד אמר שנתחדשו גזרותיו: (סוטה י"א): אשר לא ידע. עשה עצמו, כאילו לא ידע (כ"נ רא"ם): (10) הבה נתחכמה. כל הבה, לשון הכנה והזמנה לדבר הוא; כלומר, הזמינו עצמכם לכך: נתחכמה לו. לעם. נתחכמה מה לעשות לו: (ש"ר) ורבותינו דרשו: נתחכם למושיעם של ישראל לדונם במים, שכבר נשבע שלא יביא מבול לעולם (והם לא הבינו שעל כל העולם אינו מביא; אבל הוא מביא על אומה אחת. ברש"י ישן): ועלה מן הארץ. על כרחנו. ורבותינו דרשו: כאדם שמקלל עצמו ותולה קללתו באחרים והרי הוא כאילו כתב, ועלינו

an, Jede gebar Sechslinge. (8) ויקם מלך חדש Raw und Schemuel: der Eine meint, es war wirklich ein neuer König, nach dem Andern ließ er nur neue bedrückende Verordnungen über sie ergehen. אשר לא ידע Er that, als hätte er ihn nicht gekannt. (10) הבה Bedeutet überall ein Vorbereiten und sich anschicken zu einem Unternehmen, d. h. haltet euch dazu bereit. נתחכמה לו Wir wollen klug überlegen, was mit dem Volke zu thun sei. Unsere Weisen aber beziehen dies לו auf Gott, d. h. wir wollen ihn, den Helfer der Israeliten überlisten, und sie alle durch Wasser richten; da zwar Gott längst geschworen hat, die Welt nimmer mit einer Fluth heimsuchen zu wollen, sie wußten aber nicht, daß Gott wohl keine allgemeine Fluth bringen würde, aber er kann sie über eine Nation bringen! ועלה מן הארץ er wird mit offener Gewalt aufbrechen. Der Talmud, Sota 11 meint, wie wenn sich Jemand selbst flucht, aber aus Furcht den Fluch einem Andern anhängt; man lese es sonach als stünde

הָאָרֶץ׃ (11) וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים
לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת
לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס׃
(12) וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ
וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (13) וַיַּעֲבִדוּ
מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ׃
(14) וַיְמָרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה
בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה
אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם

(11) Da setzten sie über dasselbe Frohnaufseher, um es zu drücken durch ihre Lastarbeiten; und es baute Vorrathsstädte für Phareo, Pithom und Raamses. (12) Doch wie sie es drückten, so mehrte es sich und so breitete es sich aus; und sie empfanden Grauen vor den Kindern Israel. (13) Und die Mizrajim hielten die Kinder Israel zur Arbeit an mit Strenge. (14) Und verbitterten ihr Leben durch harte Arbeit, in Lehm und Ziegeln und durch allerlei Arbeit auf dem Felde, neben all ihren andern Arbeiten, wozu sie dieselben anhielten mit Strenge.

רש״י

מִן הָאָרֶץ, וְהֵם יִירָשׁוּהָ׃ (11) עליו. עַל הָעָם׃ מסים. לְשׁוֹן מַס׃ שָׂרִים שֶׁגּוֹבִין מֵהֶם הַמַּס וּמַהוּ הַמַּס? שֶׁיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה׃ למען ענותו בסבלותם. שֶׁל מִצְרַיִם׃ ערי מסכנות. כְּתַרְגּוּמוֹ. וְכֵן, לֵךְ בֹּא אֶל הַסּוֹכֵן הַזֶּה (ישעיה כ״ב) גִּזְבַּר הַמְּמוּנֶּה עַל הָאוֹצָרוֹת (ש״ר)׃ את פיתום ואת רעמסס. שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיוֹת מִתְּחִלָּה לְכַךְ, וַעֲשָׂאוּם חֲזָקוֹת וּבְצוּרוֹת לְאוֹצָר׃ (12) וכאשר יענו אותו. בְּכָל מַה שֶּׁהֵם נוֹתְנִין לֵב לְעַנּוֹת. כֵּן לֵב הַקָּבָּ״ה לְהַרְבּוֹת וּלְהַפְרִיץ׃ כן ירבה. כֵּן רָבָה וְכֵן פָּרַץ. וּמִדְרָשׁוֹ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת כֵּן. אַתֶּם אוֹמְרִים׃ פֶּן יִרְבֶּה, וַאֲנִי אוֹמֵר׃ כֵּן יִרְבֶּה. ויקוצו. קָצוּ בְּחַיֵּיהֶם. (וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים הַמִּצְרִים בְּעֵינֵי עַצְמָם וק״ל). וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ כְּקוֹצִים הָיוּ בְּעֵינֵיהֶם׃ (13) בפרך. בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה הַמְּפָרֶכֶת אֶת הַגּוּף

ועלינו, wir selbst würden das Land verlassen müssen, und sie würden es besitzen. (11) וישימו עליו Über das Volk מסים Frohdienst, vornehme Amtsherren, welche die Steuer eintreiben; und welche? dem Pharao Vorrathsstädte bauen zu müssen. בסבלותם Mit den Lasten für die Egypter. ערי מסכנות Nach Onk. Vorrathsstädte, ebenso Jes. 22, 15 אל הסוכן zum Schatzmeister, der die königliche Schätze verwaltet. את פיתם ואת רעמסס Anfangs waren diese dazu nicht geeignet, darum ließ er sie nun stärker und fester zu Vorraths-Magazinen herstellen. (12) וכאשר יענו אותו Je mehr man sie zu unterdrücken suchte, desto mehr war es der Wille Gottes, sie zu vermehren und auszubreiten. כן ירבה um so größer war die Fruchtbarkeit, desto stärker wurden sie. Nach d. Midr. gab sich der göttl. Wille also kund: Ihr sagt פן ירבה damit es sich nicht vermehre, ich aber sage: כן ירבה es soll sich allerdings vermehren! ויקצו Ihr Leben ekelte sie

בְּפָרֶךְ׃ (15) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה׃ (16) וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאָבְנָיִם אִם־בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הִוא וָחָיָה׃ (17) וַתִּירֶאןָ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־

(15) Und der König von Mizrajim sprach zu den ibrischen Geburtshelferinnen, von denen der Name der einen Schiphra und der Name der andern Pua war. (16) Und sprach: Wenn ihr Geburtshülfe leistet den ibrischen Weibern, so sehet auf den Geburtsstuhl; wenn es ein Sohn, so sollt ihr ihn tödten, wenn es aber eine Tochter ist, so mag sie leben. (17) Aber die Geburtshelferinnen fürchteten Gott, und thaten nicht wie der König von Mizrajim zu ihnen geredet hatte, und erhielten die Kinder am Leben.

רש״י

ומשברתו: (15) למילדות. הוא לשון מולידות אלא שיש לשון קל. ויש לשון כבד, כמו: שובר: ומשבר; דובר ומדבר. כך, מוליד ומילד: שפרה. זו יוכבד, על שם שמשפרת את הולד: פועה. זו מרים, על שם שפועה, ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה. פועה. לשון צעקה. כמו: כיולדה אפעה (ישעי׳ מ״ב): (16) בילדכן: כמו בהולידכן: על האבנים. מושב האשה היולדת: ובמקום אחר קורוא; משבר. וכמוהו: עושה מלאכה על האבנים. (ירמיה י״ח) מושב כלי אומנות יוצר חרש; אם בן הוא וגו׳. לא היה מקפיד אלא על הזכרים, שראו אצטגניניו. שעתיד להולד בן המושיע אותם; וחיה. ותחיה:

an; der Talmud nimmt es von קוץ Dorn, d. h. Israel schien ihnen ein Dorn im Auge. (13) בפרך Durch harte Arbeit, welche den Körper anstrengt und bricht. (15) למילדות! So viel wie מולידות Geburtshelferinnen; es gibt davon eine einfache (Kal-) und eine schwere (Piel-) Form, so wie שיבר brechen und משבר zertrümmern, דובר reden u. מדבר strenge Reden halten, so auch מוליד gebären und מילד die Geburt befördern. בילדכן Wenn ihr Geburtshilfe leistet. שפרה Diese war Jochebed; sie hieß so, weil sie das Kind verschönte (שפר) läutern. פועה d. i. Mirjam, weil sie das Kind mit sanfter Stimme gleichsam angesprochen und es beruhigte, wie die Frauen die gewöhnlich die schreienden Kinder zu besänftigen pflegen. פועה gleich Jes. 42, 14 כיולדה אפעה ich schreie wie eine Gebärerin. על האבנים d. i. der Stuhl, worauf eine gebärende Frau sitzt; an einer andern Stelle Jes. 37, 3 heißt dieser Stuhl משבר; desgl. Jerem. 18, 3: er fertigte die Töpferarbeit auf dem Stuhl (האבנים) der Arbeitsstuhl eines Töpfers. אם בן הוא Er richtete sein Augenmerk blos auf die männlichen Kinder, weil

הַיְלָדִים׃ שני (18) וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־הַיְלָדִים׃ (19) וַתֹּאמַרְןָ הַמְיַלְּדֹת אֶל־פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים הַמִּצְרִיֹּת הָעִבְרִיֹּת כִּי־חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ׃ (20) וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת

(18) Da ließ der König von Mizrajim die Geburtshelferinnen rufen, und sprach zu ihnen: Warum habt ihr dies gethan, und die Kinder am Leben erhalten? (19) Und die Geburtshelferinnen sprachen zu Pharoo: Weil nicht wie die mizrischen Weiber die ibrischen sind, denn sie sind lebenskräftig; ehe die Geburtshelferin zu ihnen kommt, haben sie geboren. (20) Und Gott that den Geburtshelferinnen Gutes,

רש"י

(18) ותחיין את הילדים. מְסַפְּקוֹת לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן (סוטה שם) תַּרְגּוּם הָרִאשׁוֹן: וְקַיָּמָא; וְהַשֵּׁנִי וְקַיֵּמְתּוּן, לְפִי שֶׁלָּשׁוֹן עָבַר לִנְקֵבוֹת רַבּוֹת, תֵּיבָה זוֹ. וְכַיּוֹצֵא בָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לָשׁוֹן פָּעֲלוּ וְלָשׁוֹן פְּעַלְתֶּם. כְּגוֹן, וַתֹּאמַרְנָה, אִישׁ מִצְרִי לָשׁוֹן עָבַר, כְּמוֹ: וַיֹּאמְרוּ לִזְכָרִים. וַתְּדַבֵּרְנָה בְּפִיכֶם לָשׁוֹן דִּבַּרְתֶּם, כְּמוֹ וַתְּדַבְּרוּ לִזְכָרִים, וְכֵן וַתְּחַלֶּלְנָה אוֹתִי עַל עַמִּי, לָשׁוֹן עָבָר; חִלַּלְתֶּם; כְּמוֹ וַתְּחַלְלוּ לִזְכָרִים: (19) כי חיות הנה. בְּקִיאוֹת כִּמְיַלְּדוֹת. תַּרְגּוּם מְיַלְּדוֹת חַיָּתָא; וְרַבּוֹתֵינוּ דָרְשׁוּ הֲרֵי הֵן מְשׁוּלוֹת לְחַיּוֹת הַשָּׂדֶה שֶׁאֵינָן צְרִיכוֹת מְיַלְּדוֹת (סוטה שם). וְהֵיכָן מְשׁוּלוֹת לְחַיּוֹת? גּוּר אַרְיֵה; זְאֵב יִטְרָף; בְּכוֹר שׁוֹרוֹ; אַיָּלָה שְׁלוּחָה. וּמִי שֶׁלֹּא נִכְתַּב בּוֹ, הֲרֵי הַכָּתוּב כּוֹלְלָן: וַיְבָרֶךְ אוֹתָם: וְעוֹד כְּתִיב: מָה אִמְּךָ לְבִיָּא (יחזקאל י"ט): (20) וייטב. הֵטִיב לָהֶם. וְזֶה הִדּוּק בְּתֵיבָה

seine Sterndeuter sagten, ein Knabe werde der künftige befreier der Hebräer sein. והיה Sie kann am Leben bleiben. (17) ותחיין את הילדים Sie versorgten sie mit Speise und Trank. Das erste ותחיין gibt Onk. וקיימא sie erhielten, das zweite: וקימתון ihr erhieltet, weil im Hebräischen in der verg. Zeit der Mehrzahl weiblich die zweite und dritte Person gleich gebraucht werden. Es kann sonach bedeuten: sie haben etwas gewirkt und ihr habt etwas gewirkt, wie z. B. ותאמרן M. 2, 2, 19, sie sagten, ist die Zukunft in der dritten Person, wie ויאמרו für männl. Person; hingegen Jerem. 3 ותדברנה ihr sprachet, die zweite Person, wie das männliche ותדברו, ebenso: ותחללנה. (19) כי חיות הנה Sie sind erfahren wie Hebammen, מילדות übers. Onk. חייתא, die Rabbinen erklären, sie sind mit den Thieren des Feldes (כחיות) verglichen, welche ebenfalls keiner Geburtshelferin bedürfen, wie z. B. „ein junger Löwe ist Jehuda", Binjamin, ein reißender Wolf, Naftali eine flüchtige Hindin, und der Stamm, der kein ähnliches Beiwort hat, ist in dem allgemeinen Segen (ויברך אותם) mit inbegriffen. (20) וייטב אלהים Er that ihnen

וַיִּרֶב הָעָם וַיַּעַצְמוּ מְאֹד׃ (21) וַיְהִי כִּי־יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים׃ (22) וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל־עַמּוֹ

und das Volk mehrte sich, und sie wurden sehr stark. (21) Und es geschah, als die Geburtshelferinnen Gott fürchteten, und er ihnen Haufer machte. (22) Da gebot Phareo seinem ganzem Volke und sprach: Jeden neu=

רש״י

שיסודה ב׳ אותיות ונתן לה וי״ו יוד בראשה. כשהיא באה לדבר בלשון ויפעיל, הוא נקוד היו״ד בצירי, שהוא קמ״ץ קטן, כגון: וייטב אלהים למילדות. וירב בבת יהודה (איכה ב׳) הרבה תאניה וכן: ויגל את השארית (ד״ה ב׳ ל״ז). דנבוזראדן הגלה את השארית. ויפן זנב אל זנב (שופטים ט״ו) הפנה הזנבות זו לזו. כל אלו לשון הפעיל את אחרים: וכשהוא מדבר בלשון ויפעל, הוא נקוד היוד בחירק. כגון וייטב בעיניו, לשון הוטב; וכן וירב העם, נתרבה העם. ויגל יהודה, הגלה יהודה; ויפן כה וכה, הפנה לכאן ולכאן. ואל תשיבני: וילך, וישב, וירד, ויצא, לפי שאינן מגזרתן של אלו, שהרי היו״ד יסוד בהן ירד, יצא, ישב, ילוך יו״ד אות שלישית בו: וייטב אלהים למילדות. מהו הטובה:? (21) ויעש להם בתים. בתי כהונה, ולויה ומלכות שקורין: בתים. כמ״ש; ויבן את בית ה׳ ואת בית המלך. כהונה ולויה מיוכבד. ומלכות ממרים. כדאיתא במסכת סוטה (שם): (22) לכל עמו. אף עליהם גזר, יום שנולד משה, אמרו אצטגניניו. היום נולד המושיע, ואין אנו יודעי

Gutes. Es ist die Regel, daß ein Wort, dessen Radix aus zwei Buchstaben besteht und dem ו״י vorgesetzt wird, im Hifil das י mit Zere, d. i. Segol punktirt werden, so hier וייטב, Echa 2 וירב, Chron. 2, 37, ויגל, Richter 15 ויפו; alle diese Wörter werden im Hifil gebraucht; stehen diese Ausdrücke dagegen im Kal, so wird das י mit Chirik punktirt, wie z. B. M. 3, 10 ויטב בעיניו, Sam. 2, 18 וירב העם, Kön. 2, 25 ויגל יהודה, M. 2, 12: ויפן כה וכה. Du darfst aber nicht einwenden, daß וילך, וישב, וירד, ויצא wie im Hifil mit Zere punktirt und dennoch unübergehend sind, diese gehören nicht zur selben Klasse, weil das י bei ihnen zum Stamme gehört, יצא, ירד usw. wo das י der dritte Stammbuchstabe ist. וייטב אלהים Worin bestand das Gute? (21) ויעש להם בתים Er ließ von ihnen Priester=, Lewiten= und Königshäuser entstehen, welche Häuser genannt werden, so Kön. 1, 9, 15 לבנות את בית ה׳ das Haus Gottes und das Haus des Königs zu erbauen, was nach Sota 11 heißt: Priester und Lewiten stammten von Jochebed und Könige von Mirjam ab. (22) ויצו פרעה לכל עמו Auch über sein eigenes Volk verhängte er den Befehl; am Tage nämlich, als Mosche geboren wurde, sagten die Sterndeuter: Heute wurde der Erretter

לֵאמֹר כָּל־הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבַּת תְּחַיּוּן׃ פ

ב (1) וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־לֵוִי׃ (2) וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים׃ (3) וְלֹא־יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ

gebornen Sohn sollt ihr in den Fluß werfen, jede Tochter aber leben lassen.

(1) Und es ging ein Mann aus dem Hause Lewi's und nahm eine Tochter Lewi's. (2) Und das Weib ward schwanger und gebar einen Sohn; und als sie ihn sah, daß er schön war, verbarg sie ihn drei Monde. (3) Aber länger

רש"י

אם ממצרים אם מישראל, ורואין אנו שסופו ללקות במים, לפיכך גזר אותו היום אף על המצרים שנאמר כל הבן הילוד, ולא נאמר לעברים: והם לא יודעים שסופו ללקות על מי מריבה:

ב (1) ויקח את בת לוי. פרוש היה ממנה מפני גזרת פרעה, והחזירה ועשה בה לקוחין שניים: ואף היא נהפכת להיות נערה, ובת ק"ל שנה היתה, שנולדה בבואה למצרים בין החומות, ומאתים ועשר נשתהו שם, וכשיצאו היה משה בן שמונים שנה, אם כן כשנתעברה ממנו היתה בת מאה ול' וקורא אותה בת לוי: (2) כי טוב הוא. כשנולד נתמלא הבית כלו אורה (סוטה שם): (3) ולא יכלה עוד הצפינו. שמנו לה המצריים מיום שהחזירה, והיא ילדתו לששה חדשים ויום אחד, שהיולדת לז׳

geboren, wir wissen aber nicht, ob er ein Israelite oder ein Egypter sein wird, wir sehen aber, daß ihm einst das Wasser verhängnißvoll sein wird, darum erließ er den Befehl auch gegen die Egypter (כל הבן הילוד) alle Knaben die geboren werden, sie mögen Ebräer oder Egypter sein; die Sterndeuter wußten aber nicht, das dies auf die Haderwasser M. 4, 12, 20, 22 hindeutet.

2. (1) ויקח בת לוי Er lebte von ihr abgesondert wegen der Verordnung Pharaos, und nahm sie dann wieder, d. h. וילך, er folgte dem Rathe seiner Tochter, denn sie sagte: Dein Entschluß ist strenger, als Pharaos Beschluß, dieser verhängte blos über die Knaben den Untergang, du aber über Knaben und Mädchen zugleich; daraufhin nahm er sie wieder zu sich, sie erschien ihm ganz jugendlich, obgleich sie damals 130 J. zählte, denn sie wurde, als die Israeliten nach Egypten kamen, zwischen den Stadtmauern geboren, 210 Jahre hielten sie sich daselbst auf, bei ihrem Auszuge war Mosche 80 Jahre alt: folglich zählte sie bei dieser Schwangerschaft 130 Jahre. Die Schrift nennt sie (wie im väterlichen Hause) „die Tochter des Lewi“. (2) כי טוב הוא Als Mosche geboren wurde, erfüllte sich das Haus mit Lichtglanz. (3) ולא יכלה עוד הצפינו Die Egypter hatten von der Stunde an gezählt, als der Mann sie wieder zurücknahm, sie kam zu sechs

וַתִּקַּח־לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃ (4) וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ׃ (5) וַתֵּרֶד בַּת־פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל־הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת עַל־יַד הַיְאֹר וַתֵּרֶא אֶת־הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־

konnte sie ihn nicht verbergen; da nahm sie für ihn ein Kästchen von Papierschilf, und verklebte es mit Erdharz und Pech, und legte das Kind hinein, und setzte es in das Schilf am Ufer des Flusses. (4) Und seine Schwester stellte sich von fern, um zu erfahren, was ihm geschehen würde. (5) Da ging die Tochter Phareos hinab, um zu baden im Flusse, und ihre Mädchen gingen auf der Seite des Flusses, und sie sah das Kästchen im

רש״י

יוֹלֶדֶת לִמְקוּטָּעִין וְהֵם בָּדְקוּ אַחֲרֶיהָ לְסוֹף ט׳: גמא גְּמִי בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה ובלע״ז יונק״ו jone, (בינזען), וְדָבָר רַךְ הוּא וְעוֹמֵד בִּפְנֵי רַךְ וּבִפְנֵי קָשֶׁה: בחמר ובזפת. זֶפֶת מִבַּחוּץ וְטִיט מִבִּפְנִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רַע שֶׁל זֶפֶת: ותשם בסוף: הוּא לָשׁוֹן אֲגַם רושי״ל בלע״ז roseau, (רָאהר, סיוו). וְדוֹמֶה לוֹ: קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ: (5) לרחוץ על היאר. סָרֵס הַמִּקְרָא וּפָרְשֵׁהוּ, וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה עַל הַיְאוֹר לִרְחוֹץ בּוֹ: על יד היאור. אֵצֶל הַיְאוֹר. כְּמוֹ חֶלְקַת יוֹאָב עַל יָדִי (שמואל ב׳ י״ד) וְהוּא לָשׁוֹן יַד מַמָּשׁ, שֶׁיַּד הָאָדָם סְמוּכָה לוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: הולכות לָשׁוֹן מִיתָה, הוֹלְכוֹת לָמוּת, לְפִי שֶׁמִּיחוּ בָהּ (סוטה שם) וְהַכָּתוּב מְסַיְּעָן כִּי לָמָּה לָנוּ לִכְתּוֹב: וְנַעֲרוֹתֶיהָ הוֹלְכוֹת: את אמתה. אֶת שִׁפְחָתָהּ, וְרַבּוֹתֵינוּ דָרְשׁוּ לָשׁוֹן יַד; אֲבָל לְפִי דִקְדּוּק לָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ הָיָה לוֹ לִינָּקֵד: אַמָּתָהּ מֵ״ם דְּגוּשָׁה. וְהֵם דָּרְשׁוּ: אֶת אֲמָתָהּ. אֶת יָדָהּ, וְנִשְׁתַּרְבְּבָה אַמָּתָהּ אַמּוֹת הַרְבֵּה (סוטה שם):

Monaten und einem Tage nieder, wie gewöhnlich jene Kinder, welche zu sieben Monaten zur Welt kommen, vorzeitige Geburten sind; die Egypter aber suchten erst zu neun Monaten nach. גמא In der Mischna גמי Rohr, es ist weich und widersteht harten und weichen Dingen. בחמר ובזפת Auswendig mit Pech und inwendig mit Lehm, damit dieses fromme Kind von dem üblen Pech-Geruche nicht belästigt werde. בסוף d. i. Schilf, wie Jes. 19 קנה וסוף (5) לרחץ על היאר Diese Stelle ist so zu lesen: לרחץ על היאר, sie ging zum Fluße, darin zu baden. על יד היאר Neben dem Fluße, wie in Sam. 2, 14, 30: Der Acker Joabs ist neben dem meinigen (על ידי), wie die eine Hand neben der andern ist. N. d. Talm. bedeutet ונערתיה הלכת sie gingen zum Tode, weil die Mägde ihre Gebieterin (vom Erretten) abhalten wollten, was die Schrift auch deshalb betont; denn wozu sollte uns die Mittheilung: „ihre Mädchen gingen"? את אמתה Die Gelehrten lesen es אמתה ihr Arm, (das מ mit Dagesch)

אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ (6) וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נַעַר בֹּכֶה וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה׃ (7) וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל־בַּת־פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת וְתֵינִק לָךְ אֶת־הַיָּלֶד׃ (8) וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־פַּרְעֹה לֵכִי וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה וַתִּקְרָא אֶת־אֵם הַיָּלֶד׃ (9) וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהֵינִקִהוּ לִי וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שְׂכָרֵךְ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתְּנִיקֵהוּ׃ (10) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ לְבַת־פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם

Schilf, und sandte ihre Magd und ließ es holen. (6) Und öffnete es und sah das Kind, und siehe, ein weinender Knabe! da erbarmte sie sich sein und sprach: Von den Kindern der Ibrim ist dieses. (7) Da sprach seine Schwester zur Tochter Phareo's: Soll ich hingehen und dir ein säugendes Weib rufen von den Ibrischen, daß sie dir das Kind säuge? (8) Und die Tochter Phareo's sprach zu ihr: Gehe! Und die Jungfrau ging und rief die Mutter des Kindes. (9) Und die Tochter Phareo's sprach zu ihr! Nimm hin dieses Kind und säuge es mir, und ich werde dir deinen Lohn geben. Und das Weib nahm das Kind und säugte es. (10) Und als das Kind groß war, brachte sie es der Tochter Phareo's, und es ward ihr Sohn,

רש״י

(6) ותפתח ותראהו. אֶת מִי רָאֲתָה? הַיֶּלֶד; זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ רָאֲתָה עִמּוֹ שְׁכִינָה: והנה נער בוכה. קולו כְּנַעַר: (7) מִן העבריות. שֶׁהֶחֱזִירָתוֹ עַל מִצְרִיּוֹת הַרְבֵּה לִינֹק וְלֹא יָנַק לְפִי שֶׁהָיָה עָתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה (ש״ר): (8) ותלך העלמה. הָלְכָה בִּזְרִיזוּת וַעֲלָמוּת כְּעֶלֶם: (9) היליכי. נִתְנַבְּאָה וְלֹא יָדְעָה מַה נִתְנַבְּאָה: הֵי שֶׁלִּיכִי (סוטה שם): (10) משיתיהו. שְׁחַלְתֵּיהּ, הוּא לָשׁוֹן הוֹצָאָה בִּלְשׁוֹן

und bedeutet, sie streckte ihren Arm, ihre Hand (zum guten Werke) weit aus. (6) ותראהו Wen sah sie? Das Kind; n. d. Midr. sah sie auch die göttl. Glorie um ihn her. נער בכה Seine Stimme war wie die eines erwachsenen Knaben. (7) מן העבריות Sie brachte ihn zu vielen egypt. Frauen, er wollte sich aber von ihnen nicht stillen lassen, weil er später mit der Gottheit reden sollte. (8) ותלך העלמה Sie ging eilig, hurtig wie ein kräftiger Jüngling (עלם). (9) הליכי Nimm es hin; sie profezeiete, ohne es zu ahnen wie: הי שלכי Hier ist der Deinige. (10) משיתהו Onk. שחלתיה im Chald. herausziehen, gleich Talm. M. Katan 28:

מְשִׁיתִֽהוּ׃ שלישי (11) וַיְהִ֣י ׀ בַּיָּמִ֣ים הָהֵ֗ם וַיִּגְדַּ֤ל מֹשֶׁה֙ וַיֵּצֵ֣א אֶל־אֶחָ֔יו וַיַּ֖רְא בְּסִבְלֹתָ֑ם וַיַּרְא֙ אִ֣ישׁ מִצְרִ֔י מַכֶּ֥ה אִישׁ

und sie nannte seinen Namen Mosche, und sprach: Denn aus dem Wasser habe ich ihn gezogen. (11) Und es geschah in jenen Tagen, als Mosche groß war, da ging er aus zu seinen Brüdern, und sah ihre Lastarbeiten an; da sah er einen mizrischen Mann schlagen einen

רש״י

אֲרַמִּי׃ כְּמַשְׁחֵל בֵּינִיתָא מֵחֲלְבָּא, וּבְלָשׁוֹן עִבְרִי׃ מְשִׁיתִהוּ לָשׁוֹן הֲסִירוֹתִיו, כְּמוֹ׃ לֹא יָמוּשׁ. לֹא מָשׁ, כָּךְ חִבְּרוֹ מְנַחֵם. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵינוֹ מִמַּחְבֶּרֶת מָשׁ וְיָמוּשׁ, אֶלָּא מִגִּזְרַת׃ מָשָׁה, וּלְשׁוֹן הוֹצָאָה הוּא, וְכֵן׃ יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים (שמואל ב׳ כ״ב); שֶׁאִלּוּ הָיָה מִמַּחְבֶּרֶת׃ מָשׁ, לֹא יִתָּכֵן לוֹמַר׃ מְשִׁיתִיהוּ, אֶלָּא הֲמִישׁוֹתִיהוּ, כַּאֲשֶׁר יֹאמְרוּ מִן׃ קָם, הֲקִימוֹתִי; וּמִן׃ בָּא הֲבִיאוֹתִי אוֹ מְשִׁתִהוּ, כְּמוֹ׃ וּמַשְׁתִּי אֶת עֲוֹן הָאָרֶץ (זכריה ג) אֲבָל׃ מְשִׁיתִי, אֵינוֹ אֶלָּא מִגִּזְרַת תֵּיבָה, שֶׁפָּעַל שֶׁלָּהּ מְיוּסָד בְּה״א בְּסוֹף הַתֵּיבָה, כְּגוֹן׃ מָשָׁה, בָּנָה, עָשָׂה, צִוָּה, פָּנָה, כְּשֶׁיָּבֹא לוֹמַר בָּהֶם פָּעַלְתִּי, תָּבֹא הַיּוּ״ד בִּמְקוֹם הֵ״א, כְּמוֹ׃ עָשִׂיתִי, בָּנִיתִי, צִוִּיתִי׃ (11) ויגדל משה. וַהֲלֹא כְּבָר כְּתִיב וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד? אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַ״אָ׃ הָרִאשׁוֹן לְקוֹמָה, וְהַשֵּׁנִי לִגְדוּלָּה, שֶׁמִּינָּהוּ פַּרְעֹה עַל בֵּיתוֹ׃ וירא בסבלותם. נָתַן עֵינָיו וְלִבּוֹ לִהְיוֹת מֵצֵר עֲלֵיהֶם (ש״ר)׃ איש מצרי. נוֹגֵשׂ הָיָה מְמוּנֶּה עַל שׁוֹטְרֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיָה מַעֲמִידָם מִקְּרוֹת הַגֶּבֶר לִמְלַאכְתָּם (ש״ר)׃ מכה איש עברי. מַלְקֵהוּ וְרוֹדֵהוּ, וּבַעְלָהּ שֶׁל שְׁלוֹמִית בַּת דִּבְרִי הָיָה, וְנָתַן עֵינָיו בָּהּ, וּבַלַּיְלָה הֶעֱמִידוֹ וְהוֹצִיאוֹ מִבֵּיתוֹ, וְהוּא חָזַר וְנִכְנַס לַבַּיִת וּבָא אֶל אִשְׁתּוֹ כִּסְבוּרָה שֶׁהוּא בַּעְלָהּ וְחָזַר הָאִישׁ לְבֵיתוֹ וְהִרְגִּישׁ בַּדָּבָר; וּכְשֶׁרָאָה אוֹתוֹ מִצְרִי שֶׁהִרְגִּישׁ בַּדָּבָר

wie „כמשחל ביניתה מחלבא man ein Haar aus der Milch zieht“. Im Hebr. heißt משיתהו wegnehmen. Ich (Raschi) glaube, daß es nicht mit מש und ימוש zu vereinen ist, sondern mit משה herausziehen, ebenso Ps. 18 und Sam. 1,22: ימשני, denn stammte es von מש, so würde es nicht משיתהו, sondern המישותיהו heißen, so wie man von קם sagt הקימותי, von שב השיבותי, und von בא הביאותי; oder es hieße wie Ezech. 3, 9 משתיהו ומשתי; aber משיתי zählt zu solchen Wörtern, die ein ה zum dritten Buchst. haben, wie בנה, עשה, bei welchen in der verg. Zeit das ה in י übergeht, wie עשיתי, צויתי. (11) ויגדל משה Es steht doch schon: der Knabe wurde groß? R. Jehuda bemerkt, das erste ויגדל bedeutet den Wuchs, das zweite zeigt auf den Rang; denn Pharao ernannte ihn zum Hausverwalter. וירא בסבלותם Er nahm sich ihre bedrängte Lage sehr zu Herzen. איש מצרי Ein Antreiber war gesetzt über die isr. Aufseher, um diese schon vom Hahnenruf an zur Arbeit anzuhalten. מכה איש עברי Er schlug ihn und trieb ihn zu der schwersten Arbeit an, und kam heimlich zu

עִבְרִי מֵאֶחָיו׃ (12) וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיַּךְ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל׃ (13) וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ׃ (14) וַיֹּאמֶר מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר כַּאֲשֶׁר הָרַגְתָּ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמַר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר׃ (15) וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה

ibrischen von seinen Brüdern. (12) Da wandte er sich hierhin und dorthin, und sah, daß kein Mensch da war; da erschlug er den Mizri, und verbarg ihn im Sande. (13) Und er ging hinaus am andern Tage, und siehe, zwei ibrische Männer zankten sich; da sprach er zu dem Ungerechten: Warum schlägst du deinen Nächsten? (14) Und er sprach: Wer hat dich gemacht zum Obersten und Richter über uns? Gedenkst du, mich zu erschlagen, wie du den Mizri erschlagen? Da fürchtete sich Moscheh, und sprach: Wahrlich, die Sache ist bekannt geworden. (15) Und Pharao

רש"י

הָיָה מַכֵּהוּ וְרוֹדֵהוּ כָּל הַיּוֹם. (שם)׃ (12) ויפן כה וכה. רָאָה מַה עָשָׂה לוֹ בַּבַּיִת. וּמַה עָשָׂה לוֹ בַּשָּׂדֶה וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ׃ וירא כי אין איש. עָתִיד לָצֵאת מִמֶּנּוּ שֶׁיִּתְגַּיֵּיר׃ (13) אנשים עברים. דָּתָן וַאֲבִירָם הֵם שֶׁהוֹתִירוּ מִן הַמָּן׃ נצים. מְרִיבִים׃ למה תכה. אַעַפ"י שֶׁלֹּא הִכָּהוּ נִקְרָא רָשָׁע, בַּהֲרָמַת יָד. רעך׃ רָשָׁע כְּמוֹתְךָ׃ (14) מי שמך לאיש. וַהֲרֵי עוֹדְךָ נַעַר׃ הלהרגני אתה אומר. מִכַּאן אָנוּ לְמֵדִים, שֶׁהֲרָגוֹ בְּשֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ; ויירא משה. כִּפְשׁוּטוֹ, וּמִדְרָשׁוֹ׃ דָּאַג לוֹ עַל שֶׁרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל רְשָׁעִים דִּלְטוֹרִין, אָמַר מֵעַתָּה שֶׁמָּא אֵינָם רְאוּיִין לִיגָּאֵל׃ אכן נודע הדבר כְּמַשְׁמָעוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ, נוֹדַע לִי הַדָּבָר שֶׁהָיִיתִי תָּמֵהַּ עָלָיו, מַה חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל מִכָּל ע' אוּמּוֹת לִהְיוֹת נִרְדִּים בַּעֲבוֹדַת הַפֶּרֶךְ? אֲבָל רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהֵן רְאוּיוֹת לְכָךְ׃ (15) וישמע פרעה. הֵם הִלְשִׁינוּ עָלָיו׃ ויבקש להרג

dessen Weibe Schelomit, Tochter Dibris. (12) ויפן כה וכה Er sah, was er im Hause gethan und was er ihm auf dem Felde zugefügt. Nach dem einf. Sinne: er sah sich nach allen Seiten um. וירא כי אין איש er sah im Voraus, daß kein Frommer (איש) unter den Nachkommen dieses Egypters sich der Gotteslehre zuwenden werde, (13) שני אנשים עברים D. i. Dathan und Abiram, die (ungläubig) vom Manna übrig ließen, s. Kap. 16, 20: נצים Zankende. למה תכה Obgleich er ihn nicht schlug, heißt er רשע Bösewicht, sobald er die Hand gegen ihn aufgehoben. רעך So gottlos, wie du. (14) מי שמך לאיש Du bist ja noch ein Knabe! הלהרגני אתה אומר Daraus entnehmen wir, daß er ihn durch das Aussprechen אומר des göttl. Namens tödtete. ויירא משה er fürchtete sich; nach d. Midr. war er deswegen besorgt, weil er

וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר׃ (16) וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה וַתִּדְלֶנָה וַתְּמַלֶּאנָה אֶת־הָרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן׃ (17) וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאנָם׃ (18) וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ מִהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם׃ (19) וַתֹּאמַרְןָ אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־דָּלֹה דָלָה לָנוּ וַיַּשְׁקְ אֶת־הַצֹּאן׃ (20) וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ

hörte diese Sache und suchte den Mosche zu erschlagen. Da floh Mosche vor Phareo, und blieb im Lande Midjan. Er saß bei dem Brunnen. (16) Und der Priester Midjans hatte sieben Töchter, und sie kamen und schöpften und füllten die Rinnen, um die Schafe ihres Vaters zu tränken. (17) Aber es kamen die Hirten, und trieben sie weg; da machte sich Mosche auf und stand ihnen bei, und tränkte ihre Schafe. (18) Und sie kamen zu Reuel, ihrem Vater; da sprach er: Warum kommt ihr so bald heute? (19) Und sie sprachen: Ein mizrischer Mann rettete uns von der Hand der Hirten, auch schöpfte er für uns und tränkte die Schafe. (20) Da sprach er zu seinen Töchtern: Und wo ist er? Warum denn habt ihr den

רש"י

את משה. מְסָרוֹ לְקוֹסְטִינָר לְהָרְגוֹ וְלֹא שָׁלְטָה בּוֹ הַחֶרֶב, הוּא שֶׁאָמַר מֹשֶׁה: וַיַּצִּלֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה: (וישב בארץ מדין. נִתְעַכֵּב שָׁם, כְּמוֹ וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב: וישב על הבאר. לָמַד מִיַּעֲקֹב שֶׁנִּזְדַּוֵּג לוֹ זִוּוּגוֹ עַל הַבְּאֵר: (16) ולכהן מדין. רַב שֶׁבָּהֶן. וּפֵירַשׁ לוֹ מֵעֲ"א וְנִדּוּהוּ מֵאֶצְלָם: את הרהטים. אֶת בְּרֵיכוֹת מְרוּצוֹת הַמַּיִם הָעֲשׂוּיוֹת בָּאָרֶץ: (17) ויגרשום. מִפְּנֵי הַנִּדּוּי: (20) למה זה עזבתן. הִכִּיר בּוֹ שֶׁהוּא מִזַּרְעוֹ

unter den Israeliten Verräther sah und dachte, vielleicht sind sie gar nicht würdig, befreit zu werden. אכן נודע הדבר es wurde bekannt; der Midr. erklärt, und ist es begreiflich, worüber ich so sehr verwundert gewesen: Was haben denn die Isr. mehr als andere Nationen verschuldet, daß sie zu solch harten Arbeiten verurtheilt wurden? Nun seh' ich's ein, daß sie es verdienen. (15) וישמע פרעה Sie verleumdeten ihn. ויבקש להרג את משה Pharao übergab ihn dem Scharfrichter, ihn zu enthaupten, allein das Schwerdt hatte über ihn keine Gewalt; daher sagte Mosche Kap. 13, 4: er errettete mich vom Schwerte Pharao's. וישב על הבאר er hat es von Jakob gelernt, der auch seine Ehefrau am Brunnen traf. (16) ולכהן מדין Der Vornehmste unter ihnen, er hielt sich vom Gözendienste fern und wurde deswegen von den Midjanitern verstoßen. את הרהטים Die Wasserrinnen, welche in der Erde angebracht sind. (17) ויגרשום

קְרֶאןָ לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם׃ (21) וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפֹּרָה בִתּוֹ לְמֹשֶׁה׃ (22) וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃ פ

(23) וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה׃ (24) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב׃ (25) וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי

Mann zurückgelassen? Rufet ihn, daß er esse. (21) Und Mosche unternahm es, bei dem Manne zu bleiben; und er gab seine Tochter Zippora dem Mosche. (22) Und sie gebar einen Sohn, und er nannte seinen Namen Gerschom, denn er sprach: Ein Fremdling bin ich in fremdem Lande. (23) Und es geschah während jener langen Zeit, da starb der König von Mizrajim, und noch seufzten die Kinder Jsrael von der Arbeit und schrieen, und ihr Wehklagen stieg auf zu Gott von der Arbeit. (24) Und Gott hörte ihr Wegeschrei, und Gott gedachte seines Bundes mit Abraham, mit Jizchack und Jakob. (25) Und Gott sah die Kinder Jsrael, und

רש״י

שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁהַמַּיִם עוֹלִים לִקְרָאתוֹ׃ ויאכל לחם. שֶׁמָּא יִשָּׂא אַחַת מִכֶּם, כְּדָ״א כִּי אִם הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל׃ (21) ויואל. כְּתַרְגּוּמוֹ, וְדוֹמֶה לוֹ׃ הוֹאֶל נָא וְלִין (שופטים י״ט). וְלוּ הוֹאַלְנוּ. הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר׃ וּמִדְרָשׁוֹ, לְשׁוֹן אָלָה נִשְׁבַּע לוֹ שֶׁלֹּא יָזוּז מִמִּדְיָן כִּי אִם בִּרְשׁוּתוֹ׃ (23) ויהי בימים הרבים ההם. שֶׁהָיָה מֹשֶׁה גֵּר בְּמִדְיָן וימת מלך מצרים וְהוּצְרְכוּ יִשְׂרָאֵל לִתְשׁוּעָה. וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹעֶה וגו׳ וּבָאת תְּשׁוּעָה עַל יָדוֹ׃ וּלְכָךְ נִסְמְכוּ הַפָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ בר״י׃ וימת מלך מצרים. נִצְטָרַע וְהָיָה שׁוֹחֵט תִּינוֹקוֹת יִשְׂרָאֵל וְרוֹחֵץ בְּדָמָם׃ (ש״ר)׃ (24) נאקתם. צַעֲקָתָם, וְכֵן, מֵעִיר מְתִים יִנְאָקוּ (איוב כ״ד)׃ את

Weil sie verbannt waren. (20) למה זה עזבתן Er erkannte in ihm den Nachkömmling Jakobs, welchem ebenfalls das Wasser entgegenstieg. ויאכל לחם Vielleicht nimmt er eine von euch zur Frau, gleich M. 1, 19, 6: כי אם הלחם d. i. die Ehe. (21) ויואל משה Nach Onk. er willigte ein, ähnlich Richt. 19: הואל נא ולין Jos. 7: ולו הואלנו, M. 1, 19 הואלתי לדבר; der Midr. nimmt es von אלה Schwur, er schwur nämlich, von Midjan nicht eher zu weichen, bis Jithro es erlauben wird. (23) ויהי בימים ההם Während Mosche in Midjan weilte, da starb der König von Egypten, die Jsraeliten benöthigten Hilfe; Mosche weidete die Schafe; — weil nun die Hilfe durch ihn kam, daher stehen beide Stellen neben einander. וימת מלך מצרים Er

יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים׃ ס רביעי

ג (1) וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה׃ (2) וַיֵּרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל׃ (3) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָסֻרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מַדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה׃ (4) וַיַּרְא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה

Gott beachtete sie.
(1) Mosche aber weidete die Schafe Jithros, seines Schwiegervaters, des Priesters von Midjan; und er führte die Schafe hinter die Wüste, und kam an den Berg Gottes, an den Choreb. (2) Da erschien ihm ein Engel des Ewigen in einer Feuerflamme aus dem Dornbusche; und er schaute, und siehe, der Dornbusch brannte in Feuer, und der Dornbusch ward nicht verzehrt. (3) Da sprach Mosche: Ich will mich doch hinwenden und schauen diese große Erscheinung, warum der Dornbusch nicht verbrennt? (4) Als der Ewige sah, daß er sich hinwandte, um zu schauen, da rief ihm Gott aus dem Dornbusche, und sprach: Mosche! Mosche!

רש״י

בריתו את אברהם. עם אַבְרָהָם׃ (27) וידע אלהים. נָתַן עֲלֵיהֶם לֵב וְלֹא הֶעֱלִים עֵינָיו׃

ג (1) אחר המדבר. לְהִתְרַחֵק מִן הַגָּזֵל שֶׁלֹּא יִרְעוּ בְּשָׂדוֹת אֲחֵרִים׃ אל הר האלהים. עַל שֵׁם הֶעָתִיד׃ (2) בלבת אש. בְּשַׁלְהֶבֶת אֵשׁ, לִבּוֹ שֶׁל אֵשׁ, כְּמוֹ לֵב הַשָּׁמַיִם. בְּלֵב הָאֵלָה. וְאַל תִּתַּמֵּה עַל הַתָּי״ו, יֵשׁ לָנוּ כַּיּוֹצֵא בוֹ, מַה אֲמֻלָה לִבָּתֵךְ (יחזקאל ט״ז): מתוך הסנה. וְלֹא אִילָן אַחֵר מִשּׁוּם: עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה׃ אכל. נֶאֱכָל כְּמוֹ. לֹא עֻבַּד בָּהּ; אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם׃ אסורה נא. אָסוּרָה, מִכָּאן לְהִתְקָרֵב

wurde aussätzig und schlachtete ihr. kleine Kinder, um sich in ihrem Blute zu Baden. (24) נאקתם Ihr Seufzen, wie in Jjob 24, 12 מעיר מתים ינאקו „aus der männerreichen Stadt seufzen sie“. את אברהם Mit Abraham. (28) וידע אלהים Er beschloß, sich ihrer anzunehmen und sein väterl. Auge (Vorsehung) ihnen nimmer zu entziehen.

3. (1) אחר המדבר Um sie vom Raube fern zu halten, und sie nicht fremde Felder abweiden zu lassen. הר האלהים So genannt hinsichtlich der Zukunft. (2) בלבת אש In einer Feuerflamme, im Herzen (Mitte) des Feuers, wie M. 5, 4 לב השמים, Sam. 18, 14 בלב האלה; das ת׳ darf uns nicht befremden, da wir auch Ezech. 16, 30 finden מה אֻמלה לבתך wie krank ist dein Herz! מתוך הסנה Nicht aus einem

מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ (5) וַיֹּאמֶר אַל־
תִּקְרַב הֲלֹם שַׁל־נְעָלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ
כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו
אַדְמַת־קֹדֶשׁ הוּא׃ (6) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי
אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק
וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרֵא
מֵהַבִּיט אֶל־הָאֱלֹהִים׃ (7) וַיֹּאמֶר יְהוָֹה
רָאֹה רָאִיתִי אֶת־עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם
וְאֶת־צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נֹגְשָׂיו כִּי
יָדַעְתִּי אֶת־מַכְאֹבָיו׃ (8) וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ ׀
מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ הַהִוא
אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה אֶל־אֶרֶץ זָבַת
חָלָב וּדְבָשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי
וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃
(9) וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
בָּאָה אֵלָי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלַּחַץ אֲשֶׁר

Und er sprach: Hier bin ich! (5) Und er sprach: Nahe nicht hierher! Ziehe deine Schuhe von deinen Füßen, denn der Ort, auf welchem du stehest, ist heiliger Boden. (6) Und er sprach: Ich bin der Gott deines Vaters, der Gott Abrahams, der Gott Jizchaks uud der Gott Jaakobs. Da verhüllte Mosche sein Angesicht, denn er fürchtete sich hinzuschauen zu Gott. (7) Und der Ewige sprach: Gesehen habe ich den Druck meines Volkes, das in Mizrajim ist, und sein Geschrei wegen seiner Dränger habe ich gehört; ich kenne srine Leiden. (8) So bin ich herabgekommen, es zu erretten von der Hand Mizrajims und es hinaufzuführen aus diesem Lande in ein gutes und geräumiges Land, in ein Land fließend von Milch und Honig, an den Ort des Kenaani und Chitti und Emori und Perisi und Chiwi und Jebusi. (9) Und nun, siehe, das Geschrei der Kinder Jisrael ist vor mich gekommen, auch habe ich gesehen das Drangsal, wie die Mizjrajim sie

רש"י

שָׁם׃ (5) שַׁל. שְׁלוֹף וְהוֹצֵא; כְּמוֹ׃ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל׃ כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ׃ אדמת קדש הוא. הַמָּקוֹם׃ (7) כי ידעתי את מכאוביו. כְּמוֹ׃ וַיֵּדַע אֱלֹהִים, כְּלוֹמַר, כִּי שַׂמְתִּי לֵב לְהִתְבּוֹנֵן לָדַעַת אֶת מַכְאוֹבָיו, וְלֹא הֶעֱלַמְתִּי עֵינַי וְלֹא אָטוּם אָזְנַי מִצַּעֲקָתָם׃ ואשלחך אל פרעה, וְאִם תֹּאמַר מַה תּוֹעִיל? וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי; יוֹעִילוּ דְבָרֶיךָ

andern Baume, weil Gott selbst ihre Leiden mit empfand. אכל איננו wurde nicht verzehrt, gleich M. 5, 21 אשר לא עֻבד womit nicht gearbeitet wurde, desgl אשר לכה (3) אסרה נא Ich will mich von hier wegwenden, um mich dorthin zu begeben. (5) של נעליך wie M. 5, 19 ונשל הברזל Das Eisen wird ausgleiten; das. 25, 40 כי ישל זיתך denn dein Oelbaum wirft ab. אדמת קדש הוא der Ort. (6) כי ידעתי wie oben וידע אלהים d. h. ich fühle ihre Plagen mit.

מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם׃ (10) וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃ (11) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל־פַּרְעֹה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃ (12) וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן

bedrängen. (10) Und nun gehe, ich sende dich zu Phareo, und führe mein Volk, die Kinder Israel, aus Mizrajim. (11) Da sprach Mosche zu Gott: Wer bin ich, daß ich zu Phareo gehen soll und daß ich die Kinder Israel aus Mizrajim führen soll? (12) Und er sprach: Ich werde mit dir sein; und dies sei dir das Zeichen, daß ich dich sende: Wenn du geführt hast dieses Volk aus Mizrajim, werdet ihr Gott dienen auf diesem Berge.

רש״י

וְתוֹצִיאֵם מִשָּׁם׃ (11) מי אנכי. מָה אֲנִי חָשׁוּב לְדַבֵּר עִם הַמְּלָכִים? וכי אוציא את בני ישראל. וְאַף אִם חָשׁוּב אֲנִי, מַה זָּכוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּעָשֶׂה לָהֶם נֵס וְאוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם? (12) ויאמר כי אהיה עמך. הֱשִׁיבוֹ עַל רִאשׁוֹן, רִאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן. שֶׁאָמַרְתָּ: מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל פַּרְעֹה, לֹא שֶׁלְּךָ הִיא, כִּי אִם מִשֶּׁלִּי, כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזֶה הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתָ

halte auf sie mein Augenmerk und verschließe mein Ohr ihren Klagen nicht. (10) ואשלחך Solltest du fragen: Was nützt das bloße schicken? והוצא את עמי Deine Worte werden nützen, du wirst sie von dort gewiß befreien. (11) מי אנכי Bin ich denn so vornehm, daß ich mit Königen sprechen soll? וכי אוציא und wäre ich auch dessen würdig, welches Verdienst haben die Israeliten, daß ihretwegen Wunder geschehen sollen, daß ich sie aus Egypten führen könne? (12) כי אהיה עמך Gott antwortete ihm nach Reihenfolge der Fragen; du frägst, wer bin ich, daß ich zu Pharao gehen soll? dies hängt nicht von dir ab, sondern von mir, denn ich werde mit dir sein; die Erscheinung, die dir beim Dornbusch geworden, diene dir als Zeichen, daß ich dich gesendet, und daß du in meiner Botschaft glücklich sein wirst. Ich besitze die Macht zu befreien, wie du gesehen hast, der Dornbusch vollzieht meinen Auftrag und er wurde nicht verzehrt, ebenso wirst auch du bei meiner Sendung keinen Schaden erleiden. Du fragtest sodann, durch welches Verdienst sollen sie befreit werden? ich selbst halte diese Befreiung für deine hochwichtige Sache, denn auf diesem Berge werden sie die Thora in Empfang nehmen, nämlich drei Monate nach ihrem Auszuge aus Egypten. — Oder: ich werde mit dir sein, und daß du bei deiner Sendung glücklich sein wirst, dies sei dir ein

אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה׃ (13) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אָנֹכִי בָא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵהֶם׃ (14) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה

(13) Und Mosche sprach zu Gott: Wenn ich nun komme zu den Kindern Israel, und spreche zu ihnen: Der Gott eurer Väter sendet mich zu euch, und sie sprechen zu mir: Wie ist sein Name? Was soll ich zu ihnen sagen? (14) Da sprach Gott zu Mosche: Ich bin, der ich bin. Und sprach: So sprich zu den Kindern Israel: Ehejeh sendet mich zu euch. (15) Und Gott

רש"י

בַּסְּנֶה לְךָ הָאוֹת׃ כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ וְתַצְלִיחַ בִּשְׁלִיחוּתִי וּכְדַאי אֲנִי לְהַצִּיל כַּאֲשֶׁר רָאִיתָ הַסְּנֶה עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתִי וְאֵינֶנּוּ אֻכָּל. כָּךְ תֵּלֵךְ בִּשְׁלִיחוּתִי וְאֵינְךָ נִיזוֹק. וְשֶׁשָּׁאַלְתָּ מַה זְכוּת יֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם? דָּבָר גָּדוֹל יֵשׁ לִי עַל הוֹצָאָה זוֹ. שֶׁהֲרֵי עֲתִידִים לְקַבֵּל הַתּוֹרָה עַל הָהָר הַזֶּה לְסוֹף ג' חֳדָשִׁים שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם. ד"א: כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ. וְזֶה שֶׁתַּצְלִיחַ בִּשְׁלִיחוּתְךָ לְךָ הָאוֹת עַל הַבְטָחָה אַחֶרֶת שֶׁאֲנִי מַבְטִיחֲךָ שֶׁכְּשֶׁתּוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם: תַּעַבְדוּן אוֹתִי עַל הָהָר הַזֶּה שֶׁתְּקַבְּלוּ תוֹרָה עָלָיו וְהִיא הַזְּכוּת הָעוֹמֶדֶת לְיִשְׂרָאֵל. וְדוּגְמַת לָשׁוֹן זֶה מָצִינוּ בִּישַׁעְיָה סי' ל"ז: וְזֶה לְךָ הָאוֹת אָכוֹל הַשָּׁנָה סָפִיחַ וְגוֹמֵר. מַפֶּלֶת סַנְחֵרִיב תִּהְיֶה לְךָ אוֹת עַל הַבְטָחָה אַחֶרֶת שֶׁאַרְצְכֶם חֲרֵבָה מִפֵּירוֹת וַאֲנִי אֲבָרֵךְ הַסְּפִיחִים׃ (14) אהיה אשר אהיה. אֶהְיֶה עִמָּם בְּצָרָה זוֹ אֲשֶׁר אֶהְיֶה עִמָּם בְּשִׁעְבּוּד שְׁאָר מַלְכֻיּוֹת (ברכות ט') אָמַר לְפָנָיו׃ רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. מָה אֲנִי מַזְכִּיר לָהֶם צָרָה אַחֶרֶת?

Beweis für das Eintreffen einer andern Versicherung, der nämlich: Nach euerem Auszuge aus Egypten werdet ihr auf diesem Berge meinem Dienste zugeführt werden, sobald ihr dort die Thora empfangen haben werdet; nur dieses Zweckes halber soll Israel befreit werden. Ein ähnliches Beispiel in Jes. 37, 30 :וזה לך האות usw. man wird im ersten Jahre den Nachwuchs verzehren, d. h. der Sturz Sancheribs sei dir zum Zeichen des Eintreffens einer fernern Versicherung, daß ich euer Land, welches von einer Dürre heimgesucht wird, durch einen Nachwuchs reichlich entschädigen werde. (14) אהיה אשר אהיה Ich bin das Wesen, welches ewig sein wird. Ich will ihnen in dieser Noth ebenso wie in anderen Drangsalszeiten beistehen. Mosche erwiederte: Herr der Welt! Was soll ich sie noch an künftige Leiden erinnern, sie haben ja genug an der gegenwärtigen Noth! Du hast trefflich gesprochen, sagte Gott sprich nur: אהיה schickt mich! (15) זה שמי לעלם In לעולם

שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם׃ (15) וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר׃ חמישי (16) לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הֶעָשׂוּי לָכֶם בְּמִצְרָיִם׃ (17) וָאֹמַר אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זָבַת

sprach ferner zu Mosche: So sprich zu den Kindern Israel: Der Ewige, der Gott eurer Väter, der Gott Abrahams, der Gott Jizchaks und der Gott Jakobs sendet mich zu euch. Dies ist mein Name in Ewigkeit, und dies mein Gedenken für jedes Geschlecht. (16) Gehe und versammle die Aeltesten Israels, und sprich zu ihnen: Der Ewige, der Gott eurer Väter, ist mir erschienen, der Gott Abrahams, Jizchaks und Jakobs, und hat gesprochen: Bedacht habe ich euch und das an euch Verübte in Mizrajim. (17) Da sprach ich: Ich will euch hinaufführen aus dem Drucke Mizrajims in das Land Kanaani und Chitti und Emori und Perisi und

רש״י

דַיָּים בְּצָרָה זוֹ אָמַר לוֹ יָפֶה אָמַרְתָּ: כֹּה תֹאמַר וְגוֹ׳. (שמות רבה): (15) שמי לעלם. חסר וָי״ו. לוֹמַר הַעֲלִימוּהוּ שֶׁלֹּא יִקָּרֵא כִּכְתָבוֹ (ש״ר): וזה זכרי. לִמְּדוֹ הֵיאַךְ נִקְרָא וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר: ה׳ שִׁמְךָ לְעוֹלָם ה׳ זִכְרְךָ לְדוֹר וָדוֹר: (16) את זקני ישראל. מְיוּחָדִים

fehlt das ו׳, das will sagen: Haltet ihn verborgen; er darf nicht so ausgesprochen werden, wie er geschrieben wird. וזה זכרי Gott lehrte ihn, wie er gelesen wird. Dasselbe sagt Dawid Ps. 135, 13: „O Herr, dein Name ist ewiglich, dein Andenken von Geschlecht zu Geschlecht.“ (16) זקני ישראל Welche bestimmt waren zur Berathung. Man kann nicht annehmen, daß es die wirklichen Ältesten waren, wie wäre es möglich gewesen, die Ältesten von 600,000 einzuberufen? (18) ושמעו

חָלָב וּדְבָשׁ׃ (18) וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ וּבָאתָ אַתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו יְהֹוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נֵלֲכָה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהֹוָה אֱלֹהֵינוּ׃ (19) וַאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ וְלֹא בְּיָד

Chiwi und Jebusi, in ein Land, fließend von Milch und Honig. (18) Und sie werden hören auf deine Stimme, und dann gehst du und die Ältesten Israels zu dem Könige von Mizrajim, und sprechet zu ihm: der Ewige, der Gott der Ibrim, ist uns begegnet, und nun möchten wir doch drei Tagereisen weit ziehen in die Wüste, und opfern dem Ewigen, unserm Gotte. (19) Ich aber weiß, daß der König von Mizrajim euch nicht gestatten wird, zu ziehen, auch nicht durch starke

רש״י

לִישִׁיבָה. וְאִם תֹּאמַר: זְקֵנִים סְתָם, הֵאֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹ לֶאֱסוֹף זְקֵנִים שֶׁל ס׳ רִבּוֹא? (18) ושמעו לקולך. מֵאֵלֵיהֶן מִכֵּיוָן שֶׁתֹּאמַר לָהֶם לָשׁוֹן זֶה יִשְׁמְעוּ לְקוֹלֶךָ שֶׁכְּבָר סִימָן זֶה מָסוּר בְּיָדָם מִיַּעֲקֹב וּמִיּוֹסֵף. שֶׁבְּלָשׁוֹן זֶה הֵם נִגְאָלִים. יַעֲקֹב אָמַר לָהֶם: וֵאלֹהִים פָּקוֹד יִפְקוֹד אֶתְכֶם. יוֹסֵף אָמַר לָהֶם: פָּקוֹד יִפְקוֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם: נקרה עלינו. לָשׁוֹן מִקְרֶה. וְכֵן וַיִּקָּר אֱלֹהִים; וְאָנֹכִי אִקָּרֶה כֹּה (במדבר כ״ג). אֵחָא נִקְרָה מֵאִתָּנוּ הֲלוֹם: (19) לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך. אִם אֵין אֲנִי מַרְאֶה לוֹ יָדִי הַחֲזָקָה כְּלוֹמַר: כָּל עוֹד שֶׁאֵין אֲנִי מוֹדִיעוֹ יָדִי הַחֲזָקָה לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם לַהֲלוֹךְ; לא יתן. לֹא יִשְׁבּוֹק; כְּמוֹ עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיךָ (בראשית כ׳); לֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי (שם ל״א). וְכֻלָּן לְשׁוֹן נְתִינָה הֵם. וְיֵ״מ: וְלֹא בְּיָד חֲזָקָה וְלֹא בִּשְׁבִיל שֶׁיָּדוֹ חֲזָקָה. כִּי מֵאָז אֶשְׁלַח אֶת יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת מִצְרַיִם וְגוֹ׳. וּמְתַרְגְּמִין אוֹתוֹ. וְלָא מִן קֳדָם

לקלך Sobald du sie mit פקד יפקד anredest, werden sie dir gehorchen; dieses Zeichen ist ihnen bereits von Jakob und Josef überliefert worden, daß es ihnen als Erlösungsruf diente. Jakob sagte: פקד יפקד אתכם; Josef sagte ebenfalls פקד. נקרה אלינו wie מקרה Zufall, ähnlich M. 4, 23, 4: ויקר אלהים, ebendaselbst אקרה כה sich verfügen. (19) לא יתן אתכם להלך Wenn ich ihm nicht meine Gewalt zeige, wird er euch nicht ziehen lassen. לא יתן nicht zugeben, wie M. 1, 20: לא נתתיך nicht zulassen; ולא נתנו אלהים zugeben. Einige erklären ולא ביד חזקה folgenderweise: Er (Pharao) wird euch nicht ziehen lassen, nicht etwa weil er mächtig ist, denn da würde

חֲזָקָה׃ (20) וְשָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִכֵּתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל נִפְלְאֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם׃ (21) וְנָתַתִּי אֶת־חֵן הָעָם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרָיִם וְהָיָה כִּי תֵלֵכוּן לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם׃ (22) וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת

Hand. (20) Und so werde ich meine Hand ausstrecken und Mizrajim schlagen mit all' meinen Wundern, die ich thun werde in seiner Mitte, und nachher wird er euch entlassen. (21) Und ich werde diesem Volke Gunst verleihen in den Augen Mizrajims, und es wird geschehen, wenn ihr ziehet, werdet ihr nicht leer ziehen. (22) Und jedes Weib wird fordern von ihrer Nachbarin und von der Mitbewohnerin ihres Hauses silberne

רש״י

דְּחִילֵיהּ תַּקִּיף. מִשְּׁמוֹ שֶׁל רַבִּי יַעֲקֹב בְּרַבִּי מְנַחֵם נֶאֱמַר לִי׃ (22) ומגרת ביתה. מֵאוֹתָהּ שֶׁהִיא גָּרָה אִתָּהּ בַּבַּיִת׃ ונצלתם. כְּתַרְגּוּמוֹ. וּתְרוֹקִינוּן. וְכֵן וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרַיִם׃ וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֶדְיָם וְהַנּוּ״ן בּוֹ יְסוֹד. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ בְּמַחְבֶּרֶת צַדִּ״י עִם וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת מִקְנֵה אֲבִיכֶן. אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ. וְלֹא יֵאָמְנוּ דְבָרָיו; כִּי אִם לֹא הָיְתָה הַנּוּ״ן יְסוֹד. וְהִיא נְקוּדָּה בְּחִירִ״ק לֹא תְהֵא מְשַׁמֶּשֶׁת בִּלְשׁוֹן וּפְעַלְתֶּם, אֶלָּא בִּלְשׁוֹן וְנִפְעַלְתֶּם. כְּמוֹ. וְנִסַּחְתֶּם מִן הָאֲדָמָה (דברים כ״ח). וְנִתַּתֶּם בְּיַד אוֹיֵב (ויקרא כ״ו). וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אוֹיְבֵיכֶם (שם). וְנִתַּכְתֶּם בְּתוֹכָהּ (יחזקאל, כ״ב) וַאֲמַרְתֶּם נִצַּלְנוּ (ירמיה ז׳) לְשׁוֹן נִפְעַלְנוּ. וְכָל נוּ״ן. שֶׁהִיא בָאָה בַּתֵּיבָה לִפְרָקִים. וְנוֹפֶלֶת מִמֶּנָּה. כְּנוּ״ן שֶׁל נוֹגֵף. נוֹשֵׂא. נוֹתֵן; נוֹשֵׁךְ כְּשֶׁהִיא מְדַבֶּרֶת לְשׁוֹן וּפְעַלְתֶּם, תִּנָּקֵד בִּשְׁוָ״א בַּחֲטַף.

ich meine Hand ausstrecken und Egypten schlagen; auch Onk. ist dieser Ansicht, die ihm mitgetheilt ist von R. Jakob ben Menachem. (22) ומגרת ביתה Von ihrer Hausbewohnerin. ונצלתם Nach Onkel. ihr werdet ausleeren; desgl. וינצלו את מצרים sie leerten Mizrajim aus. M. 2, 33: ויתנצלו בני ישראל sie entäußerten sich ihres Schmuckes Das נ gehört hier zum Stamme, Menachem dagegen bringt es in Verbindung mit jenen Wörtern, welche mit צ anfangen, wie z. B. M. 1, 31: ויצל אלהים, das. 16: אשר הציל; dies ist aber nicht richtig, denn gehörte das נ nicht zum Stamme, und wäre es nicht mit Chirik punktirt, so stünde das Wort nicht in der thätigen (Kal), sondern in der leidenden Nifal-Form, wie M. 5, 28, 63: ונסחתם entrückt werden, M. 3, 26: ונתתם überliefert werden, ונגפתם geschlagen werden, Ezech. 22: ונתכתם geschmelzt werden. Jerem. 7, 10: נצלנו wir sind frei geworden. Diese stehen im Nifal; jedes נ aber, welches auch zuweilen wegbleiben kann, wie das נ in

Gefäße und goldene Gefäße und Kleider, und die werdet ihr anlegen eueren Söhnen und eueren Töchtern, und so werdet ihr Mizrajim ausräumen.

4. (1) Da antwortete Mosche und sprach: Aber siehe, sie werden mir nicht glauben und nicht hören auf meine Stimme, denn sie werden sprechen: der Ewige ist dir nicht erschienen. (2) Da sprach der Ewige zu ihm: Was ist das in deiner Hand? Und er sprach: Ein Stab. (3) Und er sprach:

ושמתם על־בניכם ועל־בנתיכם ונצלתם את־מצרים׃

ד (1) ויען משה ויאמר והן לא־יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא־נראה אליך יהוה׃ (2) ויאמר אליו יהוה מזה בידך ויאמר מטה׃ (3) ויאמר

רש״י

כגון. ונשאתם את אביכם. ונתתם להם את ארץ הגלעד. ונמלתם את בשר ערלתכם. לכן אני אומר. שזאת הנקודה בחיריק רק מן היסוד היא, ויסוד שם דבר נציל. והוא מן הלשונות הכבדים. כמו, דבור, כפור, למוד כשידבר בלשון ופעלתם, ינקד בחיריק; כמו. ודברתם אל הסלע (במדבר כ׳) וכפרתם את הבית (יחזקאל מ״ה). ולמדתם אותם את בניכם (דברים י״א)

ד (2) מזה בידך. לכך נכתב תיבה אחת. לדרוש מזה שבידך אתה חייב ללקות. שחשדת בכשרים. ופשוטו. כאדם שאומר לחבירו מודה אתה שזו שלפניך אבן הוא? אומר לו הן. אמר לו

hat נושך, נותן, נושא, נוגף im Kal ein שוא, wie ונתתם, ונשאתם, ונמלתם, daher meine ich, daß dieses נ hier mit Chirik zum Stamme gehört, das Grundwort heißt נצול, es gehört zu den schweren Formen, wie למוד, כפור, דבור welche in der thätigen Form ein Chirik haben wie ודברתם, וכפרתם u. s. w.

4. (2) מזה בידך Es steht deshalb in einem Worte (für מה זה) um anzudeuten, durch das (Vergehen mit dem,) was du in deiner Hand hältst, wirst du einst büßen müssen, weil du Unschuldige in üblen Ruf brachtest. Nach dem einf. Wortsinne bedeutet es so viel, wie wenn Jemand sagt: Du gestehst doch, daß du vor dir einen Stein hast, und der Befragte erwiedert: Ja, worauf jener sagte, ich will ihn in Holz

הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה וַיַּשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי
לְנָחָשׁ וַיָּנָס מֹשֶׁה מִפָּנָיו׃ (4) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וֶאֱחֹז בִּזְנָבוֹ
וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֶק בּוֹ וַיְהִי לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ׃
(5) לְמַעַן יַאֲמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק
וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ (6) וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד
הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ
וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג׃

Wirf ihn auf die Erde. Und er warf ihn auf die Erde, und er ward zur Schlange; da floh Mosche vor ihr. (4) Und der Ewige sprach zu Mosche: Strecke deine Hand aus und fasse sie beim Schwanze; und er streckte seine Hand aus und ergriff sie, da ward sie zum Stabe in seiner Hand. (5) Damit sie glauben, daß dir erschienen ist der Ewige, der Gott ihrer Väter, der Gott Abrahams, der Gott Jizchaks und der Gott Jakobs. (6) Und der Ewige sprach ferner zu ihm: Thue doch deine Hand in deinen Busen; und er that seine Hand in seinen Busen; und als er sie herauszog, siehe, da war seine Hand aussätzig, wie Schnee.

רש״י

הֲרֵינִי עוֹשָׂה אוֹתָהּ עֵץ: (3) ויהי לנחש. רָמַז לוֹ שֶׁסִּפֵּר לָשׁוֹן הָרָע עַל יִשְׂרָאֵל (בְּאוֹמְרוֹ לֹא יַאֲמִינוּ לִי) וְתָפַשׂ אוּמָנוּתוֹ שֶׁל נָחָשׁ: (4) ויחזק בו. לָשׁוֹן אֲחִיזָה הוּא, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא. וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ (בראשית י״ט). וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבוּשָׁיו (דברים כ״ה). וְהֶחֱזַקְתִּי בִּזְקָנוֹ (שמואל א׳ י״ז). כָּל לְשׁוֹן חִזּוּק הַדָּבוּק לְבֵי״ת לָשׁוֹן אֲחִיזָה הוּא: (6) מצורעת כשלג. דֶּרֶךְ צָרַעַת לִהְיוֹת לְבָנָה, אִם בַּהֶרֶת לְבָנָה הִיא; אַף בְּאוֹת זֶה רָמַז שֶׁלָּשׁוֹן הָרָע סִפֵּר בְּאוֹמְרוֹ. לֹא יַאֲמִינוּ לִי לְפִיכָךְ הִלְקָהוּ בְּצָרַעַת כְּמוֹ שֶׁלָּקְתָה

verwandeln. (3) ויהי לנחש Andeutend, daß er Übles auf Israel gesprochen, da er sagte: Sie werden mir nicht glauben; er ahmte hierin der Schlange nach. (4) ויחזק בו heißt erfassen; es gibt hierüber viele Beispiele, wie M. 1, 19: ויחזיקו האנשים בידו, M. 5, 25: והחזיקה במבושיו u. a. Gewöhnlich steht חזוק ergreifen in Verbindung mit ב. (6) מצורעת כשלג Der Aussatz ist gewöhnlich weiß, M. 3, 13: בהרת לבנה ein weißer Fleck. Auch mit diesem Zeichen wird angedeutet, daß er ihnen Uebles nachgeredet hat, indem er sagte, sie werden nicht glauben, daher wurde er mit Aussatz bestraft, wie Mirjam, wegen der

(7) וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חֵיקֶךָ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ׃ (8) וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֹת הָרִאשׁוֹן וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת הָאַחֲרוֹן׃ (9) וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ גַּם לִשְׁנֵי הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיְאֹר וְהָיוּ לְדָם

(7) Und er sprach: Thue deine Hand wieder in seinen Busen; und er that seine Hand wieder in seinem Busen; und als er sie aus seinem Busen herauszog, siehe, da war sie wieder wie sein Fleisch. (8) Und es wird geschehen, wenn sie dir nicht glauben und nicht hören auf die Stimme des ersten Zeichens, so werden sie glauben auf die Stimme des andern Zeichens. (9) Und es wird geschehen, wenn sie auch diesen beiden Zeichen nicht glauben und nicht hören auf deine Stimme, so nimm von dem Wasser des Flusses und gieße es aufs trockne, so wird das Wasser, das du aus dem Flusse genommen, zu Blut werden auf dem

רש"י

מִרְיָם עַל לְשׁוֹן הָרַע: (7) מחיקו והנה שבה כבשרו. מִכָּאן, שֶׁמִּדָּה טוֹבָה מְמַהֶרֶת לָבוֹא מִמִּדַּת פּוּרְעָנִיּוֹת. שֶׁהֲרֵי בָּרִאשׁוֹנָה לֹא נֶאֱמַר מֵחֵיקוֹ: (8) והאמינו לקול האחרון. מִשֶּׁתֹּאמַר לָהֶם. בִּשְׁבִילְכֶם לָקִיתִי עַל שֶׁסִּפַּרְתִּי עֲלֵיכֶם לָשׁוֹן הָרַע יַאֲמִינוּ לָךְ: שֶׁכְּבָר לְמֵדוּ בְּכָךְ שֶׁהַמִּזְדַּוְּגִין לְהָרַע לָהֶם לוֹקִים בִּנְגָעִים, כְּגוֹן פַּרְעֹה וַאֲבִימֶלֶךְ בִּשְׁבִיל שָׂרָה: (9) והיו המים וגו'. וְהָיוּ וְהָיוּ שְׁנֵי פְּעָמִים. נִרְאֶה בְּעֵינַי אִלּוּ נֶאֱמַר. וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיְאוֹר לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת. שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁבְּיָדוֹ הֵם נֶהְפָּכִים לְדָם. וְאָז כְּשֶׁיֵּרְדוּ לָאָרֶץ

üblen Nachreden. (7) מחיקו Daraus folgt, daß Gottes Trost und Heil schneller erfolgt, als das böse Verhängniß, denn oben heißt es nicht מחיקו (d. h. sie wurde geheilt, noch bevor er sie aus dem Schoße gezogen). (8) והאמינו Sobald du ihnen sagen wirst, euretwegen wurde ich gestraft, weil ich Schlechtes von euch geredet, werden sie es dir glauben, denn sie sind es gewohnt, daß Alle, die sich böswillig gegen sie verbinden, gestraft werden, wie z. B. Pharao und Abimelech wegen Sara. (9) ממימי היאר Hier wurde ihnen angedeutet, daß die erste Plage ihre Götter treffen wird; wenn Gott die Völker straft, so straft er zuerst ihre Götter, sie beteten ihren Ernährer Nilus an, daher wurde dieser in Blut verwandelt. והיו המים Das Wort והיו steht hier zweimal; ich glaube, das Wasser wurde nur in seinen Händen in Blut verwandelt, sobald es aber den Boden berührte, wurde es wieder Wasser, daher lehrt והיו לדם ביבשת, daß es nicht eher zu Blut wurde, als bis es den Boden erreichte.

בְּיַבָּשֶׁת׃ (10) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָֹה
בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם
מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ
אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן
אָנֹכִי׃ (11) וַיֹּאמֶר יְהוָֹה אֵלָיו מִי שָׂם
פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי־יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ
אוֹ פִקֵּחַ אוֹ עִוֵּר הֲלֹא אָנֹכִי יְהוָֹה׃

Trocknen. (10) Aber Mosche sprach zum Ewigen: Bitte, Herr! ich bin kein Mann von Worten, weder seit gestern, noch seit vorgestern, noch seitdem du redest zu deinem Knechte, denn ich bin von schwerem Munde und schwerer Zunge. (11) Da sprach der Ewige zu ihm: Wer machte dem Menschen einen Mund, oder wer macht stumm oder taub, oder sehend, oder blind? Nicht ich der Ewige?

רש"י

יהיו בהוייתן אבל עכשיו מלמדנו שלא יהיו דם עד שיהיו ביבשת: (10) גם מתמול וגו'. למדנו שכל ז' ימים היה הקב"ה מפתה את משה בסנה לילך בשליחותו מתמול שלשום. מאז דברך הרי ג' ושלשה גמין רבויין הם הרי ו' והוא היה עומד ביום השביעי כשאמר לו זאת עוד שלח נא ביד תשלח עד שחרה בו וקבל עליו. וכל זה שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו שהיה גדול הימנו ונביא היה, שנאמר הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים (שמואל א' ב') הוא אהרן. וכן ואודע לכם בארץ מצרים ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו (יחזקאל כ' ואותה נבואה לאהרן נאמרה: כבד פה. בכבידות אני מדבר ובלשון לע"ז בל"ב. (סטמאוער): (11) מי שם פה וגומר. מי למדך לדבר כשהיית נדון לפני פרעה על המצרי? או מי ישום אלם. מי

(10) גם מתמול Daraus folgt, daß Gott sieben Tage lang dem Mosche beim Dornbusch zugeredet hat, seine Sendung zu übernehmen; denn מתמול gestern, שלשום vorgestern, מאז דברך zeigen drei Tage an, dies dreimal wiederholte גם deutet ebenfalls auf drei Tage, somit sechs, auch am siebenten Tage wartete ihm Gott noch, bis Mosche sagte: Schicke doch, wen du schicken willst, zürnte ihm Gott, und er die Sendung endlich übernahm. Er weigerte sich aber nur aus Rücksicht gegen seinen ältern Bruder Aharon, die Würde anzunehmen, da er ja auch Profet war, wie Sam. 1, 2, 27: Ich habe mich ja geoffenbart deinem väterl. Hause, als sie in Egypten waren, d. i. Aharon; ebenso Ezech. 20, 5: Ich that mich ihnen kund im Lande Egypten und sagte: Jeder werfe hinweg die Gräuel seiner Götzen; diese Profezeiung wurde dem Aharon mitgetheilt. כבד פה Ich rede mit großer Anstrengung. (11) מי שם פה Wer hat dich reden gelehrt, als du vor Pharao zu Gericht standest, wegen

(12) וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרֵיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר׃ (13) וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְּיַד־תִּשְׁלָח׃ (14) וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ

(12) Nun so gehe und ich werde sein mit deinem Munde und dich unterweisen, was du reden sollst. (13) Und er sprach: Bitte, Herr! sende doch, durch wen du sonst senden willst. (14) Da entbrannte der Zorn des Ewigen über Mosche, u. er sprach: Ist nicht Aharon, dein Bruder, der Lewi? Ich weiß, daß der wohl redet, und siehe, er kommt auch heraus dir entgegen, und

רש"י

עָשָׂה פַּרְעֹה אִלֵּם שֶׁלֹּא נִתְאַמֵּץ בְּמִצְוַת הֲרִיגָתְךָ? וְאֶת מְשָׁרְתָיו חֵרְשִׁים. שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ בְּצַוּוֹתוֹ עָלֶיךָ? (שבת ק"מ) וּלְאַסְפְּקַלְטוֹרִים הַהוֹרְגִים מִי עֲשָׂאָם עִוְרִים. שֶׁלֹּא רָאוּ כְּשֶׁבָּרַחְתָּ מִן הַבִּימָה? וְנִמְלַטְתָּ! (תנחומא): הלא אנכי. שֶׁשְּׁמִי ה' עָשִׂיתִי כָּל זֹאת: (13) ביד תשלח. בְּיַד מִי שֶׁאַתָּה רָגִיל לִשְׁלוֹחַ וְהוּא אַהֲרֹן. ד"א. בְּיַד אַחֵר שֶׁתִּרְצֶה לִשְׁלוֹחַ. שֶׁאֵין סוֹפִי לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ וְלִהְיוֹת גּוֹאֲלָם לֶעָתִיד. יֵשׁ לְךָ שְׁלוּחִים הַרְבֵּה: (14) ויחר אף. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר כָּל חֲרוֹן אַף שֶׁבַּתּוֹרָה עוֹשֶׂה רוֹשֶׁם. וְזֶה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ רוֹשֶׁם, וְלֹא מָצִינוּ שֶׁבָּא עוֹנֶשׁ עַל יְדֵי אוֹתוֹ חָרוֹן. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי. אַף בְּזוֹ נֶאֱמַר בּוֹ רוֹשֶׁם: הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי. שֶׁהָיָה עָתִיד לִהְיוֹת לֵוִי וְלֹא כֹהֵן; וְהַכְּהוּנָּה הָיִיתִי אוֹמֵר לָצֵאת מִמְּךָ מֵעַתָּה לֹא יִהְיֶה כֵּן אֶלָּא הוּא יִהְיֶה הַכֹּהֵן וְאַתָּה הַלֵּוִי שֶׁנֶּאֱמַר: וּמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּנָיו יִקָּרְאוּ עַל שֵׁבֶט הַלֵּוִי.

der Tödtung des Egypters? או מי ישום אלם Wer machte den Pharao stumm, daß er dem Befehle, dich umzubringen nicht Nachdruck gab? Wer machte seine Diener taub, daß sie seine Befehle gegen dich nicht hörten? u. die Scharfrichter blind, daß sie es nicht sahen, als du dem Richtplatze glücklich entkamest? ich, dessen Name der Ewige ist, that dieses alles! (13) שלח נא ביד תשלח Sende durch wen du zu senden pflegst, d. i. Aharon. Nach Andern: Schicke doch elnen andern Sendboten, ich werde sie doch ohnehin nicht in das Land einführen und auch künftig nicht befreien, du hast doch der Boten so viele! (14) ויחר אף ה' R. Jehoschua ben Korcha sagte: Jedes חרון אף in der Thora läßt eine fühlbare Wirkung zurück, was hier nicht der Fall ist, denn wir finden nicht, daß eine Strafe auf diesen Zorn erfolgt wäre. R. Josse erwiederte darauf, auch hier ist die Wirkung erwähnt: הלא אהרן אחיך הלוי der künftig Lewi werden sollte; die Priesterschaft aber wollte ich von dir abstammen lassen, von nun an soll dem nicht so sein, sondern er

וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ׃ (15) וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׂמְתָּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃ (16) וְדִבֶּר־הוּא לְךָ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יִהְיֶה־לְּךָ לְפֶה וְאַתָּה תִּהְיֶה־לּוֹ לֵאלֹהִים׃ (17) וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֹתֹת׃ פ ששי

(18) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב ׀ אֶל יֶתֶר חֹתְנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלְכָה נָּא וְאָשׁוּבָה אֶל־אַחַי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם׃

sieht er dich, so wird er sich freuen in seinem Herzen. (15) Zu ihm rede und ihm lege die Worte in den Mund, und ich werde sein mit deinem Munde und mit seinem Munde, und werde euch unterweisen, was ihr thun sollt. (16) Und er soll für dich reden zu dem Volke, und es geschehen, er soll dir sein zum Munde und du sollst ihm sein zum Gotte. (17) Und diesen Stab nimm in deine Hand, mit welchem du die Zeichen thuest. (18) Da ging Mosche und kehrte zurück zu Jether, seinem Schwiegervater, und sprach zu ihm: Ich möchte doch ziehen und zurückkehren zu meinen Brüdern, die in Mizrajim, und sehen, ob sie noch leben. Und Jithro sprach zu Mosche: Ziehe in Frieden!

רש"י

(זבחים ק"ב): יוצא לקראתך. כְּשֶׁתֵּלֵךְ לְמִצְרַיִם: וראך ושמח בלבו. לֹא כְּשֶׁאַתָּה סָבוּר. שֶׁיִּהְיֶה מַקְפִּיד עָלֶיךָ שֶׁאַתָּה עוֹלֶה לִגְדוּלָּה. וּמִשָּׁם זָכָה אַהֲרֹן לַעֲדִי הַחֹשֶׁן הַנָּתוּן עַל הַלֵּב: (16) ודבר הוא לך. בִּשְׁבִילְךָ יְדַבֵּר אֶל הָעָם. וְזֶה יוֹכִיחַ עַל כָּל לְךָ, וְלִי, וְלוֹ וְלָכֶם, וְלָהֶם הַסְּמוּכִים לְדִיבּוּר שֶׁכּוּלָּם לָשׁוֹן עֲלֵיהֶם: יהיה לך לפה. לְמֵלִיץ, לְפִי שֶׁאַתָּה כְּבַד פֶּה: לאלהים. לְרַב וּלְשַׂר: (18) וישב אל יתר חותנו. לִיטּוֹל רְשׁוּת, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע לוֹ (שֶׁלֹּא יָזוּז מִמִּדְיָן כִּי אִם בִּרְשׁוּתוֹ. וְז׳ שֵׁמוֹת הָיוּ לוֹ: רְעוּאֵל

wird Priester und du wirst Lewite (לוי) sein, nach Chron. 1, 23, 14: Die Nachkommen Mosche's des göttl. Mannes, werden Lewijim heißen. יוצא לקראתך Wenn du nach Egypten gehst. ושמח בלבו Nicht wie du denkst, daß er dir deine Stellung mißgönnen wird; dadurch machte sich Aharon würdig, das Brustschild s. weiter 28, 30 als Zier und Schmuck zu tragen, welches am Herzen (על לבו) angelegt wurde. **(16)** ודבר הוא לך Er wird für dich zum Volke reden; auch dies לך beweist, daß überall, wo לו, לי, לך mit דבור verbunden steht, es f ü r oder ü b e r bedeutet. יהיה לך לפה Zum Sprecher, weil du schwer sprichst. לאלהים Zum Lehrer und Herrn. **(18)** אל יתר התנו Um die Erlaubniß zu

(19) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם כִּי־מֵתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ׃ (20) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ׃ (21) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה רְאֵה כָּל־הַמֹּפְתִים אֲשֶׁר

(19) Und der Ewige sprach zu Mosche in Midjan: Ziehe, kehre zurück nach Mizrajim, denn gestorben sind alle die Leute, die nach deinem Leben trachteten. (20) Da nahm Mosche sein Weib und seine Söhne und ließ sie auf den Eseln reiten, u. kehrte zurück ins Land Mizrajim. Und Mosche nahm den Stab Gottes in seine Hand. (21) Und der Ewige sprach zu Mosche: Da du ziehest, um nach Mizrajim zurückzukehren, so merke all die Wunder, die ich in deine Hand lege, daß du sie thuest vor Pharao, und ich, ich

רש״י

יֶתֶר יִתְרוֹ. קֵינִי וכו׳ (מכילתא): (19) כי מתו כל האנשים. מִי הֵם? דָּתָן וַאֲבִירָם. חַיִּים הָיוּ, אֶלָּא שֶׁיָּרְדוּ מִנִּכְסֵיהֶם. וְהֶעָנִי חָשׁוּב כַּמֵּת: (2) על החמור. חֲמוֹר הַמְיֻחָד, הוּא הַחֲמוֹר שֶׁחָבַשׁ אַבְרָהָם לַעֲקֵדַת יִצְחָק, וְהוּא שֶׁעָתִיד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ לְהִגָּלוֹת עָלָיו. שֶׁנֶּאֱמַר: עָנִי וְרוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר (זכריה ט׳): וישב ארצה מצרים ויקח משה את מטה. אֵין מוּקְדָּם וּמְאוּחָר מְדוּקְדָּקִים בַּמִּקְרָא: (21) בלכתך לשוב מצרימה וגו׳. דַּע שֶׁעַל מְנָת כֵּן תֵּלֵךְ, שֶׁתְּהֵא גִבּוֹר בִּשְׁלִיחוּתִי לַעֲשׂוֹת כָּל מוֹפְתַי לִפְנֵי פַרְעֹה, וְלֹא תִירָא

holen, weil er schwören mußte, daß er Midjan nur mit seiner Einwilligung verlassen wolle. Jithro hatte sieben Namen: Reuel, Jeßer, Jißro, Keni usw. (19) כי מתו כל האנשים Wer waren diese? Dathan und Abiram, sie lebten zwar noch, allein sie verloren ihr Vermögen, und der Arme ist dem Todten gleich geachtet. (20) אל החמר das ה׳ zeigt ein bestimmtes Lastthier an, dasselbe nämlich, welches Abraham gesattelt hat, als er Jizchak zur Opferstätte geführt, und dasselbe, auf welchem einst der Gesalbte Moschiach erscheinen wird, nach S. 9, 9: Demuthsvoll und auf einem Esel reitend. וישב — ויקח משה את מטה Die Reihenfolge des früher oder später Geschehenen ist in der Schrift nicht in Betracht gezogen. (21) לשוב מצרימה Wisse, daß dein Gehen blos den Zweck hat, daß du dich in meiner Sendung heldenmüthig zeigst, um alle Wunder vor Pharao unerschrocken zu vollziehen. אשר שמתי בידך Nicht die obenerwähnten drei Wunderzeichen, denn diese wurden ihm nicht vor Pharao auszuführen befohlen, sondern vor den Israeliten, damit sie ihm Glauben schenken; wir finden auch wirklich

שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה וַאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יְשַׁלַּח אֶת־הָעָם׃ (22) וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל׃ (23) וָאֹמַר אֵלֶיךָ שַׁלַּח אֶת־בְּנִי וְיַעַבְדֵנִי וַתְּמָאֵן לְשַׁלְּחוֹ

werde verhärten sein Herz, und er wird das Volk nicht entlassen. (22) Und du sollst zu Pharao sprechen: So spricht der Ewige: Mein erstgeborner Sohn ist Israel. (23) Und ich sprach zu dir: Entlasse meinen Sohn, daß er mir diene, du aber weigertest dich, ihn zu entlassen; siehe so

רש״י

ממנו: אשר שמתי בידך. לא על ג׳ אותיות האמורות למעלה שהרי לא לפני פרעה צוה לעשותם אלא לפני ישראל שיאמינו לו. ולא מצינו שעשאם לפניו אלא מופתים שאני עתיד לשום בידך במצרים כמו. כי ידבר אליכם פרעה וגו׳ ואל תתמה על אשר כתיב. אשר שמתי, שכן משמעו, כשתדבר עמו כבר שמתים בידך: (22) ואמרת אל פרעה. כשתשמע שלבו חזק וימאן לשלוח, אמור לו כן: בני בכורי. לשון גדולה, כמו. אף אני בכור אתנהו (תהלים פ״ט) זהו פשוטו: ומדרשו: כאן חתם הקב״ה על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו: (23) ואמר אליך. בשליחותו של מקום: שלח את בני; הנה אנכי הורג וגו. היא מכה אחרונה, ובה התרהו

nicht, daß er vor ihm jene Wunder vollführt hätte, gemeint sind nur die Wunder, die Gott ihm künftighin zeigen wird, nämlich: Wenn Pharao euch fragen wird, usw., weiter 7, 9. אשר שמתי (Vergangenheit) bedeutet demnach: wenn du mit ihm reden wirst, werde ich diese Wunder schon in deine Hand gelegt haben. (22) ואמרת אל פרעה Wenn du merken wirst, daß sein Herz verstockt ist, und er sich weigern wird, Israel ziehen zu lassen, sprich also: בני בכורי usw. bezeichnet eine Würde, wie Ps. 89, 28: אף אני בכור אתנהו ich setze ihn zum Erstgebornen ein! N. d. Midr. bestätigte Gott hier die Rechtmäßigkeit der Erstgeburt, welche Jakob von Esav erkauft hatte. (23) ואומר אליך Im Namen Gottes: entlasse meinen Sohn Israel. הנה אנכי הרג D. i. die letzte Plage, und damit verwarnte ihn Gott im Voraus, weil diese die allerschwerste war; dem ähnlich sagt Ijob 36, 22: Wenn Gott in seiner Kraft sich zeigt, wer gleicht ihm im Belehren? Gewöhnlich, wenn ein Mensch sich an Jemanden rächen will, thut er dies heimlich, damit der Gegner ihm nicht entkommen könne; Gott hingegen

הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת־בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ׃ (24) וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ׃ (25) וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר

erschlage ich deinen erstgeborenen Sohn. (24) Und es geschah auf dem Wege, in der Herberge, da fiel ihn der Ewige an, und suchte ihn zu tödten. (25) Da nahm Zippora einen scharfen Stein und schnitt ihrem Sohne die Vorhaut ab, und berührte seine

רש״י

תְּחִלָּה מִפְּנֵי שֶׁהִיא קָשָׁה. וְזֶה הוּא שֶׁאָמַר בְּאִיּוֹב ל״ו׃ הֵן אֵל יַשְׂגִּיב בְּכֹחוֹ, לְפִיכָךְ מִי כָמוֹהוּ מוֹרֶה? בָּשָׂר וָדָם הַמְבַקֵּשׁ לְהִנָּקֵם מֵחֲבֵירוֹ מַעֲלִים אֶת דְּבָרָיו שֶׁלֹּא יְבַקֵּשׁ הַצָּלָה; אֲבָל הקב״ה יַשְׂגִּיב בְּכֹחוֹ וְאֵין יְכוֹלֶת לְהִמָּלֵט מִיָּדוֹ כִּי אִם בְּשׁוּבוֹ אֵלָיו; לְפִיכָךְ הוּא מוֹרֵהוּ וּמַתְרֵה בוֹ לָשׁוּב׃ (24) ויהי בדרך במלון. משה׃ ויבקש המיתו. לְמֹשֶׁה, לְפִי שֶׁלֹּא מָל אֶת אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ וְעַל שֶׁנִּתְרַשֵּׁל נֶעֱנַשׁ מִיתָה. תַּנְיָא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, חַס וְשָׁלוֹם לֹא נִתְרַשֵּׁל, אֶלָּא אָמַר׃ אָמוּל וְאֵצֵא לַדֶּרֶךְ סַכָּנָה הִיא לְתִינוֹק עַד ג׳ יָמִים, אָמוּל וְאֶשְׁהֶה ג׳ יָמִים הקב״ה צִוַּנִי לֵךְ שׁוּב מִצְרַיִם, וּמִפְּנֵי מַה נֶעֱנַשׁ מִיתָה? לְפִי שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּמָּלוֹן תְּחִלָּה. בְּמַסֶּכֶת נְדָרִים. וְהָיָה הַמַּלְאָךְ נַעֲשֶׂה כְּמִין נָחָשׁ וּבוֹלְעוֹ מֵרֹאשׁוֹ וְעַד יְרֵכָיו וְחָזַר וּבוֹלְעוֹ מֵרַגְלָיו וְעַד אוֹתוֹ מָקוֹם הֵבִינָה צִפּוֹרָה שֶׁבִּשְׁבִיל הַמִּילָה הוּא׃

zeigt sich erhaben in seiner Kraft, und Niemand kann sich retten, es sei denn, wenn er sich reuig zu Gott wendet. Daher belehrt Gott den Menschen und ermahnt ihn zur Rückkehr. (24) במלון Mosche war in der Herberge. ויבקש המיתו Den Mosche; weil er mit der Beschneidung seines Sohnes Eliefer zögerte, wäre er bald mit dem Tode bestraft worden. Im Talm. Jerus. Ned. Abschn. 3, sagt R. Joße: Mosche hat durchaus nicht die heil. Pflicht vernachlässigt, er dachte nur: Soll ich das Kind beschneiden und gleich darauf abreisen, so wäre es für das Kind drei Tage lang gefährlich; soll ich es beschneiden und drei Tage verweilen, aber Gott befahl mir doch, nach Egypten zu gehen, weßwegen also wäre er bald mit dem Tode bestraft worden? weil er sich erst mit anderen Angelegenheiten seiner Herberge beschäftigte. (25) ותגע

וַתִּכְרֹת אֶת־עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִי׃ (26) וַיִּרֶף מִמֶּנּוּ אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לַמּוּלֹת׃ פ
(27) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק־לוֹ׃ (28) וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ וְאֵת כָּל־הָאֹתֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ׃ (29) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְּנֵי

Füße, und sprach: Ein Blut-Bräutigam bist Du mir. (26) Und er ließ ab von ihm; da sprach sie: Ein Blut-Bräutigam wegen der Beschneidung. (27) Und der Ewige sprach zu Aharon: Gehe Mosche entgegen in die Wüste. Und er ging und traf ihn am Berge Gottes, uud küßte ihn. (28) Und Mosche berichtete dem Aharon alle Worte des Ewigen, womit er ihn gesandt, und alle die Zeichen, die er ihm geboten. (29) Und es ging Mosche und Aharon und versammelten

רש״י

(25) ותגע לרגליו: הִשְׁלִיכַתּוּ לִפְנֵי רַגְלָיו שֶׁל מֹשֶׁה ותאמר. עַל בְּנָהּ. כי חתן דמים אתה לי. אַתָּה הָיִיתָ גּוֹרֵם לִהְיוֹת הַחָתָן שֶׁלִּי נִרְצָח עָלֶיךָ, הוֹרֵג אִישִׁי אַתָּה לִי: (26) וירף. הַמַּלְאָךְ מִמֶּנּוּ. אָז הֵבִינָה שֶׁעַל הַמִּילָה בָּא לְהוֹרְגוֹ: אמרה חרתן דמים למולות. חֲתָנִי הָיָה נִרְצַח עַל דְּבַר הַמִּילָה: למולת. עַל דְּבַר הַמּוּלוֹת, שֵׁם דָּבָר הוּא. וְהַלָּמֶ״ד מְשַׁמֶּשֶׁת בִּלְשׁוֹן עַל, כְּמוֹ: וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם דָּמִים. עַל דַּם הַמִּילָה:

לרגליו Sie warf sie (die Vorhaut) dem Mosche vor die Füße. ותאמר Von ihrem Sohne. חתן דמים Du wärst bald Ursache gewesen, daß mein Mann deinetwegen umgekommen wäre; du wärst bald der Mörder meines Mannes geworden. (26) וירף Der Engel ließ von ihm ab, dadurch sah sie ein, daß diese Gefahr blos wegen der Verzögerung der Beschneidung ihn bedroht hatte. למולת Wegen der Beschneidung מלות ist ein Hauptwort. Das ל׳ bedeutet wegen, wie לבני ישראל. Onk. bezieht חתן דמים auf das Blut der Beschneidung.

יִשְׂרָאֵל׃ (30) וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וַיַּעַשׂ הָאֹתֹת לְעֵינֵי הָעָם׃ (31) וַיַּאֲמֵן
הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עָנְיָם וַיִּקְּדוּ
וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ שביעי

ה (1) וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ
אֶל־פַּרְעֹה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיָחֹגּוּ לִי
בַּמִּדְבָּר׃ (2) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי יְהוָה
אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל
לֹא יָדַעְתִּי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל
לֹא אֲשַׁלֵּחַ׃ (3) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים
נִקְרָא עָלֵינוּ נֵלְכָה נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת
יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ
פֶּן־יִפְגָּעֵנוּ בַּדֶּבֶר אוֹ בֶחָרֶב׃ (4) וַיֹּאמֶר

alle Ältesten der Kinder Jisrael. (30) Und Aharon redete alle die Worte, die der Ewige zu Mosche geredet, und that die Zeichen vor den Augen des Volkes. (31) Und das Volk glaubte. Und da sie hörten, daß der Ewige bedacht die Kinder Jisrael und daß er ihren Druck gesehen habe, da verneigten sie sich und warfen sich nieder.

5. (1) Und darnach kamen Mosche und Aharon und sprachen zu Pharao: So spricht der Ewige, der Gott Jsraels: Entlasse mein Volk, daß sie mir ein Fest feiern in die Wüste. (2) Aber Pharao sprach: Wer ist der Ewige, auf dessen Stimme ich hören soll, Jsrael zu entlassen? Jch kenne nicht den Ewigen, und werde auch Jsrael nicht entlassen. (3) Da sprachen sie: Der Gott der Jbrim ist uns begegnet: so möchten wir doch drei Tagereisen weit in die Wüste ziehen, und opfern dem Ewigen, unserm Gotte, daß er uns nicht angreife mit der Pest oder mit dem Schwerte. (4) Und der König von

רש״י

ה (1) ואחר באו משה ואהרן וגו׳: אֲבָל
הַזְּקֵנִים נִשְׁמְטוּ א׳ א׳ מֵאַחַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַד
שֶׁנִּשְׁמְטוּ כּוּלָּם קוֹדֶם שֶׁהִגִּיעוּ לַפַּלְטִין. לְפִי שֶׁיָּרְאוּ
לָלֶכֶת; וּבְסִינַי נִפְרַע לָהֶם. וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ וְהֵם
לֹא יִגָּשׁוּ הֶחֱזִירָם לַאֲחוֹרֵיהֶם (ש״ר): (3) פן יפגענו
פֶּן יִפְגָּעֲךָ הָיוּ צְרִיכִים לוֹמַר. אֶלָּא שֶׁחָלְקוּ כָּבוֹד
לַמַּלְכוּת: פְּגִיעָה זוֹ לְשׁוֹן מִקְרֵה מָוֶת הוּא:

5. (1) ואחר באו משה ואהרן Die Ältesten aber zogen sich einer nach dem andern von Mosche und Aharon zurück, so daß alle sich entfernt hatten, noch bevor sie zum königl. Palast gelangten, weil sie sich fürchteten hinein zu treten. Am Sinai büßten Sie dafür, denn „Mosche trat allein hin, sie aber durften nicht hintreten," sie wurden zurückgewiesen. (3) פן יפגענו Es sollte פן יפגעך heißen, allein aus

אֲלֵהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָמָּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם׃ (5) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הֵן־רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתֶּם אֹתָם מִסִּבְלֹתָם׃ (6) וַיְצַו פַּרְעֹה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַנֹּגְשִׂים בָּעָם וְאֶת־שֹׁטְרָיו לֵאמֹר׃ (7) לֹא תֹאסִפוּן לָתֵת תֶּבֶן לָעָם לִלְבֹּן

Mizrajim sprach zu ihnen: Warum, Mosche und Aharon, wollet ihr das Volk los machen von seinen Geschäften? Gehet zu euren Lastarbeiten. (5) Und Pharao sprach: Siehe viel ist schon das Volk im Lande, und ihr wollet sie von ihren Lastarbeiten stören? (6) Und Pharao gebot denselben Tag den Antreibern des Volkes und seinen Aufsehern, und sprach: (7) Nicht sollt ihr mehr dem Volke Stroh geben, Ziegel zu machen, wie gestern

רש"י

(4) תפריעו את העם ממעשיו. תַּבְדִּילוּ וְתַרְחִיקוּ אוֹתָם מִמְּלַאכְתָּם שֶׁשּׁוֹמְעִין לָכֶם וְסוֹבְרִים לָנוּחַ מִן הַמְּלָאכָה. וְכֵן: פְּרָעֵהוּ אַל תַּעֲבוֹר בּוֹ (משלי ד') רַחֲקֵהוּ וְכֵן וַתִּפְרְעוּ כָּל עֲצָתִי (שם א'). כִּי פָרוּעַ הוּא (שמות ל"ב) נִרְחָק וְנִתְעָב: לכו לסבלותיכם. לְכוּ לִמְלַאכְתְּכֶם, שֶׁיֵּשׁ לָכֶם לַעֲשׂוֹת בְּבָתֵּיכֶם. אֲבָל מְלֶאכֶת שִׁעְבּוּד מִצְרַיִם לֹא הָיְתָה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי וְתֵדַע לְךָ שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יוֹצְאִים וּבָאִים שֶׁלֹּא בִרְשׁוּת. (5) הן רבים עתה עם הארץ. שֶׁהָעֲבוֹדָה מוּטֶלֶת עֲלֵיהֶם, וְאַתֶּם מַשְׁבִּיתִים אוֹתָם מִסִּבְלוֹתָם, הֶפְסֵד גָּדוֹל הוּא זֶה: הנוגשים. מִצְרִים הָיוּ וְהַשּׁוֹטְרִים הָיוּ יִשְׂרְאֵלִים הַנּוֹגֵשׂ מְמֻנֶּה עַל כַּמָּה שׁוֹטְרִים וְהַשּׁוֹטֵר מְמֻנֶּה לִרְדּוֹת בְּעוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה: (7) : אשטו"בלא בלע"ז, Esteube, eteule, *Esouble;* (די שטאפפעל) הָיוּ גוֹבְלִין אוֹתוֹ עִם הַטִּיט: לבנים. טיו"לש בלע"ז, Tuiles (ציעגעל) שֶׁעוֹשִׂים

Ehrerbieterung gegen den König sprachen sie so. פגיעה bedeutet hier drohenden Tod. (4) למה תפריעו Warum stört ihr und haltet sie von der Arbeit ab? sie hören euere Gespräche mit an, und werden dadurch von der Arbeit abgezogen. תפריעו wie פרעהו Spr. 4 ausweichen, das. 1, 25: ותפרעו Ihr habt außer acht gelassen; M. 2, 32: כי פרוע הוא entarten, verworfen sein. לכו לסבלותיכם Geht, verrichtet euere häuslichen Arbeiten, Frohndienste brauchte der ganze Stamm Lewi nicht zu leisten, zum Beweise, da ja Mosche und Aharon daselbst ein- und ausgingen, ohne erst anzufragen. (5) רבים עתה עם הארץ Die Arbeit ist ihnen auferlegt, ihr stört sie aber von derselben, das ist ein großer Verlust. (6) הנגשים Die Antreiber waren Egypter, die Aufseher שוטרים aber waren Israeliten; die Antreiber war über mehrere Aufseher gesetzt, der שוטר hielt das Volk zur Arbeit an. (7) תבן Stroh, welches man mit Lehm vermengte. הלבנים Die Ziegel, welche aus Lehm bereitet und an der Sonne getrocknet oder im Ofen gebrannt werden.

הַלְּבֵנִים כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם הֵם יֵלְכוּ
וְקֹשְׁשׁוּ לָהֶם תֶּבֶן׃ (8) וְאֶת־מַתְכֹּנֶת
הַלְּבֵנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוֹל שִׁלְשֹׁם
תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־
נִרְפִּים הֵם עַל־כֵּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר
נֵלְכָה נִזְבְּחָה לֵאלֹהֵינוּ׃ (9) תִּכְבַּד
הָעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ־בָהּ וְאַל־

und vorgestern; sie selbst sollen gehen und sich Stroh zusammenstoppeln. (8) Aber die Anzahl der Ziegel, die sie gemacht gestern und vorgestern, sollt ihr ihnen dennoch auflegen, ihr sollt nichts davon mindern; denn sie sind lässig; darum schreien sie und sprechen: Wir wollen gehen, wir wollen unserm Gotte opfern. (9) Schwer liege die Arbeit auf den Leuten, daß sie damit zu thun haben; und

רש״י

מְטִיט וּמְיַבְּשִׁין אוֹתָן בְּחַמָּה, וְיֵשׁ שֶׁשּׂוֹרְפִין אוֹתָן בְּכִבְשָׁן׃ כתמול שלשום. כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם עוֹשִׂים עַד הֵנָּה׃ וקששו. וְלָקְטוּ׃ (8) ואת מתכנת הלבנים. סְכוּם חֶשְׁבּוֹן הַלְּבֵנִים שֶׁהָיָה כָּל אֶחָד עוֹשֶׂה לְיוֹם כְּשֶׁהָיָה הַתֶּבֶן נִתָּן לָהֶם, אוֹתוֹ סְכוּם תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם גַּם עַתָּה לְמַעַן תִּכְבַּד הָעֲבוֹדָה עֲלֵיהֶם׃ כי נרפים. מִן הָעֲבוֹדָה, לְכָךְ לִבָּם פּוֹנֶה אֶל הַבַּטָּלָה וְצוֹעֲקִים לֵאמוֹר נֵלְכָה וגו׳׃ מתכונת. וְתוֹכֶן לְבֵנִים; וְלוֹ נִתְכְּנוּ עֲלִילוֹת (שמואל א׳ ב׳) וְאֶת הַכֶּסֶף הַמְתוּכָּן (מלכים ב, י״ב). כּוּלָּם לְשׁוֹן חֶשְׁבּוֹן הֵם׃ נרפים. הַמְּלָאכָה רְפוּיָה בְּיָדָם וַעֲזוּבָה מֵהֶם וְהֵם נִרְפִּים מִמֶּנָּה רטרי״ש בלע״ז Retiré *Retrait;* (צוריק-געצאָגען) *retaire:* retirer, abandonner (צוריקציעהען, פערלאססען, פאהרען לאססען׃) (9) ואל ישעו בדברי שקר. וְאַל יֶהֱגוּ וִידַבְּרוּ תָּמִיד בְּדִבְרֵי רוּחַ לֵאמֹר נֵלְכָה נִזְבְּחָה, וְדוֹמֶה לוֹ׃ וְאֶשְׁעֶה בְחֻקֶּיךָ תָּמִיד (תהלים קי״ט). לְמָשָׁל וְלִשְׁנִינָה מְתַרְגְּמִינָן׃ וּלְשׁוּעִין, וַיְסַפֵּר, וְאִשְׁתְּעֵי, וְא״א לוֹמַר, יִשְׁעוּ לְשׁוֹן וַיִּשַׁע אֶל הֶבֶל

כתמול שלשום So wie ihr bis jetzt gethan habet. וקששו Sie sollen zusammenlesen. (8) מתכנת Dieselbe Anzahl der Ziegel, welche jeder täglich fertigen mußte, solange Stroh gegeben wurde, soll auch jetzt Jedem auferlegt werden, damit ihm die Arbeit erschwert werde. כי נרפים Sie sind nachlässig in der Arbeit, darum haben sie einen Hang zum Müßiggehen und schreien, wir wollen gehen unserm Gotte opfern. מתכנת Die Zahl, gleich Sam. 1, 2: ולו נתכנו עלילות von ihm sind die Handlungen gezählt, Kön. 2, 12: הכסף המתכן das abgezählte Geld. נרפים Die Arbeit wird schwach und nachlässig von ihnen betrieben, sie entziehen sich derselben. (9) ואל ישעו Sie mögen sich nicht unterhalten mit eitlem Gerede: Wir wollen opfern gehen! Ebenso Ps. 119 ואשעה בחקיך ich ergötze mich an deinen Satzungen. למשל ולשנינה gibt Onk. ולשועין zum Gerede, ויספר ואשתעי. Man kann aber nicht ישעו mit וישע אל

יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי־שָׁקֶר׃ (10) וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׂי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר פַּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תֶּבֶן׃ (11) אַתֶּם לְכוּ קְחוּ לָכֶם תֶּבֶן מֵאֲשֶׁר תִּמְצָאוּ כִּי אֵין נִגְרָע מֵעֲבֹדַתְכֶם דָּבָר׃ (12) וַיָּפֶץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם לְקֹשֵׁשׁ

sich nicht wenden auf lügenhafte Reden. (10) Da gingen die Antreiber des Volkes und seine Aufseher hinaus u. sprachen zu dem Volke also: So spricht Pharao: Ich gebe euch kein Stroh. (11) Ihr selbst gehet, holet euch Stroh, von wo ihr es findet; obgleich von euerer Arbeit nichts gemindert wird. (12) Und das Volk zerstreute sich im ganzen Land Mizrajim, um

רש״י

וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה, וּלְפָרֵשׁ אַל יִשְׁעוּ אַל יִפְנוּ, שֶׁא״כֵ הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב וְאַל יִשְׁעוּ אֶל דִּבְרֵי שָׁקֶר, א לְדִבְרֵי שָׁקֶר, כִּי כֵן גִּזְרַת כֻּלָּם. יִשְׁעֶה הָאָדָם עַל עוֹשֵׂהוּ (ישעיה י״ז) לֹא שָׁעָה אֶל קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל (שם י״ז). וְלֹא מָצָאתִי שִׁמּוּשׁוֹ שֶׁל בֵּי״ת סְמוּכָה לְאַחֲרֵיהֶם, אֲבָל אַחַר לָשׁוֹן דִּבּוּר כְּמִתְעַסֵּק לְדָבָר בְּדָבָר נוֹפֵל לָשׁוֹן שִׁמּוּשׁ בֵּי״ת, כְּגוֹן: הַנִּדְבָּרִים בָּךְ. וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמשֶׁה. הַמַּלְאָךְ הַדּוֹבֵר בִּי. לְדַבֵּר בָּם. וַאֲדַבְּרָה בְעֵדוֹתֶיךָ אַף כָּאן, אַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שָׁקֶר אַל יִהְיוּ נִדְבָּרִים בְּדִבְרֵי שָׁוְא וְהֲבַאי׃ (11) אתם לכו קחו לכם תבן. וּצְרִיכִים אַתֶּם לֵילֵךְ בִּזְרִיזוּת, כִּי אֵין נִגְרָע דָּבָר מִכָּל סְכוּם לְבֵנִים שֶׁהֱיִיתֶם עוֹשִׂים לַיּוֹם בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן נִתָּן לָכֶם מְזוּמָּן מִבֵּית הַמֶּלֶךְ׃ (12) לקשש קש לתבן. לֶאֱסוֹף אֲסִיפָה לִלְקוֹט לֶקֶט לְצוֹרֶךְ תֶּבֶן הַטִּיט׃ קַשׁ. לָשׁוֹן לִקּוּט, עַל שֵׁם שֶׁדָּבָר הַמִּתְפַּזֵּר הוּא, וְצָרִיךְ לְקוֹשְׁשׁוֹ

הבל oder לא שעה gleichbedeutend erklären, da es in diesem Falle ואל ישעו על oder לדברי שקד heißen müßte, denn so finden wir es allenthalben verbunden: Jes. 10, 17: ישעה ... אל עושהו, das. 31, לא שעו על das. 17, ולא ישעה אל nirgends aber mit בי konstruirt, außer wenn es reden bedeutet, wie Ezech. 33: ;ותדבר מרים־במשה, Sach. 4: — הנדברים בך הדובר בי, לדבר בם, u. a. also auch hier אל ישעו בדברי d. h. sie mögen sich nicht mit leeren, nichtigen Worten unterhalten. (11) קחו לכם תב Ihr müßt dies schnell besorgen, es wird von der Zahl der Ziegel nichts nachgelassen, die ihr täglich abgeliefert hat, noch als das Stroh aus dem königl. Magazine verabreicht wurde. (12) לקשש קש לתבן Zu sammeln und aufzulesen, um es zu Lehm zu gebrauchen. קש heißt sammeln; weil die Stoppeln zerstreut liegen und aufgelesen werden, heißen sie קש.

קַשׁ לַתֶּבֶן׃ (13) וְהַנֹּגְשִׂים אָצִים לֵאמֹר כַּלּוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן׃ (14) וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂמוּ עֲלֵהֶם נֹגְשֵׂי פַרְעֹה לֵאמֹר מַדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם חָקְכֶם לִלְבֹּן כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם׃ (15) וַיָּבֹאוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶל־פַּרְעֹה לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה

Stoppeln zu suchen für Stroh. (13) Die Antreiber drängten u. sprachen: Vollendet euer Geschäft, jedes Tagewerk an seinem Tage, so wie, als Stroh da war. (14) Und die Aufseher der Kinder Israel, welche die Antreiber Pharao's über sie gesetzt hatten, wurden geschlagen, indem man sprach: Warum habt ihr nicht vollendet euer Gesetztes an Ziegelmachen wie vorgestern, so gestern als heute? (15) Da kamen die Aufseher der Kinder Israel und schrieen zu Pharao, und sprachen: Warum thust du so zu deinen Knechten?

רש"י

קָרוּי קַשׁ בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת׃ (13) אצים. דּוֹחֲקִים׃ דבר יום ביומו. חֶשְׁבּוֹן שֶׁל כָּל יוֹם כַּלּוּ בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן מוּכָן׃ (14) ויכו שוטרי בני ישראל. הַשּׁוֹטְרִים יִשְׂרְאֵלִים הָיוּ וְחָסִים עַל חַבְרֵיהֶם מִלְּדָחֲקָם וּכְשֶׁהָיוּ מַשְׁלִימִין הַלְּבֵנִים לַנּוֹגְשִׂים שֶׁהֵם מִצְרִיִּים וְהָיָה חָסֵר מִן הַסְּכוּם הָיוּ מַלְקִין אוֹתָם עַל שֶׁלֹּא דָחֲקוּ אֶת עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה. לְפִיכָךְ זָכוּ אוֹתָן שׁוֹטְרִים לִהְיוֹת סַנְהֶדְרִין, וְנֶאֱצַל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עַל מֹשֶׁה וְהוּשַׂם עֲלֵיהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל, מֵאוֹתָן שֶׁיָּדַעְתָּ הַטּוֹבָה שֶׁעָשׂוּ בְּמִצְרַיִם, כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשׁוֹטְרָיו׃ ויכו שוטרי בני ישראל וגו'. אוֹתָם לְשׁוֹטְרִים עֲלֵיהֶם לֵאמֹר מַדּוּעַ וְגוֹ'. לָמָּה וַיֻּכּוּ? שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לָהֶם מַדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם גַּם תְּמוֹל גַּם הַיּוֹם חֹק הַקָּצוּב עֲלֵיכֶם לִלְבּוֹן כִּתְמוֹל הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהוּא יוֹם שֶׁלִּפְנֵי אֶתְמוֹל, וְהוּא הָיָה

(13) אצים Drängten. דבר יום ביומו Dieselbe Zahl für jeden Tag, die ihr geliefert, als ihr das Stroh noch bekamet. (14) ויכו Die Aufseher waren Israeliten und wollten ihre Gefährten nicht bedrängen, wenn nun die Ziegel, die sie den egypt. Antreibern zuzählten, nicht vollzählig waren, so wurden die isr. Aufseher gezüchtigt, weil sie die Arbeiter nicht mit Strenge behandelten. Zur Belohnung (für diese milde Behandlung) wurden diese שוטרים später Rathsmitglieder (Synhedrin), der Geist Moisches ruhte auf ihnen, nach M. 4, 11, 16: Versammle mir siebenzig Männer, von denen, die du kennst, deren mildes Verfahren in Egypten dir bekannt ist — denn sie sind die Ältesten des Volkes und seine Aufseher. מדוע Warum wurden sie geschlagen? Weil sie fragten, warum habt ihr nicht vollendet euer festgesetztes Maß an Ziegeln, wie vorgestern, als das Stroh noch verabreicht wurde? ויכו Sie wurden von

לַעֲבָדֶיךָ׃ (16) תֶּבֶן אֵין נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ
וּלְבֵנִים אֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ
מֻכִּים וְחָטָאת עַמֶּךָ׃ (17) וַיֹּאמֶר נִרְפִּים
אַתֶּם נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים נֵלְכָה
נִזְבְּחָה לַיהוָה׃ (18) וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ
וְתֶבֶן לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם וְתֹכֶן לְבֵנִים תִּתֵּנוּ׃
(19) וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתָם בְּרָע
לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ מִלִּבְנֵיכֶם דְּבַר־יוֹם

(16) Stroh wird deinen Knechten nicht gegeben, und Ziegel, sprechen sie zu uns, machet; und siehe, deine Knechte werden geschlagen! Und so sündigt dein Volk. (17) Und er sprach: Lässig seit ihr, lässig, darum sprechet ihr: Wir wollen gehen, wir wollen dem Ewigen opfern. (18) Und nun gehet, arbeitet, und Stroh soll euch nicht gegeben werden, und die Anzahl der Ziegel müßt ihr liefern. (19) Da sahen die Aufseher der Kinder Israel sich in übler Lage, indem man sprach: Ihr dürft nichts mindern von euren Zie-

רש״י

בְּהִיוֹת הַתֶּבֶן נִתָּן לָהֶם׃ ויכו. לָשׁוֹן וַיּוּפְעֲלוּ, הוּכּוּ
מִיַּד אֲחֵרִים, הַנּוֹגְשִׂים הִכּוּם׃ (16) ולבנים אומרים
לנו עשו׃ הַנּוֹגְשִׂים אוֹמְרִים עֲשׂוּ לָנוּ לְבֵנִים כְּמִנְיַן
הָרִאשׁוֹן׃ וחטאת עמך. אִלּוּ הָיוּ נָקוּד פַּתַּח, הָיִיתִי
אוֹמֵר, שֶׁהוּא דָּבוּק, וְדָבָר זֶה׃ חַטַּאת עַמְּךָ הוּא;
עַכְשָׁיו שֶׁהוּא קָמַץ שֵׁם דָּבָר הוּא; וְכָךְ פֵּירוּשׁוֹ׃
וְדָבָר זֶה מֵבִיא חַטָּאת עַל עַמְּךָ, כְּאִלּוּ כָּתוּב׃
וְחַטָּאת לְעַמְּךָ; כְּמוֹ. כְּבוֹאֶנָה בֵּית לָחֶם (רות א׳)
שֶׁהוּא כְּמוֹ לְבֵית לָחֶם; וְכֵן הַרְבֵּה׃ (18) ותכן
לבנים. חֶשְׁבּוֹן הַלְּבֵנִים; וְכֵן. וְאֶת הַכֶּסֶף הַמְּתוּכָּן
(מלכים ב׳ י״ב) הַמָּנוּי = כְּמוֹ שֶׁאָמַר בָּעִנְיָן, וַיָּצוּרוּ
וַיִּמְנוּ אֶת הַכֶּסֶף (שם)׃ (19) ויראו שוטרי בני
ישראל. אֶת חַבְרֵיהֶם הַנִּרְדִּים עַל יָדָם׃ ברע. רָאוּ
אוֹתָם בְּרָעָה וְצָרָה הַמּוֹצֵאת אוֹתָם, בְּהַכְבִּידָם

Anderen geschlagen; die Dränger schlugen sie. (16) אומרים לנו עשו Die Aufseher sagten, verfertigt uns so viel Ziegel wie früher. וחטאת עמך Wäre וחטאת mit Patach punktirt, so wäre es mit dem folgenden Worte verbunden, und hieße: es ist eine Sünde deines Volkes; da es aber mit Kamez punktirt ist, so ist es ein Hauptwort, ohne Beziehung auf das folgende Wort, und heißt: dieses bringt eine Sünde auf dein Volk, als stünde, לעמך, desgl. Ruth; בית לחם für לבית לחם u. dgl. (18) ותכן־לבנים Die Anzahl der Ziegel, wie Kön. 2, 12: הכסף המתכן „sie banden zu das gezählte Geld." (19) ויראו שטרי בני ישראל Ihre Genossen, welche durch sie gezüchtigt wurden. ברע Sie sahen sie im Unglück und in den Leiden, welche ihnen die allzuschwere

בְּיוֹמוֹ׃ (20) וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן
נִצָּבִים לִקְרָאתָם בְּצֵאתָם מֵאֵת פַּרְעֹה׃
(21) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יֵרֶא יְהוָה עֲלֵיכֶם
וְיִשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבְאַשְׁתֶּם אֶת־רֵיחֵנוּ
בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לָתֶת־חֶרֶב
בְּיָדָם לְהָרְגֵנוּ׃ מפטיר (22) וַיָּשָׁב מֹשֶׁה
אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָה הֲרֵעֹתָה
לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי׃ (23) וּמֵאָז
בָּאתִי אֶל־פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ הֵרַע
לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמֶּךָ׃

ו (1) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַתָּה

geln, dem Tagewerk an seinem Tage! (20) Und sie trafen den Mosche und den Aharon, ihnen gegenüber stehend, als sie herauskamen von Pharao. (21) Und sie sprachen zu ihnen: Der Ewige sehe auf euch uud richte, die ihr stinkend gemacht unsern Geruch in den Augen Pharao's und in den Augen seiner Knechte, daß ihr ein Schwert gegeben in ihre Hand, uns zu erschlagen. (22) Da kehrte Mosche sich wieder zu dem Ewigen, und sprach: Herr! Warum thust du diesem Volke zu übel? Wozu denn hast du mich gesandt? (23) Denn seitdem ich zu Pharao gekommen bin, zu reden in deinem Namen, hat er diesem Volke noch übler gethan, gerettet aber hast du dein Volk nicht. 6. (1) Da sprach der Ewige zu Mosche: Nun sollst du sehen, was

רש״י

הָעֲבוֹדָה עֲלֵיהֶם לֵאמֹר׃ לֹא תִגְרְעוּ וְגוֹ׳׃ (20) ויפגעו. אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן וְגוֹ׳. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ. כָּל נִצִּים וְנִצָּבִים, דָּתָן וַאֲבִירָם הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם, יָצְאוּ נִצָּבִים׃ (22) למה הרעותה לעם הזה. וְאִם תֹּאמַר, מַה אִכְפַּת לְךָ? קוֹבֵל אֲנִי עַל שֶׁשְּׁלַחְתָּנִי (ש״ר)׃ (23) הרע. לְשׁוֹן הִפְעִיל הוּא, הִרְבָּה רָעָה עֲלֵיהֶם. וְתַרְגּוּמוֹ אַבְאֵישׁ׃

ו (1) עתה תראה וגו׳. הִרְהַרְתָּ עַל מִדּוֹתַי; לֹא כְּאַבְרָהָם, שֶׁאָמַרְתִּי לוֹ: כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, וְאַחַר כָּךְ אָמַרְתִּי לוֹ: הַעֲלֵהוּ לְעוֹלָה, וְלֹא

Arbeit herbeiführte, nach dem Auftrage לא תגרעו usw. (20) ויפגעו Einige Israeliten begegneten Mosche und Aharon. Nach unsern Lehrern bezieht sich נצים und נצבים überall auf Dathan und Abiram, weil es von ihnen heißt M. 4, 16, 27: יצאו נצבים (22) למה הרעתה Wirst du aber entgegnen: Was liegt dir daran? Ich bedauere und beklage, daß du mich geschickt hast. (23) הרע Ist der Hifil: Er brachte Böses über sie. Onkelos übers. אבאיש
6. (1) אתה תראה Du setztest Zweifel in meine Maßnahmen, nicht wie

תִרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ׃ ס ס ס

(2) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה׃ (3) וָאֵרָא

ich thun werde dem Pharao, denn durch starke Hand soll er sie entlassen, und durch starke Hand soll er sie treiben aus seinem Lande. (2) Und Gott redete zu Mosche, und sprach zu ihm: Ich bin der Ewige. (3) Ich

רש"י

הִרְהֵר אַחֲרֵי מִדּוֹתַי, לְפִיכָךְ: עַתָּה תִרְאֶה. הֶעָשׂוּי לְפַרְעֹה תִרְאֶה, וְלֹא הֶעָשׂוּי לְמַלְכֵי שִׁבְעַת אוּמוֹת כְּשֶׁאֲבִיאֵם לָאָרֶץ. (סנהדרין קי"א): כי ביד חזקה ישלחם. מִפְּנֵי יָדִי חֲזָקָה, שֶׁתֶּחֱזַק עַל פַּרְעֹה יְשַׁלְּחֵם: וביד חזקה יגרשם מארצו. עַל כָּרְחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל יְגָרְשֵׁם, וְלֹא יַסְפִּיקוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם צֵידָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר. וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל הָעָם וְגוֹ׳:

חסלת פרשת שמות

(2) וידבר אלהים אל משה. דִּבֶּר אִתּוֹ מִשְׁפָּט, עַל שֶׁהִקְשָׁה לְדַבֵּר, וְלוֹמַר: לָמָה הֲרֵעוֹתָה לָעָם הַזֶּה: ויאמר אליו אני ה׳: נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לַמִּתְהַלְּכִים לְפָנַי. וְלֹא לְחִנָּם שְׁלַחְתִּיךָ, כִּי אִם לְקַיֵּם דְּבָרַי, שֶׁדִּבַּרְתִּי לָאָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים. וּבְלָשׁוֹן הַזֶּה מָצִינוּ, שֶׁהוּא נִדְרָשׁ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת: אֲנִי ה׳, נֶאֱמָן לִיפָּרַע. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אֵצֶל עוֹנֶשׁ, כְּגוֹן, וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה׳. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר אֵצֶל קִיּוּם מִצְוֹת כְּגוֹן: וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם אֲנִי ה׳. נֶאֱמָן לִיתֵּן שָׂכָר: (3) וארא. אֶל הָאָבוֹת: באל שדי. הִבְטַחְתִּים

Abraham, zu dem ich sagte: durch Jizchak wird dir Nachkommentschaft verheißen, und befahl ihm bald darauf: Führe ihn hinauf zur Opferstätte; er zog meinen Anspruch nicht in Zweifel, daher sollst du jetzt sehen, was dem Pharao widerfahren, aber nicht das, was den anderen Nationen widerfahren wird, wenn ich Israel in das Land bringen werde. ביד חזקה ישלחם Wegen meiner starken Hand, die auf Pharao schwer lasten wird, wird er sie ziehen lassen. וביד חזקה יגרשם Wider ihren Willen wird er sie treiben, sobald sie keine Zeit erübrigen werden, sich mit Mundvorrat zu versehen, wie es heißt M. 2, 12, 33: die Egypter brauchten Gewalt wider das Volk (ותחזק מצרים.) (2) וידבר אלהים אל משה Gott redete strenge mit ihm, weil er sich des harten Ausdrucks bediente: למה הרעתה warum lässest du es dem Volke so schlecht gehen? אני ה׳ verläßlich ist, den Frommwandelnden gute Belohnung zu geben. Ich habe dich nicht vergeblich geschickt, sondern um mein Wort zu erfüllen, welches ich den Vätern zusicherte; solches bedeutet אני ה׳ allenthalben; אני ה׳ heißt; wenn es bei Strafen vorkommt, z. B. du hast den Namen Gottes entweiht: אני ה׳ ich bin der strafende Gott, ist aber von der Befolgung der Gebote die Rede, wie z. B. Ihr sollt meine Gebote halten, אני ה׳ da heißt es, ich bin Gott der sicher belohnt. (3) וארא Ich er-

אֶל אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְהוָה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם׃ (4) וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֵת אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָהּ׃ (5) וְגַם ׀ אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אֹתָם וָאֶזְכֹּר אֶת־בְּרִיתִי׃

erschien dem Abraham, dem Jizchak und dem Jakob als Gott der Allmächtige, aber unter meinem Namen Ewiger bin ich ihnen nicht bekannt worden. (4) Auch habe ich meinen Bund errichtet mit ihnen, ihnen zu geben das Land Kenaan, das Land ihres Aufenthalts, in welchem sie sich aufgehalten. (5) Auch habe ich gehört das Wehgeschrei der Kinder Israel, welche die Mizrajim zur Arbeit treiben, und gedachte

רש"י

הַבְטָחוֹת. וּבְכֻלָּן אָמַרְתִּי לָהֶם, אֲנִי אֵל שַׁדַּי: ושמי ה' לא נודעתי להם. לֹא הוֹדַעְתִּי אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא: לֹא נוֹדַעְתִּי. לֹא נִכַּרְתִּי לָהֶם בְּמִדַּת אֲמִתּוּת שֶׁלִּי, שֶׁעָלֶיהָ נִקְרָא שְׁמִי ה' נֶאֱמָן לְאַמֵּת דְּבָרַי שֶׁהֲרֵי הִבְטַחְתִּי וְלֹא קִיַּמְתִּי: (4) וגם הקמותי את בריתי וגו'. וְגַם כְּשֶׁנִּרְאֵיתִי לָהֶם בְּאֵל שַׁדַּי, הִצַּבְתִּי וְהֶעֱמַדְתִּי בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם: לתת להם את ארץ כנען. לְאַבְרָהָם בְּפָרָשַׁת מִילָה נֶאֱמַר: אֲנִי אֵל שַׁדַּי וגו': וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֵת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ. לְיִצְחָק: כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם, וְאוֹתָהּ שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם, בְּאֵל שַׁדַּי אֲמַרְתִּיהָ. לְיַעֲקֹב: אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה וגו': אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר וגו': הֲרֵי שֶׁנָּדַרְתִּי לָהֶם וְלֹא קִיַּמְתִּי: (5) וגם אני. כְּמוֹ שֶׁהִצַּבְתִּי וְהֶעֱמַדְתִּי הַבְּרִית, יֵשׁ עָלַי לְקַיֵּם. לְפִיכָךְ שָׁמַעְתִּי

schien den Erzvätern. באל שדי Ich gab ihnen Versicherungen, und jedesmal bei אל שדי. לא נודעתי Es heißt nicht הודעתי, sondern לא נודעתי: ich wurde ihnen nicht im meinen wahren Eigenschaften bekannt, von welchen mein Name ה' ist, d. h. der seinen Ausspruch stets treu hält; ich habe ihnen dies wohl versprochen, aber noch nicht gehalten. (4) וגם הקמותי Selbst als ich ihnen unter אל שדי erschienen war, errichtete ich meinen Bund zwischen mir und ihnen. לתת להם Dem Abraham sagte ich bei Gelegenheit der Beschneidung: אני אל שדי Ich werde dir und deinen Nachkommen das Land deines Aufenthaltes einräumen; zu Jizchak: dir und deinen Nachkommen will ich all' diese Länder geben und den Schwur halten, den ich dem Abraham geleistet. Dasselbe schwur ich dem Jakob: Ich bin אל שדי! werde fruchtbar, das Land u. s. w. ich versprach dies ihnen, ohne es noch erfüllt zu haben. (5) וגם אני So wie ich den Bund errichtet habe muß ich ihn halten, daher hörte ich das Jammern der Kinder Israels. ואזכר Dieses

(6) לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים׃ (7) וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם׃ (8) וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יְהוָה׃ (9) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה׃ פ

meines Bundes. (6) Darum sprich zu den Kindern Israel: Ich bin der Ewige, und ich will euch herausführen unter den Lastarbeiten Mizrajims, und will euch erretten aus ihrer Arbeit, und will euch erlösen mit ausgestrecktem Arme und mit großen Strafgerichten. (7) Und ich will euch annehmen zu meinem Volke, und will euer Gott sein; u. ihr sollt erkennen, daß ich der Ewige euer Gott bin, der euch herausgeführt unter den Lastarbeiten Mizrajims. (8) Und ich will euch bringen in das Land, worüber ich aufgehoben meine Hand, es zu geben dem Abraham, dem Jizchak und dem Jakob. Und ich will es euch geben zum Besitz, ich der Ewige. (9) Und Moſche redete also zu den Kindern Israel; aber sie hörten nicht auf Moſche vor

רש״י

אֶת נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנּוֹאֲקִים׃ מעבידים אותם ואזכור. אוֹתוֹ הַבְּרִית. כִּי בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים אָמַרְתִּי לוֹ וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבוֹדוּ דָּן אָנֹכִי (בראשית ט״ו י״ד)׃ (6) לכן׃ עַ״פּ אוֹתָהּ הַשְּׁבוּעָה׃ אני ה׳. הַנֶּאֱמָן בְּהַבְטָחָתִי׃ והוצאתי אתכם. כִּי כֵן הִבְטַחְתִּי׃ וְאַחַ״כֵּ יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל (שם)׃ סבלות. טוֹרַח מַשָּׂא מִצְרַיִם׃ (8) נשאתי את ידי. הֲרִימוֹתִיהָ לִשָּׁבַע בְּכִסְאִי׃ (9) ולא שמעו אל משה. לֹא קִבְּלוּ תַנְחוּמִין׃ מקוצר רוח. כָּל מִי שֶׁהוּא מֵצַר רוּחוֹ, נְשִׁימָתוֹ קְצָרָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַאֲרִיךְ בִּנְשִׁימָתוֹ. קָרוֹב לְעִנְיָן זֶה שָׁמַעְתִּי פָּרָשָׁה

Bundes, denn beim Bundesschluß zwischen den Opferstücken sagte ich schon: Auch das Volk, welchem sie dienen, werde ich richten. (6) לכן Gemäß diesem Schwure. אני ה׳ Der seine Versicherungen erfüllt. והוצאתי אתכם Denn ich versprachs, sie mit großem Vermögen ziehen zu lassen. סבלות Die Lastarbeiten der Egypter. (8) נשאתי את ידי Ich erhob meine Hand, bei meinem Throne zu schwören. (9) ולא שמעו Sie nahmen den Trost nicht an. מקצר רוח Wer ein beklommenes Herz hat, kann nicht frei athmen. Eine der obigen Erklärung ähnliche hörte ich von R. Baruch, der folgende Stelle als Beweis anführt, Jer. 16: Diesmal will ich

(10) וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ (11) בא דבר אל־פרעה מלך מצרים וישלח את־

Kürze des Odems und von schwerer Arbeit. (10) Und der Ewige redete zu Mosche und sprach: (11) Gehe, rede zu Pharao, dem Könige von Mizrajim, daß er die Kinder

רש״י

זו מרבי ברוך בר׳ אלעזר, והביא לי ראיה ממקרא זה: בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי ה׳ (ירמיה ט״ז:) למדנו כשהקב״ה מאמן את דבריו אפילו לפורענות מודיע ששמו ה׳ וכל שכן האמנה לטובה. ורבותינו דרשוהו לענין של מעלה, שאמר משה: למה הרעותה, אמר לו הקב״ה חבל על דאבדין ולא משתכחין, יש לי להתאונן על מיתת האבות; הרבה פעמים נגלתי אליהם: באל שדי, ולא אמרו לי: מה שמך. ואתה אמרתה: מה שמו מה אומר אליהם (ש״ר סנהדרין קי״א:) וגם הקימותי וגו׳ וכשבקש אברהם לקבור את שרה, לא מצא קרקע, עד שקנה בדמים מרובים. וכן יצחק ערערו עליו על הבארות אשר חפר. וכן ביעקב. ויקן את חלקת השדה לנטות אהלו, ולא הרהרו אחר מדותי, ואתה אמרת: למה הרעותה, ואין המדרש מתישב אחר המקרא, מפני כמה דברים, אחת שלא נאמר ושמי ה׳ לא שאלו לי; ואם תאמר לא הודיעם שכך שמו, הרי תחלה כשנגלה לאברהם בין הבתרים נאמר:

ihnen meine Macht und Stärke zeigen, auf daß sie erkennen, daß mein Name ה׳ der Ewige ist. Hieraus folgt, wenn Gott seinen Ausspruch erfüllt, selbst wenn er Strafen enthält, macht er bekannt, daß sein Name: der Ewige ist, geschweige denn, wenn es gute Verheißungen sind. Unsere Lehrer erklären die oben angeführte Stelle folgenderweise: Mosche sagte למה הרעתה, da sagte Gott: Wehe wegen Derjenigen, die von uns gegangen und nicht mehr zu finden sind! ich habe den Tod der Erzväter zu beklagen, viele Male offenbarte ich mich ihnen als אל שדי, sie fragten aber nicht, wie ich wirklich heiße, du aber frägst: מה שמו? [וגם הקימותי] Abraham wollte Sara begraben, er fand keine Grabesstätte, bis er eine solche um hohen Preis erkaufte; ebenso machte man Jizchak das Recht auf seinen Brunnen streitig; Jakob mußte ebenfalls ein Stück Feld kaufen, wo er sein Zelt errichten wollte, doch keiner von ihnen tadelte meine Handlungsweise, nur du sagst למה הרעתה? Diese Erklärung ist jedoch mit der Schrift aus mehrfachen Gründen nicht vereinbar: Erstens heißt es hier nicht: Sie fragten mich nicht um meinen Namen. Sollte man aber einwerfen, לא נודעתי heißt, ich habe ihnen meinen Namen nicht bekannt gemacht, so bedenke man, daß es schon bei der Offenbarung an Abraham heißt אני ה׳, der dich aus Ur-Kaßdim herausgeführt; ferner, wie wäre die Stelle וגם אני שמעתי und לכן אמור in Zusammenhang zu bringen? Daher glaube ich, man erkläre

בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל מֵאַרְצֽוֹ׃ (12) וַיְדַבֵּ֣ר מֹשֶׁ֔ה לִפְנֵ֥י יְהֹוָ֖ה לֵאמֹ֑ר הֵ֤ן בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵל֙ לֹא־שָׁמְע֣וּ אֵלַ֔י וְאֵיךְ֙ יִשְׁמָעֵ֣נִי פַרְעֹ֔ה וַאֲנִ֖י עֲרַ֥ל שְׂפָתָֽיִם׃ פ
(13) וַיְדַבֵּ֣ר יְהֹוָה֮ אֶל־מֹשֶׁ֣ה וְאֶֽל־אַהֲרֹן֒

Israel entlasse aus seinem Lande. (12) Da redete Mosche vor dem Ewigen, und sprach: Siehe die Kinder Israel hören nicht auf mich, und wie soll mich Pharao hören, ich bin ja unbeschnittener Lippen? (13) Da redete der Ewige zu Mosche und zu Aharon, und entbot sie an die Kinder

רש"י

אני ה׳. אשר הוצאתיך מאור כשדים. ועוד היאך הסמיכה נמשכת בדברים. שהוא סומך לכאן: וגם אני שמעתי וגו׳. לכן אמור לבני ישראל. לכך אני אומר. יתישב המקרא על פשוטו דבר דבור על אופניו והדרש תדרש. שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה׳ וכפטיש יפוצץ סלע (ירמיה כ"ג) מתחלק לכמה נצוצות: (12) ערל שפתים. אטום שפתים. וכן כל לשון ערלה, אני אומר שהוא אטום. ערלה אזנם, (שם ו׳) אטומה משמוע. ערלי לב (שם ט׳) אטומים מהבין. שתה גם אתה והערל (חבקוק ב׳) והאטם משכרות כוס הקללה. ערלת בשר שהגיד אטום ומכוסה בה, וערלתם ערלתו (ויקרא י"ט) עשו לו אוטם וכיסוי איסור שיבדיל בפני אכילתו שלש שנים יהיה לכם ערלים (שם) אטום ומכוסה ומובדל מלאכלו: ואיך ישמעני פרעה. זה אחד מי׳ קל וחומר שבתורה (ב"ר פ׳ צ"ב): (13) וידבר ה׳ אל משה ואל אהרן. לפי שאמר משה

die Schrift dem einf. Wortsinne gemäß, jedes Wort sachlich; beherzige aber auch deren Auslegung, denn so heißt es Jer. 23, 29: Sind denn nicht meine Worte wie Feuer, spricht Gott, und wie ein Hammer, der Felsen sprengt und in kleine Splitter zerschlägt? (12) ערל שפתים Meine Lippen sind verschlossen, ערל hat überall die Bedeutung von verschlossen sein; Jer. 6, 10: ערלה אזנם Ihr Ohr ist verschlossen; das. 9, 21: ערלי לב verschlossenes Herz; Chabak. 2, 16: שתה גם אתה והערל Trink auch du, und werde betäubt von dem Rausche des Fluchbechers. וערל בשר Ezech. 44 heißt die Vorhaut am Körper, weil durch dieselbe das männl. Glied gleichsam verschlossen und bedeckt wird. M. 3, 19, 23: וערלתם ערלתו haltet es verschlossen und verborgen, durch das Verbot des Genusses. יהיה לכם ערלים Drei Jahre ist die Frucht als verhüllt zu betrachten, für verschlossen und zum Genusse verboten. ואיך ישמעני פרעה Dies ist eine von den zehn Schlußfolgerungen von dem Minderwichtigen, auf das Wichtigere in der Schrift. (13) ואל אהרן Weil Mosche äußerte, er habe verschlossene Lippen, (er redet mit großer Anstrengung) gesellte

וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ס שני (14) אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית־אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ וּפַלּוּא חֶצְרֹן וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת רְאוּבֵן׃ (15) וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת שִׁמְעוֹן׃ (16) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־לֵוִי לְתֹלְדֹתָם גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי

Israel und an Pharao, den König von Mizrajim, um auszuführen die Kinder Israel aus dem Lande Mizrajim. (14) Dies sind die Häupter ihrer Stammhäuser: Die Söhne Reubens, des Erstgebornen Israels: Chanoch und Phallu, Chezron und Charmi, dies sind die Geschlechter Reubens. (15) Und die Söhne Schimeons: Jemuel und Jamin und Ohad und Jachin und Zochar und Schäul, der Sohn der Kanaanitin; dies sind die Geschlechter Schimeons. (16) Und dies sind die Namen der Söhne Lewi's nach ihrer Abstammung: Gerschon und Kehath und

רש"י

אֲנִי עֲרַל שְׂפָתַיִם צֵרְפוֹ לוֹ הקב"ה אֶת אַהֲרֹן לִהְיוֹת לוֹ לְפֶה וּלְמֵלִיץ: ויצום אל בני ישראל. צִוָּם עֲלֵיהֶם לְהַנְהִיגָם בְּנַחַת וְלִסְבּוֹל אוֹתָם (ש"ר): ואל פרעה מלך מצרים. צִוָּם עָלָיו לַחֲלוֹק לוֹ כָּבוֹד בְּדִבְרֵיהֶם, זֶה מִדְרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ, צִוָּם עַל דְּבַר יִשְׂרָאֵל וְעַל שְׁלִיחוּתוֹ אֶל פַּרְעֹה, וּדְבַר הַצִּוּוּי מַהוּ, מְפֹרָשׁ בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה, לְאַחַר סֵדֶר הַיִּחוּס. אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהִזְכִּיר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הִפְסִיק הָעִנְיָן בְּאֵלֶּה רָאשֵׁי בֵּית אֲבוֹתָם, לְלַמְּדֵנוּ הֵיאַךְ נוֹלְדוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וּבְמִי נִתְיַחֲסוּ: (14) אלה ראשי בית אבותם. מִתּוֹךְ שֶׁהֻזְקַק לְיַחֵס שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי עַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בִּשְׁבִיל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, הִתְחִיל לְיַחֲסֵם דֶּרֶךְ תּוֹלְדוֹתָם מֵרְאוּבֵן: (15) ושני חיי לוי וגו'. לָמָּה נִמְנוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל לֵוִי? לְהוֹדִיעַ, כַּמָּה יְמֵי הַשִּׁעְבּוּד, שֶׁכָּל

ihm Gott den Aharon als Sprecher bei. ויצום אל בני ישראל Er empfahl ihnen, sie mit Sanftmuth und Geduld zu leiten. ואל פרעה מלך מצרים Er empfahl ihnen, in ihren Reden der Regierung Ehrfurcht zu bezeigen, so der Midrasch; der einf. Sinn ist, er gab ihnen Befehle, Israel u. seiner Botschaft an Pharao betreffend; den Wortlaut der Befehle ersehen wir in folgendem Abschnitte nach dem Geschlechtsregister. Weil aber hier von Mosche und Aharon die Rede ist, so hält die Schrift bei ואלה ראשי inne, um uns mit der Geschlechtstafel van Mosche und Aharon sammt ihren Familien bekannt zu machen. (14) אלה ראשי Weil es nöthig war, den Stamm Lewi bis Mosche und Aharon und zwar wegen Mosche und Aharon aufzuzeichnen, so beginnt die Schrift mit dem Register Reubens.

לֵוִי שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה (17) בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ (18) וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת שָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃ (19) וּבְנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַלֵּוִי לְתֹלְדֹתָם׃ (20) וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת־יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃ (21) וּבְנֵי יִצְהָר קֹרַח וָנֶפֶג וְזִכְרִי׃ (22) וּבְנֵי עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי׃ (23) וַיִּקַּח אַהֲרֹן

Merari; und die Lebensjahre Lewi's waren: hundert und sieben und dreißig Jahre. (17) Die Söhne Gerschons; Libni und Schimei, nach ihren Geschlechtern. (18) Und die Söhne Kehaths: Amram und Jizhar und Chebron und Usiel; und die Lebensjahre Kehats waren: hundert und drei und dreißig Jahre. (19) Und die Söhne Merari's: Machli und Muschi; dies sind die Geschlechter des Lewi nach ihrer Abstammung. (20) Und Amram nahm die Jochebed, seine Base, sich zum Weibe, und sie gebar ihm den Aharon und Mosche. Und die Lebensjahre Amrams waren: hundert und sieben und dreißig Jahre. (21) Und die Söhne Jizhars; Korach und Nepheg und Sichri. (22) Und die Söhne Usiels: Mischael und Elzaphan und Sithri.

רש"י

זְמַן, שֶׁאֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים קַיָּם. לֹא הָיָה שִׁעְבּוּד. שֶׁנֶּאֱמַר, וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל אֶחָיו. וְאַחַר כָּךְ וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ. וְלֵוִי הֶאֱרִיךְ יָמִים עַל כּוּלָם׃ (19) ושני חיי קהת ושני חיי עמרם וגו׳. מֵחֶשְׁבּוֹן זֶה אָנוּ לְמֵדִים עַל מוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ד׳ מאות שָׁנָה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, שֶׁלֹּא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְבַדָּהּ הָיוּ, אֶלָּא מִיּוֹם שֶׁנּוֹלַד יִצְחָק. שֶׁהֲרֵי קְהָת מִיּוֹרְדֵי מִצְרַיִם הָיָה, חֲשׁוֹב כָּל שְׁנוֹתָיו וּשְׁנוֹת עַמְרָם, וּשְׁמוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה, לֹא תִמְצָאֵם אַרְבַּע מֵאוֹת, וְהַרְבֵּה שָׁנִים נִבְלָעִים לְבָנִים בִּשְׁנֵי הָאָבוֹת׃ (20) יוכבד דודתו. אֲחוֹת אֲבוּהִי בַּת לֵוִי אֲחוֹת קְהָת׃

(16) ושני חיי לוי Warum werden die Jahre Lewi's aufgezählt? Um anzuzeigen, wie lange die Knechtschaft währte, denn solange noch einer von den Stammvätern lebte, war noch nicht die Zeit der Knechtschaft, denn es heißt: Josef starb und alle seine Brüder; nachher erst: „entstand ein neuer König" u. s. w. und Lewi lebte am längsten unter allen. (18) ושני חיי קהת Aus dieser Richtung entnehmen wir, daß die Israeliten nicht in Egypten allein die 430 Jahre, von welchen die Schrift spricht, verweilten, sondern daß diese Zeit schon von Jizchaks Geburt begonnen hat, denn Kehat war einer von den nach Egypten Mitziehenden; wenn man nun seine Lebensjahre u. die von Amram, sowie auch die 80 Jahre

(23) Und Aharon nahm Elischeba, die Tochter Aminadabs, die Schwester Nachschons, sich zum Weibe, und sie gebar ihm Nadab und Abihu, Elasar und Ithamar. (24) Und die Söhne Korachs: Assir und Elkana u. Abiasaph; dies sind die Geschlechter der Korachiten. (25) Und Elasar, der Sohn Aharons, nahm sich eine von den Töchtern Putiels zum Weibe, und sie gebar ihm den Pinchas; dies sind die Häupter der Stämme der Lewijim die nach ihren Geschlechtern. (26) Derselbe Aharon u. Mosche ist es, zu welchen der Ewige gesprochen: Führet die Kinder Israel aus dem Lande Mizrajim mit ihren Schaaren. (27) Sie sind

אֶת־אֱלִישֶׁבַע בַּת־עַמִּינָדָב אֲחוֹת נַחְשׁוֹן לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר׃ (24) וּבְנֵי קֹרַח אַסִּיר וְאֶלְקָנָה וַאֲבִיאָסָף אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַקָּרְחִי׃ (25) וְאֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן לָקַח־לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת פִּינְחָס אֵלֶּה רָאשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ (26) הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם׃ (27) הֵם הַמְדַבְּרִים אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

רש״י

des Mosche zusammenzählt, so geben sie noch keine 400, bei welchen ohnehin viele Jahre der Kinder in die der Eltern mitinbegriffen sind. (20) יוכבד דדתו Die Schwester seines Vaters, die Tochter Lewi's, war die Schwester des Kehat. (23) אחות נחשון Hierauf ziehen die Weisen die Lehre: Wer ein Weib nimmt, soll zuerst die Eigenschaften der Brüder seiner Frau prüfen. (25) פוטיאל Ein Sprosse Jitro's welcher Kälber für den Götzendienst gemästet hat, (פטיאל=פט־לאל) und von den Nachkommen Josefs, welcher der Verführung Widerstand leistete, (שפטפט ביצרו). (26) הוא אהרן ומשה Welche oben erwähnt sind, daß nämlich Jochebed sie dem Amram gebar. הוא אהרן ומשה אשר אמר ה׳ An manchen Stellen wird Aharon dem Mosche u. in manchen andern Mosche dem Aharon

(23) אחות נחשון. מִכַּאן לָמְדוּ: הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה צָרִיךְ לִבְדּוֹק בְּאַחֶיהָ (ב״ב ק״ו. ש״ר): (25) מבנות פוטיאל. מִזֶּרַע יִתְרוֹ, שֶׁפִּטֵּם עֲגָלִים לַע״א. וּמִזֶּרַע יוֹסֵף, שֶׁפִּטְפֵּט בְּיִצְרוֹ (ב״ב ק״ט): (26) הוא אהרן ומשה. אֵלוּ שֶׁהוּזְכְּרוּ לְמַעְלָה שֶׁיָּלְדָה יוֹכֶבֶד לְעַמְרָם, הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר ה׳. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמַּקְדִּים אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה, וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמַּקְדִּים מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן. לוֹמַר, שֶׁשְּׁקוּלִים כְּאֶחָד (ש״ר פ״א): על צבאותם. בְּצִבְאוֹתָם, כָּל צְבָאָם לְשִׁבְטֵיהֶם: יֵשׁ עַל, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא בִּמְקוֹם אוֹת אַחַת. וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה, כְּמוֹ, בְּחַרְבְּךָ. עֲמַדְתֶּם עַל חַרְבְּכֶם (יחזקאל ל״ג) כְּמוֹ, בְּחַרְבְּכֶם: (27) הם המדברים וגו׳. הֵם שֶׁנִּצְטַוּוּ הֵם שֶׁקִּיְּמוּ: הוא משה ואהרן. הֵם בִּשְׁלִיחוּתָם וּבְצִדְקָתָם מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף:

מִמִּצְרָיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃ (28) וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ס שלישי (29) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר אֲנִי יְהוָה דַּבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי דֹּבֵר אֵלֶיךָ׃ (30) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן אֲנִי עֲרַל שְׂפָתַיִם וְאֵיךְ יִשְׁמַע אֵלַי פַּרְעֹה׃ פ

ז (1) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יִהְיֶה

es, die geredet zu Pharao, dem Könige von Mizrajim, um herauszuführen die Kinder Israel aus Mizrajim: das ist Mosche und Aharon. (28) Und es geschah, als der Ewige redete zu Mosche, im Lande Mizrajim. (29) Und der Ewige redete zu Mosche und sprach: Ich bin der Ewige; rede zu Pharao, dem Könige von Mizrajim, Alles, was ich zu dir rede. (30) Mosche sprach vor dem Ewigen: Siehe, ich bin unbeschnittener Lippen, u. wie sollte Pharao auf mich hören?

7. (1) Da sprach der Ewige zu Mosche: Siehe, ich setze dich zum Gotte dem Pharao, und Aharon, dein Bruder soll dein Verkünder sein.

רש"י

(28) ויהי ביום דבר וגו׳. מחובר למקרא שלאחריו.
(29) וידבר ה׳. הוא הדבור עצמו האמור למעלה, בא דבר אל פרעה מלך מצרים, אלא מתוך שהפסיק הענין כדי ליחסם חזר הענין עליו להתחיל בו: אני ה׳. כדאי אני לשלחך ולקיים דברי שליחותי:
(30) ויאמר משה לפני ה׳. היא אמירה שאמר למעלה, הן בני ישראל לא שמעו אלי. שנה הכתוב כאן כיון שהפסיק הענין, וכך היא השיטה כאדם האומר, נחזור על הראשונות:

ז (1) נתתיך אלהים לפרעה. שופט ורודה לרדותו במכות ויסורין: יהיה נביאך. כתרגומו. מתורגמנך וכן כל לשון נבואה, אדם המכריז

vorangestellt, dies lehrt, daß beide an Größe u. Bedeutung gleich gewesen. על צבאתם Mit ihren Heeren; alle ihre Heere nach ihren Stämmen. Oft vertritt על einen Buchstaben, wie על חרבך für בחרבך, mit deinem Schwerte. (27) הם המדברים Sie erhielten Befehle und vollführten dieselben. הוא אהרן ומשה Sie waren es, welche ihre Sendung von Anfang bis zu Ende gewissenhaft vollführten. (28) ויהי ביום דבר ה׳ Dies ist mit dem folgenden Verse verbunden. (29) וידבר ה׳ D. i. der göttl. Befehl, welcher schon oben steht: Geh hin, rede zu Pharao, nur wurde dort unterbrochen, um ihrer Stammtafel willen, nnd hier wird damit wieder begonnen. אני יהוה Ich habe die Macht, dich zu senden und zu vollziehen, was ich in der Botschaft ausgesprochen habe: Geh' rede zu Pharao usw.

7. (1) נתתיך אלהים Ich habe dich über Pharao zum Richter und Beherrscher gesetzt, an ihm meine Strafen zu vollziehen. נביאך Nach

(2) Du sollst reden Alles, was ich dir gebiete, und Aharon dein Bruder soll es zu Pharao reden, daß er die Kinder Israel entlasse aus seinem Lande. (3) Und ich werde verhärten das Herz Pharao's und werde meiner Zeichen und meiner Wunder viele thun im Lande Mizrajim. (4) Es wird Pharao nicht auf euch hören, und ich werde meine Hand legen auf Mizrajim, und herausführen meine Schaaren,

נביאך: (2) אתה תדבר את כל־אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר אל־פרעה ושלח את־בני־ישראל מארצו: (3) ואני אקשה את־לב פרעה והרביתי את־אתתי ואת־מופתי בארץ מצרים: (4) ולא־ישמע אלכם פרעה ונתתי את־ידי במצרים והוצאתי את־צבאתי את־עמי בני־ישראל מארץ מצרים

רש״י

Onk. dein Sprecher, נבואה bedeutet überall einen, der öffentlich Mahnreden hält; das Wort ist von gleichen Stamme, wie Jes. 57: ניב שפתים Der Lippen Frucht, Spr. 29, 31: ינוב חכמה er sprosset Weisheit Sam: 1, 10: ויכל מהתנבאות sprechen, predigen. (2) אתה תדבר Auf jede Botschaft, die du von mir ertheilt erhieltest, und dein Bruder Aharon wird es dann dem Pharao redegewandt und geschmackvoll vortragen. (3) ואני אקשה Nach dem er sich freventlich gegen mich aufgelehnt hat, und ich genau weiß, daß die Götzendiener nicht geneigt sind, sich mit reuigem Herzen zu bekehren, so will ich lieber sein Herz verhärten, um an ihm meine Wunder zu mehren, damit ihr so meine Allgewalt kennen lernet! Dies ist die Weise Gottes, er bestraft die ungläubigen, götzendienerischen Völker, damit die Israeliten es hören u. ihn fürchten. So heißt es Zef. 3, 11: Ich rotte Völker aus, verwüste ihre Stützen, ich denke, ihr werdet mich nun fürchten, und Zucht annehmen. Dennoch heißt es bei den ersten fünf Plagen nicht: und Gott verhärterte das Herz Pharaos, sondern Pharaos Herz wurde verstockt. (4) את ידי Meine wirkliche Macht, damit zu strafen.

ומשמיע לעם דברי תוכחות, והוא מגזרת ניב שפתים, ינוב חכמה, ויכל מהתנבאות דשמואל (סימן י׳) Predicare, ובל. Precher (פרעדיגען), predicateur. (מיין פרעדיגער): (2) אתה תדבר. פעם אחת, כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי. ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה: (3) ואני אקשה. מאחר שהרשיע והתרים כנגדי וגלוי לפני, שאין נחת רוח באומות ע״א לתת לב שלם לשוב, טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו אותותי, ותכירו את גבורתי. וכן מדתו של הקדוש ברוך הוא, מביא פורענות על האומות ע״א כדי שישמעו ישראל וייראו, שנאמר: הכרתי גוים נשמו פנותם אמרתי אך תיראו תקחו מוסר (צפניה ג׳) אף על פי כן בחמש מכות הראשונות לא נאמר ויחזק ה׳ את לב פרעה.

בִּשְׁפָטִים גְּדֹלִים׃ (5) וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בִּנְטֹתִי אֶת־יָדִי עַל־מִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם׃ (6) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם כֵּן עָשׂוּ׃ (7) וּמֹשֶׁה בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֶּן־שָׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְּרָם אֶל־פַּרְעֹה׃ פ רביעי
(8) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ (9) כִּי יְדַבֵּר אֲלֵכֶם פַּרְעֹה לֵאמֹר תְּנוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאָמַרְתָּ אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מַטְּךָ וְהַשְׁלֵךְ לִפְנֵי־פַרְעֹה יְהִי לְתַנִּין׃ (10) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיַּעֲשׂוּ כֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּשְׁלֵךְ אַהֲרֹן אֶת־מַטֵּהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וְלִפְנֵי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנִּין׃ 11 וַיִּקְרָא גַּם־פַּרְעֹה לַחֲכָמִים וְלַמְכַשְּׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם־הֵם חַרְטֻמֵּי

mein Volk, die Kinder Israel aus dem Lande Mizrajim, mit großen Strafgerichten. (5) Und die Mizrajim werden erkennen, daß ich der Ewige bin, wenn ich ausstrecke meine Hand über Mizrajim, und herausführe die Kinder Israel aus ihrer Mitte. (6) Und es thates Mosche u. Aharon; so wie der Ewige ihnen geboten, so thaten sie. (7) Und Mosche war achtzig Jahre alt, u. Aharon drei und achtzig Jahre alt, als sie redeten zu Pharao. (8) Und der Ewige sagte zu Mosche und Aharon, und sprach: (9) Wenn Pharao zu euch redet und spricht: Gebet ein Wunder zu euerer Bewährung! so sprich zu Aharon: Nimm deinen Stab, und wirf ihn hin vor Pharao, er soll zur Schlange werden. (10) Da ging Mosche und Aharon zu Pharao, und sie thaten so, wie der Ewige geboten; und Aharon warf seinen Stab hin vor Pharao und vor seinen Knechten, und er ward zur Schlange. (11) Da ließ Pharao auch die Weisen und die Zauberer rufen, und auch sie, die Bilderschrift-Deuter Mizrajims

רש"י

אֶלָּא וַיְחַזֵּק לֵב פַּרְעֹה׃ (5) את ידי. יָד מַמָּשׁ לְהַכּוֹת בָּהֶם׃ (9) מופת. אות, לְהוֹדִיעַ שֶׁיֵּשׁ צוֹרֶךְ בְּמִי שֶׁשּׁוֹלֵחַ אֶתְכֶם׃ (10) לתנין. נָחָשׁ׃ (11) בלהטיהם. בְּלַחֲשֵׁיהוֹן, וְאֵין לוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא, וְיֵשׁ לְדַמּוֹת לוֹ,

(9) מופת Ein Zeichen, um bekannt zu machen, daß derjenige, der mich schickt, Gewalt besitzt. (10) יהי לתנין Zur Schlange. (11) בלהטיהם Mit ihren Einflüsterungen; dieses Wort kommt in der Schrift nicht mehr vor. Man könnte להט החרב damit vergleichen, d. h. die wie durch einen Zauber sich umwälzt. (12) ויבלע מטה אהרן

מִצְרַיִם בְּלַהֲטֵיהֶם כֵּן׃ (12) וַיַּשְׁלִיכוּ אִישׁ מַטֵּהוּ וַיִּהְיוּ לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מַטֵּה־אַהֲרֹן אֶת־מַטֹּתָם׃ (13) וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ ס (14) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כָּבֵד לֵב פַּרְעֹה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם׃ (15) לֵךְ אֶל־פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר הִנֵּה יֹצֵא הַמַּיְמָה וְנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ עַל־שְׂפַת הַיְאֹר וְהַמַּטֶּה אֲשֶׁר־נֶהְפַּךְ לְנָחָשׁ תִּקַּח בְּיָדֶךָ׃ (16) וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי בַּמִּדְבָּר וְהִנֵּה

thaten durch ihre Geheimkünste also. (12) Und sie warfen jeder seinen Stab hin, und sie wurden zu Schlangen; aber es verschlang der Stab Aharons ihre Stäbe. (13) Doch blieb das Herz Pharaos hart, und er hörte nicht auf sie; so wie der Ewige geredet. (14) Da sprach der Ewige zu Mosche: Verstockt ist das Herz Pharao's, er weigert sich, das Volk zu entlassen. (15) Gehe zu Pharao am Morgen, siehe, da geht er hinaus ans Wasser, und stelle dich gegenüber am Ufer des Flusses, und den Stab, der zur Schlange verwandelt worden, nimm in deine Hand. (16) Und sprich zu ihm: der Ewige, der Gott der Ibrim, hat mich zu dir gesandt, und gesprochen: Entlasse mein Volk, daß sie mir dienen in der Wüste: und siehe, du hast bisher nicht gehört. (17) So spricht

רש״י

לַהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת (בראשית ג׳) דּוֹמֶה שֶׁהִיא מִתְהַפֶּכֶת עַל יְדֵי לַחַשׁ׃ (12) ויבלע מטה אהרן. מֵאַחַר שֶׁחָזַר וְנַעֲשָׂה מַטֶּה בָּלַע אֶת כֻּלָּן. (שבת צ״ז)׃ (14) כבד. תַּרְגּוּמוֹ יַקִּיר וְלֹא אִתְיַקַּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם דָּבָר, כְּמוֹ. כִּי כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר (שמות י״ח)׃ (15) הנה יוצא המימה. לִנְקָבָיו׃ שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה עַצְמוֹ אֱלוֹהַּ, וְאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִנְקָבָיו, וּמַשְׁכִּים וְיוֹצֵא לַנִּילוּס וְעוֹשֶׂה שָׁם צְרָכָיו (ש״ר)׃ (16) עד כה. עַד הֵנָּה, וּמִדְרָשׁוֹ, עַד שֶׁתִּשְׁמַע מִמֶּנִּי מַכַּת בְּכוֹרוֹת, שֶׁאֶפְתַּח בָּהּ בְּכֹה

Nachdem er wieder zum Stabe geworden war, verschlang er die übrigen. (14) כבד Onk. יקיר es ist schwer, nicht אתיקר es wird schwer, denn es ist ein Eigenschaftswort, wie: כי כבד ממך (15) הנה יצא המימה Um seine Bedürfnisse zu befriedigen, denn er gab sich für einen Gott aus, der dergl. Bedürfnissen nicht unterworfen sei, stand aber am Morgen auf, ging ans Wasser, um es dort heimlich zu thun. (16) עד כה Bis hieher (כה); n. d. Midr. heißt es: Bis du hören wirst von der Plage der Erstgebornen, welche mit כה אמר eröffnen

לֹא־שָׁמַעְתָּ עַד־כֹּה׃ (17) כֹּה אָמַר יְהֹוָה בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהֹוָה הִנֵּה אָנֹכִי מַכֶּה׀ בַּמַּטֶּה אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְאֹר וְנֶהֶפְכוּ לְדָם׃ (18) וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְאֹר תָּמוּת וּבָאַשׁ הַיְאֹר וְנִלְאוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיְאֹר׃ ס (19) וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן קַח מַטְּךָ וּנְטֵה־יָדְךָ עַל־מֵימֵי מִצְרַיִם עַל־נַהֲרֹתָם עַל־יְאֹרֵיהֶם וְעַל־אַגְמֵיהֶם וְעַל כָּל־מִקְוֵה מֵימֵיהֶם וְיִהְיוּ־דָם וְהָיָה דָם בְּכָל־

der Ewige: daran sollst du erkennen, daß ich der Ewige bin: siehe ich schlage mit dem Stabe, der in meiner Hand, auf das Wasser, das im Flusse ist, und es soll sich verwandeln in Blut. (18) Und die Fische, die im Flusse sind sollen sterben, und der Fluß stinkend werden, und die Mizrajim werden sich vergeblich abmühen, Wasser aus dem Flusse zu trinken. (19) Und der Ewige sprach zu Mosche: Sprich zu Aharon: Nimm deinen Stab und strecke deine Hand über die Gewässer Mizrajims, über ihre Ströme, über ihre Flüsse und über ihre Teiche, und über jede Sammlung ihrer Gewässer und sie sollen Blut werden, so soll sein Blut im ganzen

רש״י

אָמַר ה' כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה׃ (17) ונהפכו לדם. לְפִי שֶׁאֵין גְּשָׁמִים יוֹרְדִים בְּמִצְרַיִם וְנִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה אֶת הָאָרֶץ, וּמִצְרַיִם עוֹבְדִים לְנִילוּס, לְפִיכָךְ הִלְקָה אֶת יִרְאָתָם וְאַחַר כָּךְ הִלְקָה אוֹתָם׃ (18) ונלאו מצרים. לְבַקֵּשׁ רְפוּאָה לְמֵי הַיְאֹר שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִן לִשְׁתּוֹת׃ (19) אמור אל אהרן. לְפִי שֶׁהֵגֵן הַיְאוֹר עַל מֹשֶׁה, כְּשֶׁנִּשְׁלַךְ לְתוֹכוֹ, לְפִיכָךְ לֹא לָקָה עַל יָדוֹ, לֹא בַדָּם וְלֹא בַצְּפַרְדְּעִים, וְלָקָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן׃ נהרותם. הֵם נְהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִים כְּעֵין נְהָרוֹת שֶׁלָּנוּ׃ יאוריהם. הֵם בְּרֵיכוֹת נְגָרִים מִבְּרֵיכוֹת הָעֲשׂוּיוֹת בִּידֵי אָדָם מִשְּׂפַת הַנָּהָר לַשָּׂדוֹת. וְנִילוּס מֵימָיו מִתְבָּרְכִים וְעוֹלֶה דֶּרֶךְ הַיְאוֹרִים, וּמַשְׁקֶה הַשָּׂדוֹת׃ אנמידהם. קְבוּצַת מַיִם, שֶׁאֵינָן נוֹבְעִין וְאֵין מוֹשְׁכִין אֶלָּא עוֹמְדִין בְּמָקוֹם אֶחָד, וְקוֹרִין לוֹ Estanche (מיין טייך)׃ בכל ארץ מצרים. אַף בְּמֶרְחֲצָאוֹת וּבְאַמְבַּטָּאוֹת שֶׁבַּבָּתִּים׃ ובעצים

wird. (17) ונהפכו לדם Weil es in Egypten nicht regnete, und der Nil allein das Land bewässert, die Egypter daher den Nil anbeteten, darum bestrafte Gott erst ihre Gottheit, nachher sie selbst. (18) ונלאו מצרים sie werden ermüden, die Mittel zur Heilung des Wassers aufzusuchen, um es trinkbar zu machen. (19) אמר אל אהרן Weil der Fluß den Mosche beschützt hatte, als er in denselben geworfen worden war, daher wurde er weder beim Blute noch bei den Fröschen durch Mosche, sondern durch Aharon geschlagen. נהרתם Ihre fließenden Ströme. יאוריהם Die durch Menschenhände gegrabenen Kanäle, die vom Strome in die Felder geleitet werden. Der Nil ist quellenreich, sein Wasser verbreitet sich und tränkt

אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבָעֵצִים וּבָאֲבָנִים׃ (20) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר ׀ צִוָּה יְהוָה וַיָּרֶם בַּמַּטֶּה וַיַּךְ אֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְאֹר לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו וַיֵּהָפְכוּ כָּל־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּיְאֹר לְדָם׃ (21) וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְאֹר מֵתָה וַיִּבְאַשׁ הַיְאֹר וְלֹא־יָכְלוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיְאֹר וַיְהִי הַדָּם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (22) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלָטֵיהֶם וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ (23) וַיִּפֶן פַּרְעֹה וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ

Lande Mizrajim, auch in Holz- und in Steingefäßen. (20) Und es thaten so Mosche und Aharon, wie der Ewige geboten, und er fuhr in die Höhe mit dem Stabe und schlug das Wasser, das in dem Flusse, vor den Augen Pharao's und vor den Augen seiner Knechte, u. es verwandelte sich alles Wasser, das im Flusse war, in Blut. (21) Und die Fische, welche im Flusse waren, starben, u. stinkend ward der Fluß, und die Mizrajim vermochten nicht Wasser zu trinken aus dem Flusse. Und das Blut war im ganzen Lande Mizrajim. (22) Aber die Bilderschrift-Deuter Mizrajims thaten eben so durch ihre Geheimkünste, und so blieb das Herz Pharao's hart, und er hörte nicht auf sie, so wie der Ewige geredet. (23) Und Pharao wandte sich und ging

רש"י

ובאבנים. מַיִם, שֶׁבִּכְלֵי עֵץ וּבִכְלֵי אֶבֶן: (22) בלטיהם. לַחַשׁ שֶׁאוֹמְרִין אוֹתוֹ בַּלָּט וּבַהֲשָׁאִי. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ, בְּלָטֵיהֶם, מַעֲשֵׂה שֵׁדִים, בְּלַהֲטֵיהֶם, מַעֲשֵׂה כְשָׁפִים. (סנהדרין ס"ז): ויחזק לב פרעה. לוֹמַר, עַל יְדֵי מַכְשֵׁפוֹת אַתֶּם עוֹשִׂים כֵּן, תֶּבֶן אַתֶּם מַכְנִיסִין לַעֲפָרַיִם, עִיר שֶׁכֻּלָּהּ תֶּבֶן. (מנחות פ"ח). אַף אַתֶּם מְבִיאִין מַכְשֵׁפוֹת לְמִצְרַיִם שֶׁכֻּלָּהּ כְּשָׁפִים: (23) גם לזאת. לְמוֹפֵת הַמַּטֶּה שֶׁנֶּהְפַּךְ לְתַנִּין, וְלֹא לָזֶה שֶׁל

mittels dieser Leitungen die Felder. נהרתם Ihre Teiche, Wasseransammlungen, welche stehen u. keinen Abfluß haben. בכל ארץ מצרים Selbst in den Badehäusern u. Wannen. ובעצים ובאבנים Das Wasser, welches in hölzernen und steinernen Gefäßen war. (22) בלטיהם Geheimkünste, welche sie durch geheimnißvolle Zauberformeln hervorbrachten. Nach den Rabbinern ist unter בלטיהם Dämonenwerk, unter בלהטיהם dagegen ein Zauberwerk zu verstehen. ויחזק לב פרעה Er behauptete, dies geschehe Alles durch Zauberei: Stroh bringet ihr nach Afrijim, (עפריים) s. Chron. 2, 13, 15: einer Stadt, der Überfluß an Stroh hat! Ebenso wollt ihr Zauberei nach Egypten, dem Sitz der Zauberei bringen! (23) גם לזאת Weder an das Wunder des Stabes, der in eine Schlange verwandelt ward, noch

וְלֹא־שָׁת לִבּוֹ גַּם־לָזֹאת׃ (24) וַיַּחְפְּרוּ כָל־מִצְרַיִם סְבִיבֹת הַיְאֹר מַיִם לִשְׁתּוֹת כִּי לֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מִמֵּימֵי הַיְאֹר׃ (25) וַיִּמָּלֵא שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת־יְהוָה אֶת־הַיְאֹר׃ פ

(26) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ (27) וְאִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ הִנֵּה אָנֹכִי נֹגֵף אֶת־כָּל־גְּבוּלְךָ בַּצְפַרְדְּעִים׃ (28) וְשָׁרַץ הַיְאֹר צְפַרְדְּעִים וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתֶךָ וּבַחֲדַר מִשְׁכָּבְךָ וְעַל־מִטָּתֶךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ

in sein Haus, und kehrte sein Herz auch nicht hieran. (24) Und alle Mizrajim gruben rings um den Fluß nach Wasser zum Trinken, denn sie vermochten nicht zu trinken von dem Wasser des Flusses. (25) Und so vergingen volle sieben Tage, nachdem der Ewige den Fluß geschlagen. (26) Da sprach der Ewige zu Mosche: Gehe zu Pharao, und sprich zu ihm: So spricht der Ewige: Entlasse mein Volk, daß sie mir dienen. (27) Wenn du dich aber weigerst, sie zu entlassen, siehe, so schlage ich dein ganzes Gebiet mit Fröschen. (28) Und wimmeln soll der Fluß von Fröschen, und sie sollen heraufsteigen und kommen in dein Haus und in dein Schlafgemach und auf

רש״י

דָּם׃ (25) וימלא. מִנְיַן שִׁבְעַת יָמִים. שֶׁלֹּא שָׁב הַיְאוֹר לְקַדְמוּתוֹ, שֶׁהָיְתָה הַמַּכָּה מְשַׁמֶּשֶׁת רְבִיעַ חוֹדֶשׁ וג׳ חֲלָקִים הָיָה מֵעִיד וּמַתְרֶה בָּם (ש״ר)׃ (27) ואם מאן אתה. וְאִם סָרְבָן אַתָּה. מאן, כְּמוֹ מְמָאֵן, מְסָרֵב, אֶלָּא כִּנּוּי הָאָדָם עַל שֵׁם הַמִּפְעָל, כְּמוֹ׃ שָׁלֵו וְשָׁקֵט, סַר וְזָעֵף׃ נוגף את כל גבולך. מַכֶּה. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן מַגֵּפָה אֵינוֹ לְשׁוֹן מִיתָה, אֶלָּא לְשׁוֹן מַכֶּה. וְכֵן וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה; אֵינוֹ מִיתָה (שמות כ״א). וְכֵן, בְּטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם (ירמיה י״ג). פֶּן תִּגּוֹף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ (תהלים צ״א). וּלְאֶבֶן נֶגֶף (ישעיה ח׳)׃ (28) ועלו. מִן הַיְאוֹר׃ בביתך. וְאַחַר כַּךְ בְּבֵית עֲבָדֶיךָ. הוּא הִתְחִיל

an dasjenige des Blutes. (25) וימלא Der Zeitraum von sieben Tagen verstrich, ohne daß der Strom zu seiner frühern Beschaffenheit zurückkehrte; denn diese Plage währte ein viertel Monat und in den folgenden drei Vierteln mahnte und warnte er sie. (27) ואם מאן Und wenn du ein Widerspenstiger bist. מאן wie ממאן verweigern, der Mensch wird gewöhnlich nach seiner Handlungsweise bezeichnet, z. B. ein friedlicher Mensch heißt שָׁלֵו, ein Zürnender זעף. נגף heißt überall schlagen, aber nicht tödten, ebenso M. 2, 21: ונגפו אשה הרה und stoßen eine schwangere Frau, nicht tödten; Jer. 13: יתנגעו רגליכם anstoßen. Psalm 91: פן תגף באבן; Jes. 5; ולאבן נגף zum Stein des Anstoßes. (28) ועלו Sie werden

וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ׃ (29) וּבְכָה וּבְעַמְּךָ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצְפַרְדְּעִים׃

ח (1) וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־יָדְךָ בְּמַטֶּךָ עַל־הַנְּהָרֹת עַל־הַיְאֹרִים וְעַל־הָאֲגַמִּים וְהַעַל אֶת־הַצְפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (2) וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ עַל מֵימֵי מִצְרָיִם וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ וַתְּכַס אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (3) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת־הַצְפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (4) וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הַעְתִּירוּ אֶל־יְהֹוָה וְיָסֵר הַצְפַרְדְּעִים מִמֶּנִּי וּמֵעַמִּי וַאֲשַׁלְּחָה אֶת־הָעָם וְיִזְבְּחוּ לַיהֹוָה׃ (5) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה הִתְפָּאֵר

dein Bett, und in das Haus deiner Knechte und deines Volks und in deine Oefen und in deine Backtröge. (29) Und an dich und an dein Volk und an alle deine Knechte sollen die Frösche kommen.

8. (1) Und der Ewige sprach zu Mosche: Sprich zu Aharon: Strecke deine Hand mit deinem Stabe über die Ströme, über die Flüsse ünd über die Teiche, und bringe die Frösche herauf über das Land Mizrajim. (2) Da streckte Aharon seine Hand über die Gewässer Mizrajims, und die Frösche kamen herauf und bedeckten das Land Mizrajim. (3) Aber die Bilderschrift-Deuter thaten eben so durch ihre Geheimkünste, und brachten die Frösche herauf über das Land Mizrajim. (4) Und Pharao ließ Mosche und Aharon rufen und sprach: Betet zum Ewigen, daß er entferne die Frösche von mir und von meinem Volke; dann will ich

רש"י

בְּעֵצָה תְחִלָּה, וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ, וּמִמֶּנּוּ הִתְחִילָה הַפּוּרְעָנוּת. (סוטה י"א שו"ר)׃ (29) ובכה ובעמך. בְּתוֹךְ מֵעֵיהֶם נִכְנָסִין וּמְקַרְקְרִין. (סנהדרין פ"ז)׃

ח (2) ותעל הצפרדע. צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה, וְהָיוּ מַכִּים אוֹתָהּ וְהִיא מַתֶּזֶת נְחִילִים נְחִילִים, זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ (שו"ר). וּפְשׁוּטוֹ יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרוּץ הַצְּפַרְדְּעִים קוֹרֵא לְשׁוֹן יְחִידוּת. וְכֵן, וַתְּהִי הַכִּנָּם הָרְחִישָׁה פדול"יירא בלע"ז ומט *Pediculus*׃ וְאַף וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ גרינול"איר"א בלע"ז (איין זומפף, וואָ זיך פֿיעלע פֿרעשע אויפֿהאַלטען)׃ (5) התפאר עלי. כְּמוֹ, הֲיִתְפָּאֵר הַגַּרְזֶן עַל הַחוֹצֵב

aus dem Fluße steigen. בביתך Erst zu dir, dann zu deinen Dienern; weil er zuerst den bösen Rath gegeben: ויאמר אל עמו (oben 1, 9,) daher ließ Gott die Strafe bei ihm anfangen. (29) ובכה ובעמך Die Frösche drangen in ihre Eingeweide und zerwühlten sie.

8. (1) ותעל הצפרדע Es war erst ein Frosch, man schlug auf ihn und dieser spie ganze Schwärme von Fröschen aus; so der Midr. Eigentlich aber ist unter צפרדע die ganze Brut von Fröschen zu verstehen; ebenso הכנם das

עָלַי לְמָתַי ׀ אַעְתִּיר לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ וּלְעַמְּךָ לְהַכְרִית הַצְפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה׃ (6) וַיֹּאמֶר לְמָחָר וַיֹּאמֶר כִּדְבָרְךָ לְמַעַן תֵּדַע כִּי־אֵין כַּיהוָה

das Volk entlassen, daß sie dem Ewigen opfern. (5) Da sprach Mosche zu Pharao: Zeige dich in deiner Herrlichkeit über mich: Auf wann soll ich beten für dich und für deine Knechte und für dein Volk, zu tilgen die Frösche von dir und von deinen Häusern? Nur im Flusse sollen sie verbleiben. (6) Und er sprach: Auf morgen! Und er sprach: Nach deinem Worte! damit du

רש״י

בּוֹ? (ישעיה י׳) מִשְׁתַּבֵּחַ לוֹמַר, אֲנִי גָדוֹל מִמְּךָ ולט״ר בלע״ז Se vanter (זיך ריהמען). כֵּן הִתְפָּאֵר עָלַי הִשְׁתַּבַּח לְהִתְחַכֵּם וְלִשְׁאַל דָּבָר גָּדוֹל לוֹמַר, שֶׁלֹּא אוּכַל לַעֲשׂוֹתוֹ: למתי אעתיר לך. אֶת אֲשֶׁר אַעְתִּיר לְךָ הַיּוֹם עַל הַכְרָתַת הַצְפַרְדְּעִים, לְמָתַי תִּרְצֶה שֶׁיִּכָּרְתוּ, וְתִרְאֶה, אִם אַשְׁלִים דְּבָרִי לְמוֹעֵד שֶׁתִּקְבַּע לִי; אִלּוּ נֶאֱמַר, מָתַי אַעְתִּיר, הָיָה מַשְׁמַע, מָתַי אֶתְפַּלֵּל. עַכְשָׁיו שֶׁנֶּאֱמַר לְמָתַי, מַשְׁמַע, אֲנִי הַיּוֹם אֶתְפַּלֵּל עָלֶיךָ, שֶׁיִּכָּרְתוּ הַצְפַרְדְּעִים לִזְמַן שֶׁתִּקְבַּע עָלַי, אֱמוֹר לְאֵיזֶה יוֹם תִּרְצֶה שֶׁיִּכָּרְתוּ: אעתיר. הַעְתִּירוּ וְהַעְתַּרְתִּי, וְלֹא נֶאֱמַר: אֶעְתַּר, עִתְרוּ, וְעָתַרְתִּי, מִפְּנֵי שֶׁכָּל לְשׁוֹן עָתָר, הַרְבּוֹת פֶּלֶל הוּא, וְכַאֲשֶׁר יֹאמַר: הַרְבֵּה אַרְבֶּה, וְהִרְבֵּיתִי לְשׁוֹן מַפְעִיל, כָּךְ יֹאמַר הַעְתִּירוּ, אַעְתִּיר. אַעְתִּיר דְּבָרִים. וְאָב לְכוּלָּם, הַעְתַּרְתֶּם עָלַי דִּבְרֵיכֶם (יחזקאל ל״ה) הִרְבֵּיתֶם: (6) ויאמר למחר.

הצפרדע Ungeziefer, daher der Froschschwarm. (5) התפאר עלי Schaffe dir Ruhm über mich, gleich Jes. 10. היתפאר הגרזן „Rühmt sich wohl die Axt gegen den, der damit haut? kann sie sich denn rühmen: Ich bin mehr denn du?" Ebenso heißt התפאר עלי bediene dich deiner Überlegenheit und fordere etwas Großes, das ich auszuführen nicht im Stande wäre! למתי אעתיר לך was ich für dich heute erflehen soll, wegen der Ausrottnng der Frösche wann willst du haben, daß sie vertilgt werden sollen? und du sollst sehen, ob ich mein Wort zur festgesetzten Zeit einlösen werde! Stünde hier מתי אעתיר, so wäre der Sinn: Wann soll ich beten? Es heißt aber למתי, somit bedeutet es: Ich will heute für dich beten, daß die Frösche vertilgt werden sollen zu der Zeit, welche du mir angeben wirst; sag an, für welchen Tag verlangst du daß, sie verschwinden? העתירו העתרתי, אעתיר stehen in der Hifil-Form, man sagt aber nicht, עתרתי אעתר, עתרו wie in der Kal-Form, weil עתר überall ein anhaltendes Bitten bedeutet, sowie man הרבה ,ארבה ,הרביתי, im Hifil gebraucht, ebenso העתירו; als Hauptstelle dient Ezech. 3ה, 13: העתרתם עלי דבריכם überhäuft. (6) ויאמר למחר Bete heute, daß sie morgen ausgerottet

אֱלֹהֵינוּ׃ חמישי (7) וְסָרוּ הַצְפַרְדְּעִים מִמְּךָ
וּמִבָּתֶּיךָ וּמֵעֲבָדֶיךָ וּמֵעַמֶּךָ רַק בַּיְאֹר
תִּשָּׁאַרְנָה׃ (8) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעִם
פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־דְּבַר
הַצְפַרְדְּעִים אֲשֶׁר־שָׂם לְפַרְעֹה׃ (9) וַיַּעַשׂ
יְהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּמֻתוּ הַצְפַרְדְּעִים מִן־
הַבָּתִּים מִן־הַחֲצֵרֹת וּמִן־הַשָּׂדֹת׃
(10) וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֳמָרִם חֳמָרִם וַתִּבְאַשׁ
הָאָרֶץ׃ (11) וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי הָיְתָה הָרְוָחָה
וְהַכְבֵּד אֶת־לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה׃ ס (12) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־מַטְּךָ
וְהַךְ אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וְהָיָה לְכִנִּם בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (13) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן וַיֵּט אַהֲרֹן
אֶת־יָדוֹ בְמַטֵּהוּ וַיַּךְ אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ

erkennest, daß keiner ist wie der Ewige, unser Gott. (7) Und weichen sollen die Frösche von dir und von deinen Häusern und von deinen Knechten und von deinem Volke; nur im Flusse sollen sie verbleiben. (8) Und es ging Mosche und Aharon weg von Pharao, und Mosche schrie zum Ewigen wegen der Frösche, die er dem Pharao auferlegt. (9) Und der Ewige that nach dem Worte Mosche's, u. die Frösche starben weg aus den Häusern, aus den Höfen u aus den Feldern. (10) Und sie brachten sie zusammen in vielen Haufen, und das Land stank davon. (11) Als Pharao sah, daß Erleichterung geworden, verstockte er sein Herz, und hörte nicht auf sie, so wie der Ewige geredet. (12) Und der Ewige sprach zu Mosche: Sprich zu Aharon: Strecke deinen Stab aus und schlage den Staub der Erde, und er werde zu Ungeziefer im ganzen Lande Mizrajim. (13) Und sie thaten also, und Aharon streckte seine Hand aus mit seinem Stabe und schlug den Staub der Erde, da ward das Ungeziefer an Menschen

רש"י

הִתְפַּלֵּל הַיּוֹם שֶׁיִּכְרְתוּ לְמָחָר׃ (8) ויצא ויצעק. מִיָּד
שֶׁיִּכְרְתוּ לְמָחָר׃ חמרים חמרים. צִבּוּרִים צִבּוּרִים,
כְּתַרְגּוּמוֹ: דְּגוֹרִין, דְּגוֹרִין׃ (11) והכבד את לבו. לְשׁוֹן
פָּעוּל הוּא, כְּמוֹ: הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ. וְכֵן, וְהַכּוֹת אֶת
מוֹאָב, וְשָׁאוֹל לוֹ בֵּאלֹהִים; הַכֵּה וּפָצוֹעַ׃ כאשר דבר
ה'. וְהֵיכָן דִּבֶּר? וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה׃ (12) אמור
אל אהרן. לֹא הָיָה הֶעָפָר כְּדַאי לִלְקוֹת עַל יְדֵי מֹשֶׁה
לְפִי שֶׁהֵגֵן עָלָיו, כְּשֶׁהָרַג אֶת הַמִּצְרִי, וַיִּטְמְנֵהוּ

werden. (8) ויצא Sogleich. ויצעק daß sie morgen verschwinden sollen. (10) חמרם חמרם Haufen bei Haufen, ebenso Onkel. דגירין Haufen. (11) והכבד Ist der Infinitiv, wie הליך ונסוע, desgl. Kön. 2, 3: והכות את מואב das. 1, 20: הכה ופצוע. כאשר דבר ה'. Wo sprach dies Gott? ולא ישמע אליכם פרעה. (12) אמור אל אהרן Der Staub sollte nicht durch Mosche

וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה כָּל־עֲפַר
הָאָרֶץ הָיָה כִנִּים בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
(4) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם
לְהוֹצִיא אֶת־הַכִּנִּים וְלֹא יָכֹלוּ וַתְּהִי
הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה׃ (15) וַיֹּאמְרוּ
הַחַרְטֻמִּם אֶל־פַּרְעֹה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִוא
וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ ס (16) וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי
פַרְעֹה הִנֵּה יוֹצֵא הַמָּיְמָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו
כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃
(17) כִּי אִם־אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי
מַשְׁלִיחַ בְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמְּךָ וּבְבָתֶּיךָ
אֶת־הֶעָרֹב וּמָלְאוּ בָּתֵּי מִצְרַיִם אֶת־

und an Vieh. Aller Staub der Erde ward Ungezie-fer im ganzen Lande Mizrajim. (14) Und die Bilderschrift-Deuter thaten eben so durch ihre Geheimkünste, um das Ungeziefer hervorzubringen, aber sie vermochten es nicht. Und so war das Ungeziefer an Menschen und Vieh. (15) Da sprachen die Bilderschrift-Deuter zu Pharao: Das ist G o t t e s Finger! Doch blieb das Herz Pharao's hart, und er hörte nicht auf sie, so wie der Ewige geredet hatte. (16) Da sprach der Ewige zu Mosche: Mache dich früh auf am Morgen und stelle dich vor Pharao, siehe, da geht er hinaus ans Wasser, und sprich zu ihm: So spricht der Ewige: Entlasse mein Volk, daß sie mir dienen. (17) Denn wenn du mein Volk nicht entläßest, siehe, so sende ich wider

רש״י

בחול, ולקה על ידי אהרן: (13) ותהי הכנם. הרחישה פריל״רא בלע״ז: (14) להוציא את הכנים. לבראותם ממקום אחר: ולא יכולו. שאין השד שולט על בריה פחותה מכשעורה: (15) אצבע אלהים היא. מכה זו אינה על ידי כשפים; מאת המקום היא: כאשר דבר ה׳. ולא ישמע אליכם פרעה: (17) משליח בך. מגרה בך. וכן. ושן בהמות אשלח בם (דברים ל״ב) אנציט״י: Inciter, *Enciter*: (חכריילנן, חויפהעטלנן): את הערוב. כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבים בערבוביא, והיו משחיתים בהם. ויש טעם בדבר

gestraft werden, weil ersterer ihn schützte, als er den Egypter erschlug und im Sande verbarg; die Strafe wurde durch Aharon vollführt. **(13)** ותהי הכנם Bedeutet das Gewimmel. **(14)** להוציא את הכנם Um sie anderweitig hervorzubringen, weil Niemand (außer der Schöpfer) zur Hervorbringung eines lebenden Wesens, sei es auch nur von der Größe eines Gerstenkornes, die Macht besitzt. **(15)** אצבע אלהים היא Diese Strafe kann nicht durch Zauberei herbeigeführt sein, sondern durch Gott selbst. כאשר דבר ה׳ „Pharao wird euch kein Gehör geben." **(17)** משליח בך

הֶעָרֹב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ׃ (18) וְהִפְלֵיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֱיוֹת־שָׁם עָרֹב לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ ששי (19) וְשַׂמְתִּי פְדֻת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ לְמָחָר יִהְיֶה הָאֹת הַזֶּה׃ (20) וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיָּבֹא עָרֹב כָּבֵד בֵּיתָה פַרְעֹה וּבֵית עֲבָדָיו וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ מִפְּנֵי הֶעָרֹב׃ (21) וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לְכוּ

dich und deine Knechte und dein Volk und deine Häuser das Geschmeiß, und die Häuser Mizrajims werden voll werden von dem Geschmeiß, und auch das Erdreich worauf sie sind. (18) Und unterscheiden werde ich an jenem Tage das Land Goschen, worauf mein Volk weilet, daß daselbst nicht Geschmeiß sei, damit du erkennest, daß ich der Ewige im Lande bin. (19) Und ich will setzen ein Ablösendes zwischen meinem Volke und deinem Volke; morgen soll dieses Zeichen geschehen. (20) Und der Ewige that so, und es kam Geschmeiß in Menge in das Haus Pharao's und in das Haus seiner Knechte, und im ganzen Lande Mizrajim verdarb das Land wegen des Geschmeißes. (21) Da ließ Pharao Mosche und Aharon

רש״י

באגדה. בכל מכה ומכה, למה זו ולמה זו. בטכסיסי מלחמות מלכים בא עליהם. כסדר מלכות כשצרה על עיר, בתחלה מקלקל מעינותיה ואח״כ תוקע עליהם ומריען בשופרות ליראם ולבהלם. וכן הצפרדעים מקרקרים והומים וכו׳ כדאיתא במדרש רבי תנחומא: (18) והפליתי. והפרשתי; וכן, והפלה ה׳ (דברים כ ח) וכן, לא נפלאת היא ממך (שם ל׳) לא מובדלת ומפורשת היא ממך: כי אני ה׳ בקרב הארץ. אף על פי ששכינתי בשמים, גזרתי מתקיימת בתחתונים: (19) ושמתי פדות. שיבדיל בין עמי ובין עמך: (20) תשחת הארץ. נשחתת הארץ, מתחבלת ארעא: (21) בארץ. במקומכם, ולא תלכו במדבר:

ich reize wider dich, desgl. M. 5, 32: אשלח בם. הערוב Alle Arten wilder Thiere, Schlangen und Skorpione durcheinander, welche Verwüstungen unter ihnen anrichteten. Die Agada führt für jede Plage einen Grund an: Er kam nämlich über sie nach Brauch der Krieger; wenn ein König eine Stadt belagert, so verdirbt er erst die Quellen, dann wird in die Trompete gestoßen, um die Belagerten zu ängstigen und zu erschrecken: Ebenso kamen die Frösche, welche quackten und lärmten. (18) והפליתי Ich will absondern, ausschließen, ebenso M. 5, 8: והפלה ה׳ das. 30 לא נפלאת: למען תדע Obwohl meine Herrlichkeit im Himmel thront, so werden meine Beschlüsse dennoch auf Erden vollführt. (19) ושמתי פדות Eine Grenzlinie, welche unterscheiden soll zwischen meinem u. deinem Volke. (20) תשחת הארץ Das Land wurde

זִבְחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בָּאָרֶץ׃ (22) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם נִזְבַּח לַידוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֻנוּ׃ (23) דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֵלֵךְ בַּמִּדְבָּר וְזָבַחְנוּ לַידוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֵלֵינוּ׃ (24) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם לַידוָה אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק הַרְחֵק לֹא־תַרְחִיקוּ לָלֶכֶת הַעְתִּירוּ בַּעֲדִי׃ (25) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי יוֹצֵא מֵעִמָּךְ וְהַעְתַּרְתִּי אֶל־ידוָה וְסָר הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ מָחָר רַק אַל־יֹסֵף פַּרְעֹה הָתֵל לְבִלְתִּי שַׁלַּח אֶת־הָעָם לִזְבֹּחַ לַידוָה׃ (26) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה

rufen, und sprach: Gehet, opfert eurem Gotte im Lande. (21) Und Mosche sprach: Es ist nicht schicklich, also zu thun, denn einen Gräuel für Mizrajim opfern wir dem Ewigen, unserm Gotte. Siehe, würden wir den Gräuel für Mizrajim opfern, vor ihren Augen, und sie uns nicht steinigen? (23) Drei Tagereisen weit wollen wir ziehen in die Wüste, u. dem Ewigen unserm Gotte opfern, wie er zu uns sprechen wird. (24) Und Pharao sprach: Ich will euch entlassen, und ihr möget opfern dem Ewigen, eurem Gotte, in der Wüste, nur entfernet euch nicht zu weit; betet für mich. (25) Und Mosche sprach: Siehe, ich gehe von dir hinaus und bete zum Ewigen, und weichen wird das Geschmeiß von Pharao, von seinen Knechten uud von seinem Volke, morgen; nur täusche Pharao nicht mehr, das Volk nicht zu entlassen, dem Ewigen zu opfern. (26) Und Mosche ging

רש״י

(22) תועבת מצרים. יִרְאַת מִצְרַיִם, כְּמוֹ, וּלְמִלְכֹּם תּוֹעֲבַת בְּנֵי עַמּוֹן. וְאֵצֶל יִשְׂרָאֵל קוֹרֵא אוֹתָהּ תּוֹעֵבָה. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר בְּלָשׁוֹן אַחֵר, תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם דָּבָר שֶׁנָּאוּי הוּא לְמִצְרַיִם, זְבִיחָה שֶׁאָנוּ זוֹבְחִים, שֶׁהֲרֵי יִרְאָתָם אָנוּ זוֹבְחִים: ולא יסקלונו. בִּתְמִיָּה: (25) התל. כְּמוֹ לְהָתֵל: (26) ויעתר אל ה׳. נִתְאַמֵּץ בִּתְפִלָּה. וְכֵן, אִם בָּא לוֹמַר, וַיַּעְתִּיר הָיָה יָכוֹל לוֹמַר, וּמַשְׁמַע, וַיַּרְבֶּה

verdorben. Ebenso Onk. איתחבלת ארעא. (21) זבחו לאלהיכם בארץ Wo ihr wohnt, ihr braucht nicht in die Wüste zu gehen. (22) תועבת מצרים Den Gegenstand der Verehrung der Egypter, gleichwie Kön. 2, 23: תועבת בני עמון, und bei Israel hieß es ein Gräuel; es kann auch heißen: Unser Opfer ist für die Egypter ein Abscheu, denn wir schlachten ja den Gegenstand ihrer Anbetung. ולא יסקלונו wird fragend gebraucht. (25) התל wie להתל (26) ויעתר Er betete inbrünstig; stünde hier ויעתיר Hifil, so würde es bedeuten, er habe v i e l

מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל יְהוָֹה׃ (27) וַיַּעַשׂ יְהוָֹה כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּסַר־הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ לֹא נִשְׁאַר אֶחָד׃ (28) וַיַּכְבֵּד פַּרְעֹה אֶת־לִבּוֹ גַּם בַּפַּעַם הַזֹּאת וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם׃ פ

ט (1) וַיֹּאמֶר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָֹה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ (2) כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ וְעוֹדְךָ מַחֲזִיק בָּם׃ (3) הִנֵּה יַד־יְהוָֹה הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד׃ (4) וְהִפְלָה יְהוָֹה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרָיִם

hinaus von Pharao, und betete zum Ewigen. (27) Und der Ewige that nach dem Worte Mosche's u. es wich das Geschmeiß von Pharao, von seinen Knechten und von seinem Volke; nicht eines blieb zurück. (28) Doch Pharao verstockte sein Herz auch diesmal, u. entließ nicht das Volk.

9. (1) Da sprach der Ewige zum Mosche: Gehe zu Pharao, und rede zu ihm: So spricht der Ewige, der Gott der Ibrim: Entlasse mein Volk, daß sie mir dienen. (2) Denn wenn du du dich weigerst, sie zu entlassen, und du sie ferner hältst. (3) Siehe, so wird die Hand des Ewigen sein an deinem Vieh, das auf dem Felde, an den Pferden, an den Eseln, an den Kameelen, an dem Rind- und dem Kleinvieh; eine sehr schwere Pest. (4) Und unterscheiden wird der Ewige zwischen dem Vieh Israels und dem Vieh Mizrajims, nnd nichts

רש"י

בִּתְפִלָּה. עַכְשָׁיו כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בִּלְשׁוֹן וַיִּפְעַל, מַשְׁמַע וַיַּרְבֶּה לְהִתְפַּלֵּל׃ (27) ויסר הערוב. וְלֹא מֵתוּ, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ הַצְּפַרְדְּעִים, שֶׁאִם מֵתוּ יִהְיֶה לָהֶם הֲנָאָה בְּעוֹרוֹת׃ (28) גם בפעם הזאת. אַעַפ"י שֶׁאָמַר אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם, לֹא קִיֵּם הַבְטָחָתוֹ׃

ט (2) מחזיק בם. אוֹחֵז בָּם, כְּמוֹ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבוּשָׁיו (דברים כ"ה)׃ (3) הנה יד ה' הויה. לְשׁוֹן הֹוָה, כִּי כֵן יֵאָמֵר בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה עַל שֶׁעָבַר הָיְתָה, וְעַל הָעוֹמֵד הוֹיָה, כְּמוֹ עוֹשָׂה, רוֹצָה, רוֹעָה׃ (4) והפליא

gebetet, ויעתר im Kal, er hat mit inniger Andacht gebetet. (27) ויסר הערוב Sie starben nicht wie die Frösche, denn sonst hätten sie die Felle gebrauchen können. (28) גם בפעם הזאת Obwohl er sagte, ich werde euch entlassen, so hat er sein Versprechen nicht erfüllt.

9. (2) ועודך מחזיק בם Sie noch zurück hältst, ähnl. M. 5, 21: והחזיקה. (3) יד ה' הויה Die gegenwärt. Zeit, 3. Pers. weibl., denn in der verg. Zeit heißt es היתה, in der künftigen 3. תהיה, in d. gegenw. 3. הויה, wie עושה, רוצה, רועה. (4) והפלה er wird absondern. (8) מלא

וְלֹא יָמוּת מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר׃ (5) וַיָּשֶׂם יְהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה בָּאָרֶץ׃ (6) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מִמָּחֳרָת וַיָּמָת כֹּל מִקְנֵה מִצְרָיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־מֵת אֶחָד׃ (7) וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהִנֵּה לֹא־מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד וַיִּכְבַּד לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם׃ פ (8) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם מְלֹא חָפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן וּזְרָקוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינֵי פַרְעֹה׃ (9) וְהָיָה לְאָבָק עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְהָיָה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פֹּרֵחַ

wird sterben von Allem, was den Kindern Israel gehört. (5) Und der Ewige setzte eine bestimmte Zeit, und sprach: Morgen wird der Ewige dieses thun im Lande. (6) Und der Ewige that dieses am andern Tage, und es starb alles Vieh Mizrajims, aber von dem Vieh der Kinder Israels starb nicht Eines. (7) Und Pharao sandte hin, und siehe, es war von dem Vieh Israels auch nicht eines gestorben, und doch blieb das Herz Pharao's verstockt, und er entließ das Volk nicht. (8) Da sprach der Ewige zu Mosche und zu Aharon: Nehmet euch die Hände voll Ofenruß, und Mosche werfe ihn gen Himmel, vor den Augen Pharao's. (9) Und er soll werden zu Staub über dem ganzen Lande Mizrajim, und soll

רש״י

וְהִבְדִּיל׃ (5) מלא חפניכם. ילויי״נייש בלע״ז, Jointée, (חיינע דמֶפפעלטע המָהוֹע המנד פֿאָון)׃ פיח כבשן. דָּבָר הַנִּפָּח מִן הַגֶּחָלִים עֲמוּמִים הַנִּשְׂרָפִים בַּכִּבְשָׁן ובלע״ז אזל״בש Souffle, חסע אָדער רוס לְשׁוֹן הֲפָחָה. שֶׁהָרוּחַ מְפִיחָן וּמַפְרִיחָן׃ וזרקו משה. וְכָל דָּבָר הַנִּזְרָק בְּכֹחַ, אֵינוֹ נִזְרָק אֶלָּא בְּיַד אַחַת, הֲרֵי נִסִּים הַרְבֵּה, אֶחָד שֶׁהֶחֱזִיק קֻמְצוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מְלֹא הָפְנַיִם שֶׁלּוֹ וְשֶׁל אַהֲרֹן, וְאֶחָד שֶׁהָלַךְ הָאָבָק עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם׃ (9) לשחין פורח אבעבועות. כְּתַרְגּוּמוֹ׃ לִשְׁחִין סַגִּי אֲבַעְבּוּעִין׃ שֶׁעַל יָדוֹ צוֹמְחִין בּוּעוֹת׃ שחין. לְשׁוֹן חֲמִימוּת, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה, שָׁנָה שְׁחוּנָה׃

חפניכם Euere beiden Hände voll פיח Den Kohlenstaub, der von glühenden Kohlen weggeblasen wird, von פוח blasen, weil ihn der Wind verweht. וזרקו משה Alles, was mit Kraftaufwand geworfen wird, wirft man gewöhnlich mit einer Hand; es geschahen hier sonach mehrfache Wunder: erstens, daß Mosches geschlossene eine Hand so viel faßte, als seine zwei Hände und Aharons dazu; ferner, daß sich dieser Staub in ganz Egypten verbreitete. (9) לשחין Nach Onkel. zur Entzündung, die Blasen erzeugt. שחין heißt Hitze, wie dies oft in der Mischna zu finden ist: שנה שחונה ein warmes Jahr.

אבעבעת בכל־ארץ מצרים׃ (10) ויקחו את־פיח הכבשן ויעמדו לפני פרעה ויזרק אתו משה השמימה ויהי שחין אבעבעת פרח באדם ובבהמה׃ (11) ולא־יכלו החרטמים לעמד לפני משה מפני השחין כי־היה השחין בחרטמם ובכל־מצרים׃ (12) ויחזק יהוה את־לב פרעה ולא שמע אלהם כאשר דבר יהוה אל־משה׃ ס (13) ויאמר יהוה אל־משה השכם בבקר והתיצב לפני פרעה ואמרת אליו כה־אמר יהוה אלהי העברים שלח את־עמי ויעבדני׃ (14) כי בפעם הזאת אני שלח את־כל־מגפתי אל־לבך ובעבדיך ובעמך בעבור תדע

werden auf den Menschen und auf dem Vieh zu Geschwüren, ausbrechend in Hitzblasen, im ganzen Lande Mizrajim. (10) Und sie nahmen den Ofenruß, und traten vor Pharao, und Mosche warf ihn gen Himmel, und so wurden Geschwüre mit Hitzblasen, ausbrechend an den Menschen und am Vieh. (11) Und die Bilderschrift-Deuter vermochten nicht hinzutreten vor Mosche wegen der Geschwüre, denn die Geschwüre waren an den Bilderschrift-Deutern u. an allen Mizrajim. (12) Und der Ewige verhärtete das Herz Pharao's und er hörte nicht auf sie, so wie der Ewige zu Mosche geredet. (13) Da sprach der Ewige zu Mosche: Mache dich früh auf am Morgen, und stelle dich vor Pharao, und sprich zu ihm: So spricht der Ewige, der Gott der Ibrim: Entlasse mein Volk, daß sie mir dienen. (14) Denn diesmal sende ich alle meine Plagen über dein Herz und über deine Knechte

רש״י

(10) באדם ובבהמה. ואם תאמר, מאין היו להם הבהמות? והלא כבר נאמר, וימת כל מקנה מצרים. לא נגזרה גזרה אלא על אותן שבשדות בלבד, שנאמר במקנך אשר בשדה, והירא את דבר ה׳ הכניס את מקנהו אל הבתים. וכן שנויה במכילתא, אצל: ויקח שש מאות רכב בחור׃ (14) את כל מגפתי. למדנו

(10) באדם ובבהמה Sollte man einwenden: Woher hatten sie Vieh? es heißt ja oben: Und es starb aus alles Vieh der Egypter? Die Plage traf aber n u r dasjenige Vieh, das auf dem Felde war; wer aber des Ewigen Wort fürchtete, brachte sein Vieh in die Häuser; dasselbe in der Mechilta. (14) כל מגפותי Wir entnehmen hieraus, daß die Plage des Todes der Erstgeborenen allen anderen zusammen an Schwere gleichkam. (15) כי עתה שלחתי את ידי Hätte ich, als ich

כִּי אֵין כָּמֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ׃ (15) כִּי עַתָּה שָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וָאַךְ אוֹתְךָ וְאֶת־עַמְּךָ בַּדָּבֶר וַתִּכָּחֵד מִן־הָאָרֶץ׃ (16) וְאוּלָם בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ אֶת־כֹּחִי וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ׃ שביעי (17) עוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי לְבִלְתִּי שַׁלְּחָם׃ (18) הִנְנִי מַמְטִיר כָּעֵת מָחָר בָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ

und über dein Volk; damit du erkennest, daß Keiner ist wie ich auf der ganzen Erde. (15) Denn jetzt streckte ich meine Hand aus und schlüge dich und dein Volk mit der Pest, und so wärest du vertilgt von der Erde. (16) Allein dieserhalb lasse ich dich bestehen, um dir zu zeigen meine Kraft, und damit man verkünde meinen Namen auf der ganzen Erde. (17) Zeigst du dich noch ferner hochmüthig mit meinem Volke, sie nicht zu entlassen. (18) Siehe, so lasse ich regnen um diese Zeit morgen einen sehr schweren Hagel, desgleichen nicht gewesen ist in Mizrajim, vom

רש״י

מִכָּאן, שֶׁמַּכַּת בְּכוֹרוֹת שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמַּכּוֹת׃ (15) כי עתה שלחתי את ידי וגו׳. כִּי אִלּוּ רָצִיתִי כְּשֶׁהָיְתָה יָדִי בְּמִקְנְךָ שֶׁהִכֵּיתִיהָ בַּדֶּבֶר, שְׁלַחְתִּיהָ וְהִכֵּיתִי אוֹתְךָ וְאֶת עַמְּךָ עִם הַבְּהֵמוֹת׃ ותכחד מן הארץ. אֲבָל בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ וְגוֹ׳׃ (17) עודך מסתולל בעמי. כְּתַרְגּוּמוֹ. כְּבֵישַׁת לֵיהּ לְעַמִּי. וְהוּא מִגִּזְרַת מְסִלָּה, דְּמִתַּרְגְּמִינַן אוֹרַח כְּבִישָׁא (ש״ר) ובלע״ז קלקי״ר *Calquer : Calcare* (טרעטען)׃ וּכְבַר פֵּירַשְׁתִּי בְּסוֹף וַיְהִי מִקֵּץ, כָּל תֵּיבָה שֶׁתְּחִלַּת יְסוֹדָהּ סמ״ךְ וְהִיא בָאָה לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן מִתְפַּעֵל, נוֹתֵן הַתָּי״ו שֶׁל שִׁמּוּשׁ בְּאֶמְצַע אוֹתִיּוֹת שֶׁל עִיקָּר, כְּגוֹן זוֹ, וּכְגוֹן וַיִּסְתַּבֵּל הֶחָגָב (קהלת י״ב) מִגִּזְרַת סֵבֶל; כִּי תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ (במדבר ט״ז) מִגִּזְרַת שַׂר וְנָגִיד; מִסְתַּכַּל הֲוֵית (דניאל ז׳)׃ (18) כעת מחר. כָּעֵת הַזֹּאת לְמָחָר, שָׂרַט לוֹ שְׂרִיטָה

dein Vieh durch die Pest aussterben ließ, gewollt, so wärest du und dein Volk mit dem Vieh vernichtet worden, doch ich erhielt dich, um dir zu zeigen usw. (17) עודך מסתולל Wie es Onkel. gibt: Du unterdrückst bis jetzt mein Volk; מסתולל mit מסלה betretene Straße verwandt. Schon zu Ende Mikez habe ich (Raschi) erklärt, daß jedes Wort, dessen Stamm mit ס׳ beginnt, und im Hitpael zu stehen kommt, ein ת׳ zwischen den Stammbuchstaben annimmt, wie hier; ebenso Kohel. 12, 5: ויסתבל von Stamme סבל; M. 4, 17 כי תשתרר von שר; Dan. 7 מסתכל הוית von סכל, (18) כעת מחר Morgen um diese Zeit; er zog einen Strich an der Wand und sagte: wenn die Sonne morgen bis

בְּמִצְרַיִם לְמִן־הַיּוֹם הִוָּסְדָה וְעַד־עָתָּה׃ (19) וְעַתָּה שְׁלַח הָעֵז אֶת־מִקְנְךָ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לְךָ בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־יִמָּצֵא בַשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֵף הַבַּיְתָה וְיָרַד עֲלֵהֶם הַבָּרָד וָמֵתוּ׃ (20) הַיָּרֵא אֶת־דְּבַר יְהוָה מֵעַבְדֵי פַּרְעֹה הֵנִיס אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־הַבָּתִּים׃ (21) וַאֲשֶׁר לֹא שָׂם לִבּוֹ אֶל־דְּבַר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה׃ פ (22) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וִיהִי בָרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל־

Tage seiner Gründung bis jetzt. (19) Und nun sende hin, flüchte dein Vieh und Alles, was du hast auf dem Felde; alle Menschen und Alles Vieh das sich auf dem Felde findet und nicht eingethan wird ins Haus, so wird der Hagel auf sie herabfallen und sie sterben. (20) Wer das Wort des Ewigen fürchtete von den Knechten Pharao's, flüchtete seine Knechte u. sein Vieh in die Häuser. (21) Aber wer sein Herz nicht kehrte an das Wort des Ewigen, der ließ seine Knechte und sein Vieh auf dem Felde. (22) Da sprach der Ewige zu Mosche: Strecke deine Hand gen Himmel, daß Hagel komme im ganzen Lande Mizrajim, u. über die Menschen u. über das Vieh u. über alles

רש״י

בַּכּוֹתֶל, לְמָחָר שֶׁתַּגִּיעַ חַמָּה לְכַאן, יֵרֵד הַבָּרָד: הוסדה. שֶׁנִּתְיַסְּדָה, וְכָל תֵּיבָה, שֶׁתְּחִלַּת יְסוֹדָהּ יו״ד, כְּגוֹן יָסַד יָלַד, יָדַע, יָסַר כְּשֶׁהִיא מִתְפַּעֶלֶת, תָּבֹא הַוָּי״ו בִּמְקוֹם הַיּו״ד, כְּמוֹ. הִוָּסְדָה, הִוָּלְדָה. (הושע ב׳) וַיִּוָּדַע (אסתר ב׳) וַיִּוָּלֵד לְיוֹסֵף (בראשית מ״ו) בִּדְבָרִים לֹא יִוָּסֶר עָבֶד (משלי כ״ט): (19) שלח העז. כְּתַרְגּוּמוֹ שְׁלַח כְּנוֹשׁ, וְכֵן, יוֹשְׁבֵי הַגֵּבִים הֵעִיזוּ (ישעיה י׳) הֵעִיזוּ בְּנֵי בִנְיָמִן (ירמיה ו׳): ולא יאסף הביתה. לָשׁוֹן הַכְנָסָה הוּא: הנים. הִבְרִיחַ, לָשׁוֹן וַיָּנָס: (22) על השמים, לְצַד הַשָּׁמַיִם. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה, הִגְבִּיהוֹ הַקָּדוֹשׁ

hierher reicht, wird der Hagel herabfallen. הוסדה Seit dem sie gegründet wurde. Jedes Wort, dessen erster Stammbuchstabe ein י ist, wie יסר, ידע, ילד, יסד, und leidend gebraucht wird, erhält ein ו an die Stelle des י, wie הוסדה, הולדה, ויודע, ויולד u. a. (19) שלח העז Nach Onk. לכנוש sammle ein, ebenso Jes. 10 העיזו. ולא יאסף הביתה es wurde nicht eingesammelt. (20) הנים flüchtete. (22) על השמים gegen den Himmel; nach d. Midr. hat Gott den Mosche gleichsam über (על) den Himmel er=

כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (23) וַיֵּט
מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיהוָה נָתַן
קֹלֹת וּבָרָד וַתִּהֲלַךְ־אֵשׁ אָרְצָה וַיַּמְטֵר
יְהוָה בָּרָד עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (24) וַיְהִי
בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד כָּבֵד
מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם מֵאָז הָיְתָה לְגוֹי׃ (25) וַיַּךְ הַבָּרָד
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה
מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וְאֵת כָּל־עֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד וְאֶת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה
שִׁבֵּר׃ (26) רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר־שָׁם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בָּרָד׃ (27) וַיִּשְׁלַח
פַּרְעֹה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם חָטָאתִי הַפָּעַם יְהוָה הַצַּדִּיק וַאֲנִי
וְעַמִּי הָרְשָׁעִים׃ (28) הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה
וְרַב מִהְיֹת קֹלֹת אֱלֹהִים וּבָרָד וַאֲשַׁלְּחָה
אֶתְכֶם וְלֹא תֹסִפוּן לַעֲמֹד׃ (29) וַיֹּאמֶר

Kraut des Feldes im Lande Mizrajim. (23) Da streckte Mosche seinen Stab gen Himmel, und der Ewige ließ entstehen Donner u. Hagel, und Feuer fuhr zur Erde; also ließ der Ewige Hagel regnen über das Land Mizrajim. (24) Und es war Hagel (und Feuer, das mitten im Hagel flammte) sehr schwer desgleichen nicht war im ganzen Lande Mizrajim, seitdem es zu einem Volke geworden. (25) Und der Hagel schlug im ganzen Lande Mizrajim Alles, was auf dem Felde war, von Menschen bis Vieh, und alles Kraut des Feldes schlug der Hagel, u. alle Bäume des Feldes zerbrach er. (26) Nur im Lande Goschen, woselbst die Kinder Israel waren, war kein Hagel. (27) Da sandte Pharao, und ließ Mosche und Aharon rufen, und sprach zu ihnen: Ich habe gesündigt diesmal; der Ewige ist der Gerechte, aber ich und mein Volk sind die Bösewichter. (28) Betet zum Ewigen, denn schon ist zu viel der Donner Gottes und des Hagels, und ich will euch entlassen, und ihr sollt nicht länger bleiben. (29) Und

רש״י

בָּרוּךְ הוּא לְמַשָּׁה לְמַעְלָה מִן הַשָּׁמַיִם׃ (24) מתלקחת בתוך הברד. נֵס בְּתוֹךְ נֵס, הָאֵשׁ וְהַבָּרָד מְעוֹרָבִין, וְהַבָּרָד מַיִם הוּא, וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם עָשׂוּ שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם׃ (28) ורב. דַּי לוֹ בְּמַה שֶּׁהוּרַד כְּבָר׃

hoben. (24) מתלקחת בתוך הברד Flammend Feuer im Hagel. Ein Wunder im Wunder, Feuer und Hagel waren vermischt, obschon der Hagel Wasser ist, um aber den Willen ihres Herrn zu vollführen, haben sie sich friedlich vereinigt. (28) ורב Es sei genug mit dem, was bereits her-

אֵלָיו מֹשֶׁה כְּצֵאתִי אֶת־הָעִיר אֶפְרֹשׂ אֶת־כַּפַּי אֶל־יְהוָה הַקֹּלוֹת יֶחְדָּלוּן וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי לַיהוָה הָאָרֶץ׃ (30) וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ יָדַעְתִּי כִּי טֶרֶם תִּירְאוּן מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים׃ (31) וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעֹרָה נֻכָּתָה כִּי הַשְּׂעֹרָה אָבִיב וְהַפִּשְׁתָּה גִּבְעֹל׃

Mosche sprach zu ihm: Wie ich aus der Stadt gehe, werde ich meine Hände ausbreiten zum Ewigen; der Donner wird aufhören, und der Hagel wird nicht mehr sein, damit du erkennest, daß die Erde des Ewigen ist. (30) Du aber und deine Knechte, ich weiß, daß ihr euch noch nicht fürchtet vor dem Ewigen, Gott. (31) Und der Flachs und die Gerste waren zerschlagen, denn die Gerste hatte Aehren und der

רש״י

(29) כצאתי את העיר. מִן הָעִיר, אֲבָל בְּתוֹךְ הָעִיר לֹא הִתְפַּלֵּל, לְפִי שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה גִלּוּלִים. (ש״ר): (30) טרם תיראון. עֲדַיִן לֹא תִירָאוּן. וְכֵן כָּל טֶרֶם שֶׁבַּמִּקְרָא עֲדַיִן לֹא הוּא; וְאֵינוֹ לְשׁוֹן קֹדֶם. טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ (בראשית י״ט) עַד לֹא שָׁכָבוּ. טֶרֶם יִצְמָח, עַד לֹא צָמַח, אַף זֶה כֵּן הוּא; יָדַעְתִּי כִּי עֲדַיִן אֵינְכֶם יְרֵאִים, וּמִשֶּׁתִּהְיֶה הָרְוָחָה תַּעַמְדוּ בְּקִלְקוּלְכֶם: (31) והפשתה והשעורה נכתה. נִשְׁבְּרָה, לְשׁוֹן פַּרְעֹה

abgeströmt ist. (29) כצאתי את העיר Aber in der Stadt betete er nicht, weil sie voller Götzen war. (30) טרם תיראון Ihr fürchtet euch noch nicht. Diese Bedeutung hat טרם überall, nicht aber bevor; „es war noch nicht" wie M. 19, 4: טרם ישכבו sie hatten sich noch nicht niedergelegt; טרם יצמח. So ist auch hier der Sinn: ich weiß es, daß ihr euch noch (טרם) nicht fürchtet, und sobald euch Erleuchterung wird, werdet ihr wieder in euerer Verkehrtheit beharren! (31) והפשתה והשעורה נכתה Flachs und Gerste waren zerbrochen. נכתה ähnl. Kön. 2, 23 פרעה נכה der gelähmte Pharao; Jes. 16 אך נכאים ebenso לא נכו. Es hat aber hier nicht die Bedeutung „schlagen", weil das נ׳ nicht an die Stelle des ה׳ tritt, um נכתה wie

(32) והחטה והכסמת לא נכו כי אפילת הנה: מפטיר (33) ויצא משה מעם פרעה את־העיר ויפרש כפיו אל־יהוה ויחדלו הקלות והברד ומטר לא־נתך ארצה: (34) וירא פרעה כי־חדל המטר והברד והקלת ויסף לחטא ויכבד לבו הוא

Flachs Knospen. (32) Aber der Weizen und der Dinkel waren nicht zerschlagen, weil sie spätzeitig sind. (33) Also ging Mosche weg von Pharao aus der Stadt, und breitete seine Hände aus zum Ewigen, da hörte der Donner u. der Hagel auf, und der Regen ergoß sich nicht zur Erde. (34) Als Pharao sah, daß aufgehört der Regen und der Hagel und der Donner, fuhr er fort zu sündigen und verstockte sein Herz, er und seine Knechte.

רש"י

נכה, נגאם. וכן לא נכו: ולא יתכן לפרשה לשון הכאה, שאין נו"ן במקום ה"א לפרש נוכתה, כמו הוכתה, נכו: כמו הוכו, אלה הנו"ן שרש בתיבה, והרי הוא מגזרת ושפו עצמותיו (איוב ל"ג): כי השעורה אביב. כבר ביכרה ועומדת בקשיה ונשתברו ונפלו. וכן הפשתה גדלה כבר, והוקשה לעמוד בגבעוליה: השעורה אביב. עמדה באביה לשון באבי הנחל (ש"ה ו): (32) כי אפילות הנה. מאוחרות, ועדיין היו רכות, ויכולות לעמוד בפני קשה. ואע"פ שנאמר, ואת כל עשב השדה הכה הברד, יש לפרש כפשוטו של מקרא בעשבים העומדים בקלחם הראויים ללקות בברד. ומדרש רבי תנחומא יש מרבותינו שנחלקו על זאת, ודרשו כי אפילות, פלאי פלאות נעשו להם שלא לקו: (33) לא נתך. לא הגיע, ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ; ודומה לו: ותתך עלינו האלה והשבועה (דניאל ט') ותגיע עלינו. ומנחם בן סרוק חברו בחלק, כהתוך כסף (יחזקאל כ"ב) לשון יציקות מתכות.

הוכתה und נכו wie הכו zu lesen, sondern das נ gehört zum Stamme, von der Form Ijob 33 ושפו עצמותיו hervorstehend sind seine Knochen. כי השעורה אביב Die Gerste war in Ähren geschlossen und stand in den Stängeln, diese wurden daher gebrochen und fielen um; auch der Flachs war groß in Stängeln stehend. השעורה אביב Sie stand in der Blüthe, אביב wie Hohel. 6, באבי הנחל das blühende Thal. (32) כי אפילת הנה Sie sind spätreifend, noch weich und konnten dem Harten widerstehen; obgleich es heißt: Alles Kraut des Feldes schlug der Hagel, so kann man doch nur diejenigen Kräuter darunter verstehen, welche Stängel hatten, und dem Hagelschlage ausgesetzt waren. Einige Lehrer behaupten, אפילות ist mit פלאות Wunder gleichbedeutend d. h. mächtige Wunder geschahen, daß sie nicht beschädigt wurden. (33) לא נתך Der Regen erreichte die Erde nicht, selbst derjenige, welcher schon in Lüften war, erreichte den Boden nicht. נתך ähnl. Dan. 9 ותתך עלינו es erreichte

וַעֲבָדָיו׃ (35) וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא
שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה׃

פ פ פ

י (1) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־
פַּרְעֹה כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ
וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שִׁתִי אֹתֹתַי אֵלֶּה
בְּקִרְבּוֹ׃ (2) וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ
וּבֶן־בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם
וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם וִידַעְתֶּם
כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ (3) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־
פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי

(35) Und Pharao's Herz blieb hart und er entließ nicht die Kinder Israel, so wie der Ewige geredet durch Mosche.

10. (1) Da sprach der Ewige zu Mosche: Gehe zu Pharao, denn ich habe sein Herz und das Herz seiner Knechte verstockt, damit ich diese meine Zeichen unter ihnen thue. (2) Und damit du erzählest vor den Ohren deines Sohnes und deines Enkels, was ich an Mizrajim vollführt und meine Zeichen, die ich unter ihnen gethan, damit ihr erkennet, daß ich der Ewige bin. (3) Also ging Mosche und Aharon zu Pharao, und sie sprachen zu ihm:

רש"י

רוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבָרָיו. כְּתַרְגּוּמוֹ וַיִּצַק; וְאִתִּיךְ; לָצֶקֶת: לְאִתָּכָא. אַף זֶה לֹא נִתַּךְ לָאָרֶץ לֹא הוּצַק לָאָרֶץ:
חסלת פרשת וארא:

י (1) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה. וְהַתְרֵה בּוֹ: שִׁתִי. שׂוּמִי. שֶׁאָשִׁית אֲנִי: (2) התעללתי. שִׂחַקְתִּי. כְּמוֹ הִתְעַלַּלְתְּ בִּי (במדבר כ"ב) הֲלֹא כַּאֲשֶׁר הִתְעוֹלֵל בָּהֶם (שמואל א' ו') הָאָמוּר בְּמִצְרַיִם. וְאֵינוּ לְשׁוֹן פּוֹעֵל וּמַעֲלָלִים שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב: עוֹלַלְתִּי. כְּמוֹ וְעוֹלֵל לָמוֹ (איכה א'). כַּאֲשֶׁר

uns. Menachem ben Saruk bringt es mit Ezech. 22, כהתוך כסף wie man Silber flüssig macht, in Verbindung, was mir zutreffend scheint wie Onk. לצקת mit ואתיך, und ויצוק = לאתכא übersetzt, so auch hier לא נתך es floß nicht zur Erde.

10. (1) בא אל פרעה Geh und warne ihn. שיתי damit ich thue. (2) התעללתי Ich habe verhöhnt, wie M. 4, 22 כי התעללת בי weil du mich so höhntest. Sam. 1, 6, התעולל בהם, was gegen Egypten ausgesagt wird. Es hat aber nicht die Bedeutung von Wirken, da es

הָעִבְרִים עַד־מָתַי מֵאַנְתָּ לֵעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ (4) כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ׃ (5) וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל ׀ אֶת־יֶתֶר הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה׃ (6) וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי כָל־עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הֱיוֹתָם עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה׃ (7) וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים וְיַעַבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם׃ (8) וַיּוּשַׁב

So spricht der Ewige, der Gott der Ibrim: Wie lange weigerst du dich, dich zu demüthigen vor mir? Entlasse mein Volk, daß sie mir dienen. (4) Denn wenn du dich weigerst, mein Volk zu entlassen, siehe, so bringe ich morgen Heuschrecken in dein Gebiet. (5) Und sie werden bedecken den Anblick der Erde, daß man nicht wird vermögen, zu sehen die Erde, und sie werden abfressen den Rest des Geretteten, das euch übrig geblieben von dem Hagel, und sie werden abfressen jeden Baum, der euch auf dem Felde sproßt. (6) Und sie werden füllen deine Häuser und die Häuser aller deiner Knechte und die Häuser aller Mizrajim, wie es nicht gesehen deine Väter und die Väter deiner Väter, seit dem Tage ihres Daseins auf der Erde bis auf diesen Tag. Und er wandte sich und ging weg von Pharao. (7) Da sprachen die Knechte Pharao's zu ihm: Wie lange soll dieser uns zum Fallstrick sein? Entlasse die Leute, daß sie dem Ewigen, ihrem Gotte, dienen; erkennest du noch nicht, daß

רש"י

עוֹלַלְתָּ לִי. (איכה א) אֲשֶׁר עוֹלַל לִי׃ (3) לענות. כְּתַרְגּוּמוֹ לְאִתְכְּנָעָא, וְהוּא מִגִּזְרַת עָנִי. מֵאַנְתָּ לִהְיוֹת עָנִי וְשָׁפָל מִפָּנָי׃ את עין הארץ. אֶת מַרְאֵה הָאָרֶץ׃ ולא יוכל וגו'. הָרוֹאֶה לִרְאוֹת אֶת הָאָרֶץ; וְלָשׁוֹן קְצָרָה דִּבֵּר׃ (5) הטרם תדע. הַעוֹד לֹא יָדַעְתָּ כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם׃ (7) ויושב. הוּשְׁבוּ עַל יְדֵי שָׁלִיחַ שֶׁשְּׁלָחוּ אַחֲרֵיהֶם

dann עוללתי heißen müßte, wie Echa אשר עוללת, ועולל למו (3) לענות Onk.: sich zu demüthigen, von Stamme עני. du weigerst dich, vor mir demüthig und ergebungsvoll zu sein. (5) את עין הארץ Den Schein, die Oberfläche der Erde. ולא יוכל Es soll der Schauende die Erde nicht sehen können; die Stelle ist hier kurz ausgedrückt. (7) הטרם תדע Weißt du denn nicht, daß Egypten zugrunde geht? (8) ויושב Sie wurden zurückgebracht durch einen

אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי
וָמִי הַהֹלְכִים׃ (9) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ
וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵנוּ בְּצֹאנֵנוּ
וּבִבְקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ׃ (10) וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח
אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד

Mizrajim zu Grunde geht? (8) Und man brachte den Mosche und Aharon zurück zu Pharao, und er sprach zu ihnen: Gehet, dienet dem Ewigen, eurem Gotte! Wer sind es, die gehen sollen? (9) Und Mosche sprach: Mit unsern Jungen und mit unsern Alten wollen wir gehen; mit unsern Söhnen und mit unsern Töchtern, mit unserm Kleinvieh und mit unserm Rindvieh wollen wir gehen, denn ein Fest des Ewigen haben wir. (10) Da sprach er zu ihnen: So sei der Ewige mit euch, wie euch entlasse mit euren Kin-

רש"י

וְהוֹשִׁיבוּם אֶל פַּרְעֹה׃ (10) כאשר אשלח אתכם. אַף כִּי אֲשַׁלַּח גַּם הַצֹּאן וְהַבָּקָר כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם׃ כי רעה נגד פניכם. כְּתַרְגּוּמוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה׃ שָׁמַעְתִּי כּוֹכָב אֶחָד יֵשׁ שֶׁשְּׁמוֹ רָעָה. אָמַר לָהֶם פַּרְעֹה׃ רוֹאֶה אֲנִי בְּאִצְטַגְנִינוּת שֶׁלִּי, אוֹתוֹ כּוֹכָב עוֹלֶה לִקְרַאתְכֶם בַּמִּדְבָּר, וְהוּא סִימַן דָּם וַהֲרִיגָה; וּכְשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בָּעֵגֶל וּבִקֵּשׁ הקב"ה לְהָרְגָם, אָמַר מֹשֶׁה בִּתְפִלָּתוֹ׃ לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃ בְּרָעָה הוֹצִיאָם, זוֹ הִיא שֶׁאָמַר לָהֶם׃ רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם. מִיָּד, וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה וְהָפַךְ אֶת הַדָּם לְדַם מִילָה, שֶׁמָּל יְהוֹשֻׁעַ אוֹתָם׃ וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר הַיּוֹם גַּלּוֹתִי אֶת חֶרְפַּת

Boten, welcher ihnen nachgeschickt wurde, um sie (Mosche und Aharon) zu Pharao zu bringen. (10) כאשר אשלח אתכם wie ihr sagtet, alle Schafe und Rinder wegführen zu lassen. כי רעה נגד פניכם Nach Onk. das Böse, das ihr uns zufügen wolltet, droht euch selbst: Nach d. Midr. heißt ein Stern רעה (Unglück), Pharao sagte ihnen: Ich erblicke in meiner Sternkunde diesen Stern, der sich euch in der Wüste zeigen wird, und der auf Blut und Vernichtung deutet! Als Israel beim goldenen Kalbe sich versündigte, und Gott sie aufreiben wollte, sagte Mosche in seinem Gebete: Warum sollen die Egypter sprechen, zum Unglück (ברעה) hat Gott sie herausgeführt s. M. 2, 32, was sich auf ראו כי רעה נגד פניכם bezieht; und Gott bedachte sich wegen des Unheils und verwandelte das Blut in das Beschneidungsblut, denn

פְּנֵיכֶם׃ (11) לֹא כֵן לְכוּ נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְשִׁים וַיְגָרֶשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה׃ ס שני (12) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם בָּאַרְבֶּה וְיַעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְיֹאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֵת כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר הַבָּרָד׃ (13) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיהוָה נִהַג רוּחַ־קָדִים בָּאָרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלָּיְלָה הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא אֶת־הָאַרְבֶּה׃ (14) וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכֹל גְּבוּל מִצְרָיִם כָּבֵד מְאֹד לְפָנָיו לֹא־הָיָה כֵן

dern! Sehet, Böses ist euer Ziel. (11) Nicht so! gehet doch ihr Männer, und dienet dem Ewigen, denn dies begehret ihr ja. Und man trieb sie hinaus vom Angesichte Pharao's. (12) Da sprach der Ewige zu Mosche: Strecke deine Hand über das Land Mizrajim wegen der Heuschrecken, daß sie heraufkommen über das Land Mizrajim, und abfressen alles Kraut des Feldes, Alles, was der Hagel übrig gelassen. (13) Und so streckte Mosche seinen Stab über das Land Mizrajim, und der Ewige führte einen Ostwind über das Land, denselben ganzen Tag und die ganze Nacht; als der Morgen kam, hatte der Ostwind die Heuschrecken herbei getragen. (14) Und es kamen die Heuschrecken über das ganze Land

רש״י

מִצְרַיִם מֵעֲלֵיכֶם (יהושע ה׳) שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לָכֶם: דָּם אֲנִי רוֹאֶה עֲלֵיכֶם בַּמִּדְבָּר: (11) לא כן. כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לְהוֹלִיךְ הַטַּף עִמָּכֶם אֶלָּא לְכוּ הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת ה׳: כי אותה אתם מבקשים. (אוֹתָהּ עֲבוֹדָה) בִּקַּשְׁתֶּם עַד הֵנָּה: נִזְבְּחָה לֵאלֹהֵינוּ: וְאֵין דֶּרֶךְ הַטַּף לִזְבּוֹחַ: ויגרש אותם. הֲרֵי זֶה לָשׁוֹן קָצָר וְלֹא פֵּרֵשׁ מִי הַמְגָרֵשׁ: (12) בארבה. בִּשְׁבִיל מַכַּת הָאַרְבֶּה: (13) ורוח הקדים. רוּחַ מִזְרָחִית נָשָׂא אֶת הָאַרְבֶּה: לְפִי שֶׁבָּא כְּנֶגְדּוֹ: שֶׁמִּצְרַיִם בִּדְרוֹמִית מַעֲרָבִית הָיְתָה.

Jehoschua beschnitt sie, daher heißt es Jos. 5, 9: Heute habe ich abgewälzt die Schmach Egyptens von euch, weil sie sagten: ein blutiges Vorzeichen für euch sehen wir in der Wüste. (11) לא כן Nicht so wie ihr sagtet, auch die Kinder mit euch zu führen, sondern gehet ihr Männer und dienet dem Ewigen. כי אותה אתם מבקשים Ihr habt bisher verlangt, Gott Opfer darzubringen, Kinder pflegen doch nicht Opfer zu bringen? ויגרש אותם die Schrift drückt sich kurz aus, ohne zu melden, wer sie vertrieben hat. (12) בארבה Wegen der Heuschrecken-Plage. (13) ורוח הקדים Ein Ostwind. נשא את הארבה weil er gegen Egypten wehete, welches ostwestlich liegt,

אַרְבֶּה כָּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן׃
(15) וַיְכַס אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתֶּחְשַׁךְ
הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת
כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא
נוֹתַר כָּל־יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (16) וַיְמַהֵר פַּרְעֹה
לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חָטָאתִי
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם׃ (17) וְעַתָּה שָׂא
נָא חַטָּאתִי אַךְ הַפַּעַם וְהַעְתִּירוּ לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְיָסֵר מֵעָלַי רַק אֶת־הַמָּוֶת הַזֶּה׃
(18) וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה׃
(19) וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחַ־יָם חָזָק מְאֹד וַיִּשָּׂא

Mizrajim, und sie ließen sich nieder in dem ganzen Gebiete Mizrajims, in großer Menge; vor ihnen waren keine Heuschrecken so wie diese, und nach ihnen werden keine solche sein. (15) Und sie bedeckten den Anblick der ganzen Erde, und die Erde ward verfinstert, und sie fraßen ab alles Kraut der Erde und alle Frucht der Bäume, die der Hagel übrig gelassen und es blieb nichts Grünes an den Bänmen u. am Kraut des Feldes im ganzen Land Mizrajim. (16) Da ließ Pharao eilends Mosche und Aharon rufen, und sprach: Ich habe gesündigt gegen den Ewigen, euren Gott, und gegen euch. (17) Und nun, vergieb doch meine Sünde nur diesmal, und betet zum Ewigen, eurem Gotte, daß er nur diesen Tod von mir entferne. (19) Und er ging weg von Pharao, und betete zum Ewigen. (19) Und der Ewige wendete einen sehr starken Westwind, und der

רש״י

כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר: (14) ואחריו לא יהיה כן. וְאוֹתוֹ שֶׁהָיָה בִּימֵי יוֹאֵל שֶׁנֶּאֱמַר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָה מִן הָעוֹלָם (יואל ב׳) לָמַדְנוּ, שֶׁהָיָה כָּבֵד מִשֶּׁל מֹשֶׁה. עַל יְדֵי מִינִין הַרְבֵּה, שֶׁהָיוּ יַחַד: אַרְבֶּה, יֶלֶק, חָסִיל, גָּזָם: אֲבָל שֶׁל מֹשֶׁה מִין אֶחָד. וּכָמֹהוּ לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה: (15) כל ירק. עָלֶה יָרוֹק וירדו״רא בלע״ז: Verdure דאס גרינע: (19) רוח ים. רוּחַ מַעֲרָבִי: ימה סוף. אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁיָּם סוּף הָיָה מִקְצָתוֹ בְּמַעֲרָב כְּנֶגֶד

wie dies an anderer Stelle erklärt ist. (14) ואחריו לא יהיה כן D. i. die Heuschrecken-Plage zu Joels Zeiten, von der es Joel 2 heißt: Dergleichen sei nicht gewesen von Ewigkeit, wär jedoch schwerer, insofern, es dort verschiedene Arten gab, als: ארבה, ילק, חסיל, גזם; bei Mosche nur aber eine Art, welches ihresgleichen nicht hatte. (15) כל ירק Alles Grüne Laub. (19) רוח ים Ein Abendwind. ימה סוף Ich (Raschi) glaube, das Schilfmeer war theils auf der Abendseite gegen die ganze Mittagseite und auch zur Morgen-

אֶת הָֽאַרְבֶּה וַיִּתְקָעֵהוּ יָמָּה סּוּף לֹ
נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכֹל גְּבוּל מִצְרָיִם
(20) וַיְחַזֵּק יְהוָֹה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְל
שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ
(21) וַיֹּאמֶר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְ
עַל־הַשָּׁמַיִם וִיהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרָ

trug die Heuschrecken fort, und versenkte sie in das Schilfmeer; nicht blieb eine Heuschrecke zurück im ganzen Gebiete Mizrajims. (20) Aber der Ewige verhärtete das Herz Pharao's, und er entließ die Kinder Israel nicht. (21) Da sprach der Ewige zu Mosche: Strecke deine Hand gegen den Himmel, so soll

רש"י

כָּל רוּחַ דְּרוֹמִית, וְגַם בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ רוּחַ יָם תְּקָעוֹ לָאַרְבֶּה בְּיָמָּה סוּף כְּנֶגְדוֹ. וְכֵן מָצִינוּ לְעִנְיַן תְּחוּמִין שֶׁהוּא פּוֹנֶה לְצַד מִזְרָח, שֶׁנֶּאֱמַר: מִיַּם סוּף וְעַד יַם פְּלִשְׁתִּים, מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב, שֶׁיַּם פְּלִשְׁתִּים בְּמַעֲרָב הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר בִּפְלִשְׁתִּים: יוֹשְׁבֵי חֶבֶל הַיָּם גּוֹי כְּרֵתִים (צפניה ב'): לא נשאר ארבה אחד. אַף הַמְּלוּחִים שֶׁמָּלְחוּ מֵהֶם (ש"ר): (21) וימש חשך. וְיַחְשִׁיךְ עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ, יוֹתֵר מֵחֶשְׁכוֹ שֶׁל לַיְלָה, וְחֹשֶׁךְ שֶׁל לַיְלָה יַאֲמִישׁ וְיַחְשִׁיךְ עוֹד: וימש. כְּמוֹ וְיַאֲמֵשׁ; יֵשׁ לָנוּ תֵּיבוֹת הַרְבֵּה חֲסֵרוֹת אָלֶ"ף לְפִי שֶׁאֵין הֲבָרַת הָאָלֶ"ף נִכֶּרֶת כָּל כַּךְ אֵין הַכָּתוּב מַקְפִּיד עַל חֶסְרוֹנָהּ, כְּגוֹן: לֹא יַהֵל שָׁם עֲרָבִי (ישעיה י"ג) כְּמוֹ לֹא יַאֲהֵל, לֹא יַטֶּה אָהֳלוֹ. וְכֵן וַתַּזְרֵנִי חַיִל, כְּמוֹ וַתְּאַזְּרֵנִי (שמואל ב' כ"ב). וְאֻנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן: הֲסָרָה, כְּמוֹ לֹא יָמוּשׁ; בָּתַר דִּיְעַדֵּי קְבַל לֵילְיָא, כְּשֶׁיַּגִּיעַ סָמוּךְ לְאוֹר הַיּוֹם. אֲבָל אֵין הַדִּבּוּר

seite von Palästina, daher stieß der Abendwind die Heuschrecken in das Schilfmeer, das ihm gegenüber lag. Bei den Grenzbestimmungen weiter Cap. 23, V. 31 finden wir ebenfalls, daß es sich nach Morgen wendet, denn es heißt dort: Von dem rothen Meere bis an das Meer der Pelischtim, d. i. von Osten zum Westen; denn das Meer der Pelischtim lag auf der Abendseite, von welchem es heißt Zef. 2, 5: Den Bewohnern des Reiches am Meere, das Volk der Kerethim. לא נשאר ארבה אחד Selbst die bereits eingesalzenen verschwanden. (21) וימש חשך Diese Finsterniß soll bei Tage dichter sein, als die Finsterniß der Nacht, und die der Nacht soll noch dichter und dunkler werden. וימש ist gleich ויאמש, wir haben viele Wörter, welche das א' ausfallen lassen, denn da es in der Aussprache nicht gehört wird, achtet man nicht auf das Ausfallen desselben, z. B. Jes. 13, 20 לא יהל wie לא יאהל kein Zelt aufschlagen, ebenso Sam. 2, 22 ותזרני חיל oder ותאזרני; Onk. übers. וימש weichen, d. h. wenn es nahe zum Tagwerden ist, was aber nicht zum ו von וימש paßt, denn es steht ja

וַיָּמֵשׁ חֹשֶׁךְ׃ (22) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמָיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֵלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ (23) לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וּלְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

Finsterniß kommen über das Land Mizrajim, daß es die Finsterniß greifen könne. (22) Da streckte Mosche seine Hand gegen den Himmel und es ward eine dichte Finsterniß im ganzen Lande Mizrajim drei Tage lang. (23) Sie sahen nicht Einer den Andern, und keiner stand auf von seiner Stelle drei Tage lang; aber allen Kindern Israel war Licht in ihren

רש"י

מְיוּשָּׁב עַל הַוָּי"ו שֶׁל וְיָמֵשׁ, לְפִי שֶׁהוּא כָּתוּב אַחַר וַיְהִי חֹשֶׁךְ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה פּוֹתְרוֹ. לָשׁוֹן: מְמַשֵּׁשׁ בַּצָּהֳרָיִם. שֶׁהָיָה כָּפוּל וּמְכוּפָּל וְעָב עַד שֶׁהָיָה בּוֹ מַמָּשׁ: (22) שלשת ימים. שִׁלּוּשׁ שֶׁל יָמִים. טרליי"נא בלע"ז Troisaine. (דיא דרייהייט, ד. ה. מוים דריא מיינהייטען בעסטעהענד), וְכֵן, שִׁבְעַת יָמִים בְּכָל מָקוֹם שטיי"נאה של ימים, בלע"ז Septaine (מוים זיבען מיינהייטען בעסטעהענד). ויהי חשך אפלה. חֹשֶׁךְ שֶׁל אוֹפֶל, שֶׁלֹּא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו אוֹתָן ג' יָמִים (ש"ר). וְעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אֲחֵרִים חוֹשֶׁךְ מוּכְפָּל עַל זֶה, שֶׁלֹּא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו. עוֹמֵד אֵין יָכוֹל לֵישֵׁב, וְיוֹשֵׁב אֵין יָכוֹל לַעֲמוֹד, וְלָמָּה הֵבִיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ? שֶׁהָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר רְשָׁעִים, וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לָצֵאת, וּמֵתוּ בִּשְׁלֹשֶׁת יְמֵי אֲפֵלָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאוּ מִצְרַיִם בְּמַפָּלָתָם וְיֹאמְרוּ אַף הֵם לוֹקִים כָּמוֹנוּ. וְעוֹד שֶׁחִפְּשׂוּ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אֶת כְּלֵיהֶם, וּכְשֶׁיָּצְאוּ וְהָיוּ שׁוֹאֲלִים מֵהֶן, וְהָיוּ אוֹמְרִים אֵין בְּיָדֵינוּ כְּלוּם, אוֹמֵר לוֹ, אֲנִי רְאִיתִיו בְּבֵיתְךָ, וּבְמָקוֹם פְּלוֹנִי הוּא. (ב"ר)

nach ויהי חשך. Nach der Agada wäre וימש mit ממשש M. 5, 22 herumtappen verwandt; die Finsterniß war so verdichtet, daß in ihr etwas Wesenhaftes, Greifbares ממש war. (22) שלשת ימים Eine Dreiheit von Tagen; ebenso שבעת ימים eine Siebenheit von Tagen. חשך אפלה Dichte Finsterniß; drei Tage war so finster, daß Einer den Andern nicht sah; noch andere drei Tage war die Finsterniß verdoppelt, so daß Niemand von Platze nicht aufstehen konnte; wer da saß, konnte nicht aufstehen, und wer stand, konnte sich nicht niedersetzen. Warum brachte aber Gott über sie Finsterniß? Weil es unter den Israeliten jenes Zeitalters Sünder gab, welche aus Egypten nicht ziehen wollten, diese starben in den drei Tagen der Finsterniß, damit die Egypter ihren Untergang nicht sehen und sagen sollten, auch sie werden wie wir gestraft. Ferner, damit die Israeliten, deren Geräthschaften durchsuchen konnten; als sie nun ausgezogen, forderten sie diese von den Egyptern, welche es nicht zu haben vorgaben; Jeder sagte dann: habe ich es doch in

הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבוֹתָם׃ שלישי (24) וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה רַק צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם יֻצָּג גַּם־טַפְּכֶם יֵלֵךְ עִמָּכֶם׃ (25) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַּם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעֹלֹת וְעָשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ (26) וְגַם־מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׁאֵר פַּרְסָה כִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה׃ (27) וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם׃ (28) וַיֹּאמֶר־לוֹ פַרְעֹה לֵךְ מֵעָלָי הִשָּׁמֶר לְךָ אַל־תֹּסֶף רְאוֹת פָּנַי כִּי בְּיוֹם רְאֹתְךָ פָנַי תָּמוּת׃ (29) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא־אֹסִף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ׃ פ

Wohnsitzen. (24) Da ließ Pharao Mosche rufen, u. sprach: Gehet, dienet dem Ewigen, nur euer kleines und großes Vieh bleibe stehen. Auch eure Kinder mögen mit euch gehen. (25) Aber Mosche sprach: Du selbst solltest uns mitgeben Schlacht u. Ganzopfer, daß wir sie zubereiteten dem Ewigen, unserm Gotte. (26) Auch unser Vieh muß mit uns gehen, nicht eine Klaue darf zurückbleiben, denn von ihm müssen wir nehmen, um dem Ewigen, unserm Gotte, zu dienen; da wir nicht wissen, womit wir dem Ewigen dienen sollen, bis wir dorthin kommen. (27) Doch der Ewige verhärterte das Herz Pharao's, und er wollte sie entlassen. (28) Und Pharao sprach zu ihm: Geh weg von mir, hüte dich, nicht sollst du mein Angesicht mehr sehen! denn sobald du mein Angesicht siehest, sollst du sterben. (29) Und Mosche sprach: Du hast recht geredet! Nicht mehr werde ich ferner dein Angesicht sehen.

רש״י

ע״ש) : (24) יצג. יְהֵא מוּצָג בִּמְקוֹמוֹ : (25) גם אתה תתן. לֹא דַיֶּיךָ שֶׁמִּקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ אֶלָּא גַּם אַתָּה תִּתֵּן : (26) פרסה. פַּרְסַת רֶגֶל פלנ״טא בלע״ז (דיא פוססאהלע) Plante, לא נדע מה נעבוד. כַּמָּה תִּכְבַּד הָעֲבוֹדָה, שֶׁמָּא יִשְׁאַל יוֹתֵר מִמַּה שֶׁיֵּשׁ בְּיָדֵינוּ : (29) כן דברת. יָפֶה דִּבַּרְתָּ, וּבִזְמַנּוֹ דִּבַּרְתָּ, אֱמֶת שֶׁלֹּא אוֹסִיף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ (ש״ר) :

deinem Hause auf jenem Platze gesehen! (24) יצג Es soll auf seinem Orte stehen bleiben. (25) גם אתה תתן Nicht genug, daß wir unser Vieh mitführen werden, sondern du wirst uns noch von dem deinigen dazu geben müssen! (28) פרסה Fußsohle, Klaue. לא נדע מה נעבוד „Wir wissen nicht, wie wir Gott dienen sollen“! mit welchen Beschwerden der Dienst verbunden sein dürfte; vielleicht fordert er mehr noch, als wir mit uns haben? (29) כן דברת Du hast trefflich und richtig gesprochen, daß ich dein Antlitz nicht wieder sehen werde.

11. (1) Da sprach der Ewige zu Mosche: Noch eine Plage will ich bringen über Pharao und über Mizrajim, nachher wird er euch von hier entlassen; da er euch entläßt, wird er euch gänzlich wegtreiben von hier. (2) Rede doch vor den Ohren des Volkes, daß sie fordern, jeder Mann von seinem Nächsten und jede Frau von ihrer Nächsten, silberne und goldene Gefäße. (3) Und der Ewige gab dem Volke Gunst in den Augen der Mizrajim; auch der Mann Mosche war sehr groß im Lande Mizrajim, in den Augen der Knechte Pharao's und in den Augen des Volkes. (4) Und Mosche sprach: So spricht der

יא (1) וַיֹּאמֶר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נֶגַע אֶחָד אָבִיא עַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשַׁלְּחוֹ כָּלָה גָּרֵשׁ יְגָרֵשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה׃ (2) דַּבֶּר־נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ ׀ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רְעוּתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב׃ (3) וַיִּתֵּן יְהוָֹה אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרָיִם גַּם ׀ הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי הָעָם׃ ס רביעי (4) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָֹה כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא

רש״י

11. (1) כלה Insgesammt und völlig wird er euch fortschicken. (2) דבר נא Jedes נא drückt eine Bitte aus: Ich bitte dich, ermuntere sie, daß sie sich ausleihen u. s. w. damit jener Fromme Abraham nicht sagen könne: „sie werden sie knechten und plagen" dies hat er ihnen erfüllt, aber das Folgende: „sie werden ausziehen mit großem Vermögen" blieb unerfüllt. (4) כה אמר ה׳ Als Mosche vor Pharao stand, wurde ihm diese Profezeiung zutheil, denn von der Zeit an, als er von ihm weggegangen war, hat er ja sein Gesicht nicht mehr gesehen. כחצות הלילה Wenn sich die Nacht theilt, wie כעלות השחר wenn der Morgen aufgeht und dgl. Dies der Wortsinn von כחצות, denn חצות ist kein Hauptwort für חצי. Unsere Gelehrten lesen es als stünde כחצי הלילה, ungefähr, um die Mitte der

יא (1) כלה. גְּמִירָה. כָּלָה: כְּלִיל כּוּלְּכֶם יְשַׁלַּח: (2) דבר נא. אֵין נָא, אֶלָּא לָשׁוֹן בַּקָּשָׁה: בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, הַזְהִירֵם עַל כָּךְ שֶׁלֹּא יֹאמַר אוֹתוֹ צַדִּיק אַבְרָהָם: וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם קִיֵּם בָּהֶם, וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל לֹא קִיֵּם בָּהֶם. (ברכות ז׳): (4) ויאמר משה כה אמר ה׳. בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַרְעֹה נֶאֶמְרָה לוֹ נְבוּאָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי מִשֶּׁיָּצָא מִלְּפָנָיו לֹא הוֹסִיף רְאוֹת פָּנָיו: כחצות הלילה. כְּהֵחָלֵק הַלַּיְלָה: כַּחֲצוֹת כְּמוֹ: כַּעֲלוֹת: בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ לְיַשְּׁבוֹ עַל אוֹפַנָּיו שֶׁאֵין חֲצוֹת שֵׁם דָּבָר שֶׁל חֲצִי. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּ כְּמוֹ, כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה, וְאָמְרוּ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה:

בְּתוֹךְ מִצְרָיִם׃ (5) וּמֵת כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר הָרֵחָיִם וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה׃ (6) וְהָיְתָה צְעָקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכָמֹהוּ לֹא תֹסִף׃ (7) וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ

Ewige: Um Mitternacht ziehe ich aus durch Mizrajim. (5) Da soll sterben alles Erstgeborne im Lande Mizrajim, vom Erstgeborenen Pharao's, der auf dessen Throne sitzen sollte, bis zum Erstgebornen der Magd, der hinter der Handmühle, und alles Erstgeborne des Viehes. (6) Und es wird ein großes Geschrei sein im ganzen Lande Mizrajim, desgleichen nicht gewesen, und desgleichen nicht wieder sein wird. (7) Gegen alle Kinder Israel aber wird kein Hund seine Zunge spitzen, weder gegen Men=

רש״י

כַּחֲצוֹת דְּמַשְׁמַע סָמוּךְ לוֹ, אוֹ לְפָנָיו, אוֹ לְאַחֲרָיו וְלֹא אָמַר בַּחֲצוֹת, שֶׁמָּא יִטְעוּ אִצְטַגְנִינֵי פַרְעֹה וְיֹאמְרוּ: מֹשֶׁה בַּדַּאי הוּא, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ עִתָּיו וּרְגָעָיו, אָמַר. בַּחֲצוֹת (ברכות ד׳): (5) עד בכור השבי. לָמָּה לָקוּ הַשְּׁבוּיִים? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ. יִרְאָתָם תָּבְעָה עֶלְבּוֹנָם, וְהֵבִיא פּוּרְעָנוּת עַל מִצְרָיִם: מבכור פרעה עד בכור השפחה. כָּל הַפְּחוּתִים מִבְּכוֹר פַּרְעֹה וַחֲשׁוּבִים מִבְּחוֹר הַשִּׁפְחָה הָיוּ בִּכְלָל. וְלָמָּה לָקוּ בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת? שֶׁאַף הֵם הָיוּ מְשַׁתַּעְבְּדִים בָּהֶם וּשְׂמֵחִים בְּצָרָתָם: וכל בכור בהמה. לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לָהֶם. כְּשֶׁהַקָּבָּ״ה נִפְרָע מִן הָאֻמָּה נִפְרָע מֵאֱלֹהֶיהָ (מכילתא): (7) לא יחרץ כלב לשונו. אוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוּא לָשׁוֹן שִׁנּוּן, לֹא יְשַׁנֵּן; וְכֵן: לֹא חָרַץ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאִישׁ אֶת לְשׁוֹנוֹ (יהושע י׳): לֹא שִׁנֵּן. אָז תֶּחֱרָץ (שמואל

Nacht. Mosche sagte nämlich כחצות (mit כ) nahe daran, vor oder nach Mitternacht, und sagte nicht בחצות, genau, mitten in der Nacht, weil sich möglicherweise die Sternseher Pharaos irren und Mosche Lügen strafen könnten; Gott dagegen, der die Zeitläufe genau kennt, sagte בחצות. (5) עד בכור השבי Alle, welche weniger waren, als der Erstgeborne Pharaos und vornehmer als der Erstgeborne der Sklavin, waren inbegriffen. Warum wurden auch die Kinder der Sklavinen gestraft? Weil auch diese sie drückten und sich an ihren Leiden ergötzten. וכל בכור בהמה Weil sie das Vieh anbeteten, wenn Gott eine Nation bestraft, straft er auch die Götter. (7) לא יחרץ כלב לשונו Ich denke, יחרץ bedeutet: schärfen, wie Jos. 10, 21 לא יחרץ לאיש u. s. w. Niemand spitze seine Zunge; Sam. 2, 5, 24 אז תחרץ; Jes. 41, 16 למורג חרוץ eine scharfe Dreschwalze;

לְמֵאִ֖ישׁ וְעַד־בְּהֵמָ֑ה לְמַ֙עַן֙ תֵּֽדְע֔וּן אֲשֶׁר֙ יַפְלֶ֣ה יְהוָ֔ה בֵּ֥ין מִצְרַ֖יִם וּבֵ֥ין יִשְׂרָאֵֽל׃ (8) וְיָרְד֣וּ כָל־עֲבָדֶ֣יךָ אֵ֠לֶּה אֵלַ֨י וְהִשְׁתַּֽחֲווּ־לִ֤י לֵאמֹר֙ צֵ֤א אַתָּה֙ וְכָל־הָעָ֣ם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶ֔יךָ וְאַחֲרֵי־כֵ֖ן אֵצֵ֑א וַיֵּצֵ֥א מֵֽעִם־פַּרְעֹ֖ה בָּֽחֳרִי־אָֽף׃ ס (9) וַיֹּ֤אמֶר יְהוָה֙ אֶל־מֹשֶׁ֔ה לֹא־יִשְׁמַ֥ע אֲלֵיכֶ֖ם פַּרְעֹ֑ה לְמַ֛עַן רְב֥וֹת מוֹפְתַ֖י בְּאֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃ (10) וּמֹשֶׁ֣ה וְאַהֲרֹ֗ן עָשׂ֛וּ אֶת־כָּל־הַמֹּפְתִ֥ים

schen, noch gegen Vieh; damit ihr erkennet, wie der Ewige unterscheidet zwischen Mizrajim und Israel. (8) Und herabkommen werden alle diese deine Knechte zu mir, und sich vor mir bücken und sprechen: Ziehe aus, du und all das Volk, das dir folgt, und darnach werde ich ausziehen. — Und er ging weg von Pharao in entbranntem Zorne. (9) Und der Ewige hatte zu Mosche gesprochen: Pharao wird nicht auf euch hören, damit meine Wunder sich mehren im Lande Mizrajim. (10) Und Mosche

רש״י

כ׳ ה) תְּשַׁתֵּנֵן. לְמוֹרַג חָרוּץ שָׁנוּן (ישעיה מ״א): מַחְשְׁבוֹת חָרוּץ (משלי כ״א). אָדָם חָרִיף וְשָׁנוּן: וְיַד חָרוּצִים תַּעֲשִׁיר (שם י׳) חֲרִיפִים סוֹחֲרִים שְׁנוּנִים. אשר יפלה. יַבְדִּיל: (8) וירדו כל עבדיך. חָלַק כָּבוֹד לַמַּלְכוּת, שֶׁהֲרֵי בְּסוֹף יָרַד פַּרְעֹה בְּעַצְמוֹ אֵלָיו בַּלַּיְלָה, וְאָמַר: קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי; וְלֹא אָמַר לוֹ מֹשֶׁה מִתְּחִלָּה: וְיָרַדְתָּ אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִי (זבחים ק״ב): אשר ברגליך. הַהוֹלְכִים אַחַר עֲצָתְךָ וְהִלּוּכְךָ: ואחרי כן אצא. עִם כָּל הָעָם מֵאַרְצְךָ. ויצא מעם פרעה. כְּשֶׁגָּמַר דְּבָרָיו יָצָא מִלְּפָנָיו: בחרי אף. עַל שֶׁאָמַר לוֹ: אַל תֹּסֶף רְאוֹת פָּנָי: (9) למען רבות מופתי. מַכַּת בְּכוֹרוֹת וּקְרִיעַת יַם סוּף וּלְנַעֵר אֶת מִצְרַיִם: (10) ומשה ואהרן עשו וגו׳. כְּבַר כָּתַב לָנוּ

Spr. 10 יד חרוצים die Hand des Umsichtigen, tüchtigen Kaufmannes. אשר יפלה er wird unterscheiden. (8) וירדו כל עבדיך Er erwies der königlichen Würde die schuldige Ehre, denn zuletzt ist Pharao des Nachts selbst zu ihm gekommen und sagte: Auf! ziehet fort aus der Mitte meines Volkes. Mosche aber sagte ihm nicht: du wirst selbst zu mir herabkommen. אשר ברגליך welche deinem Rathe und Wandel folgen. ואחרי כן אצא Ich ziehe mit dem ganzen Volke aus deinem Lande. ויצא Nachdem Mosche seine Worte bis zu Ende vorgetragen hatte, ging er von ihm weg. בחרי אף Mit entbranntem Zorn, weil Pharao zu ihm sagte: du sollst mein Antlitz nicht mehr sehen. (9) רבות מופתי Wunderzeichen: als die Tödtung der Erstgebornen, das Spalten des rothen Meeres und das Versenken der Egypter in dasselbe. (10) ומשה ואהרן עשו Dies wurde

הָאֵלֶּה לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְחַזֵּק יְהֹוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא־שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃ ס

יב (1) וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃ (2) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם

und Aharon hatten alle diese Wunder gethan vor Pharao, aber der Ewige hatte das Herz Pharao's verhärtet, und er entließ die Kinder Israel nicht aus seinem Lande.

12. (1) Und der Ewige sprach zu Mosche und zu Aharon im Lande Mizrajim und sprach: (2) Dieser Monat sei der Anfang der Monate:

רש״י

זאת בְּכָל הַמּוֹפְתִים וְלֹא שְׁנָאָהּ כַּאן, אֶלָּא בִּשְׁבִיל לְסָמְכָהּ לְפָרָשָׁה שֶׁלְאַחֲרֶיהָ׃

יב (1) ויאמר ה׳ אל משה ואל אהרן. שֶׁבִּשְׁבִיל שֶׁאַהֲרֹן עָשָׂה וְטָרַח בְּמוֹפְתִים כְּמֹשֶׁה, חָלַק לוֹ כָבוֹד זֶה בְּמִצְוָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁכְּלָלוֹ עִם מֹשֶׁה בְּדִבּוּר׃ בארץ מצרים. חוּץ לַכְּרַךְ; אוֹ אֵינוֹ? אֶלָּא בְּתוֹךְ הַכְּרַךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר: כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר וגו׳, וּמַה, תְּפִלָּה קַלָּה לֹא הִתְפַּלֵּל בְּתוֹךְ הַכְּרַךְ, לְפִי שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה גִּלּוּלִים; דִּבּוּר חָמוּר כָּזֶה לֹא כָּל שֶׁכֵּן. (מכילתא:) (2) החדש הזה. הֶרְאָהוּ לְבָנָה בְּחִדּוּשָׁהּ. וְאוֹמֵר לוֹ: כְּשֶׁהַיָּרֵחַ מִתְחַדֵּשׁ יִהְיֶה לְךָ רֹאשׁ חֹדֶשׁ. (מכילתא ש״ר) וְאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְשׁוּטוֹ, עַל חֹדֶשׁ נִיסָן אָמַר לוֹ; זֶה יִהְיֶה רֹאשׁ לְסֵדֶר מִנְיַן הֶחֳדָשִׁים שֶׁיְּהֵא אִיָּר קָרוּי שֵׁנִי סִיוָן שְׁלִישִׁי: הזה. נִתְקַשָּׁה מֹשֶׁה עַל מוֹלַד הַלְּבָנָה. בְּאֵיזוֹ שִׁיעוּר תֵּרָאֶה וְתִהְיֶה

ja schon bei allen Wundern gemeldet, es wird hier darum wiederholt, um es mit dem nachfolgenden Abschnitte zu verbinden.

12. (1) אל משה ואל אהרן Weil sich Aharon so gut wie Mosche mit der Ausführung des göttl. Auftrages befaßte, wurde ihm die Ehre zutheil, bei dem ersten Gebote mit Mosche zugleich angesprochen zu werden. בארץ מצרים Außerhalb der Stadt, und nicht in der Stadt, denn es heißt: Wenn ich aus der Stadt gehe, werde ich beten. Hat Mosche nun selbst ein kurzes Gebet nicht in der Stadt verrichten wollen, weil sie voller Götzen war, geschweige denn, daß ein so wichtiges Gesetz dort verordnet werden sollte! (2) החדש הזה לכם Gott zeigte ihm den Mond, während dieser sich erneuert und sagte, wenn du ihn so siehst, ist Neumond (ראש חדש). Nach dem einf. Sinne bezieht sich dies auf den Monat ניסן, er sprach, dieser sei in der Zahl der Monate der erste, אייר der zweite, סיון der dritte. הזה Mosche fand die Erneuung des Mondes od. auch מולד zu erkennen schwierig; er wußte nicht, zu welcher Größe er angewachsen sein müsse, damit man darüber den üblichen Segen sprechen könne,

לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה׃ (3) דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת׃ (4) וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה וְלָקַח

der erste sei er euch zu den Monaten des Jahres. (3) Redet zu der ganzen Gemeinde Israels, und sprechet: Am Zehnten dieses Monats sollen sie sich nehmen jeder ein Lamm für ein Stammhaus, ein Lamm für ein Haus. (4) Ist aber das Haus zu wenig für ein Lamm, so nehme er es mit seinem Nachbar, der zunächst ist

רש״י

רְאִיָּיה לְקַדֵּשׁ, וְהֶרְאָה לוֹ בְּאֶצְבַּע אֶת הַלְּבָנָה בְּחִדּוּשָׁהּ וְאָמַר לוֹ: כָּזֶה רְאֵה וְקַדֵּשׁ. וְכֵיצַד הֶרְאָהוּ? הֲרֵי לֹא הָיָה נִדְבָּר עִמּוֹ אֶלָּא בַּיּוֹם? שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר ה׳; בְּיוֹם צַוֺּתוֹ; מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ וָהָלְאָה; אֶלָּא סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה נֶאֶמְרָה לוֹ פָּרָשָׁה זוֹ וְהֶרְאָהוּ עִם חֲשֵׁכָה: (3) דברו אל כל עדת. וְכִי אַהֲרֹן מְדַבֵּר? וַהֲלֹא כְבָר נֶאֱמַר: אַתָּה תְדַבֵּר אֶלָּא חוֹלְקִין כָּבוֹד זֶה לָזֶה, וְאוֹמְרִים זֶה לָזֶה: לַמְּדֵנִי, וְהַדִּבּוּר יוֹצֵא מִבֵּין שְׁנֵיהֶם כְּאִלּוּ שְׁנֵיהֶם מְדַבְּרִים. (מכילתא): דברו. בעשר לחדש. דַּבְּרוּ. הַיּוֹם בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁיִּקָּחוּהוּ בֶּעָשׂוֹר לְחֹדֶשׁ הַזֶּה (מכילתא). פֶּסַח מִצְרַיִם מִקָּחוֹ בֶּעָשׂוֹר, וְלֹא פֶּסַח דּוֹרוֹת (פסחים צו): שה לבית אבות. מִשְׁפָּחָה אַחַת, הֲרֵי שֶׁהָיוּ מְרֻבִּין; יָכוֹל שֶׂה אֶחָד לְכֻלָּן? תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׂה לַבָּיִת (שם). ואם ימעט הבית מהיות משה. וְאִם יִהְיוּ מוּעָטִין מִהְיוֹת מִשֶּׂה א׳ שֶׁאֵין יְכוֹלִים לְאָכְלוֹ, וְיָבוֹא לִידֵי נוֹתָר, וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ וגו׳ זֶהוּ מַשְׁמָעוֹ לְפִי פְשׁוּטוֹ; וְעוֹד יֵשׁ בּוֹ מִדְרָשׁ: לְלַמֵּד, שֶׁאַחַר שֶׁנִּמְנוּ עָלָיו

da wurde ihm mit einem Finger auf den Mond gezeigt und ihm bedeutet: wenn der Mond so aussieht, solle man den Segen (קידוש לבנה) sprechen. Wie konnte er ihm dies zeigen, da er doch nur bei Tag mit Mosche gesprochen? denn es heißt ja: am Tage, da der Ewige mit Mosche gesprochen? Allein Gott sprach mit ihm nahe vor Sonnenuntergang, und in der Dämmerung wurde der Mond ihm gezeigt. (3) דברו אל כל עדת Hat denn auch Aharon gesprochen? es heißt ja: Du (Mosche) sollst reden? Allein sie erzeigten sich gegenseitig Ehre und forderten von einander Belehrung. Die Unterredung ging daher von Beiden aus, als wenn sie Beide sprechen würden. בעשר לחדש Sagt ihnen heute am Neumonde, daß sie am zehnten des Monates das Lamm aussuchen sollen. הזה Nur das Lamm für Peßach in Egypten wurde am zehnten gewählt, nicht aber auch für Peßach der kommenden Geschlechter. שה לבית אבות Ein Lamm für jede Familie; wenn diese aber zahlreich ist, sollte man da nur ein Lamm für alle nehmen? Darum heißt es: Ein Lamm für jedes Haus. (4) ואם ימעט הבית Wenn aber die Haus-

הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֹסּוּ עַל־הַשֶּׂה׃ (5) שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ׃ (6) וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת־

seinem Hause, nach Anzahl der Seelen; einen Jeden nach Verhältniß seines Essens sollt ihr zählen auf das Lamm. (5) Ein fehlerloses, männliches, einjähriges Lamm sollt ihr haben; von den Schafen oder Ziegen möget ihr es nehmen. (6) Und es bleibe bei euch in Verwahrung bis zum vierzehnten Tage dieses Monats; dann schlachte es die ganze Versammlung der Gemeinde

רש"י

יְכוֹלִין לְהִתְמַעֵט וְלִמְשׁוֹךְ יְדֵיהֶם הֵימֶנּוּ, וּלְהִמָּנוֹת עַל שֶׂה אַחֵר, אַךְ אִם בָּאוּ לִמְשׁוֹךְ יְדֵיהֶם וּלְהִתְמַעֵט מִהְיוֹת מִשֶּׂה יִתְמַעֲטוּ בְּעוֹד הַשֶּׂה קַיָּם, בִּהְיוֹתוֹ בַּחַיִּים וְלֹא מִשֶּׁנִּשְׁחַט. (פסחים פ"ט): במכסת. חֶשְׁבּוֹן וְכֵן מִכְסַת הָעֶרְכְּךָ (ויקרא כ"ז): לפי אכלו. הָרָאוּי לַאֲכִילָה, פְּרַט לְחוֹלֶה וְזָקֵן, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת (מכילתא): תכסו. תִּתְמְנוּן: (5) תמים. בְּלֹא מוּם: בן שנה. כָּל שְׁנָתוֹ קָרוּי: בֶּן שָׁנָה, כְּלוֹמַר שֶׁנּוֹלַד בְּשָׁנָה זוֹ: מן הכבשים ומן העזים. אוֹ מִזֶּה אוֹ מִזֶּה: שֶׁאַף עֵז קָרוּי: שֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר וְשֵׂה עִזִּים: (6) והיה לכם למשמרת. זֶהוּ לְשׁוֹן בִּקּוּר מִמּוּם ד' יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה, וּמִפְּנֵי מַה הִקְדִּים לְקִיחָתוֹ לִשְׁחִיטָתוֹ ד' יָמִים, מַה שֶׁלֹּא צִוָּה כֵן בְּפֶסַח דּוֹרוֹת? הָיָה ר' מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ

haltung für ein Lamm zu klein ist, daß es nicht verzehrt werden könnte und davon übrig bleiben müßte, dann soll er und sein Nachbar ein Lamm gemeinschaftlich nehmen, dies der Wortsinn. Nach dem Talm. Pes. 89 heißt es, wenn man die Gesellschaft zu zahlreich findet, so kann man sich nach Belieben zurückziehen, u. sich an eine andere Pesach-Gesellschaft anschließen, allein dies kann nur dann geschehen, solange das Lamm noch lebt, (מהיות wie מחיות), nicht aber nachdem es bereits geschlachtet ist. מכסת Zahl; ebenso M. 3, 27: מכסת הערכך Die Zahl der Schätzung. לפי אכלו Nach Verhältniß der Essenden, und Kranke, welche kein olivengroßes Stück (כזית) verzehren können, sind nicht mitzuzählen. תכסו sollt ihr zählen. (5) תמים Fehlerlos. בן שנה Das ganze Jahr hindurch heißt es einjährig, d. h. in demselben Jahre geboren. מן הכבשים Entweder eine Ziege, oder ein Schaf; eine Ziege wird auch שה genannt, denn es heißt M. 5, 14: ושה עזים (6) למשמרת Zur Untersuchung, weil man vier Tage vor dem Schlachten untersuchen mußte, ob es fehlerfrei. Warum mußte es vier Tage vor dem Schlachten gekauft werden? was doch für פסח דורות nicht befohlen wurde? R. Menaßje ben Charasch bemerkt, es

יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם׃ (7) וְלָקְחוּ מִד

Israels zwischen den beiden Abenden. (7) Und

רש״י

אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וָאֶעֱבוֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ וְהִנֵּה עִתֵּךְ עֵת דּוֹדִים (יחזקאל ט״ז) הִגִּיעַ שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם שֶׁאֶגְאַל אֶת בָּנָיו וְלֹא הָיוּ בְיָדָם מִצְוֹת לְהִתְעַסֵּק בָּהֶם כְּדֵי שֶׁיִּגָּאֲלוּ שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַתְּ עֵרוֹם וְעֶרְיָה, (שם) וְנָתַן לָהֶם שְׁתֵּי מִצְוֹת: דַּם פֶּסַח וְדַם מִילָה שֶׁמָּלוּ בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה שֶׁנֶּאֱמַר: מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמַיִךְ, בִּשְׁנֵי דָמִים, וְאוֹמֵר: גַּם אַתְּ בְּדַם בְּרִיתֵךְ שִׁלַּחְתִּי אֲסִירַיִךְ מִבּוֹר אֵין מַיִם בּוֹ: (זכריה ט׳) וּלְפִי שֶׁהָיוּ שְׁטוּפִים בָּאֱלִילִים אָמַר לָהֶם מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם. מִשְׁכוּ יְדֵיכֶם מֵאֱלִילִים, וּקְחוּ לָכֶם צֹאן שֶׁל מִצְוָה: ושחטו אותו. וְכִי כֻלָּן שׁוֹחֲטִין? אֶלָּא מִכָּאן שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ (מכילתא, קדושין מ״א): קהל עדת ישראל. קָהָל וְעֵדָה וְיִשְׂרָאֵל, מִכָּאן אָמְרוּ: פִּסְחֵי צִבּוּר נִשְׁחָטִין בְּג׳ כִּתּוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, נִכְנְסָה כַּת רִאשׁוֹנָה נִנְעֲלוּ דַלְתוֹת הָעֲזָרָה וְכוּ׳ כִּדְאִיתָא בִּפְסָחִים (דף ס״ד): בין הערבים. מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה קָרוּי בֵּין הָעַרְבַּיִם שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ נוֹטֶה לְבֵית מְבוֹאוֹ לַעֲרוֹב; וְלָשׁוֹן: בֵּין הָעַרְבַּיִם, נִרְאֶה בְּעֵינַי: אוֹתָן שָׁעוֹת שֶׁבֵּין עֲרִיבַת הַיּוֹם לַעֲרִיבַת הַלַּיְלָה,

heißt Ezech. 16, 8: Ich ging an dir vorüber, ich sah dich, und deine Zeit war da, die Zeit der Liebenden, d. h. es nahte die Zeit, welche ich dem Abraham zugeschworen, seine Kinder zu erlösen, sie hatten aber keine Pflichtgebote, wodurch sie sich würdig gemacht hätten, befreit zu werden, denn es heißt dort V. 7: Du warst nackt und bloß, da gab ihnen Gott zwei Gebote, daß des Pessach und der Beschneidung, sie beschnitten sich noch in derselben Nacht, wie es das. heißt: Du wälztest dich in deinem Blute, (בדמיך) d. i. דם פסח und דם מילה; ferner Zach. 9, 11: Deines Bundes-Blutes eingedenk befreite ich deine Gefesselten aus dem Kerker, wo es keinen Labetrunk gab; weil sie dem Götzendienst ergeben waren, im Bilde eines Lammes, daher heißt es: משכו d. i. zieht euch vom Götzendienste zurück und kauft euch ein Lamm, das euch geboten ist! ושחטו אותו Können es denn alle schlachten? Dies lehrt aber, daß ein Bevollmächtigter wie der Herr selbst anzusehen ist. קהל עדת ישראל Aus diesen drei Ausdrucksweisen entnahmen unsere Lehrer, daß man das Pessach-Opfer in drei verschiedenen Abtheilungen schlachtete, zuerst kam die eine Abtheilung, nach welcher die Thüren des Vorhofes geschlossen wurden, worüber im Talm. Pes. 64 ausführlich zu lesen ist. בין הערבים Von der sechsten Stunde des Tages und weiter heißt es בין הערבים, wenn nämlich die Sonne sich dem Untergange zu neigen anfängt (ערב); ich halte dafür, בין הערבים bezeichnet die Zeit zwischen der Abnahme des Tages und der Zunahme des Abends; das Erste trifft ein, wenn sich die Schatten

הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם׃ (8) וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ׃ (9) אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא

von dem Blute sollen sie nehmen und thun an die beiden Pfosten und an die Oberschwelle, an den Häusern, in welchen sie es essen. (8) Und das Fleisch sollen sie essen in dieser Nacht; gebraten am Feuer mit ungesäuertem Brode nebst bittern Kräutern sollen sie essen. (9) Ihr sollt nichts

רש״י

עֲרִיבַת הַיּוֹם בִּתְחִלַּת שֶׁבַע שָׁעוֹת מִכִּי יִנָּטוּ צִלְלֵי עֶרֶב, וַעֲרִיבַת הַלַּיְלָה בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה. עֶרֶב לָשׁוֹן נֶשֶׁף וְחֹשֶׁךְ כְּמוֹ, עָרְבָה כָּל שִׂמְחָה (ישעיה כ״ד): (7) ולקחו מן הדם. זוֹ קַבָּלַת הַדָּם, יָכוֹל בַּיָּד, תַּלְמוּד לוֹמַר אֲשֶׁר בַּסַּף: המזוזות. הֵם הַזְּקוּפוֹת אַחַת מִכָּאן לַפֶּתַח וְאַחַת מִכָּאן: המשקוף. הוּא הָעֶלְיוֹן שֶׁהַדֶּלֶת שׁוֹקֵף עָלָיו כְּשֶׁסּוֹגְרִין אוֹתוֹ לינט״ל בלע״ז: Lintel (דיא אָבבער־סוועללע), וְלָשׁוֹן שְׁקִיפָה חֲבָטָה, כְּמוֹ קוֹל עָלֶה נִדָּף (ויקרא כ״ו) טַרְפָּא דְשָׁקִיף, חֲבוּרָה מַשְׁקוֹפֵי: על הבתים. וְלֹא עַל מַשְׁקוֹף וּמְזוּזוֹת שֶׁבְּבֵית הַתֶּבֶן וּבְבֵית הַבָּקָר, שֶׁאֵין דָּרִין בְּתוֹכוֹ: (8) את הבשר. וְלֹא גִּידִים וַעֲצָמוֹת. (פסחים פ״נ): ומצות על מרורים. כָּל עֵשֶׂב מַר נִקְרָא מָרוֹר, וְצִוָּם לֶאֱכוֹל מַר זֵכֶר: לְוַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם: (9) אל תאכלו ממנו נא. שֶׁאֵינוֹ צָלוּי כָּל צָרְכּוֹ קוֹרְאוֹ: נָא, בְּלָשׁוֹן עַרְבִי: ובשל מבושל. כָּל

wenden, das Zweite, wenn es Nacht zu werden beginnt. ערב Bedeutet Verdüsterung, Dämmerung und Finsterniß, wie Jes. 11: ערבה כל שמחה verdüstert ist alle Freude. (7) ולקחו מן הדם D. i. das Auffangen des Blutes, nicht mit der Hand, denn es heißt V. 22 מן הדם אשר בסף vom Blute, das im Becken ist. המזוזות Die stehenden Pfosten, eine rechts und die andere links. המשקוף Die Oberschwelle, worauf die Thüre fällt, wenn man sie schließt. שקף heißt klopfen, M. 3. 26: קול עלה נדף übers. Onk. קל טרפא דשקף das Rauschen eines fallenden Blattes; חבורה = משקופי. אשר יאכלו בהם aber nicht auf die Pfosten und Schnallen der Scheunen und Stallungen, in denen man nicht wohnt. (8) ואכלו את הבשר Aber nicht Adern und Knochen. על מצות ומרורים Jedes Bitterkraut heißt מרור; er gebot ihnen, etwas Bitterkraut zu genießen, zur Erinnerung an das ihnen verbitterte Leben. (9) נא Was nicht recht ausgebraten ist, heißt arabisch נא. ובשל מבשל Dies ist alles im Verbote אל תאכלו inbegriffen. במים Woher ist erwiesen, daß man es in anderen Flüssigkeiten ebenfalls nicht kochen darf? dafür heißt es

וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ׃ (10) וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנֹּתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ׃ (11) וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֶּלְכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם

davon essen halbgar, oder in Wasser völlig gekocht, sondern am Feuer gebraten, sein Kopf mit seinen Schenkeln und seinem Eingeweide. (10) Und ihr sollt nichts davon übrig lassen bis zum Morgen, und was davon übrig geblieben bis zum Morgen, sollt ihr im Feuer verbrennen. (11) Und also sollt ihr es essen: Eure Lenden gegürtet, eure Schuhe an euren Füßen, und euren Stab in eurer Hand, und so sollt ihr es essen in Eilfertigkeit:

רש"י

זה באזהרת לא תאכלו (מכילתא פסחים מ"א): במים. מנין לשאר משקין? תלמוד לומר ובשל מבושל, מכל מקום (פסחים שם): כי אם צלי אש. למעלה גזר עליו במצות עשה וכאן הוסיף עליו לא תעשה: אל תאכלו ממנו, כי אם צלי אש: ראשו על כרעיו. צולהו כלו כאחד, עם ראשו ועם כרעיו ועם קרבו ובני מעיו; נותן לתוכו אחר הדחתן (פסחים ע"ד). ולשון: על כרעיו ועל קרבו, כלשון; על צבאותם. כמו: בצבאותם, כמות שהן, אף זה כמות שהוא כל בשרו משלם: (10) והנותר ממנו עד בוקר. מה תלמוד לומר: עד בקר פעם שניה? ליתן בקר על בקר, שהבקר משמעו משעה הנץ חמה: ובא הכתוב להקדים שאסור באכילה מעלות השחר: זהו לפי משמעו. ועוד מדרש אחר: למד, שאינו נשרף ביו"ט אלא ממחרת: וכך תדרשנו: והנותר ממנו בבקר ראשון עד בקר שני תעמוד ותשרפנו: (11) מתניכם

ובשל מבושל d. i. jede Art von Kochen. כי אם צלי אש Oben wurde das Gebot des Bratens ausgesprochen, hier wurde demselben das Verbot hinzugefügt, es durchaus nicht anders, als gebraten zu essen. על כרעיו Man muß es ganz braten, mit Kopf, Kniestücken und Eingeweiden; die Eingeweide wurden wieder hineingegeben, nachdem sie rein gewaschen worden sind. על כרעיו ist wie צבאותם sammt ihrem Heere, gleich בצבאותם, wie sie sind, auch hier soll es verzehrt werden, wie es beschaffen ist. (10) והנותר ממנו עד בקר Wozu steht עד בקר wiederholt? Um anzuzeigen, daß der Morgen, welcher gewöhnlich vom Sonnenaufgang gerechnet wird, hier schon vom Anbruch der Morgenröthe zu rechnen sei, von wann es nicht mehr gegessen werden darf; so der Wortlaut, n. d. Talm. deutet es darauf, daß man es nicht am יו"ט verbrennen dürfe, sondern erst am andern Morgen, und es soll also lauten: Was vom ersten Morgen übrig bleibt, muß bis zum andern Morgen stehen bleiben und dann verbrannt werden. (11) מתניכם חגורים Zum Reisen gerüstet. בחפזון in gedrängter Eilfertigkeit, gleich Sam. 1, 23: נחפז ללכת. פסח הוא

אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה׃ (12) וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה׃ (13) וְהָיָה

ein Pessach ist es für den Ewigen. (12) Und ich werde durchziehen das Land Mizrajim in dieser Nacht, und schlagen alles Erstgeborne im Lande Mizrajim, von Mensch bis Vieh; und an allen Göttern Mizrajims will ich Strafgerichte üben, ich, der Ewige. (13) Dann sei das Blut euch

רש״י

חגורים. מְזוּמָּנִים לַדֶּרֶךְ: בחפזון. לָשׁוֹן בֶּהָלָה וּמְהִירוּת, כְּמוֹ: וַיְהִי דָוִד נֶחְפָּז לָלֶכֶת. (שמואל א׳ כ״ג); אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ אֲרָם בְּחָפְזָם (מלכים ב׳ ז׳): פסח הוא לה׳. הַקָּרְבָּן הוּא קָרוּי: פֶּסַח, עַל שֵׁם הַדִּלּוּג וְהַפְּסִיחָה, שֶׁהַקָּבָּ״ה הָיָה מְדַלֵּג בָּתֵּי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין בָּתֵּי מִצְרַיִם, וְקוֹפֵץ מִמִּצְרִי לְמִצְרִי; וְיִשְׂרָאֵל אֶמְצָעִי נִמְלָט, וְאַתֶּם עֲשׂוּ כָּל עֲבוֹדוֹתָיו לְשֵׁם שָׁמַיִם. דָּבָר אַחֵר דֶּרֶךְ דִּלּוּג וּקְפִיצָה זֵכֶר לִשְׁמוֹ שֶׁקָּרוּי: פֶּסַח, וְגַם פְּסַק״א לָשׁוֹן פְּסִיעָה: (ועברתי) כְּהוֹלֵךְ הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּבְהַעֲבָרָה אַחַת וּבְרֶגַע אֶחָד כֻּלָּן לוֹקִין (מכילתא): כל בכור בארץ מצרים. אַף בְּכוֹרוֹת אֲחֵרִים וְהֵם בְּמִצְרַיִם, וּמִנַּיִן אַף בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם שֶׁבִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם (תהלים קל״ו): מאדם ועד בהמה. מִי שֶׁהִתְחִיל בַּעֲבֵירָה תְּחִלָּה, מִמֶּנּוּ מַתְחֶלֶת הַפּוּרְעָנוּת: ובכל אלהי מצרים. שֶׁל עֵץ, נִרְקֶבֶת, וְשֶׁל מַתֶּכֶת נִמֶּסֶת וְנִתֶּכֶת לָאָרֶץ: אעשה

Das Opfer heißt פסח, wegen des Hinwegschreitens, weil Gott die isr. Häuser überschritt, die zwischen den egyptischen lagen, er schritt gleichsam von Egypter zu Egypter, so daß der Israelite, welcher in dessen Mitte wohnte, gerettet wurde; daher sollt ihr dieses Pflichtgebot weihevoll begehen. Nach Anderer Meinung heißt בחפזון unruhig, nicht sitzend, sondern beweglich, denkend, an den Namen Pessach und dessen Bedeutung: schreiten, überspringen. (12) ועברתי Ich werde umherfahren wie ein König, der von Ort zu Ort reist, und in einem Momente alle Schuldigen bestraft. והכתי כל בכור Selbst fremde Erstgeborne, die sich in Egypten aufhielten. Woher aber wissen wir, daß egypt. Erstgeborne, die sich anderswo aufhielten, gestraft wurden? Daher, weil es Ps. 136 heißt: der Egypten schlug an ihren Erstgebornen. מאדם עד בהמה Wer zu sündigen anfing, wurde zuerst gestraft. ובכל אלהי מצרים Die Götzen aus Holz verfaulten, die aus Metall zerschmolzen und flossen zur Erde. אני ה׳ Ich selbst (strafe), nicht durch einen Boten. (13) לכם

הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרָאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (14) וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם

zum Zeichen an den Häusern, in welchen ihr seid; und sehe ich das Blut, so schreite ich über euch weg, und es wird an euch keine Plage zum Verderben kommen, wenn ich schlage im Lande Mizrajim. (14) Und dieser Tag bleibe euch zum Andenken, und ihr sollt ihn feiern als ein

רש״י

שפטים אני ה׳. אֲנִי בְּעַצְמִי וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ׃ (13) והיה הדם לכם לאות. לָכֶם לְאוֹת וְלֹא לַאֲחֵרִים לְאוֹת. מִכַּאן שֶׁלֹּא נָתְנוּ הַדָּם אֶלָּא מִבִּפְנִים׃ וראיתי את הדם. הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו? אֶלָּא אָמַר הקב״ה׃ נוֹתֵן אֲנִי אֶת עֵינַי לִרְאוֹת שֶׁאַתֶּם עֲסוּקִים בְּמִצְוֹתַי, וּפוֹסֵחַ אֲנִי עֲלֵיכֶם׃ ופסחתי. וְחָמַלְתִּי; וְדוֹמֶה לוֹ׃ פָּסוֹחַ וְהִמְלִיט (ישעי׳ ל״א). וַאֲנִי אוֹמֵר. כָּל פְּסִיחָה, לָשׁוֹן דִּלּוּג וּקְפִיצָה, וּפָסַחְתִּי מְדַלֵּג הָיָה מִבָּתֵּי יִשְׂרָאֵל לְבָתֵּי מִצְרַיִם שֶׁהָיוּ שְׁרוּיִם זֶה בְּתוֹךְ זֶה. וְכֵן׃ פּוֹסְחִים עַל שְׁתֵּי הַסְּעִפִּים (מלכים א׳ י״ח). וְכֵן כָּל הַפִּסְחִים הוֹלְכִים כְּקוֹפְצִים. וְכֵן׃ פָּסוֹחַ וְהִמְלִיט, מְדַלְּגוֹ וּמְמַלְּטוֹ מִבֵּין הַמּוּמָתִים׃ ולא יהיה בכם נגף. אֲבָל הוֹוֶה הוּא בְּמִצְרַיִם. הֲרֵי שֶׁהָיָה מִצְרִי בְּבֵיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל יָכוֹל יִמָּלֵט, תַּלְמוּד לוֹמַר׃ וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף, אֲבָל הוֹוֶה בְּמִצְרִי שֶׁבְּבָתֵּיכֶם. הֲרֵי שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּבֵיתוֹ שֶׁל מִצְרִי שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִלָּקֶה כְּמוֹתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף (מכילתא)׃ (14) לזכרון. לְדוֹרוֹת׃ וחגותם אותו.

לאות Nur euch soll es zum Zeichen dienen, aber nicht Anderen, deshalb wurde das Blut nach innen gesprengt. וראיתי את הדם Vor Gott ist ja doch Alles offenbar? Allein Gott sagte: ich werde mit Bedacht auf alle jene schauen, die meine Befehle vollführen, und werde sie verschonen. ופסחתי Ich werde schonen ähnlich dem Jes. 31 פסוח והמליט schonen und retten. Ich glaube jedoch, פסוח bedeutet überall: Hüpfen und schreiten, ופסחתי heißt, Gott schritt hinweg von den Häusern Israels zu denen der Egypter, denn sie wohnten unter ihnen; ebenso Kön. 1, 18: פוסחים umherhüpfen, auch die Lahmen פסחים haben einen hüpfenden Gang; ebenso פסוח והמליט er überhüpft und rettet aus der Mitte der Getödteten, ולא יהיה בכם נגף Wohl aber wird sie die Egypter treffen; wenn ein Egypter im Hause eines Israeliten sich befand, wurde er etwa gerettet? es heißt: Es wird euch keine Plage treffen, wohl aber den Egypter in euerem Hause; und wenn ein Israelit im Hause eines Egypters weilte, könnte man meinen, daß er ebenfalls umkommen mußte, deshalb heißt

לְזִכָּרוֹן וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהֹוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תְּחָגֻּהוּ׃ (15) שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְּׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי׀ כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל

Fest für den Ewigen; bei euren künftigen Geschlechtern sollt ihr ihn als ewige Satzung feiern. (15) Sieben Tage sollt ihr Ungesäuertes essen; jedoch am ersten Tage den Sauerteig weggeschafft haben aus euren Häusern; denn wer Gesäuertes ißt, diese Seele soll ausgerottet werden aus Israel, vom ersten Tage bis zum siebenten Tage. (16) Und

רש"י

יוֹם שֶׁהוּא לְךָ לְזִכָּרוֹן, אַתָּה חוֹגְגוֹ; וַעֲדַיִין לֹא שָׁמַעְנוּ אֵי זֶהוּ יוֹם הַזִּכָּרוֹן, תַּ"ל זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם, לָמַדְנוּ שֶׁיּוֹם הַיְצִיאָה הוּא יוֹם שֶׁל זִכָּרוֹן, וְאֵי זֶה יוֹם יָצְאוּ? תַּ"ל: מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ, הֲרֵי אוֹמֵר יוֹם ט"ו בְּנִיסָן הוּא שֶׁל יו"ט שֶׁהֲרֵי לֵיל ט"ו אָכְלוּ אֶת הַפֶּסַח, וְלַבֹּקֶר יָצְאוּ (מכילתא): לדורותיכם. שׁוֹמֵעַ אֲנִי מִעוּט דּוֹרוֹת שְׁנַיִם תַּ"ל. חֻקַּת עוֹלָם תְּחָגֻּהוּ (מכילתא): (15) שבעת ימים. שטי"נא שֶׁל יָמִים: שבעת ימים מצות תאכלו. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת? לְמֵד עַל שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח שֶׁאֵינוֹ חוֹבָה לֶאֱכוֹל מַצּוֹת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאכַל חָמֵץ; מִנַּיִן אַף שִׁשָּׁה רְשׁוּת, תַּ"ל; שִׁבְעַת יָמִים, זוֹ מִדָּה בַּתּוֹרָה: דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ בִּלְבָד יָצָא, אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא, מַה שְּׁבִיעִי רְשׁוּת אַף שִׁשִּׁי רְשׁוּת; יָכוֹל אַף

es: Es wird euch keine Plage treffen. (14) לזכרון Für die Nachwelt. וחגתם אתו Den Tag, welcher dem Andenken gilt, sollst du feiern; wir wissen aber nicht, welchen Gedenktag? deßhalb heißt es: Gedenke dieses Tages, an welchem ihr aus Egypten gezogen seid, daraus geht hervor, daß der Tag des Auszuges der Erinnerungstag sein soll. An welchem Tage zogen sie aus? Am Tage nach dem Pessach zogen sie aus, s. M. 4, 33: D. i. am 15. Nissan, das ist der Festtag, denn die Nacht vorher verzehrten sie das Pessach-Lamm und den Morgen darauf zogen sie aus. לדרתיכם Man könnte hieraus eine kleinste Mehrzahl דרות auf zwei Geschlechter hindeuten? es steht deshalb: חקת עולם ein ewiges Gesetz! (15) שבעת ימים Eine Siebenheit von Tagen. שבעת ימים מצות תאכלו An einer andern Stelle M. 5, 16, 8: heißt es doch: „Sechs Tage sollt ihr ungesäuerte Kuchen essen"? Daraus folgt, daß es am siebenten Tag nicht mehr Pflicht ist, Ungesäuertes zu Essen, man darf nur kein Gesäuertes (חמץ) genießen. Woher wissen wir aber, daß es an den sechs Tagen ebenfalls frei steht? Weil es M. 5, 16, 8, heißt: ששת ימים u. s. w.

מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד־יוֹם הַשְּׁבִעִי׃ (16) וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה

am ersten soll Ausrufung der Heiligkeit und am siebenten Tage soll Ausrufnng der Heiligkeit bei euch sein; keinerlei Werk soll

רש״י

לַיְלָה הָרִאשׁוֹן רְשׁוּת; תַּ״ל: בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת הַכָּתוּב קְבָעוֹ חוֹבָה (פסחים ק״ד): אך ביום הראשון תשביתו שאור. מֵעֶרֶב יו״ט וְקָרוּי: רִאשׁוֹן לְפִי שֶׁהוּא לִפְנֵי הַשִּׁבְעָה, וּמָצִינוּ מוּקְדָם קָרוּי רִאשׁוֹן, כְּמוֹ הֲרִאשׁוֹן אָדָם תִּוָּלֵד (איוב ט״ו) הֲלִפְנֵי אָדָם נוֹלָדְתָּ? אוֹ אֵינוֹ, אֶלָּא רִאשׁוֹן שֶׁל ז׳ תַּ״ל לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ, לֹא תִשְׁחַט הַפֶּסַח, וַעֲדַיִין חָמֵץ קַיָּם (מכילתא): הנפש ההיא. כְּשֶׁהִיא בְּנַפְשָׁהּ וּבְדַעְתָּהּ. פְּרַט לְאָנוּס. מישראל. שׁוֹמֵעַ אֲנִי, תִּכָּרֵת מִיִּשְׂרָאֵל, וְתֵלֵךְ לָהּ לְעַם אַחֵר: תַּ״ל בְּמָקוֹם אַחֵר, מִלְּפָנַי, בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא רְשׁוּתִי: (16) מקרא קדש. מִקְרָא, שֵׁם דָּבָר, קְרָא אוֹתוֹ קֹדֶשׁ

das ist eine der Hauptregeln der Thora: Ein im Allgemeinen ausgesprochenes Wort, welches um eine Lehre zu betonen aus der Allgemeinheit heraustritt, nicht nur hinsichtlich seiner selbst, sondern auch hinsichtlich des Allgemeinen belehrt: So wie es hier am siebenten Tage frei steht, zu essen oder nicht, ebenso ist es an den sechs Tagen Jedem anheimgegeben. Nun könnte man denken, daß es auch die erste Nacht (Pessach) so sei? darum heißt es: Am ersten Abende (des 15. Nissan) sollt ihr ungesäuerte Brode essen, d. h. es ist gesetzliche Pflicht. ביום הראשון תשביתו שאור D. i. schon am Vorabende muß alles Gesäuerte weggeschafft werden; er heißt der erste, weil er den sieben Tagen vorangeht; wir finden so, daß Vorangehendes ראשון heißt, z. B. Ijob 15, 6; הראשון אדם תולד bist du denn früher da gewesen, als irgend ein Mensch? Oder sollte man unter ביום הראשון den ersten der sieben Feiertage verstehen? Darum heißt es: Du sollst nicht das Pessach-Opfer beim gesäuerteu Brode schlachten, dies muß zuvor weggeräumt sein. ונכרתה הנפש ההיא Wenn sie es vorsätzlich gethan, Gezwungene sind davon ausgenommen. Man könnte denken, sie soll nur von ישראל ausgestoßen werden, sie könnte aber zu einer andern Nation übergehen, daher heißt es מלפני M. 3, 22, 3: von meinem Antlitze hinweg, und mein Gebiet ist überall. (16) מקרא קדש Das מקרא ist ein

לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם׃ (17) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם׃ (18) בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב

gethan werden an denselben, nur was für irgend eine Seele zum Essen ist, das allein kann für euch zubereitet werden. (17) Und beobachtet das Ungesäuerte, denn an eben diesem Tage habe ich ausgeführt eure Schaaren aus dem Lande Mizrajim; so beobachtet diesen Tag bei euren künftigen Geschlechtern als ewige Satzung. (18) Im ersten Monat, am vierzehnten Tage des Monats, am Abend sollt ihr Ungesäuertes essen,

רש״י

לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּכְסוּת. (מכילתא): לא יעשה בהם. אֲפִילוּ ע״י אֲחֵרִים: הוא לבדו. הוא וְלֹא מַכְשִׁירָיו שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶ״יט: לכל נפש. אֲפִילוּ לִבְהֵמָה: יָכוֹל אַף לְנָכְרִים: תַּ״ל אַךְ (ביצה כ״ה ב״ר): (17) ושמרתם את המצות. שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לִידֵי חִמּוּץ מִכַּאן אָמְרוּ: תָּפַח תִּלְטוֹשׁ בְּצוֹנֵן. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר. אַל תְּהִי קוֹרֵא אֶת הַמַּצּוֹת. אֶלָּא: אֶת הַמִּצְווֹת. כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין מַחְמִיצִין אֶת הַמַּצּוֹת כָּךְ אֵין מַחֲמִיצִין אֶת הַמִּצְווֹת אֶלָּא אִם בָּאָה לְיָדְךָ, עֲשֵׂה אוֹתָהּ מִיָּד: ושמרתם את היום הזה. מִמְּלָאכָה: לדורותיכם חקת עולם. לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר דוֹרוֹת וְחֻקַּת עַל הַמְּלָאכָה אֶלָּא עַל הַחֲגִיגָה לְכָךְ חָזַר וְשְׁנָאוֹ כַּאן שֶׁלֹּא תֹאמַר אַזְהָרַת כָּל מְלָאכָה. לֹא יֵעָשֶׂה. לֹא לְדוֹרוֹת נֶאֶמְרָה אֶלָּא לְאוֹתוֹ הַדּוֹר: (18) עד יום האחד

Hauptwort: Nenne diesen Tag heilig, in Bezug auf Speise, Trank und Kleidung. כל מלאכה לא יעשה Selbst nicht durch Andere. הוא Nur dies (die Speisebereitung), aber nicht vorbereitende Arbeiten, welche schon vor Eingang des Festes geschehen soll. יאכל לכל נפש Auch für das Vieh. (17) ושמרתם את המצות Damit es nicht חמץ werde; daraus erhellet, eine im Aufschwellen begriffene מצה glättet man mit kaltem Wasser. R. Joschia erklärt: man lese nicht המצות, sondern המצוות: so wie man die מצה nicht säumend machen darf, ebenso soll jedes göttl. Gebot, מצוה ungesäumt, sobald es sich dir darbietet, vollzogen werden. ושמרתם Ihr sollt euch vom Arbeiten fernhalten. Weil לדרותיכם sowie חקת עולם nur hinsichtlich der Feste vorkommt, so wird dies hier beim Arbeiten wiederholt, damit man nicht sagen solle, die Warnung, irgend eine Arbeit zu thun, hätten die kommenden Geschlechter zu beachten, dies sei blos diesem Zeitalter geboten, daher steht auch לדרותיכם für alle Zeiten. (18) עד יום האחד ועשרים

תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב׃ (19) שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי ׀ כָּל אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת

bis zum ein und zwanzigsten Tage des Monats am Abend. (19) Sieben Tage soll Sauerteig nicht gefunden werden in euren Häusern; denn wer Säuerndes ißt, diese Seele soll ausgerottet werden aus der Gemeinde Israels, sei es ein Fremdling, oder ein Eingebore=

רש"י

ועשרים. לָמָּה נֶאֱמַר? וַהֲלֹא כְבַר נֶאֱמַר: שִׁבְעַת יָמִים? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר יָמִים לֵילוֹת מִנַּיִן? תַּ"ל: עַד יוֹם הָאֶחָד וכו': (19) לא ימצא בבתיכם. מִנַּיִן לִגְבוּלִין? תַּ"ל: בְּכָל גְּבוּלְךָ מַה תַּ"ל. בְּבָתֵּיכֶם? מַה בֵּיתְךָ בִּרְשׁוּתְךָ, אַף גְּבוּלְךָ שֶׁבִּרְשׁוּתְךָ; יָצָא חֲמֵצוֹ שֶׁל נָכְרִי שֶׁהוּא אֵצֶל יִשְׂרָאֵל וְלֹא קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת: כי כל אוכל מחמצת. לַעֲנוֹשׁ כָּרֵת עַל הַשְּׂאוֹר; וַהֲלֹא כְבַר עָנַשׁ עַל הֶחָמֵץ? אֶלָּא, שֶׁלֹּא תֹאמַר חָמֵץ שֶׁרָאוּי לַאֲכִילָה, עָנַשׁ עָלָיו, שְׂאוֹר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה לֹא יֵעָנֵשׁ עָלָיו, וְאִם עָנֵשׁ עַל הַשְּׂאוֹר וְלֹא עָנַשׁ עַל הֶחָמֵץ, הָיִיתִי אוֹמֵר שְׂאוֹר שֶׁהוּא מְחַמֵּץ אֲחֵרִים, עָנַשׁ עָלָיו; חָמֵץ שֶׁאֵינוֹ מְחַמֵּץ אֲחֵרִים, לֹא יֵעָנֵשׁ עָלָיו לְכָךְ נֶאֶמְרוּ שְׁנֵיהֶם (מכילתא): בגר ובאזרח הארץ.

Wozu wird dies erwähnt? es steht ja schon, sieben Tage usw. Aber es heißt ימים Tage, woher ist nun erwiesen, daß auch die Nächte mitinbegriffen sind? daher steht עד יום d. h. bis zum 21. Tage fort. (19) לא ימצא בבתיכם Woher das Verbot, Ungesäuertes auch an andern Plätzen, z. B. Felder, Weingärten aufzubewahren? Weil es weiter Cap. 13, 7 heißt בכל גבלך in deinem ganzen Gebiete. Allein was lehrt uns בבתיכם? Es zeigt an, so wie dein Haus unter deiner Botmäßigkeit steht, so auch das ganze dir gehörende Gebiet. Das חמץ eines Nichtisraeliten, welches bei einem Isr. sich befindet, wofür dieser keine Verantwortung hat, ist hievon ausgeschlossen. כי כל אכל מחמצת die Ausrottung=Strafe erfolgt auch bei שאר; zwar steht schon die Strafe bei חמץ erklärt, allein שאור wird deshalb erwähnt, damit man nicht denke, für חמץ, das genießbar ist, folgt Strafe, für שאור hingegen, weil es ungenießbar ist, folgt sie nicht; und wäre die Strafe blos bei שאור nnd nicht auch bei חמץ erwähnt gewesen, so hätte man denken können, die Strafe erfolgt bei שאור deßhalb, weil es auch andere Speisen in Gährung bringt, was bei חמץ nicht der Fall ist, darum sei dabei keine Strafe zu besorgen, daher werden beide angeführt. בגר ובאזרח Weil das Wunder den

יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ׃ (20) כָּל־
מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם
תֹּאכְלוּ מַצּוֹת׃ פ חמישי
(21) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן
לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפָּסַח׃
(22) וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם
אֲשֶׁר־בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל־הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל־
שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף וְאַתֶּם
לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר׃

ner des Landes. (20) Keinerlei Säuerndes sollt ihr essen; in allen eueren Wohnsitzen sollt ihr Ungesäuertes essen. (21) Da rief Mosche alle Ältesten Israels, und sprach zu ihnen: Holet herbei und nehmet euch Schafe nach euren Familien, und schlachtet das Pesach. (22) Und nehmet ein Bündel Ysop und tauchet es in das Blut, das in dem Becken, und lasset gelangen an die Oberschwelle und an die beiden Pfosten von dem Blute, das in dem Becken; ihr aber gehet Keiner aus dem Eingange seines Hauses bis

רש״י

לְפִי שֶׁהַנֵּס נַעֲשָׂה לְיִשְׂרָאֵל. הוּצְרַךְ לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים׃
(20) מחמצת לא תאכלו. אַזְהָרָה עַל אֲכִילַת שְׂאוֹר׃
כל מחמצת. לְהָבִיא אֶת תַּעֲרוֹבְתּוֹ׃ בכל מושבותיכם
תאכלו מצות. זֶה בָּא לְלַמֵּד, שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לֵאָכֵל
בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם פְּרַט לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְחַלּוֹת תּוֹדָה
(מכילתא ע״ש)׃ שֶׁאֵינָם רְאוּיִם לֵאָכֵל בְּכָל מוֹשָׁבוֹת
אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם׃ (21) משכו. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ צֹאן יִמְשׁוֹךְ
מִשֶּׁלּוֹ׃ וקחו. שֶׁאֵין לוֹ יִקַּח מִן הַשּׁוּק׃ למשפחותיכם
שֶׂה לְבֵית אָבוֹת׃ (22) אזוב. מִין יֶרֶק שֶׁיֵּשׁ לוֹ
גִּבְעוֹלִין׃ אגודת אזוב. ג׳ קְלָחִין קְרוּיִין אֲגוּדָה׃ אשר

Israeliten geschah, so mußte die Straffälligkeit hinsichtlich der Fremden erwähnt werden. (20) מחמצת לא תאכלו Ein Verbot des שאור. כל מחמצת verbietet jede Speise, der שאור beigegeben ist. בכל מושבותיכם מצות Dies lehrt, daß die so zubereitet sein müssen, daß man sie Allerorten essen dürfe, ausgeschlossen sind solche, die aus dem zweiten Zehnten (מעשר שני) und den Kuchen des Dankopfers (חלת תודה) zubereitet sind, welche man nur in Jerusalem verzehren durfte. (21) משכו Wer Schafe hat, der hole eines von seiner Heerde. וקחו wer keine hat, kaufe es vom Markte. למשפחתיכם Ein Lamm für je eine Familie. אזוב Ein Kraut, das Stängel hat. אגודת אזוב Drei Stängel geben ein Bündel. בסף im Becken, wie Kön. 2, 12 ספות כסף. מן הדם אשר בסף Warum wird dies wiederholt? damit man nicht denke, einmaliges

(23) וְעָבַר יְהוָה לִנְגֹּף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וּפָסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בָּתֵּיכֶם לִנְגֹּף׃ (24) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה לְחָק־לְךָ וּלְבָנֶיךָ עַד־עוֹלָם׃ (25) וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת׃ (26) וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה

zum Morgen. (23) Und der Ewige wird vorüberziehen, um Mizrajim zu schlagen; sieht er dann das Blut an der Oberschwelle und an den beiden Pfosten, so wird der Ewige wegschreiten über den Eingang, und den Verderber nicht hineingehen lassen iu eure Häuser, um zu schlagen. (24) Und ihr sollt dies beobachten als Gesetz für dich und für deine Söhne auf ewig. (25) Und es geschehe, wenn ihr in das Land kommt, welches der Ewige euch geben wird, so wie er geredet, so beobachtet diesen Dienst. (26) Und es geschehe, wenn eure Kinder zu euch spre=

רש״י

בסף. בַּכְּלִי, כְּמוֹ סַפּוֹת כֶּסֶף (מלכים ב׳ י״ב): מן הדם אשר בסף. לָמָּה חָזַר וּשְׁנָאוֹ? שֶׁלֹּא תֹאמַר, טְבִילָה אַחַת לְשָׁלֹשׁ הַמַּתָּנוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר עוֹד: אֲשֶׁר בַּסַּף, שֶׁתְּהֵא כָּל נְתִינָה וּנְתִינָה מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף. עַל כָּל הַגָּעָה טְבִילָה: ואתם לא תצאו וגו׳. מַגִּיד, שֶׁאַחַר שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לְמַשְׁחִית לְחַבֵּל אֵינוֹ מַבְחִין בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע וְהַלַּיְלָה רְשׁוּת לַמְחַבְּלִים הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: בּוֹ תִרְמֹשׂ כָּל חַיְתוֹ יָעַר (תהלים ק״ד): (23) ופסח. וְחָמַל. וְיֵ״ל וְדָלַג: ולא יתן המשחית. וְלֹא יִתֵּן לוֹ הַיְכֹלֶת לָבֹא כְּמוֹ: וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי (בראשית ל״א): (25) והיה כי תבואו. תָּלָה הַכָּתוּב מִצְוָה זוֹ בְּבִיאָתָם לָאָרֶץ וְלֹא נִתְחַיְּבוּ בַּמִּדְבָּר, אֶלָּא פֶּסַח אֶחָד שֶׁעָשׂוּ בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית עַל פִּי הַדִּבּוּר: כאשר דבר. וְהֵיכָן דִּבֵּר?

Eintauchen sei für alle drei Sprengungen hinreichend, darum steht בסף wiederholt, um anzudeuten, daß man bei jeder Sprengung einmal eintauchen muß. ואתם לא תצאו Dies lehrt, daß sobald der Zerstörer die Gewalt erhalten, zu vernichten, er keinen Unterschied zwischen dem Frommen und Bösewicht macht, und die Nacht begünstiget das verderbliche Treiben, so heißt es auch Ps. 134, 20: In ihr regt sich alles Wild des Waldes. (23) ופסח Er wird schonen, oder er wird überspringen. ולא יתן המשחית er wird ihm die Kraft nicht verleihen zu kommen; ähnlich: ולא נתנו אלהים להרע. (25) והיה כי תבאו Die Vollführung dieses Dienstes wird von dem erfolgten Einzuge in das Land abhängig gemacht; in der Wüste brauchten sie das Pessach nur ein einziges mal zu feiern, nämlich im zweiten Jahre auf Gottes Befehl. כאשר דבר

הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם׃ (27) וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־
פֶּסַח הוּא לַיהוָֹה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בָּתֵּי
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת־
מִצְרַיִם וְאֶת־בָּתֵּינוּ הִצִּיל וַיִּקֹּד הָעָם
וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ (28) וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָֹה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן
עָשׂוּ׃ ס ששי (29) וַיְהִי ׀ בַּחֲצִי הַלַּיְלָה
וַיהוָֹה הִכָּה כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר
הַשְּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכֹל בְּכוֹר

chen: Was soll euch dieser Dienst? (27) So sprechet: Es ist ein Pessach-Oper für den Ewigen, der wegschritt über die Häuser der Kinder Israel in Mizrajim, als er die Mizrajim schlug, und unsere Häuser rettete. Und das Volk verneigte und bückte sich. (28) Und die Kinder Israel gingen und thaten es wie der Ewige Mosche und Aharon geboten, so thaten sie. (29) Und es geschah in der Mitternacht, da schlug der Ewige alles Erstgeborene im Lande Mizrajim, vom Erstgeborenen Pharao's, der auf dessen Thron sitzen sollte, bis zum Erstgeborenen des Gefangenen,

רש"י

וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ וגו' (שמות ו') : (27) ויקד העם. עַל בְּשׂוֹרַת הַגְּאוּלָה וּבִיאַת הָאָרֶץ וּבְשׂוֹרַת הַבָּנִים שֶׁיִּהְיוּ לָהֶם : (28) וילכו ויעשו בני ישראל וְכוּ׳. כְּבָר עָשׂוּ, וַהֲלֹא מר"ח נֶאֱמַר לָהֶם? אֶלָּא מִכֵּיוָן שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם, מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ עָשׂוּ (מכילתא) : וילכו ויעשו. אַף הַהֲלִיכָה מָנָה הַכָּתוּב לִיתֵּן שָׂכָר לַהֲלִיכָה וְשָׂכָר לַעֲשִׂיָּה : כאשר צוה ה' את משה ואהרן. לְהַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הִפִּילוּ דָּבָר מִכָּל מִצְוֹת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וּמַהוּ : כֵּן עָשׂוּ? אַף מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ : (29) וה'. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר : וַה' הוּא וּבֵית דִּינוֹ.

Wo sprach er dies? M. 2, 6, Ich werde euch in das Land bringen. (27) ויקד העם Dankend für die Verheißung ihrer Befreiung, für das Kommen in das Land und daß sie Kinder haben werden. (28) וילכו ויעשו Haben sie es denn schon vollführt? es wurde ja erst am Neumonde, am vierzehnten zu thun befohlen? Weil sie es aber auf sich nahmen, so wird es als schon vollführt betrachtet. וילכו ויעשו Auch das Gehen wird angerechnet, um so ihre Bereitwilligkeit dazu wie die That zu belohnen. כאשר צוה ה' Dies kündet das Lob der Israeliten, daß sie keines der göttl. Befehle unbeachtet ließen; das כי עשו lehrt, daß auch Mosche und Aharon dasselbe thaten. (29) וה' Bedeutet überall: Gott und sein Strafgericht; denn das ו bezeichnet eine Vermehrung, man sagt: wie dieser und jener. הכה כל בכור Auch wenn Einer von andern Völkern sich in Egypten auf-

בְהֵמָה׃ (30) וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עֲבָדָיו וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צְעָקָה גְדֹלָה בְּמִצְרָיִם כִּי־אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת׃ (31) וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְּאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַּם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה

der in dem Gefängniß war, und alles Erstgeborne des Viehes. (30) Da stand Pharao auf in der Nacht, er und alle seine Knechte und alle Mizrajim, und es war ein großes Geschrei in Mizrajim, denn kein Haus, in welchem nicht ein Todter war. (31) Und er ließ Mosche und Aharon in der Nacht rufen, und sprach: Machet euch auf! ziehet weg aus meinem Volke, sowohl ihr, als die Kinder Israel, und geht, dienet dem Ewigen,

רש"י

שֶׁהַוָּי"ו לָשׁוֹן תּוֹסָפוֹת הוּא, כְּמוֹ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי: הכה כל בכור. אַף שֶׁל אוּמָּה אַחֶרֶת וְהוּא בְּמִצְרַיִם: מבכור פרעה. אַף פַּרְעֹה בְּכוֹר הָיָה וְנִשְׁתַּיֵּר מִן הַבְּכוֹרוֹת, וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר: בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ: עד בכור השבי. שֶׁהָיוּ שְׂמֵחִין לְאֵידָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְעוֹד שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ, יִרְאָתֵנוּ הֵבִיאָה הַפּוּרְעָנוּת, וּבְכוֹר הַשִּׁפְחָה בִּכְלָל הָיָה, שֶׁהֲרֵי מָנָה מִן הֶחָשׁוּב שֶׁבְּכֻלָּן עַד הַפָּחוּת וּבְכוֹר הַשִּׁפְחָה חָשׁוּב מִבְּכוֹר הַשְּׁבִי: (30) ויקם פרעה מִמִּטָּתוֹ: לילה. וְלֹא כְּדֶרֶךְ הַמְּלָכִים בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם: הוא. תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ עֲבָדָיו, מְלַמֵּד, שֶׁהָיָה הוּא מְחַזֵּר עַל בָּתֵּי עֲבָדָיו וּמַעֲמִידָן: כי אין בית אשר אין שם מת. יֵשׁ שָׁם בְּכוֹר. מֵת; אֵין שָׁם בְּכוֹר, מֵת גָּדוֹל שֶׁבַּבַּיִת. שֶׁגָּדוֹל שֶׁבַּבַּיִת קָרוּי בְּכוֹר שֶׁנֶּאֱמַר אַף אֲנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ (תהלים פ"ט): (31) ויקרא למשה ולאהרן לילה. מַגִּיד שֶׁהָיָה מְחַזֵּר עַל פִּתְחֵי הָעִיר וְצוֹעֵק הֵיכָן מֹשֶׁה שָׁרוּי? הֵיכָן אַהֲרֹן שָׁרוּי? גם אתם.

hielt, מבכור פרעה Pharao selbst war ein Erstgeborner, der von den Erstgeborenen übrig blieb, auf ihn wird das Sprichwort (oben 9, 16) angewendet: dich habe ich bestehen lassen, um dir meine Macht (am Schilfmeere) zu zeigen! עד בכור השבי welche über die Leiden der Israeliten frohlockten, damit sie nicht sagen könnten, unsere Götter brachten diese Strafen; der Erstgeborne der Sklavin war inbegriffen, denn man zählte von dem Vornehmsten bis zum Geringsten, und der Erstgeborne der Sklavin steht höher, als der einer Gefangenen. (30) ויקם פרעה Von seinem Bette. לילה Nicht wie Könige, die erst nach drei Stunden am Tage aufzustehen pflegen. הוא erst er, dann seine Diener; daraus folgt, daß er zu seinen Dienern ging und sie aufweckte. כי אין בית wenn ein Erstgeborner dort war, starb dieser, wo nicht, so starb der Älteste im Hause, der ebenfalls בכור heißt, wie Ps. 89 בכור אתנהו. (31) ויקרא למשה ולאהרן Er ging in der Stadt umher und rief ängstlich: Wo ist denn Mosche zu finden? wo Aharon? גם אתם ihr Männer. גם בני ישראל

כְּדַבֶּרְכֶם׃ (32) גַּם־צֹאנְכֶם גַּם־בְּקַרְכֶם
קְחוּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וָלֵכוּ וּבֵרַכְתֶּם גַּם־
אֹתִי׃ (33) וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל־הָעָם
לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ כֻּלָּנוּ
מֵתִים׃ (34) וַיִּשָּׂא הָעָם אֶת־בְּצֵקוֹ טֶרֶם
יֶחְמָץ מִשְׁאֲרֹתָם צְרֻרֹת בְּשִׂמְלֹתָם עַל־
שִׁכְמָם׃ (35) וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר
מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי

wie ihr geredet. (32) Auch euer Kleinvieh, auch euer großes Vieh nehmet wie ihr geredet und gehet; und segnet mich auch. (33) Und Mizrajim drang in das Volk, sie eilig zu entlassen aus dem Lande, denn sie sprachen: Wir müssen alle sterben. (34) Und das Volk nahm seinen Teig, bevor er gesäuert, ihre Backschüsseln eingebunden in ihre Gewänder auf ihre Schulter. (35) Und die Kinder Israel thaten nach dem Worte Mose's, und forderten von den Mizrajim silberne und goldene Gefäße und Gewänder.

רש״י

הַגְּבָרִים: גם בני ישראל. הַטַּף: ולכו עבדו כדברכם. הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְתֶּם וְלֹא כְשֶׁאָמַרְתִּי אֲנִי: בָּטֵל: לֹא אֲשַׁלַּח, בָּטֵל, מִי וָמִי הַהוֹלְכִים, בָּטֵל, צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם יֻצָּג, גַּם צֹאנְכֶם גַּם בְּקַרְכֶם קְחוּ. מַהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם? גַּם אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵינוּ זְבָחִים וְעוֹלוֹת: (32) וברכתם גם אותי. הִתְפַּלְּלוּ עָלַי שֶׁלֹּא אָמוּת, שֶׁאֲנִי בְּכוֹר (מכילתא): (33) כלנו מתים. אָמְרוּ, לֹא כִגְזֵרַת מֹשֶׁה הוּא, שֶׁהֲרֵי אָמַר: וּמֵת כָּל בְּכוֹר, וְכָאן אַף הַפְּשׁוּטִים מֵתִים ה׳ אוֹ י׳ בְּבַיִת אֶחָד (מכילתא): (34) טרם יחמץ. הַמִּצְרִיִּים לֹא הִנִּיחוּם לְשָׁהוֹת כְּדֵי חִמּוּץ: משארותם. שְׁיָרֵי מַצָּה וּמָרוֹר (מכילתא): על שכמם. אַף עַל פִּי שֶׁבְּהֵמוֹת הַרְבֵּה הוֹלִיכוּ עִמָּהֶם מְחַבְּבִים הָיוּ אֶת הַמִּצְוֹת (מכילתא): (35) כדבר משה

כדברכם auch die Kinder. Ganz so wie ihr gesagt, und nicht, wie ich es wollte! es sei zu Nichte das Wort: Ich lasse euch nicht wegziehen; zu Nichte das Wort: Wer soll alles mitziehen? aufgehoben, daß euere Schafe hier bleiben sollen. Nehmet euere Schafe und Rinder mit; es sei nun wie ihr gesprochen habt: Auch du wirst uns Schlacht- u. Ganzopfer mitgeben! (32) קחו וברכתם גם אותי. Betet für mich, daß ich nicht sterbe, denn auch ich bin ein Erstgeborner! (33) כלנו מתים Sie sagten: Nicht wie nach dem Ausspruche Moses, der über die Erstgebornen allein den Tod verhängte, es sterben ja auch Andere, 5 und 10 in einem Hause! (34) טרם יחמץ Die Egypter ließen ihnen nicht Zeit, es säuern zu lassen. משארותם Die Überreste von dem ungesäuerten Brode und den Bitterkräutern. על שכמם Obwohl sie viel Vieh mit sich führten, trugen sie dennoch den Mazzosteig aus Liebe zu Gottes Geboten auf den Schultern. (35) כדבר משה Wie er ihnen in Egypten sagte, sie sollen von ihren

זָהָב וּשְׂמָלֹת׃ (36) וַיהוָה נָתַן אֶת־חֵן
הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ
אֶת־מִצְרָיִם׃ פ
(37) וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה
כְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד
מִטָּף׃ (38) וְגַם־עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם
וְצֹאן וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד׃ (39) וַיֹּאפוּ
אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת
מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם
וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם־צֵדָה לֹא־

(36) Und der Ewige gab dem Volke Gunst in den Augen Mizrajims, daß sie ihnen das Geforderte gaben; und so leerten sie Mizrajim aus. (37) Die Kinder Israel brachen also auf von Rameses nach Sukkoth, an sechsmal hunderttausend zu Fuß, die Männer, ohne die Kinder. (38) Und auch viele beigemischte Fremde zogen mit ihnen herauf, und Schafe und Rinder, sehr viel Vieh. (39) Und sie backten den Teig, den sie aus Mizrajim gebracht, zu ungesäuerten Kuchen, weil er nicht gesäuert, weil sie getrieben wurden aus Mizrajim und sie nicht zögern konnten, und auch

רש״י

שֶׁאָמַר לָהֶם בְּמִצְרַיִם: וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵרֵעֵהוּ: ושמלות. אַף הֵן הָיוּ חֲשׁוּבוֹת לָהֶם מִן הַכֶּסֶף וּמִן הַזָּהָב וְהַמְאוּחָר בְּפָסוּק חָשׁוּב: (מכילתא): (36) וישאלום. אַף מַה שֶׁלֹּא הָיוּ שׁוֹאֲלִים מֵהֶם הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם. אַתָּה אוֹמֵר אֶחָד, טוֹל ב׳ וָלֵךְ: וינצלו. כְּתַרְגּוּמוֹ: וְרוֹקִינוּ: (37) מרעמסס סכתה. ק״ך מִיל הָיוּ, וּבָאוּ שָׁם לְפִי שָׁעָה שֶׁנֶּאֱמַר וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים: הגברים: מִבֶּן כ׳ וָמַעְלָה: (38) ערב רב. תַּעֲרוֹבֶת אוּמוֹת שֶׁל גֵּרִים: (39) עוגות מצות. חֲרָרָה שֶׁל מַצָּה, בָּצֵק שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ, קָרוּי מַצָּה: וגם צדה לא עשו להם. לַדֶּרֶךְ, מַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא אָמְרוּ: הֵיאַךְ נֵצֵא לַמִּדְבָּר. בְּלֹא צֵדָה, אֶלָּא הֶאֱמִינוּ וְהָלְכוּ (מכילתא)

Nachbarn fordern. ושמלות und Kleider, welche ihnen kostbarer waren, als Gold und Silber; das im Verse Letzterwähnte war für sie am werthvollsten. (36) וישאלום Sie gaben ihnen Alles, auch was sie gar nicht forderten, sie sagten in ihrer Angst, du forderst eins nimm zwei und gehe nur! וינצלו Sie leerten aus. (37) מרעמסס Von Raamses nach Suckkot sind 120 Meilen, sie kamen flugs dahin, denn es heißt: Ich trug euch auf Adlers-Flügeln M. 2, 19. הגברים Von zwanzig Jahren und weiter. (38) ערב רב Ein Gemisch von fremden Völkern. (39) עגות מצות Ein dünner Kuchen von ungesäuertem Teige heißt מצה. וגם צדה לא עשו Mundvorrat auf der Reise; dies verkündet das Lob Israels, sie sagten nicht, wie können wir ohne Reisezehrung in die Wüste ziehen? sondern gingen vertrauensvoll; das ist's, was Jerem. 2, 2 sagt: Ich gedenke dir in Liebe

עָשׂוּ לָהֶם׃ (40) וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה

Zehrung hatten sie sich nicht bereitet. (40) Und die Wohnzeit der Kinder Israel, die sie in Mizra=

רש"י

הוּא שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּקַבָּלָה: זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה. (ירמ' ב'). מַה שָּׂכָר מְפוֹרָשׁ אַחֲרָיו? קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' וגו':
(40) אשר ישבו במצרים. אַחַר שְׁאָר הַיְשִׁיבוֹת שֶׁיָּשְׁבוּ גֵּרִים בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם: שלשים שנה וארבע מאות שנה בֵּין הַכֹּל מִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק עַד עַכְשָׁיו הָיוּ ת': מִשֶּׁהָיָה זֶרַע לְאַבְרָהָם, נִתְקַיֵּם: כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיוּ מִשֶּׁנִּגְזְרָה גְּזֵירַת בֵּין הַבְּתָרִים עַד שֶׁנּוֹלַד יִצְחָק. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְבַדָּהּ: שֶׁהֲרֵי קְהָת מִן הַבָּאִים עִם יַעֲקֹב הָיָה; צֵא וַחֲשׁוֹב, כָּל שְׁנוֹתָיו וְכָל שְׁנוֹת עַמְרָם בְּנוֹ, וּשְׁמוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה: לֹא תִמְצָאֵם כָּל כָּךְ, וְעַל כָּרְחֲךָ הַרְבֵּה שָׁנִים הָיוּ לִקְהָת עַד שֶׁלֹּא יָרַד לְמִצְרַיִם, וְהַרְבֵּה מִשְּׁנוֹת עַמְרָם נִבְלָעִים בִּשְׁנוֹת קְהָת, וְהַרְבֵּה מִשְּׁמֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה נִבְלָעִים בִּשְׁנוֹת עַמְרָם, הֲרֵי שֶׁלֹּא תִמְצָא אַרְבַּע מֵאוֹת לְבִיאַת מִצְרַיִם, וְהוּזְקַקְתָּ לוֹמַר עַל כָּרְחֲךָ שֶׁאַף שְׁאָר הַיְשִׁיבוֹת נִקְרְאוּ גֵּרוּת וַאֲפִילוּ בְּחֶבְרוֹן, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר. אֲשֶׁר גָּר שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק, וְאוֹמֵר. אֵת אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם אֲשֶׁר גָּרוּ בָהּ. לְפִיכָךְ אַתָּה צָרִיךְ לוֹמַר. כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ

deiner Jugend, deine bräutliche Liebe, wie du mir nachgefolgt durch die Wüste, durch unbesäetes Land. Welcher Lohn folgt darauf? Heilig ist Israel dem Ewigen u. s. w. (40) אשר ישבו במצרים Im ganzen 430 Jahre außer den übrigen Aufenthaltsplätzeu in fremden Ländern, nämlich, von Jizchaks Geburt an bis jetzt 400 Jahre als Abraham Kinder bekam, ging das Verhängniß: „Fremd werden deine Nachkommen sein“ in Erfüllung, 30 Jahre verstrichen seitdem dieser Ausspruch zwischen den Opferstücken (בין הבתרים) verhängt wurde bis zur Geburt Jizchaks. — Man kann nicht annehmen, daß sie so lange in Egypten allein gewohnt; denn Kehat kam doch mit Jakob zugleich dahin, wenn man nun seine Lebensjahre mit denen seines Sohnes Amram und die 80 Jahre von Mosche zusammen rechnet, so findet man diese Zahl nicht, Kehat muß auch sicherlich viele Jahre vor seiner Ansiedlung in Egypten gelebt haben; ebenso sind viele Jahre des Amram in die des Kehat eingerechnet; man kann also keine 400 Jahre herausfinden und ist genöthigt anzunehmen, daß der Aufenthalt in anderen Ländern ebenfalls גירות Fremde heißt, selbst der Aufenthalt in Chebron ist mitinbegriffen, woselbst Abraham und Jizchak gewohnt haben. Man muß sonach annehmen, daß גר יהיה זרעך von da an beginnt, als er Kinder bekommen. Wenn man nun die 400 Jahre von Jizchaks Geburt an rechnet, so findet man, daß ihr Aufenthalt in Egypten bis zum Auszuge 210 Jahre ausmacht.

וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃ (41) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל־צִבְאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (42) לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הוּא־הַלַּיְלָה הַזֶּה לַיהוָה שִׁמֻּרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם׃ פ

(43) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפָּסַח כָּל־בֶּן־נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃

jim gewohnt, war vierhundert und dreißig Jahre, und es geschah an eben diesem Tage, daß auszogen alle Schaaren des Ewigen aus dem Lande Mizrajim. (42) Eine Nacht der Beobachtung war diese bei dem Ewigen, sie auszuführen aus dem Lande Mizrajim; diese selbe Nacht ist für den Ewigen eine Beobachtung von allen Kindern Jsraels bi ihren künftigen Geschlechtern. (43) Und der Ewige sprach zu Mosche und Aharon: dies ist die Satzung für das Peßach: Kein Fremder soll davon essen.

רש״י

מִשֶּׁהָיָה לוֹ זֶרַע. וּכְשֶׁתְּמַנֶּה ת׳ שָׁנָה מִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק, תִּמְצָא מִבִּיאָתָן לְמִצְרַיִם עַד יְצִיאָתָן רי״ו. וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁשִּׁנּוּ הַזְּקֵנִים לְתַלְמַי הַמֶּלֶךְ׃ (41) ויהי מקץ שלשים שנה וגו׳. ויהי בעצם היום הזה. מַגִּיד, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַקֵּץ לֹא עִכְּבָן הַמָּקוֹם כְּהֶרֶף עַיִן; בְּט״ו בְּנִיסָן בָּאוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵצֶל אַבְרָהָם לְבַשְּׂרוֹ, בְּט״ו בְּנִיסָן נוֹלַד יִצְחָק, בְּט״ו בְּנִיסָן נִגְזְרָה גְזֵרַת בֵּין הַבְּתָרִים (מכילתא)׃ (42) ליל שמורים. שֶׁהָיָה הקב״ה שׁוֹמֵר וּמְצַפֶּה לוֹ לְקַיֵּם הַבְטָחָתוֹ לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם׃ הוא הלילה הזה לה׳. הוּא הַלַּיְלָה שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם בַּלַּיְלָה הַזֶּה אֲנִי גוֹאֵל אֶת בָּנֶיךָ׃ שמורים לכל בני ישראל. מְשׁוּמָּר וּבָא מִן הַמַּזִּיקִין, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית וגו׳׃ (43) זאת חקת הפסח. בְּי״ד בְּנִיסָן נֶאֶמְרָה לָהֶם פָּרָשָׁה זוֹ; כל

Dies ist eine der Stellen, welche in der Septuaginta dem König תלמי, Ptolomäus, abweichend übersetzt wurden. (41) בעצם היום הזה Will anzeigen, daß sobald die Zeit (der Unterjochung) zu Ende war, hielt sie Gott nicht einen Augenblick länger auf; am 15. Nissan brachten die Engel dem Abraham die Botschaft (Geburt eines Sohnes), am 15. Nissan wurde Jizchak geboren und am 15. Nissan erfolgte der göttliche Beschluß בין הבתרים. (42) ליל שמורים Gott harrte und wartete auf den Moment, seine Zusicherung erfüllen, sie aus Egypten führen zu können. הוא הלילה הזה לה׳ d. i. die Nacht, von welcher Gott zu Abraham sagte: in dieser Nacht will ich deine Kinder erlösen. שמורים לכל בני ישראל Sie werden vor allen Gefahren geschützt bleiben, wie es heißt: Gott wird nicht zugeben, daß der Verderber in euere Häuser komme. (43) זאת חקת הפסח Am 14. Nissan wurde ihnen dieser Abschnitt mitgetheilt. כל בן נכר

(44) וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת־כָּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ׃ (45) תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃ (46) בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה

(44) Und jeder Knecht eines Mannes, der für Geld erkauft ist, und du hast ihn beschnitten, dann darf er davon essen. (45) Ein Beisaß und Miethling soll nicht davon essen. (46) In Einem Hause soll es gegessen werden; du sollst nichts hinausbringen aus dem Hause von dem Fleische,

רש״י

בן נכר. שֶׁנִּתְנַכְּרוּ מַעֲשָׂיו לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם (פסחים כ״ח). וְא׳ גּוֹי וְא׳ יִשְׂרָאֵל מוּמָר בְּמַשְׁמַע (מכילתא)׃ (44) ומלתה אותו אז יאכל בו. מַגִּיד, שֶׁמִּילַת עֲבָדָיו מְעַכַּבְתּוֹ מִלֶּאֱכוֹל בַּפֶּסַח, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵין מִילַת עֲבָדָיו מְעַכַּבְתּוֹ מִלֶּאֱכוֹל בַּפֶּסַח. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר׃ אָז יֹאכַל בּוֹ? הָעֶבֶד. (יבמות ע״א)׃ (46) תושב. זֶה גֵּר תּוֹשָׁב׃ ושכיר. זֶה הַגּוֹי. וּמַה תַּ״ל? וַהֲלֹא עֲרֵלִים הֵם, וְנֶאֱמַר׃ כָּל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ? אֶלָּא כְּגוֹן עַרְבִי מָהוּל וְגִבְעוֹנִי מָהוּל וְהוּא תוֹשָׁב אוֹ שָׂכִיר׃ (46) בבית אחד יאכל. בַּחֲבוּרָה אַחַת אוֹ אֵינוֹ, אֶלָּא בְּבַיִת אֶחָד כְּמַשְׁמָעוֹ, וּלְלַמֵּד

dessen Handlungsweisen fremdartig sind gegen den himml. Vater, gleichviel, ob er seine Religion verleugnet, zu einer andern oder zu gar keiner sich bekennt. (44) ומלתה אותו Will sagen, daß der Herr eines unbeschnittenen Sklaven am Peßach-Mahle nicht teilnehmen durfte; so R. Jehoschua, R. Eliezer meint, daß die Unterlassung der Beschneidung seines Sklaven nicht daran hindert, und אז יאכל בו heißt, der Knecht darf, sobald (אז) er beschnitten ist, davon essen. (45) תושב D. i. ein Fremder, der sich seßhaft gemacht. ושכיר d. i. ein Götzendiener. Was will dies ausdrücken? sind diese doch Unbeschnittene, von welchen es schon heißt: Kein Unbeschnittener soll davon essen? Gemeint sind aber Araber oder Gibeoniter, welche gewöhnlich beschnitten und ihres Götzendienstes wegen ausgeschlossen sind. S. Jos. 9, 20. (46) בבית אחד יאכל d. h. in einer Gesellschaft; die Mitglieder derselben dürfen sich nicht in zwei Gesellschaften theilen. Wenn es nun heißt, in einer Gesellschaft, so meint man nicht gerade auch in einem Hause, so daß sie es in einem Hause gegessen hätten, und es zu regnen anfinge, sie etwa ins Haus gehen dürften, deshalb heißt es: in den Häusern, in welchen sie essen werden; daraus folgt, daß man es auch an zwei Plätzen verzehren darf. לא תוציא מן הבית

auch sollt ihr keine Knochen an ihm zerbrechen. (47) Die ganze Gemeinde Israels soll es verrichten. (48) Und wenn ein Fremdling bei dir sich aufhält, und will das Peßach verrichten dem Ewigen, so werde bei ihm beschnitten alles Männliche, und alsdann mag er hinzunahen, es zu verrichten, und er

וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ־בוֹ׃ (47) כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃ (48) וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה הִמּוֹל לוֹ כָל־זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח

רש"י

שֶׁאִם הִתְחִילוּ וְהָיוּ אוֹכְלִים בְּחָצֵר וְיָרְדוּ גְשָׁמִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לְבַיִת? תַּלְמוּד לוֹמַר: עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם, מִכַּאן שֶׁהָאוֹכֵל, אוֹכֵל בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת: לא תוציא מן הבית. מִן הַחֲבוּרָה: ועצם לא תשברו בו. הָרָאוּי לַאֲכִילָה, כְּגוֹן, שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם: (47) כל עדת ישראל יעשו אותו. לָמָּה נֶאֱמַר: לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּפֶסַח מִצְרַיִם שֶׂה לְבֵית אָבוֹת, שֶׁנִּמְנוּ עָלָיו לְמִשְׁפָּחוֹת יָכוֹל אַף פֶּסַח דוֹרוֹת כֵּן: תַּ"ל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ: (48) ועשה פסח. יָכוֹל כָּל הַמִּתְגַּיֵּיר יַעֲשֶׂה פֶּסַח מִיַּד? תַּלְמוּד לוֹמַר: והיה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ. מַה אֶזְרַח בְּי"ד אַף גֵּר בְּי"ד: וכל ערל לא יאכל בו. לְהָבִיא אֶת שֶׁמֵּתוּ

aus der Gesellschaft. ועצם לא תשברו בו soweit man davon genießen kann, wenn z. B. ein כזית-großes Stück Fleisch am Knochen ist, so geht darauf das Verbot des Zerbrechens; ist aber nicht so viel Fleisch darauf, so ist dabei dieses Verbot nicht in Kraft. (77) כל עדת ישראל Wozu ist dieses erwähnt? Weil es beim Peßach von Egypten heißt: שה למשפחותיכם wobei man sich nach Familien zusammenstellte, so könnte man glauben, daß dies auch für die folgenden Peßach-Opfer gelte, darum heißt es: die ganze Gemeinde soll es vollbringen. (48) ועשה פסח Man könnte glauben, sobald sich einer zum Judenthum bekennt, soll er gleich das Peßach feiern, daher heißt es והיה כאזרח, wie der Einheimische nur am 14. Nissan es feiern muß, so auch der Fremde. וכל ערל לא יאכל בו dessen Brüder in Folge der Milah gestorben, der also die Beschneidung nicht vorsetzlich (sondern aus Furcht) unterlassen hat. Für ihn ist das Verbot aus der Stelle

הָאָרֶץ וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ: (49) תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָאֶזְרָח וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם: (50) וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: ס (51) וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם: פ שביעי

יג (1) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (2) קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא: (3) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ: (4) הַיּוֹם אַתֶּם

sein wie der Eingeborene des Landes; aber kein Unbeschnittener soll davon essen. (49) Eine Weisung sei für den Eingebornen und für den Fremdling, der sich aufhält unter euch. (50) Und alle Kinder Israel thaten es; wie der Ewige Mosche und Aharon geboten, so thaten sie. (51) Und es geschah an eben diesem Tage, daß der Ewige herausführte die Kinder Israel aus dem Lande Mizrajim nach ihren Schaaren.

13. (1) Und der Ewige redete zu Mosche, und sprach: (2) Heilige mir alles Erstgeborne, das Eröffnende jedes Mutterleibes unter den Kindern Israel, bei Menschen und bei Vieh; mein ist es. (3) Und Mosche sprach zu dem Volke: Gedenket dieses Tages, an dem ihr ausgezogen aus Mizrajim, aus dem Hause der Knechte; denn mit starker Hand hat der Ewige euch herausgeführt von hier. Auch soll nichts Gesäuertes gegessen werden

רש״י

אָחִיו מֵחֲמַת מִילָה שֶׁאֵינוֹ מוּמָר לַעֲרֵלוּת וְאֵינוֹ נִלְמָד מִבֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ: (49) תורה אחת וגו׳. לְהַשְׁווֹת גֵּר לְאֶזְרָח אַף לִשְׁאָר מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה (מכילתא):

יג (2) פטר כל רחם. שֶׁפָּתַח אֶת הָרֶחֶם תְּחִלָּה, כְּמוֹ, פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן (משלי י״ז). וְכֵן: יַפְטִירוּ בְשָׂפָה (תהלים כ״ב), יִפְתְּחוּ שְׂפָתַיִם: לי הוא. לְעַצְמִי קָנִיתִי עַל יְדֵי שֶׁהִכֵּיתִי בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם: (3) זכור את היום הזה. לָמֵד, שֶׁמַּזְכִּירִין יְצִיאַת

וכל ערל לא יאכל בו nicht zu entnehmen. (49) תורה אחת Eine Lehre gilt hinsichtlich der Ausübung aller anderen Gebote der Thora, sowohl für den Fremden als für den Einheimischen.

13. (2) פטר כל רחם Welches den Mutterschoß zuerst geöffnet, פטר wie Spr. 17 פוטר מים ein Wasser-Durchbruch; ebenso Ps. 22 יפטירו בשפה sich öffnen. לי הוא Ich habe sie für mich erworben, dadurch, daß ich die egypt. Erstgebornen geschlagen. (3) זכור את היום הזה Es lehrt, daß man den Auszug aus Egypten täg-

(4) Heute ziehet ihr aus im Aehren-Monate. (5) Und es geschehe, wenn dich der Ewige bringt in das Land des Kenaani und Chitti und Emori und Chiwi und Jebusi, welches er deinen Vätern geschworen dir zu geben, ein Land, fließend von Milch und Honig: so sollst du diesen Dienst verrichten in diesem Monate. (6) Sieben Tage sollst du Ungesäuertes essen, und am siebenten Tage sei ein Fest für den Ewigen. (7) Ungesäuertes soll gegessen werden die sieben Tage; und nicht gesehen werde bei dir Gesäuertes, und nicht gesehen werde bei dir Sauerteig in deinen ganzen Gebiete.

יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב׃ (5) וְהָיָה כִי־
יְבִיאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי
וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ
וְעָבַדְתָּ אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה׃
(6) שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה׃ (7) מַצּוֹת יֵאָכֵל
אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ
וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ׃

רש"י

מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם׃ (4) בחדש האביב. וְכִי לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִין בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ? אֶלָּא כָּךְ אָמַר לָהֶם: רְאוּ חֶסֶד שֶׁגְּמָלְכֶם, שֶׁהוֹצִיא אֶתְכֶם בְּחֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֵׁר לָצֵאת, לֹא חַמָּה וְלֹא צִנָּה וְלֹא גְשָׁמִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת (תהלים ס"ח) חֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֵׁר לָצֵאת׃ (5) אל ארץ הכנעני וגו'. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָנָה אֶלָּא חֲמִשָּׁה, עֲמָמִין כָּל ז' גּוֹיִם בְּמַשְׁמַע שֶׁכּוּלָּן בִּכְלַל כְּנַעֲנִי הֵם, וְאַחַת מִמִּשְׁפְּחוֹת כְּנַעַן הָיְתָה, שֶׁלֹּא נִקְרֵאת לָהּ שֵׁם אֶלָּא כְּנַעֲנִי׃ נשבע לאבותיך. בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר: בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם וְגוֹ'. וּבְיִצְחָק הוּא אוֹמֵר, גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת. וּבְיַעֲקֹב הוּא אוֹמֵר, הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שׁוֹכֵב עָלֶיהָ׃ זבת חלב ודבש. חָלָב זָב מִן הָעִזִּים וְהַדְּבַשׁ זָב מִן הַתְּמָרִים

lich erwähnen muß. (4) בחדש האביב Wissen wir denn nicht, in welchem Monate es geschah? Allein Mosche sagte: Seht, welche Gnade Gott euch erwiesen hat, er befreite euch in einem Monate, der am günstigsten für euern Auszug war, da weder Hitze noch Kälte oder Regen gewesen. Dasselbe sagt der Ps. 68, 7: Er führt Gefesselte heraus zur geeigneten, rechten Zeit, בכושרות gleich כשר. (5) אל ארץ הכנעני Obwohl hier im Texte nur fünf Nationen aufgezählt werden, so sind sie dennoch allesammt in Kenaani inbegriffen, ein Stamm führte besonders den Namen Kenaani, nach welchem alle benannt sind. אשר נשבע לאבותיך Bei Abraham heißt es: An demselben Tage schloß Gott einen Bund mit Abraham. Bei Jizchak: Wohne in dem Lande usw. und bei Jakob: Das Land, worauf du liegst usw. זבת חלב ודבש die Milch floß von den Ziegen, und Honig von den Datteln und Feigen. ועבדת את העבודה

(8) וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם׃ (9) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהוָה

(8) Und deinem Sohne sollst du sagen an demselben Tage, und sprechen: Wegen dessen (geschieht's,) was der Ewige mir gethan, als ich auszog aus Mizrajim. (9) Und es sei dir zum Zeichen auf deiner Hand und zum Denkmal zwischen deinen Augen — damit die Weisung des Ewigen in deinem Munde bleibe, — daß

רש״י

וּמִן הַתְּאֵנִים (מגילה ו׳): את העבודה הזאת. שֶׁל פֶּסַח. וַהֲלֹא כבר נֶאֱמַר לְמַעְלָה: וְהָיָה, כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ, וְגוֹ׳. וְלָמָּה חָזַר וְשְׁנָאָהּ? בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֱמַר: וְהָיָה, כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם, מָה הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת לָכֶם? בְּבֵן רָשָׁע הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁהוֹצִיא עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל. וְכַאן, וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ, בְּבֵן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל. וְהַכָּתוּב מְלַמֶּדְךָ שֶׁתִּפְתַּח לוֹ אַתָּה בְּדִבְרֵי אֲגָדָה הַמּוֹשְׁכִין אֶת הַלֵּב (פסחים צ״ו): (8) בעבור זה. בַּעֲבוּר שֶׁאֲקַיֵּם מִצְוֹתָיו כְּגוֹן: פֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר הַלָּלוּ: עשה ה׳ לי. רֶמֶז תְּשׁוּבָה לְבֵן רָשָׁע, לוֹמַר, עָשָׂה ה׳ לִי וְלֹא לְךָ, שֶׁאִלּוּ הָיִיתָ שָׁם לֹא הָיִיתָ כְּדַאי לִיגָּאֵל (מכילתא): (9) והיה לך לאות. יְצִיאַת מִצְרַיִם תִּהְיֶה לְךָ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ, רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁתִּכְתּוֹב הַפָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ וְתִקְשְׁרֵם בָּרֹאשׁ וּבִזְרוֹעַ: על ידך. שְׂמֹאל, לְפִיכָךְ, יָדְכָה מָלֵא בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה לִדְרוֹשׁ בָּהּ יָד שֶׁהִיא כֵּהָה (מכילתא

den Dienst beim Peßach-Opfer. Es heißt ja schon oben V. 25 ושמרתם — והיה כי תבואו? Es wird hier erwähnt wegen einer neuen Mittheilung; denn im ersten Abschnitte heißt es: Wenn euere Kinder zu euch sagen werden: Was bedeutet dieser Dienst für Euch? Die Schrift spricht dort von einem Bösewichte, der sich von der Gemeinschaft ausschließt; hier aber V. 8: du sollst sagen deinem Sohne usw. meint sie einen, der nicht zu fragen weiß; die Schrift belehrt dich dadurch, daß man ihm die Bedeutung des Festes in einem erzählenden, herzgewinnenden Vortrag zugänglich mache. (8) בעבור זה Weil ich (Israels Sohn) die Gottesgebote vollführe, wie: P e ß a c h, M a z z a und M o r o r. עשה ה׳ לי Die Entgegnung für den Bösewicht wird damit angedeutet: mir that Gott Wunder, aber nicht d i r, denn wärest du dort gewesen, du wärest nicht würdig gewesen, befreit zu werden. (9) והיה לך לאות Der Auszug aus Egypten sei dir zum Zeichen an deiner Hand und zum Stirnschmuck zwischen deinen Augen, du sollst diese Abschnitte abschreiben und sie binden auf den Kopf und um den Arm. על ידך An die l i n k e Hand, daher steht auch ידכה mit ה׳ d. h. יד כהה die schwache, linke

מִמִּצְרָיִם׃ (10) וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה׃ פ (11) וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ לָךְ׃ (12) וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר ׀ שֶׁגֶר בְּהֵמָה

mit starker Hand der Ewige dich ausgeführt aus Mizrajim. (10) Und so beobachte diese Satzung zu ihrer bestimmten Zeit, von Jahr zu Jahr. (11) Und es geschehe, wenn der Ewige dich bringt in das Land des Kenaani, so wie er geschworen dir und deinen Vätern, und gibt es dir. (12) So führe hin alles den Mutterleib Eröffnende für den Ewigen, und alles Eröffnende unter dem

רש"י

מנחות ל"ז: (10) מימים ימימה. מִשָּׁנָה לְשָׁנָה (שם ל"ו)? (11) נשבע לך. וְהֵיכָן נִשְׁבַּע לָךְ: וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי וגו' (מכילתא) וְכֵן הוּא אוֹמֵר: וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ (במדבר כ"ז): שגר בהמה. נֵפֶל שֶׁשְּׁגָרַתּוּ אִמּוֹ וְשִׁלַּחְתּוּ בְּלֹא עִתּוֹ. וְלִמֶּדְךָ הַכָּתוּב שֶׁהוּא קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה, לִפְטוֹר אֶת הַבָּא אַחֲרָיו, וְאַף שֶׁאֵין נֵפֶל קָרוּי שֶׁגֶר, כְּמוֹ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ. אֲבָל זֶה לֹא בָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַנֵּפֶל שֶׁהֲרֵי כְּבָר כָּתַב כָּל פֶּטֶר רֶחֶם. אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּמַשְׁמַע בָּא וּפֵרַשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר: בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנֶךָ. לָשׁוֹן אַחֵר יֵשׁ לְפָרֵשׁ: וְהַעֲבַרְתָּ כָל פֶּטֶר רֶחֶם בִּבְכוֹר אָדָם הַכָּתוּב מְדַבֵּר:

Hand. (10) מימים ימימה Von Jahr zu Jahr. (11) נשבע לך Wo schwor er es? „Ich will euch bringen in das Land" usw. ונתנה לך Betrachte es, als wenn du es an jenem Tage bekommen hättest, und nicht als Erbbesitz von deinen Eltern. (12) והעברת Heißt absondern, wie M. 4, 27 והעברתם את נחלתו. — שגר בהמה Eine Frühgeburt, welches die Mutter geworfen hat; die Schrift lehrt, daß es durch die Erstgeburt heilig ist, um die anderen dadurch zu befreien; auch was keine Frühgeburt ist, heißt שגר, gleich M. 5, 28 שגר אלפיך das Geworfene deiner Rinder. Dies hier will blos eine Frühgeburt bezeichnen, denn es heißt ja schon: die Öffnung, d. i. was zuerst vom Mutterschoß kommt. Wollte man einwenden, es wären die Erstgeworfenen der unreinen Thiere ebenfalls darunter verstanden, darum wird andern Ortes M. 5, 15 erklärt: von deinen Rindern und Schafen, also von reinen Thieren. Nach der Meinung Anderer ist unter והעברת auch die menschliche Geburt zu verstehen.

אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה׃ (13) וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה׃ מפטיר (14) וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית

Geworfenen des Viehes, das du hast, die Männlichen, seien für den Ewigen. (13) Und alles Eröffnende des Esels sollst du lösen mit einem Lamme, und wenn du es nicht lösest, so sollst du ihm das Genick zerbrechen; und alles Erstgeborene von Menschen unter deinen Söhnen sollst du lösen. (14) Und es geschehe, wenn dich dein Sohn fragt in Zukunft, und spricht: Was ist das? so sprich zu ihm: Mit starker Hand hat der Ewige uns ausgeführt aus Mizrajim, aus dem Hause der Knechte.

רש״י

(13) פטר חמור. וְלֹא פֶּטֶר שְׁאַר בְּהֵמָה, טְמֵאָה גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא, לְפִי שֶׁנִּמְשְׁלוּ בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם לַחֲמוֹרִים. וְעוֹד שֶׁסִּיְּעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בִּיצִיאָתָן מִמִּצְרַיִם טְעוּנִים מִכַּסְפָּם וּמִזְּהָבָם שֶׁל מִצְרַיִם: תפדה בשה. נוֹתֵן שֶׂה לַכֹּהֵן וּפֶטֶר חֲמוֹר מוּתָּר בַּהֲנָאָה וְהַשֶּׂה חוּלִין בְּיַד כֹּהֵן: וערפתו. עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ מֵאֲחוֹרָיו וְהוֹרְגוֹ. הוּא הִפְסִיד מָמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן, לְפִיכָךְ יַפְסִיד מָמוֹנוֹ (מכילתא): וכל בכור אדם בבניך תפדה. חָמֵשׁ סְלָעִים פִּדְיוֹנוֹ קָצוּב בְּמָקוֹם אַחֵר: (14) כי ישאלך בנך מחר. יֵשׁ מָחָר שֶׁהוּא עַכְשָׁיו, וְיֵשׁ מָחָר שֶׁהוּא לְאַחַר זְמַן, כְּגוֹן זֶה וּכְגוֹן: וְלֹא יֹאמְרוּ בְנֵיכֶם מָחָר לְבָנֵינוּ. דִּבְנֵי גָד וְדִבְנֵי רְאוּבֵן (יהושע כ״ב): מה זאת. זֶה תִּינוֹק טִפֵּשׁ, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהַעֲמִיק שְׁאֵלָתוֹ וְסוֹתֵם וְשׁוֹאֵל מַה זֹּאת? וּבְמָקוֹם

(13) פטר חמור Aber nicht die Erstgeburt eines andern unreinen Thieres; es ist dies eine Bestimmung der Schrift, weil jene den Israeliten bei ihrem Auszuge aus Egypten Dienste leisteten, sie waren nämlich mit Gold und Silber beladen. תפדה בשה Man gibt ein Lamm dem Kohen, dadurch darf man von der Erstgeburt eines Esels Nutzen haben; dieses Lamm ist auch in der Hand des Kohens nicht heilig. וערפתו Man muß das Thier mit einem Beil rücklings tödten; er brachte dem Priester Verlust, daher soll er nun auch Verlust haben. וכל בכור אדם בבניך תפדה Er muß fünf Selaim geben, Näheres s. M. 4, 18. (14) כי ישאלך בנך מחר Manchmal bedeutet מחר der folgende Tag und manchmal eine fernliegende Zeit, wie hier und in Jos. 22, 27: daß nicht euere Kinder einst (מחר) zu unseren Kindern sprechen. מה זאת D. i. ein naives Kind, welches nicht gründlich zu fragen weiß und einfach frägt: was

עֲבָדִים׃ (15) וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָֹה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָֹה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה׃ (16) וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָֹה מִמִּצְרָיִם׃

ס ס ס

(15) Und es geschah, als Pharao zu hart war, uns zu entlassen, da erschlug der Ewige alles Erstgeborene im Lande Mizrajim, vom Erstgeborenen der Menschen bis zum Erstgeborenen des Viehes; darum opfere ich für den Ewigen alles den Mutterleib Eröffnende, die Männlichen, und alles Erstgeborene meiner Söhne löse ich. (16) So sei es zum Zeichen auf deiner Hand, und zum Denkband zwischen deinen Augen, daß mit starker Hand der Ewige uns ausgeführt aus Mizrajim.

רש"י

אַחֵר הוּא אוֹמֵר: מָה הָעֵדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְגוֹ׳ הֲרֵי זֹאת שְׁאֵלַת בֶּן חָכָם. דִּבְּרָה תוֹרָה, כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָנִים: תָּם, רָשָׁע, וְשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל, וְהַשּׁוֹאֵל דֶּרֶךְ חָכְמָה: (16) לטוטפות. תְּפִלִּין; וְעַל שֵׁם אַרְבָּעָה בָתִּים קְרוּיִין טֹטָפֹת, טַט בְּכַתְפֵּי שְׁתַּיִם פַּת בְּאַפְרִיקֵי שְׁתַּיִם. (סנהדרין ד׳) וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם: וְהַטֵּף אֶל דָּרוֹם (יחזקאל כ״א) אַל תַּטִּפוּ (מיכה ב׳) לְשׁוֹן דִּבּוּר; כְּמוֹ: וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ הָאֲמוּרָה בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהָרוֹאֶה אוֹתָם קָשׁוּר בֵּין הָעֵינַיִם יִזְכּוֹר הַנֵּס וִידַבֵּר בּוֹ:

ist das? An anderer Stelle heißt es: Was bedeuten die Gesetze, Aussprüche? usw. so lautet die Frage eines klugen Kindes, die Schrift spricht von vier Kindern verschiedener Beschaffenheit, von einem bösen, רשע, einem nicht zu fragen verstehenden שאינו יודע לשאול, einem einfältigen תם und einem klugen Kinde. (16) ולטוטפת Gibt Onk. ולתפילין, weil die תפילין vier Zwischenräume (בתים) enthalten, nennt man sie טטפות, denn טט heißt im Kaspi, zwei, und פת in Afrika zwei. Menachem vergleicht טטפת mit Ezech. 21, 2 הטף אל דרום sprechen; Micha 2: אל תטיפו spricht nicht, d. h. sie diene zur Zwiesprache (im Gebete) mit Gott, und zur Erinnerung; wer sie zwischen den Augen gebunden sieht, wird sich des Wunders erinnern und davon reden.

(17) וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי ׀ אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה׃ (18) וַיַּסֵּב אֱלֹהִים ׀ אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים עָלוּ

(17) Und es geschah, als Pharao das Volk entließ, da führte sie Gott nicht den Weg durch das Land der Pelischtim — denn der war der Nächste — denn Gott sprach: Es möchte das Volk gereuen, wenn sie Krieg sehen, und umkehren nach Mizrajim. (18) Gott ließ das Volk also einen Umweg ziehen durch die Wüste am Schilfmeere; und gerüstet zogen die

רש״י

(17) ויהי בשלח פרעה ולא נחם. נְהָגָם: כְּמוֹ לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם. (שמות ל״ב). בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ (משלי ו׳): כי קרוב הוא. וְנוֹחַ לָשׁוּב בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ לְמִצְרַיִם. וּמִדְרְשֵׁי אַגָּדָה יֵשׁ הַרְבֵּה: בראותם מלחמה. כְּגוֹן מִלְחֶמֶת: וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי וגו׳ (במדבר י״ד) אִם הָלְכוּ דֶּרֶךְ יָשָׁר חוֹזְרִים. וּמָה אִם כְּשֶׁהֱקִיפָם דֶּרֶךְ מְעוּקָם אָמְרוּ: נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה. אִם הוֹלְכִים בִּפְשׁוּטָה. עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה (מכילתא). פן ינחם. יַחְשְׁבוּ מַחֲשָׁבָה עַל שֶׁיָּצְאוּ וְיִתְּנוּ לֵב לָשׁוּב: (18) ויסב. הֱסִיבָם מִן הַדֶּרֶךְ הַפְּשׁוּטָה לְדֶרֶךְ הָעֲקוּמָה: ים סוף. כְּמוֹ לְיַם סוּף. וְסוּף הוּא לְשׁוֹן אֲגַם שֶׁגְּדֵלִים בּוֹ קָנִים. כְּמוֹ וַתָּשֶׂם בַּסּוּף (שמות ב׳) קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ (ישעיה י״ט): וחמושים. אֵין חֲמוּשִׁים אֶלָּא מְזוּיָּנִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: וְאַתֶּם

(17) ולא נחם Er führte sie nicht, wie M. 2, 32 נחה את העם; Spr. 6 כי קרוב הוא — תנחה אותך und man kann leicht auf demselben Wege nach Egypten zurückgehen. Ausführlich im Midrasch בראותם מלחמה wie z. B. die Kriege von Amalek und Kenaani, s. M. 4, 14, 25. wenn sie schon, als sie Gott einen Umweg ziehen ließ, sagten: Wir wollen über uns ein Oberhaupt setzen und zurückkehren, um so gewisser würden sie den Rückzug angetreten haben, wenn er sie den nächsten Weg geführt hätte. פן ינחם Sie könnten den Auszug bereuen und sich entschließen, zurück zu gehen. (18) ויסב Gott ließ sie statt des geraden Weges einen Umweg nehmen. ים סוף wie לים סוף; סוף ist ein Teich, wo Rohr wächst, ebenso ותשם בסוף; Jes. 19 קנה וסוף. וחמשים bewaffnet, gleich Jos. 1, 14, תעברו חמשים bewaffnet einherziehen. Onk. übersetzt es מזרזין und וירק M. 1, 15 וזריז. Andere glauben: Nur der fünfte Theil (חמשים) zog aus und die andere vier Theilen starben in der dreitägigen Finsterniß.

בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל מֵאֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃ (19) וַיִּקַּ֥ח מֹשֶׁ֛ה אֶת־עַצְמ֥וֹת יוֹסֵ֖ף עִמּ֑וֹ כִּי֩ הַשְׁבֵּ֨עַ הִשְׁבִּ֜יעַ אֶת־בְּנֵ֤י יִשְׂרָאֵל֙ לֵאמֹ֔ר פָּקֹ֨ד יִפְקֹ֤ד אֱלֹהִים֙ אֶתְכֶ֔ם וְהַעֲלִיתֶ֧ם אֶת־עַצְמֹתַ֛י מִזֶּ֖ה אִתְּכֶֽם׃ (20) וַיִּסְע֖וּ מִסֻּכֹּ֑ת וַֽיַּחֲנ֣וּ בְאֵתָ֔ם בִּקְצֵ֖ה הַמִּדְבָּֽר׃ (21) וַֽיהוָ֡ה הֹלֵךְ֩ לִפְנֵיהֶ֨ם יוֹמָ֜ם בְּעַמּ֤וּד עָנָן֙ לַנְחֹתָ֣ם

Kinder Israel herauf aus dem Lande Mizrajim. (19) Und Mosche nahm die Gebeine Josefs mit sich; denn beschworen hatte er die Kinder Israel, und gesprochen: Bedenken wird Gott euch, dann sollt ihr meine Gebeine von hier mit euch hinaufnehmen. (20) Und sie brachen auf von Sukkoth, und lagerten in Etham, am Ende der Wüste. (21) Und der Ewige zog vor ihnen her, des Tages in einer Wolkensäule, sie den

רש"י

תַּעַבְרוּ חֲמֻשִׁים (יהושע א׳). וְכֵן תַּרְגְּמוֹ אונקלוס מְזָרְזִין כְּמוֹ וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו, וְזָרִיז (בראשית י"ד). דָּבָר אַחֵר חֲמוּשִׁים אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה יָצְאוּ וְאַרְבָּעָה חֲלָקִים מֵתוּ בִּשְׁלֹשֶׁת יְמֵי אֲפֵלָה: (19) השבע השביע. הִשְׁבִּיעָם שֶׁיַּשְׁבִּיעוּ לִבְנֵיהֶם. וְלָמָה לֹא הִשְׁבִּיעַ בָּנָיו שֶׁיִּשָּׂאוּהוּ לְאֶרֶץ כְּנַעַן מִיָּד, כְּמוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעַ יַעֲקֹב: אָמַר יוֹסֵף, אֲנִי שַׁלִּיט הָיִיתִי בְּמִצְרַיִם וְהָיָה סִפֵּק בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת; אֲבָל בָּנַי לֹא יַנִּיחוּם מִצְרַיִם לַעֲשׂוֹת, לְכָךְ הִשְׁבִּיעָם לִכְשֶׁיִּגָּאֲלוּ וְיֵצְאוּ מִשָּׁם שֶׁיִּשָּׂאוּהוּ (סוטה י"ג): והעליתם את עצמותי מזה אתכם. לְאֶחָיו הִשְׁבִּיעַ כֵּן, לָמַדְנוּ שֶׁאַף עַצְמוֹת כָּל הַשְּׁבָטִים הֶעֱלוּ עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר, אִתְּכֶם: (20) ויסעו מסכות. בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי שֶׁהֲרֵי בָּרִאשׁוֹן בָּאוּ מֵרַעְמְסֵס לְסֻכּוֹת: (21) לנחותם הדרך.

(19) השבע השביע Er beschwor sie, daß sie ihre Kinder beschwören sollen. Warum beschwor er seine Kinder nicht, daß sie ihn gleich nach Kenaan tragen, sowie Jakob sie beschworen? Josef sagte: ich war Herrscher in Egypten und hatte die Macht es zu thun, meinen Kindern aber werden die Egypter dies nicht gestatten, daher beschwor er sie, daß sie ihn erst bei ihrer Befreiung mit sich führen sollten. והעליתם את עצמותי So beschwor er seine Brüder; dies lehrt, daß sie auch die Gebeine aller Stämme mittrugen, d. h. אתכם, mit den eurigen. (20) ויסעו מסכות Den zweiten Tag, denn am ersten Tage kamen sie von Raamses nach Sukkot. (21) לנחותם הדרך Das ל׳ ist mit Patach punktirt, anstatt להנחתם; M. 5, 1 לראותכם statt להראותכם, auch hier heißt es so viel wie להנחתם sie durch einen Boten führen zu lassen. Wer war dieser Bote? die Wolkensäule, und Gott selbst in seiner Herrlichkeit führte die Wolkensäule vor ihnen her, welche nicht zum Leuchten diente,

הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה׃ (22) לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לָיְלָה לִפְנֵי הָעָם׃ פ

יד (1) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ (2) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן נִכְחוֹ תַחֲנוּ עַל־הַיָּם׃

Weg zu führen, und des Nachts in einer Feuersäule, ihnen zu leuchten; damit sie ziehen konnten Tag und Nacht. (22) Es wich nicht die Wolkensäule des Tages und die Feuersäule des Nachts vor dem Volke.

14. (1) Und der Ewige redete zu Mosche, u. sprach: (2) Rede zu den Kindern Israel, daß sie umkehren und lagern vor Pi-hachiroth, zwischen Migdol und dem Meere; vor Baal-Zephon, ihm gegenüber sollt ihr lagern am Meere.

רש"י

נָקוּד פַּתָּח שֶׁהוּא כְּמוֹ: לְהַנְחוֹתָם לִרְאוֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָהּ (דברים א׳) שֶׁהוּא כְמוֹ לְהַרְאוֹתְכֶם. אַף כַּאן לְהַנְחוֹתָם עַל יְדֵי שָׁלִיחַ וּמִי הוּא הַשָּׁלִיחַ? עַמּוּד הֶעָנָן וְהַקָּבָּ"ה בִּכְבוֹדוֹ מוֹלִיכוֹ לִפְנֵיהֶם. וּמִכָּל מָקוֹם אֶת עַמּוּד הֶעָנָן הֵכִין לְהַנְחוֹתָם עַל יָדוֹ שֶׁהֲרֵי עַל יְדֵי עַמּוּד הֶעָנָן הֵם הוֹלְכִים. עַמּוּד הֶעָנָן אֵינוֹ לְאוֹרָה אֶלָּא לְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ: (22) לא ימיש. הקב"ה אֶת עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לָיְלָה. מַגִּיד שֶׁעַמּוּד הֶעָנָן מַשְׁלִים לְעַמּוּד הָאֵשׁ, וְעַמּוּד הָאֵשׁ מַשְׁלִים לְעַמּוּד הֶעָנָן (שבת כ"ג). שֶׁעַד שֶׁלֹּא יִשְׁקַע זֶה, עוֹלֶה זֶה:

יד (2) וישובו. לַאֲחוֹרֵיהֶם לְצַד מִצְרַיִם: הָיוּ מְקָרְבִין כָּל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי כְּדֵי לְהַטְעוֹת אֶת פַּרְעֹה, שֶׁיֹּאמַר תּוֹעִים הֵם בַּדֶּרֶךְ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי

sondern um sie den richtigen Weg zu führen. (22) לא ימיש Gott nämlich ließ die Wolkensäule des Tages und die Feuersäule des Nachts nicht weichen; dies zeigt an, daß die Wolkensäule zur Ablösung der Feuersäule und die Feuersäule zur Ergänzung der Wolkensäule diente, denn bevor die eine verschwand kam die andere hervor.

14. (2) וישובו Rückwärts, gegen Mizrajim zu näherten sie sich den ganzen dritten Tag, um Pharao irre zu führen, daß er sagen solle: „Verirrt sind sie im Lande.“ פי החירת d. i. פיתום, jetzt פי החירות, weil sie daselbst frei wurden; es sind zwei hohe Felsen, das Thal dazwischen heißt פי הסלעים Felsenmündung. בעל צפון Dieser blieb von allen Götzen übrig, um sie irre zu führen, daß sie sagen sollten, ihre Gottheit übe diese Gewalt! davon sagt Jjob 12,

(3) וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר׃ (4) וְחִזַּקְתִּי אֶת־לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ וְיָדְעוּ

(3) So wird Pharao sprechen von den Kindern Israel: Verirrt sind sie im Lande, die Wüste hat sie umschlossen. (4) Und ich will verhärten das Herz Pharao's, daß er ihnen nachjage, und ich werde verherrlicht werden an Pharao und an seiner ganzen Heeresmacht, und die Mizrajim sollen

רש"י

יִשְׂרָאֵל וגו׳: לפני פי החירות. הוּא פִּיתוֹם (מכילתא) וְעַכְשָׁיו נִקְרָא: פִּי הַחִירוֹת. עַל שֵׁם שֶׁנַּעֲשׂוּ שָׁם בְּנֵי חוֹרִין. וְהֵם שְׁנֵי סְלָעִים גְּבוֹהִים זְקוּפִים. וְהַגַּיְא שֶׁבֵּינֵיהֶם קָרוּי פִּי הַסְּלָעִים: לפני בעל צפון. הוּא נִשְׁאַר מִכָּל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם כְּדֵי לְהַטְעוֹתָן, שֶׁיֹּאמְרוּ קָשָׁה יִרְאָתָן. (מכילתא) וְעָלָיו פֵּירֵשׁ אִיּוֹב (י"ב) מַשְׂגִּיא לַגּוֹיִם וַיְאַבְּדֵם: (3) ואמר פרעה. כְּשֶׁיִּשְׁמַע שֶׁהֵם שָׁבִים לַאֲחוֹרֵיהֶם: לבני ישראל. עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן ה׳ יִלָּחֵם לָכֶם. עֲלֵיכֶם; אִמְרִי לִי אָחִי הוּא (בראשית ג׳) אִמְרִי עָלַי: נבוכים הם. כְּלוּאִים וּמְשׁוּקָעִים ובלע"ז שידי"ר, Serrer, (מיינספערען, מיינסויעסען) כְּמוֹ נִבְכֵי יָם, (איוב ל"ח). עֵמֶק הַבָּכָא (תהלים פ"ד): מִבְּכִי נְהָרוֹת (איוב כ"ח). נְבוּכִים הֵם כְּלוּאִים הֵם בַּמִּדְבָּר שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין לָצֵאת מִמֶּנּוּ וּלְהֵיכָן יֵלְכוּ: (4) ואכבדה בפרעה. כְּשֶׁהַקָּבָּ"ה מִתְנַקֵּם בָּרְשָׁעִים שְׁמוֹ מִתְגַּדֵּל וּמִתְכַּבֵּד. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ וְגוֹ׳ וְאַחַר כָּךְ

23: Er führt Völker irre und stürzt sie. (3) ואמר פרעה Wenn er hören wird, daß sie rückwärts gingen. לבני ישראל von den Kindern Israels, wie ילחם לכם für euch streiten u. a. נבכים הם sie sind eingesperrt und eingeengt, wie Ijob 38 נבכי ים die Meerengen. Ps. 84 עמק הבכא u. a. d. h. sie sind eingeengt in der Wüste, sie finden keinen Ausgang, wissen nicht, wohin sie gehen sollen. (4) ואכבדה בפרעה Wenn Gott an Frevlern Vergeltung übt, wird sein Name verehrt und verherrlicht, so heißt es auch Ezech. 38, 22: Ich werde mit ihm zu Gerichte sitzen gehen, darauf folgt: Ich werde mich groß zeigen, und geheiligt und anerkannt werden. Ebenso Ps. 76: Er zerbrach dort den blitzenden Bogen; nachher heißt es: Anerkannt wurde Gott, er hat Gericht gehalten. בפרעה ובכל חילו Er fing zu freveln an, darum wurde er **zuerst** bestraft. ויעשו כן Dies gereicht ihnen zum Lobe, sie folgten dem Mosche und sagten nicht: Wie sollen wir uns unseren Verfolgern nähern? wir müssen fliehen! sondern

מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהֹוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן׃ (5) וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל

erkennen, daß ich der Ewige bin. Und sie thaten so. (5) Als nun dem Könige von Mizrajim berichtet ward, daß das Volk entflohen wäre, da verwandelte sich das Herz Pharao's und seiner Knechte gegen das Volk, und sie sprachen: Was haben wir da gethan, daß wir Israel entlassen

רש״י

נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים (תהלים ע״ו) וְאוֹמֵר נוֹדַע ה׳ מִשְׁפָּט עָשָׂה, (שם ט׳)׃ בפרעה ובכל חילו. הוּא הִתְחִיל בַּעֲבֵירָה וּמִמֶּנּוּ הִתְחִילָה הַפּוּרְעָנוּת. (מכילתא)׃ ויעשו כן. לְהַגִּיד שִׁבְחָן, שֶׁשָּׁמְעוּ לְקוֹל מֹשֶׁה, וְלֹא אָמְרוּ, הֵאַךְ נִתְקָרֵב אֶל רוֹדְפֵנוּ, אָנוּ צְרִיכִים לִבְרוֹחַ אֶלָּא אָמְרוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא דִבְרֵי בֶּן עַמְרָם. (מכילתא)׃ (5) ויגד למלך מצרים. אִיקְטוֹרִין שָׁלַח עִמָּהֶם וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים שֶׁקָּבְעוּ לֵילֵךְ וְלָשׁוּב וְרָאוּ שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין לְמִצְרַיִם, בָּאוּ וְהִגִּידוּ לְפַרְעֹה בַּיּוֹם הָרְבִיעִי. (מכילתא). בַּחֲמִישִׁי וּבַשִּׁשִּׁי רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם. לֵיל שְׁבִיעִי יָרְדוּ לַיָּם. (פ״ק דסוטה) בְּשַׁחֲרִית אָמְרוּ שִׁירָה וְהוּא יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח. לְכָךְ אָנוּ קוֹרִין הַשִּׁירָה בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי׃ ויהפך. נֶהְפַּךְ מִמַּה שֶּׁהָיָה, שֶׁהֲרֵי אָמַר לָהֶם׃ קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי, וְנֶהֱפַּךְ לֵב עֲבָדָיו׃ שֶׁהֲרֵי לְשֶׁעָבַר הָיוּ אוֹמְרִים לוֹ, עַד מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ, וְעַכְשָׁיו נֶהֶפְכוּ לִרְדּוֹף אַחֲרֵיהֶם, בִּשְׁבִיל מָמוֹנָם שֶׁהִשְׁאִילוּם׃

sie sagten: Wir leisten nur dem Sohne Amrams unbedingten Gehorsam. (5) ויגד Er schickte eine Feldwache mit, und als die drei Tage um waren, die er zur Rückkehr festgesetzt, und Israel nicht kam, meldeten sie es am vierten Tag dem Pharao, da verfolgte er sie den fünften und sechsten Tag. Die siebente Nacht sank er ins Meer, am Morgen darauf stimmten jene das Loblied (שירה) an, d. i. der siebente Tag Peßach, daher lesen wir am 7. Peßach-Tage das Rettungslied אז ישיר aus der Thora vor. ויהפך Er wurde andern Sinnes, als vordem, er sagte erst: Auf, zieht weg aus meinem Volke! Auch die Gesinnung seiner Diener änderte sich, denn früher sagten sie: Wie lange werden diese uns zum Falle sein? und jetzt suchten sie dieselben zu verfolgen wegen des Geldes, das sie ihnen geliehen hatten. מעבדנו Um uns nicht mehr

מֵעָבְדֵנוּ׃ (6) וַיֶּאְסֹר אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ׃ (7) וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם עַל־כֻּלּוֹ׃ (8) וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים בְּיָד רָמָה׃ שני

haben, uns nicht mehr zu dienen. (6) Und er bespannte seinen Wagen, und sein Volk nahm er mit sich. (7) Und er nahm sechshundert auserlesene Wagen und alle Wagen Mizrajims, und Wagenkämpfer auf allen. (8) Und der Ewige verhärtete das Herz Pharao's des Königs von Mizrajim, und er jagte nach den Kindern Israel; und die Kinder

רש"י

מעבדנו. מֵעֲבוֹד אוֹתָנוּ׃ (6) ויאסור את רכבו. הוּא בְּעַצְמוֹ (מכילתא)׃ ואת עמו לקח עמו. מָשְׁכָם בִּדְבָרִים, לָקִינוּ, וְנָטְלוּ מָמוֹנֵנוּ וְשִׁלַּחְנוּם; בּוֹאוּ עִמִּי; וַאֲנִי לֹא אֶתְנַהֵג עִמָּכֶם כִּשְׁאָר מְלָכִים. דֶּרֶךְ שְׁאָר מְלָכִים עֲבָדָיו קוֹדְמִין לוֹ בְּמִלְחָמָה, וַאֲנִי אַקְדִּים לִפְנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר׃ וּפַרְעֹה הִקְרִיב, הִקְרִיב עַצְמוֹ, וּמִהֵר לִפְנֵי חַיָּלוֹתָיו. דֶּרֶךְ שְׁאָר מְלָכִים לִיטּוֹל בִּיזָּה בָרֹאשׁ כְּמוֹ שֶׁיִּבְחַר, אֲנִי אַשְׁוֶה עִמָּכֶם בְּחֵלֶק, שֶׁנֶּאֱמַר אֲחַלֵּק שָׁלָל׃ (7) בחור. נִבְחָרִים, בָּחוּר לָשׁוֹן יָחִיד, כָּל רֶכֶב וָרֶכֶב שֶׁבְּמִנְיָן זֶה הָיָה בָחוּר׃ וכל רכב מצרים. וְעִמָּהֶם כָּל שְׁאָר הָרֶכֶב; וּמֵהֵיכָן הָיוּ הַבְּהֵמוֹת הַלָּלוּ? אִם תֹּאמַר מִשֶּׁל מִצְרַיִם? הֲרֵי נֶאֱמַר. וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם; וְאִם מִשֶּׁל יִשְׂרָאֵל? הֲלֹא נֶאֱמַר, וְגַם מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ. מִשֶּׁל מִי הָיוּ? מֵהַיָּרֵא אֶת דְּבַר ה'; מִכָּאן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּשֵׁר שֶׁבְּמִצְרִים הֲרוֹג, טוֹב שֶׁבַּנְּחָשִׁים רְצוֹץ אֶת מוֹחוֹ (מכילתא)׃ ושלישים על כלו. שָׂרֵי צְבָאוֹת, כְּתַרְגּוּמוֹ. (8) ויחזק ה' את לב פרעה. שֶׁהָיָה

zu dienen. (6) ויאסר את רכבו Er selbst. ואת עמו לקח עמו Er gewann sie durch zureden: Wir wurden gestraft, sie nahmen auch unser Vermögen mit, und wir haben sie fortziehen lassen! Kommt mit mir, ich will mit euch nicht wie andere Könige verfahren! Es ist die Art anderer Könige, die Diener in den Krieg voranziehen zu lassen, ich hingegen werde vorangehen; denn so heißt es: Und Pharao n ä h e r t e sich, daß heißt er ging seinen Kriegsschaaren voran; andere Könige nehmen den Haupttheil der Beute für sich, ich aber werde mit euch gleich theilen, wie es heißt: Ich will die Beute t h e i l e n. (7) רכב בחור Auserwählt, רכב steht in der Einzahl, weil jeder einzelne Wagen von den auserwähltesten war. וכל רכב מצרים mit ihnen alle übrigen Wagen. Woher aber nahmen sie die Thiere? Etwa von den Egyptern selbst? Es heißt doch: Alles Vieh in Egypten starb; auch von den Israeliten konnten sie nicht sein, es heißt ja: auch unser Vieh soll mit uns gehen." Wem gehören sie also? denjenigen, welche das Wort Gottes fürchteten, s. Kap. 9, 20. ושלשם Heerführer, so auch Onk. (8) ויחזק ה' Pharao war noch zweifelhaft, ob er sie verfolgen

(9) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם חֹנִים עַל־הַיָּם כָּל־סוּס רֶכֶב פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וְחֵילוֹ עַל־פִּי הַחִירֹת לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן׃ (10) וּפַרְעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם ׀ נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהֹוָה׃ (11) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי אֵין־קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוּת בַּמִּדְבָּר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרָיִם׃ (12) הֲלֹא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְמִצְרַיִם

Israel zogen mit erhobener Hand. (9) Die Mizrajim jagten ihnen also nach, und erreichten sie gelagert am Meere, alle Rosse, Wagen Pharao's und seine Reiter und seine Heeresmacht, bei Pi-hachiroth, vor Baal-Zephon. (10) Und Pharao nahete; da erhoben die Kinder Israel ihre Augen, und siehe, Mizrajim hinter ihnen herziehend; da fürchteten sie sich sehr, und die Kinder Israel schrieen zum Ewigen. (11) Und sprachen zu Mosche: Etwa weil nicht Gräber waren in Mizrajim, hast du uns weggenommen, um in der Wüste zu sterben? Was hast du uns da gethan, uns aus Mizrajim zu führen? (12) Ist es nicht das, was wir zu dir geredet in Mizrajim,

רש"י

תּוֹלֶה, אִם לִרְדּוֹף אִם לָאו, וְחִזֵּק אֶת לִבּוֹ לִרְדּוֹף. ביד רמה. בִּגְבוּרָה גְבוֹהָה וּמְפוּרְסֶמֶת. (מכילתא). (10) ופרעה הקריב. הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב, וּפַרְעֹה קָרַב, מַהוּ הִקְרִיב? הִקְרִיב עַצְמוֹ וְנִתְאַמֵּץ לְקַדֵּם לִפְנֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה עִמָּהֶם. נוסע אחריהם. בְּלֵב אֶחָד, כְּאִישׁ אֶחָד. דָּבָר אַחֵר. וְהִנֵּה מִצְרַיִם נוֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם, רָאוּ שַׂר שֶׁל מִצְרַיִם נוֹסֵעַ מִן הַשָּׁמַיִם לַעֲזוֹר לְמִצְרַיִם. תַּנְחוּמָא. ויצעקו. תָּפְשׂוּ אֻמָּנוּת אֲבוֹתָם. (מכילתא): בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר. אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם. (בראשית י"ט). בְּיִצְחָק, לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה (שם כ"ד). בְּיַעֲקֹב וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם. (שם כ"ח): (11) המבלי אין קברים. וְכִי מֵחֲמַת חֶסְרוֹן קְבָרִים, שֶׁאֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לִיקָּבֵר שָׁם, לְקַחְתָּנוּ מִשָּׁם: (12) אשר דברנו אליך

solle oder nicht, darum gab ihnen Gott den Muth, ihnen nachzusetzen. ביד רמה Mit hoher Stärke und ~~Freiheit~~. (10) ופרעה הקריב Es sollte קרב heißen, הקריב aber bedeutet, er näherte sich voll Eifer, um seinem Heere voran zu gehen, sowie er es mit ihnen vereinbart hatte. נוסע אחריהם statt נוסעים, sie waren eines Sinnes, wie ein Mann. ויצעקו Sie nahmen gleich ihren Vorfahren zum Gebete ihre Zuflucht; denn bei Abraham heißt es: An dem Orte, wo er (betend) stand vor Gott; bei Jizchak: Er zog aus um zu beten auf das Feld; bei Jakob: Er betete. (11) המבלי אין קברים Führest du uns etwa aus Egypten aus Mangel an Gräbern daselbst? (12) אשר דברנו Wo sprachen sie dies? „Gott möge sehen

לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעַבְדָה אֶת־מִצְרָיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת־מִצְרַיִם מִמֻּתֵנוּ בַּמִּדְבָּר׃ (13) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם׃ (14) יְהוָה יִלָּחֵם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן׃ פ שלישי (15) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תִּצְעַק

indem wir sprachen: Laß ab von uns, und wir wollen Mizrajim dienen; denn besser ist uns, den Mizrajim zu dienen, als daß wir sterben in der Wüste? (13) Da sprach Mosche zu dem Volke: Fürchtet euch nicht: Stellt euch her und schaut die Hülfe des Ewigen, die er euch heute erweisen wird; denn die ihr die Mizrajim heute sehet, ihr werdet sie ferner nicht mehr sehen bis in Ewigkeit. (14) Der Ewige wird für euch streiten, und ihr sollt euch ruhig verhalten. (15) Und der Ewige sprach zu Mosche: Was schreiest du zu mir? Rede

רש"י

במצרים. וְהֵיכָן דִּבְּרוּ? יֵרֶא ה' עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט (מכילתא)׃ ממותנו. מֵאֲשֶׁר נָמוּת. וְאִם הָיָה נָקוּד מָלֵא פּוּם הָיָה, נְבַאֵר מִמִּיתָתֵנוּ, עַכְשָׁיו שֶׁנָּקוּד בְּשׁוּרֶק, נְבַאֵר. מֵאֲשֶׁר נָמוּת. וְכֵן, מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ שֶׁנָּמוּת, וְכֵן. מִי יִתֵּן מוּתִי דְאַבְשָׁלוֹם, (שמואל ב' י"ט) שֶׁאָמוּת, כְּמוֹ. לְיוֹם קוּמִי לָעַד (צפניה ג') עַד בּוֹאִי בְשָׁלוֹם (מלכים א' כ"ב) שֶׁאָקוּם. שֶׁאָשׁוּב׃ (13) כי אשר ראיתם את מצרים וגו'. מַה שֶּׁרְאִיתֶם אוֹתָם אֵינוֹ אֶלָּא הַיּוֹם. הַיּוֹם הוּא שֶׁרְאִיתֶם אוֹתָם וְלֹא תוֹסִיפוּ עוֹד׃ (14) ילחם לכם. בִּשְׁבִילְכֶם. וְכֵן. כִּי ה' נִלְחָם לָהֶם. וְכֵן אִם לְאֵל תְּרִיבוּן (איוב י"ג) וְכֵן, וַאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי. (בראשית כ"ד) וְכֵן, הַאַתֶּם תְּרִיבוּן לַבַּעַל. (שופטים ו')׃ (15) מה תצעק אלי. לִמְּדָנוּ שֶׁהָיָה מֹשֶׁה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, אָמַר לוֹ הקב"ה לֹא עֵת עַתָּה לְהַאֲרִיךְ׃

und richten." s. oben 5, 21. ממתנו Als daß wir sterben sollen; stünde es mit Cholom punktirt, so hieße es ממותינו, unser Tod, da es aber Schuruk hat, so bedeutet es: als daß wir stürben, gleich Sam. 2, 19 bei Abschalom: מי יתן מותי daß ich stürbe; Zef. 3 ליום קומי daß ich aufstände, Chron. 2, 18: עד יום שובי daß ich zurückkehrte. (13) כי כאשר ראיתם היום daß ihr sie (die Egypter) sahet, war nur für heute, heute habt ihr sie gesehen, und nimmermehr! (14) ה' ילחם לכם wegen euch, ebenso נלחם להם Er streitet für sie; Ijob 13, 8: אם לאל תריבון für Gott wollt ihr streiten? desgl. Richt. 6 תריבון לבעל für den Baal-Götzen. (15) מה תצעק אלי Dies lehrt, daß Mosche im Gebete begriffen war, und Gott zu ihm sagte: Es ist jetzt nicht Zeit lange zu beten, da den Israeliten Gefahr droht!

אֵלָי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ׃ (16) וְאַתָּה הָרֵם אֶת־מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וּבְקָעֵהוּ וְיָבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה׃ (17) וַאֲנִי הִנְנִי מְחַזֵּק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וְיָבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו׃ (18) וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהִכָּבְדִי בְּפַרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו׃ (19) וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע

zu den Kindern Israel, daß sie aufbrechen. (16) Und du erhebe deinen Stab, und strecke deine Hand gegen das Meer, und spalte es, so werden die Kinder Israel mitten im Meere im Trockenen gehen. (17) Und ich werde verherrlicht werden an Pharao und an seiner ganzen Heeresmacht, an seinen Wagen und an seinen Reitern. (18) Und die Mizrajim werden erkennen, daß ich der Ewige bin, wann ich mich verherrliche an Pharao und an seinen Reitern. (19) Da brach der Engel Gottes auf, der vor dem Lager Israels ging, und ging hinter ihnen her, und so brach die Wolkensäule

רש״י

בִּתְפִלָּה, שֶׁיִּשְׂרָאֵל נְתוּנִין בְּצָרָה. מַה תִּצְעַק אֵלַי? הַדָּבָר תָּלוּי עָלַי, וְלֹא עָלֶיךָ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן: עַל בָּנַי וְעַל פֹּעַל יָדַי תְּצַוֻּנִי (ישעיה מ״ה): דבר אל בני ישראל ויסעו. אֵין לָהֶם אֶלָּא לִסַּע, שֶׁאֵין הַיָּם עוֹמֵד בִּפְנֵיהֶם, כְּדַאי זְכוּת אֲבוֹתֵיהֶם וְהֵם וְהָאֱמוּנָה שֶׁהֶאֱמִינוּ בִי וְיָצְאוּ לִקְרוֹעַ לָהֶם הַיָּם (מכילתא): (19) וילך מאחריהם. לְהַבְדִּיל בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, וּלְקַבֵּל חִצִּים וּבַלִּיסְטְרָאוֹת שֶׁל מִצְרַיִם. בְּכָל מָקוֹם הוּא אוֹמֵר מַלְאַךְ ה׳ וְכָאן מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים וְאֵין אֱלֹהִים בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא דַּיָּן; מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נְתוּנִין בַּדִּין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אִם לְהִנָּצֵל אִם לְהֵאָבֵד עִם מִצְרַיִם: ויסע עמוד הענן. כְּשֶׁחֲשֵׁיכָה, וְהִשְׁלִים עַמּוּד הֶעָנָן אֶת הַמַּחֲנֶה לְעַמּוּד הָאֵשׁ, לֹא

Oder mir (אלי) liegt die Sache ob, aber nicht dir, gleich Jes. 45 על בני wegen meiner Kinder und des Werkes meiner Hände. דבר אל בני ישראל ויסעו Sie haben nichts weiter zu thun, als vorwärts zu ziehen, das Meer soll ihnen nicht im Wege stehen, denn sie sind dessen würdig, durch die Verdienste ihrer Väter sowohl wie auch wegen ihres gläubigen Vertrauens zu mir, daß für sie das Meer gespalten werde! (19) וילך מאחריהם Und das egypt. Lager von dem der Isr. zu sondern, um die Pfeile und Geschosse der Egypter aufzufangen. Überall heißt es מלאך ה׳ und hier מלאך האלהים. אלהים bedeutet Richter, es lehrt, daß über die Israeliten in dieser Stunde Gericht gehalten wurde, ob sie gerettet werden oder mit den Egyptern untergehen sollten. ויסע עמוד

עַמּוּד הֶעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם׃ (20) וַיָּבֹא בֵּין ׀ מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר אֶת־הַלָּיְלָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלָּיְלָה׃ (21) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיּוֹלֶךְ יְהוָה ׀ אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל־הַלַּיְלָה וַיָּשֶׂם אֶת־הַיָּם לֶחָרָבָה וַיִּבָּקְעוּ

vor ihnen auf und stellte sich hinter sie. (20) Und kam zwischen das Lager Mizrajims und das Lager Jsraels, und so war (dort) Wolke und Finsterniß, und (hier) erleuchtete er die Nacht, und es nahete nicht dieses zu jenem die ganze Nacht. (21) Und Mosche streckte seine Hand gegen das Meer, da trieb der Ewige das Meer weg durch einen heftigen Ostwind die ganze Nacht, und machte das Meer zu trockenem Boden,

רש״י

נִסְתַּלֵּק הֶעָנָן. כְּמוֹ שֶׁהָיָה רָגִיל לְהִסְתַּלֵּק עַרְבִית לְגַמְרֵי, אֶלָּא נָסַע וְהָלַךְ לוֹ מֵאַחֲרֵיהֶם לְהַחֲשִׁיךְ לְמִצְרַיִם׃ (20) ויבא בין מחנה מצרים. מָשָׁל לִמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, וּבְנוֹ מְהַלֵּךְ לְפָנָיו בָּאוּ לִסְטִים לִשְׁבּוֹתוֹ, נְטָלוֹ מִלְּפָנָיו וּנְתָנוֹ לְאַחֲרָיו. בָּא זְאֵב מֵאַחֲרָיו, נְתָנוֹ לְפָנָיו. בָּאוּ לִסְטִים לְפָנָיו וּזְאֵבִים מֵאַחֲרָיו, נְתָנוֹ עַל זְרוֹעוֹ וְנִלְחַם בָּהֶם. כַּךְ׃ (הושע י״א) אָנֹכִי תִרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם קָחָם עַל זְרוֹעוֹתָיו׃ ויהי הענן והחשך. לְמִצְרַיִם׃ ויאר. עַמּוּד הָאֵשׁ אֶת הַלַּיְלָה לְיִשְׂרָאֵל וְהוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם כְּדַרְכּוֹ לָלֶכֶת כָּל הַלַּיְלָה. וְהַחֹשֶׁךְ שֶׁל עֲרָפֶל לְצַד מִצְרַיִם׃ וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה. מַחֲנֶה אֶל מַחֲנֶה (מכילתא)׃ (21) ברוח קדים עזה. בְּרוּחַ קָדִים שֶׁהִיא עַזָּה שֶׁבָּרוּחוֹת, הוּא הָרוּחַ, שֶׁהַקָּבָּ״ה נִפְרַע בָּהּ מִן הָרְשָׁעִים. (מכילתא) שֶׁנֶּאֱמַר בְּרוּחַ קָדִים אֲפִיצֵם. (ירמיה י״ח); יָבֹא קָדִים רוּחַ ה׳ (הושע י״ג) רוּחַ הַקָּדִים שְׁבָרֵךְ בְּלֵב יַמִּים (יחזקאל כ״ז); הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים (ישעיה

העגן Wenn es finster wurde und die Wolkensäule die Feuersäule ersetzen sollte, da wich die Wolke nicht, wie es gewöhnlich abends zu geschehen pflegt, sondern sie stellte sich hinter das Lager, um den Egyptern finster zu machen. (20) ויבא בין מחנה מצרים Dies ist mit dem Verhalten eines Reisenden zu vergleichen, der seinen Sohn vor sich her gehen läßt; kommen nun Räuber und wollen denselben gefangen nehmen, so läßt er den Sohn hinter seinen Rücken treten; kommt ein Wolf hinter ihm, so läßt er den Sohn vor sich treten; kommen aber Räuber vorn und Wölfe im Rücken, dann nimmt er den Sohn auf die Arme und kämpft gegen beide. So heißt es auch Hoschea 11, 3: Jch leitete Efrajim, ihn auf die Arme nehmend. ויהי הענן והחשך Für die Egypter. ויאר Die Feuersäule erleuchtete die Nacht für Jsrael und zog ihnen wie gewöhnlich die ganze Nacht voran, Finsterniß und Nebel waren auf der Seite der Egypter. ולא קרב זה אל זה es nahte sich ein Lager dem andern nicht. (21) ברוח קדים עזה Durch einen Morgenwind, welches

לְאֵיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיְנַעֵר
יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם׃ (28) וַיָּשֻׁבוּ
הַמַּיִם וַיְכַסּוּ אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים
לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם
לֹא־נִשְׁאַר בָּהֶם עַד־אֶחָד׃ (29) וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם
לָהֶם חֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם׃
(30) וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל
מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם

mung, und die Mizrajim flohen ihm entgegen, und so stürzte der Ewige die Mizrajim mitten ins Meer. (28) Und die Gewässer kehrten zurück und bedeckten die Wagen und die Reiter der ganzen Heeresmacht Pharao's, die ihnen nachgegangen waren ins Meer; nicht Einer blieb unter ihnen übrig. (29) Aber die Kinder Israel gingen im Trockenen, mitten im Meere, und das Wasser war ihnen eine Mauer zu ihrer Rechten und zu ihrer Linken. (30) Und so half der Ewige an demselben Tage Israel aus der Hand Mizrajims, und Israel

רש״י

לְתָקְפּוֹ הָרִאשׁוֹן: נסים לקראתו. שֶׁהָיוּ מְהוּמָמִים וּמְטֹרָפִים וְרָצִין לִקְרַאת הַמַּיִם: וינער ה׳. כְּאָדָם שֶׁמְּנַעֵר אֶת הַקְּדֵרָה וְהוֹלֵךְ הָעֶלְיוֹן לְמַטָּה, וְהַתַּחְתּוֹן לְמַעְלָה; כָּךְ הָיוּ עוֹלִין וְיוֹרְדִין וּמִשְׁתַּבְּרִין בַּיָּם, וְנָתַן הקב״ה בָּהֶן חַיּוּת לְקַבֵּל הַיִּסּוּרִין: וַיְנַעֵר: וְשַׁנֵּיק, הוּא לָשׁוֹן טִירוּף בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בְּמִדְרְשֵׁי אֲגָדָה: (28) לכל חיל פרעה. כַּךְ דֶּרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לִכְתּוֹב לַמֶּ״ד יְתֵירָה, כְּמוֹ: לְכָל כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת, וְכֵן: לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן לְכָל עֲבוֹדָתוֹ וִיתֵדוֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם לְכָל כְּלֵיהֶם, וְאֵינָהּ אֶלָּא תִקּוּן לָשׁוֹן: (30) וירא ישראל את מצרים מת. שֶׁפְּלָטָן הַיָּם אֶל שְׂפָתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל, כְּשֵׁם שֶׁאָנוּ עוֹלִים מִצַּד זֶה כָּךְ הֵם

בקר Zur Zeit des Tagesanbruches. לאיתנו zu seiner ersten Gewalt. נסים לקראתו Sie waren so verwirrt und betäubt, daß sie dem Wasser zuliefen. וינער ה׳ Gott stürzte sie, wie wenn man einen Topf umstürzt, das oberste nach unten und das unterste nach oben kehrt, so wurden sie auch im Meere auf- und abgeworfen, und Gott gab ihnen noch Lebenskraft, die Schmerzen zu empfinden. וינער Onk. ושניק chaldäisch verwirren, ist oft im Midr. zu finden. (28) ויכסו את הרכב . . . לכל חיל פרעה Es pflegt oft ein ל׳ überflüssig zu stehen, wie לכל כליו, לכל כלי המשכן M. 2, 27, es ist dies eine Eigenthümlichkeit der Sprache. (30) את מצרים מת Das Meer warf sie an das Ufer, damit die Israeliten nicht sagen könnten, so gut wie wir von dieser Seite herausgehen, können auch jene von einer andern

מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם׃ (31) וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהֹוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהֹוָה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהֹוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ׃ פ ש״ש

טו (1) אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהֹוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר

sah die Mizrajim todt am Ufer des Meeres. (31) Als Israel sah die große Macht, die der Ewige geübt an Mizrajim, da fürchtete das Volk den Ewigen, und vertrauete dem Ewigen und Mosche, seinem Knechte.

15. (1) Damals sang Mosche u. die Kinder Israel diesen Gesang dem Ewigen, u. sprachen also:

רש״י

עוֹלִין מִצַּד אַחֵר רָחוֹק מִמֶּנּוּ וְיִרְדְּפוּ אַחֲרֵינוּ׃ (31) את היד הגדולה. אֶת הַגְּבוּרָה הַגְּדוֹלָה שֶׁעָשְׂתָה יָדוֹ שֶׁל הקב״ה. וְהַרְבֵּה לְשׁוֹנוֹת נוֹפְלִין עַל לְשׁוֹן יָד, וְכוּלָּן לְשׁוֹן יַד מַמָּשׁ הֵן, וְהַמְּפָרֵשׁ יְתַקֵּן הַלָּשׁוֹן אַחַר עִנְיַן הַדִּבּוּר׃

טו (1) אז ישיר משה. אָז כְּשֶׁרָאָה הַנֵּס, עָלָה בְּלִבּוֹ שֶׁיָּשִׁיר שִׁירָה. וְכֵן׃ אָז יְדַבֵּר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע י׳); וְכֵן וּבַיִת יַעֲשֶׂה לְבַת פַּרְעֹה (מלכים א׳ ז׳); חָשַׁב בְּלִבּוֹ, שֶׁיַּעֲשֶׂה לָהּ. אַף כָּאן יָשִׁיר׃ אָמַר לוֹ לִבּוֹ שֶׁיָּשִׁיר, וְכֵן עָשָׂה, וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר׃ אשירה לה׳. וְכֵן, בִּיהוֹשֻׁעַ, כְּשֶׁרָאָה הַנֵּס, אָמַר לוֹ לִבּוֹ שֶׁיְּדַבֵּר, וְכֵן עָשָׂה, וַיֹּאמֶר לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן שִׁירַת הַבְּאֵר, שֶׁפָּתַח בָּהּ אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל, פֵּירֵשׁ אַחֲרָיו׃ עֲלִי בְאֵר עֱנוּ לָהּ; אָז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בָּמָה. (מלכים א׳ י״ב); פֵּירְשׁוּ בוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁבִּקֵּשׁ לִבְנוֹת וְלֹא בָנָה, לָמַדְנוּ, שֶׁהַיּו״ד עַל שֵׁם הַמַּחֲשָׁבָה

Seite kommen und uns verfolgen. (31) את היד הגדלה Die große Macht, welche Gottes Hand ausgeübt. יד hat mehrfache Bedeutung, ist überall die Hand, als Vollstreckerin der That, als Macht darunter gemeint, man muß es nur nach dem jeweiligen Sinne der Rede erklären.

15. (1) אז ישיר משה Damals, als er das Wunder sah, wurde sein Herz gestimmt ein Loblied zu singen. Ebenso Jos. 10 אז ידבר יהושע; Könige 1, 7: ובית יעשה er beschloß ein Haus zu bauen, auch hier bedeutet ישיר: es kam ihm die Eingebung, ein Loblied anzustimmen, was er auch that; sie sprachen: „Ich will singen dem Ewigen.“ So auch bei Jehoschua, als er das Wunder sah, sagte ihm sein Herz zu sprechen, was auch geschah: Er sprach vor ganz Israel. Dasselbe gilt vom Brunnenliede M. 4, 21, 17, welches ebenfalls mit אז ישיר beginnt, bei welchem es heißt: Steig auf, Brunnen, stimmt ihm ein Lied an! אז יבנה שלמה Kön. 1, 11, 7 erklären die Weisen Israels Sanh. 9: er wollte bauen, that es aber nicht. Hieraus ersehen wir, daß das י in יבנה eine Absicht, (nicht die Zukunft) bezeichnet;

אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ

Ich singe dem Ewigen, daß er hehr war, hehr, Roß

רש"י

נאמרה, זהו ליישב פשוטו. אבל מדרשו אמרו רבותינו ז"ל מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה וכן בכולן, חוץ משל שלמה, שפירשוהו. בקש לבנות ולא בנה, ואין לומר וליישב לשון הזה כשאר דברים הנכתבים בלשון עתיד והן מיד, כגון: ככה יעשה איוב (איוב א׳): על פי ה׳ יחנו. ויש אשר יהיה הענן (במדבר ט׳). לפי שהן דבר ההוה תמיד, ונופל בו, בין ל׳ עתיד, בין ל׳ עבר, אבל זה שלא היה אלא לשעה, אינו יכול ליישבו בלשון הזה: כי גאה גאה, כתרגומו. דבר אחר: כי גאה גאה, על כל השירות, וכל מה שאקלס בו עוד יש בו תוספות, ולא כמדת מלך בשר ודם, שמקלסין אותו ואין בו: סוס ורוכבו. שניהם קשורים זה בזה, והמים מעלין אותן ויורדין לעומק, ואינן נפרדין: רמה. השליך, וכן: ורמיו לגו אתון נורא (דניאל ג׳). ומדרש אגדה: כתוב אחד אומר: רמה, וכתוב אחד אומר: ירה, מלמד שהיו עולין לרום ויורדין לתהום: כמו מי ירה אבן פנתה? (איוב

dies der Wortsinn. Die Weisen des Midrasch erblicken in אז ישיר einen Hinweis auf die Wiederbelebung der Todten, welche dadurch in der heil. Schrift ihre Begründung findet. So ist es auch bei den übrigen angeführten Stellen, ausgenommen אז יבנה שלמה, wo es heißt: er wollte bauen, führte es aber nicht aus. Man kann jedoch diesen Ausdruck nicht wie andere ähnliche nehmen, die in der zukünft. Zeit gegeben sind, wo aber die Handlung gleich geschieht, wie z. B. ככה יעשה איוב so pflegt Ijob zu thun; על פי ה׳ יחנו, weil eine stets wiederkehrende Handlung sowohl künftig als auch vergangen gebraucht werden kann; hier aber (bei אז ישיר) wo es nur temporär geschah, kann es nicht so gedeutet werden. כי גאה גאה Onk. übersetzt: Er ist erhaben über alles Erhabene. Nach anderer Meinung kommt die Verdoppelung des גאה zu sagen: Er hat etwas gethan, was kein Sterblicher zu thun vermag: Der Mensch stürzt seinen Gegner vom Rosse, er aber stürzt Roß und Reiter ins Meer. Darum ist diese Verdoppelung der Sätze in dem ganzen Gesange durchgeführt. Er ist hocherhaben über alle Lobgesänge; wenn man noch so viel ihm anrühmte, so bliebe doch noch viel zu rühmen übrig; nicht wie bei den Menschen, welche manchmal wegen Eigenschaften belobt werden, die sie gar nicht besitzen. סוס ורכבו Beide waren aneinander gebunden, das Wasser trieb sie in der Höhe, und sie sanken in die Tiefe, ohne sich zu trennen. רמה er warf, ebenso Dan. 3, 22 ורמו לגו אתון נורא man warf sie in den brennenden Ofen. Die Agada bemerkt hiezu: Einmal steht רמה und einmal ירה בים, was anzeigt, daß sie herauf kamen und wieder in die Tiefe sanken, ירה wie Ijob 38 מי ירה אבן

בַּיָּם׃ (2) עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי

und seinen Reiter warf ins Meer! (2) Mein Sieg und Sang ist Jah: Er war meine Hülfe; der mein Gott, ihn will ich rühmen; Gott meines Vaters, ihn will

רש״י

ל״ח), מִלְמַעְלָה לְמַטָּה׃ (2) עזי חמרת יה. אונקלוס תַּרְגֵּם? תּוּקְפִּי וְתוּשְׁבַּחְתִּי, עָזִּי, כְּמוֹ׃ עֻזִּי בְּשׁוּרֶק. וְזִמְרָת, כְּמוֹ׃ וְזִמְרָתִי, וַאֲנִי תָּמֵהַּ עַל לְשׁוֹן הַמִּקְרָא שֶׁאֵין לָךְ כָּמוֹהוּ בִּנְקוּדָתוֹ בַּמִּקְרָא אֶלָּא בְּג׳ מְקוֹמוֹת שֶׁהוּא סָמוּךְ אֵצֶל וְזִמְרָת, וְכָל שְׁאַר מְקוֹמוֹת נָקוּד שׁוּרֶק; ה׳ עֻזִּי וּמָעֻזִּי (ירמיה ט״ז) עֻזִּי אֵלֶיךָ אֶשְׁמוֹרָה (תהלים נ״ט). וְכֵן כָּל תֵּיבָה בָּהּ שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַנְּקוּדָה מְלָאפוּ״ם, כְּשֶׁהִיא מַאֲרֶכֶת בְּאוֹת שְׁלִישִׁית וְאֵין הַשְּׁנִיָּה בִּשְׁוָא בַּחֲטַף, הָרִאשׁוֹנָה נְקוּדָה בְּשׁוּרֶק, כְּגוֹן׃ עֹז, עֻזִּי; רוֹק, רֻקִּי; חֹק, חֻקִּי; עוֹל, עֻלּוֹ; יָסִיר עוּלּוֹ; כֹּל, כֻּלּוֹ, וְשָׁלִישִׁים עַל כֻּלּוֹ; וְאֵלּוּ ג׳ עָזִּי וְזִמְרָת שֶׁל כָּאן וְשֶׁל יְשַׁעְיָה, וְשֶׁל תְּהִלִּים נְקוּדִים בַּחֲטַף קָמַץ׃ וְעוֹד אֵין בְּאֶחָד מֵהֶם כָּתוּב׃ וְזִמְרָתִי אֶלָּא׃ וְזִמְרָת, וְכֻלָּם סָמוּךְ לָהֶם וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה, לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר לְיַשֵּׁב לְשׁוֹן הַמִּקְרָא שֶׁאֵין עָזִּי כְּמוֹ עֻזִּי; וְלֹא וְזִמְרָת כְּמוֹ׃ וְזִמְרָתִי, אֶלָּא עָזִּי שֵׁם דָּבָר הוּא כְּמוֹ הַיּוֹשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם (שם קכ״ג); שׁוֹכְנִי בְּחַגְוֵי סֶלַע (עובדיה א׳) שׁוֹכְנִי סְנֶה (דברים ל״ג). וְזֶהוּ הַשֶּׁבַח, עָזִּי

wer warf ihren סנתה Eckstein? von oben in die Tiefe. (2) עזי וזמרת יה Onk. übersetzt es תוקפי ותושבחתי Meine Macht und mein Lob. עזי wie עוזי mit Schuruk, וזמרת wie וזמרתי, was mir aber sehr auffallend ist, denn wir finden nur drei ähnliche Stellen so punktirt, wobei auch וזמרת vorkommt, sonst ist es mit Schuruk punktirt, Jer. 16, 19: ה׳ עזי ומעזי, Ps. 59 עזי אליך אשמורה; allgemein erhält jedes Wort, das mit Melopum punktirt, wenn es um einen dritten Buchstaben verlängert wird, und der zweite Buchstabe kein Schwa hat, als Schuruk im ersten Buchstabe, wie עול ,עלי ,כל ,כלו ,עלי ושלשים על כלו ,עז ,עזי ,רוק ,רקי ,חק ,חקי, nur diese drei hier, Jes. 25, 5, und Ps. 59 sind mit Kamez chatuf punktirt; ferner steht bei keinem וזמרתי, sondern וזמרת, bei welchen überall auch ויהי לי לישועה vorkömmt, deßwegen glaube ich Folgendes bemerken zu müssen: daß עזי nicht wie עֻזִּי und וזמרת nicht wie וזמרתי zu lesen ist, sondern עזי ist ein Hauptwort, wie in Ps. 123: היושבי בשמים, M. 5, 33: שוכני סנה; dies also ist das Lob, die Macht und die Stärke Gottes, das war meine Hilfe! וזמרת ist verbunden mit יה, wie Richter 5, לעזרת ה׳, Jes. 9, בעברת ה׳, Kohel. 3, על דברת und וזמרת bedeutet wie M. 3, 25: לא תזמר, Jes. 25, זמיר עריצים abschneiden, abmähen, und heißt: Die Macht und Vergeltung Gottes war unsere Hilfe. Das Wort ויהי darf uns nicht befremden, weil es nicht heißt היה, denn wir haben noch ähnliche Beispiele: Kön. 1, 6:

וַאֲרֹמְמֶנְהוּ׃ (3) יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה

ich erheben. (3) Der Ewige ist ein Mann des Krie=

רש"י

עזי וזמרת יה: הוא היה לי לישועה. וזמרת דבוק הוא לתיבת השם, כמו לעזרת השם. (שופטים ה׳): בעברת ה׳ (ישעיה ט׳); על דברת בני האדם (קהלת ג׳). ולשון וזמרת לשון לא תזמור (ויקרא כ״ה); זמיר עריצים (ישעיה כ״ה) לשון כיסוח וכריתה. עזו ונקמתו של אלהינו היה לנו לישועה. ואל תתמה על לשון: ויהי שלא נאמר: היה, שיש לנו מקראות מדברים בלשון זה, וזה דוגמתו: את קירות הבית סביב להיכל ולדביר, ויעש צלעות סביב (מלכים א׳ ו׳) היה לו לומר, עשה צלעות סביב. וכן בדברי הימים (בס׳ י׳): ובני ישראל היושבים בערי יהודה וימלוך עליהם רחבעם, היה לו לומר: מלך עליהם רחבעם; מבלתי יכולת ה׳ וישחטם (במדבר י״ד) היה לו לומר שחטם; והאנשים אשר שלח משה וגו׳ וימתו (שם), מתו היה לו לומר. ואשר לא שם לבו אל דבר ה׳ ויעזוב (שמות ט׳), היה לו לומר עזב: זה אלי. בכבודו נגלה עליהם, והיו מראין אותו באצבע, ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים: ואנוהו. אונקלוס תרגם, לשון: נוה, נוה שאנן (ישעיה ל״ג): לנוה צאן (שם ס״ה). דבר אחר. ואנוהו, לשון נוי אספר נויו ושבחו לבאי עולם כגון: מה דודך מדוד

ויעש צלעות, sollte heißen עשה, ebenso Chron. 2, 10, 17: וימלך עליהם anstatt מלך, M. 4, 14: מבלתי יכולת ה׳ וישחטם für שחטם; M. 4, 14, 37: וימותו anstatt מתו, ויעזוב für עזב. זה אלי In seiner Herrlichkeit offenbarte er sich ihnen, sie zeigten sich gleichsam mit den Fingern die Wunder, so daß eine Magd beim Meere gesehen, was kein Profetenauge erschauete. ואנוהו Nach Onk. Ich errichte ihm eine Wohnung (נוה), Jes. 33: נוה שאנן eine friedliche Wohnung. Oder ואנוהו wie נוי Pracht, ich verkündige seine Herrlichkeit und sein Lob aller Welt; ähnlich im Hohel. 5, 19: Was ist dein Freund vor anderen Freunden? mein Freund ist u. s. w. אלהי אבי Er ists, ihn will ich erheben! אלהי אבי Nicht ich bin's, der ihn zu heilgen anfängt, sondern seine Heiligkeit und Göttlichkeit ward mir schon von meinen Vätern eingeprägt. (3) ה׳ איש מלחמה Herr des Krieges, ähnlich wie Ruth 1 איש נעמי der Herr Noamis. Jedes איש, אישך bedeutet Herr: וחזקת והיית לאיש d. h. zum Helden. ה׳ שמו Seine Kriege werden nicht durch Waffen geführt,

יְהוָה שְׁמוֹ׃ (4) מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־

ges; der Ewige — ist sein Name. (4) Pharao's Wagen und Heeresmacht schleuderte er ins Meer, der Ausbund seiner Wagenkämpfer ward versenkt ins

רש״י

דודי צח וְאָדום, וְכָל הָעִנְיָן: אלהי אבי. הוא זֶה וַאֲרוֹמְמֶנְהוּ. אֱלֹהֵי אָבִי. לֹא אֲנִי תְחִלַּת הַקְּדוּשָּׁה אֶלָּא מֻחְזֶקֶת וְעוֹמֶדֶת לִי הַקְּדוּשָּׁה וֶאֱלָהוּתוֹ עָלַי מִימֵי אֲבוֹתַי: (3) ה׳ איש מלחמה. בַּעַל מִלְחָמוֹת, כְּמוֹ אִישׁ נָעֳמִי (רות א׳) וְכָל אִישׁ וְאִישֵׁךְ מְתוּרְגְּמִין: בַּעַל; וְכֵן: וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ (מלכים א׳ ב׳), לְגִבּוֹר: ה׳ שמו. מִלְחֲמוֹתָיו לֹא בִכְלֵי זַיִן אֶלָּא בִשְׁמוֹ הוּא נִלְחָם, כְּמוֹ וַאֲנִי בָא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם ה׳ צְבָאוֹת (שמואל א׳ י״ז). דָּבָר אַחֵר: ה׳ שְׁמוֹ, אַף בְּשָׁעָה שֶׁהוּא נִלְחָם וְנוֹקֵם מֵאוֹיְבָיו אוֹחֵז הוּא בְּמִדָּתוֹ, לְרַחֵם עַל בְּרוּאָיו וְלָזוּן אֶת כָּל בָּאֵי עוֹלָם, וְלֹא כְמִדַּת מַלְכֵי אֲדָמָה, כְּשֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִלְחָמָה, פּוֹנֶה עַצְמוֹ מִכָּל עֲסָקִים, וְאֵין בּוֹ כֹחַ לַעֲשׂוֹת זוֹ וָזוֹ: (4) ירה בים. שַׁדִּי בְיַמָּא, שַׁדִּי לָ׳ יְרִיָּה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: אוֹ יָרֹה יִיָּרֶה (שמות י״ט). אוֹ אִשְׁתַּדָּאָה יִשְׁתְּדֵי. וְהַתָּ״ו מְשַׁמֵּשׁ בְּאֵלּוּ בְמָקוֹם יִתְפַּעֵל: ומבחר. שֵׁם דָּבָר, כְּמוֹ מֶרְכָּבִי מִשְׁכָּב, מִקְרָא קֹדֶשׁ: טבעו. אֵין טְבִיעָה אֶלָּא בְמָקוֹם טִיט (מכילתא), כְּמוֹ טָבַעְתִּי בִּיוֵן מְצוּלָה (תהלים ס״ט) וַיִּטְבַּע יִרְמְיָהוּ בַּטִּיט (ירמי׳ ל״ח) מְלַמֵּד שֶׁנַּעֲשָׂה הַיָּם טִיט לִגְמוֹל לָהֶם כְּמִדָּתָם שֶׁשִּׁעְבְּדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֹמֶר

sondern durch seinen Namen allein, wie es Sam. 1, 17 heißt: Ich komme an dich im Namen Gottes, des Herrn der Heerschaaren. Oder: Selbst wenn Gott rächend gegen seine Feinde kämpft, so bethätigt er daneben dennoch seine milden, göttlichen Eigenschaften, erbarmt sich seiner Geschöpfe, und gibt Nahrung allen Bewohnern der Welt. Nicht so die Erden-Könige, wenn sie im Kriege begriffen sind, wenden sie sich von anderen Beschäftigungen ab, sie können nicht dies und Jenes vollführen. (4) ירה בים Onk. שדי werfen, auch Mos. 2, 19: ירה יירה übersetzt er אשתדאה ישתדי, das ת׳ darin dient als Zeichen des Hitpael. ומבחר Ist ein Hauptwort, wie מרכב, משכב, מקרא קדש. טבעו heißt immer versinken in schlammigen Grund, gleich Ps. 69, 3: טבעתי ביון מצולה ich versank in dem Schlamm der Tiefe; Jer. 38 ויטבע ירמיה בטיט Jirmija versank im Schlamme. Dies zeigt an, daß das Meer schlammig geworden, um ihnen mit gleichem

סוּף׃ (5) תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אָבֶן׃ (6) יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ

Schilfmeer. (5) Wassermassen bedeckten sie; sie sanken in die Tiefen wie Stein. (6) Deine Rechte, Ewiger, verherrlicht durch Kraft, deine

רש״י

וּבִלְבֵנִים׃ (5) יכסימו. כְּמוֹ יְכַסּוּם, וְהַיּו״ד הָאֶמְצָעִית יְתֵרָה בוֹ, וְדֶרֶךְ מִקְרָאוֹת בְּכָךְ, כְּמוֹ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן (דברים ח׳); יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ. (תהלים ל״ו) וְהַיּו״ד רִאשׁוֹנָה שֶׁמַּשְׁמַעַת לָשׁוֹן עָתִיד כַּךְ פֵּרְשֵׁהוּ׃ טָבְעוּ בְּיַם סוּף, כְּדֵי שֶׁיַּחְזְרוּ הַמַּיִם וִיכַסּוּ אוֹתָן. יְכַסְיֻמוּ אֵין דּוֹמֶה לוֹ בְּמִקְרָא בִּנְקוּדָתוֹ. וְדַרְכּוֹ לִהְיוֹת בִּנְקוּדָתוֹ יְכַסְיוּמוּ מְלַא״פּוּם׃ כמו אבן. וּבְמָקוֹם אַחֵר׃ צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת. וּבְמָקוֹם אַחֵר יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ, הָרְשָׁעִים כַּקַּשׁ הוֹלְכִים וּמְטַרְפִּין עוֹלִין וְיוֹרְדִין. בֵּינוֹנִים כָּאֶבֶן, וְהַכְּשֵׁרִים כַּעוֹפֶרֶת שֶׁנָּחוּ מִיָּד׃ (6) ימינך, ימינך. שְׁנֵי פְעָמִים כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין אֶת רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, הַשְּׂמֹאל נַעֲשֵׂית יָמִין׃ ימינך ה׳ נאדרי בכח, לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל׃ וִימִינְךָ הַשֵּׁנִית תִּרְעַץ אוֹיֵב. אוֹתָהּ יָמִין עַצְמָהּ תִּרְעַץ אוֹיֵב, מַה שֶּׁאִ״אֶ לְאָדָם לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מְלָאכוֹת בְּיָד אַחַת׃ נאדרי. הַיּו״ד יְתֵרָה, כְּמוֹ׃ רַבָּתִי עָם, שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת, גְּנוּבְתִי יוֹם׃ תרעץ אויב. תָּמִיד הִיא רוֹעֶצֶת וּמְשַׁבֶּרֶת הָאוֹיֵב. וְדוֹמֶה לוֹ, וַיִּרְעֲצוּ

Maße zu vergelten, indem auch sie den Israeliten harte Lehmarbeiten auferlegten. (5) יכסימו gleich יכסום das mittlere י ist überflüssig, es gibt mehrere ähnliche Beispiele, wie Ps. 139: ירבו anstatt ,ירביון מחול Ps. 36; ירוו anstatt ירויון. Das erste י aber die Zukunft bezeichnend, ist so zu erklären: Sie sanken in das Schilfmeer, damit das Wasser komme und sie b e d e c k e. יכסימו hat ungewöhnliche Punktation, denn es sollte mit Cholom (Melopum) punktirt sein. כמו אבן An einer andern Stelle heißt es: צללו כעופרת, an einer dritten: יאכלמו כקש d. h. die Ruchlosen wurden hin und her, auf und nieder getrieben wie S t r o h, die Mittelmäßigen wie S t e i n, die Besten unter ihnen gingen gleich unter wie B l e i. (6) ימינך ה׳ steht zweimal, d. h. wenn Israel den Willen Gottes nachlebt, wird die Linke (die schwache Hand) zur Rechten (zur starken.) נאדרי בכח Verherrlicht durch Kraft, die Israeliten zu retten, während die Rechte Gottes den Feind zerschmettert. Nach meiner Auffassung also lautet es also: Dieselbe Rechte zerschmettert den Feind, was ein Mensch nicht im Stande ist, nämlich zwei Verrichtungen mit einer Hand zu vollführen. Der einfache Sinn ist demnach: ימינך Deine Rechte, die verherrlicht ist durch Kraft, ימינך diese zerschmettert den Feind. Desgleichen Ps. 92, כי הנה אויביך ה׳ (doppelt). נאדרי wie ,גנבתי ,רבתי עם

יְמִֽינְךָ֙ יְהֹוָ֔ה תִּרְעַ֖ץ אוֹיֵֽב׃ (7) וּבְרֹ֥ב גְּאוֹנְךָ֖ תַּהֲרֹ֣ס קָמֶ֑יךָ תְּשַׁלַּח֙ חֲרֹ֣נְךָ֔ יֹאכְלֵ֖מוֹ כַּקַּֽשׁ׃ (8) וּבְר֤וּחַ אַפֶּ֙יךָ֙ נֶ֣עֶרְמוּ מַ֔יִם

Rechte, Ewiger, zerschmettert den Feind. (7) Und in deiner Erhabenheit Größe, zertrümmerst du deine Gegner, du lässest los deine Zornglut, die verzehrt sie wie Stoppeln. (8) Und durch den Hauch deiner Nase stauchten

רש"י

וַיְרוֹצְצוּ אֶת יִשְׂרָאֵל. בְּשׁוֹפְטִים (סימן י׳)׃ (7) וברב גאונך. זֹאת הַיָּד בִּלְבָד רוֹעֶצֶת הָאוֹיֵב. כְּשֶׁהוּא מְרוֹמָם בְּרוֹב גְּאוֹנוֹ, אָז יַהֲרֹס קָמָיו, וְאִם בְּרוֹב גְּאוֹנוֹ לְבַד אוֹיְבָיו נֶהֱרָסִים קַל וָחוֹמֶר כְּשֶׁשִּׁלַּח בָּם חֲרוֹן אַף יֹאכְלֵמוֹ׃ תהרוס. תָּמִיד אַתָּה הוֹרֵס קָמֶיךָ הַקָּמִים נֶגְדְּךָ, וּמִי הֵם הַקָּמִים כְּנֶגְדּוֹ? אֵלּוּ הַקָּמִים עַל יִשְׂרָאֵל; וְכֵן הוּא אוֹמֵר׃ כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן (תהלים פ״ג); וּמַה הִיא הַהֲמָיָה? עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד; וְעַל זֶה קוֹרֵא אוֹתָם אוֹיְבָיו שֶׁל מָקוֹם׃ (8) וברוח אפיך. הַיּוֹצֵא מִשְּׁנֵי נְחִירַיִם שֶׁל אַף דִּבֵּר הַכָּתוּב כִּבְיָכוֹל בַּשְּׁכִינָה דּוּגְמַת מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם, כְּדֵי לְהַשְׁמִיעַ אֹזֶן הַבְּרִיּוֹת, כְּפִי הַהֹוֶה שֶׁיּוּכְלוּ לְהָבִין דָּבָר כְּשֶׁאָדָם כּוֹעֵס יוֹצֵא רוּחַ מִנְּחִירָיו; וְכֵן׃ עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ (תהלים י״ח); וְכֵן וּמֵרוּחַ אַפּוֹ יִכְלוּ (איוב ד׳) וְהוּא שֶׁאָמַר׃ לְמַעַן שְׁמִי אַאֲרִיךְ אַפִּי. (ישעיה מ״ח); כְּשֶׁזַּעְפּוֹ נַח, נְשִׁימָתוֹ אֲרוּכָה, וּכְשֶׁהוּא כּוֹעֵס נְשִׁימָתוֹ קְצָרָה; וּתְהִלָּתִי אֶחֱטָם לָךְ (שם); לְמַעַן תְּהִלָּתִי אָשִׂים חֹטֶם בְּאַפִּי לִסְתּוֹם נְחִירַי בִּפְנֵי הָאַף וְהָרוּחַ, שֶׁלֹּא יֵצְאוּ לָךְ בִּשְׁבִילְךָ אֶחֱטֹם׃ כְּמוֹ׃ נְאָקָה בְּחֹטֶם, בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דף נ״א) כָּךְ נִרְאֶה בְּעֵינַי. וְכָל

תרעץ אויב. Beständig zerschmetterte sie ihn, wie in Richt. 10: וירעצו וירוצצו sie bedrückten u. zertraten fortwährend. (7) תהרס Beständig zermalmst du deine Widersacher, welche sich gegen dich erheben. Wer sind diese? die sich gegen Israel erheben. So in Ps. 83: denn deine Feinde toben, worin besteht dies? Gegen dein Volk ersinnen sie listige Anschläge, daher heißen sie Feinde Gottes. (8) וברוח אפיך Der Hauch, welcher durch die Nasenlöcher herausgeht. Die Schrift spricht von Gott gleichsam wie von einem irdischen Könige, um den Gedanken verständlicher zu machen. Wenn der Mensch zürnt, geht ein Schnauben aus seiner Nase, ähnlich Ps. 18: es stieg ein Dampf aus seiner Nase (באפו); ebenso Ijob 4, 9: Vor dem Hauche seiner Nase vergehen sie (ומרוח אפו). Das sagt auch Jes. 48: Um meines Namens Willen schiebe ich meinen Zorn auf (אאריך אפי), wenn sich der Zorn gelegt hat, sind die Athemzüge lang, wenn man aber zürnt, sind sie kurz. Jes. 48: Meines Lobes wegen halte ich an mich, ich will gleichsam die Nase zuhalten, daß keine Luft hinaus geht. אחטם, wie Talm. Sab. 51: נאקה בחוטם Das Einstechen eines Nasenringes, zur Bändigung der Thiere. Ich denke, daß jeds אף und חרון sowie חרה eine und dieselbe Bedeutung hat, so Ijob

נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־

sich Gewässer, stand wie ein Damm das Fließende, gerannen Wassermassen im Herzen des Meeres.

רש"י

אף וחרון שבמקרא אני אומר כן, חרה אף כמו ועצמי חרה מני חורב (איוב ל׳) לשון שרפה ומוקד שהנחרים מתחממים ונחרים בעת הקצף, וחרון מגזרת חרה, כמו רצון, מגזרת רצה, וכן חמה, לשון חמימות על כן הוא אומר וחמתו בערה בו (אסתר ד׳), ובנוח החמה אומר: נתקררה דעתו: נערמו מים. אונקלוס תרגם לשון ערימות. ולשון צחות המקרא כמו ערמת חטים. (שיר ז׳); ונצבו כמו נד יוכיח: נערמו. ממוקד רוח שיצא מאפך יבשו המים, והם נעשו כמין גלים וכריות של ערמה, שהם גבוהים: כמו נד. כתרגומו: כשור, כחומה: נד לשון: צבור וכנוס. כמו. נד קציר ביום נחלה (ישעיה י״ז) כונס כנד (תהלים ל״ב); לא כתוב: כונס כנאד, אלא: כנד. ואלו היה, כנד כמו: כנאד, וכונס לשון הכנסה, היה לו לכתוב: מכנים כבנאד מי הים, אלא כונס לשון: אוסף וצבור הוא: וכן: קמו נד אחד ויעמדו נד אחד (יהושע ג׳); ואין לשון: קימה ועמידה בנאדות אלא בחומות וצבורים. ולא מצינו נאד נקוד אלא במלאפום כמו: שימה דמעתי בנאדך (תהלים נ״ו); את נאד החלב (שופטים ד׳): קפאו. כמו וכגבינה תקפיאני (איוב י׳); שהוקשו ונעשו כאבנים והמים זורקים את

30: ועצמי חרה מני חרב In Glut verzehrt sich mein Gebein, wie ein Brand, der aus den erhitzten Nasenlöchern des Zürnenden hinausgeht; חרון ist von חרה, sowie רצון von רצה, so heißt חֵמָה Zorn von חַם warm, (auch חמה Sonne), daher in Esther 4: וחמתו בערה בו sein Grimm entbrannte in ihm; wenn der Zorn sich aber legt, sagt man: er kühlte sich ab. נערמו מים Onk. gibt es mit חכימא מיא die Wasser sind belehrt worden, (gleich: והנחש היה ערום) eigentlich ist es gleich Hohel. 7: בטנך ערמת חטים dein Leib eine Weizengarbe; der Satz: „sie standen wie eine Mauer“ liefert den Beweis dazu. נערמו Von dem heißen Winde, der von deinem Zürnen ausging, wurden die Wasser ausgetrocknet, und so hoch wie Getreidehaufen. כמו נד Onk. eine Mauer, נד bedeutet sammeln und aufhäufen, wie Jes. 17: נד קציר, Ps. 33: כונס כנד, es heißt nicht כונס כבנאד wie ein Schlauch, sondern כנד, denn wäre כנד dasselbe wie כנאד, und כונס hieße einführen, so müßte es מכנים כבנאד heißen, allein כונס heißt aufhäufen, sammeln, wie in Jes. 3: ויעמדו נד אחד sie standen wie eine Mauer, die Ausdrücke קם und עמד passen nicht bei Schläuchen, sondern sind bei Mauern und Haufen gebräuchlich. נאד ist auch überall mit Cholem punktirt, wie Ps. 56: שימה דמעתי בנאדך Richter 4: נאד החלב den Milchschlauch. קפאו wie Jjob 10: וכגבינה תקפיאני Hast wie Käse mich gerinnen lassen; sie

(9) Es sprach der Feind: Ich jage nach, erreiche, theile Beute, satt ihrer werde meine Gier, ich ziehe mein Schwert aus, vertilgen soll sie

יָם׃ (9) אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי

רש״י

הַמִּצְרִיִּים עַל הָאֶבֶן בְּכֹחַ, וְנִלְחָמִים בָּם בְּכָל מִינֵי קוֹשִׁי׃ בלב ים. בְּחֹזֶק הַיָּם וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן; עַד לֵב הַשָּׁמַיִם (דברים ד׳); בְּלֵב הָאֵלָה (שמואל ב׳ י״ח); לָשׁוֹן עִיקָרוֹ וְתָקְפּוֹ שֶׁל דָּבָר׃ אמר אויב. לְעַמּוֹ כְּשֶׁפִּיתָּם בִּדְבָרִים אֶרְדּוֹף וְאַשִּׂיגֵם וַאֲחַלֵּק שָׁלָל עִם שָׂרַי וַעֲבָדַי׃ תמלאמו. תִּתְמַלֵּא מֵהֶם נַפְשִׁי רוּחִי וּרְצוֹנִי, וְאַל תִּתְמַהּ עַל תֵּיבָה הַמְדַבֶּרֶת בִּשְׁתַּיִם, תִּמְלָאֵמוֹ׃ תִּמָּלֵא מֵהֶם? יֵשׁ הַרְבֵּה בְּלָשׁוֹן הַזֶּה׃ כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נְתַתָּנִי (שופטים א׳) כְּמוֹ נָתַתָּ לִי, וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלוֹם, (בראשית ל״ז), כְּמוֹ דַּבֵּר עִמּוֹ. בָּנַי יְצָאוּנִי (ירמיה י׳) כְּמוֹ יָצְאוּ מִמֶּנִּי, מִסְפַּר צְעָדַי אַגִּידֶנּוּ (איוב ל״א), כְּמוֹ אַגִּיד לוֹ. אַף כַּאן תִּמְלָאֵמוֹ, תִּמָּלֵא נַפְשִׁי מֵהֶם׃ אריק חרבי. אֶשְׁלוֹף, וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא מֵרִיק אֶת הַתַּעַר בִּשְׁלִיפָתוֹ, וְנִשְׁאַר רֵיק, נוֹפֵל בּוֹ לָשׁוֹן הֲרָקָה, כְּמוֹ מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם. וְכֵלָיו יָרִיקוּ (ירמיה מ״ח) וְאַל תֹּאמַר אֵין לָשׁוֹן רֵיקוּת נוֹפֵל עַל הַיּוֹצֵא אֶלָּא עַל הַתִּיק וְעַל הַשַּׂק וְעַל הַכְּלִי שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה, אֲבָל לֹא עַל הַחֶרֶב וְעַל הַיַּיִן, וְנִדְחוֹק וּלְפָרֵשׁ׃ אָרִיק חַרְבִּי

erstarrten, wurden hart wie Stein, das Wasser warf die Egypter mit aller Kraft auf diesen und sie hatten einen schweren Todeskampf zu erleiden. בלב ים In der Gewalt des Meeres. Die Schrift pflegt sich so auszudrücken: M. 4, 11: עד לב השמים bis mitten an den Himmel. Sam. 2, 18: האלה in das Mark der Linde, d. h. die Wurzel und die Stärke einer Sache. (9) אמר אויב Zu seinem Volke, als er es überredete: Ich will verfolgen, sie einholen und Beute theilen mit meinen Heerführern und Dienern. תמלאמו für תמלא מהם, es gibt solcher viele: Jes. 25, ארץ הנגב נתתני für נתת לי, M. 1, 37: דברו לשלום für דבר עמו, Jer. 10, בני יצאוני für יצאו ממני u. a. אריק חרבי ich ziehe mein Schwert, weil die Scheide dadurch leer wird (רק), paßt אריק, wie מריקים שקיהם sie leerten aus ihre Säcke, Jer. 48, וכליו יריקו. Man wende nicht ein, daß das Leeren sich nicht auf das bezieht, was man herauszieht, sondern auf das, wovon es herausgezogen wird, hier also nicht auf das Schwert, sondern auf die Scheide, und man müßte mithin אריק חרבי ich bewaffne mich mit meinem Schwerte übersetzen, gleich וירק את חניכיו bewaffnen, wir finden aber הורקה auch auf das Herausgenommene bezogen: Hohel. שמן תורק Oel wird geleert; Jer. 48, ולא הורק מכלי dort heißt es nicht, daß Gefäß wurde nicht geleert, sondern der Wein wurde

תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי׃ (10) נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ
יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים׃
(11) מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה
נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה־פֶלֶא׃
(12) נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ׃

meine Hand. (10) Da bliesest du mit dem Hauche es deckte sie das Meer; sie sanken tief wie Blei in mächtige Gewässer. (11) Wer ist wie du unter den Mächten, Ewiger! wer wie du, verherrlicht in Heiligkeit, furchtbar im Lobe, Wunderthäter! (12) Du strecktest deine Rechte, da verschlang sie die Erde.

רש"י

בלשון וירק את חניכיו (בראשית י"ד) אודיין בחרבי, מצינו הלשון מוסב אף על היוצא: שמן תורק (שיר א') לא הורק מכלי אל כלי (ירמיה שם); לא הורק הכלי אין כתיב כאן, אלא לא הורק היין מכלי אל כלי. מצינו הלשון מוסב על היין. וכן: והריקו חרבותם על יופי חכמתך (יחזקאל כ"ח). דחירם: תורישמו. לשון רישות ודלות כמו מוריש ומעשיר (שמואל א' ב'): (10) נשפת. לשון הפכה וכן, גם נשף בהם (ישעיה מ'): צללו. שקעו עמקו לשון מצולה. כעופרת. אבר פלו"ם בלע"ז Ploum: Plomb, (בו"יח): (11) באלים. בחזקים, כמו ואת אילי הארץ לקח (יחזקאל י"ז) אילותי לעזרתי חושה (תהלים כ"ב): נורא תהלות. יראו מלהגיד תהלותיך פן ימעיטו כמ"ש: לך דומיה תהלה (תהלים ס"ה): (12) נטית ימינך. כשהקב"ה נוטה ידו הרשעים כלים ונופלים לפי שהכל נתון בידו ונופלים בהטייתם, וכן הוא אומר. וה' יטה ידו וכשל עוזר ונפל עזור (ישעיה ל"א) משל לכלי זכוכית הנתונים בידי אדם מטה

nicht geleert; ebenso Ezech. 28, והריקו חרבותם. — תורישמו es wird sie *arm* machen, wie Sam. 1, 2: מוריש ומעשיר er macht arm und reich. (10) נשפת Heißt anhauchen, gleich Jes. 40, נשף בהם er bläst sie an. צללו sie sanken, כעופרת wie Blei (11) באלים unter den Mächtigen, wie Ezech. 17, אלי הארץ die Mächtigen des Landes, Ps. 22, אילותי meine Stärke. נורא תהלות man muß sich fürchten, sein Lob auszusprechen, man könnte es verringern, denn dir ist Schweigen Lob, Ps. 62, 2. (12) נטית ימינך Wenn Gott seine Hand neigt, stürzen die Bösen und sie vergehen, weil Alles in seinen Händen liegt, wie es Jes. 31, 3 heißt: Gott streckt seine Hand aus, da strauchelt die Stütze und sinkt der Unterstützte. Gleich dem Glasgeschirre, welches man auf der Hand trägt, wankt die Hand ein wenig, fällt das Geschirr herab und zerbricht. תבלעמו ארץ Daraus folgt, daß sie doch beerdigt wurden, zum Lohne

(13) נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעָזְּךָ אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ׃ (14) שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת׃ (15) אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ

(13) Nun führst mit deiner Gnade du dies Volk, das du erlöset; du leitest es mit deiner Macht zur Wohnung deiner Heiligkeit. (14) Es hören's die Völker, sie beben; Zittern ergreift die Bewohner Peleschets. (15) Da erschreken die Stammfürsten Edoms, die Anführer Moabs ergreift ein Zittern; sie

רש״י

יָדוֹ מְעַט וְהֵן נוֹפְלִין וּמִשְׁתַּבְּרִין: תבלעמו ארץ. מִכָּאן שֶׁזָּכוּ לִקְבוּרָה בִּשְׂכַר שֶׁאָמְרוּ ה' הַצַּדִּיק: (13) נהלת. לְשׁוֹן מְנַהֵל, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן נוֹשֵׂא וְסוֹבֵל וְלֹא דִקְדֵּק לְפָרֵשׁ אַחַר לָשׁוֹן הָעִבְרִית: (14) ירגזון. מִתְרַגְּזִין: יושבי פלשת. מִפְּנֵי שֶׁהָרְגוּ אֶת בְּנֵי אֶפְרַיִם שֶׁמִּהֲרוּ אֶת הַקֵּץ וְיָצְאוּ בְחָזְקָה כַּמְּפוֹרָשׁ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים וַהֲרָגוּם אַנְשֵׁי גַת: (15) אלופי אדום אילי מואב. וַהֲלֹא לֹא הָיָה לָהֶם לִירָא כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי לֹא עֲלֵיהֶם הוֹלְכִים אֶלָּא מִפְּנֵי אֲנִינוּת שֶׁהָיוּ מִתְאוֹנְנִים וּמִצְטַעֲרִים עַל כְּבוֹדָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. (מכילתא): נמוגו. נָמַסּוּ כְּמוֹ: בִּרְבִיבִים תְּמוֹגְגֶנָּה (תהלים ס״ה): אָמְרוּ עָלֵינוּ הֵם בָּאִים לְכַלּוֹתֵינוּ וְלִירַשׁ אֶת אַרְצֵנוּ: (16) תפול

dafür, weil sie ausriefen: Gott ist der Gerechte! **(13)** נהלת Du führtest, Onk. du trugst sie und hattest Geduld mit ihnen, was aber mit dem Hebräischen nicht übereinstimmt. **(14)** ירגזון Sie bebten. **יושבי פלשת** Weil die Pelischtim die Söhne Efrajims umbrachten, welche vor der Zeit mit Gewalt aus Egypten zogen, wie in Chron. 1, 7 zu lesen ist: es erschlugen sie die Leute von Gath **(15)** אלופי אדום Sie hätten ja gar nichts zu fürchten gehabt, da doch die Israeliten nicht gegen sie herzogen, allein sie waren bestürzt, weil den Israeliten so viel Ehre zu Theil wurde. נמגו Sie zerflossen, ähnlich 65, 11: ברבבים תמוגגנה mit Güssen erweiche sie; sie sagten, sie kommen auch über uns, um unser Land zu erobern. **(16)** תפול עליהם אימתה Furcht, über die noch Fernen, ופחד Angst, über die Nahen, dem ähnlich in Jos. 2: Wir hörten . . . . . da zerfloß unser Herz. עד יעבר steht hier zweimal, nach Onk. bis dein Volk den

רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן׃ (16) תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ קָנִיתָ׃ (17) תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ׃ (18) יְהוָה ׀

verzagen alle Bewohner Kenaans. (16) Es überfalle sie Angst und Schrecken, vor der Größe deines Armes verstummen sie wie Stein, bis hinübergezogen dein Volk, Ewiger, bis hinübergezogen dies Volk, das du erworben. (17) O bringe sie und pflanze sie ein auf das Gebirge deines Eigenthums, befestigt zu deinem Sitz, den du bereitet, Ewiger, in das Heiligthum, Herr, das deine Hände gegründet. (18) Der Ewige

רש״י

עלידם אימתה. על הרחוקים (מכילתא). ופחד. על הקרובים, כענין שנאמר: כי שמעו את אשר הוביש וגו׳ (יהושע ב׳): עד יעבר עד יעבר. כתרגומו: קנית. חבבת משאר אומות, כחפץ הקנוי בדמים יקרים שחביב על האדם: (17) תביאמו. נתנבא משה שלא יכנם לארץ, לכך לא נאמר תביאנו: מכון לשבתך. מקדש של מטה מכוון כנגד כסא של מעלה אשר פעלת: מקדש ה׳. הטעם עליו זקף גדול, להפרידו מתיבת השם של אחריו, המקדש אשר כוננו ידיך ה׳; חביב בית המקדש שהעולם נברא ביד אחת שנאמר: אף ידי יסדה ארץ (ישעיה מ״ח); ומקדש בשתי ידים. ואימתי יבנה בשתי ידים? בזמן שה׳ ימלוך לעולם ועד, לעתיד לבא שכל המלוכה שלו: (18) לעולם ועד. לשון עולמות הוא, והו״יו בו יסוד

Arnon und den Jarden überschritt. קנית Du liebtest sie mehr als andere Völker, so wie dem Menschen das um hohen Preis erkaufte Gut sehr theuer ist. (17) תביאמו Mosche profezeite hier, daß er nicht in Palästina einziehen werde, daher steht nicht תביאנו du wirst u n s bringen. מכון לשבתך Das irdische Heiligthum, das du geschaffen, ist dem himmlischen Throne gleichsam gegenüber gestellt. (Vergl. Jes. 66, 1). מקדש Hat ein זקף גדול, um es von dem folgenden ה׳ zu trennen: Das Heiligthum, welches du, Ewiger gegründet. Als Beweis, wie lieb das irdische Heiligthum ihm sei, heißt es Jes. 48, 13: אף ידי יסדה ארץ Gott schuf die Welt mit e i n e r Hand, das Heiligthum aber mit beiden: מקדש אדני כוננו י ד י ך; der Bau des heil. Tempels mit beiden Händen wird jedoch erst dann vollendet sein, wenn das Gottesreich von aller Welt anerkannt sein wird. (18) ה׳ ימלך

יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃ (19) כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם׃ פ ש״ש

(20) וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן אֶת־הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֶאןָ כָל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת׃ (21) וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם׃ ס (22) וַיַּסַּע מֹשֶׁה

wird regieren immer und ewig. (19) Als Pharao's Rosse kamen mit seinen Wagen und Reitern ins Meer, und der Ewige über sie zurück brachte die Gewässer des Meers, die Kinder Israel aber im Trocknen gingen mitten im Meer. (20) Auch nahm Mirjam die Verkünderin, die Schwester Aharons die Pauke in ihre Hand, und alle Weiber zogen aus hinter ihr mit Pauken und in Reigen. (21) Und Mirjam antwortete jenen: Singet dem Ewigen, denn erhaben, erhaben ist er; Roß und seinen Reiter warf er ins Meer. (22) Und Mosche ließ Israel

רש״י

לְפִיכָךְ הוּא פְּתוּחָה; אֲבָל: אָנֹכִי הַיּוֹדֵעַ וָעֵד (ירמיה כ״ט) שֶׁהַוָּי״ו בּוֹ שִׁמּוּשׁ קְמוּצָה הִיא: (19) כי בא סוס פרעה. כַּאֲשֶׁר בָּא (גיטין צ״ו) (20) ותקח מרים הנביאה. הֵיכָן נִתְנַבְּאָה? כְּשֶׁהִיא אֲחוֹת אַהֲרֹן: קוֹדֶם שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, אָמְרָה: עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן וכו׳ כִּדְאִיתָא בְּסוֹטָה (דף י״ב). ד״א אֲחוֹת אַהֲרֹן לְפִי שֶׁמָּסַר נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ כְּשֶׁנִּצְטָרְעָה נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ: את התף. כְּלִי שֶׁל מִינֵי זֶמֶר: בתפים ובמחולות. מוּבְטָחוֹת הָיוּ צַדְקָנִיּוֹת שֶׁבַּדּוֹר שֶׁהַקָּבָּ״ה עוֹשֶׂה לָהֶם נִסִּים וְהוֹצִיאוּ תֻּפִּים מִמִּצְרַיִם: (21) ותען להם מרים. מֹשֶׁה אָמַר שִׁירָה לָאֲנָשִׁים הוּא אוֹמֵר, וְהֵם עוֹנִין אַחֲרָיו: וּמִרְיָם אָמְרָה שִׁירָה לַנָּשִׁים (מכילתא): (22) ויסע משה.

לעולם ועד das ו׳ gehört zum Stamme, deswegen ist es mit Patach (d. i. das ע mit Segol) punktirt, hingegen Jer. 29: היודע ועד ich bin allwissend und Zeuge, wo das das ו׳ Bedienungsbuchstabe ist, wird es mit Komaz (das ע mit Zere) punktirt. (19) כי בא Dieses bedeutet . . . als. (20) מרים הנביאה Wo profezeite sie? Als sie noch die Schwester Aharons allein war, bevor Mosche geboren wurde, profezeiete sie die Goburt Mosches, und daß er die Israeliten befreien werde. Oder, weil Aharon inbrünstig für sie betete, als sie mit Aussatz gestraft wurde, s. M. 4, 12, 11, daher wird sie die Schwester Aharons genannt. את התף Ein Musik-Instrument. בתפים ובמחולות Mit Pauken und Tänzen. Die frommen Frauen dieses Zeitalters waren der Zuversicht, daß Gott ihretwegen Wunder üben wird, und nahmen deshalb aus Egypten solche Instrumente mit. ותען להם מרים Mosche sang Loblieder den Männern vor, Mosche sang erst und sie wiederholten, und Mirjam sang Loblieder den Frauen vor. (22) ויסע משה (im Hifil),

את־ישראל מים־סוף ויצאו אל־מדבר־שור וילכו שלשת־ימים במדבר ולא־מצאו מים׃ (23) ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם על־כן קרא־שמה מרה׃ (24) וילנו העם על־

aufbrechen vom Schilfmeer, und sie zogen hinaus in die Wüste Schur; da gingen sie drei Tage in der Wüste und fanden kein Wasser. (23) Und sie kamen nach Mara, und konnten kein Wasser trinken von Mara, denn es war bitter. Daher nannte man seinen Namen Mara. (24) Und das

רש״י

הסיען בעל כרחם, שעטרו מצרים סוסיהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות. והיו ישראל מוציאין אותן בים, וגדולה היתה בזת ים, מבזת מצרים, שנאמר: (שיר א׳). תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף, לפיכך הוצרך להסיען בעל כרחם (מכילתא): (23) ויבואו מרתה. כמו למרה, ה״א בסוף תיבה במקום למ״ד בתחילתה והת״ו היא במקום ה״א הנשרשת בתיבת מרה, ובסמיכתה כשהיא נדבקת לה״א שהוא מוסיף במקום הלמ״ד תהפך הה״א של שרש לת״ו וכן כל ה״א שהיא שרש בתיבה תתהפך לת״ו בסמיכתה, כמו. חמה אין לי. (ישעיה כ״ז); וחמתו בערה בו (אסתר א׳). הרי ה״א של שרש נהפכת לת״ו מפני שנסמכת אל הוי״ו הנוספת וכן, עבד ואמה. הנה אמתי בלהה (בראשית ל׳) לנפש חיה; וזהמתו חיתו לחם (איוב ל״ג). בין הרמה (שופטים ד׳). ותשובתו הרמתה (שמואל א׳ ז׳): (24) וילונו. לשון נפעל הוא, וכן התרגום לשון נפעל הוא: ואתרעמו; וכן דרך לשון תלונה להסב הדבור אל האדם, מתלונן, מתרעם, ולא אמר לונן, רועם, וכן יאמר הלועז דקומפ״ל שינ״ק שי״ו בלע״ז Decomplai (מיספערגניגט, מוגלופריעדען זיין):

er zwang sie wider Willen zum Aufbruch; denn die Egypter hatten ihre Pferde mit Geschmeiden von Gold, Silber und Edelsteinen geschmückt, welche die Israeliten (nach den Midr.) im Meere fanden, so daß die Beute am Meere größer als die in Egypten war, daher im Hohel. 1, 11: Goldene Kettchen wurden dir gemacht mit silbernen Pünktchen; deswegen mußte sie Mosche mit Gewalt fortführen. (23) ויבאו מרתה wie למרה, das ה׳ zu Ende vertritt das ל׳ zu Anfang, das ת׳ steht statt des ה׳, welches im Stamme מרה liegt, trifft dieses nun mit dem ה׳ welches statt des ל׳ steht zusammen, so geht ersteres in ת׳ über; solcherweise geht jedes ה׳ im Stamme in ת׳ über, wenn noch ein Buchstabe hinzukommt, wie aus חמה Jes. 27 wird Est. 8 וחמתו, das ה׳ im Stamme geht also in ת׳ über, wegen des hinzukommenden ו׳, so aus M. 3, 25: עבד ואמה wird M. 1, 30: הנה אמתי aus לנפש חיה Ijob 33: חיתו aus Richter 4, בין הרמה Sam. 1, 9: הרמתה. (24) וילונו Ist der Nifal. Onk. übersetzt ואתרעמו sie waren

מֹשֶׁה לֵּאמֹר מַה־נִּשְׁתֶּה׃ (25) וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיּוֹרֵהוּ יְהוָה עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמָּיִם שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ׃ (26) וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֺתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו כָּל־הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא־אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי

Volk murrte wider Mosche und sprach: Was sollen wir trinken? (25) Und er schrie zum Ewigen; da zeigte ihm der Ewige ein Holz, das warf er in das Wasser, da wurde das Wasser süß. Dort setzte er ihm Gesetz und Recht, und dort versuchte er es. (26) Und sprach: Wenn du hörest auf die Stimme des Ewigen, deines Gottes, und was recht ist in seinen Augen, thust, und horchest auf seine Gebote, und beobachtest seine Gesetze: so werde ich keine der Krankheiten, die ich gelegt auf Mizrajim, auf dich legen, denn

רש״י

(25) שם שם לו. בְּמָרָה נָתַן לָהֶם מִקְצָת פַּרְשִׁיּוֹת שֶׁל תּוֹרָה שֶׁיִּתְעַסְּקוּ בָהֶם: שַׁבָּת, וּפָרָה אֲדוּמָה וְדִינִין (סנהדרין מ׳): ושם נסהו. לָעָם, וְרָאָה קְשִׁי עָרְפּוֹ שֶׁלֹּא נִמְלְכוּ בְמשֶׁה בְּלָשׁוֹן יָפָה: בַּקֵּשׁ עָלֵינוּ רַחֲמִים שֶׁיִּהְיֶה לָנוּ מַיִם לִשְׁתּוֹת; אֶלָּא נִתְלוֹנְנוּ: (26) אם שמוע תשמע. זוֹ קַבָּלָה שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם: תעשה. הִיא עֲשִׂיָּה: והאזנת. תַּטֶּה אָזְנַיִם לְדַקְדֵּק בָּהֶם: כל חקיו. דְּבָרִים שֶׁאֵינָן אֶלָּא גְזֵרַת מֶלֶךְ בְּלֹא שׁוּם טַעַם וְיֵצֶר הָרַע מְקַנְטֵר עֲלֵיהֶם מַה אִיסּוּר בְּאֵלּוּ? לָמָּה נֶאֶסְרוּ? כְּגוֹן: לְבִישַׁת כִּלְאַיִם וַאֲכִילַת חֲזִיר וּפָרָה אֲדוּמָה, וְכַיּוֹצֵא בָהֶם: לא אשים עליך. וְאִם אָשִׂים הֲרֵי הוּא כְּלֹא הוּשָׂמָה, כִּי אֲנִי ה׳ רוֹפְאֶךָ, זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ. (מכילתא).

murrend. So wird תלונה immer zurückführend gebraucht; es heißt daher; מתרעם, מתלונ׳, und nicht לונן, רועם; im französischen se décomplaisans, sich beklagend wo das zurückführende שי׳-se sich ausgedrückt wird. (25) שם שם לו Dort in Mara gab er ihnen einige Vorschriften der Thora, mit welchen sie sich befassen sollten: Sabbath-Gesetze, das Mein und Dein betreffend. ושם נסהו Er sah, daß das Volk hartnäckig war; sie forderten das Wasser von Mosche nicht bittend, daß er die göttl. Barmherzigkeit anrufe, sondern sie murrten gleich. (26) אם שמוע תשמע das תשמע geht auf die Traditions-Lehre, die sie annehmen sollen. תעשה auf die Ausübung. והאזנת Du wirst dein Ohr willig neigen, um alles genau zu erforschen. כל חקיו Dinge, welche Befehle enthalten, ohne daß deren Grund angegeben wäre, gegen welche der böse Trieb streitet und fragt warum soll Dieses oder Jenes ge- oder verboten sein? z. B. das Tragen der Kleider aus Wolle, gemischt mit Flachs, der Genuß des verbotenen Fleisches חזיר, Para

אֲנִי יְהוָה רֹפְאֶךָ׃ ס חמישי (27) וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וְשָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם עַל־הַמָּיִם׃

טז (1) וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילִם וּבֵין סִינָי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (2) וַיִּלּוֹנוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־

ich der Ewige bin dein Arzt. (27) Und sie kamen nach Elim, und dort waren zwölf Wasserquellen und siebenzig Palmbäume, und sie lagerten dort am Wasser.

16. (1) Und sie brachen auf von Elim und kamen die ganze Gemeinde der Kinder Israel, in die Wüste Sin, die zwischen Elim und Sinai, am fünfzehnten Tage des zweiten Monats, nach ihrem Auszuge aus dem Lande Mizrajim. (2) Da murrte die ganze Gemeinde

רש״י

וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ׃ כִּי אֲנִי ה׳ רוֹפְאֶךָ וּמְלַמֶּדְךָ תּוֹרָה וּמִצְוֹת, לְמַעַן תִּנָּצֵל מֵהֶם, כְּרוֹפֵא הַזֶּה, הָאוֹמֵר לָאָדָם׃ אַל תֹּאכַל דָּבָר זֶה פֶּן יְבִיאֲךָ לִידֵי חוֹלִי, וְהוּא אִזּוּן מִצְוֹת וְכֵן הוּא אוֹמֵר׃ רִפְאוּת תְּהִי לְשָׁרֶּךָ (משלי ג׳)׃ (27) שתים עשרה עינות מים. כְּנֶגֶד י״ב שְׁבָטִים נִזְדַּמְּנוּ לָהֶם, וְשִׁבְעִים תְּמָרִים כְּנֶגֶד שִׁבְעִים זְקֵנִים׃

טז (1) בחמשה עשר יום. נִתְפָּרֵשׁ הַיּוֹם שֶׁל חֲנִיָּה זוֹ לְפִי שֶׁבּוֹ בַּיּוֹם כָּלְתָה הַחֲרָדָה שֶׁהוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם וְהֻצְרְכוּ לַמָּן. לְלַמְּדֵנוּ שֶׁאָכְלוּ מִשִּׁירֵי הַבָּצֵק שִׁשִּׁים וְאַחַת סְעוּדוֹת, וְיָרַד לָהֶם מָן בְּט״ו בְּאִיָּר, וְיוֹם א׳ בְּשַׁבָּת הָיָה, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דף פ״ז)׃ (2) וילונו. לְפִי שֶׁכָּלָה הַלֶּחֶם׃ (3) מי יתן מותנו.

לא אשים עליך Aduma u. a. Und wenn ich sie auch auferlegen werde, so sind sie als nicht auferlegt zu betrachten, denn ich der Ewige bin dein Arzt. Der Wortsinn ist: ich, Gott bin dein Arzt und belehre dich, wie du die Religionsgebote beobachten sollst, nämlich wie ein Arzt, der zum Kranken sagt, du darfst dieses oder jenes nicht essen, weil du dir sonst Leiden zuziehen würdest. So sagt auch Sal. 3, 8: Heilung wird sie deinem Leibe sein. (27) שתים עשרה עינות Zwölf Quellen, den 12 Stämmen, und 70 Palmen, den 70 Ältesten entsprechend.

16. (1) בחמשה עשר יום Dieser Rasttag wird deshalb angegeben, weil an diesem Tage der Mundvorrath, welchen sie aus Egypten mitgeführt, zu Ende gegangen war, und sie des Manna's bedürftig wurden. Wir erfahren hiervon, daß sie von den Überresten des ungesäuerten Brodes 61 Mahlzeiten genossen haben; das Manna fiel den 15 Ijar, der auf den ersten Tag der Woche fiel, siehe Talmud Sabbath 87. (2) וילונו Sie murrten, weil das Brod zu ende war.

מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר׃ (3) וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד־
יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל־סִיר
הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לָשֹׂבַע כִּי־
הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית
אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעָב׃ ס (4) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם
מִן־הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ דְבַר־
יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי
אִם־לֹא׃ (5) וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ

der Kinder Israel wider Mosche und Aharon in der Wüste. (3) Und die Kinder Israel sprachen zu ihnen; Wären wir doch gestorben durch die Hand des Ewigen im Lande Mizrajim, da wir saßen bei dem Fleischtopfe, da wir Brod aßen zur Sättigung; denn ihr habt uns herausgeführt in diese Wüste, um diese ganze Versammlung zu tödten durch Hunger. (4) Da sprach der Ewige zu Mosche: Siehe, ich will euch regnen lassen Brod vom Himmel, und das Volk soll hinausgehen und sammeln den Bedarf jedes Tages an seinem Tage; damit ich es versuche, ob es wandeln wird nach meiner Weisung, oder nicht. (5) Und es geschehe, am sechsten Tage, wenn

רש״י

שֶׁנָּמוּת, וְאֵינוֹ שֵׁם דָּבָר, כְּמוֹ. מִיתָתֵנוּ אֶלָּא כְּמוֹ
עֲשׂוֹתֵנוּ, חֲנוֹתֵנוּ, שׁוּבֵנוּ: לַעֲשׂוֹת אֲנַחְנוּ. לַחֲנוֹת אֲנַחְנוּ.
לָמוּת אֲנַחְנוּ. תַּרְגּוּמוֹ. לְוַי דְמִיתְנָא. לוּ מַתְנוּ. הַלְוַאי
וְהָיִינוּ מֵתִים: (4) דבר יום ביומו. צוֹרֶךְ אֲכִילַת יוֹם
יִלְקְטוּ בְּיוֹמוֹ, וְלֹא הַיּוֹם לְצוֹרֶךְ מָחָר. (מכילתא).
למען אנסנו הילך בתורתי. אִם יִשְׁמְרוּ מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת
בּוֹ, שֶׁלֹּא יוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא יֵצְאוּ בְּשַׁבָּת לִלְקוֹט:
(5) והיה משנה. לַיּוֹם וּלְמָחֳרָת. משנה. עַל שֶׁהָיוּ
רְגִילִים לִלְקוֹט יוֹם יוֹם שֶׁל שְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ. אוֹמֵר
אֲנִי, אֲשֶׁר יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה לְאַחַר שֶׁיָּבִיאוּ יִמְצְאוּ

(3) מי יתן מותינו O, daß wir stürben! מותנו ist kein Hauptwort wie מותנו, sondern wie עשותנו daß wir thäten, חנותנו, daß wir lagerten, שובנו daß wir zurückkehrten (d. i. die optative Form); לו מתנו übersetzt Onkelos לוי דמיתנא wenn wir doch stürben! (4) דבר יום ביומו Soviel man für einen Tag zum essen braucht; sie sollen Tag für Tag sammeln, nicht aber heute schon für morgen. למען אנסנו Ich will sie prüfen, ob sie in meiner Lehre wandeln und die hier angeführten Gesetzesbestimmungen befolgen werden, nämlich von Manna nichts übrig zu lassen, und am Sabbath nicht zu sammeln. (5) והיה משנה Zweifach, für heute und für morgen. משנה Weil sie an Wochentagen nur für den Tagesbedarf sammelten, so

אֵת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל־אֲשֶׁר יִלְקְטוּ יוֹם ׀ יוֹם׃ (6) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (7) וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל־יְהוָה וְנַחְנוּ

sie zubereitet, was sie einbringen, so soll es das Doppelte sein gegen das, was sie sammeln tagtäglich. (6) Und Mosche und Aharon sprachen zu allen Kindern Israel: Am Abend sollt ihr erkennen, daß der Ewige euch ausgeführt aus dem Lande Mizrajim. (7) Und am Morgen sollt ihr sehen die Herrlichkeit des Ewigen, da er gehört euer Murren wider den Ewigen; denn

רש״י

מִשְׁנֶה בִמְדִידָה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ, וְיִמְדּוּ יוֹם יוֹם; וְזֶהוּ לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה, בְּלִקִּיטָתוֹ הָיָה נִמְצָא לֶחֶם מִשְׁנֶה. וְזֶהוּ עַל כֵּן הוּא נוֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמָיִם, נוֹתֵן לָכֶם בְּרָכָה. פוּי שן (רייכליך, פיעל) בְּבַיִת לְמַלְּאוֹת הָעוֹמֶר פַּעֲמַיִם לְלֶחֶם יוֹמָיִם: (6) ערב. כְּמוֹ לָעֶרֶב: וידעתם כי ה׳ הוציא אתכם מארץ מצרים. לְפִי שֶׁאֲמַרְתֶּם לָנוּ: כִּי הוֹצֵאתֶם אוֹתָנוּ תֵּדְעוּ כִּי לֹא אֲנַחְנוּ הַמּוֹצִיאִים, אֶלָּא ה׳ הוֹצִיא אֶתְכֶם שֶׁיָּגִיז לָכֶם אֶת הַשְּׂלָיו: (7) ובוקר וראיתם. לֹא עַל הַכָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנֵּה, כְּבוֹד ה׳ נִרְאָה בֶּעָנָן נֶאֱמַר, אֶלָּא, כָּךְ אָמַר לָהֶם: עֶרֶב, וִידַעְתֶּם כִּי הַיְכֹלֶת בְּיָדוֹ לִיתֵּן תַּאֲוַתְכֶם וּבָשָׂר יִתֵּן אַךְ לֹא בְּפָנִים מְאִירוֹת יִתְנֶנָּה לָכֶם, כִּי שֶׁלֹּא כְהוֹגֶן שְׁאֶלְתֶּם אוֹתוֹ וּמִכֶּרֶס מְלֵאָה, וְהַלֶּחֶם שֶׁשְּׁאֶלְתֶּם לְצוֹרֶךְ, בִּירִידָתוֹ לַבֹּקֶר תִּרְאוּ אֶת כְּבוֹד אוֹר פָּנָיו שֶׁיּוֹרִידֵהוּ לָכֶם דֶּרֶךְ חִבָּה, בַּבֹּקֶר שֶׁיֵּשׁ שָׁעוֹת לַהֲכִינוֹ, וְטַל מִלְמַעְלָה וְטַל מִלְּמַטָּה, מַה

denke ich, אשר יביאו bedeutet: nachdem sie es nach Hause gebracht, ward es erst doppelt משנה, daher: לקטו לחם משנה nach dem Auflesen war es zweifacher Vorrath, deshalb steht auch: er gibt euch am sechsten Tage doppelt, er gibt euch Segensfülle im Hause, den Omer zweimal zu füllen, für zwei Mahlzeiten. (6) ערב wie לערב. וידעתם כי ה׳ הוציא Weil ihr uns sagtet, Ihr habet uns herausgeführt, so sollt ihr erfahren, daß nicht wir, sondern Gott euch aus Egypten geführt hat, nnd er euch auch die Wachteln zuführen wird! (7) ובקר ראיתם „Ihr werdet sehen" bezieht sich nicht auf die Herrlichkeit, von der es heißt: Die Herrlichkeit des Ewigen erschien in einer Wolke. Mosche sagte blos: Abends werdet ihr erfahren, daß Gott die Macht besitzt, eueren Wunsch zu gewähren, Fleisch wird er euch geben, aber nicht in Liebe, da ihr es unanständig und mit sattem Magen gefordert habt; das verlangte Brod als nothwendiges Bedürfniß, das wird euch huld- und liebevoll gegeben, des Morgens, da man Zeit hat, es gehörig zubereiten zu können; oben und unten wird Thau sein, wie in einem Behälter

מָה כִּי תַלִּונוּ עָלֵינוּ׃ (8) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתֵת יְהוָה לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבֹּעַ בִּשְׁמֹעַ יְהוָה אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם מַלִּינִם עָלָיו וְנַחְנוּ מָה לֹא־עָלֵינוּ תְלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל־יְהוָה׃ (9) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן אֱמֹר אֶל־

was sind wir, daß ihr murret wider uns. (8) Und Mosche sprach: Indem der Ewige euch geben wird am Abend Fleisch zu essen, und Brod am Morgen zur Sättigung, da der Ewige gehört euer Murren, das ihr murret wider ihn; denn was sind wir? Nicht wider uns ist euer Murren, sondern wider den Ewigen. (9) Und Mosche sprach zu Aharon: Sprich zu der

רש״י

כְּמוּנַח בְּקוּפְסָא׃ את תלונותיכם על ה׳. כְּמוֹ אֲשֶׁר עַל ה׳׃ ונחנו מה. מָה אֲנַחְנוּ חֲשׁוּבִין? כי תלינו עלינו. שֶׁתַּרְעִימוּ עָלֵינוּ אֶת הַכֹּל אֶת בְּנֵיכֶם וּנְשֵׁיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם וְעֶרֶב רַב. וְעַל כָּרְחוֹ אֲנִי זָקוּק לְפָרֵשׁ׃ תָּלִינוּ בְּלָשׁוֹן תַּפְעִילוּ מִפְּנֵי דְגֵשׁוּתוֹ וּקְרִיָּיתוֹ, שֶׁאִלּוּ הָיָה רָפֶה, הָיִיתִי מְפָרְשׁוֹ בְּלָשׁוֹן תִּפָּעֲלוּ, כְּמוֹ וַיָּלֶן הָעָם עַל מֹשֶׁה; אוֹ אִם הָיָה דָגֵשׁ וְאֵין בּוֹ יו״ד וְנִקְרָא׃ תַּלּוֹנוּ, הָיִיתִי מְפָרְשׁוֹ לָשׁוֹן תִּתְלוֹנְנוּ; עַכְשָׁיו הוּא מַשְׁמַע תַּלִּינוּ אֶת אֲחֵרִים כְּמוֹ בִּמְרַגְּלִים׃ וַיַּלִּינוּ אֵלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה (במדבר י״ד)׃ (8) בשר לאכל. וְלֹא לָשׂוֹבַע לִמְּדָה תוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁאֵין אוֹכְלִין בָּשָׂר לָשׂוֹבַע׃ וּמָה רָאָה לְהוֹרִיד לֶחֶם בַּבֹּקֶר, וּבָשָׂר בָּעֶרֶב? לְפִי שֶׁהַלֶּחֶם שֶׁאָלוּ כְהוֹגֶן שֶׁאִי אֶפְשַׁר לוֹ לְאָדָם בְּלֹא לֶחֶם אֲבָל בָּשָׂר שֶׁאָלוּ שֶׁלֹּא כְהוֹגֶן, שֶׁהַרְבֵּה בְּהֵמוֹת הָיָה לָהֶם; וְעוֹד שֶׁהָיָה אֶפְשַׁר לָהֶם בְּלֹא בָשָׂר לְפִיכָךְ נָתַן לָהֶם בִּשְׁעַת טוֹרַח שֶׁלֹּא כְהוֹגֶן׃ אשר אתם מלינים

liegend. על ה׳ wie אשר על ה׳ euer Murren, welches gegen Gott ist. ונחנו מה Was sind wir geachtet? כי תלינו עלינו daß ihr Alles, euere Söhne, Frauen, Töchter und das fremde Volk gegen uns aufgereizt? Ich (Raschi) muß nämlich das תלינו wegen des Dagesch und der Punktation als Hifil erklären, wäre das ל ohne Dagesch, so könnte es als Kal betrachtet werden, wie וילן העם das Volk murrte wider Mosche, oder, wenn es ein Dagesch hätte, aber kein י und mon läse תלונו, da hätte ich es für den Hitpael erklärt, wie תתלוננו ihr zeigt euch murrend, so aber bedeutet es: Ihr veranlaßt Andere zum Murren, wie bei den Kundschaftern M. 4, 14 וילינו עליו sie reizten zum Aufruhr wider ihn die ganze Gemeinde. (8) בשר לאכל Aber nicht zur vollen Sättigung. Die Thora lehrt eine Lebensregel, daß man Fleisch (allein) nicht zur Sättigung essen soll. Warum gab Gott ihnen das Brod Morgens und das Fleisch Abends? Weil sie das Brod billigerweise forderten, da es kein Mensch entbehren kann, das Fleisch aber forderten sie in ungeziemender Weise, da sie doch selbst viel Vieh besaßen und auch

כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֵת תְּלֻנֹּתֵיכֶם׃ (10) וַיְהִי כְּדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּפְנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְּבוֹד יְהוָה נִרְאָה בֶּעָנָן׃ פ ששי
(11) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ (12) שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּלוּנֹּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבַּיִם תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ־לָחֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ (13) וַיְהִי בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת הַטַּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה׃ (14) וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דַּק מְחֻסְפָּס דַּק כַּכְּפֹר עַל־

ganzen Gemeinde der Kinder Israel: Nahet vor den Ewigen, denn er hat gehört euer Murren. (10) Und es geschah, als Aharon redete zu der ganzen Gemeinde der Kinder Israel, wandten sie sich nach der Wüste hin, und siehe, die Herrlichkeit des Ewigen war erschienen in der Wolke. (11) Und der Ewige hat geredet zu Mosche, und gesprochen: Ich habe gehört das Murren der Kinder Israel; rede zu ihnen und sprich: Zwischen den Abenden sollt ihr Fleisch essen und am Morgen satt werden an Brod, und ihr sollt erkennen, daß ich der Ewige euer Gott bin. (13) Und es geschah am Abend, da kamen Wachteln herauf und bedeckten das Lager, und am Morgen war eine Lage Thau rings um das Lager. (14) Und als die Lage Thau aufgestiegen war, siehe, da ward auf der Fläche der Wüste

רש"י

עליו. הָאֲחֵרִים הַשּׁוֹמְעִים אֶתְכֶם מִתְלוֹנְנִים׃ (9) קרבו. לְמָקוֹם שֶׁהֶעָנָן יָרַד׃ (13) השליו. מִין עוֹף וְשָׁמֵן מְאֹד. (יומא ע"ה)׃ היתה שכבת הטל. הַטַּל שׁוֹכֵב עַל הַמָּן וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר׃ וּבְרֶדֶת הַטַּל וגו׳? (במדבר י"א). הַטַּל יוֹרֵד עַל הָאָרֶץ, וְהַמָּן יוֹרֵד עָלָיו. וְחוֹזֵר וְיוֹרֵד טַל עָלָיו, הֲרֵי הוּא כְּמוּנָח בְּקֻופְסָה (יומא ע"ח מכילתא)׃ (14) ותעל שכבת הטל וגו׳. כְּשֶׁהַחַמָּה זוֹרַחַת, עוֹלֶה טַל שֶׁעַל הַמָּן לִקְרַאת חַמָּה, כְּדֶרֶךְ טַל.

ohne Fleisch hätten leben können, daher gab er es ihnen zur Zeit, wenn man ermüdet ist, zur ungelungenen Zeit. אתם מלינים Ihr reizt Andere, die euch murren sehen, zum Aufruhr. (9) קרבו Nahet euch dem Orte, wo die Wolke sich niederließ. (13) השליו Eine Gattung fetter Vögel היתה שכבת הטל Der Thau lag auf dem Manna, an einer andern Stelle heißt es: wenn der Thau hernieder ging, fiel das Manna darauf, M. 4, 11 d. h. der Thau fiel auf die Erde, hierauf fiel das Manna, nach diesem wieder Thau darauf, und das Manna lag in der Mitte wie in einem Behältnisse. (14) ותעל שכבת הטל Wenn die Sonne schien stieg der Thau, welcher über den Manna lag, der Sonne zu, gewöhnlich

הָאָרֶץ׃ (15) וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו מָן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לְאָכְלָה׃ (16) זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לִקְטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר

Feines, Geschältes, fein, wie der Reif auf der Erde. (15) Als die Kinder Israel sahen, sprachen sie Einer zum Andern: Was ist das? denn sie wußten nicht, was es ist. Und Mosche sprach zu ihnen: Das ist das Brod, das euch der Ewige gegeben zum Essen. (16) Dies ist's was der Ewige geboten; Sammelt Jeder nach Verhältniß seines Essens; rin Omer für den Kopf; nach

רש"י

עולה לקראת החמה אף אם תמלא שפופרת של ביצה טל, ותסתום את פיה ותניחה בחמה, היא עולה מאליה באויר, ורבותינו דרשו שהטל עולה מן הארץ באויר, וכעלות שכבת הטל נתגלה המן וראו והנה על פני המדבר׃ דק׃ דבר דק׃ מחוספס. מגולה, ואין דומה לו במקרא. ויש לומר מחוספס לשון חפיסא ודלוסקמא שבלשון משנה, כשנתגלה משכבת הטל ראו שהיה דבר דק מחוספס בתוכו בין שתי שכבות הטל. ואונקלוס תרגם׃ מקלף לשון מחשוף הלבן׃ ככפור. כפור יילי"דא בלע"ז Geleise, (דער געפרארענע טהויא אדער נעבעל, דער רייף)

הֲעֵדַק כְּגִיר, כְּאַבְנֵי גִיר, וְהוּא מִין צֶבַע שָׁחוֹר, כִּדְאָמְרִינָן גַּבֵּי כִּסּוּי הַדָּם׃ הַגִּיר וְהַזַּרְנִיךְ. הֲעֵדַק כְּגִיר כִּגְלִידָא עַל אַרְעָא, דַּק הָיָה כְּגִיר וְשׁוֹכֵב מוּגְלָד כְּקֶרַח עַל הָאָרֶץ, וְכֵן פֵּירוּשׁוֹ׃ דַּק כַּכְּפוֹר שָׁטוּחַ קָלוּשׁ וּמְחוּבָּר כִּגְלִיד. דַּק (דין. נמרט, פיין), שֶׁהָיָה מַגְלִיד גֶּלֶד דַּק מִלְּמַעְלָה וּכְגִיר שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס תּוֹסֶפֶת הוּא עַל לָשׁוֹן הָעִבְרִית וְאֵין לוֹ תֵיבָה בַּפָּסוּק׃ (15) מן הוא. הֲכָנַת מָזוֹן הוּא. כְּמוֹ וַיְמַן לָהֶם הַמֶּלֶךְ (דניאל א׳)׃ כי לא ידעו מה הוא. שֶׁיִּקְרָאֻהוּ בִשְׁמוֹ׃ (16) עמר. שֵׁם מִדָּה׃ מספר נפשותיכם. כְּפִי מִנְיַן נְפָשׁוֹת שֶׁיֵּשׁ

der Thau verdünstend emporsteigt. So wird auch eine leere Eierschale, wenn man sie mit Thau füllt, die Mündung verstopft, und sie in die Sonne legt, sich von selbst erheben. דק מחספס Zarte Körnlein, Gerolltes. Das Wort kommt in der Schrift nicht mehr vor; oder es ist dem talm. חפיסה Schlauch, Kiste ähnlich; als der Manna von der Thaulage frei war, sahen sie, daß es zwischen zwei Thaulagen wie in einem Schlauche gelegt hat. Onk. übers. מקלף wie מחשוף הלבן es das Weiße wurde entblößt. ככפור wie Reif gefroren. Onk. übers. es דעדק כגיר wie Jes. 27 כאבני גיר eine Art schwarzer Farbe, d. h. es war fein wie Sand und lag ausgebreitet, gehärtet wie Reif; das כגיר im Onk. ist Zusatz und steht nicht im hebr. Texte. (15) מן הוא Eine zubereitete Speise ist es, wie Dan. 1, 15 וימן להם er bereite ihnen. מה הוא sie wußten es nicht zu benennen. (16) עמר Name eines Maßes. מספר נפשותיכם Nach der

נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ תִּקָּחוּ׃
(17) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ
הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט׃ (18) וַיָּמֹדּוּ בָעֹמֶר
וְלֹא הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט לֹא
הֶחְסִיר אִישׁ לְפִי־אָכְלוֹ לָקָטוּ׃ (19) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אַל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־
בֹּקֶר׃ (20) וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיּוֹתִרוּ
אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וַיָּרֻם תּוֹלָעִים
וַיִּבְאַשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה׃ (21) וַיִּלְקְטוּ
אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם

der Zahl eurer Seelen, die Jeder in seinem Zelte hat, sollt ihr nehmen. (17) Und die Kinder Israel thaten so, und sammelten, der viel und der wenig. (18) Und sie maßen es mit dem Omer, da hatte nicht übrig, der viel gesammelt, und der wenig gesammelt, hatte nicht zu wenig; Jeder nach Verhältniß seines Essens hatten sie gesammelt. (19) Und Mosche sprach zu ihnen: Niemand lasse davon übrig bis zum Morgen. (20) Aber sie hörten nicht auf Mosche, und manche ließen davon übrig bis zum Morgen; da hob sichs von Würmen und stank. Und Mosche zürnte über sie. (21) Also sammelten sie es Morgen für Morgen, Jeder nach Verhältniß seines

רש"י

לְאִישׁ בָּאֹהֶל, תִּקְחוּ עוֹמֶר לְכָל גּוּלְגּוֹלֶת: (17) המרבה
והממעיט. יֵשׁ שֶׁלָּקְטוּ הַרְבֵּה. וְיֵשׁ שֶׁלָּקְטוּ מְעַט
וּכְשֶׁבָּאוּ לְבֵיתָם מָדְדוּ בָּעוֹמֶר אִישׁ אִישׁ מַה שֶּׁלָּקְטוּ
וּמָצְאוּ, שֶׁהַמַּרְבֶּה לִלְקוֹט לֹא הֶעְדִּיף עַל עוֹמֶר
לַגּוּלְגּוֹלֶת אֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ וְהַמַּמְעִיט לִלְקוֹט לֹא מָצָא
חָסֵר מֵעוֹמֶר לַגּוּלְגּוֹלֶת, וְזֶהוּ נֵס גָּדוֹל שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ:
(20) ויותירו אנשים. דָּתָן וַאֲבִירָם. (ש"ר) וירם תולעים.
לָשׁוֹן רִמָּה: ויבאש. הֲרֵי זֶה מִקְרָא הָפוּךְ שֶׁבַּתְּחִלָּה
הִבְאִישׁ וּלְבַסּוֹף הִתְלִיעַ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר, וְלֹא הִבְאִישׁ
וְרִמָּה לֹא הָיְתָה בּוֹ, וְכֵן דֶּרֶךְ כָּל הַמַּתְלִיעִים: (21) וחם

Zahl der Hausleute sollt ihr für jede Person einen Omer nehmen. (17) המרבה והממעיט Mancher sammelte viel und Mancher wenig, und als sie nachhause kamen, maßen sie das Gesammelte mit einem Omer-Maß und fanden, daß derjenige, welcher viel gesammelt nicht mehr als einen Omer und der wenig gesammelt, nich weniger als einen Omer für jede Person hatte; dies war auch ein großes Wunder, das dabei geschah. (20) ויותירו אנשים Diese waren Dathan und Abiram. וירם תולעים es krochen Würmer herans ויבאש dies ist ein umgekehrter Satz, es war stinkend und dann zeugte es Würmer, wie es heißt: es ward nicht stinkend und kein Wurm war darin; so ist es bei allen Stoffen, erst faulen sie und dann werden sie wurmig. (21) וחם השמש ונמס Was auf dem Felde blieb, verwandelte sich in Bächen, Thiere

הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס׃ (22) וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי
לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד
וַיָּבֹאוּ כָּל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה׃
(23) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֵת
אֲשֶׁר־תֹּאפוּ אֵפוּ וְאֵת אֲשֶׁר־תְּבַשְּׁלוּ

Essens; und wenn die Sonne heiß schien, so schmolz es. (22) Und es geschah am sechsten Tage, da sammelten sie das Doppelte des Brodes, zwei Omer für einen; und alle Fürsten der Gemeinde kamen und berichteten es dem Mosche. (23) Und er sprach zu ihnen: Das ists, was der Ewige gesprochen: Ein Ruhetag, ein heiliger Ruhetag für den Ewigen ist morgen; was ihr backen wollt, backet, und was ihr kochen wollt, kochet,

רש״י

השמש ונמס. הַנִּשְׁאָר בַּשָּׂדֶה נַעֲשֶׂה נְחָלִים וְשׁוֹתִין מִמֶּנּוּ אַיָּלִים וּצְבָאִים וְאוּמוֹת הָעוֹלָם צָדִין מֵהֶם וְטוֹעֲמִים בָּהֶם טַעַם מָן וְיוֹדְעִים מַה שִּׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל (מכילתא) פָּשַׁר: לְשׁוֹן פּוֹשְׁרִים עַל יְדֵי הַשֶּׁמֶשׁ מִתְחַמֵּם וּמַפְשִׁיר: ונמס. דישטנ״פיר בלע״ז stemperare, (צערווייכען, אויפלעזען), וְדוּגְמָתוֹ בְּסַנְהֶדְרִין בְּסוֹף ד׳ מִיתוֹת: (22) לקטו לחם משנה. כְּשֶׁמָּדְדוּ אֶת לְקִיטָתָם בְּאָהֳלֵיהֶם מָצְאוּ כִּפְלַיִם שְׁנֵי הָעֹמֶר לְאֶחָד. וּמ״א לֶחֶם מִשְׁנֶה, מְשׁוּנֶּה. אוֹתוֹ הַיּוֹם לְשֶׁבַח בְּרֵיחוֹ וְטַעְמוֹ (מכילתא): ויגידו למשה. שְׁאָלוּהוּ: מַה הַיּוֹם מִיּוֹמַיִם? וּמִכָּאן יֵשׁ לִלְמֹד שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיד לָהֶם מֹשֶׁה פָּרָשַׁת שַׁבָּת שֶׁנִּצְטַוָּה לוֹמַר לָהֶם: וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ וגו׳ עַד שֶׁשָּׁאֲלוּ אֶת זֹאת. אָמַר לָהֶם: הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ שֶׁנִּצְטַוֵּיתִי לוֹמַר לָהֶם. וּלְכָךְ עֲנָשׁוֹ הַכָּתוּב שֶׁאָמַר לוֹ: עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם וְלֹא הוֹצִיאוֹ מִן הַכְּלָל: (23) את אשר תאפו אפו. מַה

kamen und tranken davon, welche dann von Leuten verschiedener Völker eingefangen wurden, welche so den Geschmack des Manna kosteten und hier zugleich Israels Vorzug erkannten. פשר im Onk. bedeutet: durch die Sonne schmelzen. ונמס es zerschmolz. (22) לקטו לחם משנה Als sie das Eingesammelte in ihren Zelten maßen, fanden sie, daß es doppelt war, zwei Omer für den Kopf. Der Midr. liest משנה wie מְשֻׁנֶּה verändert, denn an diesem Tage hatte das לחם משנה eine Geruchs- und Geschmacks-Veränderung erfahren und war angenehmer geworden. ויגידו למשה Sie fragten ihn, warum mundet es heute anders, als an andern Tagen? daraus entnehmen wir, daß Mosche ihnen die Sabbath-Vorschriften, die er ihnen zu befehlen Auftrag hatte, noch nicht mitgetheilt hatte, bis sie ihm diese Fragen vorlegten und er darauf sagte: dies ists, was Gott gesprochen, euch mitzutheilen; dafür hat ihn auch die Schrift beim Strafen nicht ausgenommen, denn es heißt: Bis wann weigert ihr euch? (23) את

בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל־הָעֹדֵף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־הַבֹּקֶר׃ (24) וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא־הָיְתָה בּוֹ׃ (25) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה׃ (26) שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ׃ (27) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ׃ ס

und alles, was übrig ist, lasset euch liegen zur Aufbewahrung bis zum Morgen. (24) Und sie ließen es liegen bis zum Morgen, so wie Mosche geboten, und es stank nicht, und war kein Gewürm darin. (25) Und Mosche sprach: Esset es heute, denn Ruhetag ist heute für den Ewigen; heute findet ihr es nicht auf dem Felde. (26) Sechs Tage sollt ihr es sammeln, aber am siebenten Tage ist Ruhetag, an dem wird nichts da sein. (27) Und es geschah am siebenten Tage, da gingen vom Volke

רש״י

שֶׁאַתֶּם רוֹצִים לֶאֱפוֹת בְּתַנּוּר, אֱפוּ הַיּוֹם הַכֹּל לִשְׁנֵי יָמִים; וּמַה שֶּׁאַתֶּם צְרִיכִים לְבַשֵּׁל מִמֶּנּוּ בְּמַיִם בַּשְּׁלוּ הַיּוֹם. לָשׁוֹן אֲפִיָּה נוֹפֵל בַּלֶּחֶם וְלָשׁוֹן בִּישּׁוּל בְּתַבְשִׁיל׃ למשמרת. לִגְנִיזָה׃ (25) ויאמר משה אכלוהו היום וגו׳. שַׁחֲרִית שֶׁהָיוּ רְגִילִין לָצֵאת וְלִלְקוֹט בָּאוּ לִשְׁאוֹל׃ אִם נֵצֵא, אִם לַאו, אָמַר לָהֶם אֶת שֶׁבְּיֶדְכֶם אִכְלוּ; לָעֶרֶב חָזְרוּ לְפָנָיו וְשָׁאֲלוּהוּ מַהוּ לָצֵאת? אָמַר לָהֶם: שַׁבָּת הַיּוֹם, רָאָה אוֹתָם דּוֹאֲגִים, שֶׁמָּא פָּסַק הַמָּן, וְלֹא יֵרֵד עוֹד, אָמַר לָהֶם הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ מַה תַּ״ל הַיּוֹם? הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ אֲבָל מָחָר תִּמְצָאוּהוּ (מכילתא)׃ (26) וביום השביעי שבת. שַׁבָּת הוּא, הַמָּן לֹא יִהְיֶה בּוֹ. וְלֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא

אשר תאפו אפו Was ihr backen wollt im Ofen, backet heute für zwei Tage, und was ihr kochen wollt, kochet heute; בשלו wird bei Brod, אפו bei Speisen gebraucht. למשמרת zum Aufbewahren. (25) אכלוהו היום Des Morgens, wenn sie hinauszugehen pflegen, um zu sammeln, kamen sie und fragten, ob sie auch ausgehen und sammeln sollen, oder nicht, da sprach Mosche: Was ihr in Händen habt. genießet! Abends kamen sie wieder und fragten, ob sie hinausgehen sollen oder nicht, da sagte Mosche: Heute ist שבת! es sah nun in Besorgniß, das Manna könnte vielleicht gänzlich aufhören, darauf sagte er: Heute nur findet ihr nichts, wohl aber morgen! (26) וביום השביעי שבת ist Ruhetag, da wird kein Manna zu finden sein, hierin sind Versöhnungs-

(28) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה
מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי׃
(29) רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־
כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם
יוֹמָיִם שְׁבוּ ׀ אִישׁ תַּחְתָּיו אַל־יֵצֵא אִישׁ
מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי׃ (30) וַיִּשְׁבְּתוּ
הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִעִי׃ (31) וַיִּקְרְאוּ בֵית־
יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מָן וְהוּא כְּזֶרַע גַּד

hinaus, um zu sammeln, und fanden nichts. (28) Da sprach der Ewige zu Mosche: Wie lange weigert ihr euch, zu beobachten meine Gebote und meine Weisungen! (29) Sehet, weil der Ewige euch den Ruhetag gegeben, darum gibt er euch am sechsten Tage Brod für zwei Tage; bleibet, Jeder an seiner Stelle, gehe Niemand hinaus von seinem Orte am siebenten Tage. (30) Und das Volk ruhete am siebenten Tage. (31) Und das Haus Israel nannte seinen Namen: Man, und es ist wie Koriandersamen, weiß

רש"י

לְרַבּוֹת יוֹם הַכִּפּוּרִים וְיָמִים טוֹבִים. (מכילתא)׃ (28) עד אנה מאנתם. מָשָׁל הֶדְיוֹט הוּא, בַּהֲדֵי הוּצָא לָקֵי כַּרְבָּא׃ עַל יְדֵי הָרְשָׁעִים מִתְגַּנִּין הַכְּשֵׁרִין (ב"ק צ"ב)׃ (כט) ראו. בְּעֵינֵיכֶם כִּי ה' בִּכְבוֹדוֹ מַזְהִיר אֶתְכֶם עַל הַשַּׁבָּת, שֶׁהֲרֵי נֵס נַעֲשֶׂה בְּכָל עֶרֶב שַׁבָּת לָתֵת לָכֶם לֶחֶם יוֹמַיִם׃ שבו איש תחתיו. מִכַּאן סָמְכוּ חֲכָמִים ד' אַמּוֹת לְיוֹצֵא חוּץ לַתְּחוּם ג' לְגוּפוֹ וְא' לִפְשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם׃ אל יצא איש ממקומו. אֵלּוּ אַלְפַּיִם אַמָּה שֶׁל תְּחוּם שַׁבָּת, וְלֹא בִמְפוֹרָשׁ שֶׁאֵין תְּחוּמִין אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְעִיקָּרוֹ שֶׁל מִקְרָא עַל לוֹקְטֵי הַמָּן נֶאֱמַר׃ (31) והוא כזרע גד לבן. עֵשֶׂב שֶׁשְּׁמוֹ קול"יינדר וְזֶרַע שֶׁלּוֹ עָגוֹל וְאֵינוֹ לָבָן וְהַמָּן הָיָה לָבָן וְאֵינוֹ נִמְשָׁל לְזֶרַע גַּד אֶלָּא לְעִנְיַן הָעִגּוּל כְּזֶרַע גַּד הָיָה,

und Festtage mitinbegriffen. (28) עד מתי מאנתם Ein Volks-Sprichwort lautet Talm. B. Kama 93: Mit dem Unkraut geht oft der Kohl zugrunde; durch die bösen leiden auch die Guten, (da Mosche mit ihnen gestraft wurde.) (29) ראו Seht mit eueren eigenen Augen, daß Gott in seiner Herrlichkeit euch mahnt, den Sabbat würdig zu feiern, denn ihr empfangt ja am Rüsttage des Sabbates das doppelte an Brod auf wunderbarer Weise! שבו איש תחתיו Bleibt jeder auf seiner Stelle, dies beziehen unsere Weisen auf die vier Ellen außerhalb der Sabbath-Grenze. אל יצא איש ממקומו Dies sind die 2000 Ellen, welche man am Sabbat (תחום שבת) gehen darf; es wird dies nicht ausdrücklich geboten, es ist nur Verordnung der Schriftgelehrten. Eigentlich ist dies an die Sammler des Manna gerichtet. (31) כזרע גד לבן Ein Gewächs, welches Koriander heißt, dessen Same rund, aber nicht weiß ist, und das Manna war weiß, es ist mit dem Koriander blos der

לָבָן וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחִת בִּדְבָשׁ: (32) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מְלֹא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן | יִרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: (33) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֶן־שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם: (34) כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמָרֶת: (35) וּבְנֵי

und sein Geschmack wie Kuchen mit Honig. (32) Und Mosche sprach: Dies ists, was der Ewige geboten: Ein Omer voll davon bleibe zur Aufbewahrung für eure künftigen Geschlechter, damit sie sehen das Brod, das ich euch zu essen gegeben habe in der Wüste, da ich euch herausführte aus dem Lande Mizrajim. (33) Und Mosche sprach zu Aharon: Nimm eine Flasche, und thue hinein ein Omer voll Man, und lege es hin vor den Ewigen zur Aufbewahrung für eure künftigen Geschlechter. (34) So wie der Ewige dem Mosche geboten. Und Aharon legte es hin vor das Zeugniß zur Aufbewahrung. (3) Und die Kinder Israel aßen das

רש"י

וְהוּא לָבָן. כצפיחת. בָּצֵק שֶׁמְּטַגְּנִין אוֹתוֹ בִּדְבַשׁ וְקוֹרִין לוֹ אסקרי"טן בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה וְהוּא תַּרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס: (32) למשמרת. לִגְנִיזָה: לדורותיכם. בִּימֵי יִרְמְיָהוּ כְּשֶׁהָיָה יִרְמְיָהוּ מוֹכִיחָם, לָמָּה אֵין אַתֶּם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה: וְהֵם אוֹמְרִים נַנִּיחַ מְלַאכְתֵּנוּ וְנַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה? מֵהֵיכָן נִתְפַּרְנֵס? הוֹצִיא צִנְצֶנֶת הַמָּן, אָמַר לָהֶם: אַתֶּם רְאוּ דְּבַר ה' שִׁמְעוּ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא: רְאוּ, בָּזֶה נִתְפַּרְנְסוּ אֲבוֹתֵיכֶם, הַרְבֵּה שְׁלוּחִין יֵשׁ לוֹ לַמָּקוֹם לְהָכִין מָזוֹן לִירֵאָיו: (33) צנצנת. צְלוֹחִית שֶׁל חֶרֶס כְּתַרְגּוּמוֹ: ותנה אותו לפני ה'. לִפְנֵי הָאָרוֹן וְלֹא נֶאֱמַר מִקְרָא זֶה עַד שֶׁנִּבְנֶה אֹהֶל מוֹעֵד אֶלָּא שֶׁנִּכְתַּב כָּאן בְּפָרָשַׁת הַמָּן: (35) ארבעים שנה. וַהֲלֹא חָסֵר ל' יוֹם? שֶׁהֲרֵי

runden Form wegen verglichen כצפיחת בדבש wie ein Teig, der in einer Pfanne in Honig gebacken wird. In der Mischna: אסקריטין geröstetes Brod, Kuchen, welcher Erklärung auch Onk. beistimmt. (32) למשמרת Zum Aufbewahren. לדורותיכם Zu den Zeiten Jeremias, als dieser sie zurechtwies, warum sie nicht die Religionsgesetze studiren, u. sie erwiederten: Sollten wir unsere Arbeit liegen lassen und mit der Thora uns befassen? wovon sollen wir uns ernähren? da zog er die Flasche Manna hervor und sagte: Sehet das Wort Gottes! Jer. 2, 31. Höret steht hier nicht, sondern: sehet, mit diesem wurden euere Eltern ernährt, Gott hat gar unendlich viele Sendboten, um seinen Verehrern Nahrung zu bereiten! (33) צנצנת Eine irdene Flasche, was Jonatan mit צלוחית übersetzt. לפני ה' vor die Bundeslade. Diese Stelle wurde nicht eher bekannt gemacht, als bis die Stiftshütte errichtet ward,

יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד בֹּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת־הַמָּן אָכְלוּ עַד־בֹּאָם אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן׃ (36) וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא׃ פ שבי׳

יז (1) וַיִּסְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים וְאֵין מַיִם לִשְׁתֹּת הָעָם׃ (2) וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ־

Man vierzig Jahre, bis sie kamen in bewohntes Land; das Man aßen sie bis sie kamen an die Grenze des Landes Kenaan. (36) Und das Omer ist der zehnte Theil eines Epha.

17. (1) Und sie brachen auf — die ganze Gemeinde der Kinder Israel — von der Wüste Sin, zu ihren Zügen, nach Befehl des Ewigen; und als sie lagerten in Rephidim, da war kein Wasser zum Trinken des Volkes. (2) Und das Volk stritt mit Mosche und sie sprachen:

רש״י

בְּט״ו בְּאִיָּר יָרַד לָהֶם הַמָּן תְּחִלָּה, וּבְט״ו בְּנִיסָן פָּסַק, שֶׁנֶּאֱמַר. וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמָּחֳרָת, אֶלָּא מַגִּיד שֶׁהָעוּגוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם טָעֲמוּ בָהֶם טַעַם מָן׃ אל ארץ נושבת. לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן (קדושין ל״ח). אל קצה ארץ כנען. בִּתְחִלַּת הַגְּבוּל קוֹדֶם שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן וְהֵם עַרְבוֹת מוֹאָב. נִמְצְאוּ מַכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה אֶלָּא בְּעַרְבוֹת מוֹאָב כְּשֶׁמֵּת מֹשֶׁה בְּז׳ בַּאֲדָר, פָּסַק הַמָּן מִלֵּירֵד וְנִסְתַּפְּקוּ מִמָּן שֶׁלָּקְטוּ בּוֹ בַּיּוֹם, עַד שֶׁהִקְרִיבוּ הָעוֹמֶר בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן שֶׁנֶּאֱמַר. וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח. (יהושע ה׳)׃ (36) עשירית האיפה. הָאֵיפָה שָׁלֹשׁ סְאִין וְהַסְּאָה ו׳ קַבִּין, וְהַקַּב ד׳ לוּגִין, וְהַלּוֹג ו׳ בֵּיצִים; נִמְצָא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה מ״ג בֵּיצִים וְחוֹמֶשׁ בֵּיצָה וְהוּא שִׁיעוּר לְחַלָּה וְלַמְּנָחוֹת׃

hier wurde sie nieder geschrieben, weil hier von Manna verhandelt wird. (35) ארבעים שנה Vierzig Jahre lang aßen sie das Manna; es fehlten doch 30 Tage? denn vom 15 Jjar ab bekamen sie das Manna, am 15. Nissan hörte es auf, s. Jos. ה, 12: den folgenden Morgen hörte das Manna auf, es will blos andeuten, daß selbst die Kuchen, welche sie aus Egypten mit sich geführt, schon den Vorgeschmack des Manna hatten. אל ארץ נושבת in ein bewohntes Land, nachdem sie den Jarden überschritten. אל קצה ארץ כנען Bevor sie über den Jarden gingen, es war in der Ebene Moabs; dies aber widerspricht sich! allein es ist so zu verstehen: in der Ebene Moabs hörte das Manna auf, als Mosche den siebenten Adar starb, M. 3, 34, 1 und sie lebten vom Manna, welches sie diesen Tag sammelten, bis sie den Omer am 16. Nissan darbrachten, denn es heißt Jos. 5, 11: Sie aßen von der Frucht des Landes den andern Tag Peßach. (36) עשירית האיפה Ein Efa hat drei Maß, ein Maß sechs Kabin, ein Kab vier Login, ein Log sechs Eier, folglich betrug der zehnte Theil eines Efa 43 1/5 Ei, was auch das Maß des Mehles bei Challa M. 4, 15, 20) u. auch für die Speiseopfer ist.

לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה־
תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה־תְּנַסּוּן אֶת־יְהוָה׃
(3) וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיָּלֶן הָעָם
עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה הֶעֱלִיתָנוּ
מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בָּנַי וְאֶת־
מִקְנַי בַּצָּמָא׃ (4) וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה עוֹד מְעַט
וּסְקָלֻנִי׃ (5) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיְאֹר קַח

Gebet uns Wasser, daß wir trinken! Und Mosche sprach zu ihnen: Was streitet ihr mit mir? Was versuchet ihr den Ewigen? (3) Also durstete daselbst das Volk nach Wasser und murrte das Volk wider Mosche, u. sprach: Warum denn hast du uns herausgeführt aus Mizrajim, zu tödten mich und meine Kinder und meine Heerden durch Durst? (4) Da schrie Mosche zum Ewigen, u. sprach: Was soll ich thun diesem Volke? Noch um ein Weniges, so steinigen sie mich. (5) Und der Ewige sprach zu Mosche: Gehe voran vor dem Volke, und nimm mit dir von den Ältesten Israels; und deinen Stab, mit welchem du den Fluß geschlagen, nimm in deine

רש"י

יז (2) מה תנסון. לוֹמַר הֲיוּכַל לָתֵת מַיִם בְּאֶרֶץ צִיָּה׃
(4) עוד מעט. אִם אַמְתִּין עוֹד מְעַט, וּסְקָלוּנִי׃
(5) עבור לפני העם. וּרְאֵה אִם יִסְקְלוּךָ, לָמָּה הוֹצֵאתָ
לַעַז עַל בָּנַי? וקח אתך מזקני ישראל. לְעֵדוּת, שֶׁיִּרְאוּ
שֶׁעַל יָדְךָ הַמַּיִם יוֹצְאִים מִן הַצּוּר, וְלֹא יֹאמְרוּ מַעְיָנוֹת
הָיוּ שָׁם מִימֵי קֶדֶם׃ ומטך אשר הכית בו את היאור.
מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיְאֹר? אֶלָּא
שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים עַל הַמַּטֶּה שֶׁאֵינוֹ מוּכָן אֶלָּא
לְפוּרְעָנוּת, בּוֹ לָקָה פַּרְעֹה וּמִצְרַיִם כַּמָּה מַכּוֹת בְּמִצְרַיִם
וְעַל הַיָּם, לְכָךְ נֶאֱמַר: אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיְאוֹר יִרְאוּ

17. (2) מה תנסון Was versucht ihr den Ewigen und fragt, ob Gott auf dürren Boden Wasser geben könne? (4) עוד מעט Wenn ich noch ein wenig warte, werden sie mich steinigen. (5) עבור לפני העם und sieh, ob sie dich steinigen wollen; warum hast du meine Kinder verleumdet? מזקני ישראל Als Zeugen, die da sehen, daß durch dich Wasser aus dem Felsen kam, damit sie nicht sagen können, es wären schon von früher Wasserquellen dagewesen. ומטך אשר הכית Was soll: אשר הכית בו anzeigen? Weil die Isr. sagten, dieser Stab ist nur zur Strafe bestimmt; damit wurde Pharao gestraft, viele Strafen wurden durch ihn in Egypten und beim Meere ausgeführt, daher heißt es hier ausdrücklich: dein Stab, womit du den Fels schlugst, damit sie nun sehen, daß er auch zum Wohlthun

בְּיָדְךָ וְהָלָכְתָּ׃ (6) הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָּׁם ׀ עַל־הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהִכִּיתָ בַצּוּר וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (7) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב ׀ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַסֹּתָם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבֵּנוּ אִם־אָיִן׃ פ

(8) וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל

Hand, und gehe. (6) Siehe, ich stehe vor dir dort auf dem Felsen am Choreb, und du sollst schlagen auf den Felsen, so wird Wasser aus ihm herauskommen, daß das Volk trinke. Und Mosche that so vor den Augen der Ältesten Israels. (7) Und man nannte den Namen des Orts Massa und Meriba, wegen des Streitens der Kinder Israel, und weil sie versucht hatten den Ewigen, und gesprochen: Ist wohl der Ewige in unserer Mitte, oder nicht? (8) Da kam Amalek und stritt mit Israel in Rephidim

רש״י

עַתָּה שֶׁאַף לְטוֹבָה הוּא מוּכָן: (6) והכית בצור. עַל הַצּוּר לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא בַּצּוּר, מִכָּאן שֶׁהַמַּטֶּה הָיָה שֶׁל מִין דָּבָר חָזָק וּשְׁמוֹ סַנְפִּרִינוֹן; וְהַצּוּר נִבְקַע מִפָּנָיו: (8) ויבא עמלק וגו׳. סָמַךְ פָּרָשָׁה זוֹ לְמִקְרָא זֶה, לוֹמַר. תָּמִיד אֲנִי בֵּינֵיכֶם וּמְזוּמָּן לְכָל צָרְכֵיכֶם, וְאַתֶּם אוֹמְרִים: הֲיֵשׁ ה׳ בְּקִרְבֵּנוּ אִם אָיִן. חַיֵּיכֶם: שֶׁהַכֶּלֶב בָּא וְנוֹשֵׁךְ אֶתְכֶם, וְאַתֶּם צוֹעֲקִים לִי וְתֵדְעוּ הֵיכָן אֲנִי. מָשָׁל לְאָדָם, שֶׁהִרְכִּיב בְּנוֹ עַל כְּתֵפוֹ, וְיָצָא לַדֶּרֶךְ. הָיָה אוֹתוֹ הַבֵּן רוֹאֶה חֵפֶץ וְאוֹמֵר: אַבָּא טוֹל חֵפֶץ זֶה וְתֵן לִי, וְהוּא נוֹתֵן לוֹ, וְכֵן שְׁנִיָּה, וְכֵן שְׁלִישִׁית. פָּגְעוּ בְּאָדָם אֶחָד אָמַר לוֹ אוֹתוֹ הַבֵּן: רָאִיתָ אֶת אַבָּא? אָמַר לוֹ אָבִיו: אֵינְךָ יוֹדֵעַ הֵיכָן אֲנִי? הִשְׁלִיכוֹ מֵעָלָיו

bestimmt ist. (6) והכית בצור es heißt nicht על הצור, daraus erhellt, daß der Stab aus einer festen Masse gewesen, welche סנפרינון hieß, wodurch der Felsen gespalten wurde. (8) ויבא עמלק Dieser Abschnitt steht mit der vorhergehenden Stelle deshalb verbunden, um um mitzutheilen: Gott spricht, ich bin unablässig bei euch und bin bereit, alle euere Bedürfnisse zu befriedigen, und ihr sagt: Ist denn Gott in unserer Mitte, oder nicht? Bei euerem Leben! dieser Bissige (Amalek) kommt und wird euch verwunden, ihr werdet dann zu mir aufschreien und sollt dann erfahren, wo ich bin! Ähnlich einem Vater, der sein Kind auf den Schultern trug, unterwegs sah das Kind einen Gegenstand und bat den Vater, ihn aufzuheben, was jener auch willig that, dies wiederholte sich mehreremale. Hierauf trafen sie einen Mann, den das Kind fragt: Sage mir doch, hast du meinen Vater nicht gesehen? Der erzürnte Vater sprach nun: Wie, du weißt nicht einmal,

בִּרְפִידִם׃ (9) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק מָחָר אָנֹכִי נִצָּב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי׃ (10) וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה׃ (11) וְהָיָה

(9) Da sprach Mosche zu Jehoschua: Wähle uns Männer, und ziehe aus, streite gegen Amalek; morgen stehe ich auf der Spitze des Hügels, und den Stab Gottes in meiner Hand. (10) Und Jehoschuah that, so wie Mosche zu ihm gesprochen, zu streiten gegen Amalek; und Mosche, Aharon und Chur stiegen auf die Spitze des Hügels. (11) Und es geschah,

רש״י

וּבָא הַכֶּלֶב וְנָשְׁכוֹ׃ (9) בחר לנו. לִי וְלָךְ; הִשְׁוָהוּ לוֹ מִכַּאן אָמְרוּ: יְהִי כְבוֹד תַּלְמִידְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ. וּכְבוֹד חֲבֵירְךָ כְּמוֹרָא רַבָּךְ מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה, בִּי אֲדֹנִי, וַהֲלֹא אַהֲרֹן גָּדוֹל מֵאָחִיו הָיָה? וְעוֹשֵׂהוּ אֶת חֲבֵירוֹ כְּרַבּוֹ. וּמוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא שָׁמַיִם מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם (במדבר י״ב), כַּלֵּם מִן הָעוֹלָם, חַיָּבִין הֵם כְּלָיָה, הַמּוֹרְדִים בָּךְ כְּאִילוּ מָרְדוּ בְּהַקָּבָּ״ה׃ וצא הלחם. צֵא מִן הֶעָנָן וְהִלָּחֵם בּוֹ. מחר. בְּעֵת הַמִּלְחָמָה אָנֹכִי נִצָּב׃ בחר לנו אנשים. גִּבּוֹרִים וְיִרְאֵי חֵטְא שֶׁתְּהֵא זְכוּתָן מְסַיַּעְתָּן. דָּבָר אַחֵר בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים, שֶׁיּוֹדְעִין לְבַטֵּל כְּשָׁפִים לְפִי שֶׁבַּעֲלֵי מְכַשְּׁפִין הָיוּ׃ (10) ומשה אהרן וחור. מִכַּאן לְתַעֲנִית שֶׁצְּרִיכִים שְׁלֹשָׁה, לַעֲבוֹר לִפְנֵי הַתֵּיבָה, שֶׁבְּתַעֲנִית הָיוּ שְׁרוּיִים׃ חור. בְּנָהּ שֶׁל מִרְיָם הָיָה, וְכָלֵב בַּעְלָהּ׃ (11) כאשר ירים משה ידו. וְכִי יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה נוֹצְחוֹת

wo ich bin? da kam ein Hund und biß es. (9) בחר לנו Erwähle uns, mir und dir, er stellte ihn sich gleich; hievon die Lehre: Die Ehre deines Schüter sei dir so werth, wie die deinige, und die Ehre deines Freundes, wie die deines Lehrers, denn es heißt M. 4, 12 Aharon sprach zu Mosche: בי אדני Ich bitte, mein Herr! Aharon war doch älter als sein Bruder, und doch benahm er sich gegen seinen Brudee wie gegen seinen Lehrer, „die Ehrfurcht gegen deinen Lehrer sei gleich der Furcht vor Gott" wie es M. 4, 11, 28 heißt: Mein Herr Mosche, vernichte sie von der Welt, sie verdienen vernichtet zu werden, weil sie sich gegen dich empörten, was so zu betrachten ist, als hätten sie sich gegen Gott selbst aufgelehnt. וצא הלחם Tritt aus der Wolke und bekriege sie. מחר Bei Eröffnung des Kampfes werde ich mich einfinden. אנשים Helden, die von Gottesfurcht erfüllt, daß ihre Verdienste ihnen beistehen; oder: Helden, die jede Zauberei bannen können, weil die Anhänger Amaleks sich mit Zauberwesen befaßten. (10) ומשה אהרי וחור Hievon die Vorschrif, daß an einem Fasttage drei fastende Personen vor die heil. Lade treten und beten sollen denn auch diese Drei waren in Fasten begriffen. חור war der Sohn von Mirjam, und ihr Mann war Kaleb. (11) כאשר ירים משה Konnten denn die Hände Mosches

כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק׃ (12) וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ׃ (13) וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמָלֵק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־חָרֶב׃ פ מפטיר (14) וַיֹּאמֶר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת

so wie Mosche seine Hand erhob, so war Israel mächtiger; und so wie er seine Hand ruhen ließ, so war Amalek mächtiger. (12) Aber die Hände Mosches wurden schwer, da nahmen sie einen Stein, und legten den unter ihn, und er setzte sich darauf, und Aharon und Chur unterstützten seine Hände, von da einer und von da einer, und so blieben seine Hände ausdauernd bis Sonnenuntergnng. (13) Und Jehoschua streckte den Amalek und sein Volk nieder mit der Schärfe des Schwertes. (14) Und der Ewige sprach

רש״י

הָיוּ הַמִּלְחָמָה? וְכוּלִי כִּדְאִיתָא בְּר״ה׃ (12) וידי משה כבדים. בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְעַצֵּל בַּמִּצְוָה, וּמִנָּה אַחֵר תַּחְתָּיו נִתְיַיקְּרוּ יָדָיו׃ ויקחו. אַהֲרֹן וְחוּר. אבן וישימו תחתיו. וְלֹא יָשַׁב לוֹ עַל כַּר וְכֶסֶת אָמַר׃ יִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִן בְּצַעַר, אַף אֲנִי אֶהְיֶה עִמָּהֶם בְּצַעַר׃ ויהי ידיו אמונה. וַיְהִי מֹשֶׁה יָדָיו בֶּאֱמוּנָה פְּרוּשׂוֹת הַשָּׁמַיִם בִּתְפִלָּה נֶאֱמָנָה וּנְכוֹנָה׃ עד בא השמש. שֶׁהָיוּ עֲמָלֵקִים מְחַשְּׁבִין אֶת הַשָּׁעוֹת בְּאִיצְטְרוֹ״לוֹגִיאָה בְּאֵיזוֹ שָׁעָה הֵם נוֹצְחִים וְהֶעֱמִיד לָהֶם מֹשֶׁה חַמָּה, וְעִרְבֵּב אֶת הַשָּׁעוֹת׃ (13) ויחלוש יהושע. חָתַךְ רָאשֵׁי גִבּוֹרָיו וְלֹא הִשְׁאִיר אֶלָּא חַלָּשִׁים שֶׁבָּהֶם וְלֹא הֲרָגָם כֻּלָּם, מִכָּאן אָנוּ לְמֵדִים, שֶׁעָשׂוּ עַל פִּי הַדִּבּוּר שֶׁל שְׁכִינָה. (תנחומא)׃ (14) כתב זאת זכרון. שֶׁבָּא עֲמָלֵק לְהִזְדַּוֵּג לְיִשְׂרָאֵל

den Krieg siegreich beenden? Allein es soll lehren: Solange Israel nach oben blickte, und seinen Sinn zu dem Vater im Himmel richtete, war es siegreich, sobald es aber nachließ, unterlag es. Talm. Rosch-Haschana 29. (12) וידי משה כבדים Weil er in der Pflichtübung sich lässig zeigte und einen Andern für sich stellte, wurden seine Hände schwer. ויקחו Aharon und Chur וישימו תחתיו אב Er saß nicht auf einem Polster, er sagte sich, die Isr. sind im Kummer, auch ich will den Kummer mit ihnen theilen. ויהי ידיו אמונה Mosche hielt seine Hände ausgebreitet gen Himmel im inbrünstigen Gebete. עד בא השמש Die Amalekiten berechneten durch die Astrologie die Stunde, in welcher sie siegen würden; auf Mosches Gebet blieb die Sonne stehen, und sie wurden in der Zeitrechnung verwirrt. (13) ויחלש יהושע Er schnitt die Köpfe seiner Helden ab, ließ bloß die Schwachen übrig und brachte sie nicht alle ums Leben, daraus erhellt, daß er dies auf Ausspruch der göttl. Eingebung that. (14) כתוב זאת זכרון Daß Amalek unter allen Nationen

זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־
מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת
הַשָּׁמָיִם׃ (15) וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא
שְׁמוֹ יְהֹוָה נִסִּי׃ (16) וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־
כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַיהֹוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר׃

פ פ פ

zu Mosche: Schreibe dies zum Andenken in das Buch, und lege nieder vor den Ohren Jehoschua's, daß ich gänzlich vertilgen will das Gedächtniß Amaleks unter dem Himmel. (15) Und Mosche bauete einen Altar, und nannte seinen Namen: Der Ewige mein Panier. (16) Und sprach: Denn die Hand ist (erhoben) über den Throne Jah's: Krieg beim Ewigen wider Amalek von Geschlecht zu Geschlecht!

רש"י

קוֹדֶם לְכָל הָאוּמּוֹת (מכילתא): ושים באזני יהושע. הַמַּכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ שֶׁיְּצַוֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל לְשַׁלֵּם לוֹ אֶת גְּמוּלוֹ. כָּאן נִרְמַז לוֹ לְמֹשֶׁה שֶׁיְּהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ: כי מחה אמחה. לְכָךְ אֲנִי מַזְהִירְךָ כֵּן כִּי חָפֵץ אֲנִי לִמְחוֹתוֹ: (15) ויקרא שמו. שֶׁל מִזְבֵּחַ: ה' נסי. הקב"ה עָשָׂה לָנוּ כָּאן נֵס. לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קָרוּי ה' אֶלָּא הַמַּזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, זוֹכֵר אֶת הַנֵּס שֶׁעָשָׂה הַמָּקוֹם; ה' הוּא נֵס שֶׁלָּנוּ: (16) ויאמר. מֹשֶׁה: כי יד על כס יה. יָדוֹ שֶׁל הקב"ה הוּרְמָה לִישָּׁבַע בְּכִסְאוֹ, לִהְיוֹת לוֹ מִלְחָמָה וְאֵיבָה בַּעֲמָלֵק עוֹלָמִית. וּמַהוּ: כֵּס, וְלֹא נֶאֱמַר: כִּסֵּא? וְאַף הַשֵּׁם נֶחֱלַק לְחֶצְיוֹ; נִשְׁבַּע הקב"ה שֶׁאֵין שְׁמוֹ שָׁלֵם וְאֵין כִּסְאוֹ שָׁלֵם עַד שֶׁיִּמָּחֶה שְׁמוֹ שֶׁל עֲמָלֵק כֻּלּוֹ, וּכְשֶׁיִּמָּחֶה שְׁמוֹ יִהְיֶה הַשֵּׁם שָׁלֵם וְהַכִּסֵּא שָׁלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: הָאוֹיֵב תַּמּוּ חֳרָבוֹת לָנֶצַח. (תהלים ט') זֶהוּ עֲמָלֵק שֶׁכָּתוּב בּוֹ: וְעֶבְרָתוֹ שְׁמָרָה נֶצַח. (עמוס א'): וְעָרִים נָתַשְׁתָּ אָבַד זִכְרָם הֵמָּה (תהלים ט'): מַהוּ אוֹמֵר אַחֲרָיו? וַה' לְעוֹלָם יֵשֵׁב.

sich am ersten den Israeliten feindlich näherte. ושים באזני יהושע welche die Isr. in das Land führen wird, daß er ihnen befehle, ihm sein feindlich Thun zu vergelten. Hier wurde dem Mosche angedeutet, daß Jehoschua sie einst in das Land führen werde. כי מחה אמחה Ich schärfe es dir ein, daß ich Amalek vertilgen will. (15) ויקרא שמו Des Altares. ה' נסי Gott hat uns hier ein Wunder gethan; nicht, daß der Altar Gott heißt, sondern, wer den Namen des Altares erwähnt, gedenkt zugleich des Wunders, das Gott gethan: Gott ist unser Wunderthäter! (16) ויאמר Mosche sprach: כי יד על כס יה die Gotteshand wurde beim Throne gleichsam erhoben, dem Amalek ewige Feindschaft zu schwören! Warum steht aber כס und nicht כסא? auch der Gottesname steht hier nur halb (יה), Gott schwur, daß sein Name und sein Thron nicht vollkommen sein sollen, als bis der Name Amaleks vollends vernichtet sein werde, nur nach Amaleks gänzlicher Vertilgung wird hehr und glorreich der Name und Thron Gottes dastehen; denn so heißt es Ps. 9, 7: der Feind ist dahin für immer,

18. (1) Und Jithro, der Priester Midjans, der Schwiegervater Mosche's, hörte alles, was Gott gethan an Mosche und Israel sein Volk; daß der Ewige Israel ausgeführt aus Mizrajim.

יח (1) וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי־הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃ (2) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפֹּרָה

(2) Und Jithro, Mosches Schwiegervater, nahm die Zippora, das

רש״י

d. i. Amalek, (auf ihn sich beziehend sagt Amos 1, 11: Und seine Wuth hat er immer bewahrt); „die Widersacher hast du ausgerottet, jede Spur ist vertilgt von ihnen" was steht nachher? „Gott aber wird ewig thronen!" somit ist der Name Gottes vollständig; „fest stellt er zum Gericht seinen Thron," so ist auch sein Thron vollständig. 18 (1) וישמע יתרו Welche Nachricht vernahm er denn, daß er hinkam? er hörte vom Spalten des Meeres und vom Kriege mit Amalek. יתרו Er hatte sieben Namen: Reuel, Jeßer, Jißro, Chobab, Keni, Putiel, Cheber. יתרו hieß er, weil durch ihn die Schrift mit einem Abschnitte (ואתה תחזה) v e r m e h r t wurde. יתרו Seitdem er den Glauben Israels annahm, wurde seinem Namen ein Buchstabe hinzugefügt. חובב weil er die Thora liebte (חבב), חובב d. i. Jitro, denn es heißt Richt. 4, 11: von den Söhnen Chobabs, des Schwiegevaters Mosche's. Nach Meinung Anderer war Reuel der Vater Jitro's, wenn es aber heißt: sie kamen zu ihrem Vater Reuel, M. 2, 2, 18: so steht dies deshalb so, weil die Kinder ihren Großvater Vater zu nennen pflegen. חתן משה Hier fühlte sich Jitro durch Mosche geehrt, als Schwiegervater des Königs, früher rühmte sich Mosche seiner, denn es heißt M. 2, 4: Er kehrte zurück zu Jitro,

הֲרֵי הַשֵּׁם שָׁלֵם כּוֹנֵן לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹ׃ הֲרֵי כִּסְאוֹ שָׁלֵם׃

חסלת פרשת בשלח

יח (1) וישמע יתרו. מַה שְּׁמוּעָה שָׁמַע וּבָא? קְרִיעַת יַם סוּף וּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק (זבחים קט״ז)? יִתְרוֹ. שִׁבְעָה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ׃ רְעוּאֵל, יֶתֶר, יִתְרוֹ, חוֹבָב, חֶבֶר, קֵינִי, פּוּטִיאֵל (מכילתא) יֶתֶר, עַל שֵׁם שֶׁיִּתֵּר פָּרָשָׁה אַחַת בַּתּוֹרָה׃ וְאַתָּה תֶחֱזֶה; יִתְרוֹ׃ לִכְשֶׁנִּתְגַּיֵּר וְקִיֵּם הַמִּצְוֹת הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אֶחָד עַל שְׁמוֹ חוֹבָב׃ שֶׁחָבַב אֶת הַתּוֹרָה; חוֹבָב, הוּא יִתְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר׃ מִבְּנֵי חוֹבָב חוֹתֵן מֹשֶׁה; (שופטים ד׳) וְיֵשׁ אוֹמְרִים רְעוּאֵל אָבִיו שֶׁל יִתְרוֹ (מכילתא) וּמַהוּ אוֹמֵר׃ וַתָּבֹאנָה אֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן? שֶׁהַתִּינוֹקוֹת קוֹרִין לַאֲבִי אֲבִיהֶן׃ אַבָּא. בְּסִפְרִי׃ חותן משה. כַּאן הָיָה יִתְרוֹ מִתְכַּבֵּד בְּמֹשֶׁה; אֲנִי חוֹתֵן הַמֶּלֶךְ, וּלְשֶׁעָבַר הָיָה מֹשֶׁה תוֹלֶה הַגְּדוּלָּה בְּחָמִיו, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיָּשָׁב אֶל יֶתֶר חוֹתְנוֹ (מכילתא)׃ למשה ולישראל. שָׁקוּל מֹשֶׁה כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל׃ את כל אשר עשה. לָהֶם בִּירִידַת הַמָּן וּבִבְאֵר וּבַעֲמָלֵק׃ כי הוציא ה׳ וגו׳. זוֹ גְּדוֹלָה עַל כֻּלָּם.

אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ׃ (3) וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃ (4) וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה׃ (5) וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה שָׁם הַר הָאֱלֹהִים׃

Weib Moſches nach ihrer Zurückſendung. (3) Und ihre beiden Söhne: von denen der Name des Einen: Gerſchom, denn er hatte geſprochen: Ein Fremdling bin ich in fremdem Lande. 4 Und der Name des Andern: Elieſer; denn der Gott meines Vaters war meine Hülfe, und rettete mich vom Schwerte Phara'os. (5) Und es ging Jitro, Moſches Schwiegervater, mit ſeinen Söhnen und ſeinem Weibe zu Moſche, in die Wüſte, woſelbſt er lagerte, am Berge Gottes.

רש"י

(מכילתא)׃ (2) אחר שלוחיה. כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה בְּמִדְיָן לֵךְ שׁוּב מִצְרָיְמָה, וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וְגוֹ׳׃ וַיֵּצֵא אַהֲרֹן לִקְרָאתוֹ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים. אָמַר לוֹ׃ מִי הֵם הַלָּלוּ׃ אָמַר לוֹ׃ זוֹ הִיא אִשְׁתִּי שֶׁנָּשָׂאתִי בְּמִדְיָן, וְאֵלּוּ בָּנַי; אָמַר לוֹ׃ וְהֵיכָן אַתָּה מוֹלִיכָן? אָמַר לוֹ לְמִצְרַיִם, אָמַר לוֹ׃ עַל הָרִאשׁוֹנִים אָנוּ מִצְטַעֲרִים, וְאַתָּה בָא לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם? אָמַר לָהּ׃ לְכִי לְבֵית אָבִיךְ, נָטְלָה שְׁנֵי בָנֶיהָ וְהָלְכָה לָהּ׃ (4) ויצילני מחרב פרעה. כְּשֶׁגִּלּוּ דָתָן וַאֲבִירָם עַל דְּבַר הַמִּצְרִי וּבִקֵּשׁ לַהֲרוֹג אֶת מֹשֶׁה, נַעֲשָׂה צַוָּארוֹ כְּעַמּוּד שֶׁל שַׁיִשׁ׃ (מכילתא)׃ (5) אל המדבר. אַף אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁבַּמִּדְבָּר הָיוּ אֶלָּא בִּשְׁבָחוֹ שֶׁל יִתְרוֹ דִּבֵּר הַכָּתוּב, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בִּכְבוֹדוֹ שֶׁל עוֹלָם וְנָדְבוֹ לִבּוֹ לָצֵאת אֶל הַמִּדְבָּר, מְקוֹם תֹּהוּ, לִשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי תוֹרָה׃

seinem Schwiegervater. את כל אשר עשה Gott gab ihnen Manna, den Brunnen und den Sieg über Amalek. למשה ולישראל Moſche zog das geſammte Iſrael auf. כי הוציא Das war wichtiger, als alle anderen Großthaten. (2) אחר שלוחיה Als Gott in Midjam zu ihm ſagte: Gehe, kehre zurück nach Egypten, da nahm Moſche ſeine Frau und ſeine Kinder mit, Aharon ging ihm entgegen und traf ihn am göttl. Berge. Aharon frug, wer ſind dieſe? Moſche ſagte: Dieſes iſt mein Weib und jene meine Kinder. Aharon: Und wo führſt du ſie hin? Nach Egypten. Aharon: Wir beklagen diejenigen, welche längſt ſchon dort ſind, und du willſt noch welche dazu führen? Moſche befahl daher ſeine Gattin, in ihr väterl. Haus zurückzukehren. Da nahm ſie ihre zwei Kinder und ging. (4) מחרב פרעה Als Dathan und Abiram die Ermordung des Egypters entdeckten, und man Moſche umbringen wollte, wurde ſein Hals wie eine Marmorſäule. (5) אל המדבר Wir wiſſen ja ohnehin, daß er in der Wüſte war? Die Schrift ſagt es aber zum Lobe Jitro's, er war von aller Welt ſehr geehrt und beſchloß doch freiwillig in die Einöde zu ziehen, um nur dem

(6) וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתֶנְךָ יִתְרוֹ
בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ׃
(7) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ
וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם
וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה׃ (8) וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ
אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפַרְעֹה
וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־
הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ וַיַּצִּלֵם
יְהוָה׃ (9) וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה

(6) Und er ließ Mosche sagen: Ich, dein Schwiegervater Jitro, komme zu dir, und dein Weib und ihre beiden Söhne mit ihr. (7) Da ging Mosche hinaus, seinem Schwiegervater entgegen, und bückte sich, und küßte ihn, und sie fragten Einer den Andern nach dem Wohlsein; und gingen hinein in das Zelt. (8) Und Mosche erzählte seinem Schwiegervater Alles, was der Ewige gethan an Pharao und Mizrajim um Israels Willen; all die Mühseligkeit, die sie getroffen auf dem Wege, und wie der Ewige sie gerettet. (9) Da freuete sich

רש״י

(6) ויאמר אל משה. עַל יְדֵי שָׁלִיחַ׃ אני חותנך יתרו וגו׳. אִם אֵין אַתָּה יוֹצֵא בִּגְינִי, צֵא בִּגְין אִשְׁתְּךָ, וְאִם אֵין אַתָּה יוֹצֵא בִּגְין אִשְׁתְּךָ, צֵא בִּגְין שְׁנֵי בָנֶיהָ. (מכילתא)׃ (7) ויצא משה. כָּבוֹד גָּדוֹל נִתְכַּבֵּד יִתְרוֹ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, כֵּיוָן שֶׁיָּצָא מֹשֶׁה יָצָא אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּ וּמִי הוּא שֶׁרָאָה אֶת אֵלּוּ יוֹצְאִין, וְלֹא יָצָא? וישתחו וישק לו. אֵינִי יוֹדֵעַ מִי הִשְׁתַּחֲוָה לְמִי? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: אִישׁ לְרֵעֵהוּ, מִי הַקָּרוּי אִישׁ? זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָאִישׁ מֹשֶׁה (מכילתא)׃ (8) ויספר משה לחתנו. לִמְשׁוֹךְ אֶת לִבּוֹ לְקָרְבוֹ לַתּוֹרָה (מכילתא)׃ את כל התלאה. שֶׁעַל הַיָּם וְשֶׁל עֲמָלֵק (מכילתא)׃ התלאה. לַמֶּ״ד אָלֶ״ף מִן הַיְסוֹד שֶׁל תֵּיבָה וְהַתָּי״ו הוּא תִקּוּן וִיסוֹד הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ לִפְרָקִים, וְכֵן: תְּרוּמָה, תְּנוּפָה, תְּקוּמָה, תְּנוּאָה׃ (9) ויחד יתרו. וַיִּשְׂמַח יִתְרוֹ, זֶהוּ

göttl. Gesetze zu horchen. (6) ויאמר אל משה Durch einen Boten. אני חתנך יתרו Willst du nicht meinetwegen mir entgegenkommen, so komme deiner Frau zu Liebe, willst du auch ihretwegen nicht kommen, so thue es wegen ihrer zwei Kinder. (7) ויצא משה Dem Jitro wurde in dieser Stunde große Ehre zu Theil, sobald Mosche ihm entgenging, folgten ihm Aharon, Nadab u. Abihu, und wer, der diese ausziehen sah, wäre nicht mitgegangen? וישתחו וישק לו Hier ist nicht angegeben, wer sich gebückt und vor wem? da es aber heißt איש, so ist es Mosche, M. 4, 12: והאיש משה. (8) ויספר משה לחתנו Um sein Herz zu gewinnen und es für die Gotteslehre geneigt zu machen. את כל התלאה א׳ und ל׳ sind Wurzelbuchstaben, das ת׳ dient zur Bildung. Oft fällt ein Wurzelbuchstabe weg, dieses ת׳ findet sich auch in תרומה Hebe, תנופה Wendung, תקומה Aufkommen, תנואה Verwehrung. (9) ויחד יתרו Jitro freute sich, dies der einfache

אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהֹוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ
מִיַּד מִצְרָיִם׃ (10) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ יְהֹוָה
אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד
פַּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת
יַד־מִצְרָיִם׃ (11) עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל
יְהֹוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ

Jithro über all das Gute, das der Ewige gethan an Israel, daß er es gerettet aus der Hand Mizrajims. (10) Und Jithro sprach: Gepriesen sei der Ewige, der euch gerettet aus der Hand Mizrajims und aus der Hand Pharaos; der das Volk gerettet aus der Hand Mizrajims. (11) Nun erkenne ich, daß der Ewige größer ist, als alle Götter, denn womit sie frevelten gegen sie, rettete

רש"י

פְּשׁוּטוֹ. וּמ"א נַעֲשָׂה בְשָׂרוֹ חִדּוּדִין חִדּוּדִין מֵיצֵר עַל אִיבּוּד מִצְרַיִם; הַיְינוּ דְאָמְרֵי אִינְשֵׁי: גִּיּוֹרָא עַד עֲשָׂרָה דָרֵי אַל תְּבַזֵּי אֲרַמָּאָה בְאַפֵּיהּ (סנהדרין צ"ד): על כל הטובה. טוֹבַת הַמָּן, וְהַבְּאֵר וְהַתּוֹרָה (מכילתא). וְעַל כֻּלָּן אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיד מִצְרַיִם, עַד עַכְשָׁיו לֹא הָיָה עֶבֶד יָכוֹל לִבְרוֹחַ מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָיְתָה הָאָרֶץ מְסוּגֶּרֶת וְאֵלּוּ יָצְאוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא (מכילתא): (10) אשר הציל אתכם מיד מצרים. אוּמָּה קָשָׁה: ומיד פרעה. מֶלֶךְ קָשֶׁה: מתחת יד מצרים. כְּתַרְגּוּמוֹ לָשׁוֹן רִידּוּי וּמָרוּת הַיָּד שֶׁהָיוּ מַכְבִּידִים עֲלֵיהֶם הִיא הָעֲבוֹדָה: (11) עתה ידעתי. מַכִּירוֹ הָיִיתִי לְשֶׁעָבַר. וַעֲכְשָׁיו בְּיוֹתֵר (מכילתא): מכל האלהים. מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מַכִּיר בְּכָל עֲ"אֱ שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁלֹּא הִנִּיחַ עֲ"אֱ שֶׁלֹּא עֲבָדָהּ (מכילתא): כי בדבר אשר זדו עליהם. כְּתַרְגּוּמוֹ, בְּמַיִם דִּמּוּ לְאַבְּדָם וְהֵם נֶאֶבְדוּ בַּמַּיִם: אשר זדו. אֲשֶׁר הִרְשִׁיעוּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּהוּ: לָשׁוֹן, וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד (בראשית

Sinn, der Midr. meint, der Schmerz über den Untergang Egyptens schnitt ihm ins Fleisch. Daher sagten die Leute: Vor einem Bekehrten soll man bis ins zehnte Geschlecht keinen frühern Glaubensgenossen schmähen. על כל הטובה über die Wohlthaten durch Manna, den Brunnen und in Thora; über alles aber, daß er sie von der Gewalt der Egypter errettet hat; bisher konnte kein Sklave aus Egypten fliehen, weil das Land beinahe versperrt war, nun zogen 600,000 Mann aus. (10) אשר הציל אתכם Von einer grausamen Nation. ומיד פרעה Von einem grausamen Könige. מתחת יד מצרים Wie Onk. übers. von der Gewalt und Strenge der Egypter, welche sie die Wucht ihrer Hand bei der Arbeit fühlen ließen. (11) עתה ידעתי Ich habe ihn (Gott) schon früher erkannt, jetzt aber erkenne ich ihn noch mehr. מכל האלהים Dies lehrt, daß er alle Götzen kannte und jedem gedient hatte. כי בדבר אשר זדו Sie dachten, wie Onk. übers. Israel durch Wasser zu vertilgen, und sie selbst kamen im Wasser um. אשר זדו Womit sie frevelten; unsere Lehrer leiten זדו von ויזד יעקב נזיד kochen ab, d. h.

עֲלֵיהֶם׃ (12) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה
וּזְבָחִים לֵאלֹהִים וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכֹל ׀ זִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה
לִפְנֵי הָאֱלֹהִים׃ שני (13) וַיְהִי מִמָּחֳרָת
וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד
הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעָרֶב׃

er sie. (12) Und Jithro, der Schwiegervater Mosche's brachte Gott Ganzopfer; und es ging Aharon mit allen Aeltesten Israels zu essen mit Mosche's Schwiegervater vor Gott. (13) Und es geschah am andern Morgen, da setzte sich Mosche, das Volk zu richten; und es stand das Volk um Mosche von Morgen bis Abend.

רש"י

כ"ה) בִּקְדֵרָה אֲשֶׁר בִּשְּׁלוּ, בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ (סוטה י"א)׃ (12) עולה. כְּמַשְׁמָעָהּ שֶׁהִיא כּוּלָּהּ כָּלִיל׃ וזבחים. שְׁלָמִים׃ ויבא אהרן וגו'. וּמֹשֶׁה הֵיכָן הָלַךְ? וַהֲלֹא הוּא שֶׁיָּצָא לִקְרָאתוֹ וְגָרַם לוֹ אֶת כָּל הַכָּבוֹד? אֶלָּא שֶׁהָיָה עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ לִפְנֵיהֶם׃ לפני האלהים. מִכָּאן שֶׁהַנֶּהֱנֶה מִסְּעוּדָה, שֶׁתַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְסוּבִּין בָּהּ כְּאִלּוּ נֶהֱנֶה מִזִּיו הַשְּׁכִינָה (ברכות כ"ד)׃ (13) ויהי ממחרת. מוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה, כַּךְ שָׁנִינוּ בְּסִפְרֵי וּמַהוּ מִמָּחֳרָת? לְמָחֳרַת רִדְתּוֹ מִן הָהָר. וְעַל כָּרְחֲךָ אִי אֶפְשַׁר לוֹמַר אֶלָּא מִמָּחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁהֲרֵי קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה א"א לוֹמַר וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֻקֵּי וגו'. וּמִשֶּׁנִּתְּנָה תּוֹרָה עַד יוה"כ לֹא יָשַׁב מֹשֶׁה לִשְׁפּוֹט אֶת הָעָם שֶׁהֲרֵי בְּי"ז בְּתַמּוּז יָרַד וְשִׁבֵּר אֶת הַלּוּחוֹת. וּלְמָחָר עָלָה בְּהַשְׁכָּמָה שְׁמוֹנִים יוֹם וְיָרַד בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים; וְאֵין פָּרָשָׁה זוֹ כְּתוּבָה כְּסֵדֶר, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר וַיְהִי מִמָּחֳרָת עַד שָׁנָה שְׁנִיָּה אַף לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר יִתְרוֹ קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה בָּא, שִׁלּוּחוֹ אֶל

in dem Topfe, worin sie gekocht haben, sind sie selbst gekocht worden. (12) עלה Ein Ganzopfer, וזבחים Freudenopfer. ויבא אהרן Wo war denn Mosche, der ihm doch entgegen gegangen und ihm alle Ehre erwiesen hatte? Dieser stand vor ihnen und bediente sie. לפני האלהים Daraus erhellt, wenn man einem Gastmahle anwohnt, an welchem Gelehrte theilnehmen, dies so angesehen ist, als wenn man an dem Genuße der Gottesglorie sich laben würde. (13) ויהי ממחרת D. i. am Ausgange des Versöhnungstages: welcher Morgen ist damit gemeint? Derjenige nach Mosches Abstiege vom Berge, dieser kann nur der Morgen nach יו"כ gewesen sein, denn vor Übergabe der Thora konnte es ja nicht heißen: Ich mache ihnen die Gesetze Gottes bekannt, V. 16; seit der Gesetzesübergabe bis יו"כ saß Mosche mit dem Volke nicht zu Gerichte. Denn am 17. Tamus kam Mosche herab und zerschlug die Bundestafeln, des Morgens bestieg er wieder den Berg, woselbst er 80 Tage verbliebn, und kam יו"כ herunter. Das ממחרת wurde füglich in zweitem Jahre geschrieben, selbst nach Meinung derjenigen, die behaupten, daß Jitro noch von Übergabe der Thora gekommen, zog er dennoch erst im zweiten Jahre in sein Land, denn hier heißt es:

(14) וַיַּרְא חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מָה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ וְכָל־הָעָם נִצָּב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר

(14) Und als der Schwiegervater Mosche's sah, Alles, was er that dem Volke, sprach er: Was ist dies, was du thust dem Volke? Warum sitzest du allein, und das ganze Volk steht um dich von Morgen bis

רש״י

אַרְצוֹ לֹא הָיָה אֶלָּא עַד שָׁנָה שְׁנִיָּה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר כַּאן וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת חוֹתְנוֹ, וּמָצִינוּ בְּמַסַּע הַדְּגָלִים שֶׁאָמַר לוֹ מֹשֶׁה: נוֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם וְגוֹ׳ (במדבר י׳). אַל נָא תַּעֲזוֹב אוֹתָנוּ. וְאִם זוּ קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה מִשֶּׁשִּׁלְּחוֹ וְהָלַךְ הֵיכַן מָצִינוּ שֶׁחָזַר? שָׁם לֹא נֶאֱמַר יִתְרוֹ אֶלָּא חוֹבָב, וּבְנוֹ שֶׁל יִתְרוֹ הָיָה? הוּא חוֹבָב הוּא יִתְרוֹ שֶׁהֲרֵי כָּתוּב מִבְּנֵי חוֹבָב חוֹתֵן מֹשֶׁה (שופטים ד׳): וישב משה וגו׳ ויעמוד העם. יוֹשֵׁב כְּמֶלֶךְ וְכוּלָּן עוֹמְדִים. וְהוּקְשָׁה הַדָּבָר לְיִתְרוֹ, שֶׁהָיָה מְזַלְזֵל בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהוֹכִיחוֹ עַל כָּךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ וְכֻלָּם נִצָּבִים: מן הבקר עד הערב. אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן? אֶלָּא כָּל דַּיָּין שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ אֲפִילוּ שָׁעָה אַחַת מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה כָּל הַיּוֹם וּכְאִלּוּ נַעֲשָׂה שׁוּתָּף לְהַקָּבָּ״ה בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: וַיְהִי עֶרֶב וְגוֹ׳ (שבת י׳. מגילה

Mosche entließ seinen Schwiegervater. Beim Fahnenzuge M. 4, 10, 9 lesen wir, daß Mosche ihm sagte: Wir ziehen nach dem Orte . . . verlasse uns doch nicht. Wäre dies vor der Gesetzgebung geschehen, wo finden wir, daß er zurückgegangen ist? Man kan wohl einwenden, daß dort Jitro nicht erwähnt ist, sondern Chobab, welcher ein Sohn Jitro's sei, Chobab, ist aber mit Jitro eine und dieselbe Person, denn es heißt: Von den Söhnen Chobab's des Schwiegervaters von Mosche, Richt. 4. וישב משה u. s. w. ויעמד העם Er saß wie ein König, alle Übrigen standen, dies kam dem Jitro ungehörig vor, weil Mosche dadurch die Ehre Israels geringschätzte, und er stellte ihn darüber zu Rede, wie es heißt: Warum sitzest du und alle Übrigen stehen? מן הבקר עד הערב Wie ist dies denkbar? es will jedoch bedeuten, wenn ein Richter nur eine Stunde streng nach der Wahrheit richtet, so ist dies so verdienstlich, als wenn er sich den ganzen Tag mit Thora befassen würde, und als hätte er zur Weltschöpfung mit beigetragen, bei welcher es ebenfals heißt: Es ward Abend und

עַד־עָרֶב׃ (15) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ כִּי־
יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים׃ (16) כִּי־
יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין
אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי
הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו׃ (17) וַיֹּאמֶר חֹתֵן
מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה
עֹשֶׂה׃ (18) נָבֹל תִּבֹּל גַּם־אַתָּה גַּם־
הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כָבֵד מִמְּךָ
הַדָּבָר לֹא־תוּכַל עֲשֹׂהוּ לְבַדֶּךָ׃ (19) עַתָּה
שְׁמַע בְּקֹלִי אִיעָצְךָ וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ

Abend? (15) Da sprach Mosche zu seinem Schwiegervater: Das Volk kommt zu mir, Gott zu befragen. (16) Wenn sie eine Sache vorhaben, so kommt es zu mir, und ich richte zwischen einem und dem Andern, und thue kund die Gesetze Gottes und seine Weisungen. (17) Und der Schwiegervater Mosche's sprach zu ihm: es ist nicht gut, was du thust. (18) Erschöpft wirst du sowohl, als dieses Volk werden, das bei dir ist; denn zu schwer ist dies für dich, du kannst es nicht allein ausführen. (19) Nun höre auf meine Stimme, ich will dir rathen, und Gott sei mit dir!

רש"י

י') (15) כי יבא. כִּי בָא לָשׁוֹן הוֹוֶה: לדרש אלהים. כְּתַרְגּוּמוֹ: לְמִתְבַּע אוּלְפַן, לִשְׁאוֹל תַּלְמוּד מִפִּי הַגְּבוּרָה: (16) כי יהיה להם דבר בא. מִי שֶׁהָיָה לוֹ הַדָּבָר בָּא אֵלַי: (17) ויאמר חותן משה. דֶּרֶךְ כָּבוֹד קוֹרְאוֹ הַכָּתוּב חוֹתְנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ: (18) נבול תבול. כְּתַרְגּוּמוֹ: וּלְשׁוֹנוֹ לָשׁוֹן: כְּמִישָׁה פלייש"טרא בלע"ז פֿערוועלקט (Flétri,) כְּמוֹ וְהֶעָלֶה נָבֵל (ירמיה ה') כִּנְבוֹל עָלֶה מִגֶּפֶן (ישעיה ל"ד) שֶׁהוּא כָמוּשׁ עַל יְדֵי חַמָּה וְעַל יְדֵי קֶרַח כּוֹחוֹ תַּשׁ וְנִלְאֶה: גם אתה. לְרַבּוֹת אַהֲרֹן וְחוּר וְשִׁבְעִים זְקֵנִים: כי כבד ממך. כּוֹחוֹ רַב יוֹתֵר מִכֹּחֲךָ: (19) איעצך ויהי אלהים עמך. בְּעֵצָה אָמַר לוֹ: צֵא הַמְלֵךְ בַּגְּבוּרָה (מכילתא): היה אתה מול האלהים. שָׁלִיחַ וּמֵלִיץ בֵּינוֹתָם לַמָּקוֹם, וְשׁוֹאֵל

ward Morgen! (15) כי יבא Weil das Volk zu mir kommt, יבא ist die gegenw. Zeit. לדרש Onkelos: um Belehrung zu erlangen und nach göttlichen Gesetz zu forschen. (16) כי יהיה להם דבר Wer ein Anliegen hat, der komme zu mir. (17) חתן משה Ein ehrenvoller Name dies: der Schwiegervater des Königs. (18) נבל תבל Onk. übers. du wirst ermüden, נבל abwelken, wie Jer. 8 והעלה נבל jedes Blatt ist welk. Jes. 34 כנבול עלה wie ein Blatt vom Weinstocke welkt und durch Hitze und Kälte kraftlos wird. גם אתה Aharon, Chur und die 70 Ältesten inbegriffen. כי כבד ממך Die Last ist zu groß für deine Kraft. (19) איעצך ויהי אלהים עמך Er rieth ihm, mit Gott zu Rathe zu gehen. מול האלהים Als Abgesandter und Fürsprecher zwischen ihnen

הֱיֵה אַתָּה לָעָם מוּל הָאֱלֹהִים וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים׃ (20) וְהִזְהַרְתָּה אֶתְהֶם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן׃ (21) וְאַתָּה תֶחֱזֶה מִכָּל־הָעָם אַנְשֵׁי־חַיִל יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שֹׂנְאֵי בָצַע וְשַׂמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת׃ (22) וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן

Diene du dem Volke gegenüber Gott, daß du bringest die Sachen vor Gott, (20) Und daß du ihnen erläuterst die Gesetze und die Weisungen, und du ihnen kund thuest, den Weg, den sie gehen, und die Thaten, die sie thun sollen. (21) Ersiehe du aber aus dem ganzen Volke tüchtige Männer, Gottesfürchtige, Männer von Wahrhaftigkeit, Feinde der Gewinnsucht, und setze die über sie als Oberste über Tausend, Oberste über Hundert, Oberste über Fünfzig und Oberste über Zehn. (22) Und sie sollen das Volk richten zu jeder Zeit, und es geschehe, jede große Sache bringen sie vor dich, und jede kleine Sache

רש"י

מִשְׁפָּטִים מֵאִתּוֹ: את הדברים. דִּבְרֵי רִיבוֹתָם: (21) ואתה תחזה. בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָלֶיךָ: אנשי חיל. עֲשִׁירִים שֶׁאֵין צְרִיכִים לְהַחֲנִיף וּלְהַכִּיר פָּנִים: אנשי אמת. אֵלּוּ בַּעֲלֵי הַבְטָחָה שֶׁהֵם כְּדַאי לִסְמוֹךְ עַל דִּבְרֵיהֶם שֶׁעַל יְדֵי כֵן יִהְיוּ דִּבְרֵיהֶם נִשְׁמָעִין: אנשי בצע. שֶׁשּׂוֹנְאִין אֶת מָמוֹנָם בַּדִּין. כְּהַהִיא דְּאָמְרִינָן כָּל דַּיָּינָא דְּמַפְּקִין מָמוֹנָא מִינֵּיהּ בְּדִינָא לָאו דַּיָּינָא הוּא (ב"ה כ"ה): שרי אלפים. הֵם הָיוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׂרִים לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף (סנהדרין י"ז): שרי מאות. שֵׁשׁ אֲלָפִים הָיוּ: שרי חמשים. י"ב אֶלֶף: שרי עשרות. שִׁשִּׁים אֶלֶף: (22) ושפטו. וִידוּנוּן, לְשׁוֹן צִוּוּי: והקל מעליך. דָּבָר זֶה לְהָקֵל מֵעָלֶיךָ: והקל. כְּמוֹ: וְהַכְבֵּד אֶת לִבּוֹ, וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב, לְשׁוֹן הֹוֶה:

und Gott, der die Rechtssprüche von ihm erfragt. את הדברים Ihre Streitsachen. (21) ואתה תחזה Du sollst ausersehen durch den göttl. Geist, der auf dir ruht. אנשי חיל Reiche Männer, welche nicht nöthig haben zu schmeicheln und persönliche Interessen zu berücksichtigen. אנשי אמת Vertrauensmänner, auf deren Ausspruch man sich verlassen kann, deren Worte auch Anklang finden. שונאי בצע Welche jeden Eigennutz beim Rechtsprechen verwerfen; wie es Talm. B. Batra 28 heißt: Jeder Richter, dem man gerichtlich Geld abfordern muß, tugt nicht zum Richter. שרי אלפים Deren 600 waren für 600,000 Mann. שרי מאות Es waren deren 6000. שרי חמשים waren 12,000. שרי עשרות waren 60,000. (22) ושפטו Sie sollen richten, ist die Befehlform. והקל מעליך Dies

יִשְׁפְּטוּ־הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ׃ (23) אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עֲמֹד וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מְקֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם׃ שלישי (24) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנוֹ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמָר׃ (25) וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת׃ (26) וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפּוּטוּ הֵם׃ (27) וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אַרְצוֹ׃ פ רביעי

richten sie: so wirds dir erleichtert, indem sie tragen mit dir. (23) Wenn du dies thuest, und Gott es dir gebietet, so wirst du bestehen können; und auch dieses ganze Volk wird an seinen Ort kommen in Frieden. (24) Und Mosche hörte auf die Stimme seines Schwiegervaters, und that Alles, was er gesprochen. (25) Und Mosche wählte tüchtige Männer aus ganz Israel, und setzte sie zu Häuptern über das Volk: Oberste über Tausend, Oberste über Hundert, Oberste über Fünfzig und Oberste über Zehn. (26) Und sie mußten richten das Volk zu jeder Zeit; die schwierige Sache mußten sie vor Mosche bringen, und jede kleine Sache sie selbst richten. (27) Und Mosche entließ seinen Schwiegervater und er ging in sein Land.

רש"י

(23) וצוך אלהים ויכלת עמוד. המלך בגבורה, אם מצוה אותך לעשות כך, תוכל עמוד ואם יעכב על ידך לא תוכל לעמוד (מכילתא): וגם כל העם הזה. אהרן נדב ואביהוא ושבעים זקנים הנלוים עתה עמך (מכילתא): (26) ושפטו. ודיינין ית עמא: יבאון. מייתין: ישפוטו הם. כמו ישפטו, וכן לא תעבורי, כמו לא תעברי: ותרגומו: דיינין אינון. מקראות העליונים הן לשון צווי לכך מתורגמין ידונון ייתון, ידונון, ומקראות הללו לשון עשיה: (17) וילך לו. אל ארצו. לגייר בני משפחתו (מכילתא):

geschieht zu deiner Erleichterung. והקל wie M. 2, 8 והכבד; Kön, 2, 9: והכות, die gegenwärtige Zeit. (23) וצוך אלהים ויכלת עמוד Geh' mit Gott zu Rathe, wenn er's befiehlt, wirst du bestehen, wenn er es aber dir verwehrt, würdest du nicht bestehen können. וגם כל העם הזה Aharon, Nadab Abihu und die 70 Ältesten, welche dir beigegeben sind. (26) ושפטו bedeutet: sie richteten das Volk. יביאון Sie mußten bringen. ישפוטו הם wie ישפטו sie richteten; ebenso Ruth 2, 8: לא תעבורי, für תעברי Onk. übers. ישפוטו sie selbst entschieden (דיני׳ אנון). Oben V. 22 gibt er ישפטו sie sollen richten, dort drückt es den Befehl, hier aber die Handlung selbst aus. (27) וילך לו אל ארצו Um seine Familie dem israelitischen Glauben zuzuführen.

יט (1) בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי׃ (2) וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיִּחַן־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר׃ (3) וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב

19. (1) Am dritten Neumond, nach dem Ausgange der Kinder Israel aus dem Lande Mizrajim, an diesem Tage kamen sie in die Wüste Sinai. (2) Sie brachen nämlich auf von Rephidim, und kamen in die Wüste Sinai, und lagerten in der Wüste; und Israel lagerte daselbst dem Berge gegenüber. (3) Da stieg Mosche hinauf zu Gott: und der Ewige rief ihm zu vom Berge, und sprach: So sollst du sprechen zum Hause Jakob, und berichten den

רש״י

יט (1) ביום הזה. בראש חדש (שבת פ״ו) לא היה צריך לכתוב אלא: ביום ההוא, מהו, ביום הזה? שיהיו דברי תורה חדשים עליך, כאלו היום נתנה: (2) ויסעו מרפידים. מה תלמוד לומר לחזור ולפרש מהיכן נסעו? והלא כבר כתב שברפידים היו חונים בידוע שמשם נסעו? אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה ביאתן למדבר סיני בתשובה, אף נסיעתן מרפידים בתשובה (מכילתא): ויחן שם ישראל. כאיש אחד, בלב אחד, אבל שאר כל חניות בתרעומות ובמחלוקת (מכילתא): נגד ההר. למזרחו (מכילתא) וכל מקום שאתה מוצא: נגד, פנים למזרח: (3) ומשה עלה. ביום השני. וכל עליותיו בהשכמה היו שנאמר, וישכם

19. (1) ביום הזה Am Neumonde ר״ח, eigentlich sollte es nur ביום ההוא heißen, ביום הזה will andeuten, daß die Worte der Gotteslehre dir stets neu erscheinen sollen, als wären sie erst heute dir überliefert worden. (2) ויסעו מרפידים Wozu wird abermals erwähnt, von wo sie abzogen? Wir haben ja schon erfahren, daß sie in Refidim lagerten? Dies will aber nur ihre Abreise von Refidim mit ihrer Ankunft in der Wüste Sinai gleichstellen, so wie sie bei der Ankunft in der Wüste von Reue erfüllt waren, ebenso waren sie es bei ihrer Abreise von רפידים ויחן שם ישראל Wie ein Mann, eines Sinnes, (daher ויחן Einzahl), die andern Lagerungen dagegen waren mit Verdruß und Streitigkeiten verbunden. נגד ההר Auf der Morgenseite; נגד bedeutet allenthalben mit dem Gesicht zur Morgenseite. (3) ומשה עלה Am andern Tage. Er ging jedesmal zur Morgenstunde hinauf, wie es M. 2, 34 heißt: Mosche stand des Morgens früh auf. כה תאמר In diesen Ausdrücken und in dieser Ordnung. לבית יעקב Unter Haus sind die Frauen zu verstehen, rede mit ihnen mild und sanft. ותגיד לבני ישראל

וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (4) אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי׃

Kindern Israel. (4) Ihr habt gesehen, was ich gethan an Mizrajim, und wie ich euch getragen auf Adlerflügeln, und euch zu mir gebracht habe.

רש"י

משֶׁה בַּבֹּקֶר: כה תאמר. בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה וְכַסֵּדֶר הַזֶּה (שבת פ"ו): לבית יעקב. אֵלּוּ הַנָּשִׁים, תֹּאמַר לָהֶם בְּלָשׁוֹן רַכָּה: ותגיד לבני ישראל. עוֹנָשִׁין וְדִקְדּוּקִים פָּרֵשׁ לְזָכָרִים דְּבָרִים הַקָּשִׁין כְּגִידִין (מכילתא): (4) אתם ראיתם. לֹא מְסוֹרֶת הוּא בְּיֶדְכֶם לֹא בִדְבָרִים אֲנִי מְשַׁגֵּר לָכֶם, לֹא בְעֵדִים אֲנִי מֵעִיד עֲלֵיכֶם. אֶלָּא: אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם, עַל כַּמָּה עֲבֵירוֹת הָיוּ חַיָּבִין לִי קוֹדֶם שֶׁנִּזְדַּוְּגוּ לָכֶם, וְלֹא נִפְרַעְתִּי מֵהֶם, אֶלָּא עַל יֶדְכֶם. (שבת פ"ו): ואשא אתכם. זֶה יוֹם שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לְרַעְמְסֵס שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְפוּזָּרִין בְּכָל אֶרֶץ גּוֹשֶׁן וּלְשָׁעָה קַלָּה כְּשֶׁבָּאוּ לִיסַּע וְלָצֵאת נִקְבְּצוּ כֻלָּם לְרַעְמְסֵס. (מכילתא). וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם, וְאֶשָּׂא כְּמוֹ: וְאַסִּיעַ אֶתְכֶם, וְאַטֵּלִית יַתְכוֹן, תִּיקֵּן אֶת הַדָּבָר דֶּרֶךְ כָּבוֹד לְמַעְלָה: על כנפי נשרים. כְּנֶשֶׁר הַנּוֹשֵׂא גוֹזָלָיו עַל כְּנָפָיו, שֶׁכָּל שְׁאָר הָעוֹפוֹת נוֹתְנִים אֶת בְּנֵיהֶם בֵּין רַגְלֵיהֶם, לְפִי שֶׁמִּתְיָרְאִין מֵעוֹף אַחֵר שֶׁפּוֹרֵחַ עַל גַּבֵּיהֶם, אֲבָל הַנֶּשֶׁר הַזֶּה אֵינוֹ מִתְיָרֵא אֶלָּא מִן הָאָדָם: שֶׁמָּא יִזְרוֹק בּוֹ חֵץ לְפִי שֶׁאֵין עוֹף פּוֹרֵחַ עַל גַּבָּיו לְכָךְ נוֹתְנוֹ עַל כְּנָפָיו. אָמַר מוּטָב יִכָּנֵס הַחֵץ בִּי וְלֹא בְּבָנַי. אַף אֲנִי עָשִׂיתִי כֵן. וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים וגו'. וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וגו'. וְהָיוּ מִצְרַיִם זוֹרְקִים חִצִּים וְאַבְנֵי בַלִּיסְטְרָאוֹת, וְהֶעָנָן מְקַבְּלָם: ואביא אתכם

Den Männern verkünde die Gesetze und einzelne Verhaltungsregeln in Worten, die so hart wie Sehnen sind. (4) אתם ראיתם Nicht übermittelt wurden sie euch, nicht durch Worte euch entsendet, nicht durch Zeugen euch erwiesen, sondern ihr selbst habt gesehen, was ich an den Egyptern vollführt habe; gar vieler Übertretungen hatten sie sich schuldig gemacht, bevor sie mit euch in Verbindung kamen, ich habe sie aber nur euret-halben bestraft. ואשא אתכם Am Tage nämlich, als ihr nach Raamses kamet, ihr waret im ganzen Lande Goschen zerstreut, doch bald darauf, als ihr wegziehen solltet, trafen alle in Raamses ein. Onk. übers. ואשא mit ואטלית gleich ואסיע ich ließ euch ziehen, eine ehrerbietigere Redeweise Gott gegenüber. על כנפי נשרים Wie ein Adler, der seine Jungen auf den Flügeln trägt; denn die meisten Vögel nehmen beim Fliehen ihre Jungen zwischen die Füße, weil sie den Angriff eines vorüberfliegenden Raubvogels fürchten, der Adler hingegen, der am höchsten fliegt, fürchtet blos den Schuß der Menschen, daher nimmt er sie auf sich, als wollte er damit ausdrücken: eher soll der Pfeil mich als meine Jungen treffen. Auch ich (Gott) habe so gethan: Es zog ein Engel Gottes daher . . . die Egypter schossen Pfeile und Schleudersteine auf

(5) וְעַתָּה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקֹלִי
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה
מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ׃ (6) וְאַתֶּם
תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ
אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ חמישי (7) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא
לְזִקְנֵי הָעָם וַיָּשֶׂם לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה׃
(8) וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל

(5) Und nun, wenn ihr höret auf meine Stimme, und beobachtet meinen Bund, so sollt ihr mein Eigenthum sein aus allen Völkern, denn mein ist die ganze Erde; (6) Ihr aber sollt mir sein ein Reich von Priestern und ein heiliges Volk. Dies sind die Worte, die du reden sollst zu den Kindern Israel. (7) Und Mosche kam und berief die Aeltesten des Volkes und legte ihnen vor alle diese Worte, die ihm der Ewige geboten. (8) Da antwortete das ganze Volk insgesammt und sprach: Alles,

רש"י

אלי. כְּתַרְגּוּמוֹ׃ (5) ועתה אם. אִם עַתָּה תְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם
יֶעֱרַב לָכֶם מִכָּאן וְאֵילָךְ שֶׁכָּל הַתְחָלוֹת קָשׁוֹת (מכילתא)׃
(שבת פ"ז) ושמרתם את בריתי. שֶׁאֶכְרוֹת עִמָּכֶם עַל
שְׁמִירַת הַתּוֹרָה׃ סגלה. אוֹצָר חָבִיב, כְּמוֹ׃ וּסְגֻלַּת
מְלָכִים (קהלת ב׳) כְּלֵי יָקָר וַאֲבָנִים טוֹבוֹת שֶׁהַמְּלָכִים
גוֹנְזִים אוֹתָם; כַּךְ אַתֶּם לִי סְגוּלָּה מִשְּׁאָר אוּמּוֹת, וְלֹא
תֹאמְרוּ, אַתֶּם לְבַדְּכֶם שֶׁלִּי, וְאֵין לִי אֲחֵרִים עִמָּכֶם,
וּמַה יֵּשׁ לִי עוֹד שֶׁתְּהֵא חִבַּתְכֶם נִיכֶּרֶת. כִּי לִי כָּל
הָאָרֶץ וְהֵם בְּעֵינַי וּלְפָנַי לִכְלוּם׃ (6) ואתם תהיו לי
ממלכת כהנים. שָׂרִים, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר. וּבְנֵי דָוִד
כֹּהֲנִים הָיוּ (שמואל ב׳ ח׳). אלה הדברים. לֹא פָּחוֹת
וְלֹא יוֹתֵר. (8) וישב משה. בְּיוֹם הַמָּחֳרָת שֶׁהוּא
שְׁלִישִׁי, שֶׁהֲרֵי בְּהַשְׁכָּמָה עָלָה. וְכִי צָרִיךְ הָיָה משֶׁה

Israel ab, und die Wolkensäule fing diese auf. ואביא אתכם אלי Ich brachte euch zu meinem Dienste. (5) ועתה Wenn ihr ihn jetzt annehmen wollt, so wird er euch in der Folge nur erwünscht sein, allen Anfang ist schwer. ושמרתם את בריתי den Bund, den ich mit euch schließe, wegen Beobachtung der Thora. סגלה ein theuerer Schatz, ähnlich Koheloth 2, 8 סגלת מלכים königliche Schätze, als Edelsteine und Geschmeide, welche Könige in ihren Schatzkammern aufbewahren, so seid ihr mir von den andern Völkern auserkoren. Ihr dürft aber nicht glauben, daß nur ihr allein und sonst niemand mir gehöre, und was hätte ich außer dieser Thora, wodurch meine Liebe zu euch erkannt würde? die ganze Welt gehört mir, und wird von mir doch nicht wie Ihr in Betracht gezogen. (6) כהנים Würdenträger, ähnl. Sam. 2, 18: Die Söhne Dawids waren hohe Würdenträger. אלה הדברים nicht mehr und nicht weniger. (8) וישב משה Am folgenden Tage, am dritten, denn

אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה׃ (9) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם־בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה׃ (10) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם׃ (11) וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי ׀ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעֵינֵי כָל־הָעָם עַל־הַר סִינָי׃

was der Ewige geredet, wollen wir thun! Und Mosche brachte zurück die Worte des Volkes an den Ewigen. (9) Und es sprach der Ewige zu Mosche: Siehe, ich werde zu dir kommen in der Dichtheit des Gewölks, damit das Volk höre, wenn ich mit dir rede, und auch dir auf ewig vertraue; da berichtete Mosche die Worte des Volkes an den Ewigen. (10) Da sprach der Ewige zu Mosche: Gehe zu dem Volke, und laß sie sich heilig halten heute und morgen, und sie sollen ihre Kleider waschen.

רש"י

לְהָשִׁיב? אֶלָּא בָא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ מִמֹּשֶׁה, שֶׁלֹּא אָמַר, הוֹאִיל וְיוֹדֵעַ מִי שֶׁשְּׁלָחַנִי אֵינִי צָרִיךְ לְהָשִׁיב. (9) בעב הענן. בְּמַעֲבֵה הֶעָנָן וְהוּא עֲרָפֶל. וגם בך. גַּם בַּנְּבִיאִים הַבָּאִים אַחֲרֶיךָ. ויגד משה את דברי וגו'. בַּיּוֹם הַמָּחֳרָת שֶׁהוּא רְבִיעִי לַחֹדֶשׁ. את דברי העם וגו'. תְּשׁוּבָה עַל דָּבָר זֶה שָׁמַעְתִּי מֵהֶם, שֶׁרְצוֹנָם לִשְׁמוֹעַ מִמְּךָ, אֵינוֹ דוֹמֶה הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי שָׁלִיחַ, לְשׁוֹמֵעַ מִפִּי הַמֶּלֶךְ, רצוננו לִרְאוֹת אֶת מַלְכֵּנוּ. (10) וקדשתם. הֲכִינֵתָם, שֶׁיָּכִינוּ עַצְמָם הַיּוֹם וּמָחָר. (11) והיו נכונים. מוּבְדָּלִים מֵאִשָּׁה (מכילתא). ליום השלישי. שֶׁהוּא שִׁשָּׁה בַּחֹדֶשׁ (מכילתא) וּבַחֲמִישִׁי בָּנָה מֹשֶׁה אֶת הַמִּזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה, כָּל הָעִנְיָן הָאָמוּר

er war ja am Morgen des ersten hinaufgegangen. Mußte denn Mosche die Antwort zurückbringen? die Schrift will uns aber von Mosche Lebensart lehren, der da nicht sagte, weil es mein Absender doch ohnehin weiß, so brauche ich die Antwort nicht erst zurückzubringen. (9) בעב הענן Im dichten Gewölke, d. i. im Nebel. וגם בך auch an die Profeten, welche dir nachfolgen, werden sie glauben. ויגד משה am darauf folgenden Tage, d. i. am vierten des Monats. את דברי העם Die Antwort auf meinen Antrag hörte ich, sie wollen Alles von dir selbst hören; es sei nicht eins und dasselbe, ob man etwas durch einen Gesandten oder vom Königen selbst vernimmt; wir wollen unsern König selbst sehen! (10) וקדשתם Verhalte sie, sich heute und morgen vorzubereiten. (11) והיו נכונים Seid abgesondert vom Weibe. ליום השלישי D. i. der sechste Tag im Monate, am fünften bauete

(12) וְהִגְבַּלְתָּ אֶת־הָעָם סָבִיב לֵאמֹר הִשָּׁמְרוּ לָכֶם עֲלוֹת בָּהָר וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהָר מוֹת יוּמָת׃ (13) לֹא־תִגַּע בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ־יָרֹה יִיָּרֶה אִם־בְּהֵמָה אִם־אִישׁ לֹא יִחְיֶה בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר׃ (14) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן

(11) Und bereit sein auf den dritten Tag; denn am dritten Tage wird der Ewige herabkommen vor den Augen des ganzen Volkes auf den Berg Sinai. (12) Und laß Grenzen machen um das Volk ringsum, und sprich: Hütet euch, den Berg zu besteigen, oder nur sein Ende zu berühren; wer den Berg berührt, soll getötet werden. (13) Es soll ihn aber keine Hand berühren, sondern gesteinigt oder erschossen soll er werden; ob Vieh oder Mensch, es soll nicht leben bleiben. Beim Ertönen des Jubelhorns mögen sie den Berg besteigen. (14) Da ging Mosche vom

רש"י

בפרשת ואלה המשפטים. ואין מוקדם ומאוחר בתורה. לעיני כל העם. מלמד, שלא היה בהם סומא שנתרפאו כולם (מכילתא). (12) והגבלת קבע להם תחומין לסימן, שלא יקרבו מן הגבול והלאה. לאמר. הגבול אומר להם, השמרו מעלות מכאן ולהלאה ואתם הזהירם על כך: ונגע בקצהו: אפילו בקצהו: (13) ירה יירה. מכאן לנסקלין שהם נדחין למטה מבית הסקילה שהיה גבוה שתי קומות (סנהדרין מ"א): יירה. יושלך למטה לארץ כמו ירה בים (שמות ט"ו): במשוך היובל. כשימשוך היובל קול ארוך הוא סימן סילוק שכינה והפסקת הקול, וכיון שאסתלק הם רשאין לעלות: היובל הוא שופר של איל שכן בערביא קורין לדכרא: יובלא, ושופר של אילו של יצחק היה: (14) מן ההר אל העם. מלמד, שלא

Mosche den Altar unter dem Berge und stellte die zwölf Denksteine auf, wovon im Abschnitte Mischpotim verhandelt wird; die Schrift nimmt es mit dem Früher oder Später in der Zeitfolge nicht strenge. לעיני כל העם beweist, das unter ihnen kein Blinder war, sie wurden alle geheilt. (12) והגבלת Du sollst ihnen Grenzen bestimmen, die sie nicht übertreten dürfen. לאמר Die Grenze soll ihnen bedeuten: Hütet euch von hier weiter zu treten. ונגוע בקצהו Selbst den äußersten Theil des Berges zu betreten, warne sie. (13) ירה יירה er soll herunter gestoßen werden; hieraus erhellt, daß alle zur Steinigung verurtheilten, unterhalb des Steinigunsplatzes von einer zwei Mann hahen Mauer herunter gestoßen werden mußten (Talm. Sanh. 41). יירה er soll herunter geworfen werden. ירה gleich ירה בים. במשוך היובל Wenn man anhaltend blasen wird, so ist dies ein Signal, daß sich die Herrlichkeit Gottes entfernt hat, und sie dann hinaufgehen können. היובל ist ein Widderhorn; im Arabischen heißt

הָהָר אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וַיְכַבְּסוּ שִׂמְלֹתָם׃ (15) וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים אַל־תִּגְּשׁוּ אֶל־אִשָּׁה׃ (16) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה׃ (17) וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה

Berge herab zum Volke, und ließ das Volk sich heilig halten, und sie wuschen ihre Kleider. (15) Und er sprach zum Volke seid bereit auf den dritten Tag; nahet keinem Weibe. (16) Und es geschah am dritten Tage, als es Morgen ward, da waren Donner und Blitze und schwere Wolken auf dem Berge, und sehr starker Posaunenschall; da erbebte das ganze Volk, das im Lager war. (17) Und Mosche führte das Volk aus dem Lager, Gott

רש״י

הָיָה מֹשֶׁה פּוֹנֶה לַעֲסָקָיו אֶלָּא מִן הָהָר אֶל הָעָם׃ (15) היו נכונים לשלשת ימים. לְסוֹף ג׳ יָמִים הוּא יוֹם רְבִיעִי שֶׁהוֹסִיף מֹשֶׁה יוֹם אֶחָד מִדַּעְתּוֹ, כְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי (שבת פ״ו) וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר בְּשִׁשָּׁה בְּחֹדֶשׁ נִיתְּנוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת לֹא הוֹסִיף מֹשֶׁה כְּלוּם, לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים, כְּמוֹ לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי׃ (16) בהיות הבקר. מְלַמֵּד, שֶׁהִקְדִּים עַל יָדָם מַה שֶּׁאֵין דֶּרֶךְ בָּשָׂר וָדָם לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁיְּהֵא רַב מַמְתִּין לְתַלְמִיד. וְכֵן מָצִינוּ׃ קוּם בֵּא אֶל הַבִּקְעָה וָאָקוּם וָאֵצֵא אֶל הַבִּקְעָה וְהִנֵּה שָׁם כְּבוֹד ה׳ עוֹמֵד (יחזקאל סי׳ ג׳)׃ (17) לקראת האלהים. מַגִּיד שֶׁהַשְּׁכִינָה יָצְאָה לִקְרָאתָם כְּחָתָן הַיּוֹצֵא לִקְרַאת כַּלָּה, וְזֶה שֶׁאָמַר׃ ה׳ מִסִּינַי בָּא (דברים ל״ד) וְלֹא נֶאֱמַר לְסִינַי בָּא (מכילתא)׃ בתחתית ההר. לְפִי פְשׁוּטוֹ

ein Widder יובלא. Dieses Horn erinnerte an den Widder, der anstatt Jizchaks geopfert wurde. (14) מן ההר אל העם will andeuten, daß Mosche sich mit keiner andern Angelegenheit beschäftigte und gleich vom Berge zum Volke ging. (15) לשלשת ימים Zu Ende von drei Tagen, d. i. am vierten Tage; Mosche hat nach R. Joße die Vorbereitungen um einen Tag verlängert, nach einer andern Meinung hingegen wurden die zehn göttl. Aussprüche am sechsten Sivan ertheilt, Mosche hätte somit gar nichts hinzugesetzt, und es heißt blos: am dritten Tage. אל תגשו אל אשה Bleibt drei Tage hindurch von eueren Frauen getrennt, während welcher Zeit jede Frau ein rituelles Tauchbad nehmen soll, um rein zum Empfang der Thora zu erscheinen. (16) בהיות הבקר Dies lehrt, daß die Herrlichkeit Gottes früher erschienen war, als das Volk was bei Menschen nicht der Fall ist, daß nämlich der Lehrer den Schüler erwartet; ebenso Ezech. 3, 22: Mache dich auf und gehe ins Thal . . . Ich machte mich auf und ging in das Thal, und die Herrlichkeit des Ewigen war schon dort. (17) לקראת האלהים zeigt an, daß die göttl. Erscheinung

וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר׃ (18) וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׁנוֹ כְּעֶשֶׁן הַכִּבְשָׁן וַיֶּחֱרַד כָּל־הָהָר מְאֹד׃ (19) וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים

entgegen; und sie stellten sich unten an den Berg. (18) Und der Berg Sinai rauchte überall, weil der Ewige auf ihn heraufgekommen war in Feuer, und sein Rauch stieg auf, wie der Rauch des Brennofens, und der ganze Berg bebte sehr. (19) Und der Posaunenschall ward fortgehend stärker; Mosche redete und Gott antwortete ihm mit

רש"י

בְּרַגְלֵי הָהָר, וּמִדְרָשׁוֹ, שֶׁנִּתְלַשׁ הָהָר מִמְּקוֹמוֹ וְנִכְפָּה עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית (שבת פ"ט:) (18) עשן כלו. אֵין עָשַׁן זֶה שֵׁם דָּבָר, שֶׁהֲרֵי נָקוּד הַשִּׁי"ן פַּתָּח, אֶלָּא לְ' פּוֹעַל, כְּמוֹ אָמַר, שָׁמַר, שָׁמַע, לְכָךְ תַּרְגּוּמוֹ תָּנַן כּוּלֵיה, וְלֹא תִּרְגֵּם תְּנָנָא, וְכָל עָשָׁן שֶׁבַּמִּקְרָא נְקוּדִים קָמַץ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם שֵׁם דָּבָר: הכבשן. שֶׁל סִיד, יָכוֹל כְּכִבְשָׁן זֶה וְלֹא יוֹתֵר? תַּ"ל בּוֹעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם. וּמַה תַּ"ל כִּבְשָׁן? לְשַׁבֵּר אֶת הָאֹזֶן מַה שֶּׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמוֹעַ, נוֹתֵן לַבְּרִיּוֹת סִ' הַנִּיכָּר לָהֶם, כַּיּוֹצֵא בוֹ כְּאַרְיֵה יִשְׁאַג (הושע א') וְכִי מִי נָתַן כֹּחַ בָּאֲרִי? אֶלָּא הוּא, וְהַכָּתוּב מוֹשְׁלוֹ כְּאַרְיֵה? אֶלָּא אָנוּ מְכַנִּין וּמְדַמִּין אוֹתוֹ לִבְרִיּוֹתָיו, כְּדֵי לְשַׁבֵּר אֶת הָאֹזֶן, מַה שֶּׁיְכוֹלָה לִשְׁמוֹעַ, כַּיּוֹצֵא בוֹ, וְקוֹלוֹ כְּקוֹל מַיִם רַבִּים (יחזקאל מ"ג) וְכִי מִי נָתַן קוֹל לַמַּיִם, הֲלֹא הוּא? וְאַתָּה מְכַנֶּה אוֹתוֹ לִדְמוּתוֹ לִבְרִיּוֹתָיו, כְּדֵי לְשַׁבֵּר אֶת הָאֹזֶן: (19) הולך וחזק מאד. מִנְהַג הֶדְיוֹט, כָּל זְמַן שֶׁהוּא מַאֲרִיךְ לִתְקוֹעַ, קוֹלוֹ מַחֲלִישׁ וְכוֹהֶה; אֲבָל כָּאן הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד, וְלָמָּה כָּךְ מִתְּחִלָּה? לְשַׁבֵּר אָזְנֵיהֶם מַה שֶּׁיְכוֹלִין לִשְׁמוֹעַ: משה ידבר. כְּשֶׁהָיָה מֹשֶׁה

ihnen entgegenzog, wie ein Bräutigam der Braut; daher heißt es M. 5, 33: Gott kam von Sinai, und nicht: er kam nach Sinai. בתחתית ההר Nach dem einfachen Sinne: Am Fuße des Berges. Näheres Talm. Sabb. 89. (18) עשן כלו Dies עשן ist kein Hauptwort, denn das 'ש hat Patach, sondern ein Zeitw. wie שמר, אמר, שמע, daher Onk. תנן כוליה; sonst ist עשן immer mit Kamez punktirt, weil es ein Hauptw. ist. הכבשן Nur ein gewöhnlicher Kalkofen und nicht mehr? deshalb heißt es M. 5, 4: Der Berg brannte im Feuer bis zum Himmel. Warum steht also כבשן? um den Menschen etwas anschaulich darzustellen bringt man ihnen ein verständliches Beispiel, wie Hoschea 11, 11: er brüllt wie ein Löwe. Wer gibt denn den Löwen Kraft zu brüllen? Er selbst, und die Schrift vergleicht ihn doch mit dem Löwen und legt ihn Eigenschaften lebender Wesen bei, um es dem Menschen verständlich zu machen. Desgl. Ezech. 4, 3, 2: Seine Stimme war gleich dem Brausen mächtiger Gewässer, blos um es uns anschaulich darzustellen. (19) הולך וחזק מאד Beim Menschen wird gewöhnlich der Schall je länger er

יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל׃ ששי (20) וַיֵּרֶד יְהוָֹה עַל־הַר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָֹה לְמשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל משֶׁה׃ (21) וַיֹּאמֶר יְהוָֹה אֶל־משֶׁה רֵד הָעֵד בָּעָם פֶּן־יֶהֶרְסוּ אֶל־יְהוָֹה לִרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב׃ (22) וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים

lauter Stimme. (20) Und der Ewige kam herab auf dem Berg Sinai, auf die Spitze des Berges, und der Ewige rief Mosche auf die Spitze des Berges, und Mosche stieg hinauf. (21) Und der Ewige sprach zu Mosche: Gehe hinab, warne das Volk, daß sie nicht durchbrechen zum Ewigen, um zu schauen u. viele von ihnen fallen. (22) Und auch die Priester, die dem

רש"י

מדבר, ומשמיע הדברות לישראל, שהרי לא שמעו מפי הגבורה, אלא אנכי ולא יהיה לך, והקב"ה מסייעו לתת בו כח להיות קולו מגביר ונשמע: יעננו בקול. יעננו על דבר הקול, כמו. אשר יענה באש (מלאכים א' י"ח) על דבר האש להורידו: (20) וירד ה על הר סיני, יכול ירד עליו ממש? ת"ל כי מן השמים דברתי עמכם, מלמד, שהרכין שמים העליונים והתחתונים, והציען על גבי ההר, כמצע על המטה, וירד כסא הכבוד עליהם (מכילתא): (21) העד בעם התרה בהם, שלא לעלות בהר: פן דרסו תו' שלא יהרסו את מצבם על ידי שתאותם אל ה' לראות ויקרבו לצד ההר: ונפל ממנו רב. כל מה שיפול מהם, ואפילו הוא יחידי חשוב לפני רב (מכילתא): פן דרסו. כל הריסה מפרדת אסיפת הבנין, אף המפרדין ממצב אנשים הורסים את המצב: (22) וגם הכהנים. אף הבכורות, שהעבודה בהם (זבחים קט"ו):

anhält, immer schwächer, hier aber wurde er fort und fort stärker; warum das? um es dem Ohre vernehmbar und verständlich zu machen. משה ידבר Wenn nämlich Mosche redete und den Isr. die göttl. Worte vortrug, denn sie haben von Gott selbst blos אנכי u. לא יהיה לך vernommen, half ihm Gott, daß seine Stimme kräftig genug klang, um deutlich vernommen zu werden יעננו בקול Gott antwortete ihm wegen der Stimme, wie in Kön. 1. 18 אשר יענה באש der im Feuer (dem Elijahu) antworten wird, באש wegen des Feuers, das herniederfahren sollte. **(20)** וירד ה' על על הר סיני Stieg er den wirklich herab? heißt es doch: denn vom Himmel habe ich mit euch geredet; er spannte gleichsam den Himmel auf dem Berge aus, und ließ darauf den Thron seiner Herrlichkeit nieder. **(21)** העד בעם Warne sie, den Berg zu besteigen. פן יהרסו daß sie ihren Standort nicht durchbrechen, aus Begier, Gottes Glorie zu sehen und dem Berge zu nahe zu kommen. ונפל ממנו רב Jeder Verlust an ihnen, selbst wenn es nur ein Einziger wäre, ist in meinen Augen als viel angesehen. פן יהרסו Jeder Riß trennt den Zusammenhalt des Gebäudes. Auch das Losreißen Einzelner lockert den festen Bestand der menschl. Gesellschaft. **(22)** וגם הכהנים Dies sind die Erstgebornen

אֶל־יְהוָה יִתְקַדָּשׁוּ פֶּן־יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה׃ (23) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הַר סִינָי כִּי־אַתָּה הַעֵדֹתָה בָּנוּ לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ׃ (24) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה לֶךְ־רֵד וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אַל־יֶהֶרְסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן

Ewigen nahen, sollen sich heilig halten, daß der Ewige nicht unter sie einbreche. (23) Da sprach Mosche zum Ewigen: das Volk kann nicht heraufsteigen zum Berge Sinai, denn du hast uns gewarnt und gesprochen: Laß Grenzen machen um den Berg, und heilige ihn. (24) Da sprach der Ewige zu ihm: Gehe, steige hinab, und komme dann herauf, du und Aharon mit dir. Aber die Priester und das Volk sollen nicht durchbrechen, um heraufzusteigen, zu dem Ewigen, daß er

רש״י

הנגשים אל ה׳. לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת, אַף הֵם אַל יִסָּמְכוּ עַל חֲשִׁיבוּתָם לַעֲלוֹת: יתקדשו. יִהְיוּ מְזוּמָּנִים לְהִתְיַצֵּב עַל עָמְדָן: פן יפרץ. לְשׁוֹן פִּרְצָה יַהֲרוֹג בָּהֶם וְיַעֲשֶׂה בָּהֶם פִּרְצָה: (23) לא יוכל העם. אֵינִי צָרִיךְ לְהָעִיד בָּהֶם שֶׁהֲרֵי מוּתְרִים וְעוֹמְדִין הֵם הַיּוֹם שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלֹא יָכְלוּ לַעֲלוֹת שֶׁאֵין לָהֶם רְשׁוּת: (24) לך רד. וְהָעֵד בָּהֶם שֵׁנִית שֶׁמַּזְהִירִין אֶת הָאָדָם קוֹדֶם מַעֲשֶׂה, וְחוֹזְרִין וּמַזְהִירִין אוֹתוֹ בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה: ועלית אתה ואהרן. יָכוֹל אַף הֵם עִמְּךָ? תַּ״ל וְעָלִיתָ אַתָּה. אֱמוֹר מֵעַתָּה: אַתָּה מְחִיצָה לְעַצְמְךָ וְאַהֲרֹן מְחִיצָה לְעַצְמוֹ וְהֵם מְחִיצָה לְעַצְמָם, משה נִגַּשׁ יוֹתֵר מֵאַהֲרֹן וְאַהֲרֹן יוֹתֵר מִן הַכֹּהֲנִים. וְהָעָם כָּל עִיקָּר אַל יֶהֶרְסוּ אֶת מַצָּבָם לַעֲלוֹת אֶל ה׳: פן יפרץ בם. אַעַ״פּ שֶׁהוּא נָקוּד חֲטַף קָמֶץ אֵינוֹ זָז מִגִּזְרָתוֹ, כָּךְ דֶּרֶךְ כָּל תֵּיבָה שֶׁנְּקוּדָתָהּ כְּלְאפּוּם כְּשֶׁהִיא בָּאָה בְּמַקַּף מִשְׁתַּנֶּה הַנִּקּוּד לַחֲטַף

welche den Gottesdienst versahen. הנגשים אל ה׳ Um Opfer darzubringen, auch diese sollen sich nicht auf ihr Ansehen verlassen, um hinan zu steigen. יתקדשו sie sollen vorbereitet sein, ihren Platz einzunehmen. פן יפרץ Gott könnte einreißen, es könnten mehrere umkommen und es würde eine Lücke entstehen. (23) לא יוכל העם Ich brauche sie nicht mehr zu warnen, denn das Vordringen ist ihnen ja schon drei Tagen untersagt, sie können doch ohne Erlaubniß sich dem Berge nicht nahen. (24) לך רד Verwarne sie zum zweiten Male; man muß vor der That und noch einmal während derselben warnen. ועלית אתה Du allein sallst hinaufgehen, nicht andere mit dir. Mosche bildete eine Abtheilung für sich, Aharon ebenfalls, sowie auch die Priester für sich. Mosche trat nähnr vor als Aharon, Aharon näher als die Priester, das Volk aber durfte seinen Standort durchaus nicht verlassen um zu Gott vorzubringen. פן יפרץ בם Obgleich יפרץ mit Chatuf-Kamez punktirt ist, so weicht es doch von seiner Stammform nich ab (פרץ),

יִפְרָץ־בָּם׃ (25) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם׃ ס לציבור

כ (1) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר׃ ס (2) אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית

nicht unter sie durchbreche. (25) Da ging Mosche hinab zum Volke, und sagte es ihnen.

20. (1) Da redete Gott alle diese Worte, und sprach: (2) Ich bin der Ewige, dein Gott, der ich dich herausgeführt habe aus dem Lande Mizrajim, aus dem Hause

רש״י

קָמִין׃ (25) ויאמר אלהם. הַהַתְרָאָה זוֹ׃

כ (1) וידבר אלהים. אֵין אֱלֹהִים אֶלָּא דַּיָּין לְפִי שֶׁיֵּשׁ פָּרְשִׁיּוֹת בַּתּוֹרָה, שֶׁאִם עֲשָׂאָן אָדָם מְקַבֵּל שָׂכָר, וְאִם לָאו אֵינוֹ מְקַבֵּל עֲלֵיהֶם פּוּרְעָנוּת יָכוֹל אַף עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כֵּן, ת״ל וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים, דַּיָּין לִיפָּרַע (מכילתא)׃ את כל הדברים האלה. מְלַמֵּד, שֶׁאָמַר הַקָּבָּ״ה עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת בְּדִיבּוּר א׳ מַה שֶׁא״אָ לָאָדָם לוֹמַר כֵּן. א״כֵ מה תַּ״ל עוד אָנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ? שֶׁחָזַר וּפֵי׳ עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ׃ לאמר. מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ עוֹנִין עַל הֵן הֵן וְעַל לָאו לָאו׃ (מכילתא)׃ (2) אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כְּדַי הִיא הַהוֹצָאָה שֶׁתִּהְיוּ מְשׁוּעְבָּדִים לִי. דָּ״אַ, לְפִי שֶׁנִּגְלָה בַּיָּם כְּגִבּוֹר מִלְחָמָה, וְנִגְלָה כַּאן כְּזָקֵן מָלֵא רַחֲמִים, שֶׁנֶּא׳ וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר (שמות כ״ד) זוֹ הָיְתָה לְפָנָיו בִּשְׁעַת הַשִּׁעְבּוּד, וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם, מִשֶּׁנִּגְאָלוּ, הוֹאִיל וַאֲנִי מִשְׁתַּנֶּה בְּמַרְאוֹת אַל תֹּאמַר שְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת

denn jedes Wort, das mit Cholom punktirt ist, so ein Makaf dabei steht, verwandelt sein Cholom in Chaluf-Kamez. ויאמר אליהם Er verkündete ihnen diese Warnung.

20. (1) וידבר אלהים: אלהים Bedeutet immer Richter. Es gibt Vorschriften in der Thora, für deren Befolgung der Mensch Lohn empfängt, deren Unterlassung jedoch unbestraft bleibt; man könnte nun denken, dasselbe sei auch bei den göttl. Zehn-Worten der Fall, deshalb heißt es: וידבר אלהים er ist auch Richter zu bestrafen. את כל הדברים האלה dies lehrt, daß Gott die Zehngebote in einem einzigen Ausspruche kund gethan hat, was bei einem Menschen unmöglich ist. Warum steht aber אנכי und לא יהיה ausführlich erklärt? Weil Gott selbst jedes der zwei ersten Aussprüche einzeln erklärte, die übrigen erklärte Mosche. לאמר Sie nahmen auf sich die Befolgung der Gebote und gelobten die Unterlassung der Verbote. (2) אשר הוצאתיך. Die Befreiung allein ist schon wichtig genug, daß ihr meinem Dienste weihet. Oder, weil sie am Meere sich Gott als einen Kriegshelden, und hier wie einen liebreichen Alten dachten, wie es M. 2, 24 heißt: „Unter seinen Füßen war es wie das Werk eines Saphiers," was sich auf der Sklavenzeit bezieht, „und wie der Himmel selbst an Klarheit" was auf die Zeit der Erlösung hinweist, und

עֲבָדִים׃ (3) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים

der Knechte. (3) Du sollst keine andere Götter

רש"י

הֵן אָנֹכִי אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מִמִּצְרַיִם וְעַל הַיָּם. דָּ"אַ, לְפִי שֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִין קוֹלוֹת הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר, אֶת הַקּוֹלוֹת קוֹלוֹת מִד׳ רוּחוֹת, וּמִן הַשָּׁמַיִם, וּמִן הָאָרֶץ, אַל תֹּאמְרוּ רְשׁוּיוֹת הַרְבֵּה הֵן. וְלָמָּה אָמַר לָשׁוֹן יָחִיד? אֱלֹהֶיךָ? לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְמֹשֶׁה, לְלַמֵּד סַנֵּיגוֹרְיָא בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, וְזֶה שֶׁאָמַר, לָמָּה ה׳ יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ, לֹא לָהֶם צִוִּיתָ לֹא יִהְיֶה לָכֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים, אֶלָּא לִי לְבַדִּי׃ מבית עבדים. מִבֵּית פַּרְעֹה שֶׁהֱיִיתֶם עֲבָדִים לוֹ, אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא מִבֵּית עֲבָדִים, שֶׁהָיוּ עֲבָדִים לַעֲבָדִים׃ תַּ"ל וַיִּפְדְּךָ מִבֵּית עֲבָדִים, מִיַּד פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם, אֱמוֹר מֵעַתָּה עֲבָדִים לְמֶלֶךְ הָיוּ וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים׃ לא יהיה לך. לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה הֶעָשׂוּי כְּבָר, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְקַיֵּים? תַּ"ל לֹא יִהְיֶה לְךָ (מכילתא) אלהים אחרים. שֶׁאֵינָן אֱלוֹהוּת, אֶלָּא אֲחֵרִים עֲשָׂאוּם עֲלֵיהֶם

Gott sich so in verschiedener Weise offenbarte — so denke man nicht, es walten zwei verschiedene Machthaber, sondern: Ich bin derselbe, der dich aus Egypten geführt und am Meere dir beigestanden hat. Oder, weil sie viele Stimmen את) הקולות) hörten, nämlich von den vier Weltseiten, könnten sie glauben, es gebe mehrere Machthaber, daher steht אשר הוצאתיך Ich selbst befreiete dich. Warum steht אלהיך Einzahl? Um dem Mosche für später einen Grund zur Rechtfertigung zu geben, dem Volke als Fürsprecher beim goldenen Kalbe dienen zu können, darum sagte Mosche dort M. 2, 32: Warum o Ewiger, soll dein Zorn über dein Volk entbrennen? nicht ihnen sagtest du: לא יהיה לך Ihr sollt keine fremde Götter haben! sondern מבית עבדים Aus dem Hause Pharao's, bei dem ihr mir allein Sklaven waret, darum heißt es M. 5, 8, 7: Er erlöste dich aus dem Hause der Knechte, von der Gewalt Pharao's, Königs in Egypten. Dies beweist, daß sie bei dem Könige dienstbar waren, aber nicht bei seinen Sklaven. (3) לא יהיה לך Wozu steht dies hier? weil es weiter heißt: du sollst dir kein Götzenbild machen, d. h. man darf es nicht anfertigen. Nun wissen wir aber nicht, ob auch die bereits fertigen zu behalten verboten sind, daher heißt es: לא יהיה לך. אלהים אחרים Sie sind eigentlich keine Götter, Andere machen sie dazu. Es kann nicht bedeuten: Andere Götter außer mir, es wäre ja Lästerung, sie dem Höchsten gegenüber Götser zu nennen. Oder אחרים heißt, sie (die Götter) stehen ihren Anbetern fremd gegenüber, wenn

עַל־פָּנָי׃ (4) לֹא תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ׃ (5) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֺן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים

haben vor meinem Angesichte. (4) Du sollst dir kein Bild machen und keinerlei Abbildung dessen, was im Himmel oben, oder was auf der Erde unten, oder was im Wasser unter der Erde ist. (5) Du sollst dich nicht niederwerfen vor ihnen, und ihnen nicht dienen; denn ich der Ewige, dein Gott, bin ein eifriger Gott, der da gedenkt die Schuld der Väter über Kinder, über das dritte und vierte Geschlecht,

רש"י

(מכילתא). ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זולתי שגנאי כלפי מעלה לקראותם אלוהות אצלו. ד"א אלהים אחרים, שהם אחרים לעובדיהם צועקים אליהם ואינן עונין אותם ודומים כאילו הוא אחר, שאינו מכירו מעולם: על פני. כל זמן שאני קיים, שלא תאמר לא נצטוו על ע"א אלא אותו הדור (מכילתא): (4) פסל. על שם שנפסל: כל תמונה. תמונת כל אשר בשמים: (5) אל קנא. מקנא ליפרע, ואינו עובר על מדתו למחול על עבודת אלילים. כל לשון קנא אנפרי"מנט בלע"ז (דיא ערהייפערונג) Emportement, נותן לב ליפרע:

man sie anruft, antworten sie nicht, es sieht dann aus, als wäre der Götze ein Fremder, der seinen Anbeter gar nicht kennt. על פני So lange ich bestehe (ewig), damit man nicht sage, dies Verbot habe nur für dieses Zeitalter Geltung. (4) פסל So genannt, weil es ausgehauen ist. (5) אל קנא Der mit Eifer bestraft und unversöhnlich, nachsichtslos gegen den Götzendienst vorgeht. קנא bedeutet berall Eifer zu bestrafen. לשונאי Onk. wenn sie nämlich den Handlungsweisen ihrer Väter nachstreben.

וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי׃ (6) וְעֹשֶׂה חֶסֶד
לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי׃ ס
(7) לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר
יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא׃ פ
(8) זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ׃

denen, die mich hassen. (6) Der aber Gnade erzeigt dem tausendsten Geschlecht, denen, die mich lieben und meine Gebote beobachten. (7) Du sollst nicht aussprechen den Namen des Ewigen deines Gottes zum Falschen; denn nicht ungestraft wird der Ewige lassen den, der ausspricht seinen Namen zum Falschen. (8) Gedenke des Ruhetages, ihn

רש״י

לשנאי. כְּתַרְגּוּמוֹ, כְּשֶׁאוֹחֲזִין מַעֲשֵׂי אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם (סנהדרין כ״ז): (6) ועושה חסד. שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה לְשַׁלֵּם שָׂכָר עַד לַאֲלָפִים דוֹר, נִמְצֵאת מִדָּה טוֹבָה יְתֵרָה עַל מִדַּת פּוּרְעָנוּת, אַחַת עַל חָמֵשׁ מֵאוֹת, שֶׁזּוֹ לְאַרְבָּעָה דוֹרוֹת וְזוֹ לַאֲלָפִים: (7) לשוא. אֵיזֶהוּ שְׁבוּעַת שָׁוְא? נִשְׁבַּע לְשַׁנּוֹת אֶת הַיָּדוּעַ, עַל עַמּוּד שֶׁל אֶבֶן שֶׁהוּא שֶׁל זָהָב: (8) זכור. זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ, וְכֵן מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת, וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים, וְכֵן לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז, גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ (דברים כ״ב), וְכֵן עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִיךָ (ויקרא

(6) ועושה חסד Für das Gute, das man übt, folgt Belohnung bis in das zweitausendste Geschlecht, demnach ist die göttl. Milde gleichsam fünfhundertmal größer, als die der Strenge; denn bei der Strafe heißt es: bis zum vierten und bei der Gnade: bis in das zweitausendste Geschlecht. (7) לשוא Was heißt ein falscher Schwur? wer auf das Bekannte umgekehrt schwört, z. B. auf eine Marmorsäule, sie sei aus Gold. (8) זכור־שמור Beide sind in einem göttl. Ausspruche enthalten,*) so auch die zwei Stellen M. 2, 31; „Wer ihn (den Sabbat) entheiligt (Verbot), soll getödtet werdem" und: „Am Sabbattage bringet zwei Lämmer dar," (Gebot), M. 4, 28. Desgl. „Du sollst

*) זכור Verzeichnet ein Gebot; des Sabbattages eingedenk zu bleiben, ihn durch Speise, Kleidung und weihevolle Andacht von allen Wochentagen auszuzeichnen — שמור Siehe M. 5, 5, 12 ist ein Verbot, d. h. hüte dich, ihn zu entweihen; beide Sätze hier und in den zweiten „Zehnworten" sind zusammen ein einziger göttlicher Ausspruch und beide beziehen sich aufeinander.

(9) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃ (10) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת ׀ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה ׀ וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃ (11) כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ

zu heiligen. (9) Sechs Tage kannst du arbeiten und all' deine Arbeit thun. (10) Aber der siebente Tag ist ein Ruhetag dem Ewigen deinem Gotte; da sollst du keinerlei Arbeit thun, du, oder dein Sohn, oder deine Tochter, dein Knecht, oder deine Magd, oder dein Vieh, oder dein Fremdling, der in deinen Thoren ist. (11) Denn sechs Tage (lang) machte der Ewige den Himmel und die Erde, das Meer und Alles, was in denselben ist, und ruhete am siebenten Tage; darum

רש״י

י״ח) יְבָמָהּ יָבוֹא עָלֶיהָ (דברים כ״ח) הוּא שֶׁנֶּאֱמַר. אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם זוּ שָׁמַעְנוּ (תהלים ס״ב) זָכוֹר לָשׁוֹן פָּעוֹל הוּא. כְּמוֹ אָכוֹל וְשָׁתֹה (ישעי׳ כ״ב) הָלוֹךְ וּבָכֹה (שמואל ב׳ ג׳) וְכֵן פִּתְרוֹנוֹ. תְּנוּ לֵב לִזְכּוֹר תָּמִיד אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת׳ שֶׁאִם נִזְדַּמֵּן לְךָ חֵפֶץ יָפֶה מַזְמִינוֹ לַשַּׁבָּת. (ביצה ט״ז)׃ (9) ועשית כל מלאכתך. כְּשֶׁתָּבֹא שַׁבָּת יְהֵא בְעֵינֶיךָ כָּל מְלַאכְתְּךָ עֲשׂוּיָה׳ שֶׁלֹּא תְּהַרְהֵר אַחַר מְלָאכָה. (מכילתא)׃ (10) אתה ובנך ובתך. אֵלּוּ קְטַנִּים אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא גְדוֹלִים אָמַרְתָּ; הֲרֵי כְבָר מוּזְהָרִים הֵם׳ אֶלָּא לֹא בָא אֶלָּא לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל שְׁבִיתַת הַקְּטַנִּים וְהוּא שֶׁשָּׁנִינוּ׃ קָטָן שֶׁבָּא לְכַבּוֹת אֵין שׁוֹמְעִים לוֹ׳ מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבִיתָתוֹ עָלֶיךָ (שבת קכ״א)׃ (11) וינח ביום השביעי. כִּבְיָכוֹל הִכְתִּיב בְּעַצְמוֹ מְנוּחָה׳

kein שעטנז anlegen. M. 5, 22 (Verbot);" Schnüre mache dir . . . (Gebot) und a. m. so heißt es auch Ps. 62, 13: Eins sprach Gott, ein Zweifaches ist's, was ich entnommen. זכור Ist der Infinitiv statt der Befehlsform (זְכוֹר), wie Jes. 22 אכל ושתה; Sam. 2, 3, הלך ובכה und der Gedanke ist: Weiht eueren Sinn, um stets des Sabbattages eingedenk zu bleiben; wenn dir z. B. etwas Wohlschmeckendes in die Hand kommt, so bewahre es für den Sabbat. (9) ועשית כל מלאכתך Wenn der Sabbat eintritt, sei es dir so, als wären alle deine Arbeiten vollführt, damit du über keine Arbeit nachdenkest. (10) אתה ובנך ובתך d. h. die Kleinen; die Erwachsenen sind darunter nicht gemeint, weil diese schon gewarnt sind, dies hat nur den Zweck, daß die Großen die Kleinen ermahnen sollen; so heißt es Sab. 12, 1: Wenn ein Kleiner am Sabbat Feuer löschen will, darf man es nicht gestatten, weil es Pflicht der Großen ist, ihn von jeder Arbeit

יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ׃ ס (12) כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ ס (13) לֹא תִּרְצָח׃ ס לֹא תִּנְאָף׃ ס לֹא תִּגְנֹב׃ ס לֹא־תַעֲנֶה

segnete der Ewige den Ruhetag und heiligte ihn. (12) Ehre deinen Vater und deine Mutter, damit du lange lebest auf dem Erdreiche, welches der Ewige dein Gott dir gibt. (13) Du sollst nicht morden. Du sollst nicht ehebrechen. Du sollst nicht stehlen. Du sollst nicht aussagen wider deinen Nächsten als falscher Zeuge.

רש"י

לְלַמֵּד הֵימֶנּוּ קַו לָאָדָם שֶׁמְּלַאכְתּוֹ בְּעָמָל וִיגִיעָה שֶׁיְּהֵא נוֹחַ בְּשַׁבָּת: ברך ויקדשהו. בֵּרְכוֹ בַּמָּן לְכוֹפְלוֹ בַּשִּׁשִּׁי לֶחֶם מִשְׁנֶה, וְקִדְּשׁוֹ בַּמָּן שֶׁלֹּא הָיָה יוֹרֵד בּוֹ: (12) למען יאריכון ימיך. אִם תְּכַבֵּד יַאֲרִיכוּן וְאִם לָאו יִקְצְרוּן: (מכילתא) שֶׁדִּבְרֵי תוֹרָה נוֹטְרִיקוֹן הֵם, נִדְרָשִׁים מִכְּלַל הֵן לָאו וּמִכְּלַל לָאו הֵן: (13) תנאף. אֵין נִאוּף אֶלָּא בְּאֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁנֶּאֱ' מוֹת יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאָפֶת (ויקרא כ') וְאוֹמֵר הָאִשָּׁה הַמְנָאֶפֶת תַּחַת אִישָׁהּ תִּקַּח אֶת זָרִים (יחזקאל ט"ז): לא תגנב. בְּגוֹנֵב נְפָשׁוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, לֹא תִגְנוֹבוּ בְּגוֹנֵב מָמוֹן; אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא זו

abzuhalten. (11) וינח ביום השביעי Wenn also Gott selbst ruhete, geschwige denn daß der Mensch, der von der Last seiner Arbeit erschöpft wird, am Sabbat der Ruhe pflegen soll! על כן ברך־ויקדשהו er segnete ihn mit dem Manna, das er am sechsten Tage doppelt spendete, und heiligte ihn eben dadurch, daß am siebenten Tag gar kein Manna fiel. (12) למען יאריכון ימיך Wenn du sie (deine Eltern) ehren wirst, wirst du auch lange leben; wenn du sie aber nicht ehren wirst, so wirst du nur kurzes Leben haben. Die Schriftworte sind oft kurz, man hat aus dem Positiven das Negative und ebenso auch umgekehrt zu folgern. (13) לא תנאף Das Wort ניאוף hat nur auf den verbotenen Umgang mit einer verheirateten Frau Bezug, denn es heißt M. 3. 20, 10: Sie sollen getödtet werden, der Ehebrecher und die Ehebrecherin (הנאף והנואפת); ferner Ezech. 16, 32 ehebrecherisches Weib (האשה המנואפת). לא תגנב Die Schrift meint den Menschendiebstahl, und לא תגנבו M. 3, 19, 11 bedeutet Gelddiebstahl. Man kann es nicht umgekehrt nehmen, daß hier von Geld und dort von Menschen die Rede sei, da dies aus dem Inhalte des Abschnittes gefolgert wird: so wie לא תרצח, לא תנאף von Dingen handelt, wegen welcher das Gericht die Todesstrafe ver=

בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר׃ (14) לֹא תַחְמֹד בֵּית
רֵעֶךָ ס לֹא־תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ
וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ׃ פ
שביעי (15) וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת
וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־
הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ
מֵרָחֹק׃ (16) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה

(14) Du sollst nicht gelüsten nach dem Hause deines Nächsten. Du sollst nicht gelüsten nach dem Weibe deines Nächsten, oder seinem Knecht, oder seiner Magd, oder seinem Ochsen, oder seinem Esel, oder nach Allem, was deinem Nächsten gehört. (15) Und das ganze Volk gewahrte die Donner und die Flammen und den Posaunenschall und den rauchenden Berg; und als das Volk solches gewahrte, wankten sie zurück und standen von fern. (16) Und sprachen zu Mosche:

רש״י

בְּגוֹנֵב מָמוֹן וּלְהַלָּן בְּגוֹנֵב נְפָשׁוֹת אָמַרְתָּ, דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ, מַה לֹא תִרְצָח, לֹא תִנְאָף מְדַבֵּר בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִיתַת בֵּית דִּין. אַף לֹא תִגְנוֹב דָּבָר שֶׁחַיָּב עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין, (סנהדרין פ״ו): (16) וכל העם רואים. מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה בָהֶם אֶחָד סוּמָא; וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא הָיָה בָהֶם אִלֵּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם; וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא הָיָה בָהֶם חֵרֵשׁ? ת״ל נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. (מכילתא): רואים את הקולות. רוֹאִין אֶת הַנִּשְׁמָע שֶׁאִ״אֶ לִרְאוֹת בְּמָקוֹם אַחֵר (שם): את הקולות הַיּוֹצְאִין מִפִּי הַגְּבוּרָה: וינועו. אֵין נוֹעַ אֶלָּא לָשׁוֹן זִיעַ (שם): ויעמדו מרחוק. הָיוּ נִרְתָּעִין לַאֲחוֹרֵיהֶם שְׁנֵים עָשָׂר מִיל כְּאוֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת בָּאִין וּמְסַיְּעִין אוֹתָן לְהַחֲזִירָם, שֶׁנֶּאֱמַר. מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת

hängt, so ist es auch bei לא תגנב der Fall, und Gelddiebstahl wird nicht mit dem Tode bestraft. (15) וכל העם רואים Dies zeigt an, daß sich kein Blinder unter ihnen befand; woher ist erwiesen, daß auch kein Stummer dort war? Weil es 19, 8 heißt: das ganze Volk antwortete und sprach. Und woher wissen wir, daß ebenso kein Tauber unter ihnen war? Weil es weiter 24, 7 heißt: Wir alle wollen thun und hören. ראים את הקולות Sie haben die Stimmen auf Sinai gesehen, was sonst nicht geschehen kann. את הקולות Welche von der Allmacht ausgingen. וינועו Sie erbebten bei dem gewaltigen Getöse. ויעמדו מרחוק Zwölf Mil, so groß ihr Lager war wurden sie zurückgedrängt, Engel kamen und

דַּבֵּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת׃ (17) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ כִּי לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶחֱטָאוּ׃ (18) וַיַּעֲמֹד הָעָם מֵרָחֹק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים׃ ס מפטיר

Rede du mit uns, und wir wollen hören, nicht aber möge Gott mit uns reden, wir würden sterben, (17) Da sprach Mosche zu dem Volke: Fürchtet euch nicht, denn um euch zu versuchen ist Gott gekommen, und damit seine Furcht sei vor eurem Angesichte, daß ihr nicht sündiget. (18) Also stand das Volk von fern; Mosche aber trat hin zur dichten Wolke, woselbst Gott war.

רש"י

יִדּוֹדוּן יִדּוֹדוּן (תהלים ס"ח) (שם): (17) לבעבור נסות אתכם. לְגַדֵּל אֶתְכֶם בָּעוֹלָם שֶׁיֵּצֵא לָכֶם שֵׁם בָּאוּמוֹת שֶׁהוּא בִּכְבוֹדוֹ נִגְלָה עֲלֵיכֶם: נסות. לָשׁוֹן הֲרָמָה וּגְדוּלָה, כְּמוֹ. הָרִימוּ נֵס (ישעי' ס"ב) אָרִים נִסִּי (שם מ"ט) וְכַנֵּס עַל הַגִּבְעָה (שם ל') שֶׁהוּא זָקוּף: ובעבור תהיה יראתו. עַל יְדֵי שֶׁרְאִיתֶם אוֹתוֹ יָרֵא וּמְאוּיָם תֵּדְעוּ כִּי אֵין זוּלָתוֹ וְתִירְאוּ מִפָּנָיו: (18) נגש אל הערפל. לִפְנִים מִשָּׁלֹשׁ מְחִיצוֹת חֹשֶׁךְ עָנָן וַעֲרָפֶל, שֶׁנֶּאֱמַר, וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁךְ עָנָן וַעֲרָפֶל (דברים ד') עֲרָפֶל הוּא עַב הֶעָנָן, שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ.

halfen ihnen (zum Berge) zurück, denn es heißt Ps. 68: Die Engel bewegten sich. (17) לבעבור נסות אתכם Um euch in der Welt groß zu machen, daß ihr einen Namen unter den Völkern bekommen sollt, indem Gottes Herrlichkeit sich euch offenbarte. נסות heißt erhöhen, wie Jes. 62: Erhebet das Panier (הרימו נס); das. 30 17: Wie das Heerzeichen auf dem Gipfel (כנס על הגבעה) welches erhaben steht. ובעבור תהיה יראתו Weil ihr ihn gesehen habet furchtbar und schreckenverbreitend, so könnt ihr wissen, daß außer ihm Keiner ist, und ihr werdet ihn dafür ehrfürchten. (18) נגש אל הערפל Er trat innerhalb der drei Scheidewände: Finsterniß, Wolken und Nebel, denn es heißt M. 5, 4, 11: Der Berg brannte im Feuer bis zum Himmel, da war Finsterniß, Gewölk, und Nebel. ערפל heißt dichtes Gewölk, wovon es oben 19, 9 heißt: Ich komme zu dir in einer dichten Wolke.

(19) וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם׃ (20) לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ

(19) Und der Ewige sprach zu Mosche: Also sprich zu den Kindern Israel: ihr habt gesehen, daß ich vom Himmel mit euch geredet. (20) Ihr sollt nichts machen neben mich (zu setzen); Götter von Silber, oder Götter von Gold sollt ihr

רש״י

הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן׃ (19) כה תאמר. בְּלָשׁוֹן הַזֶּה׃ אתם ראיתם. יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין מַה שֶׁאָדָם רוֹאֶה לְמַה שֶׁאֲחֵרִים מְשִׂיחִין לוֹ שֶׁמָּה שֶׁאֲחֵרִים מְשִׂיחִין לוֹ פְּעָמִים שֶׁלִּבּוֹ חָלוּק מִלְּהַאֲמִין׃ כי מן השמים דברתי. וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר. וַיֵּרֶד ה׳ עַל הַר סִינַי, בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם. מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת קוֹלוֹ לְיַסְּרֶךָּ וְעַל הָאָרֶץ הֶרְאֲךָ אֶת אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה (דברים ד׳) כְּבוֹדוֹ בַּשָּׁמַיִם וְאִשּׁוֹ וּגְבוּרָתוֹ עַל הָאָרֶץ, דָּבָר אַחֵר הִרְכִּין שָׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְהִצִּיעָן עַל הָהָר. וְכֵן הוּא אוֹמֵר וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרַד (מכילתא) (תהלים י״ח)׃ (20) לא תעשון אתי. לֹא תַעֲשׂוּן דְּמוּת שַׁמָּשַׁי הַמְשַׁמְּשִׁים לְפָנַי בַּמָּרוֹם (מכילתא)׃ אלהי כסף. בָּא לְהַזְהִיר עַל הַכְּרוּבִים שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה לַעֲמוֹד אִתִּי, שֶׁלֹּא יִהְיוּ שֶׁל כֶּסֶף, שֶׁאִם שִׁנִּיתֶם לַעֲשׂוֹתָם שֶׁל כֶּסֶף, הֲרֵי הֵן לְפָנַי כֶּאֱלוֹהוֹת׃ ואלהי זהב. בָּא לְהַזְהִיר שֶׁלֹּא יוֹסִיף עַל ב׳, שֶׁאִם עָשִׂיתָ ד׳ הֲרֵי הֵן לְפָנַי כֵּאלֹהֵי זָהָב׃ לא תעשו לכם. לֹא תֹאמַר, הֲרֵינִי עוֹשֶׂה כְּרוּבִים בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה בְּבֵית

(19) כה תאמר In diesen Ausdrücken. אתם ראיתם Es ist ein Unterschied zwischen dem, was man selbst sieht, und dem, was Andere uns mittheilen, Letzteres kann man oft bezweifeln. כי מן השמים דברתי Oben 19, 20 heißt es doch; Der Ewige stieg herab auf dem Berg Sinai? Daher kommt eine dritte Beweisstelle und gibt den Ausschlag; M. 5, 4, 36. „Vom Himmel hatte er dich seine Stimme hören lassen und auf der Erde ließ er dich schauen sein großes Feuer.“ Seine Herrlichkeit thront im Himmel, und die Wirkung seiner Allmacht sahen wir auf Erden. Oder, er spannte die Himmel gleichsam auf dem Berge aus, wie es Ps. 18, 20 heißt: Er neigte die Himmel und stieg herab. (20) לא תעשון אתי Ihr sollt nicht die Abbildung irgend eines himmlischen Wesens verfertigen. אלהי כסף Dies warnt davor, Die Cherubim (engelhafte Gestallten s. weiter Cap. 25, 18), die man im Tempel aufstellte, von Silber zu machen, sonst wären sie vor Gott als Götzen betrachtet. לא תעשו לכם Sage nicht ich will Cherubim für die Bet- und Lehrhäuser machen, so wie sie im heiligen Tempel sind,

לָכֶם׃ (21) מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי
וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ
אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ
וּבֵרַכְתִּיךָ׃ (22) וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים

euch nicht machen. (21) Einen Altar von Erde sollt ihr mir machen, und darauf sollst du schlachten deine Ganzopfer und deine Friedopfer, dein Kleinvieh und dein Rindvieh. An jedem Orte, wo ich meinen Namen gedenken lasse, werde ich zu dir kommen und dich segnen. (22) Und

רש״י

עוֹלָמִים, לְכָךְ נֶאֱמַר לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם׃ (21) מזבח אדמה. מְחוּבָּר בָּאֲדָמָה, שֶׁלֹּא יִבְנֶנּוּ עַל גַּבֵּי עֲמוּדִים אוֹ עַל גַּבֵּי בָסִים (מכילתא). דָּבָר אַחֵר שֶׁהָיָה מְמַלֵּא אֶת חֲלַל מִזְבַּח הַנְּחוֹשֶׁת אֲדָמָה בִּשְׁעַת חֲנָיָיתָן׃ תעשה לי. שֶׁתְּהֵא תְחִלַּת עֲשִׂיָּיתוֹ לִשְׁמִי׃ חבחת עליו. אֶצְלוֹ. כְּמוֹ וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה. (במדבר ב׳). אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עָלָיו מַמָּשׁ, תַּ״ל הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל מִזְבַּח ה׳ אֱלֹהֶיךָ, וְאֵין שְׁחִיטָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ׃ את עולותיך ואת שלמיך. אֲשֶׁר מִצֹּאנְךָ וּמִבְּקָרֶךָ׃ את צאנך ואת בקרך. פֵּירוּשׁ אֶת עוֹלוֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ׃ בכל המקום אשר אזכיר את שמי. אֲשֶׁר אֶתֵּן לְךָ רְשׁוּת לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמְפוֹרָשׁ שֶׁלִּי, שָׁם אָבֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ, אַשְׁרֶה שְׁכִינָתִי עָלֶיךָ, מִכָּאן אַתָּה לָמֵד; שֶׁלֹּא נִתַּן רְשׁוּת לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמְפוֹרָשׁ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁהַשְּׁכִינָה בָּאָה שָׁם; וְזֶהוּ בֵּית הַבְּחִירָה שָׁם נִתַּן רְשׁוּת לַכֹּהֲנִים לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמְפוֹרָשׁ בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם לְבָרֵךְ אֶת הָעָם׃ (22) ואם מזבח אבנים, רַבִּי

es heißt ja: ihr sollt sie euch nicht machen. (21) מזבח אדמה Haften in der Erde, auf Säulen oder auf einem Gestell darf der Altar nicht erbaut werden. Oder es bedeutet, man mußte den innern Raum des kupfernen Altares mit Erde ausfüllen, während sie lagerten. תעשה לי Schon seine ursprüngliche Bestimmug soll meinem Namen gelten. וזבחת עליו neben ihm, wie ועליו מטה מנשה neben ihm u. s. w. עליו kann nicht darauf bedeuten, denn es heißt: M. 5, 12: das Fleisch und das Blut kommt auf den Altar Gottes; geschlachtet aber wird nicht auf dem Altare. את צאנך את עלתיך ואת שלמיך Von deinen Schaafen und Rindern. usw. bezieht sich auf את עלתיך usw. בכל המקום אשר אזכיר Wo ich dir Erläubniß geben werde, meinen geheiligten Namen (יהוה) zu nennen, da komme ich zu dir, werde dich segnen und meine Herrlichkeit auf dir ruhen lassen. Hieraus entnehmen wir, daß der vierbuchstabige Gottesname nur dort ausgesprochen werden durfte, wo die Herrlichkeit Gottes weilte, d. i. im heil. Tempel in Jerusalem, dort wurde den Priestern erlaubt, denselben auszusprechen, wenn sie mit emporgehobenen Händen das Volk segneten. (22) ואם מזבח אדמה R. Jischmael bemerkte: wo אם oder ואם vorkommt, ist es immer

תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית כִּי

wenn du einen Altar von Steinen mir machst, so baue sie nicht von behauenen; denn hast du dein Eisen darüber ge=

רש״י

יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר כָּל אִם וְאִם שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת חוּץ מִג׳, וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה לִּי, הֲרֵי אִם זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן כַּאֲשֶׁר; וְכַאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לִי מִזְבַּח אֲבָנִים, לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית, שֶׁהֲרֵי חוֹבָה עָלֶיךָ לִבְנוֹת מִזְבַּח אֲבָנִים. שֶׁנֶּאֱמַר אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה (דברים כ״ז). וְכֵן אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה (שמות כ״ב) חוֹבָה הוּא. שֶׁנֶּאֱמַר וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ (דברים ט״ו) וְאַף זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן כַּאֲשֶׁר, וְכֵן. אִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים (ויקרא ב׳) זוּ מִנְחַת הָעוֹמֶר, שֶׁהִיא חוֹבָה, וְעַל כָּרְחֲךָ אֵין אִם הַלָּלוּ תְּלוּיִין אֶלָּא וַדָּאִין, וּבִלְשׁוֹן כַּאֲשֶׁר הֵם מְשַׁמְּשִׁים (מכילתא): גזית. לָשׁוֹן גְּזִיזָה, שֶׁפּוֹסְלִין וּמְכַתְּתִין בְּבַרְזֶל: כי חרבך הנפת עליה. הֲרֵי כִּי זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן פֶּן שֶׁהוּא דִּילְמָא, פֶּן תָּנִיף חַרְבְּךָ עָלֶיהָ: ותחלליה. הָא לָמַדְתָּ שֶׁאִם הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ בַּרְזֶל חִלַּלְתָּ, שֶׁהַמִּזְבֵּחַ נִבְרָא לְהַאֲרִיךְ יָמָיו שֶׁל אָדָם וְהַבַּרְזֶל נִבְרָא לְקַצֵּר יָמָיו שֶׁל אָדָם. אֵין זֶה בַּדִּין שֶׁיּוּנַף הַמְקַצֵּר עַל

bedingungsweise gebraucht, drei Stellen ausgenommen, welche eine Pflicht einschließen; hier bedeutet ואם so viel, wie כאשר, d. h. den Altar, den du mir errichtest, baue nicht aus behauenen Steinen, wie es M. 5, 27 heißt: von ganzen Steinen sollst du ihn erbauen. Ebenso אם כסף תלוה leihe dem Armen, und leihe ihm auf Pfand so viel er braucht, M. 5, 15, 8: auch hier bedeutet אם so viel, wie כאשר, desgl. M. 3, 2 ואם תקריב das ist der Omer ein pflichtgemäßes Opfer; diese אם sind daher nicht bedingungsweise aufzufassen, sondern als bestimmte Formen anzusehen und bedeuten dasselbe wie כאשר. גזית heißt hauen, d. i. mit Eisen behauen und meißeln. כי חרבך dieses כי bedeutet: daß du nicht das Eisen daran legst. ותחלליה daraus folgt, sobald du das Eisen auflegst, hast du ihn entweiht. Denn die Bestimmung des Altares ist, das Menschenleben zu verlängern, das Eisen aber kann es verkürzen, es ist also nicht recht, daß das Verkürzende an das Verlängernde gebracht werde. Ferner: Weil der Altar bestimmt ist den Frieden zwischen Israel nnd dem himmlischen Vater zu stiften, darf nichts Verderbendes und Unheilbringendes den Altar berühren. Wir können

חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְלֶהָ׃ (23) וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו׃

פ פ פ

schwungen, so hast du ihn entweihet. (23) Auch sollst du nicht auf Stufen auf meinen Altar steigen; damit nicht deine Blöße aufgedeckt werde auf ihm.

רש"י

המאריך (פ"ג דמדות). ועוד, שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, לפיכך לא יבא עליו כורת ומחבל, והרי דברים קל וחומר: ומה אבנים שאינם רואות ולא שומעות ולא מדברות, על ידי שמטילות שלום, אמרה תורה, לא תניף עליהם ברזל; המטיל שלום בין איש לאשתו בין משפחה למשפחה בין אדם לחבירו, על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות: (23) ולא תעלה במעלות. כשאתה בונה כבש למזבח לא תעשהו מעלות מעלות אשקלנ"ס בלע"ז (סטופפען Echelous) אלא חלק יהא ומשופע: אשר לא תגלה ערותך. שעל ידי המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך ואף על פי שאינו גלוי ערוה ממש, שהרי כתיב. ועשה להם מכנסי בד, מכל מקום הרחבת הפסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא, ואתה נוהג בם מנהג בזיון; והרי דברים קל וחומר. ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיונן, אמרה תורה, הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג בזיון חברך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו על אחת כמה וכמה:

חסלת פרשת יתרו

daraus den Schluß ziehen: Von Steinen, obgleich doch fühllos, die aber zum Friedenstiften bestimmt sind heißt es: du darfst kein Eisen daran legen, geschweige denn, wer zwischen Mann und Weib in der Familie oder zwischen entzweiten Parteien Frieden stiftet, daß keinerlei Übel ihn treffen werde! (23) ולא תעלה במעלות Du sollst nicht auf Stuffen hinaufgehen: wenn du zu dem Altare eine Stiege baust, soll sie nicht aus mehreren Stufen bestehen, sondern sie soll wie ein glatter Aufgang beschaffen sein. אשר לא תגלה ערותך עליו Weil du durch die Treppen genöthigt würdest, große Schritte zu machen, und obwol keine wirkliche Entblößung stattfinden kann, da ja auch die Priester leinene Beinkleider trugen, so ist doch das Ausbreiten der Füße als unanständige Entblößung anzusehen und für den Priester erniedrigend. Wir ziehen auch die Lehre daraus: Wenn die Schrift selbst bei fühllosen Steinen befiehlt, daß durch sie keine Veranlassung zur Geringschätzung gegeben wurde: um wie viel mehr bist du solches bei deinem Mitmenschen, der ein Ebenbild deines Schöpfers ist, zu beobachten verpflichtet!

כא (1) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם׃ (2) כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים

21. (1) Und dies sind die Rechte, die du ihnen vorlegen sollst. (2) Wenn du einen ibrischen Knecht kaufst, so soll er sechs Jahre dienen, und

רש״י

כא (1) ואלה המשפטים. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: אֵלֶּה, פָּסַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים: וְאֵלֶּה, מוֹסִיף עַל הָרִאשׁוֹנִים, מַה הָרִאשׁוֹנִים מִסִּינַי, אַף אֵלּוּ מִסִּינַי. (שו״ר). וְלָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת דִּינִין לְפָרָשַׁת מִזְבֵּחַ? לוֹמַר לְךָ, שֶׁתָּשִׂים סַנְהֶדְרִין אֵצֶל הַמִּקְדָּשׁ: אשר תשים לפניהם. אָמַר לוֹ הקב״ה לְמֹשֶׁה לֹא תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לוֹמַר: אֶשְׁנֶה לָהֶם הַפֶּרֶק וְהַהֲלָכָה ב׳ אוֹ ג׳ פְּעָמִים עַד שֶׁתְּהֵא סְדוּרָה בְּפִיהֶם כְּמִשְׁנָתָם, וְאֵינִי מַטְרִיחַ עַצְמִי לַהֲבִינָם טַעֲמֵי הַדָּבָר וּפֵירוּשׁוֹ; לְכָךְ נֶאֱמַר אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם, כְּשׁוּלְחָן הֶעָרוּךְ וּמוּכָן לֶאֱכוֹל לִפְנֵי הָאָדָם: לפניהם. וְלֹא לִפְנֵי עַ״אַ, וַאֲפִילוּ יָדַעְתָּ בְּדִין א׳, שֶׁהֵם דָּנִין אוֹתוֹ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל אַל תְּבִיאֵהוּ בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶם (גיטין פ״ח): שֶׁהַמֵּבִיא דִּינֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אֲרַמִּים מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם, וּמְיַקֵּר שֵׁם הָאֱלִילִים לְהַשְׁבִּיחָם שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים (דברים כ״ג); כְּשֶׁאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים זֶהוּ עֵדוּת לְעִלּוּי יִרְאָתָם: (2) כי תקנה עבד עברי. עֶבֶד שֶׁהוּא עִבְרִי אוֹ אֵינוֹ, אֶלָּא עַבְדוֹ שֶׁל עִבְרִי עֶבֶד

21. (1) ואלה המשפטים Jede Stelle, die mit אלה beginnt, ist von dem vorhergehenden Abschnitte abgesondert, ואלה aber fügt dem Frühern etwas hinzu, hier bedeutet es: wie die früheren Gesetze von Sinai waren, so sind es diese ebenfalls. Warum steht aber der Abschnitt von den Rechten neben dem vom Altare? Um anzuzeigen, daß die Gerichtsbeamten (Synhedrin) im Heiligthume (in der Halle) ihren Sitz haben sollen. אשר תשים Gott sagte zu Mosche also: Laß es dir nicht in den Sinn kommen zu sagen: Ich will ihnen einen Abschnitt oder eine Satzung zwei, dreimal vortragen, bis ihnen die Lehre mundgerecht wird, ohne mich mit näheren Erläuterungen zu bemühen, denn es heißt אשר תשים לפניהם du sollst sie ihnen vorlegen, genießbar und schmackhaft wie wohlbereitete Speise einer zum Genuß einladenden Tafel, auch die Religionsgesetze einleuchtend vortragen. (2) עבד עברי Einen Sklaven, der Hebräer ist, man meint nicht den kenaanitisen Sklaven, den man von einem Ibri gekauft, daß es von

יַעֲבֹ֑ד וּבַ֨שְּׁבִעִ֔ת יֵצֵ֥א לַֽחָפְשִׁ֖י חִנָּֽם׃ (3) אִם־בְּגַפּ֥וֹ יָבֹ֖א בְּגַפּ֣וֹ יֵצֵ֑א אִם־בַּ֤עַל

im siebenten soll er ausgehen zur Freiheit unentgeltlich. (3) Wenn er für seine Person kommt, so geht er für seine Person aus; wenn er der Ehemann eines

רש"י

כְּנַעֲנִי שֶׁלְּקַחְתּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר ; שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבוֹד ; וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם וְהִתְנַחַלְתֶּם אוֹתָם (ויקרא כ"א) בְּלָקוּחַ מִן הַנָּכְרִים אֲבָל בְּלָקוּחַ מִיִּשְׂרָאֵל יֵצֵא בְּשֵׁשׁ ? תַּלְמוּד לוֹמַר : כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי (דברים ט"ו) לֹא אָמַרְתִּ אֶלָּא בְּאָחִיךָ : כי תקנה. מִיַּד בֵּית דִּין שֶׁמְּכָרוּהוּ בִּגְנֵבָתוֹ. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְאִם אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ (כ"ב) אוֹ אֵינוֹ, אֶלָּא בְּמוֹכֵר עַצְמוֹ מִפְּנֵי דָחֳקוֹ ; אֲבָל מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין לֹא יֵצֵא בְּשֵׁשׁ ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר : וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ (ויקרא כ"ח), הֲרֵי מוֹכֵר עַצְמוֹ מִפְּנֵי דָחֳקוֹ אָמוּר, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם: כִּי תִקְנֶה ? בְּנִמְכַּר בֵּית דִּין : לחפשי. לְחֵירוּת : (3) אם בגפו יבא. שֶׁלֹּא הָיָה נָשׂוּי אִשָּׁה, כְּתַרְגּוּמוֹ : אִם בִּלְחוֹדוֹהִי, וְלָשׁוֹן בְּגַפּוֹ, בִּכְנָפוֹ, שֶׁלֹּא בָא אֶלָּא כְּמוֹת שֶׁהוּא יְחִידִי בְּתוֹךְ לְבוּשׁוֹ, בִּכְנַף בִּגְדוֹ : בגפו יצא. מַגִּיד, שֶׁאִם לֹא הָיָה נָשׂוּי מִתְּחִלָּה, אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים (קדושין כ') : אם בעל אשה הוא. יִשְׂרְאֵלִית (מכילתא) : ויצאה אשתו עמו. וְכִי מִי הִכְנִיסָהּ שֶׁתֵּצֵא ? אֶלָּא

einem solchen hieße: Sechs Jahre soll er dienen, und der Ausspruch M. 3, 25, 46: „Ihr mögt sie vererben eueren Kindern;" wäre nur anzuwenden, wenn man einen kenaanitischen Sklaven von einem Heiden kauft, wenn aber von einem Ibri, geht er nach sechs Jahren frei heraus, darum heißt es deutlich: Wenn sich dir dein Bruder, der Ibri verkaufen wird M. 5, 15, 12, es ist also von deinem Bruddr die Rede. כי תקנה Wenn du ihn kaufen wirst von dem Gerichte, welches ihn wegen Diebstahls verkauft, wie es weiter 22, 2 heißt: wenn er nichts hat, soll er wegen seines Diebstahls verkauft werden. Es kann aber nicht ein solcher darunter gemeint sein, der sich aus Noth selbst verkauft hat, jedoch einer, den das Gericht verkauft, ginge nicht frei heraus? Dies wäre unrichtig, indem es an anderer Stellen M. 3, 25, 39 heißt: Wenn dein Bruder verarmt und sich dir verkauft, so soll er bis zum Jobel dienen, so ist der Fall wenn er sich aus Noth selbst verkauft; dies כי תקנה hier kann also nur auf den Verkauf durch das Gericht angewandt werden. לחפשי Zur Freiheit. (3) אם בגפו Wenn er allein kam, d. h. er war früher nicht verheiratet, wie Onk. übers: אם בלחודוהי (allein). בגפו er kam so, wie er ist, in seinem Kleide, בגפו יצא dies lehrt, wenn er nicht Verheiratet war, ist sein Hərr nicht berechtig, ihm eine

אִשָּׁה הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ׃ (4) אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה־לוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ׃ (5) וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי אֶת־אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי׃ (6) וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת

Weibes ist, so geht sein Weib mit ihm aus. (4) Wenn sein Herr ihm ein Weib gibt, und sie gebärt ihm Söhne oder Töchter, so soll das Weib und ihre Kinder ihrem Herrn bleiben, und er für seine Person ausgehen. (5) Wenn aber der Knecht spricht: ich liebe meinen Herrn, mein Weib und Kinder, ich will nicht frei ausgehen. (6) So läßt ihn sein Herr hintreten vor die Richter, und läßt ihn hintreten zur Thüre oder

רש"י

מַגִּיד הַכָּתוּב, שֶׁהַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי, חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו (קדושין כ"ב)׃ (4) אם אדניו יתן לו אשה. מִכַּאן שֶׁהָרְשׁוּת בְּיַד רַבּוֹ לִמְסוֹר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית לְהוֹלִיד מִמֶּנּוּ עֲבָדִים. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּיִשְׂרְאֵלִית תַּ"ל׃ הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ, תִּהְיֶה לַאדוֹנֶיהָ, הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא, בִּכְנַעֲנִית, שֶׁהֲרֵי הָעִבְרִיָּה אַף הִיא יוֹצְאָה בְּשֵׁשׁ, וַאֲפִילוּ לִפְנֵי שֵׁשׁ אִם הֵבִיאָה סִימָנִין יוֹצְאָה שֶׁנֶּאֱמַר׃ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה (דברים ט"ו) מְלַמֵּד שֶׁאַף הָעִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּשֵׁשׁ׃ (5) את אשתי. הַשִּׁפְחָה׃ (6) אל האלהים.׃ לְבֵית דִּין, צָרִיךְ שֶׁיִּמָּלֵךְ בְּמוֹכְרָיו, שֶׁמְּכָרוּהוּ לוֹ (מכילתא)׃ אל הדלת או אל המזוזה. יָכוֹל שֶׁתְּהֵא הַמְּזוּזָה, כְּשֵׁירָה לִרְצוֹעַ עָלֶיהָ? תַּ"ל וְנָתַתָּ בְאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת (דברים ט"ו), בַּדֶּלֶת וְלֹא בַּמְּזוּזָה; הָא מַה תַּ"ל׃ אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה? הִקִּישׁ דֶּלֶת

kanaanitische Sklavin gegen seinen Willen zu geben, um von ihr Sklaven zu erziehen. אם בעל אשה הוא der Mann einer Hebräerin. ויצאה אשתו אמו Wer hat sie denn hineingebracht, daß sie hinausgehen soll? Die Schrift lehrt damit, daß wer einen ibrischen Sklaven kauft, auch die Pflicht hat, dessen Weib und Kinder zu ernähren. (4) אם אדניו יתן לו אשה Daraus erhellt, daß ein Herr das Recht hat, seinem Knechte (mit dessen Einwilligung) eine ken. Sklavin zu geben, um von ihr Sklaven zu erzielen. Man kann hier keine hebräische darunter verstehen, denn es heißt: die Frau und die Kinder gehören dem Herrn, was nur auf eine ken. Sklavin bezogen werden kann, weil eine hebräische schon nach sechs Jahren frei ausgeht, und noch früher, wenn Zeicheu der Pubertät bei ihr erscheinen, denn es heißt: dein Bruder, der Hebräer oder die Hebräerin, M. 5, 15, folglich darf sie auch nach sechs Jahren ausziehen. (5) את אשתו die Sklavin. (6) אל האלהים Vor die Richter. Sie, die Verkäufer, muß er in Kenntniß setzen. אל הדלת או אל המזוזה Man hätte glauben können, daß

אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת־אָזְנוֹ

zum Thürpfosten, und sein Herr durchsteche ihm sein

רש״י

לַמְּזוּזָה, מַה מְּזוּזָה מְעוּמָד, אַף דֶּלֶת מְעוּמָד (קדושין כ״ב): ורצע אדוניו את אזנו במרצע. הַיְמָנִית; אוֹ אֵינוֹ, אֶלָּא שֶׁל שְׂמֹאל? תַּ״ל אֹזֶן אֹזֶן, לִגְזֵרָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כַּאן: וְרָצַע אֲדוֹנָיו אֶת אָזְנוֹ, וְנֶאֱמַר בִּמְצוֹרָע: תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית (ויקרא י״ד), מַה לְּהַלָּן הַיְמָנִית, אַף כַּאן הַיְמָנִית. וּמַה רָאָה אֹזֶן לֵירָצַע, מִכָּל שְׁאַר אֵיבָרִים שֶׁבַּגּוּף? אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אֹזֶן זֹאת שֶׁשָּׁמְעָה עַל הַר סִינַי: לֹא תִגְנוֹב, וְהָלַךְ וְגָנַב, תֵּירָצַע. וְאִם מָכַר עַצְמוֹ, אֹזֶן שֶׁשָּׁמְעָה עַל הַר סִינַי: כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים. וְהָלַךְ וְקָנָה אָדוֹן לְעַצְמוֹ תֵּרָצַע. ר״ש הָיָה דּוֹרֵשׁ מִקְרָא זֶה, כְּמִין חוֹמֶר (ר״ל קֶשֶׁר צְרוּר מְבוּשָּׂם שֶׁתּוֹלִין בְּצַוָּאר לְתַכְשִׁיט) מַה נִּשְׁתַּנּוּ דֶּלֶת וּמְזוּזָה מִכָּל כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת? אָמַר הַקָּבָּ״ה דֶּלֶת וּמְזוּזָה שֶׁהָיוּ עֵדִים בְּמִצְרַיִם כְּשֶׁפָּסַחְתִּי עַל הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת, וְאָמַרְתִּי: כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים, עֲבָדַי הֵם (ויקרא כ״ה) וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים; וְהָלַךְ זֶה וְקָנָה אָדוֹן לְעַצְמוֹ, יֵרָצַע בִּפְנֵיהֶם. (מכילתא): ועבדו לעולם. עַד הַיּוֹבֵל. אוֹ אֵינוֹ, אֶלָּא

auch die Pfosten zum Ohrdurchstechen an derselben geeignet wäre, darum heißt es M. 5, 15, 16: du sollst sie (die Pfrieme) durch sein Ohr an die Thüre bringen; an der Thüre also geschehe es und nicht an die Pfosten. Wozu aber das או אל המזוזה? Um die Thüre dem Pfosten gleich zu stellen: wie die Pfosten stehend ist, so muß es auch die Thüre sein, an welcher er steht. את אזנו das rechte und nicht das linke Ohr, das linke kann nicht gemeint sein, es steht nämlich zweimal אזן, was zum Schluß der Gleichheit (גזירה שוה) führt: hier steht את אזנו und beim Aussätzigen M. 3, 14 ebenfalls אזנו, wie dort das rechte Ohr, אזנו הימנית gemeint ist, so auch hier: Warum wurde aber unter allen Körpertheilen gerade das Ohr ausgewählt? R. Jochanan ben Sakkai erklärt dies: das Ohr, welches am Berge Sinai gehört hat: Du sollst nicht stehlen, und deß nicht achtet, indem er ging und stahl, soll durchbohrt werden. Hat er sich selbst verkauft, nun denn: Mir sollen die Kinder Israels Diener sein; M. 3, 25, 35 und es unbeachtet ließ, indem er ging und sich einem Herrn verkaufte, dessen Ohr werde durchbohrt! R. Schimeon zieht aus obigen Sätzen einen sinnigen Schluß: Warum werden von allen Dingen im Hause gerade Thüre und Pfosten hierzu gewählt? Gott sagte: Thür und Pfosten waren Zeugen in Egypten, als ich über die Schwelle und über die zwei Pfosten wegschritt und sprach: die Israeliten seien meine Knechte! meine Knchte sollen sie sein, aber nicht Knechte von Knechten; er aber ging hin und schafte sich einen Herrn, so soll (an diesen Zeugen, Thür und Pfosten) sein Ohr durchbohrt werden. ועבדו לעולם Bis zum Jobel. Man kann es nicht wört-

בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם׃ ס (7) וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת

Ohr mit einer Pfrieme, und er diene ihm auf ewig. (7) Und wenn Jemand seine Tochter verkauft zur Magd, so soll sie nicht ausgehen,

רש״י

לְעוֹלָם כְּמַשְׁמָעוֹ? תַּ״ל: וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשׁוּבוּ (ויקרא כ״ה) מַגִּיד שֶׁנ׳ שָׁנָה קְרוּיִים עוֹלָם וְלֹא שֶׁיְּהֵא עוֹבְדוֹ כָּל נ׳ שָׁנָה אֶלָּא עוֹבְדוֹ עַד הַיּוֹבֵל בֵּין סָמוּךְ בֵּין מוּפְלָג (קדושין ט״ו): (7) וכי ימכור איש את בתו לאמה. בִּקְטַנָּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר; יָכוֹל אֲפִילוּ הֵבִיאָה סִימָנִים? אָמַרְתָּ קַל וָחוֹמֶר: וּמַה מְכוּרָה קוֹדֶם לָכֵן יוֹצֵאת בְּסִימָנִין כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף, שֶׁאָנוּ דוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְסִימָנֵי נַעֲרוּת, שֶׁאֵינָהּ מְכוּרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִמָּכֵר (מכילתא עירובין כ״ט): לא תצא כצאת העבדים. כִּיצִיאַת עֲבָדִים כְּנַעֲנִים שֶׁיּוֹצְאִים בְּשֵׁן וָעַיִן, אֲבָל זוֹ לֹא תֵצֵא בְּשֵׁן וָעַיִן אֶלָּא עוֹבֶדֶת שֵׁשׁ, אוֹ עַד הַיּוֹבֵל אוֹ עַד שֶׁתָּבִיא סִימָנִין, וְכָל הַקּוֹדֵם קוֹדֵם לְחֵירוּתָהּ, וְנוֹתֵן לָהּ דְּמֵי עֵינָהּ, אוֹ דְּמֵי שִׁינָּהּ; אוֹ אֵינוֹ, אֶלָּא לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים בְּשֵׁשׁ וּבַיּוֹבֵל? תַּ״ל: כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה, מַקִּישׁ עִבְרִיָּה לְעִבְרִי לְכָל יְצִיאוֹתָיו. מַה עִבְרִי יוֹצֵא

lich nehmen, da es M. 3, 25 heißt: Jeder geht dann zu seiner Familie zurück, sondern לעולם heißt fünfzig Jahre; selbst dies nicht ganz sondern blos bis zum Jobel, dies sei nahe oder Fern. (7) וכי ימכור איש את בתו Von einem einem kleinen Mädchen ist die Rede, nicht aber von einem solchen, das schon Zeichen der Jungfräulichkeit zeigt, da sie selbst, wenn sie schon verkauft ist, wie sie Jungfrau wird hinausgeht, geschweige denn, wenn sie noch nicht verkauft ist daß man sie da nicht verkaufen darf. כצאת העבדים Nicht wie die ken. Knechte frei werden, nämlich durch Verlust eines Zahnes oder eines Auges; ein solches Mädchen aber wird auf diese Weise nicht frei, sondern es dient sechs Jahre oder bis znm Jobel, oder bis es die oberwähnten Zeichen bringt, was von diesen früher eintritt, das macht sie frei; den Ersatz aber für eine etwaige körperl. Verletzung, wie des Auges oder Zahnes muß der Herr leisten. כצאת העבדים kann nicht bedeuten, daß sie nicht zu Ende der sechs Jahre oder beim Jobel frei wird, da es heißt: Wenn dein Bruder, ein Hebräer oder eine Hebräerin sich dir verkaufen wird M. 5, 15. Hier sind also hinsichtlich der Art des Freiwerdens die Hebräerin dem Hebräer gleichgestellt, wie er nach Ablauf von sechs Jahren oder zum Jobel frei ausgeht, so die Hebräerin gleichfalls. Unter כצאת העבדים versteht man, daß sie durch den Verlust eines der 24 Hauptglieder frei wird, wodurch kenanit. Sklaven frei werden. Man könnte meinen, daß aber der hebr. Sklave durch den Verlust eines dieser Hauptglieder ja frei wird, darum steht: העברי או העבריה wodurch der Hebräer der Hebräerin gleichgestellt ist; wie sie durch

הָעֲבָדִים׃ (8) אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־לֹא יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־

wie die Knechte ausgehen. (8) Wenn sie mißfällig ist in den Augen ihres Herrn, so daß er sie nicht für sich bestimmt, so soll er ihr zum Loskaufe verhelfen; an Fremde hat

רש״י

בְּשֵׁשׁ וּבְיוֹבֵל, אַף עִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּשֵׁשׁ וּבַיּוֹבֵל; וּמַה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים? לֹא תֵצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים, כַּעֲבָדִים כְּנַעֲנִים. יָכוֹל הָעִבְרִי יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים? תַּ״ל: הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה, מַקִּישׁ עִבְרִי לְעִבְרִיָּה מַה הָעִבְרִיָּה אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים אַף הוּא אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים (מכילתא)׃ (8) אם רעה בעיני אדוניה. שֶׁלֹּא נָשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו לְכוֹנְסָהּ׃ אשר לא יעדה. שֶׁהָיָה לוֹ לְיַעֲדָהּ וּלְהַכְנִיסָהּ לוֹ לְאִשָּׁה, וְכֶסֶף קִנְיָתָהּ הוּא כֶּסֶף קִדּוּשֶׁיהָ וְכַאן רָמַז לְךָ הַכָּתוּב שֶׁמִּצְוָה בְּיִעוּד, וְרָמַז לְךָ, שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה קִדּוּשִׁין אֲחֵרִים׃ והפדה. יִתֵּן לָהּ מָקוֹם לְהִפָּדוֹת וְלָצֵאת, שֶׁאַף הוּא מְסַיֵּעַ בְּפִדְיוֹנָהּ. וּמַה הוּא מָקוֹם שֶׁנּוֹתֵן לָהּ? שֶׁמְּגָרֵעַ מִפִּדְיוֹנָהּ, כְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁעָשְׂתָה אֶצְלוֹ, כְּאִלּוּ הִיא שְׂכוּרָה אֶצְלוֹ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁקְּנָאָהּ בְּמָנֶה, וְעָשְׂתָה אֶצְלוֹ ב׳ שָׁנִים. אוֹמְרִים לוֹ יוֹדֵעַ הָיִיתָ שֶׁעֲתִידָה לָצֵאת לְסוֹף שֵׁשׁ, נִמְצָא שֶׁקָּנִיתָ עֲבוֹדַת כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה

Verlust eines dieser Hauptglieder nicht frei wird, so wird er es auch nicht. (8) אם רעה Wenn sie ihm nicht gefällt, sie zum Weibe zu nehmen. אשר לא יעדה Eigentlich sollte er sie für sich zur Frau bestimmen, und das Kaufgeld wäre zugleich die Morgengabe, die Schrift zeigt ihm damit an, daß es Pflicht sei, sie für sich zu bestimmen, und daß sie keiner Trauung mehr bedarf. והפדה Er soll ihr Gelegenheit geben, sich auszulesen und sich frei zu machen, ja er soll ihr dazu behilflich sein. Und wie dies? er läßt für so viel Jahre, als sie bei ihm zugebracht, (den Lohn) von ihrem Lösegeld nach, als wäre sie nur vermietet an ihn gewesen. Auf welcher Weise? Er hätte sie z. B. für eine gewisse Summe gekauft, und sie hätte zwei Jahre bei ihm gedient; da sagt man zu ihm, du wußtest, daß sie nach sechs Jahren frei wird, folglich hast du die Arbeit eines jeden Jahres um ein Sechstel des Kaufgeldes dir erworben, sie hat nun zwei Jahre bei dir gedient, daher ist der dritte Theil abgetragen, laß dir die übrigen zwei Drittel heraus zahlen, damit sie frei ausgehen kann. לעם נכרי

יִמְשֹׁל לְמׇכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ׃ (9) וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ׃ (10) אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע׃ (11) וְאִם־שְׁלׇשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם

er nicht Macht, sie zu verkaufen, da er treulos gegen sie ist. (9) Wenn er sie aber seinem Sohne bestimmt, so soll er nach dem Rechte der Töchter ihr thun. (10) Wenn er ihm eine Andere nimmt, so soll er ihr ihre Kost, ihre Kleidung und ihre Wohnung nicht vermindern. (11) Wenn er aber diese drei Dinge ihr nicht thut, so soll sie aus=

רש״י

בששית המנה, ועשתה אצלך ב׳ שנים הרי שלישית המנה; טול שני שלישית המנה ותצא מאצלך: לעם נכרי לא ימשול למכרה. שאינו רשאי למכרה לאחר לא האדון ולא האב (קדושין י״ח): בבגדו בה. אם בא לבגוד בה, שלא לקיים בה מצות יעוד, וכן אביה מאחר שבגד בה ומכרה לזה: (9) ואם לבנו ייעדנה. האדון, מלמד, שאף בנו קם תחתיו ליעדה אם ירצה אביו ואינו צריך לקדושין אחרים אלא אומר לה: הרי את מיועדת לי בכסף שקבל אביך בדמיך: כמשפט הבנות. שאר, כסות ועונה: (10) אם אחרת יקח לו. עליה (מכילתא): שארה כסותה ועונתה לא יגרע. מן האמה שייעד לו כבר: שארה. מזונות (כתובות מ״ז): כסותה. כמשמעו: עונתה. תשמיש: (11) ואם שלש אלה לא יעשה לה. אם אחת משלש אלה לא יעשה לה, ומה הן השלש? ייעדנה לו, או לבנו, או יגרע מפדיונה ותצא, וזה לא יעדה לא לו ולא לבנו, והיא לא היה בידה לפדות את עצמה:

Weder der Herr noch der Vater haben das Recht, sie zu veräußern, בבגדו בה Da der Herr treulos an ihr gehandelt, sie nicht für sich bestimmt hat, und der Vater, da er sie einmal verkauft hatte. (9) ואם לבנו יעדנה Wenn sie der Herr für seinen Sohn bestimmte, dies zeigt an, daß der Sohn an seines Vaters Stelle sie, wenn der Vater es erlaubt, für sich bestimmen darf, und bedarf keiner weitern Trauung mehr; er sagt blos: du bist für mich beämmt für das Geld, welches dein Vater als Kaufpreis in Empfang genommen hat. כמשפט הבנות Nach dem Rechte der Töchter: Kost, Kleider und Wohnung. (10) אם אחרת יקח לו Wenn er sich eine andere Frau zu dieser nimmt. שארה כתוסה ועונתה So darf er der Magd, die er früher für sich bestimmt hatte, folgendes nicht entziehen: שארה Ihre Kost, כסותה ihre Kleidung, עונתה ehelichen Umgang. (11) לא יעשה לה Wenn er ihr eines von diesen Dreien nicht leistet, nämlich, sie für sich oder für seinen Sohn zu bestimmen, oder die Arbeitszeit vom Lösegeld abzurechnen, und es ihr nicht möglich macht, sich selbst aus=

אֵין כָּסֶף׃ ס (12) מַכֵּה אִישׁ וָמֵת מוֹת

gehen umsonst, ohne Geld. (12) Wer einen Menschen schlägt, daß er stirbt,

רש״י

ויצאה חנם. רִיבָּה, לָהּ יְצִיאָה לְזוֹ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁרִיבָּה לַעֲבָדִים, וּמַה הִיא הַיְצִיאָה, לַמֶּדְךָ שֶׁתֵּצֵא בְסִימָנִין וְתִשְׁהֶה עִמּוֹ עַד שֶׁתָּבִיא סִימָנִין וְאִם הִגִּיעוּ שֵׁשׁ שָׁנִים קוֹדֶם סִימָנִין כְּבָר לָמַדְנוּ שֶׁתֵּצֵא; שֶׁנֶּאֱ׳ (דברים ט״ו): הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים, מַהוּ הָאָמוּר כַּאן: וְיָצְאָה חִנָּם, שֶׁאִם קָדְמוּ סִימָנִים לְשֵׁשׁ שָׁנִים תֵּצֵא בָהֶן, אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר שֶׁתֵּצֵא אֶלָּא בְּבַגְרוּת, תַּ״ל: אֵין כֶּסֶף, לְרַבּוֹת יְצִיאַת בַּגְרוּת, וְאִם לֹא נֶאֶמְרוּ שְׁנֵיהֶם הָיִיתִי אוֹמֵר: וְיָצְאָה חִנָּם, זוּ בַגְרוּת, לְכַךְ נֶאֶמְרוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁלֹּא לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לַחֲלוֹק. (קדושין ד׳ מכילתא): (12) מכה איש ומת. כַּמָּה כְתוּבִים נֶאֶמְרוּ בְּפָרָשַׁת רוֹצְחִין, וּמַה שֶּׁבְּיָדִי לְפָרֵשׁ לָמָּה בָאוּ, כּוּלָּם אֲפָרֵשׁ: מכה איש ומת. לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת (ויקרא כ״ד) שׁוֹמֵעַ אֲנִי, הַכָּאָה בְלֹא מִיתָה, תַּ״ל: מַכֵּה אִישׁ וָמֵת, אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא בְהַכָּאָה שֶׁל

zulösen. ויצאה חנם So hat sie noch mehr Freiheitsrecht, als die Sklaven, u. zw. durch die Zeichen der Jungfräulichkeit. Sind also die sechs Jahre früher zu Ende, als diese Zeichen erscheinen, so wissen wir bereits, daß sie frei ausziehen kann, denn es steht: העברי או העריה D. h. sie hat gleiches Recht mit ihm nach sechsjähriger Dienstzeit frei auszugehen; das ויצאה חנם will also hinzusetzen, daß wenn die Zeichen der Jungfräulichkeit erscheinen, bevor die sechs Jahre zu Ende sind, sie ebenfalls weggeht. Es kann aber nicht bedeuten, daß sie erst als בגרות*) frei wird, dafür heißt es אין כסף, um das Freiwerden als בגרות hinzuzufügen, und ויצאה חנם hat Bezug auf ימי נערות; wäre nicht beides erwähnt, so hätte man glauben können, ויצאה חנם sei blos auf בגרות anzuwenden, daher stehen beide, um keine Gelegenheit zu Einwänden zu geben. (12) מכה איש ומת Manigfach sind die Schriftstellen, welche vom Verfahren gegen Mörder handeln, ich will dieselben nach Thunlichkeit zu erläutern versuchen: מכה איש ומת Wozu wird dies erwähnt? weil es einmal M. 3, 24, 27 heißt: Wer einen Menschen schlägt, soll getödtet werden, so könnten wir fälschlich darunter verstehen, das Schlagen, wenn auch ohne tödtlichen Ausgang; daher heißt es: מכה איש ומת Der Schläger verschuldet nur dann den Tod, wenn er einen Todtschlag ausgeführt hat. Wenn ferner blos dies מכה איש stünde, und nicht auch M. 3, 24, 27: ואיש כי יכה כל נפש אדם so hätte man glauben können, er hat keine Todes-

*) Sechs Monate nach dem Eintritt der Jungfräulichkeit. Keth. Fol. 39.

יוּמָת׃ (13) וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים

soll getödtet werden. (13) Wer aber nicht nachgestellt hat, sondern Gott hat es seiner Hand begegnen

רש"י

מיתה (סנהדרין נ"ד) ואם נאמר: מכה איש ולא נאמר: ואיש כי יכה, הייתי אומר אינו חייב עד שיכה איש, הכה את האשה ואת הקטן מניין? תלמוד לומר: כי יכה כל נפש אדם אפילו קטן ואפילו אשה, ועוד אלו נאמר: ומכה איש שומע אני ואפילו קטן שהכה והרג יהא חייב, תלמוד לומר (שם) ואיש כי יכה, ולא קטן שהכה, ועוד: כי יכה כל נפש אדם אפילו נפלים במשמע, ת"ל מכה איש אינו חייב עד שיכה בן קיימא, הראוי להיות איש (מכילתא): (13) ואשר לא צדה. לא ארב לו ולא נתכוון: צדה. לשון ארב וכן הוא אומר: ואתה צודה את נפשי לקחתה. (שמואל כ"ז א') ולא יתכן לומר צידה לשון. הצד ציד שצידת חיות אין נופל ה"א בפועל שלה ושם דבר בה: ציד, וזה שם דבר בו צדייה, ופועל שלו: צודה, וזה הפועל שלו צד. ואומר אני פתרונו כתרגומו: ודלא כמן ליה. ומנחם חברו בחלק צד ציד, ואין אני מודה לו ואם יש לחברו באחת ממחלקות של צד, נחברנו: על צד תנשאו (ישעיה ס"ו) צדה אורה (שמואל א' כ') ומילין לצד עילאה ימלל (דניאל ז') אף כאן: אשר

schuld, als bis er einen Mann erschlägt, nicht aber auch, wenn er eine Frau oder ein Kind todtschlägt? deshalb heißt es: כי יכה כל נפש אדם: Wer irgend ein menschl. Wesen schlägt, also auch Kinder und Frauen. Ferner stünde blos ומכה איש, so könnte man annehmen, daß auch ein Kind schuldig ist, wenn es Jemanden einen Todtschlag versetzt hat, darum heißt es: ואיש כי יכה Wenn ein Mann todtschlägt, nicht aber ein Kind. Man könnte auch unter כל נפש אדם eine vorzeitige Geburt verstehen, deshalb heißt es: ומכה איש, er kann nicht eher für schuldig befunden werden, als bis er ein lebensfähiges Kind umgebracht hat, ein Kind, das fähig ist, ein Mann zu werde. (13) ואשר לא צדה Er hat ihm nicht aufgelauert und es nicht geflissentlich gethan, צדה heißt lauern. ähnl. Sam. 1, 24: ואתה צודה את נפשי Du lauerst auf mein Leben. Man kann aber צדה nicht mit הצד ציד vergleichen, denn in der Bedeutung von Jagen der Thiere kommt kein ה' im Stamme vor, das Hauptwort davon ist ציד, von צדה lauern aber ist das Hauptwort צדייה und die gegenwärtige Zeit צודה, während von jenem die Gegenwart צד lautet. Ich glaube das die Bedeutung ist, wie Onk. übers., welcher ihm nicht aufgelauert ודלא כמן ליה. Menachem nimmt es wie צד ציד, worin ich ihm nicht beistimme; denn will man es mit צד in Verbindung bringen, so gehört es zu Jes. 66, 12: על צד תנשאו, Sam. 1, 20: צדה אורה, Dan. 6: לצד עלאה (zur Seite), d. h. er fand keine Seite, keinen Anlaß, ihn zu tödten;

אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס

lassen, so werde ich dir einen Ort festsetzen, wohin

רש״י

לֹא צָדָה, לֹא צָדַד לִמְצוֹא לוֹ שׁוּם צַד מִיתָה, וְאַף זֶה יֵשׁ לְהַרְהֵד עָלָיו מִכָּל מָקוֹם לָשׁוֹן אוֹרֵב הוּא: והאלהים אנה לידו. זִמֵּן לְיָדוֹ לָשׁוֹן: לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה (תהלים צ״א); לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל אָוֶן. (משלי י״ב); מִתְאַנֶּה הוּא לִי (מלאכים ב׳ ה׳) מְזַדֵּמֵּן לִמְצוֹא לוֹ עִילָּה: והאלהים אנה לידו. וְלָמָּה תֵצֵא זֹאת מִלְּפָנָיו? הוּא שֶׁאָמַר דָּוִד: כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מְשַׁל הַקַּדְמֹנִי: מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע (שמואל א׳ כ״ד), וּמָשָׁל הַקַּדְמוֹנִי הִיא הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא מָשָׁל הַקָּבָּ״ה שֶׁהוּא קַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְהֵיכָן אָמְרָה תּוֹרָה: מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע? וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ, בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, בִּשְׁנֵי בְנֵי אָדָם, אֶחָד הָרַג שׁוֹגֵג וְאֶחָד הָרַג מֵזִיד, וְלֹא הָיוּ עֵדִים בַּדָּבָר שֶׁיָּעִידוּ, זֶה לֹא נֶהֱרַג וְזֶה לֹא גָלָה וְהַקָּבָּ״ה מְזַמְּנָן לְפוּנְדָּק אֶחָד זֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסּוּלָּם וְזֶה שֶׁהָרַג שׁוֹגֵג עוֹלֶה בַּסּוּלָּם וְנוֹפֵל עַל זֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד וְהוֹרְגוֹ, וְעֵדִים מְעִידִים עָלָיו וּמְחַיְּבִים אוֹתוֹ לִגָּלוּת, נִמְצָא זֶה שֶׁהָרַג בְּשׁוֹגֵג גּוֹלֶה, וְזֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד נֶהֱרַג: ושמתי לך מקום. אַף בַּמִּדְבָּר שֶׁיָּנוּס שָׁמָּה וְאֵי זֶה מָקוֹם קוֹלְטוֹ? זֶה מַחֲנֶה לְוִיָּה. (מכות

aber auch dagegen läßt sich Manches einwenden; jedenfalls hat es die Bedeutung von auflauern. והאלהים אנה לידו Gott fügte es, gleich Ps. 91 תאנה אליך רעה es wird dir kein Unglück begegnen; Spr. 12 לא יאונה לצדיק, Kön. 2, 5: מתאנה הוא לי er sucht eine Gelegenheit, einen Vorwand zum Streit. והאלהים אנה Warum geht dies von Gott aus? Das ist es, was Dawid, Sam. 1, 24, 14 sagt: Es ist ein altes Gleichniß: „Von Frevlern kömmt Frevelthat;" ein altes Gleichniß, d. i. die Thora, sie ist Gleichniß vom Wahlspruch Gottes, der von Urbeginn der Welt war. Und wo finden wir in der Thora, das angeführte alte Sprichwort? in der Stelle hier: והאלהים אנה לידו; hier ist von zwei Personen die Rede, von welchen die eine vorsätzlich einen Todtschlag verübte, die andere aber unvorsätzlich, beide ohne Zeugen, die erste wurde nicht umgebracht und die letztere ging nicht in die Verbannung. Da führt sie Gott in einer Herberge zusammen; jener Mensch, welcher vorsätzlich getödtet, besteigt die Leiter, fällt auf den ersten und erschlägt ihn ,Zeugen bestätigen dies, machen ihn verantwortlich vor dem Gerichte in die Verbannung zu ziehen. Jener also, welcher unversehens tödtet, muß doch in Gefangenschaft gehen, und der wissentlich gemordet hat, wird doch umgebracht. ושמתי לך מקום Selbst in der Wüste wird er eine Zuflucht haben, nämlich

שָׁמָּה׃ ס (14) וְכִי־יָזִד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת׃ ס (15) וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת

er fliehen soll. (14) Wenn aber Jemand frevelt gegen seinen Nächsten, daß er ihn umbringt mit Hinterlist: von meinem Altare sollst du ihn wegnehmen, daß er sterbe. (15) Und der seinen Vater oder seine Mutter

רש״י

י״ב)׃ (14) וכי יזיד. לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר׃ מַכֵּה אִישׁ וגו׳, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִילוּ גּוֹי וְרוֹפֵא שֶׁהֵמִית, וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁהֵמִית בְּמַלְקוֹת אַרְבָּעִים וְהָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ וְהָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ וְהַשּׁוֹגֵג, תַּ״ל׃ וְכִי יָזִיד וְלֹא שׁוֹגֵג עַל רֵעֵהוּ וְלֹא עַל גּוֹי, לְהָרְגוֹ בְעָרְמָה וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין וְהָרוֹפֵא וְרוֹדֶה בְּנוֹ וְתַלְמִידוֹ שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵם מְזִידִין אֵין מַעֲרִימִין׃ מעם מזבחי. אִם הָיָה כֹּהֵן וְרוֹצֶה לַעֲבוֹד עֲבוֹדָה תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת (זבחים קט״ז)׃ (15) ומכה אביו ואמו. לְפִי שֶׁלָּמַדְנוּ עַל הַחוֹבֵל בַּחֲבֵירוֹ שֶׁהוּא בְּתַשְׁלוּמִין וְלֹא בְּמִיתָה הוּצְרַךְ לוֹמַר עַל הַחוֹבֵל בְּאָבִיו שֶׁהוּא בְּמִיתָה וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְהַכָּאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חַבּוּרָה (סנהדרין ל״ו)׃ אביו ואמו.

im Lager der Leviten (מחנה לויה). (14) וכי יזיד איש Wozu wird dies noch hinzugesetzt? Weil es heißt ומכה איש, könnte man glauben, man meint auch einen Arzt, der Jemanden aus Versehen, oder einen Gerichtsdiener, der Jemand bei der Geißelung umgebracht, oder wenn ein Vater seinen Sohn, ein Lehrer seinen Schüler tödtlich züchtigte, oder wenn sonst Jemand unvorsätzlich getödtet hat; daher heißt es וכי יזיד, d. h. er hat es freventlich gethan, aber nicht wenn er es unversehens verübte. להרגו בערמה Ein Gerichts-Bevollmächtigter, ein Arzt, ein Vater, der seinen Sohn straft, oder wer einen Schüler züchtigt, diese sind vom Verdachte der Versätzlichkeit freigesprochen, denn obschon es bei diesem auch mit Bewußtsein geschieht, so ist dennoch jede Hinterlist ausgeschlossen. מעם מזבחי Wenn es ein Priester ist, und den Dienst am Altare verrichten will, selbst dann sollst du ihm zum Tode führen. (15) ומכה אביו ואמו Weil er bereits belehrt wurde, daß wer Jemanden verwundet, Schadenersatz zu leisten habe, aber nicht getödtet wird, so wird hier mitgetheilt, wer seinen Vater oder seine Mutter verwundet, der verfällt wohl der Todesstrafe, diese verschuldet er aber nur dann, wenn er durch den Schlag eine Wunde verursacht hat. אביו ואמו Entweder den Vater oder die Mutter, מות יומת durch

יוּמָת׃ (16) וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוּמָת׃ ס (17) וּמְקַלֵּל אָבִיו

schlägt, soll getödtet werden. (16) Und wer einen Menschen stiehlt und ihn verkauft, und er ward gefunden in seiner Hand, soll getödtet werden. (17) Und wer seinen Vater

רש"י

או זֶה או זֶה: מות יומת. בְּחֶנֶק: (16) וגונב איש ומכרו. לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כִּי יִמָּצֵא אִישׁ גּוֹנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו (דברים כ"ד) אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁגָּנַב נֶפֶשׁ, אִשָּׁה או טוּמְטוּם או אַנְדְּרוֹגִינוֹס שֶׁגָּנְבוּ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר. וְגוֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ. וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כַּאן: וְגוֹנֵב אִישׁ, אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ. גּוֹנֵב אִשָּׁה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר. וְגוֹנֵב נֶפֶשׁ (שם) לְכָךְ הוּצְרְכוּ שְׁנֵיהֶם מַה שֶּׁחָסַר זֶה גִּלָּה זֶה (סנהדרין פ"ב): ונמצא בידו. שֶׁרָאוּהוּ עֵדִים שֶׁגְּנָבוֹ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא כְבַר בְּיָדוֹ קוֹדֶם מְכִירָה (סנהדרין פ"ה): מות יומת. בְּחֶנֶק, כָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם, חֶנֶק הִיא. וְהִפְסִיק הָעִנְיָן וְכָתַב עוֹד וגונב איש, בֵּין מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ לִמְקַלֵּל אָבִיו, וְנִרְאֶה לִי דְּהַיְינוּ פְּלוּגְתָּא, דְּמַר סָבַר, מַקְשִׁינַן הַכָּאָה לִקְלָלָה, וּמַר סָבַר לֹא מַקְשִׁינַן (סנהדרין שם): (17) ומקלל אביו ואמו. לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו (ויקרא כ') אֵין לִי

Erdrosselung. (16) וגונב איש ומכרו Was besagt dieser Satz? Weil es schon M. 5, 24, 7 heißt: Wenn ein Mann gefunden wird, der eine Person stiehlt von seinen Brüdern, und dort nur von einem Manne die Rede ist, so hätten wir keinen Schriftbeweis für die Schuld einer Frau, eines Zwittergeschöpfes oder eines Androgynos (Mannweib), welche eine Person stehlen, darum heißt es hier: „Wer immer stiehlt." Da hier aber von einem Manne איש, der gestohlen wird, die Rede ist, welche Stelle spricht nun für die Schuld desjenigen, der eine Frau stiehlt? darum heißt es dort: Wer eine Person נפש stiehlt. Deshalb müssen die beiden Stellen zur gegenseitigen Ergänzung angeführt werden. ונמצא בידו Wenn nämlich Zeugen gesehen haben, daß er eineu Menschen gestohlen und verkauft hat, und man hat die gestohlene Person noch vor dem Verkaufe bei ihm (in Hause) gefunden. מות יומת Durch Erdrosselung. Überall, wo die Schrift schlechthin eine Todesstrafe verhängt, ist die Erdrosselung (חנק) darunter zu verstehen. Die Schrift bricht hier ab und schaltet ein וגונב איש zwischen ומכה אביו und ומקלל אביו, ich denke, dies ist die Streitsache zweier Gelehrten, der eine glaubt, das Schlagen komme dem Fluchen gleich, der Andere theilt diese Ansicht nicht, siehe Sanhed. 85. (17) ומקלל אביו ואמו Wozu wird dies erwähnt? Weil es M. 3, 20, 9 heißt: Jeder Mann, der seinem Vater flucht; so ist dort nur von einem Manne die Rede,

וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת׃ ס (18) וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב׃ (19) אִם־יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן

oder seine Mutter flucht, soll getödtet werden. (18) Und wenn Leute streiten, und es schlägt Einer den Andern mit einem Steine oder mit der Faust, und er stirbt nicht, aber er fällt aufs Lager; (19) Wenn er aufsteht und wandelt auf der Straße an seinem Stabe, so

רש"י

אלא איש שקלל את אביו. אשה שקללה את אביה מנין? ת"ל: ומקלל אביו ואמו סתם, בין איש ובין אשה; אם כן למה נאמר; איש אשר יקלל? להוציא את הקטן: מות יומת. בסקילה, וכל מקום שנאמר: דמיו בו, בסקילה; ובנין אב לכלם: באבן ירגמו אותם דמיהם בם (ויקרא כ׳) ובמקלל אביו ואמו נאמר דמיו בו. (ת"כ קדושין): (18) וכי יריבון אנשים. למה נאמר? לפי שנאמר: עין תחת עין, לא למדנו אלא דמי איבריו, אבל שבת ורפוי לא למדנו, לכך נאמרה פרשה זו (מכילתא): ונפל למשכב. כתרגומו: ויפול לבטלן, לחולי שמבטלו ממלאכתו: (19) על משענתו. על בוריו וכחו. (מכילתא): ונקה המכה. וכי תעלה על דעתך שיהרג זה שלא הרג? אלא למדך כאן שחובשים אותו עד שנראה אם יתרפא זה, וכן משמעו, כשקם זה והלך על משענתו או נקה המכה; אבל עד שלא יקום זה לא נקה המכה:

wie ist es aber, wenn eine Frau ihrem Vater flucht? daher steht ומקלל wer überhaupt flucht, gleichviel, ob es ein Mann oder eine Frau thut. Wozu steht aber dort איש איש אשר יקלל? Um einen Unmündigen auszuschließen. מות יומת Gesteinigt soll er werden; überall, wo דמיו בו vorkommt, ist Steinigung gemeint. Als Beweisstelle dient der Satz, M. 3, 20, 27: Man soll sie steinigen, sie haben ihre Blutschuld auf sich (דמיהם בם) und bei dem Satze, wer die Eltern flucht, heißt es ebenfalls דמיו בו. (18) וכי יריבון אנשים Wozu dient diese Stelle? Weil es heißt: „Auge für Auge, Zahn für Zahn,“ erhellt daraus blos, daß man den Schadenersatz für das verlorene Glied zu leisten habe, nicht aber daß auch Zeitversäumniß und Heilungskosten zu vergüten seien, darüber belehrt uns eben der vorliegende Abschnitt. ונפל למשכב Wie dies Onk. übers. er verfällt dem Nichtsthun, dem Müßiggange, in eine Krankheit, die ihn von der Arbeit abhält. (19) על משענתו Er wird sich auf seine Kraft, d. h. auf seine wiedergewonnene Stärke stützen. ונקה המכה Wird es denn Jemand in den Sinn kommen, den Menschen umzubringen, der nicht getödtet hat? Allein dies lehrt uns, daß man den Schläger so lange in Haft behält, bis es sich zeigt, ob der Geschlagene geheilt wird. Dies ist auch der Sinn der Schriftworte:

וְרַפֹּא יְרַפֵּא׃ ס שני (20) וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אֲמָתוֹ בַּשֵּׁבֶט וּמֵת

soll der Schläger frei sein; nur seine Versäumniß soll er erstatten und heilen soll er ihn lassen. (20) Und wenn Jemand seinen Knecht oder seine Magd schlägt mit dem Stocke, und er stirbt unter seiner

רש״י

רק שבתו. בִּטּוּל מְלַאכְתּוֹ מֵחֲמַת הַחוֹלִי, אִם קָטַע יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, רוֹאִין בִּטּוּל מְלַאכְתּוֹ מֵחֲמַת הַחוֹלִי כְּאִלּוּ שׁוֹמֵר קִשּׁוּאִין, שֶׁהֲרֵי אַף לְאַחַר הַחוֹלִי אֵינוֹ רָאוּי לִמְלֶאכֶת יַד וְרֶגֶל וְהוּא כבר נָתַן לוֹ מֵחֲמַת נִזְקוֹ דְּמֵי יָדוֹ וְרַגְלוֹ שֶׁנֶּאֱמַר יָד תַּחַת יָד, רֶגֶל תַּחַת רָגֶל׃ ורפא ירפא. כְּתַרְגּוּמוֹ׃ יְשַׁלֵּם שְׂכַר הָרוֹפֵא (ב״ק פ״ה)׃ (20) וכי יכה איש את עבדו או את אמתו. בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ, אֶלָּא בְּעִבְרִי? תַּלְמוּד לוֹמַר׃ כִּי כַסְפּוֹ הוּא, מַה כַּסְפּוֹ קָנוּי לוֹ עוֹלָמִית, אַף עֶבֶד הַקָּנוּי לוֹ עוֹלָמִית; וַהֲרֵי הָיָה בִּכְלָל מַכֵּה אִישׁ וָמֵת? אֶלָּא בָּא הַכָּתוּב וְהוֹצִיאוֹ מִן הַכְּלָל לִהְיוֹת נָדוֹן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, שֶׁאִם לֹא מֵת תַּחַת יָדוֹ וְשָׁהָה מֵעֵת לְעֵת פָּטוּר׃ בשבט. כְּשֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֲפִילוּ אֵין בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית? תַּלְמוּד לוֹמַר בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְאִם בְּאֶבֶן יַד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ הִכָּהוּ, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר׃ מַה יִשְׂרָאֵל חָמוּר אֵין חַיָּב עָלָיו אֶלָּא אִם כֵּן הִכָּהוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית, וְעַל

Wenn Jener auf seinen Stab gestützt herum geht, dann erst wird der Schläger frei. aber nicht früher. רק שבתו Was er durch die Krankheit versäumte, wenn ihm z. B. die Hand oder der Fuß abgehauen wurde, so berechnen wir das Versäumniß durch seine Krankheit in der Weise, als wäre er ein Feldhüter, denn auch nach überstandener Krankheit ist er doch zu einer andern Handarbeit nicht fähig, das Geld für den Verlust der Hand oder des Fußes aber hat er ihm ja schon bezahlt, wie es heißt: „Hand um Hand, Fuß um Fuß." ורפא ירפא Nach Onk. er muß den Arzt (רופא) bezahlen. (20) וכי יכה Die Schrift meint einen keuaanit. Sklaven, denn ein hebr. kann hier nicht gemeint sein, weil es heißt: Es ist sein Geld; wie sein Geld sein Besitz ist, so muß es auch der Sklave sein, und ein hebr. Sklave zieht doch nach sechs Jahre oder zum Jobel frei aus. Das וכי יכה איש ist ja schon in der Stelle ומכה איש ומת inbegriffen, worauf ja die Todesstrafe erfolgt? Die Schrift will jedoch den Fall von או יום או יומים ausschließen, wenn er nämlich nicht unter seiner Hand gestorben, sondern einen oder zwei Tage noch lebte, ist der Herr frei. בשבט Mit dem Stocke meint die Schrift, wenn er ihn mit einem Werkzeuge, das zum Tödten geeignet ist, schlägt. Es kann aber nicht gemeint sein, mit dem, was nicht tödten kann, darum heißt es bei einem Israeliten M. 4,

תַּחַת יָדוֹ נָקוֹם יִנָּקֵם׃ (21) אַךְ אִם־יוֹם
אוֹ יוֹמַיִם יַעֲמֹד לֹא יֻקַּם כִּי כַסְפּוֹ הוּא׃ ס
(22) וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה
וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ
כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן

Hand, so soll es gerächt werden. (21) Jedoch wenn er einen Tag oder zwei Tage am Leben bleibt, soll es nicht gerächt werden, denn es ist sein Geld. (22) Und wenn Leute miteinander zanken, und sie stoßen ein schwangeres Weib, daß ihr die Kinder abgehen, es entsteht aber sonst kein Unfall, soll er an Geld gestraft werden, so viel ihm auflegt der Ehemann des Weibes, und er es geben durch

רש"י

אֵבֶר שֶׁהוּא כְּדֵי לָמוּת בְּהַכָּאָה זוֹ, עֶבֶד הַקַּל לֹא כָּל שֶׁכֵּן׃ נקום ינקם. מִיתַת סַיִף, וְכֵן הוּא אוֹמֵר׃ חֶרֶב נוֹקֶמֶת נְקַם בְּרִית׃ (21) אך אם יום או יומים יעמוד לא יוקם. אִם עַל יוֹם אֶחָד הוּא פָּטוּר עַל יוֹמַיִם לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אֶלָּא יוֹם שֶׁהוּא כְּיוֹמַיִם, וְאֵיזֶה? זֶה מֵעֵת לְעֵת (מכילתא)׃ לא יוקם כי כספו הוא. הָא אַחֵר שֶׁהִכָּהוּ אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה מֵעֵת לְעֵת קוֹדֶם שֶׁמֵּת חַיָּב׃ (22) וכי ינצו אנשים. זֶה עִם זֶה וְנִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵירוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה (מכילתא)׃ ונגפו. אֵין נְגִיפָה אֶלָּא לָשׁוֹן דְּחִיפָה וְהַכָּאָה, כְּמוֹ פֶּן תִּגּוֹף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ (תהלים צ"א) בְּטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם (ירמיה י"ג). וּלְאֶבֶן נֶגֶף (ישעיה ה') ולא יהיה אסון. בָּאִשָּׁה׃ ענוש יענוש. לְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל, שָׁמִין אוֹתָהּ, כַּמָּה הָיְתָה רְאוּיָה לִימָּכֵר בַּשּׁוּק לְהַעֲלוֹת בְּדָמֶיהָ בִּשְׁבִיל הֵרָיוֹנָהּ׃ ענוש יענוש. יִגְבּוּ מָמוֹן מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ׃ וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף. (דברים כ"ב)׃ כאשר ישית עליו

35, 17: Wer einen Stein, mit welchen man umgebracht werden kann, in die Hand nimmt und Jemanden schlägt; hieraus läßt sich schließen: wenn er bei einem ישראל, der noch mehr Rechte genießt, nicht eher zur Strafe gezogen wird, als bis er ihn mit einem zum Tödten geeigneten Dinge geschlagen, und ihn an einem Körpertheile verletzt hat, wobei tödlicher Ausgang möglich ist, geschweige denn, daß bei einem kenaanit. Sklaven, der noch weniger Rechte hat, der Herr nicht eher die Todesstrafe erleidet, als bis er ihn mit einem zum tödten geeigneten Werkzeuge geschlagen hat. נקם ינקם er muß gerächt werden, er wird durch das Schwert hingerichtet, denn es heißt M. 3, 26: חרב נוקמת Das Schwert, welches rächt. (21) אך אם יום או יומים Wenn er auch nur einen Tag noch lebt, so ist der Herr frei, um so gewisser doch wenn er zwei Tage noch lebt? Man meint aber einen Tag, der für zwei gezählt werden kann, nämlich volle 24 Stunden, wobei die Nacht zum zweiten Tage gerechnet wird. לא יוקם כי כספו הוא Wenn aber ein Anderer ihn schlägt, wenngleich er noch zwei Tage lebt, ist der Schläger schuldig. (22) וכי ינצו אנשים Wenn sich Leute zanken, daß einer den andern schlagen will, der Streich fällt aber zufällig auf

בִּפְלִלִים׃ (23) וְאִם־אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ׃ (24) עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל׃ (25) כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת פָּצַע

die Richter. (23) Wenn aber ein Unfall entsteht, so gib Seele um Seele. (24) Auge um Auge, Zahn um Zahn, Hand um Hand, Fuß um Fuß. (25) Brandmal um Brandmal, Wunde um

רש"י

וגו' כְּשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ הַבַּעַל בְּב"ד לְהָשִׁית עָלָיו עוֹנֶשׁ עַל כָּךְ׃ ונתן. הַמַּכֶּה דְּמֵי וְלָדוֹת׃ בפלילים. עַל פִּי הַדַּיָּנִים׃ (23) ואם אסון יהיה. בָּאִשָּׁה׃ ונתתה נפש תחת נפש. רַבּוֹתֵינוּ חוֹלְקִים בַּדָּבָר. יֵשׁ אוֹמְרִים נֶפֶשׁ מַמָּשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מָמוֹן, אֲבָל לֹא נֶפֶשׁ מַמָּשׁ, שֶׁהַמִּתְכַּוֵּן לַהֲרוֹג אֶת זֶה, וְהָרַג אֶת זֶה, פָּטוּר מִמִּיתָה וּמְשַׁלֵּם לְיוֹרְשָׁיו דָּמָיו, כְּמוֹ שֶׁהָיָה נִמְכָּר בַּשּׁוּק (סנהדרין ע"ט)׃ (24) עין תחת עין. סִמֵּא עֵין חֲבֵירוֹ, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ כַּמָּה שֶׁפָּחֲתוּ דָּמָיו לְמָכוֹר בַּשּׁוּק, וְכֵן כֻּלָּם וְלֹא נְטִילַת אֵבֶר מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּפֶרֶק הַחוֹבֵל (ב"ק פ"ד)׃ (25) כויה תחת כויה. מִכְוַת אֵשׁ׃ וְעַד עַכְשָׁיו דִּבֵּר בְּחַבָּלָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּחַת דָּמִים וְעַכְשָׁיו כְּשֶׁאֵין בָּהּ פְּחַת דָּמִים אֶלָּא צַעַר, כְּגוֹן כְּוָאוֹ בְּשַׁפּוּד

eine schwangere Frau. נגף, ונגפו bedeutet stoßen, ähnl. Ps. 91 פן תגוף, das nicht anstoße, u. a. ולא יהיה אסון Der Frau widerfuhr kein Unglück. ענוש יענש Er muß gestraft werden, er bezahlt das Strafgeld für den Verlust der Leibesfrucht an den Mann, man schätzt nämlich ab, wie viel sie in ihrer Schwangerschaft zur Feilbietung auf dem Markte mehr werth gewesen wäre. ענוש יענש Man erhebt das Strafgeld von ihm, gleich M. 5, 22, 19: וענשו אותו Sie bestrafen ihn mit 100 Silberstücken. כאשר ישית עליו Wie ihm auferlegen wird der Mann dieser Frau, wenn er ihn vor Gericht fordert, ihn deshalb bestrafen zu lassen. ונתן Der Schläger entrichtet das Geld für den Abgang der Kinder. בפלילים Nach dem Ausspruche der Richter. (23) ואם אסון יהיה Wenn der Frau selbst ein Unglück zustößt. נפש תחת נפש Unsere Gelehrten sind hierin getheilter Meinung: Einige behaupten, es sei buchstäblich zu nehmen: Person um Person. Andere hingegen meinen, Geldersatz, er hat es nicht mit dem Leben zu büßen, denn wer einen umbringen will, und trifft zufällig einen andern, der ist zwar von der Todesstrafe frei, er muß aber den Erben jeden Preis zahlen, den der Erschlagene auf dem Markt werth gewesen wäre. (24) עין תחת עי' Wer Jemanden ein Auge blendet, muß ihm so viel als Schadenersatz leisten, als er durch den Verlust seines Auges weniger werth geworden ist; ebenso bei Verlust anderer Glieder, es bedeutet aber nicht, daß man dem Thäter das betreffende Glied abnehme. (25) כויה תחת כויה Brandmal um Brandmal. Bisher war die Rede von Wunden,

חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה׃ ס (26) וְכִי־יַכֶּה

Wunde, Beule um Beule. (26) Und wenn Jemand

רש"י

על צפרניו, אומרים כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כך: פצע. היא מכה המוציאה דם שפצע את בשרה, נפרידור בלע"ז (פערוואונדען navrer, מיינע וואונדע) הכל לפי מה שהוא אם יש בו פחת דמים נותן נזק ואם נפל למשכב נותן שבת ורפוי, ובשת, וצער, ומקרא זה יתר הוא ובהחובל דרשו רבותינו לחייב על הצער אפילו במקום נזק שאף על פי שנותן לו דמי ידו אין פוטרים אותו מן הצער, לומר: הואיל וקנה ידו יש עליו לחתכה בכל מה שירצה אלא אומרים, יש לו לחתכה בסם שאינו מצטער כל כך וזה חתכה בברזל וציערו: חבורה. היא מכה שהדם נצרר בה ואינו יוצא אלא שמאדים הבשר כנגדו לשון חבורה; טק"א בלע"ז (מיין מאהל Tache,) כמו: ונמר חברברותיו, (ירמיה י"ג) ותרגומו, משקופי לשון חבטה בטדו"רא בלע"ז (דאס דרעשען Battre, סומגען battitura,) וכן שדופות קדים שקיפן קדים חבוטות ברוח, וכן על המשקוף. על שם שהדלת נוקש עליו: (26) את עין עבדו. כנעני אבל עברי אינו יוצא בשן ועין, כמו שאמרנו: לא תצא

durch welche der Beschädigte an Werth eingebüßt; nun ist die Rede von Wunden, welche blos Schmerzen verursachen, wobei aber kein Werthverlust ist, wenn z. B. Einer mit einem glühenden Eisen auf die Nägel eines Menschen brennt, so schätzt man ab, wie viel ein Mensch verlangen würde, um einen solchen Schmerz zu ertragen. פצע Eine Wunde, durch welche Blut abfließt, und die das Fleisch aufreißt, je nachdem diese beschaffen ist, folgt die Buße. Wenn sie Werthverlust zur Folge hat, muß er den Schaden ersetzen, wird er krank, so hat er Versäumniß, Schande und Schmerzen zu bezahlen. Diese Stelle פצע תחת פצע ist eigentlich überflüssig, unsere Lehrer erklären B. Kam. 84, daß auch Scherzensgelder zu leisten sind, selbst dann, wenn der Schaden ersetzt ist, denn obgleich er ihm z. B. den Verlust einer Hand vergütet hat, können wir ihn dennoch nicht vom Schmerzensgelde lossprechen und sagen, weil er die Hand kaufte, so konnte er sie mit welchem Instrumente immer abnehmen, sondern wir sagen, er hätte sie auf mäglichst wenig schmerzhafte Weise entfernen sollen, er aber hat es mit Eisen vollführt, und ihm dadurch heftige Schmerzen verursacht, daher muß er dies auch bezahlen. חבורה Eine Wunde, worin Blut stockt, nicht abfließt, sondern das umgebende Fleisch röthet. חבורה bedeutet Flecken, ähnl. Jer. 13 ונמר חברבורתיו: dem Parder seine Flecken. Onk. übers. חבורה mit משקופי Schlag, ebenso übers. er שדופות קדים — שקיפן, vom Ostwind geschlagen; daher heißt auch משקוף Oberschwelle, weil die Thüre darauf schlägt. (26) את עין עבדו Des kenaanit. Sklaven, denn ein hebräischer

אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ׃ (27) וְאִם־שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת שִׁנּוֹ׃ פ (28) וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־

schlägt ins Auge seines Knechtes oder ins Auge seiner Magd, und verderbt es, so soll er ihn zur Freiheit entlassen für sein Auge. (27) Und wenn er den Zahn seines Knechtes oder den Zahn seiner Magd ausschlägt, so soll er zur Freiheit ihn entlassen für seinen Zahn. (28) Und wenn ein Ochse stößt einen Mann oder ein Weib, daß

רש״י

כְּצֵאת הָעֲבָדִים׃ תחת עינו. וְהֵן בכ״ד רָאשֵׁי אֵבָרִים אֶצְבְּעוֹת הַיָּדַיִם, הָרַגְלַיִם, וּבִשְׁתֵּי אָזְנַיִם, וְהַחוֹטֶם וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה, שֶׁהוּא גִּיד הָאַמָּה? וְלָמָּה נֶאֱמַר שֵׁן וָעַיִן? שֶׁאִם נֶאֱמַר עַיִן, וְלֹא נֶאֱמַר שֵׁן, הָיִיתִי אוֹמֵר׃ מָה עַיִן שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ, אַף כָּל שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ, וַהֲרֵי שֵׁן לֹא נִבְרָא עִמּוֹ; וְאִם נֶאֱמַר שֵׁן, וְלֹא נֶאֱמַר עַיִן, הָיִיתִי אוֹמֵר? אֲפִילוּ שֵׁן תִּינוֹק שֶׁיֵּשׁ לָהּ חֲלִיפִין, לְכָךְ נֶאֱמַר עַיִן (מכילתא)׃ (28) וכי יגח שור. אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף אֶלָּא שֶׁדִּבֶּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה (ב״ק כ״ד מכילתא)׃ ולא יאכל את בשרו. מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר, אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהִיא נְבֵלָה, וּנְבֵלָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, אֶלָּא מָה ת״ל וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ? שֶׁאִם שְׁחָטוֹ לְאַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ אָסוּר בַּאֲכִילָה; בַּהֲנָאָה,

geht doch durch Verlust des Auges oder des Zahnes frei aus, wie es bei לא תצא כצאת העבדים erklärt ward. תחת עינו Dies gilt auch von den 24 Hauptgliedern, und zw. von den Fingern der Hände und Füße, den beiden Ohren, der Nase und dem männl. Gliede. Warum ist hier Zahn und Auge erwähnt? Wäre nur vom Auge allein die Rede, so könnte man glauben, man vergilt nur für das Auge, weil es gleich mit zur Welt gebracht wird, und somit nur für alle jene Glieder, welche mitgeboren werden, der Zahn aber wird nicht mitgeboren, dieser wäre sonach nicht inbegriffen. Wäre wieder vom Zahn allein die Rede, und nicht auch vom Auge, so hätte man meinen können, selbst für den Zahn eines Kindes, der wieder nachwächst, daher steht עין Auge, ebenso für alles, was keinen natürlichen Ersatz hat. (28) וכי יגח שור Wenn ein Ochs stößt, gleichviel, ob ein Ochs, andere Thiere, oder Vögel; die Schrift spricht nur von vorkommenden Fällen. ולא יאכל את בשרו Sobald es heißt: man soll den Ochsen steinigen, weiß ich ja, daß er als gefallenes Thier zum Genuße verboten ist; was bedeutet also ולא יאכל? Es wird damit das Verbot ausgesprochen, das Fleisch zu genießen, für den Fall, daß er nach gefällten Richterspruche zum Steinigen, geschlachtet wird; aber auch zur sonstigen Nutznießung ist er verboten, weil es heißt ובעל השור נקי d. h. er ist

אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי׃ (29) וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת׃ (30) אִם־כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן

er stirbt: so werde der Ochse gesteinigt und sein Fleisch nicht gegessen, aber der Herr des Ochsen bleibt ungestraft. (29) Wenn es aber ein stößiger Ochse ist von gestern und ehegestern, und sein Herr ist gewarnt worden und er wollte ihn nicht hüten, und er tödtet einen Mann oder ein Weib, so soll der Ochse gesteinigt werden und auch sein Herr soll sterben. (30) Wenn ihm aber eine Sühne aufgelegt ist, so gibt er das Lösegeld für seine

רש"י

מנין? ת"ל: ובעל השור נקי. כאדם האומר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום. זהו מדרשו (סנהדרין ב' ב"ק מ"א) ופשוטו כמשמעו לפי שנאמר במועד: וגם בעליו יומת, הוצרך לומר בתם ובעל השור נקי: (29) מתמול שלשום. הרי שלש נגיחות.. (מכילתא): והועד בבעליו. לשון התראה בעדים, כמו; העד העיד בנו האיש (בראשית מ"ג, ב"ק כ"ג): והמית איש וגו'. לפי שנאמר: כי יגח אין לי אלא שהמיתו בנגיחה; המיתו בנשיכה, דחיפה בעיטה מנין? ת"ל: והמית: וגם בעליו יומת. בידי שמים, יכול בידי אדם, ת"ל: מות יומת המכה רוצח הוא. (במדבר ל"ה). על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו. (סנהדרין ל"ג): (30) אם כופר יושת עליו. אם זה אינו תלוי, הרי הוא כמו:

frei, in dem Sinne, wie man sagt, er geht leer (frei) aus, ohne jeden Genuß; so der Midrasch. Der Wortsinn aber ist, weil es beim שור מועד, einen Ochsen, welcher dreimal gestoßen hat, heißt: Auch der Eigner verwirkt das Leben, muß es hier bei einem תם, der zum erstenmal gestoßen, hervorgehoben werden, der Herr des Ochsen ist straflos. (29) מתמול שלשם sind drei Tage d. h. er hat dreimal gestoßen. והועד בבעליו Man hat ihn vor Zeugen gewarnt, ähnl. dem העד העיד בנו M. 1, 43. והמית איש Dem Ausdruck כי יגח entnimmt man nur, wenn er durch Stoßen getödtet hat, nicht aber daß er auch den Tod verschuldet, wenn er durch Beißen, Drücken oder ausschlagen getödtet hat, darum heißt es והמית, wenn er überhaupt getödtet hat. וגם בעליו יומת Durch Gottes Hand, aber nicht durch Menschen, denn es heißt M. 4, 34: der Schläger soll getödtet werden, er ist ein Mörder, d. h. dieser wird durch Menschenhände getödtet; nur wenn er selbst gemordet, nicht aber wenn sein Thier getödtet hat. (30) אם כפר יושת עליו Es wird ihm aber ein Lösegeld auferlegt. Dieses אם ist nicht bedingend, sondern wie Kap.

נפשו ככל אשר־יושת עליו׃ (31) או־בן יגח או־בת יגח כמשפט הזה יעשה לו׃ (32) אם־עבד יגח השור או אמה כסף ׀ שלשים שקלים יתן לאדניו והשור יסקל׃ (33) וכי־יפתח איש בור

Seele, ganz so viel, wie ihm aufgelegt wird. (31) Oder er stößt einen Sohn, oder er stößt eine Tochter, nach diesem Rechte soll ihm geschehen. (32) Wenn einen Knecht der Ochse stößt, oder eine Magd, so soll er dreißig Schekel Silber seinem Herrn geben, und der Ochse gesteinigt werden. (33) Und wenn Jemand eine Grube öffnet,

רש״י

אם כסף תלוה, לשון אשר זה משפטו, שישיתו עליו בית דין כפר׃ ונתן פדיון נפשו. דמי ניזק, דברי רבי ישמעאל. ר״ע אומר דמי מזיק (ב״ק כ״ז מ׳)׃ (31) או בן יגח. בן שהוא קטן׃ או בת. שהיא קטנה; לפי שנאמר׃ והמית איש או אשה, יכול אינו חייב אלא על הגדולים, ת״ל׃ או בן יגח וגו׳ לחייב על הקטנים כגדולים (מכילתא)׃ (32) אם עבד או אמה. כנעניים (מכילתא)׃ שלשים שקלים יתן גזירת הכתוב הוא. בין שהוא שוה אלף זוז בין שאינו שוה, אלא דינר והשקל משקלו ד׳ זהובים שהם חצי אונקיא למשקל הישר של קולוני״יא׃ (33) וכי יפתח איש בור. שהיה מכוסה וגילהו׃ או כי

22, 24 אם כסף תלוה daß du Geld leihest (es ist Pflicht), auch hier ist es Pflicht, daß ihm das Gericht ein Lösegeld auferlege. ונתן פדיון נפשו er soll geben im Verhältniß des Beschädigten, so R. Jischmael, Rabbi Akiba hingegen versteht darunter im Verhältniß des Beschädigers. (31) או בן יגח Einen Sohn, der noch klein ist; או בת oder eine Tochter, die noch klein ist; weil es heißt: Er tödtet einen Mann oder eine Frau, so könnte man daraus schließen, er hat nur dann zu büßen, wenn er erwachsene Menschən stößt, deshalb heißt es או בן יגח daß er für Unmündige ebenso wie für Erwachsene straffällig wird. (32) או עבד או אמה einen kenaanit. Sklaven. שלשים שקלים יתן Soviel hat die Schrift festgesetzt, ob er tausend Sus werth war, oder nur einen Denar; der שקל wiegt vier Goldgulden, was nach der gesetzmäßigen Köllner Mark (=½ Münzpfund =8 Unzen = 16 Loth), eine halbe Unze ausmacht. (33) וכי יפתח איש בור Die

אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר׃ (34) בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה־

oder wenn Jemand eine Grube gräbt und sie nicht zudeckt, und es fällt ein Ochse oder ein Esel hinein. (34) So soll wer Schuld ist an der Grube es bezahlen; Geld soll er dem Herrn erstatten, und das todte Thier bleibe sein.

רש"י

יכרה. לָמָּה נֶאֱמַר? אִם עַל הַפְּתִיחָה חַיָּב, עַל הַכְּרִיָּה לֹא כָּל שֶׁכֵּן; אֶלָּא לְהָבִיא כּוֹרֶה אַחַר כּוֹרֶה שֶׁהוּא חַיָּב (ב"ק נ"א): ולא יכסנו. הָא אִם כִּסָּהוּ פָּטוּר וּבְחוֹפֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים דִּבֵּר הַכָּתוּב. (ב"ק נ"ה): שור או חמור. הוּא הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה וְחַיָּה, שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר אָנוּ לְמֵדִין אוֹתוֹ שׁוֹר שׁוֹר מִשַּׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמוֹרֶךָ, מַה לְּהַלָּן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה כְּשׁוֹר, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּמָקוֹם אַחֵר, וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ אַף כָּאן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה כְּשׁוֹר, וְלֹא נֶאֱמַר שׁוֹר וַחֲמוֹר אֶלָּא שׁוֹר וְלֹא אָדָם, חֲמוֹר וְלֹא כֵּלִים. (ק"ל נ"ב): (34) בעל הבור. בַּעַל הַתַּקָּלָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבּוֹר שֶׁלּוֹ שֶׁעֲשָׂאוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עֲשָׂאוֹ הַכָּתוּב בְּעָלָיו.

Grube war früher zugedeckt, und er öffnete sie wieder. או כי יכרה Wenn man schon für das Öffnen straffällig wird, wird man es für das Graben doch gewiß? Es lehrt aber, daß wenn Einer nach dem Andern gräbt, da wird der zweite straffällig. ולא יכסנו Hat er sie aber zugedeckt, so ist er frei; die Schrift spricht nur von Graben auf einem öffenlichen Platze. שור או חמור So auch wenn andere Thiere beschädigt werden; denn überall wo es heißt שור וחמור sind darunter alle Arten Thiere zu verstehen. Ebenso steht M. 2, 23, 12 beim Sabbath, שורך וחמורך, worunter auch andere Thiere zu verstehen sind, denn es heißt ja das. 20, 10 וכל בהמתך; שור וחמור sollen nur Menschen oder leblose Dinge ausschließen. (34) בעל הבור Der am Unfalle Schuldtragende. Obwohl die Grube nicht sein Eigenthum ist, da er sie auf einem öffentl. Platze gemacht hat, so wird er doch als Inhaber betrachtet und ist verpflichtet, jeden Schaden zu ersetzen. כסף ישיב das ישיב bedeutet, man könne an Geldes Statt auch mit Anderem, selbst mit Kleie bezahlen. והמת יהיה לו das todte Stück gehört ihm, dem Be=

לוֹ׃ ס (35) וְכִֽי־יִגֹּ֛ף שֽׁוֹר־אִ֥ישׁ אֶת־שׁ֥וֹר רֵעֵ֖הוּ וָמֵ֑ת וּמָ֨כְר֜וּ אֶת־הַשּׁ֤וֹר הַחַי֙ וְחָצ֣וּ

(35) Und wenn der Ochse eines Mannes stößt den Ochsen eines Andern, daß er stirbt: so sollen sie den lebendigen Ochsen verkaufen und das

רש״י

לְהִתְחַיֵּב עָלָיו בִּנְזָקָיו: כסף ישיב לבעליו. יָשִׁיב לְרַבּוֹת שָׁוֶה כֶסֶף וַאֲפִלּוּ סֻבִּין (ב״ק ז׳) והמת יהיה לו. לַנִּיזָק; וְשָׁמִין אֶת הַנְּבֵלָה וְנוֹטְלָהּ בְּדָמִים וּמְשַׁלֵּם לוֹ הַמַּזִּיק עָלֶיהָ תַּשְׁלוּמֵי נִזְקוֹ (מכילתא ב״ק ז׳): (35) וכי יגוף. יִדְחוֹף בֵּין בְּקַרְנָיו בֵּין בְּגוּפוֹ, בֵּין בְּרַגְלוֹ בֵּין שֶׁנְּשָׁכוֹ בְּשִׁנָּיו כֻּלָּן בִּכְלַל נְגִיפָה הֵם שֶׁאֵין נְגִיפָה אֶלָּא לְשׁוֹן מַכָּה: שור איש. שׁוֹר שֶׁל אִישׁ: ומכרו את השור וגו׳. בְּשָׁוִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁהֵמִית שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם בֵּין שֶׁהַנְּבֵלָה שָׁוָה הַרְבֵּה בֵּין שֶׁהִיא שָׁוָה מְעַט כְּשֶׁנּוֹטֵל זֶה חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת וְזֶה חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת, נִמְצָא כָּל אֶחָד מַפְסִיד חֲצִי נֶזֶק שֶׁהִזִּיקָה הַמִּיתָה, לָמַדְנוּ שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, שֶׁמִּן הַשָּׁוִין אַתָּה לָמֵד, לְשֶׁאֵינָן שָׁוִין, כִּי דִּין הַתָּם לְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, אוֹ יָכוֹל אַף בְּשֶׁאֵינָן שָׁוִין בְּדָמֵיהֶן כְּשֶׁהֵן חַיִּים אָמַר הַכָּתוּב יֶחֱצוּ

schädigten. Man schätzt das gefallene Vieh, welches dieser für einen Theil des Geldes nimmt, und der Schadenstifter zahlt ihm den Rest darauf. (35) וכי יגוף Einerlei, ob er ihn mit den Hörnern stößt, oder mit dem Körper, oder mit den Zähnen beißt, dies heißt alles נגף, verletzen. שור איש Der Ochs eines Mannes. ומכרו את השור Wenn sie beide gleichen Werth haben; wenn z. B. ein Ochs im Werthe von 200 Sus einen andern von denselben Werth gestoßen hat, so nimmt Jeder, ob das Gefallene nun mehr oder weniger werth ist, die Hälfte des Schadens, welchen die Tödtung verursachen, zu tragen. Hieraus erhellt, daß ein תם, den halben Schaden ersetzt; denn von den Gleichwerthigen, schließen wir auf die Ungleichwerthigen; der תם ersetzt den halben Schaden, nicht mehr und nicht weniger, denn wollte man annehmen, sie müßten selbst, wenn die Thiere von ungleichem Werthe sind, das Geld unter einander theilen, so würde oft der Schadenstifter noch gewinnen, wenn nämlich der gefallene Ochs zum Verkaufe mehr werth wäre, als der stoßende, und die Schrift wird doch gewiß nicht zu Gunsten des Schadenstifters sprechen, so daß er noch gewinnen soll! Oft könnte wieder der Fall eintreten, daß der Beschädigte noch mehr erhielte, als der Schaden betrug; wenn z. B. die Hälfte des stoßenden Ochsen mehr werth wäre, als der ganze gefallene. Wollte man so entscheiden, müßte zuweilen ein תם mehr zahlen, als ein מועד; die Rede ist daher sicher nur von gleichwerthigen Thieren, und dies lehrt, daß ein תם blos den halben Schadenersatz bekommen soll, denn schätzt man das gefallene Vieh, und von dem was dieses durch die Tödtung an Werth

אֶת־כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יֶחֱצוּן׃ (36) אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר

Geld dafür theilen, und auch den todten sollen sie theilen. (36) Oder ist es bekannt geworden, daß es ein stößiger Ochse ist von gestern und ehegestern, und sein Herr wollte ihn nicht hüten, so soll er bezahlen einen Ochsen um den Ochsen,

רש"י

את שניהם אם אמרת כן פעמים שהמזיק משתכר הרבה כשהנבלה שוה לימכר לנכרים הרבה יותר מדמי שור המזיק ואי אפשר שיאמר הכתוב שיהא המזיק נשכר או פעמים שהניזק נוטל הרבה יותר מדמי נזק שלם שחצי דמי שור המזיק שוין יותר מכל דמי שור הניזק, ואם אמרת כן, הרי תם חמור ממועד, על כרחך לא דבר הכתוב אלא בשוין, ולמדך שהתם משלם חצי נזק ומן השוין תלמוד לשאינן שוין, שהמשתלם חצי נזקו, שמין לו את הנבלה, ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה, נוטל חצי הפחת והולך, ולמה אמר הכתוב בלשון הזה, ולא אמר ישלם חציו? ללמד שאין התם משלם אלא מגופו, ואם נגח ומת אין ניזק נוטל אלא הנבלה, ואם אינה מגעת לחצי נזקו יפסיד או שור שוה מנה שנגח שור שוה חמש מאות זה, אינו נוטל אלא את השור שלא נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה (ב"ק כ"ו)׃ (36) או נודע. או

verlor, die Hälfte und nichts mehr. Warum die Schrift diesen Ausdruck braucht und nicht sagt: er bezahlte die Hälfte? Um zu lehren, daß ein תם nur vor seinem Leibwerthe bezahlt: Wenn nämlich der Stoßende selbst gefallen ist, so kann der Beschädigte nur das gefallene Stück für sich beadspruchen, und wenn es für den halben Schaden nicht hinreicht, so hat er den Verlust zu tragen. Oder: wenn ein Ochs, der 100 Sus werth ist, einen Ochsen, welcher 500 Sus werth ist, gestoßen hat, so kann der Verlustträger blos den Ochsen nehmen, denn bei einem תם ist sein Eigner nicht gehalten, von seinem besten Vermögen zu bezahlen. (36) או נודע Oder war dieser Ochse kein תם, sondern es ist bekannt. daß es ein stößiger Ochse ist, insofern er schon dreimal gestoßen hat. שלם ישלם den ganzen Verlust. והמת יהיה לו das getödtete gehört dem Verlustträger, welchem der Beschädigter mit Einrechnung des

תחת השור והמת יהיה לו׃ ס (37) כי יגנב־איש שור או־שה וטבחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע־צאן תחת השה׃

כב (1) אם־במחתרת ימצא הגנב

und der todte bleibe sein. (37) Wenn Jemand stiehlt einen Ochsen oder ein Lamm, und schlachtet es, oder verkauft es, so soll er fünf Stück Rindvieh bezahlen um den Ochsen, und vier Stück kleines Vieh um das Lamm.

22. (1) Wenn beim Einbruche der Dieb betroffen wird und er wird

רש"י

לא היה תם אלא נודע כי שור נגח הוא היום ומתמול שלשום, הרי ג׳ נגיחות׃ שלם ישלם שור. נזק שלם׃ והמת יהיה לו. לניזק ועליו ישלים המזיק עד שישתלם ניזק כל נזקו׃ (37) חמשה בקר וגו׳. אמר ר׳ יוחנן בן זכאי; חס המקום על כבודן של בריות, שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו משלם ה׳; שה שנושאו על כתפו משלם ד׳: הואיל ונתבזה בו. אר"מ. בא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה, שור שבטלו ממלאכתו ה׳, שה שלא בטלו ממלאכתו ד׳: תחת השור תחת השה. שנאן הכתוב, לומר שאין מדת תשלומי ד׳ וה׳ נוהגת אלא בשור ושה בלבד (ב"מ ס"ז)׃

כב (1) אם במחתרת. כשהיה חותר את הבית (סנהדרין ס"ב)׃ אין לו דמים אין זו רציחה, הרי הוא כמת מעיקרו, כאן למדתך תורה, אם בא להרגך השכם להרגו, וזה להרגך בא, שהרי יודע

todten Thieres den ganzen Schaden ersetzt. (37) חמשה בקר R. Jochanan b. Sakai bemerkt: Gott berücksichtigt die Ehre eines jeden Menschen; für einen Ochsen, der selbst gehen kann, und der Dieb durch das Tragen desselben sich nicht erniedrigt, zahlt er fünffach; für ein Lamm hingegen nur vierfach, weil er sich dabei erniedrigt. R. Meir sagt: komme und sieh, wie sehr die Arbeitskraft angesehen ist! Für einen Ochsen, den man von der Arbeit abhielt, ist fünffach, für ein Lamm, bei welchem dies nicht der Fall ist, nur vierfach zu zahlen. תחת השור — תחת השה Diese Wiederholung zeigt an, daß das Ausmaß der vier- und fünffachen Zahlung ausschließlich nur bei einem Ochsen und einem Lamme Geltung hat.

22. (1) אם במחתרת Während des Einbruches. אי׳ לו דמים Ist es nicht als Mordthat anzusehen, weil der Einbrecher als ein schon vorher dem Tode Verfallener angesehen wird; dies bedeutet dir: „Wenn dich Jemand umbringen will, komme ihm zuvor und tödte ihn.“ Dieser Einbrecher kam doch sicher mit dem Entschlusse, dich

והכה ומת אין לו דמים׃ (2) אם־זרחה השמש עליו דמים לו שלם ישלם אם־אין לו ונמכר בגנבתו׃ (3) אם־המצא

geschlagen, daß er stirbt, so ist seinetwegen keine Blutschuld. (2) Wenn die Sonne aufgegangen war über ihm, so ist Blutschuld seinetwegen. Bezahlen muß er, wenn er nichts hat, so soll er verkauft werden wegen seines Diebstahls. (3) Wenn in seiner Hand das Gestohlene,

רש״י

הוא שאין אדם מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממונו ושותק, לפיכך על מנת כן בא, שאם יעמוד בעל הממון כנגדו יהרגנו׃ (2) אם זרחה השמש עליו. אין זה אלא כמין משל, אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך כשמש הזה שהוא שלום בעולם. כך פשוט לך שאינו בא להרוג אפי׳ יעמוד בעל הממון כנגדו, כגון אב החותר לגנוב ממון הבן, בידוע שרחמי האב על הבן ואינו בא על עסקי נפשות. (מכילתא וסנהדרין שם)׃ דמים לו. כחי הוא חשוב ורציחה היא אם יהרגנו בעל הבית׃ שלם ישלם. הגנב ממון שגנב, ואינו חייב מיתה. ואונקלוס שתרגם׃ ואם עינא דסהדיא נפלת עלוהי, לקח לו שיטה אחרת, לומר שאם מצאוהו עדים קודם שבא בעל הבית וכשבא בעל הבית נגדו היתרו בו שלא יהרגהו דמים לו, חייב עליו. אם הרגו, שמאחר שיש רואים לו, אין הגנב הזה בא על עסקו נפשות, ולא יהרוג את בעל הממון׃ (3) אם המצא תמצא. ברשותו, שלא

umzubringen, da er weiß, daß Niemand sich zurückhält und ruhig zusieht, wenn man ihm seines Vermögens berauben will, folglich ist er gewiß auf einen Mord vorbereitet, wenn der Eigenthümer sich ihm widersetzen sollte! (2) אם זרחה עליו Ist ein bildlicher Ausdruck, d. heißt wenn es so klar ist, wie die Sonne, die den Frieden der Welt bedeutet, daß er dir gegenüber Friede halten wird; wenn du fest überzeugt bist, daß er keinen Mord beabsichtigt, auch dann nicht, wenn der Eigner sich widersetzen sollte, wie zum Beispiel ein Vater, der den Einbruch bei seinem Sohne begeht, es ist allgemein bekannt, daß die väterlchie Liebe für sein Kind keinen Mordgedanken aufkommen läßt. דמים לו Dieser Einbrecher heißt kein dem Tode Verfallener und es wird als Mord betrachtet, wenn ihn der Eigenthümer nmbringt. שלם ישלם Der Dieb muß bezahlen, was er gestohlen hat, er ist aber nicht des Todes schuldig. Onk. aber übersetzt: Wenn die Augen der Zeugen auf ihn fallen, wenn Zeugen ihn getroffen haben, bevor der Eigenthümer sich gezeigt, und als der Herr des Hauses kam, warnten sie denselben davor, ihn umzubringen, wenn er es dennoch gethan, so hat er seinetwegen eine Blutschuld; denn sobald Zuschauer da sind, ist zu schließen, daß der Dieb keinen Mordversuch gewagt hätte. (3) אם המצא תמצא In seinem

תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד־חֲמוֹר עַד־שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם׃ ס שלישי (4) כִּי יַבְעֶר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם׃ ס (5) כִּי־

sei es ein Ochse, oder Esel, oder Lamm lebendig gefunden wird, so soll er zweifach bezahlen. (4) Wenn Jemand abweiden läßt ein Feld, oder einen Weinberg, daß er fortließ sein Vieh und es weidet im Felde eines Andern, so soll er mit dem Besten seines Feldes und dem Besten seines Weinbergs bezahlen. (5) Wenn

רש״י

טבח ולא מכר׃ משור עד חמור. כל דבר בכלל תשלומי כפל, בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים, שהרי נאמר במקרא אחר. על שה על שלמה על כל אבדה ישלם שנים לרעהו (ב״ק ס״ב)׃ חיים שנים ישלם. ולא ישלם לו מתים, אלא חיים, או דמי חיים (מכילתא)׃ (4) כי יבער את בעירו ובער. כולם לשון בהמה, כמו׃ אנחנו ובעירנו׃ כי יבער. מוליך בהמותיו בשדה וכרם של חבירו ויזיק אותו באחת משתי אלו, או בשילוח בעירה, או בביעור. ופירשו רבותינו שלוח הוא נזקי מדרך כף רגל ובער הוא נזקי השן האוכלת ומבערת. (ב״ק נ״ג)׃ בשדה אחר. בשדה של איש אחר׃ מיטב שדהו ישלם. שמין את הנזק, ואם בא לשלם לו קרקע דמי נזקו, ישלם לו ממיטב שדותיו. אם היה נזקו סלע יתן לו שוה סלע, מעידית שיש לו למדך הכתוב שהניזקין ששמין להם בעידית (ב״ק ז׳)׃ (5) כי תצא אש. אפילו מעצמה׃ ומצאה קוצים.

Gebiete; er hat das Vieh weder geschlachtet, noch verkauft. משור עד חמור Für jedes Entwendete zahlt er doppelt, es sei ein lebender oder lebloser Gegenstand, denn es heißt ja V. 8: für Lamm oder Kleid, bei jedem verlorenen Gegenstand soll er zweifach bezahlen. חיים שנים ישלם Zwei lebendige muß er bezahlen, keine todten, oder auch den Werth für zwei lebendige. (4) כי יבער איש, ובער und בעירה, alle diese Ausdrücke bedeute: Vieh, ähnl. M. 4, 20: אנחנו ובעירנו. כי יבער Er führt sein Vieh auf fremde Felder und Weingärten, und beschädigt dieselben entweder durch Zertreten oder Abweiden. Nach dem Talm. bedeutet ושלח die Beschädigung durch das Zertreten, ובער den Schaden, den das Vieh durch Abfressen verursacht. בשדה אחר In das Feld eines Andern. מיטב שדהו ישלם Man schätzt den Schaden; will man diesen mit einem Grundstücke bezahlen, so soll er ihn mit einem der besten seiner Felder bezahlen; betrug der Schaden einen Sela, so muß er ihm den gleichen Werth von dem Besten, das er besitzt geben. Die Schrift lehrt, daß jeder Schadenersatz nach den besten Feldern abgeschätzt wird. (5) כי תצא אש Auch wenn es von selbst

תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִר אֶת־הַבְּעֵרָה׃ ס (6) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם׃ (7) אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ׃ (8) עַל־

Feuer auskommt und ergreift Dornen, und es wird verzehrt ein Garbenhaufen, oder das stehende Getreide, oder das Feld, so soll es bezahlen, der den Brand angezündet hatte. (6) Wenn Jemand seinem Nächsten Geld oder Geräthe gibt, zu verwahren und es wird gestohlen aus dem Hause des Mannes, wenn der Dieb gefunden wird, so soll er zwiefach bezahlen. (7) Wenn der Dieb nicht gefunden wird, so soll der Hausherr hintreten zu den Richtern, daß er seine Hand nicht gelegt an die Sache seines Nächsten. (8) Über jede Sache der Veruntreuung, über

רש"י

קרדו"נס בלע"ז : Chardons, (דיסטעלן) ונאכל גדיש. שליחכה בקוצים עד שהגיעה לגדיש או לקמה המחוברת בקרקע : או השדה : שליחכה את נירו וצריך לניר אותה פעם שניה : שלם ישלם המבעיר. אף על פי שהדליק בתוך שלו והיא יצאה מעצמה על ידי קוצים שמצאה, חייב לשלם, לפי שלא שמר את גחלתו, שלא תצא ותזיק : (6) וגנב מבית האיש. לפי דבריו : אם ימצא הגנב ישלם. הגנב שנים לבעלים (ב"ק ס"ג) : (7) אם לא ימצא הגנב. ובא השומר הזה שהוא בעל הבית : ונקרב אל הדיינין לדון עם זה ולישבע לו שלא שלח ידו בשלו : (8) על כל דבר פשע. שימצא שקרן בשבועתו

ausbrach. קוצים Disteln. ונאכל גדיש Es fraß an Disteln bis es zu Garbenhaufen oder stehender Saat gelangte. או השדה Er ergreift ein Ackerfeld, wodurch dieses umpflügt werden muß. שלם ישלם המבעיר Obgleich er es in seinem Hause angezündet hat, und es von selbst um sich griff durch die Disteln, die es traf, muß er doch den Schaden bezahlen, weil er seine Glut nicht gehütet, daß sie keinen Schaden anrichte. (6) וגנב מבית האיש Nach seiner Aussage. אם ימצא הגנב ישלם Der Dieb muß sie dann dem Eigner zweifach bezahlen. (7) אם לא ימצא הגנב So kommt der Hüter, d. i. der Hausherr. ונקרב und tritt vor die Richter, sich zu verantworten und zu beschwören, daß er seine Hand nicht ausgestreckt nach dessen Eigenthum. (8) על כל דבר פשע Wenn er falsch geschworen hat, wenn nämlich Zeugen aussagen, daß er selbst es gestohlen hat, und die Richter

כל־דבר־פשע על־שור על־חמור על־
שה על־שלמה על־כל־אבדה אשר
יאמר כי־הוא זה עד האלהים יבא
דבר־שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם

einen Ochsen, über einen Esel, über ein Lamm, über ein Kleid, über jedes Verlorene, wovon er spricht, daß es dieses sei: soll vor die Richter die Sache Beider kommen; wen die Richter verurtheilen, der be-

רש״י

שיעידו עדים שהוא עצמו וירשיעוהו אלהים על פי
העדים: ישלם שנים לרעהו. למדך הכתוב שהטוען
בפקדון לומר, נגנב הימנה, ונמצא שהוא עצמו
גנבו, משלם תשלומי כפל: ואימתי? בזמן שנשבע
ואחר כך באו עדים, שכך דרשו רבותינו. ונקרב בעל
הבית אל האלהים. קריבה זו שבועה היא. אתה
אומר לשבועה, או אינו אלא לדין, שכיון שבא
לדין וכפר לומר, נגנבה, מיד יתחייב כפל, אם באו
עדים שהוא בידו. נאמר כאן שליחות יד, ונאמר
למטה שליחות יד, שבועת ה׳ תהיה בין שניהם אם
לא שלח ידו, מה להלן שבועה אף כאן שבועה:
אשר יאמר כי הוא זה. לפי פשוטו, אשר יאמר
העד, כי הוא זה שנשבעת עליו, הרי הוא אצלך
עד הדיינין יבא דבר שניהם ויחקרו את העדים, ואם
כשרים הם וירשיעוהו לשומר זה, ישלם שנים, ואם
ירשיעו את העדים שנמצאו זוממין ישלמו הם שנים
לשומר. ורז״ל דרשו, כי הוא זה, ללמד, שאין
מחייבין אותו שבועה, אלא אם כן הודה במקצת
לומר, כך וכך אני חייב לך, והמותר נגנב ממני:

Richter auf Grund dieser Zeugenaussage ihn verurtheilen ישלם שנים לרעהו Hieraus folgt, wenn Jemand vor Gericht aussagt, die ihm in Verwahrung gegebene Sache sei ihm gestohlen worden, und es findet sich, daß er selbst der Dieb ist, so muß er den Werth zweifach bezahlen, u. zw. nur dann, wenn er erst geschworen hat, und dann die Zeugen gekommen sind; so erklären es unsere Gelehrten. ונקרב בעל הבית, קרב bedeutet hier: schwören, ja schwören muß er, und nicht blos hintreten vor Gericht, und sobald er vor Gericht kommt und leugnet, indem er behauptet es wurde gestohlen, doppelt bezahlen, wenn Zeugen aussagen, daß er es besitzt. Weil hier שלח ידו במלאכת רעהו steht und Vers10 ebenfals אם לא שלח ידו במלאכת רעהו dun dort schwören ausdrücklich steht, so heißt es auch hier einen Schwur ablegen. אשר יאמר כי הוא זה Der Zeuge sagt, dasselbe weßwegen du geschworen hast, ist in deinem Besitze! so muß die Angelegenheit vor die Richter kommen, diese müssen die Zeugen vernehmen, und wenn sie als glaubwürdig befunden werden, wird der Hüter zur zweifachen Zahlung verurtheilt. Werden hingegen die Zeugen überwiesen, daß sie falsches Zeugniß abgelegt haben, so müssen sie dem Hüter das zweifache bezahlen. N. d. Talm.

שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ׃ ס (9) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וְכָל־בְּהֵמָה לִשְׁמֹר וּמֵת אוֹ־נִשְׁבַּר אוֹ־נִשְׁבָּה אֵין רֹאֶה׃ (10) שְׁבֻעַת יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם׃ (11) וְאִם־גָּנֹב יִגָּנֵב

zahle zweifach seinem Nächsten. (9) Wenn Jemand seinem Nächsten gibt einen Esel, oder einen Ochsen, oder ein Lamm, oder irgend Vieh zu verwahren, und es stirbt oder wird zerrissen oder wird weggetrieben, und niemand sieht es; (10) Ein Eid beim Ewigen sei dann zwischen Beiden, daß er nicht seine Hand gelegt an die Sache seines Nächsten, und der Eigenthümer nimmt es und jener bezahlt nichts. (11) Wenn es aber von ihm wegge-

רש"י

(9) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור. פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֶמְרָה בְּשׁוֹמֵר חִנָּם, לְפִיכָךְ פָּטַר בּוֹ אֶת הַגַּנָּב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְגוּנַּב מִבֵּית הָאִישׁ, אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת לַשְּׁבוּעָה, לָמַדְתָּ, שֶׁפּוֹטֵר עַצְמוֹ בִּשְׁבוּעָה זוֹ וּפָרָשָׁה זוֹ אֲמוּרָה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר; לְפִיכָךְ אֵינוֹ פָּטוּר אִם נִגְנְבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: אִם גָּנוֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם; אֲבָל עַל הָאוֹנֶס כְּגוֹן: מֵת מֵעַצְמוֹ אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה בְּחָזְקָה עַל יְדֵי לִסְטִים וְאֵין רוֹאֶה שֶׁיָּעִיד בַּדָּבָר: (10) שבועת ה' תהיה. יִשָּׁבַע, שֶׁכֵּן הוּא כִּדְבָרָיו, וְהוּא לֹא שָׁלַח בָּהּ יָד לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לְעַצְמוֹ, שֶׁאִם שָׁלַח בָּהּ יָד וְאַחַר כָּךְ נֶאֶנְסָה חַיָּב בָּאוֹנָסִים. (ב"מ צ"ד): ולקח בעליו. הַשְּׁבוּעָה: ולא

zeigt כי הוא זה an, daß ihm nicht eher ein Schwur zuerkannt wird, als bis er theilweise eingestanden hat und sagt: so und so viel bin ich dir schuldig, das Uebrige hat man mir gestohlen. (9) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור Der vorhergehende Absatz handelt von Einem, der eine Sache unentgeltlich aufbewahrt hat, daher ist er, wenn sie gestohlen wurde keinen Ersatz schuldig, wie es dort heißt: Es wird gestohlen aus dem Hause dieses Mannes, wenn der Dieb nicht entdeckt wird, so tritt der Hausherr vor die Richter, um den Eid zu leisten, woraus zu ersehen ist, daß er durch diese Eidesleistung frei wird. Dieser Abschnitt aber spricht von Einem, der für Lohn etwas aufbewahrt, ein solcher wird nicht frei, wenn die anvertraute Sache gestohlen wird, wie es V. 11 heißt: Wenn es ihm gestohlen wird, so muß er es bezahlen; anders verhält es sich bei Zufällen: wenn es von selbst gefallen oder beschädigt oder gewaltsam von Räubern weggeführt wurde, und Niemand es sah, um es bezeugen zu können. (10) שבועת ה' תהיה So muß er schwören, daß es so ist, wie er gesagt hat, daß er zu eigenen Zwecken nicht Hand daran gelegt, denn wenn er es für sich verwendet hätte, und dann ein Unfall dem Thiere zugestoßen wäre, so müßte er diesen Unfall entschädigen. ולקח Der

(11) מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם לִבְעָלָיו׃ (12) אִם־טָרֹף יִטָּרֵף יְבִאֵהוּ עֵד הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם׃ פ (13) וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ־מֵת בְּעָלָיו אֵין־עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם׃ (14) אִם־בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם אִם־שָׂכִיר

stohlen wird, so muß er es dem Eigenthümer bezahlen. (12) Wenn es zerrissen wird, so soll er es als Zeugniß bringen; das Zerrissene muß er nicht bezahlen. (13) Und wenns Jemand entlehnt von seinem Nächsten, und es wird zerrissen oder stirbt: war der Eigenthümer nicht dabei, so soll er es bezahlen. (14) Wenn der Eigenthümer dabei war, bezahlt er nichts; wenn es ein Miethling war,

רש״י

ישלם. לוֹ הַשּׁוֹמֵר כְּלוּם׃ (12) אם טרף יטרף. עַל יְדֵי חַיָּה רָעָה׃ יביאהו עד. יָבִיא עֵדִים שֶׁנִּטְרְפָה בְּאוֹנֶס וּפָטוּר׃ הטרפה לא ישלם. אֵינוֹ אוֹמֵר, טְרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם אֶלָּא הַטְּרֵפָה, יֵשׁ טְרֵפָה שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם, וְיֵשׁ טְרֵפָה שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם. טְרֵפַת חָתוּל וְשׁוּעָל וּנְמִיָּה מְשַׁלֵּם. טְרֵפַת זְאֵב, אֲרִי וְדוֹב, וְנָחָשׁ, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם. וּמִי לַחְשֹׁךְ לָדוּן כֵּן? שֶׁהֲרֵי כָתוּב, וּמֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה, מַה מִּיתָה, שֶׁאֵין יָכוֹל לְהַצִּיל, אַף שֶׁבֶר וּשְׁבִיָּה שֶׁאֵין יָכוֹל לְהַצִּיל׃ (13) וכי ישאל. בָּא לְלַמֵּד עַל הַשּׁוֹאֵל שֶׁחַיָּב בְּאוֹנָסִין׃ בעליו אין עמו. אִם בְּעָלָיו שֶׁל שׁוֹר, אֵינוֹ עִם הַשּׁוֹאֵל בִּמְלַאכְתּוֹ (ב״מ צ״ד)׃ (14) אם בעליו עמו. בֵּין שֶׁהוּא בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה בֵּין שֶׁהוּא בִּמְלָאכָה אַחֶרֶת הָיָה עִמּוֹ בִּשְׁעַת שְׁאֵלָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת עִמּוֹ בִּשְׁעַת שְׁבִירָה וּמִיתָה (ב״מ שם)׃ אם שכיר הוא. אִם הַשּׁוֹר אֵינוֹ שָׁאוּל אֶלָּא

Eigenthümer anerkennt den Schwur. ולא ישלם Der Hüter braucht gar nichts zu zahlen. (12) אם טרף יטרף Wenn es durch ein wildes Thier zerrissen wurde, יביאהו עד muß er Zeugen bringen, daß es ohne sein Verschulden zerrissen wurde, und er ist straflos. הטרפה לא ישלם Es steht nicht טרפה ein Verletztes, sondern הטרפה das Verletzte, es gibt nämlich טרפה-Fälle, wo er zahlen muß, und Fälle, wo er nicht zu bezahlen braucht; was z. B. durch eine Katze, einen Fuchs oder einen Marder zerrissen wird, bezahlt er, was aber ein Wolf, Löwe, Bär oder eine Schlange zerreißt, zahlt er nicht. Was berechtigt dich so zu urtheilen? weil es heißt: Wenn es stirbt, oder es wird verletzt oder weggetrieben, so wie man nun vom Tode sich nicht retten kann, so muß auch das Verletzen oder das Wegtreiben derart sein, daß kein Retten möglich war. (13) וכי ישאל Dies lehrt, wer etwas entlehnt, muß auch für alle Schäden einstehen. בעליו אין עמו Wenn der Eigenthümer des Ochsen nicht bei der Arbeit anwesend ist. (14) אם בעליו עמו Ob er bei dieser oder bei einer andern Beschäftigung ist, sobald er beim Verleihen anwesend, so braucht er gerade nicht anwesend zu sein bei der Verletzung oder beim Verenden. אם שכיר הוא Wenn der Ochse

הוּא בָּא בִּשְׂכָרוֹ׃ ס (15) וְכִי־יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וְשָׁכַב עִמָּהּ מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לּוֹ לְאִשָּׁה׃ (16) אִם־מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת׃ ס (17) מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה׃

gehts in seinen Miethlon ein. (15) Und wenn Jemand verführt eine Jungfrau, die noch nicht verlobt ist, und liegt bei ihr: so soll er sie sich zum Weibe erkaufen. (16) Wenn ihr Vater sich weigert, sie ihm zu geben, so soll er Geld darwägen nach dem Kaufpreis der Jungfrauen. (17) Eine Zauberin sollst du nicht leben

רש״י

שכור, בא בשכרו ליד השכר הזה ולא בשאלה, ואין כל הנאה שלו, שהרי על ידי שכרו נשתמש, ואין לו משפט שואל להתחייב באונסין, ולא פירש מה דינו, אם כשומר חנם או כשומר שכר, לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל, שוכר כיצד משלם, רבי מאיר אומר כשומר חנם, רבי יהודה אומר כשומר שכר׃ (15) וכי יפתה, מדבר על לבה עד ששומעת לו; וכן תרגומו; ארי ישדל, שדול בלשון ארמי כפתוי בלשון עברי. מהר ימהרנה, יפסוק לה מוהר כמשפט איש לאשתו שכותב לה כתובה וישאנה׃ (16) כמהר הבתולות, שהוא קצוב נ׳ כסף אצל התופס את הבתולה, ושוכב עמה באונס שנאמר ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף (דברים כ״ב)׃ (17) מכשפה לא תחיה, אלא תומת בבית דין ואחד זכרים ואחד נקבות, אלא שדבר הכתוב בהווה׳

nicht geliehen, sondern gemiethet ist, so ist er um den Miethpreis zum Miether gekommen, und nicht leihweise, somit ist die Verwendung desselben doch nicht umsonst, weil er doch Miethslohn entrichtet, daher wird das Thier nicht als geliehen betrachtet, so daß er auch für Unfälle haften müßte. Es ist unbestimmt, ob er wie שומר חנם oder שומר שכיר zu beurtheilen sei, darüber sind die israel. Weisen getheilter Ansicht: R. Meir meint, er zahle, wie Einer, der umsonst hütet, R. Jehuda meint, wie Einer, der für Lohn hütet. (15) וכי יפתה Er redete ihr zu Herzen, bis sie einwilligte; so auch Onkelos ארי ישדל, שדל heißt aram. wie פתוי im Hebräischen überreden. מהר ימהרנה Er muß ihr eine Morgengabe festsetzen, d. h. er muß ihr wie der Mann seiner Ehefrau eine כתובה (Ehevertrag) ausfertigen und sie dann zur Frau nehmen. (16) כמהר הבתילות Was fünfzig Silberstücke beträgt, wer nämlich ein jungfräuliches Mädchen gewaltsam schwächt, denn so heißt es M. 5, 22, 29: Der Mann muß dem Vater dieses Mädchens fünfzig Silberstücke geben. (17) מכשפה לא תחיה Sie soll durch das Gericht umgebracht werden, es ist gleichviel, ob Männer oder Weiber Zauberei treiben, die Schrift spricht vom gewöhnlichen Falle, מכשפה weiblich, weil gewöhnlich Weiber der Zauberei ergeben

(18) כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת׃ ס
(19) זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם בִּלְתִּי לַיהוָה

lassen. (18) Wer bei einem Vieh liegt, soll getödtet werden. (19) Wer da opfert den Göttern außer den Ewigen allein, soll verbannt wer-

רש״י

שֶׁהַנָּשִׁים מְצוּיוֹת מְכַשְּׁפוֹת (סנהדרין ס״ב)׃ (19) לאלהים. לַעֲ״אָ, אִלּוּ הָיָה נָקוּד אֱלֹהִים (הַלָּמֶד בְּצֵירֵי), הָיָה צָרִיךְ לְפָרֵשׁ וְלִכְתּוֹב׃ אֲחֵרִים, עַכְשָׁו שֶׁאָמַר לָאֱלֹהִים, אֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ אֲחֵרִים, שֶׁכָּל לַמֶּ״ד וּבֵי״ת הַמְשַׁמֶּשֶׁת בְּרֹאשׁ הַתֵּיבָה, אִם נְקוּדָה בַּחֲטָף, כְּגוֹן: לְמֶלֶךְ, לְמִדְבָּר, לְעִיר, צָרִיךְ לְפָרֵשׁ לְאֵיזֶה מֶלֶךְ, לְאֵיזֶה מִדְבָּר, לְאֵיזֶה עִיר, וְכֵן: לִמְלָכִים וְלִרְגָלִים, בְּחִירִיק, צָרִיךְ לְפָרֵשׁ לְאֵיזֶה, וְאִם אֵינוֹ מְפָרֵשׁ, כָּל מְלָכִים בְּמַשְׁמָע, וְכֵן: לֵאלֹהִים, כָּל אֱלֹהִים בְּמַשְׁמָע, אֲפִילוּ קוֹדֶשׁ, אֲבָל כְּשֶׁהוּא נְקוּדָה פַּתָּח, כְּמוֹ: לַמֶּלֶךְ, לַמִּדְבָּר, לָעִיר נוֹדַע בְּאֵיזֶה מֶלֶךְ, מִדְבָּר, וְכֵן לָעִיר, נוֹדַע בְּאֵיזֶה עִיר, מִדְבָּר, וְכֵן לָאֱלֹהִים, לְאוֹתָן שֶׁהוּזְהַרְתֶּם עֲלֵיהֶם בְּמָקוֹם אַחֵר, כַּיּוֹצֵא בוֹ: אֵין כָּמוֹךָ

sind. (19) לאלהים Zum Götzendienst; wäre es mit Zere לאלהים punktirt, so müßte nachher אחרים folgen, bei jedem ,כ ,ל und 'כ, welches vor das Hauptwort gesetzt und mit Chatuf (שוא) punktirt wird, muß ein Wort folgen, wie z. B. bei לעיר, ,למדבר ,למלך muß die Erklärung folgen, welchen König, welche Wüste, oder welche Stadt man meint; ebenso in der Mehrzahl, ,למלכים ,לרגלים das 'ל mit Chirik, hier muß angegeben werden, welche Könige usw. gemeint sind; wird dies nicht erklärt, dann wären alle Könige darunter verstanden, auch לאלהים alle Gottheiten, selbst den wahren Gott mitbegriffen; wird aber das Wort mit Patach punktirt, wie in ,למלך ,למדבר ,לעיר so ist als bekannt vorausgesetzt, von welchem Könige, von welcher Wüste und von welcher Stadt die Rede ist. לאלהים Bezieht sich hier auf die Götter, vor welchen ich sie an einer andere Stelle verwarnet habe. Desgl. Ps. 86, 8: אין כמוך באלהים weil nichts erklärt folgt, ist es mit Patach (eig. Kamez) punktirt. יחרם soll getödtet werden. Warum steht יחרם? die Todesstrafe wird doch schon M. 5, 17, 5 bestimmt: Du sollst diesen Mann oder diese Frau hinausführen; weil aber nicht ausdrücklich angegeben wird, welche Anbetungsweise gemeint ist, so hätte man glauben können, jeder Götzendienst ist mit dem Tode zu bestrafen, daher: זובח לאלהים, d. h. so wie das Schlachten ein Dienst ist, welcher im Innern des Tempels inbegriffen, z. B. Räuchern,

לְבַדּוֹ׃ 20) וְגֵר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (21) כָּל־

den. (20) Und einen Fremdling sollst du nicht übervortheilen und ihn nicht drängen; denn Fremdlinge waret ihr im Lande Mizrajim. (21)

רש״י

באלהים (תהלים פ״ו) לפי שלא פירש, הוצרך לינקד פתח: יחרם. יומת, למה נאמר יחרם? והלא כבר נאמרה בו מיתה במקום אחר: והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו׳ (דברים י״ז) אלא לפי שלא פירש על אותה עבודה חייב מיתה, שלא תאמר, כל עבודות במיתה, בא ופירש לך כאן, זובח לאלהים, לומר לך, מה זביחה ועבודה הנעשית בפנים לשמים, אף אני מרבה המקטיר והמנסך שהן עבודות בפנים, וחייבים עליהם לכל ע״א בין שדרכה לעבדה בכך בין שאין דרכה לעבדה בכך, אבל שאר עבודות, כגון המכבד והמרביץ, והמגפף, והמנשק אינו במיתה אלא באזהרה: (20) וגר לא תונה. אונאת דברים קונטרליאר״ר בלע״ז Contraier (מיט ווערטען בעליידיגען) כמו: והאכלתי את מוניך את בשרם (ישעיה מ״ט) ולא תלחצנו. בגזלת ממון: כי גרים הייתם. אם הוניתו, אף הוא יכול להונותך ולומר לך, אף אתה מגרים באת. מום שבך אל תאמר לחבירך. כל לשון גר, אדם שלא נולד באותה מדינה, אלא בא ממדינה אחרת לגור שם: (21) כל אלמנה ויתום לא תענון.

Gußopfer bringen, und man verwirckt das Leben, nur wenn man Aehnliches, ob es üblich oder nicht üblich, zu Ehren eines Götzen gethan hat; auf anderweitige Dienstverrichtungen aber, wie z. B. Auskehren, Niederbücken, Umarmen, Küssen folgt keine Todesstrafe, er hat jedoch gegen ein göttl. Verbot gehandelt. **(20)** וגר לא תונה Du sollst nicht mit Worten kränken, תונה gleich Jes. 49, 26: והאכלתי את מוניך את בשרם ich werde deine Unterdrücker ihr eigenes Fleisch verzehren lassen. ולא תלחצנו Durch Schädigung seines Vermögens. כי גרים הייתם Wenn du ihn hart behandelst, so kann er auch dich mit dem Vorwurfe kränken: Auch du bist fremder Herkunft. „Fehler, die dir anhaften, darfst du keinem Andern vorwerfen.“ גר Ist ein Solcher, der nicht im Lande geboren wurde, sondern aus einem andern Lande kam, um sich da zeitweilig aufzuhalten. **(21)** כל אלמנה ויתום Das Verbot zu quälen bezieht sich auf jeden Menschen, die Schrift betont aber gerade Wittwen und Waisen deshalb, weil diese gewöhn=

אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן׃ (22) אִם־עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם־צָעֹק יִצְעַק אֵלַי שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ׃ (23) וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בֶּחָרֶב וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתֹמִים׃ פ

(24) אִם־כֶּסֶף ׀ תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי

Keine Wittwe oder Waise sollt ihr bedrücken. (22) Wenn du ihn bedrückest, gewiß, wenn er zu mir schreiet, so erhöre ich sein Geschrei. (23) Und entbrennen wird mein Zorn, und ich werde euch umbringen mit dem Schwerte, daß eure Weiber Wittwen werden, und eure Kinder Waisen. (24) Wenn du Geld leihest meinem Volke, dem Armen neben dir, so sollst du nicht sein

רש"י

הוּא הַדִּין לְכָל אָדָם, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה, לְפִי שֶׁהֵם תְּשׁוּשֵׁי כֹחַ וְדָבָר מָצוּי לְעַנּוֹתָם׃ (22) עם ענה תענה אותו. הֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר, גָּזַם וְלֹא פֵּרֵשׁ עָנְשׁוֹ. כְּמוֹ: לָכֵן כָּל הֹרֵג קַיִן, גָּזַם וְלֹא פֵּרֵשׁ עָנְשׁוֹ. אַף כָּאן אִם עַנֵּה תְּעַנֶּה אוֹתוֹ לָשׁוֹן גִּזּוּם, כְּלוֹמַר סוֹפְךָ לִיטּוֹל אֶת שֶׁלְּךָ, לָמָּה, כִּי אִם צָעֹק יִצְעַק אֵלַי וגו'׃ (23) והיו נשיכם אלמנות. מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁנְּשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתוֹמִים, אֶלָּא הֲרֵי זוֹ קְלָלָה אַחֶרֶת שֶׁיִּהְיוּ הַנָּשִׁים צְרוּרוֹת כְּאַלְמָנוֹת חַיּוֹת שֶׁלֹּא יִהְיוּ עֵדִים לְמִיתַת בַּעֲלֵיהֶן וְתִהְיֶינָה אֲסוּרוֹת לְהִנָּשֵׂא, וְהַבָּנִים יִהְיוּ יְתוֹמִים, שֶׁלֹּא יַנִּיחוּם בֵּית דִּין לֵירֵד לְנִכְסֵי אֲבִיהֶם, לְפִי שֶׁאֵין יוֹדְעִים אִם מֵתוּ אִם נִשְׁבּוּ׃ (24) אם כסף תלוה את עמי. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר. כָּל אִם וְאִם

lich schwach, und leicht zu bedrücken sind. (22) אם ענה תענה Dieser Satz ist abgekürzt, er droht und spricht die Strafe nicht aus, wie: Wer Kajin umbringt . ., ohne daß die Strafe damit bestimmt wird; so auch hier: Wenn du ihn bedrücken wirst . . ., so wirst du endlich der Strafe nicht entgehen, wenn er zu mir auf schreien wird. (23) והיו נשיכם אלמנות Sobald es heißt: Ich werde euch durch das Schwert umkommen lassen, weiß man doch schon, daß die Frauen Wittwen und die Kinder Waisen werden? Dies deutet aber auf einen besondern Fluch hin, die Frauen werden als Wittwen von Männern, die noch leben, eingeschlossen bleiben; oder es werden keine Zeugen für den Tod der Männer vorhanden sein, und sie werden dadurch keine andere Ehe eingehen dürfen. Die Kinder werden Waisen sein, das Gericht wird sie zur Besitzergreifung des väterlichen Vermögens nicht zulassen, weil man nicht wissen wird, ob die Väter gestorben oder gefangen sind. (24) אם כסף תלוה R. Jischmael bemerkt, wo אם in der Thora steht, ist es bedingungsweise zu nehmen, drei ausgenommen, hier ist es Pflicht, Geld zu leihen. את עמי Zwischen deinem und einem andern

עַמֶּךָ לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ׃ (25) אִם־חָבֹל תַּחְבֹּל שַׂלְמַת רֵעֶךָ עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ׃

gegen ihn, wie ein Schuldherr; ihr sollt ihm nicht Zinsen auflegen. (25) Wenn du pfändest das Kleid deines Nächsten, bis zum Untergange der Sonne mußt du es ihm zurückgeben.

רש״י

שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת חוּץ מִג׳ וְזֶה אֶחָד מֵהֶן (ב״מ ק״ד)׃ את עמי. עַמִּי וְנָכְרִי, עַמִּי קוֹדֵם, עָנִי וְעָשִׁיר, עָנִי קוֹדֵם, עֲנִיֵּי עִירְךָ וַעֲנִיֵּי עִיר אַחֶרֶת, עֲנִיֵּי עִירְךָ קוֹדְמִין (ב״מ קי״ד) וְזֶה מַשְׁמָעוֹ׃ אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי תַּלְוֵהוּ וְלֹא לְנָכְרִי, וּלְאֵיזֶה מֵעַמִּי׃ אֶת הֶעָנִי, וּלְאֵיזֶה, עָנִי לְאוֹתוֹ שֶׁעִמָּךְ. דָּבָר אַחֵר אֶת הֶעָנִי שֶׁלֹּא תִנְהַג בּוֹ מִנְהַג בִּזָּיוֹן בְּהַלְוָאָה שֶׁהוּא עַמִּי׃ את העני עמך. הֱוֵי מִסְתַּכֵּל בְּעַצְמְךָ כְּאִילּוּ אַתָּה הֶעָנִי)׃ לא תהיה לו כנושה, לֹא תִתְבָּעֶנּוּ בְּחָזְקָה, אִם אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ, אַל תְּהִי דוֹמֶה עָלָיו כְּאִלּוּ הִלְוִיתוֹ, כְּלוֹמַר לֹא תַכְלִימֵהוּ׃ נשך. רִבִּית שֶׁהִיא כִּנְשִׁיכַת נָחָשׁ שֶׁנּוֹשֵׁךְ חַבּוּרָה קְטַנָּה בְּרַגְלוֹ וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ. וּפִתְאוֹם הוּא מְבַעְבֵּעַ וְנוֹפֵחַ עַד קָדְקֳדוֹ. כָּךְ רִבִּית אֵינוֹ מַרְגִּישׁ וְאֵינוֹ נִיכָּר עַד שֶׁהָרִבִּית עוֹלָה וּמְחַסְּרוֹ מָמוֹן הַרְבֵּה׃ עם חבל תחבל. כָּל לָשׁוֹן חֲבָלָה אֵינוֹ מַשְׁכּוֹן בִּשְׁעַת הַלְוָאָה אֶלָּא שֶׁמְּמַשְׁכְּנִין אֶת הַלֹּוֶה

Volke Angehörigen, genießt Ersterer das Vorrecht, zwischen einem Reichen und einem Armen, hat der Arme den Vorzug; bei heimischen und fremden Armen sind Erstere vorzuziehen, und der Gedanke ist: Wenn du Geld leihst, sollst du es eher einem meines Volkes leihen, als einem Heiden; und welchem aus meinem Volke? dem Armen. Und welchen Armen? der in deiner Stadt wohnt. Nach Anderen bedeutet את עמי an, du darfst ihn nicht verächtlich behandeln, wenn du ihm leihest, denn er ist von meinem Volke. את העני עמך Du mußt dich betrachten, als wärest du selbst der Arme. לא תהיה לו כנושה Du sollst es von ihm nicht mit Strenge fordern, wenn du weißt, daß er nichts hat; mache ihm keine Vorstellungen, daß du es ihm nur geliehen hast, d. h. du sollst ihn nicht beschämen. נשך Zins, eigentlich, Biß, weil er wie ein Schlangenbiß (נשך) ist, der im Fuße eine kaum fühlbare Wunde macht, die dann aber aufschwillt und den ganzen Körper bis zum Scheitel angreift; ebenso so sind die Zinsen, die anfänglich nicht merkbar, dann aber hoch auflaufen und viel Vermögen verschlingen. (25) אם חבל תחבל חבל Ist nicht das Pfand, das man beim Leihen nimmt, sondern das, welches man dem Schuldner erst dann abpfändet, wenn der Zahlungs-Termin verstrichen ist, und er nicht gezahlt hat. חבל תחבל Doppelt; wie oft muß die Pflicht (der Rückerstattung des Pfandes) geübt werden? Gott sprach: Wie viel bist du mir doch schuldig! dein Leben liegt ja in meiner Hand;

(26) כִּי הִוא כְסוּתֹה לְבַדָּהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ בַּמֶּה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חַנּוּן אָנִי׃ ס רביעי (27) אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר׃ (28) מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר בְּכוֹר

(26) Denn dies ist seine einzige Bedeckung, dies sein Kleid für seinen Leib; worunter sollte er liegen? Und es wird geschehen, wenn er zu mir schreiet, so werde ich ihn erhören; denn ich bin gnädig. (27) Richtern sollst du nicht fluchen, auch einen Fürsten in deinem Volke nicht verfluchen. (28) Deine Fülle und dein Naß halte nicht auf; den

רש״י

כְּשֶׁמַּגִּיעַ הַזְּמַן וְאֵינוֹ פּוֹרֵעַ. חָבוֹל תַּחְבּוֹל כָּפַל לְךָ בַּחֲבָלָה, עַד כַּמָּה פְּעָמִים? אָמַר הקב״ה, כַּמָּה אַתָּה חַיָּיב לִי? וַהֲרֵי נַפְשְׁךָ עוֹלָה אֶצְלִי כָּל אֶמֶשׁ וְאֶמֶשׁ, וְנוֹתֶנֶת דִּין וּמִתְחַיֶּבֶת לְפָנַי, וַאֲנִי מַחֲזִירָהּ לְךָ, אַף אַתָּה טוֹל וְהָשֵׁב. עד בא השמש תשיבנו לו. כָּל הַיּוֹם תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ עַד בּוֹ הַשֶּׁמֶשׁ, וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ תַּחֲזוֹר וְתִטְּלֶנּוּ עַד שֶׁיָּבֹא בֹּקֶר שֶׁל מָחָר וּבִכְסוּת יוֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאֵין צָרִיךְ לָהּ בַּלַּיְלָה. (מכילתא.) (26) היא כסותו. זוֹ טַלִּית: שמלתו. זוֹ חָלוּק: במה ישכב. לְרַבּוֹת אֶת הַמַּצָּע: (27) אלהים לא תקלל. הֲרֵי זוֹ אַזְהָרָה לְבִרְכַּת הַשֵּׁם, וְאַזְהָרָה לְקִלְלַת הַדַּיָּין (סנהדרין ס״ו): (28) מלאתך. חוֹבָה הַמּוּטֶּלֶת עָלֶיךָ כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא תְבוּאָתְךָ לְהִתְבַּשֵּׁל, וְהֵם בִּכּוּרִים: ודמעך. הַתְּרוּמָה וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ לְשׁוֹן דֶּמַע: לא תאחר. לֹא תְשַׁנֶּה סֵדֶר

du empfiehlst deine Seele abendlich schuld beladen meinem Schutze, und ich gebe sie dir wieder des Morgens zurück; thue auch du ein Gleiches! nimm das Pfand (woran gleichsam sein Leben hängt) und gibt es immer wieder und wieder zurück! עד בא השמש Den ganzen Tag mußt du es ihm lassen, bis die Sonne untergeht, nachher kannst du es wieder nehmen, bis der Morgen des folgenden Tages anbricht. Die Rede ist hier von einem T a g k l e i d e, welches man bei Nacht nicht braucht. (26) כי היא כסותו Sein Oberkleid, שמלתו sein Unterkleid, das Hemd. במה ישכב D. i. das Bett. (27) אלהים לא תקלל D. i. ein Verbot, Gott zu lästern oder dem Richter zu fluchen. (28) מלאתך ודמעך Die Pflicht, die dir obliegt, sobald deine Früchte vollreif (מלא) werden, nämlich die Erstlinge. ודמעך D. i. die Hebe: Wie דמע zu dieser Bedeutung gekommen, verstehe ich nicht. לא תאחר Du sollst die Ordnung ihrer Abgabe nicht verändern, das früher zu Entrichtende nicht später geben oder umgekehrt; man soll nicht die Hebe früher als die Erstlinge, oder den Zehnten vor der Hebe absondern. בכר בניך Ihn um fünf Selaim von dem Kohen auszulösen; obwohl

בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי׃ (29) כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוֹ־לִי׃ (30) וְאַנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה

Erstgeborenen deiner Söhne sollst du mir geben. (29) Also sollst du thun mit deinem Ochsen, mit deinem Kleinvieh: sieben Tage bleibe es bei seiner Mutter, am achten Tage sollst du es mir geben. (30) Und heilige Leute sollt ihr mir sein, und Fleisch von einem auf dem Felde zerrissenen Vieh

רש״י

הַפָּרָשָׁתָן לְאַחֵר אֶת הַמּוּקְדָם וּלְהַקְדִּים אֶת הַמְּאוּחָר שֶׁלֹּא יַקְדִּים תְּרוּמָה לַבִּכּוּרִים וּמַעֲשֵׂר לִתְרוּמָה: בכור בניך תתן לי. לִפְדּוֹתוֹ בְּחָמֵשׁ סְלָעִים מִן הַכֹּהֵן; וַהֲלֹא כְּבָר צִוָּה עָלָיו בְּמָקוֹם אַחֵר? אֶלָּא כְּדֵי לִסְמוֹךְ לוֹ׃ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹרְךָ מַה בְּכוֹר אָדָם לְאַחַר ל׳ יוֹם פּוֹדֵהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר׃ וּפְדוּיָיו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה (במדבר כ״ב) אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה דַּקָּה מְטַפֵּל בּוֹ ל׳ יוֹם וְאַחַר כַּךְ נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן׃ (29) שבעת ימים יהיה עם אמו. זוֹ אַזְהָרָה לַכֹּהֵן, שֶׁאִם בָּא לְמַהֵר אֶת קָרְבָּנוֹ לֹא יְמַהֵר קוֹדֶם שְׁמוֹנָה לְפִי שֶׁהוּא מְחוּסַּר זְמַן׃ ביום השמיני תתנו לי. יָכוֹל יְהֵא חוֹבָה לְבוֹ בַּיּוֹם, נֶאֱמַר כָּאן שְׁמִינִי וְנֶאֱמַר לְהַלָּן, וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה (ויקרא כ״ב) מַה שְּׁמִינִי הָאָמוּר לְהַלָּן לְהַכְשִׁיר מִשְּׁמִינִי וּלְהַלָּן, אַף שְׁמִינִי הָאָמוּר כָּאן לְהַכְשִׁיר מִשְּׁמִינִי וּלְהַלָּן וְכֵן מַשְׁמָעוֹ וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי אַתָּה רַשַּׁאי לִיתְּנוֹ לִי (מכילתא)׃ (30) ואנשי קדש תהיון לי. אִם אַתֶּם קְדוֹשִׁים וּפְרוּשִׁים

dies bereits andern Ortes Kap. 13, 2 befohlen ist, will dies noch hinzufügen: So sollst du auch mit deinen Rindern und Schafen thun; sowie der Erstgeborne des Menschen erst nach dreißig Tagen ausgelöst wird, wie es M. 4, 18, 16 heißt: Und seine Lösung geschehe, wenn es einen Monat alt ist, ebenso soll man das Erstgeborne des Kleinviehes dreißig Tage bei sich behalten und es erst dann dem Priester geben. (29) שבעת ימים יהיה עם אמו D. i. eine Mahnung an den Priester, es zu Opfern vor dem achten Tage nicht zu nehmen, weil es nicht die gesetzliche Zeit erreicht hat. וביום השמיני תתנו לי Daraus könnte man entnehmen, die Pflicht sei schon am achten Tag, deswegen heißt es hier שמיני und an anderer Stelle M. 3, 22, 27: מיום השמיני והלאה, so wie es dort vom achten Tage an und weiter tauglich, wohlgefällig ist, ebenso ist es hier der Fall; und der Sinn ist der: am achten Tage **kannst** du es dem Priester geben, (doch darf dies auch später geschehen). (30) ואנשי קדש תהיון לי Wenn ihr euch heilig und vom Genuße verbotener Speisen (נבלות וטרפות) fern halten werdet, seid ihr mir geweiht, wo nicht, seid ihr nicht die Meinigen. ובשר בשדה טרפה Auch wenn es zu Hause zerrissen wird, darf man es nicht essen, die Schrift erwähnt nur den gewöhnlich vorkom-

לֹא תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ׃ ס
כג (1) לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא אַל־תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס׃

nicht essen; dem Hunde sollt ihr es vorwerfen.
23. (1) Sprich nicht aus ein falsches Gericht, biete nicht deine Hand dem Bösewicht, um ein Zeuge zur Gewaltthat zu sein.

רש"י

מְשַׁקּוּצֵי נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, הֲרֵי אַתָּה שֶׁלִּי. וְאִם לַאו אֵינְכֶם שֶׁלִּי: ובשר בשדה טרפה. אַף בַּבַּיִת כֵּן, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה, מָקוֹם שֶׁדַּרְךְּ בְּהֵמוֹת לִיטָּרֵף (מכילתא) וְכֵן: כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ (דברים כ״ג) וְכֵן, אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה לָיְלָה (דברים כ״ג) הוּא הַדִּין לְמִקְרֵה יוֹם, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה. "וּבְשַׂר דְּתְלִישׁ מִן חֵיוָא חַיָּא" בָּשָׂר שֶׁנִּתְלַשׁ עַל יְדֵי טְרֵפָה זְאֵב אוֹ אֲרִי מִן חַיָּה כְּשֵׁרָה אוֹ מִבְּהֵמָה כְּשֵׁרָה בְּחַיֶּיהָ: לכלב תשלכון אותו. אַף הוּא כְּכֶלֶב, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כֶּלֶב כְּמַשְׁמָעוֹ? תַּ"ל בִּנְבֵלָה: אוֹ מָכוֹר לַנָּכְרִי. קַ"וָ לִטְרֵפָה שֶׁמּוּתֶּרֶת בְּכָל הֲנָאוֹת. אִם כֵּן, מַה תַּ"ל לַכֶּלֶב? לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַכֶּלֶב נִכְבָּד מִמֶּנּוּ וְלַמֶּדְךָ הַכָּתוּב שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱ' וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשׁוֹנוֹ (שמות י"א) אָמַר הַקָּבָּ"ה תְּנוּ לוֹ שְׂכָרוֹ (מכילתא):
כג (1) לא תשא שמע שוא. כְּתַרְגּוּמוֹ: "לָא תְקַבֵּיל שְׁמַע דִּשְׁקַר" אַזְהָרָה לִמְקַבֵּל לָשׁוֹן הָרַע וְלַדַּיָּין,

menden Fall, weil wenn das Vieh zerrissen wird, dies zumeist auf dem F e l d e geschieht. Desgleichen M. 5, 23, 11: Es wird nicht rein sein, wegen eines nächtlichen Zufalles; dasselbe kann ja auch bei Tage sich ereignen? allein die Schrift nimmt Ort und Zeit der meisten derartiger Fälle an. Auch Onk. übers. es; ובשר תליש מן חיוא חייא Fleisch, welches abgerissen wurde durch einen Wolf oder Löwen, von einem Thiere oder Vieh, welches man essen darf, ob zu Hause, oder auf dem Felde, heißt טרפה. לכלב תשליכון אתו Dies will uns lehren, daß jede andere Nutznießung davon erlaubt ist. Es ist gerade nicht buchstäblich zu nehmen, es n u r dem Hunde vorzuwerfen, da es von dem gefallenen Thiere M. 5, 14, 21 heißt: Man darf es auch an einen Fremden verkaufen. Warum heißt es aber ausdrücklich לכלב? Dies lehrt uns, daß Gott keinem Geschöpfe den Lohn vorenthält, denn bei dem Auszuge der Israeliten aus Egypten heißt es: Kein Hund regte seine Zunge; daher befahl Gott, ihm dafür diesen Lohn zu geben.

23. (1) לא תשא שמע שוא Wie Onk. übers. Du sollst keine falschen Berichte annehmen; dies verbietet uns Verleumdungen anzunehmen, und dem Richter, daß er keine Partei vernehmen soll, ohne Beisein der Gegenpartei. אל תשת ידך עם רשע Verbietet Jemandem, der an

(2) לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעֹת וְלֹא־

(2) Folge nicht der Menge zum Bösen; und sage

רש"י

שֶׁלֹּא יִשְׁמַע דִּבְרֵי בַּעַל דִּין. עַד שֶׁיָּבֹא בַּעַל דִּין חֲבֵירוֹ: אל תשת ידך עם רשע. הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵירוֹ תְּבִיעַת שֶׁקֶר שֶׁהִבְטִיחָהוּ לִהְיוֹת לוֹ עֵד חָמָס: (2) לא תהיה אחרי רבים לרעות. יֵשׁ בְּמִקְרָא זֶה מִדְרְשֵׁי חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל; אֲבָל אֵין לְשׁוֹן הַמִּקְרָא מְיוּשָּׁב בָּהֶן עַל אָפְנָיו. מִכָּאן דָּרְשׁוּ. שֶׁאֵין מַטִּין לְחוֹבָה בְּהַכְרָעַת דַּיָּין אֶחָד, וְסוֹף הַמִּקְרָא דָּרְשׁוּ אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת שֶׁאִם יֵשׁ שְׁנַיִם מְחַיְּבִין יוֹתֵר עַל הַמְזַכִּין, הַטֵּה הַדִּין עַל פִּיהֶם לְחוֹבָה, וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְאֶמְצַע הַמִּקְרָא דָּרְשׁוּ, לֹא תַעֲנֶה עַל רִיב, עַל רַב, שֶׁאֵין חוֹלְקִין עַל מוּפְלָא שֶׁבְּבֵ"ד, לְפִיכָךְ מַתְחִילִין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת מִן הַצַּד לִקְטַנִּים שֶׁבָּהֶן שׁוֹאֲלִין תְּחִילָּה שֶׁיֹּאמְרוּ אֶת דַּעְתָּם (סנהדרין מ׳) וּלְפִי דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ כָּךְ פִּתְרוֹן הַמִּקְרָא: לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעוֹת לְחַיֵּיב מִיתָה בִּשְׁבִיל דַּיָּין אֶחָד שֶׁיִּרְבּוּ מְחַיְּבִין עַל הַמְזַכִּין וְלֹא תַעֲנֶה עַל הָרַב לִנְטוֹת מִדְּבָרָיו, וּלְפִי שֶׁהוּא חָסֵר יוּד דָּרְשׁוּ בּוֹ כֵּן: אחרי רבים לחטות. יֵשׁ רַבִּים שֶׁאַתָּה נוֹטֶה אַחֲרֵיהֶם, וְאֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהֵן שְׁנַיִם הַמַּכְרִיעִין

einem Menschen eine falsche Forderung stellt, zuzusichern, ihm als falscher Zeuge dienen zu wollen. (2) לא תהיה אחרי רבים לרעות Diese Stelle hat viele Auslegungen im Talmud, die aber mit dem Wortlaute nicht übereinstimmen, sie entnehmen hieraus, daß man durch die Mehrheitsstimmen eines Richters Niemanden verurtheilen dürfe. Den Schlußsatz dieses Verses erklären sie also: אחרי רבים להטות Wenn zwei Stimmen für Schuldigsprechung mehr da sind, als für Freisprechung, so soll man nach der Mehrheit urtheilen: Dieser ganze Vers handelt von Todesstrafen. Die Mitte dieses Verses wird in folgender Weise kommentirt: לא תענה על ריב wie על רב d. h. man darf dem Vornehmsten im Gericht nicht widerstreiten, darum wird bei Todesurtheilen von der Seite abzustimmen angefangen; die minder Angesehenen werden zuerst um ihre Meinung befragt; demnach hat dieser Vers folgenden Sinn: Folge nicht der Menge zu Bösen, um ein Todesurtheil mit Majorität von nur einer richterlichen Stimme zu fällen. Du sollst nicht widerstreiten dem Vornehmsten im Gerichte, (על רב), um von seinem Ausspruche abzuweichen. Dies wird aus רב gefolgert, weil darin das י fehlt. אחרי רבים להטות Es gibt eine Mehrheit, nach welcher du dich richten mußt, wenn nämlich die Schuldigsprechenden um zwei mehr sind, als die Freisprechenden. Nach dem Ausspruche אחרי רבים לרעות ist es doch selbstverständlich, daß man zum Guten der Majorität folgen müsse, voraus die Gelehrten folgern, daß man bei Urtheile über Leben und Tod schon auf Grund der Aussage eines Zeugen freisprechend entscheide, der Schuldspruch aber nur auf Grund der Aussage zweier Zeugen gefällt

תַעֲנֶה עַל־רִב לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת׃ (3) וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ׃ ס
(4) כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֹיִבְךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תֹּעֶה הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ׃ ס (5) כִּי־תִרְאֶה
חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ

nicht aus bei einem Rechtsstreite, um dich zu neigen nach der Menge, um das Recht zu beugen. (3) Auch den Armen sollst du nicht begünstigen in seinem Rechtsstreite. (4) Wenn du triffst den Ochsen deines Feindes oder seinen Esel, der irre geht, so bringe ihn demselben zurück. (5) Wenn du siehest den Esel deines Hassers erliegend unter seiner Last, und du wolltest abstehen, sie ihm zu

רש"י

בְּמְחַיְּבִין יוֹתֵר מִן הַמְּזַכִּין; וּמִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱ׳ לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעוֹת, שׁוֹמֵעַ אֲנִי, אֲבָל הֱיֵה עִמָּהֶם לְטוֹבָה, מִכָּאן אָמְרוּ, דִּינֵי נְפָשׁוֹת עַל פִּי אֶחָד לִזְכוּת וְעַל פִּי שְׁנַיִם לְחוֹבָה, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵם: לָא תִתְמְנַע מִלְּאַלָּפָא מַה דְּמִתְבָּעֵי לָךְ עַל דִּינָא. וּלְשׁוֹן הָעִבְרִי, לְפִי הַתַּרְגּוּם כָּךְ הוּא נִדְרָשׁ, לֹא תַעֲנֶה עַל רִיב לִנְטוֹת, אִם יִשְׁאָלְךָ דָּבָר לַמִּשְׁפָּט, לֹא תַעֲנֶה לִנְטוֹת לְצַד אֶחָד וּלְסַלֵּק עַצְמְךָ מִן הָרִיב, אֶלָּא הֱוֵי דָּן אוֹתוֹ לַאֲמִתּוֹ; וַאֲנִי אוֹמֵר לְיַשְּׁבוֹ עַל אָפְנָיו כִּפְשׁוּטוֹ, כַּךְ פִּתְרוֹנוֹ: לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעוֹת, אִם רָאִיתָ רְשָׁעִים מַטִּין מִשְׁפָּט, לֹא תֹאמַר, הוֹאִיל וְרַבִּים הֵם, הִנְנִי נוֹטֶה אַחֲרֵיהֶם, וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִיב לִנְטוֹת וְגוֹ׳ וְאִם יִשְׁאַל הַנִּדּוֹן עַל אוֹתוֹ הַמִּשְׁפָּט אַל תַּעֲנֶנּוּ עַל הָרִיב דָּבָר הַנּוֹטֶה אַחֲרֵי אוֹתָן רַבִּים לְהַטּוֹת אֶת הַמִּשְׁפָּט מֵאֲמִתּוֹ אֶלָּא אֱמוֹר אֶת הַמִּשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר הוּא וְקוֹלָר יְהֵא תָלוּי בְּצַוָּאר הָרַבִּים: (3) לא תהדר. לֹא תַחֲלוֹק לוֹ כָבוֹד לְזַכּוֹתוֹ בַּדִּין וְלוֹמַר, דַּל הוּא אֲזַכֶּנּוּ וַאֲכַבְּדֶנּוּ: (5) כי תראה חמור שונאך וגו׳. הֲרֵי כִּי מְשַׁמֵּשׁ לָשׁוֹן דִּלְמָא

werde. Nach Onk. ist dies so zu verstehen: Wenn dir ein Rechtsfall vorliegt, neige dich nicht einer Seite zu, um dich vom Rechtsprechen los zu machen, sondern richte nach strenger Wahrheit. Ich (Raschi) glaube dies dem Wortsinne gemäß zu erklären: Wenn du siehst, das Böswillige das Recht verdrehen, sage nicht, weil diese die Mehrheit sind, will ich mich nach ihnen richten, sondern wenn du hierüber befragt wirst, so antworte nicht im Sinne dieser, das Recht beugenden Mehrheit, sondern gib dein Urtheil sachgemäß und überzeugend ab; diese Mehrheit aber hat die Eisenkette auf dem Halse, hat es auf ihrem Gewissen. (3) ודל לא תהדר Übe keine Nachsicht mit dem Armen, sage nicht, er ist arm, ich will ihn schonen und freisprechen. (5) כי תראה חמור שונאך Dieses כי bedeutet: vielleicht; bekanntlich hat כי vier Bedeutungen, hier ist der Sinn: Vielleicht siehst du den Esel deines Feindes seiner Last erliegen. וחדלת Fragend, könntest du dich enthalten, ihm aufzuhelfen? עזב תעזב עמו Das עזב bedeutet helfen,

מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ׃ חמישי (6) לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ׃ (7) מִדְּבַר־שֶׁקֶר תִּרְחָק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תַּהֲרֹג כִּי

erlassen: sofort erlasse sie mit ihm. (6) Beuge nicht das Recht deines Dürftigen in seinem Rechtsstreite. (7) Von falschem Ausspruche sei fern; und den Unschuldigen und Gerechten bringe nicht

רש״י

שֶׁהוּא מִד׳ לְשׁוֹנוֹת שֶׁל שִׁמּוּשֵׁי כִּי, וְכֹה פִּתְרוֹנוֹ, שֶׁמָּא תִרְאֶה חֲמוֹרוֹ רוֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ׃ וחדלת מעזוב לו. בִּתְמִיָּה׃ עזב תעזוב עמו. עֲזִיבָה לְשׁוֹן עֶזְרָה, וְכֵן עָצוּר וְעָזוּב (מלאכים א׳ י״ד) וְכֵן, וַיַּעַזְבוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַד הַחוֹמָה (נחמיה ג׳) מִלְאוּהָ עָפָר לַעֲזוֹב וּלְסַיֵּעַ אֶת חוֹזֶק הַחוֹמָה; כְּיוֹצֵא בוֹ. כִּי תֹאמַר בִּלְבָבְךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי וְגוֹ׳ (דברים ז׳) שֶׁמָּא תֹאמַר כֵּן, בִּתְמִיָּה, לֹא תִירָא מֵהֶם. וּמִדְרָשׁוֹ כָּךְ דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ; כִּי תִרְאֶה, וְחָדַלְתָּ, פְּעָמִים שֶׁאַתָּה חוֹדֵל וּפְעָמִים שֶׁאַתָּה עוֹזֵר. הָא כֵּיצַד? זָקֵן וְאֵינוֹ לְפִי כְבוֹדוֹ וְחָדַלְתָּ (אוֹ בֶהֱמַת נָכְרִי וּמַשְׂאוֹי יִשְׂרָאֵל, וְחָדַלְתָּ.) (מכילתא)׃ עזוב תעזוב עמו. לְפָרֵק הַמַּשָּׂא מִלְּמִשְׁקַל לֵיהּ, מִלִּיטוֹל מַשָּׂאוֹ מִמֶּנּוּ׃ (6) אבינך. לְשׁוֹן אוֹבָה, שֶׁהוּא מְדוּלְדָּל וְתָאֵב לְכָל טוֹבָה. (ב״מ ל״ב)׃ (7) ונקי וצדיק אל תהרג. מִנַּיִן לְיוֹצֵא מִבֵּ״ד חַיָּב, וְאָמַר א׳ יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, שֶׁמַּחֲזִירִים אוֹתוֹ? תַּ״ל׃ וְנָקִי אַל תַּהֲרוֹג, וְאַעַ״פּ שֶׁאֵינוֹ צַדִּיק, שֶׁלֹּא נִצְטַדֵּק בְּבֵ״ד, מ״מ נָקִי הוּא מִדִּין מִיתָה שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לְךָ לְזַכּוֹתוֹ. וּמִנַּיִן לְיוֹצֵא מִבֵּ״ד זַכַּאי וְאָמַר א׳, יֵשׁ לִי

gleich Kön. 1, 4: עצור ועזוב; Nechem. 3, 5: ויעזבו ירושלים sie halfen Jerusalem, durch Erdfüllungen die Mauern zu verstärken. כי תראה wie in M. 5, 7: כי תאמר בלבבך Du wirst vielleicht sprechen? Nach dem Talm. ist der Satz כי תראה — וחדלת so zu verstehen: Manchmal darfst du dich entziehen, in anderen Fällen mußt du helfen, z. B. ein Greis, dessen Würde es nicht gestattet, kann sich zurückziehen. עזב תעזב עמו Hilf ihm die Last abnehmen. (6) אביונך von אבה Sehnsucht, er ist arm und sehnt sich nach jeder Wohlthat. (7) ונקי וצדיק אל תהרג Woher ist bewiesen, daß wenn Jemand vom Gerichtshofe verurtheilt ist und abgeführt wird, und Einer sagt, er habe eine Vertheidigung für ihn vorzubringen, daß man den Verurtheilten wieder zurückführt? Hier heißt es: Du sollst den Unschuldigen nicht umbringen; denn obgleich er beim Gerichte für schuldig befunden wurde, so ist er einstweilen doch vom Tode befreit נקי, denn man könnte ihn ja noch vertheidigen. Woher wissen wir aber, daß, wenn Einer vom Gerichte freigesprochen weggeht, und es sagt Jemand, ich habe Gründe für seine Schuld, man ihn nicht wieder zum Gerichte zurückführt? dafür spricht ונקי וצדיק אל תהרג und dieser ist ja beim Gerichte als gerecht befunden worden! כי לא אצדיק רשע Du brauchst ihn nicht zurück zu führen, denn er wird nicht ungestraft bleiben, selbst wenn du ihn frei-

לֹא־אַצְדִּיק רָשָׁע׃ (8) וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים׃ (9) וְגֵר לֹא תִלְחָץ וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת־נֶפֶשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (10) וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃

um, denn ich werde nicht rechtfertigen den Bösewicht. (8) Und Bestechung nimm nicht; denn die Bestechung blendet Sehende und verdrehet die Worte der Gerechten. (9) Und den Fremdling dränge nicht: ihr wisset ja, wie dem Fremdlinge zu Muthe ist, da ihr Fremdlinge waret im Lande Mizrajim. (10) Und sechs Jahre besäe dein Land sammle dessen Ertrag

רש"י

לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה שֶׁאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְבֵ"ד? תַּ"ל וְצַדִּיק אַל תַּהֲרוֹג, זֶה צַדִּיק הוּא, שֶׁנִּצְטַדֵּק בְּבֵ"ד: כי לא אצדיק רשע. אֵין עָלֶיךָ לְהַחֲזִירוֹ, כִּי אֲנִי לֹא אַצְדִּיקֶנּוּ בְּדִינִי, אִם יָצָא מִיָּדְךָ זַכַּאי, יֵשׁ לִי שְׁלוּחִים הַרְבֵּה לַהֲמִיתוֹ בְּמִיתָה שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהּ: (8) ושחד לא תקח. אַפִּי' לִשְׁפּוֹט אֱמֶת וְכָ"שֶׁ כְּדֵי לְהַטּוֹת הַדִּין, נֶאֱמַר כְּבַר, לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט: יעור פקחים. אֲפִילוּ חָכָם בַּתּוֹרָה וְנוֹטֵל שׁוֹחַד, סוֹף שֶׁתִּטְרוֹף דַּעְתּוֹ עָלָיו וְיִשְׁתַּכַּח תַּלְמוּדוֹ, וְיִכְהֶה מְאוֹר עֵינָיו (ב"מ קי"א מכילתא): ויסלף. כְּתַרְגּוּמוֹ וּמְקַלְקֵל: דברי צדיקים. דְּבָרִים הַמְצוּדָּקִים מִשְׁפְּטֵי אֱמֶת, וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ: פִּתְגָּמִין תְּרִיצִין יְשָׁרִים: (9) וגר לא תלחץ. בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת הִזְהִירָה תּוֹרָה עַל הַגֵּר מִפְּנֵי שֶׁסּוּרוֹ רַע (ב"מ כ"ט): את נפש הגר. כַּמָּה קָשֶׁה לוֹ כְּשֶׁלּוֹחֲצִים אוֹתוֹ: (10) ואספת את תבואתה. לְשׁוֹן הַכְנָסָה לְבַיִת, כְּמוֹ: וַאֲסַפְתּוֹ אֶל

sprechen solltest, habe ich noch viel Sendboten, durch welche ich ihn die verdiente Todesstrafe werde büßen lassen. (8) ושחד לא תקח Bestechung, selbst gerecht zu richten, darfst du nicht annehmen, geschweige denn um das Recht zu beugen, da bereits gesagt wurde: Du sollst das Recht nicht beugen. השחד יעור פקחים Die Bestechung blendet die Scharfsichtigen, selbst ein weiser Schriftgelehrter, wenn er Bestechnng annimmt, wird in der Folge verwirrt, vergißt sein Wissen, und sein klarer Blick trübt sich. ויסלף Onk. übers. verderben. דברי צדיקים Begründete Aussprüche, wahrheitsgemäße Urtheile, nach Onk. (9) וגר לא תלחץ An vielen Stellen warnt die Schrift, dem Fremden Leides zuzufügen, weil seine Aufwallung böse ist. (S. Raschi, Talm. Horijot 13, und Talm. B. Mez. 56: בגר שסורו, רע את נפש הגר.) Wie schwer es ihm wird, wenn man ihn unterdrückt. (10) ואספת את תבואתה ein-

(11) וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ׃ (12) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ בֶּן־אֲמָתְךָ וְהַגֵּר׃

ein. (11) Aber im siebenten laß es liegen und verlaß es, daß die Dürftigen deines Volkes es genießen, und was sie übrig lassen, möge das Gethier des Feldes genießen, also thue mit deinem Weinberge, mit deinem Oelbaume. (12) Sechs Tage thue deine Werke, aber am siebenten Tage ruhe; damit ausruhe dein Ochse und dein Esel, und sich erhole der Sohn deiner Magd und der

רש״י

תּוֹךְ בֵּיתֶךָ׃ (11) תשמטנה. מֵעֲבוֹדָה׃ ונתשתה׃ מֵאֲכִילָה אַחַר זְמַן הַבִּיעוּר. ד״א תִּשְׁמְטֶנָּה מֵעֲבוֹדָה גְמוּרָה כְּגוֹן חֲרִישָׁה וּזְרִיעָה. וּנְטַשְׁתָּהּ. מִלְּזַבֵּל וּמִלְּקַשְׁקֵשׁ׃ ויתרם תאכל חית השדה. לְהַקִּישׁ מַאֲכַל אֶבְיוֹן לְמַאֲכַל חַיָּה, מַה חַיָּה אוֹכֶלֶת בְּלֹא מַעֲשֵׂר, אַף אֶבְיוֹנִים אוֹכְלִים בְּלֹא מַעֲשֵׂר, מִכָּאן אָמְרוּ׃ אֵין מַעֲשֵׂר בַּשְּׁבִיעִית (מכילתא)׃ כן תעשה לכרמך. וּתְחִלַּת הַמִּקְרָא בִּשְׂדֵה הַלָּבָן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ, תִּזְרַע אֶת אַרְצֶךָ׃ (12) וביום השביעי תשבות. אַף בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לֹא תַעֲקֹר שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית מִמְּקוֹמָהּ, שֶׁלֹּא תֹאמַר. הוֹאִיל וְכָל הַשָּׁנָה קְרוּיָה שַׁבָּת לֹא תִנְהוֹג בָּהּ שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית. (מכילתא)׃ למען ינוח שורך. וחמורך. תֵּן לוֹ נַיַח לְהַתִּיר, שֶׁיְּהֵא תּוֹלֵשׁ וְאוֹכֵל עֲשָׂבִים מִן הַקַּרְקַע, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא יַחְבְּשֶׁנּוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת, אָמַרְתָּ אֵין זֶה נַיַח אֶלָּא צַעַר (מכילתא)׃ בן אמתך. בְּעֶבֶד עָרֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר (מכילתא)׃ והגר. גֵּר תּוֹשָׁב׃

sammeln ins Haus, gleich M. 5, 22: ואספתו אל תוך ביתך (11) תשמטנה von der Arbeit brach liegen lassen. ונטשתה Gib es preis und genies es nicht, nachdem die Zeit des Wegräumens vorüber ist. ונטשתה Ohne es zu düngen u. zu jäten. ויתרם תאכל חית השדה Hier ist die Nahrung des Armen mit der Nahrung des Thieres verglichen; wie letztere ohne zu verzehnten essen, ist es auch bei den Armen der Fall; hieraus folgt, daß man im siebenten Jahre nicht zu verzehnten braucht. כן תעשה לכרמך Der Anfang dieses Verses meint ein Kornfeld, wie es oben heißt: Du sollst dein Feld besäen; u. so wie mit deinem Felde, so auch mit deinem Oel- und Weinberge. (12) וביום השביעי תשבות Selbst im siebenten Jahre darf der gewöhnliche Sabbat nicht aufgehoben werden. Man denke nicht, weil dieses ganze Jahre שבת heißt, sollte man den wöchentl. Sabbat nicht zu feiern brauchen. למען ינוח שורך Gönne ihm Erholung und Freiheit, auf deinem Felde zu weiden, denn wenn du es zu Hause einsperren würdest, so wäre ihm das keine Erholung, sondern ein Schmerz. בן אמתך D. i. ein kenaanit. Sklave. והגר Der

(13) וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ׃ (14) שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה׃ (15) אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי־בוֹ יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם׃ (16) וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ

Fremdling. (13) Und in Allem, was ich euch gesagt, hütet euch! Und den Namen anderer Götter gedenkt nicht; nicht gehört werde er in deinem Munde. (14) Dreimal sollst du mir ein Fest feiern im Jahre. (15) Das Fest der ungesäuerten Brode sollst du beobachten: sieben Tage sollst du ungesäuerte Brode essen, so wie ich dir geboten, zur bestimmten Zeit des Aehren-Monats; denn in demselben bist du aus Mizrajim gegangen; und man erscheine nicht vor meinem Angesichte mit leerer Hand. (16) Und das Fest der Ernte, der Erstlinge deiner Habe, dessen was

רש״י

(13) וכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. לַעֲשׂוֹת כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה בְּאַזְהָרָה. שֶׁכָּל שְׁמִירָה שֶׁבַּתּוֹרָה אַזְהָרָה הִיא בִּמְקוֹם לָאו: לא תזכירו. שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ, שָׁמוֹר לִי בְּצַד ע״א פְּלוֹנִית אוֹ תַּעֲמוֹד עִמִּי בְּיוֹם ע״א פְּלוֹנִית עכו״ם. ד״א, וְכֹל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ. לְלַמֶּדְךָ, שֶׁשְּׁקוּלָה ע״א כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת כּוּלָּן וְהַנִּזְהָר בָּהּ כְּשׁוֹמֵר אֶת כּוּלָּן: לא ישמע. מִן הַנָּכְרִי: על פיך. שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה שׁוּתְּפוּת עִם נָכְרִי וְיִשָּׁבַע לְךָ בְּעַ״א שֶׁלֹּא נִמְצֵאת שֶׁאַתָּה גוֹרֵם שֶׁיִּזָּכֵר עַל יָדְךָ: (14) רגלים פְּעָמִים וְכֵן, כִּי הִכִּיתָנוּ זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים (במדבר כ״ב): (16) חדש האביב. שֶׁהַתְּבוּאָה מִתְמַלֵּאת בּוֹ בְּאִבֶּיהָ, אָבִיב לָשׁוֹן אַב, בְּכוֹר וְרִאשׁוֹן לְבַשֵּׁל פֵּירוֹת: ולא יראו פני ריקם. כְּשֶׁתָּבוֹאוּ לִרְאוֹת פָּנַי בָּרְגָלִים הָבִיאוּ לִי עוֹלוֹת (חגיגה ז׳): (16) וחג הקציר. הוּא חַג שָׁבוּעוֹת:

sich blos niedergelassen hat. (13) תשמרו Eine Ermahnung zur sorgfältigen Beobachtung aller Gebote. שמור Stellt überall die Unterlassung eines Gebotes, als Verletztes Verbot dar. לא תזכירו Man darf nicht sagen: Warte bei diesem Götzenbilde, oder: Verbleibe bei mir an diesem heidnischen Feiertage. Es lehrt noch, daß das Verbot des Götzendienstes so schwer wie sämmtliche Religionsgebote fällt; wer sich also vor Götzendienst hütet, hat gleichsam das ganze Gesetzbuch befolgt. (14) שלש רגלים Dreimal, ebenso M. 4, 22: זה שלש רגלים (15) חדש האביב Wo die Frucht anfängt sich zu füllen. אביב Ist von Stamme אב, weil dies der erste Monat ist, welcher die Früchte zeitigt. ולא יראו פני ריקם Wenn ihr au den Feiertagen vor mir erscheinet, bringt mir zu Ehren Opfer. (16) וחג הקציר D. i. das שבועות

אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאָסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה׃ (17) שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאָדֹן ׀ יְהוָה׃ (18) לֹא־תִזְבַּח עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין

du gesäet auf dem Felde; und das Fest der Einsammlung, beim Ausgang des Jahres, wenn du einsammelst deine Habe von dem Felde. (17) Dreimal im Jahre sollen alle deine Männlichen erscheinen vor dem Angesichte deines Herrn, des Ewigen. (18) Opfere nicht bei Gesäuertem das Blut meines Opfers; und es übernachte nicht das

רש"י

בכורי מעשיך. שֶׁהוּא זְמַן הֲבָאַת בִּכּוּרִים שֶׁשְּׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאִין בַּעֲצֶרֶת הָיוּ מַתִּירִין הֶחָדָשׁ לַמְּנָחוֹת וּלְהָבִיא בִּכּוּרִים לַמִּקְדָּשׁ שֶׁנֶּאֱמַר, וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים וגו' (במדבר כ"ה) : וחג האסיף. הוּא חַג הַסֻּכּוֹת : באספך את מעשיך. שֶׁכָּל יְמוֹת הַחַמָּה הַתְּבוּאָה מִתְיַבֶּשֶׁת בַּשָּׂדוֹת וּבְחַג אוֹסְפִים אוֹתָהּ אֶל הַבַּיִת, מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים : (17) שלש פעמים וגו'. לְפִי שֶׁהָעִנְיָן מְדַבֵּר בַּשְּׁבִיעִית הוּצְרַךְ לוֹמַר, שֶׁלֹּא יִסְתַּרְסוּ רְגָלִים מִמְּקוֹמָן (מכילתא א') : כל זכורך. הַזְּכָרִים שֶׁבְּךָ : (18) לא תזבח על חמץ וגו'. לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח בְּי"ד בְּנִיסָן עַד שֶׁתְּבַעֵר הֶחָמֵץ (מכילתא פסחים ס"ג) : ולא ילין חלב חגי וגו'. חוּץ לַמִּזְבֵּחַ : עד בוקר. יָכוֹל אַף עַל הַמַּעֲרָכָה יִפָּסֵל בְּלִינָה, תַּ"ל עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה (ויקרא ו') ולא ילין. אֵין לִינָה אֶלָּא בְּעַמּוּד הַשַּׁחַר, שֶׁנֶּאֱמַר עַד בֹּקֶר, אֲבָל כָּל הַלַּיְלָה יָכוֹל

(Wochen)-Fest. בכורי מעשיך Ist die Zeit, an welcher man die Erstlingsfrüchte brachte, denn durch die zwei Brode, welche man am שבועות darbrachte, wurde erlaubt, von der neuen Frucht Opfer ins Heiligthum zu bringen, denn so heißt es: בשבעותיכם וביום הבכורים M. 4, 28, 26; וחג האסיף D. i. das סכות-Fest. באספך את מעשיך Denn den ganzen Sommer hindurch trocknet die Frucht auf den Feldern, vor dem Sukkos-Feste aber bringt man sie nach Hause wegen der Regenzeit. (17) שלש פעמים Weil hier von dem siebenten Feier-Jahre verhandelt wird, so muß erwähnt werden, daß die Hauptfeiertage deshalb nicht außer Acht bleiben dürfen. כל זכורך Alle Männlichen unter dir. (18) לא תזבח על חמץ Du sollst das Pessach-Opfer am 14. Nissan nicht eher schlachten, als bis das חמץ weggeschafft worden ist. ולא ילין חלב חגי Das Fett meines Festopfers übernachte nicht außerhalb des Altares. ולא ילין Uebernachten heißt nur bis zum Anbruche der Morgenröthe, עד בקר; die ganze Nacht aber kann es vom Pflaster auf den Altar gebracht werden. עד בקר Es kann nicht gemeint sein, auch wenn es auf dem Holzstoße liegt, wird es durch das Uebernachten

חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר׃ (19) רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃ פ ששי (20) הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לִשְׁמָרְךָ בַּדָּרֶךְ וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל־הַמָּקוֹם

Fett meines Festopfers bis zum Morgen. (19) Das erste von den Erstlingen deines Erdreiches bringe in das Haus des Ewigen deines Gottes. Koche nicht ein Böckchen in der Milch seiner Mutter. (20) Siehe ich sende einen Engel vor dir her, dich zu behüten auf dem Wege, und dich zu

רש״י

לְהַעֲלוֹתוֹ מִן הָרִצְפָּה לַמִּזְבֵּחַ׃ (19) ראשית בכורי אדמתך. אַף הַשְּׁבִיעִית חַיֶּבֶת בְּבִכּוּרִים, לְכָךְ נֶאֱמַר. אַף כָּאן בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ. כֵּיצַד? אָדָם נִכְנָס לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, רָאָה תְאֵנָה שֶׁבִּכְּרָה, כּוֹרֵךְ עָלֶיהָ גֶּמִי לְסִימָן, וּמַקְדִּישָׁהּ. וְאֵין בִּכּוּרִים אֶלָּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין הָאֲמוּרִין בַּמִּקְרָא: אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וגו׳ (דברים ה׳): לא תבשל גדי. אַף עֵגֶל וְכֶבֶשׂ בִּכְלַל גְּדִי. שֶׁאֵין גְּדִי אֶלָּא לָשׁוֹן וָלָד רַךְ מַמָּשׁ, שֶׁאַתָּה מוֹצֵא בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּתּוֹרָה, שֶׁכָּתוּב גְּדִי, וְהוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ אַחֲרָיו עִזִּים, כְּגוֹן: אָנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי עִזִּים (בראשית ל״ח) אֶת גְּדִי הָעִזִּים. שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים (שם כ״ז) לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר גְּדִי סְתָם אַף עֵגֶל וְכֶבֶשׂ בְּמַשְׁמַע, וּבְג׳ מְקוֹמוֹת נִכְתַּב בַּתּוֹרָה, אֶחָד לְאִסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד לְאִסּוּר הֲנָאָה וְאֶחָד לְאִסּוּר בִּשּׁוּל (פסחים כ״ז, חולין קט״ז): (20) הנה אנכי שולח מלאך. כָּאן נִתְבַּשְּׂרוּ, שֶׁעֲתִידִין לַחֲטוֹא, וּשְׁכִינָה אוֹמֶרֶת לָהֶם, כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ (שמות ל״ג): אשר

entweiht, darum heißt es M. 3, 11: Auf der Brandstätte des Altars soll es die ganze Nacht auf dem Altare liegen. (19) ראשית בכורי אדמתך Auch im siebenten Jahre muß man Erstlinge bringen, darum steht auch hier: בכורי אדמתך תביא Dies geschieht also: Wenn man in den Garten kommt uud eine reife Feige steht, winde man eine Binse um dieselbe, zum Zeichen, daß sie geheiligt ist. בכורים Werden nur von jenen sieben Fruchtarten gebracht, welche M. 5, 8, 8 genannt sind: Weizen, Gerste, Wein, Feigen, Granatäpfel, Oliven und Datteln. לא תבשל גדי Unter גדי ist auch ein Kalb und Lamm gemeint; denn גדי heißt ein zartes, junges Thier, ein Wort, das in der Thora vorkommt, mit Beifügung des Wortes עזים, um es näher zu bestimmen, z. B.: גדי עזים, גדיי עזים. Wir entnehmen daraus, daß wenn גדי allein steht, man sowohl ein Kalb, als auch ein Schaf darunter verstehen kann. Dreimal wird dieses Verbot erwähnt, hier, dann weiter Kap. 34, 26 und M. 5, 14, 21: das Eine verbietet das Essen, das Andere die Nutznießung und das Dritte das Kochen desselben. (20) הנה אנכי שולח מלאך Hier wurde ihnen im Voraus gesagt, daß sie sündigen werden, und eine göttl. Stimme

אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי׃ (21) הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו וּשְׁמַע
בְּקֹלוֹ אַל־תַּמֵּר בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם
כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ׃ (22) כִּי אִם־שָׁמוֹעַ
תִּשְׁמַע בְּקֹלוֹ וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר
וְאָיַבְתִּי אֶת־אֹיְבֶיךָ וְצַרְתִּי אֶת־צֹרְרֶיךָ׃
(23) כִּי־יֵלֵךְ מַלְאָכִי לְפָנֶיךָ וֶהֱבִיאֲךָ אֶל־
הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַכְּנַעֲנִי הַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי וְהִכְחַדְתִּיו׃ (24) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה
לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם וְלֹא־תַעֲשֶׂה

bringen an den Ort, den ich bereitet habe. (21) Hüte dich vor ihm und höre auf seine Stimme, sei nicht widerspenstig gegen ihn, denn er wird nicht vergeben eure Missethaten, denn mein Name ist in ihm. (22) Denn wenn du hörest auf seine Stimme, und thuest Alles, was ich rede: so werde ich anfeinden deine Feinde und ängstigen deine Ängstiger. (23) Es geht also mein Engel vor dir her, und bringt dich zu dem Emori und dem Chitti und dem Perisi und dem Kenaani, dem Chiwi und dem Jebusi, und ich vertilge ihn. (24) Bücke dich nicht vor ihren Göttern und diene ihnen

רש״י

הכינתי. אֲשֶׁר זִמַּנְתִּי לָתֵת לָכֶם, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ; וּמִדְרָשׁוֹ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִינֹתִי, כְּבָר מְקוֹמִי נִיכָּר כְּנֶגְדּוֹ: זֶה אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת שֶׁאוֹמְרִים, שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעְלָה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד שֶׁל מַטָּה: (21) אל תמר בו. לְשׁוֹן הַמְרָאָה כְּמוֹ אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ (יהושע א׳): כי לא ישא לפשעכם. אֵינוֹ מְלוּמָּד בְּכָךְ שֶׁהוּא מִן הַכַּת, שֶׁאֵין חוֹטְאִין, וְעוֹד, שֶׁהוּא שָׁלִיחַ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא שְׁלִיחוּתוֹ: כי שמי בקרבו. מְחוּבָּר לְרֹאשׁ הַמִּקְרָא, הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו כִּי שְׁמִי מְשׁוּתָּף בּוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ, זֶה מְטַטְרוֹן, שֶׁשְּׁמוֹ כְּשֵׁם רַבּוֹ, מְטַטְרוֹן בְּגִימַטְרִיָּא שַׁדַּי: (22) וצרתי. כְּתַרְגּוּמוֹ וְאָעִיק: (24) הרס תהרסם. לְאוֹתָם אֱלוֹהוּת: מצבותיהם.

offenbarte ihnen: Ich werde nicht mit euch ziehen. אשר הכינותי welchen ich bestimmt habe, euch zu geben; nach der Auffassung der Midrasch deutet המקום auf das Heiligthum hin, und ist diese eine von den Stellen, welche mittheilen, daß das himmlische Heiligthum dem irdischen gegenübersteht, die Allgegenwart Gottes ausdrückend, (s. M. 1, 28, 17). (21) אל תמר בו Sei nicht widerspenstig gegen ihn, ähnl. Jos. 1, 18: אשר ימרה את פיך widersetzen. כי לא ישא Dieser Gottesbote ist es nicht gewohnt, weil er von denjenigen ist, welche nie sündigen; ferner ist er Bote und vollführt blos seine Bottschaft. כי שמי בקרבו Bezieht sich auf den Anfang dieser Stelle: Hüte dich vor ihm, denn mein Name ist in ihm. Nach dem Talm. wäre es מ׳ט׳ט׳ר׳ו׳ן, dessen Buchstabenzahl 314 ebensoviel wie שדי beträgt. (22) וצרתי Nach Onk. ich werde drängen ואציק. (24) הרס תהרסם Zerstöre diese

הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ׃ (29) לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ בְּשָׁנָה אֶחָת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמָמָה וְרַבָּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ (30) מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת־הָאָרֶץ׃ (31) וְשַׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־יָם פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד־הַנָּהָר כִּי אֶתֵּן בְּיֶדְכֶם אֵת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְגֵרַשְׁתָּמוֹ מִפָּנֶיךָ׃ (32) לֹא־תִכְרֹת לָהֶם וְלֵאלֹהֵיהֶם בְּרִית׃ (33) לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן־יַחֲטִיאוּ

Kenaani und den Chitti vor dir. (29) Nicht werde ich ihn austreiben vor dir in einem Jahre, daß nicht das Land öde werde und sich mehre wider dich das Gethier des Feldes. (30) Nach und nach werde ich ihn austreiben vor dir, bis daß du fruchtbar geworden und das Land in Besitz hast. (31) Und ich werde deine Grenze setzen vom Schilfmeere bis ans Meer der Pelischtim, und von der Wüste bis an den Strom; denn ich werde in eure Hand geben die Einwohner des Landes, und du wirst sie austreiben vor dir. (32) Du sollst mit ihnen und mit ihren Göttern keinen Bund schließen. (33) Sie sollen nicht wohnen in deinem Lande, daß sie dich nicht

רש"י

לא עָבְרָה את הַיַּרְדֵּן, וְהַחִתִּי וְהַכְּנַעֲנִי הם אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג. לִכְתֹּבָה מִכָּל ז' אומות לא נִכְתְּבוּ כָּאן אֶלָּא אלה. הַחִוִּי אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הֲלָאָה שָׁם. רַבּוֹתֵינוּ בְּמִשְׁנָה. כִּתְּבָה (ד"ע) עַל שְׂפַת הַיַּרְדֵּן עָמְדָה וְזָרְקָה בָהֶם מָרָה: (29) שממה. רֵיקָה מִבְּנֵי אָדָם לְפִי שֶׁאַתֶּם מְעַטִּים וְאֵין בָּכֶם כְּדֵי לְמַלֹּאת אוֹתָהּ: ורבה עָלֶיךָ. הַרְבֵּה עָלֶיךָ: (30) עד אשר תפרה. תִּרְבֶּה לְשׁוֹן פְּרִי. כְּמוֹ פְּרוּ וּרְבוּ: (31) ושתי. לְשׁוֹן הַשָּׁתָה. וְהַתָּיו מְדֻגֶּשֶׁת. בִּפְנֵי שֶׁבָּאָה תָּיו שְׁנִיָּה שֶׁאֵין שְׁתֵּי בְּלֹא יוּ"ד הָאָה לְשַׁמֵּשׁ: עד הנהר. פְּרָת: וגרשתמו. וּתְגָרְשֵׁם: (33) כי תעבד וגו'. כי

Ufer des Jarden aus sein Gift hinüber geschleudert. (29) שממה Menschenleer; weil ihr wenig seid, und das Land nicht ausfüllen möchtet ורבה Es könnte sich mehren über dich. (30) עד אשר תפרה Vermehren, gleich פרו ורבו. (31) ושתי Setzen, das ת' hat ein Dagesch, weil hier zwei ת' kommen sollten, eines zum Stamme (שית), und eines als Fürwort. עד הנהר D. i. Euphrat. וגרשתמו als stünde ותגרשם du wirst sie austreiben. (33) כי תעבד Dieses כי bedeutet so wie אשר, wie in vielen Stellen, hier wie אם, אם: כי hat bekanntlich vier Bedeutungen (דהא, דלמא, אלא, אי) und wir finden oft, daß אם die Bedeu-

אֹתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־
יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ׃ פ
כד (1) וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל־יְהוָה
אַתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים
מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרָחֹק׃
(2) וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם
לֹא יִגָּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ׃ (3) וַיָּבֹא
מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה
וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל
אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר

sündigen machen wider mich; denn du würdest ihren Göttern dienen, so würde es dir zum Fallstrick sein.

24. (1) Und zu Mosche sprach er: gehe herauf zum Ewigen, du und Aharon, Nadab u. Abihu und siebenzig von den Aeltesten Israels, und werfet euch nieder in der Ferne. (2) Und Mosche allein trete hin zu dem Ewigen, aber sie sollen nicht hintreten, und das Volk soll nicht mit ihm heraufgehen. (3) Und Mosche ging und erzählte dem Volke alle Worte des Ewigen und alle die Rechte: da antwortete das ganze Volk mit einer Stimme, und sie sprachen: Alle Worte, die der

רש"י

אֵלּוּ "כִּי" מְשַׁמְּשִׁין בִּמְקוֹם אֲשֶׁר, וְכֵן בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת,
וְזֶה לָשׁוֹן "אִי" שֶׁהוּא א' מִד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁהַכִּי מְשַׁמֵּשׁ
וְגַם מָצִינוּ בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת, "אִי" מְשַׁמֵּשׁ בְּלָשׁוֹן "אֲשֶׁר"
כְּמוֹ: וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים (ויקרא ב')
שֶׁהוּא חוֹבָה׃

כד (1) ואל משה אמר. פָּרָשָׁה זוֹ נֶאֶמְרָה קוֹדֶם
עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת בְּד' בְּסִיוָן נֶאֶמְרָה לוֹ עֲלֵה׃
(2) ונגש משה לבדו. אֶת הָעֲרָפֶל׃ (3) ויבא משה
ויספר לעם. בּוֹ בַּיּוֹם: את כל דברי ה'. מִצְוֹת פְּרִישָׁה
וְהַגְבָּלָה: ואת כל המשפטים. ז' מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי

tung von אשר hat, wie אם תקריב oben 20, 21, welches keine Bedingung, sondern Schuldigkeit ist.

24. (1) ואל משה אמר Dieser Abschnitt wurde vor den zehn göttlichen Aussprüchen mitgetheilt, nämlich am vierten Tage in Siwan wurde ihm befohlen, hinauf zu gehen. (2) ונגש משה לבדו In das Wolkendunkel. (3) ויספר לעם an demselben Tage noch. את כל דברי ה' Den Befehl der Fernhaltung des Volks und der Begrenzung des Berges. ואת כל המשפטים Die sieben noachidischen Gebote dann die Sabbath-

יְהוָה נַעֲשֶׂה׃ (4) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה לִשְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ (5) וַיִּשְׁלַח אֶת־נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים׃ (6) וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנֹת וַחֲצִי הַדָּם זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃ (7) וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־

Ewige geredet, wollen wir thun! (4) Und Mosche schrieb alle Worte des Ewigen auf, und machte sich früh auf am Morgen und bauete einen Altar unten am Berge, und zwölf Säulen, nach den zwölf Stämmen Israels. (5) Und er sandte die Jünglinge der Kinder Israel, und sie brachten Ganzopfer und opferten dem Ewigen Stiere zu Friedopfern. (6) Und Mosche nahm die Hälfte des Blutes, und that es in Becken; und die Hälfte des Blutes sprengte er auf den Altar. (7) Und nahm das Buch des Bundes und las es vor den Ohren des Volkes, und sie sprachen: Alles, was der Ewige geredet,

רש״י

נַח. וְשַׁבָּת וְכִבּוּד אָב וָאֵם, וּפָרָה אֲדוּמָּה, וְדִינִין שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם בְּמָרָה (מכילתא בפ׳ יתרו)׃ (4) ויכתוב משה. מִבְּרֵאשִׁית וְעַד מַתַּן תּוֹרָה וְכָתַב מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּמָרָה. (מכילתא)׃ וישכם בבקר. בַּחֲמִשָּׁה בְּסִיוָן׃ (5) את נערי. הַבְּכוֹרוֹת׃ (6) ויקח משה חצי הדם. מִי חִלְּקוֹ? מַלְאָךְ בָּא וְחִלְּקוֹ. (זבחים צ״ו)׃ בָּאַגָּנוֹת. שְׁתֵּי אַגָּנוֹת, אֶחָד לַחֲצִי דַם עוֹלָה וְאֶחָד לַחֲצִי דַם שְׁלָמִים לְהַזּוֹת אוֹתָם עַל הָעָם. וּמִכָּאן לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁנִּכְנְסוּ אֲבוֹתֵינוּ לַבְּרִית בְּמִילָה וּטְבִילָה וְהַזָּאַת דָּמִים שֶׁאֵין הַזָּאָה בְּלֹא טְבִילָה (כריתות י״ט)׃ (7) ספר הברית. מִבְּרֵאשִׁית וְעַד מַתַּן תּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ

Gesetze, Elternverehrung, die Vorschrift von Para Adumah und Belehrungen, die sie in Mara erhielten. (4) ויכתב משה Von בראשית bis zur Gesetzgebung, wie auch die Gebote, welche ihnen in Mara ertheilt wurden. וישכם בבקר d. i. am fünften in Siwan. (5) וישלח את נערי die Erstgeborenen. (6) חצי הדם Wer theilte es? ein Engel kam und theilte es. באגנות Zwei Becken, eins für die Hälfte des Blutes der Ganzopfer, und das andere für das Blut der Freudenopfer, um damit das Volk zu besprengen. Unsere Gelehrten entnahmen hieraus, daß unsere Voreltern in den Gottesbund eingingen, nachdem sie vorher sich hatten beschneiden lassen, ein Tauchbad (טבילה) genommen und die Blutbesprengung empfangen hatten (Talm. Keritot 9), denn ohne vorgenommenes Tauchbad konnte doch keine Besprengung stattfinden. (7) ספר הברית Von בראשית bis zur Gesetzgebung

דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע׃ (8) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ (9) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (10) וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר׃ (11) וְאֶל־אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיֶּחֱזוּ אֶת־

wollen wir thun und gehorchen. (8) Da nahm Mosche das Blut und sprengte es auf das Volk, und sprach: Siehe, das ist das Blut des Bundes, den der Ewige geschlossen mit euch auf alle diese Worte. (9) Dann stieg hinauf Mosche und Aharon, Nadab und Abihu und siebenzig von den Ältesten Israels. (10) Und sie schaueten den Gott Israels, und unter seinen Füßen war es, wie ein Werk von leuchtendem Saphir, und wie der Himmel selbst in seiner Reinheit. (11) Und an die Edeln der Kinder Israel legte er seine Hand nicht; und sie schaueten

רש״י

בְּמָרָה׃ (8) ויזרוק. עִנְיַן הַזָּאָה, וְתַרְגּוּמוֹ׃ וּזְרַק עַל מַדְבְּחָא לְכַפָּרָא עַל עַמָּא׃ (10) ויראו את אלהי ישראל נִסְתַּכְּלוּ וְהֵצִיצוּ וְנִתְחַיְּבוּ מִיתָה, אֶלָּא שֶׁלֹּא רָצָה הקב״ה לְעַרְבֵּב שִׂמְחַת הַתּוֹרָה וְהִמְתִּין לְנָדָב וַאֲבִיהוּא עַד יוֹם חֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן, וְלַזְּקֵנִים עַד וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאוֹנְנִים וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה׳ וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה בִּקְצִינִים שֶׁבַּמַּחֲנֶה׃ כמעשה לבנת הספיר. הִיא הָיְתָה לְפָנָיו בִּשְׁעַת הַשִּׁעְבּוּד לִזְכּוֹר צָרָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מְשׁוּעְבָּדִים בְּמַעֲשֵׂה לְבֵנִים. (סוטה י״ב)׃ וכעצם השמים לטוהר. מִשֶּׁנִּגְאֲלוּ, הָיָה אוֹר וְחֶדְוָה לְפָנָיו׃ וכעצם. כְּתַרְגּוּמוֹ. לְשׁוֹן מַרְאֶה׃ לטוהר. לְשׁוֹן בָּרוּר וְצָלוּל׃ (11) אצילי, הֵם נָדָב וַאֲבִיהוּא

und die Gebote, die ihnen in Mara ertheilt wurden: (8) ויזרק Er sprengte, Onk. er besprengte den Altar, zur Söhnung des Volkes. (10) ויראו את אלהי ישראל Sie schaueten und drangen mit den Blicken vermessen vor, und zogen sich die Todesstrafe zu. Gott aber, der die Gesetzesfreude nicht trüben wollte, wartete dem Nadab und Abihu, bis die Stiftshütte eingeweiht wurde, und den Ältesten, bis sich das Volk mißvergnügt zeigte, das göttl. Feuer entbrannte und einen Theil des Lagers verzehrte, Mos. 4, 11, 1, בקצה die Vornehmsten im Lager. כמעשה לבנת הספיר Wie ein glänzender Saphir, diese Erscheinung war vor ihm, als Israel in der Knechtschaft weilte, und Gott seiner eingedenk blieb, von der Lastarbeit der Bereitung von Ziegeln (לבנת) sie zu befreien. וכעצם השמים לטהר Wie die Farbe des Himmels, wenn er heiter ist; nach ihrer Erlösung nämlich war Lichtglanz und Wonne bei ihm! וכעצם Nach Onk. Farbe. לטהר rein und lauter. (11) ואל אצילי Darunter sind Nadab, Abihu und die Ältesten

הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃ (12) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וֶהְיֵה־שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת־לֻחֹת הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם׃ (13) וַיָּקָם מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתוֹ וַיַּעַל

Gott, dann aßen und tranken sie. (12) Und der Ewige sprach zu Mosche: Steige herauf zu mir auf den Berg, und bleibe daselbst, und ich werde dir geben die steinernen Tafeln mit der Weisung und dem Gebote, die ich geschrieben, sie zu unterweisen. (13) Da machte sich Mosche auf und Jehoschua, sein Diener, und Mosche

רש"י

והזקנים: לא שלח ידו. מכלל שהיו ראוים להשתלח בהם יד: ויחזו את האלהים. היו מסתכלין בו בלב גס מתוך אכילה ושתיה, כך מדרש תנחומא; ואנקלוס לא תרגם כן. אצילים לשון גדולים, כמו ומאציליה קראתיך (ישעיה מ"א). ויאצל מן הרוח (במדבר י"א). שש אמות אצילה (יחזקאל מ"א): (12) ויאמר ה' אל משה. לאחר מתן תורה: עלה אלי ההרה והיה שם. מ' ימים: את לוחות האבן והתורה והמצות אשר כתבתי להורותם. כל שש מאות ושלש עשרה מצות בכלל עשרת הדברות הן. ורבינו סעדיה פירש באזהרות שיסד לכל דבור ודבור מצות התלויות בו: (13) ויקם משה ויהושע משרתו. לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן? ואומר אני שהיה התלמיד מלוה לרב עד מקום הגבלת תחומי ההר שאינו רשאי לילך משם והלאה: ויעל משה לבדו אל הר האלהים ויהושע נטה שם אהלו,

zu verstehen. לא שלח ידו daraus ist zu schließen, daß sie damals schon strafbar waren, s. V. 10. ויחזו Sie schauten übermüthig auf ihn, während sie aßen und tranken. So der Tanchuma, Onk. hat es nicht so übersetzt, sondern: Sie sahen die Erhabenheit Gottes und freuten sich, daß ihre Opfer gnädig angenommen wurden, als hätten sie gegessen und getrunken. אצילי heißt Vornehme, ähnl. Jes. 31, 9 ומאציליה קראתיך von ihren Vornehmsten berief ich dich. (12) ויאמר ה' אל משה Nach erfolgter Offenbarung. עלה אלי ההרה והיה שם Verbleibe daselbst vierzig Tage. את לחת האבן die Lehre sammt den Geboten, die ich darauf geschrieben, um sie weiter zu lehren. Überhaupt sind alle 613 Gebote in den Zehn-Geboten enthalten. R. Saadja Gaon hat in seinen „Asharot" dargelegt, daß sämmtliche Gebote in den Zehn-Geboten inbegriffen sind. (13) ויקם משה ויהושע Ich begreife es nicht, wozu Jehoschua erwähnt wird; ich denke aber, der Schüler begleitete den Lehrer bis an die Abgrenzung des Berges, von wo ab man nicht weiter gehen durfte; von dort stieg Mosche allein den Berg hinan, Jehoschua aber schlug daselbst sein Zelt auf und verweilte die vierzig Tage dort, denn so

מֹשֶׁה אֶל־הַר הָאֱלֹהִים׃ (14) וְאֶל־
הַזְּקֵנִים אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ בָזֶה עַד אֲשֶׁר־
נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחוּר עִמָּכֶם
מִי־בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם׃ (15) וַיַּעַל
מֹשֶׁה אֶל־הָהָר וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־הָהָר׃
מפטיר (16) וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד־יְהוָה עַל־הַר
סִינַי וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן שֵׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא
אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן׃

stieg auf den Berg Gottes. (14) Und zu den Aeltesten sprach er: Wartet auf uns hier, bis daß wir zurückkehren zu euch; und siehe, Aharon und Chur sind bei euch, wer Rechtssachen hat, der trete hin zu ihnen. (15) Also stieg Mosche auf den Berg, und das Gewölk bedeckte den Berg. (16) Die Herrlichkeit des Ewigen ruhete nämlich auf dem Berge Sinai, und das Gewölk bedeckte diesen sechs Tage lang. Und er rief dem Mosche am siebenten Tage aus

רש״י

וְנִתְעַכֵּב שָׁם כָּל מ׳ יוֹם, שֶׁכֵּן מָצִינוּ כְּשֶׁיָּרַד מֹשֶׁה׃ וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה, לָמַדְנוּ, שֶׁלֹּא הָיָה יְהוֹשֻׁעַ עִמָּהֶם׃ (14) ואל הזקנים אמר. בְּצֵאתוֹ מִן הַמַּחֲנֶה׃ שבו לנו בזה. וְהִתְעַכְּבוּ כַּאן עִם שְׁאַר הָעָם בַּמַּחֲנֶה לִהְיוֹת נְכוֹנִים לִשְׁפּוֹט לְכָל אִישׁ רִיבוֹ׃ חור. בְּנָהּ שֶׁל מִרְיָם הָיָה, וְאָבִיו כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקַּח לוֹ כָלֵב אֶת אֶפְרָת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר (ד״ה א׳ ב׳) אֶפְרָת זוֹ מִרְיָם, כִּדְאִיתָא בְּסוֹטָה׃ מי בעל דברים. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ דִין׃ (16) ויכסו הענן. רַבּוֹתֵינוּ חוֹלְקִין בַּדָּבָר (יומא ד׳). יֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים, אֵלּוּ שִׁשָּׁה יָמִים שֶׁמֵּר״ח (עַד עֲצֶרֶת יוֹם מַתַּן תּוֹרָה רש״י יָשָׁן)׃ ויכסהו הענן. לָהָר׃ ויקרא אל משה ביום השביעי. לוֹמַר עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וּמֹשֶׁה וְכָל יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים: אֶלָּא שֶׁחָלַק הַכָּתוּב כָּבוֹד לְמֹשֶׁה (יומא שם) וְיֵ״א וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן לְמֹשֶׁה ו׳ יָמִים לְאַחַר עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וְהֵם הָיוּ בִּתְחִלַּת מ׳ יוֹם שֶׁעָלָה מֹשֶׁה לְקַבֵּל לוּחוֹת,

finden wir's; als Mosche herunter kam heißt es M. 2, 32, 17: Jehoschua hörte das Volk lärmen, dies beweist, daß er nicht bei ihnen war. (14) ואל הזקנים אמר als er das Lager verließ. שבו לכם בזה Verweilt hier mit dem übrigen Volke im Lager dienstbereit, Jedem seinen Rechtsstreit zu schlichten. חור war der Sohn von Mirjam, sein Vater Kaleb, der Sohn Jefuni's, denn es heißt Chron. 1, 2, 19: Kaleb nahm Efrath, und sie gebahr ihm Chur. אפרת d. i. Mirjam, so Sota 11. מי בעל דברים Wer eine Rechtssache hat. (16) ויכסהו הענן ששת ימים Die Gelehrten, Joma 4 sind hierin verschiedener Meinung, einige glauben, es wären dies die sechs Tage vom Anfange des Monats Siwan, bis zum Tage der Gesetzgebung gewesen. ויכסהו הענן die Wolke bedeckte den Berg. ויקרא אל משה ביום השביעי Um die Zehn-Gebote zu verkündigen. Mosche und die Kinder Israels standen dort,

(17) וּמַרְאֵה כְּבוֹד יְהוָה כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (18) וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה׃

פ פ פ

כה (1) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר (2) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

dem Gewölk. (17) Und die Erscheinung der Herrlichkeit des Ewigen war wie verzehrendes Feuer auf der Spitze des Berges, vor den Augen der Kinder Israel. (18) So ging Mosche hinein in das Gewölk und stieg auf den Berg; und Mosche war auf dem Berge vierzig Tage und vierzig Nächte.

25. (1) Und der Ewige redete zu Mosche, und sprach: (2) Rede zu den Kindern Israel,

רש״י

וְלִמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַנִּכְנָס לְמַחֲנֶה שְׁכִינָה טָעוּן פְּרִישָׁה שִׁשָּׁה יָמִים׃ (18) בתוך הענן. עָנָן זֶה כְּמִין עָשָׁן הוּא וְעָשָׂה לוֹ הקב״ה לְמשֶׁה שְׁבִיל בְּתוֹכוֹ (יומא שם)׃

חסלת פרשת משפטים׃

כה (2) ויקחו לי תרומה. לִי. לִשְׁמִי׃ תרומה. הַפְרָשָׁה. יַפְרִישׁוּ לִי מִמְּמוֹנָם נְדָבָה׃ ידבנו לבו. לָשׁוֹן נְדָבָה. וְהוּא לָשׁוֹן רָצוֹן טוֹב פיישנ״ט בלע״ז׃ Apaisement, ל״ו מפייטמנ״ט, מייגענטליך בעזענפטיגונג היפר: זמנפט ווקהלמענר מיוד תקחו את תרומתי. אָ״ר. שְׁלֹשָׁה תְּרוּמוֹת אֲמוּרוֹת כָּאן. אַחַת תְּרוּמַת בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת שֶׁנַּעֲשׂוּ מֵהֶם הָאֲדָנִים. כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּאֵלֶּה פְקוּדֵי. וְאַחַת תְּרוּמַת הַמִּזְבֵּחַ. בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת לְקוּפּוֹת לִקְנוֹת מֵהֶן קָרְבָּנוֹת צִבּוּר וְאַחַת תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן. נִדְבַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד. י״ג דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בְּעִנְיָן כּוּלָּם הוּצְרְכוּ לִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן אוֹ לְבִגְדֵי כְהוּנָּה

Mosche wird von der Schrift dadurch geehrt, daß sie seinen Namen allein erwähnt; die Andern behaupten dagegen, die Wolke bedeckte den Mosche sechs Tage nach Ertheilung der Zehn-Gebote, dies geschah zu Anfang der 40 Tage, an welchen Mosche hinaufgestiegen war, die Gesetztafeln in Empfang zu nehmen. Dies lehrt, wer sich der Herrlichkeit Gottes nähern will, der muß sich sechs Tage von weltlichen Angelegenheiten abgesondert halten. (18) בתוך הענן Die Wolke war wie ein Rauch, Gott bahnte ihm aber den Weg durch dieselbe.

25. (2) ויקחו לי תרומה Zu Ehren meines Namens. תרומה eine Hebe, sie sollen mir von ihrem Vermögen eine freiwillige Spende absondern. ידבנו לבו ähnlich wie נדבה, d. h. dem es sein Herz eingeben wird. תקחו את תרומתי Unsere Lehrer bemerken: Dreierlei תרומות sind hier vorgeschrieben, eine für jeden Kopf ein Beka, wovon die Füße und Haken zum Heiligthum gemacht wurden, s. weiter 38, 46—31; eine

וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי׃ (3) וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃ (3) וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃ (5) וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים׃

daß sie mir eine Hebe aufnehmen; von jedem, den sein Herz freiwillig dazu treibt, sollt ihr meine Hebe aufnehmen. (3) Und dies ist die Hebe, die ihr von ihnen nehmen sollt: Gold und Silber und Kupfer. (4) Und purpurblaue und karmesinfarbige Wolle, und Byssus und Ziegenhaare. (5) Und rothfärbige Widderfälle und Tachaschfelle und Akazienholz.

רש״י

כְּשֶׁתְּדַקְדֵּק בָּהֶם: (3) זהב וכסף ונחשת וגו׳. כֻּלָּם בָּאוּ בִּנְדָבָה אִישׁ אִישׁ מַה שֶּׁנְּדָבוֹ לִבּוֹ חוּץ מִן הַכֶּסֶף שֶׁבָּא בְּשָׁוֶה מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל לְכָל אֶחָד וְלֹא מָצִינוּ בְּכָל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהֻצְרַךְ שָׁם כֶּסֶף יוֹתֵר שֶׁנֶּאֱמַר: וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה וגו׳ (שמות ל״ח). בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת וגו׳ וּשְׁאָר הַכֶּסֶף הַבָּא שָׁם בִּנְדָבָה עֲשָׂאוּהוּ לִכְלֵי שָׁרֵת: (4) תכלת. צֶמֶר צָבוּעַ בְּדַם חִלָּזוֹן וְצִבְעוֹ יָרוֹק (מנחות מ״ד יבמות ד׳): וארגמן. צֶמֶר צָבוּעַ מִמִּין צֶבַע שֶׁשְּׁמוֹ אַרְגָּמָן: ושש. הוּא פִּשְׁתָּן: ועזים. נוֹצָה שֶׁל עִזִּים, לְכָךְ תַּ״א: וּמַעֲזֵי, הַבָּא מִן הָעִזִּים, וְלֹא עִזִּים עַצְמָם, שֶׁתַּרְגּוּם שֶׁל עִזִּים עִזַּיָּא: (5) מאדמים. צְבוּעוֹת הָיוּ אָדוֹם לְאַחַר עִבּוּדָן: תחשים. מִין חַיָּה, וְלֹא הָיְתָה אֶלָּא לְשָׁעָה, וְהַרְבֵּה גְּוָנִים הָיוּ לָהּ, לְכָךְ מְתַרְגֵּם סַסְגּוֹנָא שֶׁשָּׂשׁ וּמִתְפָּאֵר בִּגְוָנִין שֶׁלּוֹ. (שבת כ״ח): ועצי שטים. וּמֵאַיִן הָיוּ לָהֶם בַּמִּדְבָּר? פֵּרֵשׁ רַבִּי

andere, als Altar-Hebe, gleichfalls ein Beka für jeden Kopf, von welcher Sammlung man die Gemeindeopfer anschaffte; und eine dritte für die Stiftshütte, die jedem Einzelnen frei gestellte Spende. Dreizehn Anordnungen finden sich hier, welche — wenn man genau nachliest — alle zur Herstellung der Stiftshütte, so wie zu den Priesterkleidern gebraucht werden. (3) זהב וכסף ונחושת Dies alles kam von freiwilligen Spenden, nach eigenem Bemessen. Das Silber ausgenommen, welches von Jedem in gleichem Werthe entrichtet wurde, nämlich für die Person ein halber Schekel. Wir finden nicht, daß man bei der ganzen Arbeit der Stiftshütte mehr Silber gebraucht hätte, denn es heißt, weiter 38, 25: das Silber von den Musterungen der Gemeinde usw. ein Beka für den Kopf . . .: das übrige Silber, welches durch freiwillige Spenden einlief, wurde zu den Dienstgeräten verwendet. (4) ותכלת Wolle gefärbt mit dem Blute einer Muschelschnecke, חלזון genannt, das eine himmelblaue Farbe gab. ארגמן Wolle, mit einer Farbe gefärbt. ארגמן Purpur genannt. ושש Flachs. ועזים Ziegenhaare, daher übers. Onk. ומעזי etwas, was von Ziegen genommen wird, aber nicht die Ziegen selbst; denn Ziegen übers. Onk. עיזא. (5) מאדמים Nach der

(6) שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ (7) אַבְנֵי שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן׃ (8) וְעָשׂוּ לִי

(6) Oel zur Beleuchtung, Gewürze zum Salböl und zum Räucherwerk von Spezereien. (7) Schohamsteine und Steine zum Einsatz für das Ephod und den Bnustschmuck. (8) Und sie sollen mir

רש״י

תַּנְחוּמָא׃ יַעֲקֹב אָבִינוּ צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר, וְהֵבִיא אֲרָזִים לְמִצְרַיִם וּנְטָעָם וְצִוָּה לְבָנָיו לִיטְּלָם עִמָּהֶם כְּשֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם׃ (6) שמן למאור. שֶׁמֶן זַיִת זָךְ לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד׃ בשמים לשמן המשחה. שֶׁנַּעֲשָׂה לִמְשׁוֹחַ כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּשְׁכָּן לְקַדְּשׁוֹ וְהוּצְרְכוּ לוֹ בְּשָׂמִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּכִי תִשָּׂא׃ ולקטורת הסמים. שֶׁהָיוּ מַקְטִירִין בְּכָל עֶרֶב וָבֹקֶר, כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּוְאַתָּה תְּצַוֶּה, וְלָשׁוֹן קְטֹרֶת הַעֲלָאַת קִיטוֹר וְתִמְרַת עָשָׁן׃ (7) אבני שהם. שְׁתַּיִם הוּצְרְכוּ שָׁם לְצוֹרֶךְ הָאֵיפוֹד הָאָמוּר בְּוְאַתָּה תְּצַוֶּה׃ מלואים. עַל שֵׁם שֶׁעוֹשִׂין לָהֶם בְּזָהָב מוֹשַׁב כְּמִין גּוּמָא, וְנוֹתְנִין הָאֶבֶן שָׁם לְמַלְּאוֹת הַגּוּמָא, קְרוּיִם אַבְנֵי מִלּוּאִים, וּמְקוֹם הַמּוֹשָׁב קָרוּי מִשְׁבֶּצֶת׃ לאפוד ולחשן. אַבְנֵי הַשֹּׁהַם לָאֵפוֹד וְאַבְנֵי הַמִּלֻּאִים לַחֹשֶׁן, וְחֹשֶׁן וְאֵפוֹד מְפוֹרָשִׁים בְּוְאַתָּה תְּצַוֶּה וְהֵם מִינֵי תַּכְשִׁיט׃ (8) ועשו לי מקדש. וְעָשׂוּ לִשְׁמִי בֵּית קְדוּשָּׁה׃

Bearbeitung wurden sie roth gefärbt. תחשים Eine Thiergattung, welche nur damals vorfindlich war; sie hatte viele Farben, daher Onkel. ססגונא = שש es freuet sich und stolziert mit den Farben. עצי שטים גונא. Woher hatten sie solches in der Wüste? R. Tanchuma erklärt dies also: Unser Urahn Jakob sah durch göttl. Eingebung, daß Israel in der Wüste eine Stiftshütte bauen wird, deshalb brachte er Zedern nach Egypten, pflanzte sie dort an, und befahl seinen Kindern, sie mit zu führen, wenn sie aus Egypten ziehen werden. (6) שמן למאור Oel zum Leuchten, reines Olivenoel, um ein ständiges Licht zu unterhalten. בשמים לשמן המשחה Das bestimmt wurde, die Geräte und die Stiftshütte damit zu salben und zu heiligen, wovon ausführlich im Abschnitte כי תשא die Rede ist. ולקטרת הסמים wovon man jeden Abend und Morgen räucherte. s. פ׳ תצוה, קטרת bedeutet das Aufsteigen des Dampfes und der Rächersäule. (7) אבני שהם Man brauchte deren zwei für den Efod s. תצוה. מלואים Weil man sie in Gold einsetze, welches eine Höhlung hatte, die die Steine ausfüllten, daher werden sie מלואים Füllsteine genannt, und der Ort, wo sie eingefaßt wurden, heißt משובצת. לאפוד ולחושן zum Obermantel und zum Brustschilde. Die Schoham-Steine für den Efod und die Füllsteine für den Choschen, Efod und Choschen waren Prachtgewänder. (8) ועשו לי מקדש Sie sollen zur Verehrung meines Namens ein Haus der Heiligkeit er-

מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם׃ (19) כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֵת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ׃ ס (10) וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ (11) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר

machen ein Heiligthum, daß ich wohne in ihrer Mitte. (9) Ganz so, wie ich dir zeige das Musterbild der Wohnung und das Musterbild aller ihrer Geräthe, also sollt ihr es machen. (10) Und sollen machen eine Lade von Akazienholz, zwei und eine halbe Elle sei ihre Länge, und eine und eine halbe Elle ihre Breite, und eine und eine halbe Elle ihre Höhe. (11) Und du sollst sie überziehen mit reinem Golde, von innen und von außen sollst du sie überziehen; und mache an ihr oben einen goldnen

רש"י

(9) ככל אשר אני מראה אותך. כָּאן אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן (מנחות כ"ט) הַמִּקְרָא הַזֶּה מְחוּבָּר לַמִּקְרָא שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ, וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ׃ וכן תעשו. לְדוֹרוֹת. (סנהדרין ט"ז שבועות י"ד) אִם יֹאבַד אֶחָד מִן הַכֵּלִים אוֹ כְּשֶׁתַּעֲשׂוּ לִי כְּלֵי בֵּית עוֹלָמִים, כְּגוֹן שֻׁלְחָנוֹת וּמְנוֹרוֹת וְכִיּוֹרוֹת וּמְכוֹנוֹת שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, כְּתַבְנִית אֵלּוּ תַּעֲשׂוּ אוֹתָם (תוספתא שבת צ"ח), וְאִם לֹא הָיָה הַמִּקְרָא מְחוּבָּר לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ לֹא הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב וְכֵן תַּעֲשׂוּ, אֶלָּא כֵּן תַּעֲשׂוּ וְהָיָה מְדַבֵּר עַל עֲשִׂיַּת אֹהֶל מוֹעֵד וְכֵלָיו (10 ועשו ארון. כְּמִין אֲרוֹנוֹת שֶׁעוֹשִׂים בְּלֹא רַגְלַיִם עֲשׂוּיִם כְּמִין אַרְגָּז שֶׁקּוֹרִין אישקרין בלע"ז׃ *Escrin*, Eerin, (מיין סווקקפסטכען) יוֹשֵׁב עַל שׁוּלָיו׃ (11) מבית ומחוץ תצפנו. שְׁלֹשָׁה אֲרוֹנוֹת עָשָׂה בְּצַלְאֵל, שְׁנַיִם שֶׁל זָהָב וְאֶחָד שֶׁל עֵץ, אַרְבַּע כְּתָלִים

richten. (9) ככל אשר אני מראה אותך So wie ich dier hier im Bilde zeige, das Modell der Wohnung. Diese Stelle steht mit der obigen verbunden, und heißt: Sie sollen mir ein Heiligthum machen, so wie ich dir im Bilde zeige. וכן תעשו Wenn in Zukunft eines der Geräte abhanden kommen sollte, oder wenn ihr mir die Geräte für den stabilen Tempel machen werdet, wie Tische, Leuchter, Handkannen, Gestelle, wie sie auch Salomo machte, so sollen sie diese Gestalt haben. Wäre dieser Vers nicht mit dem frühern verbunden, so hätte es hier nicht heißen dürfen וכן תעשו, sondern כן תעשו, was sich dann auf das Verfertigen des Stiftszeltes und dessen Einrichtung bezogen hätte. (10) ועשו ארון Wie Schreine, die ohne Füße gemacht werden, und die auf ihrem untern Rande ruhen. (11) מבית ומחוץ תצפנו Drei Schreine machte Bezalel, zwei aus Gold und einen aus Holz, vier Wände und einen Boden für jeden, und oben waren sie offen. Er gab die hölzerne Lade in die goldene und die andere goldene iu die

זהב סביב׃ (12) וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית׃ (13) וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב׃ (14) וְהֵבֵאתָ

Kranz ringsum. (12) Und gieße dazu vier goldene Ringe, und setze sie an ihre vier Ecken; nämlich zwei Ringe auf ihrer einen Seite, und zwei Ringen auf ihrer andern Seite. (13) Und mache Stangen von Akazienholz, und überziehe sie mit Gold. (14) Und bringe

רש״י

ושולים לכל אחד ופתוחים מלמעלה נתן של עץ בתוך של זהב ושל זהב בתוך של עץ וחפה שפתו העליונה בזהב, נמצא מצופה מבית ומחוץ (תנחומא שיר רבה יומא ע״ב): זר זהב. כמין כתר מוקף לו סביב למעלה משפתו. שעשה הארון החיצון גבוה מן הפנימי עד שעלה למול עובי הכפורת ולמעלה הימנו משהו. וכשהכפורת שוכב על עובי הכתלים עולה הזר למעלה מכל עובי הכפרת כל שהוא והוא סימן לכתר תורה: (12) ויצקת. לשון התכה כתרגומו: פעמותיו. כתרגומו זויתיה. ובזויות העליונות סמוך לכפרת היו נותנים שתים מכאן ושתים מכאן לרחבו של ארון, והבדים נתונים בהם. וארכו של ארון מפסיק בין הבדים אמתים וחצי בין בד לבד, שיהיו שני בני אדם הנושאין את הארון מהלכין ביניהם, וכן מפורש במנחות בפ׳ שתי הלחם: ושני טבעות על צלעו האחת. הן הן ד׳ טבעות שבתחלת המקרא. ופירש לך היכן היו, והוי״ו זו יתירה היא׳ ופתרונו. כמו שתי טבעות ויש לך לישבה כן: ושתי מן הטבעות האלו על צלעו האחת: צלעו. צדו: (13) בדי. מוטות.

hölzerne, und die obere Enden bedeckte er mit Gold, sie war also von innen und außen mit Gold überzogen. זר זהב Mit einer Art Krone war sie an der Spitze umgeben. Die äußere Lade war etwas höher als die innere, sodaß sie gegen die Dicke des Deckels etwas hervorstand; wenn nun der Deckel auf der Dicke der Wände ruhte, erhob sich die Krone über den ganzen Umfang des Deckels; diese diente zum Sinnbild der Thora-Krone. (12) ויצקת Du sollst gießen. פעמיתיו Onk: ihre Ecken. Von diesen Ringen waren an den obern Seiten, nahe an dem Deckel, auf jeder Seite zwei angebracht, an diesen waren die Stangen befestigt, zwischen denen sich die lange Seite der Lade befand, zwei und ein halb Ellen von einander gesondert, so daß die zwei Träger der Bundeslade dazwischen Raum hatten. Talm. Menach. 98. ושתי טבעות על צלעו הא׳ das sind jene vier Ringe, die oben erwähnt sind, nun wird erklärt, wo sie angebracht wurden, das ו von ושתי ist überflüssig, als stünde nur שתי טבעות zwei, d. i. von diesen Ringen kommen auf einer Seite. צלעו Seine Seite. (13)

אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם׃ (15) בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֻרוּ מִמֶּנּוּ׃ (17) וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃ שני (17) וְעָשִׂיתָ כַפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ׃ (18) וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת

die Stangen in die Ringe an die Seiten der Lade, um die Lade zu tragen mit denselben. (15) In den Ringen der Lade sollen die Stangen bleiben; sie sollen nicht von ihr wegkommen. (16) Und lege in die Lade das Zeugnis, das ich dir geben werde. (17) Und mache einen Deckel von reinem Golde, zwei und eine halbe Elle sei seine Länge, und eine und eine halbe Elle seine Breite. (18) Und mache zwei Kerubim von Gold; getriebener Arbeit sollst du sie machen, an den beiden Enden

רש״י

(15) לא יסורו ממנו. לעולם. (יומא שם)׃ (16) ונתת אל הארון. כמו בארון׃ העדות. התורה שהיא לעדות ביני וביניכם שצויתי אתכם מצוות הכתובות בה׃ (17) כפרת. כסוי על הארון שהוא פתוח מלמעלה ומניחו עליו כמין דף׃ אמתים וחצי ארכה. כארכו של ארון, ורחבה ברחבו של ארון, ומונחת על עובי הכותלים ארבעתם, ואף על פי שלא נתן שיעור לעוביה, פירשו רבותינו שהיה עוביה טפח (סוכה ה׳)׃ (18) כרובים. דמות פרצוף תינוק להם׃ מקשה תעשה. שלא תעשה בפני עצמם ותחברם בראשי הכפרת לאחר עשייתם כמעשה צורפים שקורין שולדרי״ץ בלע״ז Sondure מיט Sondatura *Soulderiz* (דיא ווטהונג) אלא הטיל זהב הרבה בתחלת עשיית הכפרת והכה בפטיש ובקורנס באמצע וראשין בולטין למעלה וצייר הכרובים בבליטת קצותיו׃ מקשה. בטדי״ץ בלע״ז׃ Battu (געשלאגען) *Battiz* du battu, (געשלאגען גמוד, גמוד מין פלאטטען),

בדי Trag-Stangen. (15) לא יסורו ממנו sollen niemals weggenommen werden. (16) אל הארון wie בארון. העדת Die Thora, welche zum Zeugen zwischen mir und euch dient, daß ich euch befahl, die darin enthaltenen Gebote zu beobachten. (17) כפרת Ein Deckel, welcher auf der Lade lag; die Lade war oben offen, worauf der Deckel wie ein Brett lag. אמתים וחצי ארכה Der Deckel war so lang und so breit wie die Lade, und lag auf die Dicke der vier Wände; obgleich hier nicht bestimmt wird, wie stark der Deckel war, so wird Talm. Suka 5 erklärt, daß er eine Handbreit stark war. (18) כרובים Sie hatten die Gestalt eines Kindes. מקשה תעשה Von getriebener Arbeit. Nicht einzeln sollen diese gemacht und dann zusammengefügt werden auf den Deckel, wie es die Goldschmiede machen, sondern man muß hinreichendes Gold nehmen und es mit dem Hammer solange bearbeiten, bis die Form der

16

הַכַּפֹּֽרֶת׃ (19) וַעֲשֵׂה כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָֽיו׃ (20) וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִֽים׃ (21) וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְמָעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־

des Deckels. (19) Mache nämlich einen Kerub am Ende von dieser Seite, und einen Kerub am Ende von jener Seite; aus dem Deckel machet die Kerubim an seinen beiden Enden. (20) Und es sollen die Kerubim die Flügel ausbreiten nach oben, überdeckend mit ihren Flügeln den Deckel, und ihre Gesichter eines zum andern gewandt; gegen den Deckel zu seien die Gesichter der Kerubim. (21) Und lege den Deckel auf die Lade oben darauf, und in

רש״י

כְּמוֹ דָּא לְדָא נָקְשָׁן (דניאל ה'): קצות הכפרת. רָאשֵׁי הַכַּפֹּרֶת: (19) ועשה כרוב אחד מקצה. שֶׁלֹּא תֹאמַר, שְׁנַיִם כְּרוּבִים לְכָל קָצֶה וְקָצֶה לְכָךְ הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ: כְּרוּב אֶחָד מִקָּצֶה מִזֶּה מִן הַכַּפֹּרֶת עַצְמָהּ תַּעֲשׂוּ אֶת הַכְּרוּבִים, זֶהוּ פֵּירוּשׁ שֶׁל מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אוֹתָם שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂם בִּפְנֵי עַצְמָם וּתְחַבְּרֵם לַכַּפֹּרֶת: (20) פורשי כנפים. שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה כַּנְפֵיהֶם שׁוֹכְבִים אֶלָּא פְּרוּשִׂים וּגְבוֹהִים לְמַעְלָה אֵצֶל רָאשֵׁיהֶם שֶׁיְּהֵא י' טְפָחִים בֶּחָלָל שֶׁבֵּין הַכְּנָפַיִם לַכַּפֹּרֶת כִּדְאִיתָא בְּסוּכָּה (דף ה'): (21) ואל הארן תתן את העדות. לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה נִכְפַּל? שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: וְנָתַתָּ אֶל הָאָרֹן אֶת הָעֵדֻת, וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבָּא לְלַמֵּד שֶׁבְּעוֹדוֹ אָרוֹן לְבַדּוֹ בְּלֹא כַפֹּרֶת יִתֵּן תְּחִלָּה הָעֵדוּת לְתוֹכוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן הַכַּפֹּרֶת עָלָיו, וְכֵן מָצִינוּ, כְּשֶׁהֵקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן נֶאֱמַר: וַיִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת אֶל הָאָרוֹן, וְאַחַר כָּךְ, וַיָּשֶׂם

Cherubim kunstgerecht hergestellt ist. מקשה wie Dan. 5, 6: דא לדא נקשן sie schlugen an einander. קצות הכפורת die Enden des Deckels. (19) כרוב אחד מקצה Daß man nicht etwa glaube, für jede Seite zwei Cherubim, deshalb heißt es nur ein Cherub an jeder Seite. מן הכפורת aus dem Deckel selbst sollen die Cherubim herausgearbeitet werden, das ist die Bedeutung von מקשה, nicht gesondert sollen sie gemacht, um dann am Deckel angefügt zu werden. (20) פרשי כנפים Die Flügel dürfen nicht liegen, sondern müssen ausgebreitet sein und gegen den Kopf so hoch stehen, daß ein Raum von zehn Handbreiten zwischen ihnen und dem Deckel bleiben muß. (21) ואל הארן תתן את העדות Ich weiß nicht, wozu dies doppelt steht, es heißt ja schon V. 16: Und lege das Zeugniß in die Lade, vielleicht will es anzeigen, daß man erst das Zeugniß hineingeben und dann den Deckel darüber legen soll; so finden wir auch, als er das Zeltheiligthum errichtete, heißt es Kap. 40, 20: Er legte das Zeugniß in die Lade, dann erst setzte er den Deckel auf

הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃ (22) וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־אֲרוֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ

(23) וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃

die Lade lege das Zeugniß, das ich dir geben werde. (22) Und ich werde mich daselbst zu dir verfügen, und mit dir reden vom Deckel herab, zwischen den beiden Kerubim hervor, die auf der Lade des Zeugnisses. Alles, was ich dir gebieten werde an die Kinder Israel. (23) Und mache einen Tisch von Akazienholz, zwei Ellen sei seine Länge, und eine Elle seine Breite, end eine und eine halbe Elle

רש״י

אֶת הַכַּפֹּרֶת עַל הָאָרוֹן מִלְמַעְלָה. (שמות מ׳)׃ (22) ונודעתי. כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לְךָ לְדַבֵּר עִמְּךָ אותו: מָקוֹם אֶקְבַּע לְמוֹעֵד שֶׁאָבֹא שָׁם לְדַבֵּר אֵלֶיךָ׃ ודברתי אתך מעל הכפרת. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר׃ וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר (ויקרא א׳) זֶה הַמִּשְׁכָּן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת נִמְצְאוּ שְׁנֵי כְתוּבִים מַכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה? בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם׃ וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת וְגוֹ׳ (במדבר ז׳) מֹשֶׁה הָיָה נִכְנָס לַמִּשְׁכָּן, וְכֵיוָן שֶׁבָּא בְתוֹךְ הַפֶּתַח קוֹל יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם לְבֵין הַכְּרוּבִים וּמִשָּׁם יוֹצֵא וְנִשְׁמַע לְמֹשֶׁה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ ואת כל אשר אצוה אתך אל בני ישראל. הֲרֵי וָי״ו יְתֵרָה וּטְפֵלָה, וְכָמוֹהָ הַרְבֵּה בַּמִּקְרָא, וְכֹה תִּפָּתֵר׃ וְאֵת אֲשֶׁר אֲדַבֵּר עִמְּךָ שָׁם אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא׃ (23) קומתו. גֹּבַהּ רַגְלָיו עִם עֳבִי

dieselbe. (22) ונועדתי לך Wenn ich die Zeit festsetzen werde, wann ich mit dir reden will, so wird dieser Ort dazu dienen. ודברתו אתך מעל הכפורת An einer anderen Stelle heißt es wieder: Gott redete mit ihm aus dem StiftszelteM. 3, 1, das wäre außerhalb des Vorhanges? diese zwei sich widersprechenden Stellen müssen nun durch eine dritte, Aufschluß gebende ihre Lösung finden; diese ist M. 4, 7, 89: Wenn Mosche in das Stiftszelt kam, hörte er die Stimme zu ihm redend von dem Deckel herab; Mosche ging nämlich in die Wohnung und sobald er in die Thüre des Stiftszeltes eintrat, hörte er die Stimme von den Cherubim, und von da ging sie aus und war in der Stifts- hütte vernehmbar. ואת כל אשר אצוה Dies ו ist überflüssig, wie viele dergl. der Sinn ist: Und alles, was ich mit dir dort reden werde, betrifft nur Aufträge an Israel. (23) קומתו Die Höhe der Füße sammt der Dicke des

16*

(24) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לּוֹ
זֵר זָהָב סָבִיב׃ (25) וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִסְגֶּרֶת
טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ
סָבִיב׃ (26) וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת
זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע
הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו׃ (17) לְעֻמַּת
הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיןָ הַטַּבָּעֹת לְבָתִּים לְבַדִּים
לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ (28) וְעָשִׂיתָ אֶת־
הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב

seine Höhe. (24) Und überziehe ihn mit reinem Golde, und mache daran einen goldenen Kranz ringsum. (25) Mache nämlich daran eine Leiste von Handbreite ringsum, und machst einen goldnen Kranz an diese Leiste ringsum. (26) Und mache daran vier goldne Ringe, und setze die Ringe an die vier Ecken seiner vier Füße. (27) Nahe bei der Leiste sollen die Ringe sein, zu Behältern für die Stangen, um den Tisch zu tragen. (28) Und mache die Stangen von Akazienholz, und überziehe sie mit Gold, und

רש״י

הַשֻּׁלְחָן (פסחים ק״ט׃ (24) זר זהב. סִימָן. לְכֶתֶר מַלְכוּת שֶׁהַשֻּׁלְחָן שָׁם עוֹשֶׁר וּגְדוּלָּה, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים שֻׁלְחַן מְלָכִים׃ (25) מסגרת. כְּתַרְגּוּמוֹ גְּדַנְפָּא, וְנֶחְלְקוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בַּדָּבָר. י״א לְמַעְלָה הָיְתָה סָבִיב לַשּׁוּלְחָן כְּמוֹ לְבִזְבְּזִין שֶׁבִּשְׂפַת שֻׁלְחַן שָׂרִים; וְי״א לְמַטָּה הָיְתָה תְּקוּעָה מֵרֶגֶל לְרֶגֶל בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַשּׁוּלְחָן וְדַף הַשּׁוּלְחָן שׁוֹכֵב עַל אוֹתָהּ מִסְגֶּרֶת׃ ועשית זר זהב למסגרתו. הוּא זֵר הָאָמוּר לְמַעְלָה, וּפֵי׳ לְךָ כַּאן שֶׁעַל הַמִּסְגֶּרֶת הָיְתָה׃ (27) לעמת המסגרת תהיין הטבעות. בְּרַגְלַיִם תְּקוּעוֹת כְּנֶגֶד רָאשֵׁי הַמִּסְגֶּרֶת׃ לבתים לבדים. אוֹתָן טַבָּעוֹת יִהְיוּ בָּתִּים לְהַכְנִס בָּהֶן הַבַּדִּים׃ לבתים. לְצוֹרֶךְ בָּתִּים׃ לבדים. כְּתַרְגּוּמוֹ׃ אַתְרָא לַאֲרִיחַיָּא׃ (28) ונשא בם לָשׁוֹן נִפְעַל יִהְיֶה נִשָּׂא בָּם אֶת

Tisches. (24) זר זהב Ein Sinnbild der Königskrone, denn Tafel deutet auf Reichthum und Größe hin, wie man sagt, eine königliche Tafel. (25) מסגרת Onk. übers. es mit גדנפא einem Rand, hierin sind die isr. Weisen nicht einig, nach Einigen war es eine Leisten oben, wie an den Tischen der Vornehmen, nach Andern war dies unten von einem Fuße zum andern an den vier Seiten des Tisches befestigt, worauf die Tischplatte lag. זר זהב למסגרתו d. i. der vorerwähnte Kranz; hier wird dargethan, daß er sich auf dem Rande befand. (27) לעמת המסגרת Die Ringe sollen unterhalb des Randes an den Füßen gegen die Enden desselben befestigt sein. לבתים לבדים diese Ringen sollen Gehäuse sein für die Stangen. לבתים Zum Behufe der Stangen. לבדים Nach Onkel. zum Platz für die Stangen. (28) ונשא

וְנִשָּׂא־בָם אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ (29) וְעָשִׂיתָ קְּעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וּקְשׂוֹתָיו וּמְנַקִּיֹּתָיו

mit ihnen werde der Tisch getragen. (29) Und mache seine Schüsseln und seine Schalen und seine Stützen

רש״י

הַשֻּׁלְחָן׃ (29) ועשית קערותיו וכפותיו. קְעָרוֹתָיו זֶה דְּפוּס שֶׁהָיָה עָשׂוּי כִּדְפוּס הַלֶּחֶם וְהַלֶּחֶם הָיָה עָשׂוּי כְּמִין תֵּיבָה פְּרוּצָה מִשְּׁתֵּי רוּחוֹתֶיהָ שׁוּלַיִם לוֹ לְמַטָּה, וְקוֹפֵל מִכָּאן וּמִכָּאן כְּלַפֵּי מַעְלָה, כְּמִין כּוֹתָלִים, וּלְכָךְ קָרוּי לֶחֶם הַפָּנִים, שֶׁיֵּשׁ לוֹ פָּנִים רוֹאִין לְכָאן וּלְכָאן לְצִדֵּי הַבַּיִת מִזֶּה וּמִזֶּה, וְנוֹתֵן אָרְכּוֹ לְרָחְבּוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן וְכוֹתָלָיו זְקוּפִים כְּנֶגֶד שְׂפַת הַשֻּׁלְחָן וְהָיָה עָשׂוּי לוֹ דְּפוּס זָהָב וּדְפוּס בַּרְזֶל, בְּשֶׁל בַּרְזֶל הוּא נֶאֱפֶה, וּכְשֶׁמּוֹצִיאוֹ מִן הַתַּנּוּר נוֹתְנוֹ בְשֶׁל זָהָב עַד לְמָחָר בְּשַׁבָּת שֶׁמְּסַדְּרוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן, וְאוֹתוֹ דְּפוּס קָרוּי קְעָרָה׃ וכפותיו. בָּזִיכִין שֶׁנּוֹתְנִין בָּהֶם לְבוֹנָה, שְׁתַּיִם הָיוּ לִשְׁנֵי קוֹמְצֵי לְבוֹנָה שֶׁנּוֹתְנִין עַל שְׁתֵּי הַמַּעֲרָכוֹת שֶׁנֶּאֱמַר׃ וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבוֹנָה זַכָּה (ויקרא כ״ד)׃ וקשותיו. הֵן כְּמִין חֲצָאֵי קָנִים חֲלוּלִים הַנִּסְדָּקִין לְאָרְכָּן דּוּגְמָתָן עוֹשֶׂה שֶׁל זָהָב וּמְסַדֵּר ג׳ עַל רֹאשׁ כָּל לֶחֶם שֶׁיֵּשֵׁב לֶחֶם הָאֶחָד עַל גַּבֵּי אוֹתָן הַקָּנִים וּמַבְדִּילִין בֵּין לֶחֶם לְלֶחֶם כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס הָרוּחַ בֵּינֵיהֶם וְלֹא יִתְעַפְּשׁוּ. וּבְלָשׁוֹן עַרְבִי, כָּל דָּבָר חָלוּל קָרוּי קס״וא׃ ומנקיותיו. תַּרְגּוּמוֹ וּמְכִילָתֵיהּ, הֵן סְנִיפִים כְּמִין יְתֵדוֹת זָהָב עוֹמְדִין בָּאָרֶץ

ist der Nifal, der Tisch soll daran getragen werden. (29) קערתיו וכפתיו Schüsseln und Löffel. קערתיו Die Schüsseln waren wie das Brod geformt. Das Brod war wie eine von beiden Seiten durchbrochene Kiste, welche unten einen Boden hatte und auf jeder Seite ragte eine Spitze empor gleich Seitenwänden; daher לחם הפנים genannt, weil sie den beiden Seiten des Stiftzeltes zugewendet waren. Die Länge des Brodes wurde nach der Breite des Tisches gelegt; die Wände desselben standen an den Enden des Tisches empor. Es waren dazu zwei Formen angefertigt, eine aus Gold, die andere aus Eisen; in der eisernen wurde es gebacken, sobald man es aus den Ofen nahm, legte man es in die goldene Form zum Morgen des Sabbat, an den man es auf den Tisch ordnete, diese Form heißt קערה. כפותיו Schalen, in welche man Weihrauch gab. Es waren zwei, für die zwei Händevoll Weihrauch, welche dann auf die zwei Brodschichten gelegt wurden, denn es heißt M. 3, 24, 7; auf die Schichten lege reinen Weihrauch. וקשתיו Eine Art Halbröhre, welche der Länge nach gespalten waren. Solche wurden aus Gold gefertigt; drei derselben lagen zwischen jedem Brode, damit jedes derselben auf einen Rohr ruhe, und ein Brod vom andern gesondert sei, damit die Luft durchziehe, und sie nicht schimmeln. Im Arabischen heißt jedes hohle Gerät קסו״ה. ומנקיותיו Nach Onk. מכילתיה, waren dies vier Stangen, wie Nägel aus Gold verfertigt, welche am Boden standen, und hoch über den Tisch ragten, den Brodschichten

אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ (30) וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד׃ פ

(31) וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה

und seine Röhren, mit welchen bedeckt wird, aus reinem Golde sollst du sie machen. (30) Und lege auf den Tisch Schaubrode vor mich beständig. (31) Und mache einen Leuchter von reinem Golde; getriebener Arbeit

רש"י

וּגְבוֹהִים עַד לְמַעְלָה מִן הַשֻּׁלְחָן הַרְבֵּה, כְּנֶגֶד גּוֹבַהּ מַעֲרֶכֶת הַלֶּחֶם וּמְפוּצָּלִים שִׁשָּׁה (הרא"ם גורס חמשה) פְּצוּלִים זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה וְרָאשֵׁי הַקָּנִים שֶׁבֵּין לֶחֶם לְלֶחֶם סְמוּכִין עַל אוֹתָן פְּצוּלִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכְבַּד מַשָּׂא הַלֶּחֶם הָעֶלְיוֹנִים עַל הַתַּחְתּוֹנִים וְיִשָּׁבְרוּ. וְלָשׁוֹן מְכִילָתֵיהּ סוֹבְלוֹתָיו, כְּמוֹ: נִלְאֵיתִי הָכִיל. אֲבָל לָשׁוֹן מְנַקִּיּוֹת אֵינִי יוֹדֵעַ אֵיךְ נוֹפֵל עַל סְנִיפִין: וְיֵשׁ מֵחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים קְשׂוֹתָיו אֵלּוּ סְנִיפִין שֶׁמְּקַשִּׁין אוֹתוֹ וּמַחֲזִיקִים אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִשָּׁבֵר (מנחות צ"ו): ומנקיותיו. אֵלּוּ הַקָּנִים, שֶׁמְּנַקִּין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִתְעַפֵּשׁ. אֲבָל אוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם: מְכִילָתֵיהּ, הָיָה שׁוֹנֶה, כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר מְנַקִּיּוֹת הֵן סְנִיפִין: אשר יוסך בהן. אֲשֶׁר יְכוּסֶּה בָּהֶן וְעַל קְשׂוֹתָיו הוּא אוֹמֵר; אֲשֶׁר יוּסַּךְ, שֶׁהָיוּ עָלָיו כְּמִין סְכַךְ וְכִסּוּי, וּבְכֵן בְּמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: וְאֵת קְשׂוֹת הַנָּסֶךְ (במדבר ד׳) וְזֶה יְהֶה יוּסַּךְ, וְהַנֶּסֶךְ לְשׁוֹן סְכַךְ וְכִסּוּי הֵם: (30) לחם פנים. שֶׁיֵּשׁ לוֹ פָּנִים, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי וּמִנְיַן הַלֶּחֶם וְסֵדֶר מַעַרְכוֹתָיו מְפוֹרָשִׁים בְּאֱמוֹר אֶל הַכֹּהֲנִים: (31) מקשה תיעשה המנורה. שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנָּה

gegenüber. Sie hatten sechs Zacken (Einschnitte) über einander, die Ecken der Halbröhre, welche zwischen den Broden lagen, waren auf diese Zacken gestützt, damit die Luft der obern Brode nicht zu schwer auf die untern drücke und diese zerbreche. מכילתיה heißen Träger, gleich Jer. 6, 11 נלאיתי הכיל ich bin müde zu tragen. Wie aber סניפין mit מנקיות übereinstimmen soll, verstehe ich nicht. Einige Gelehrte glauben, קשותיו sind Leisten, welche das Brod halten, damit es nicht breche; ומנקיותיו die Röhre, welche es rein halten, damit es nicht schimmlig werde; Onk. aber: מכילתיה stimmt Jenen bei, die מנקיות Stangen; סניפין übersetzen. אשר יוסך בהן womit es überdeckt wird, man meint die Röhre, weil diese eine Art Decke bildeten, wie es M. 4, 4, 7 heißt ואת קשות הנסך und die bedeckenden Halbröhre. יסך und נסך bedeuten bedecken. (30) לחם פנים Schaubrod, wie oben erklärt wurde. Die Zahl der Brode und die Ordnungen derselben werden in פ׳ אמור erörtert. (31) מקשה תעשה המנורה Man soll ihn nicht aus Theilen machen, nicht die Arme und Leuchter einzeln verfertigen und sie dann zusammensetzen, wie es die Goldschmiede machen,

תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ

werde der Leuchter gemacht; sein Fuß und sein Schaft, seine Kelche,

רש"י

הדלות ולא יעשה קנה ונרותיה איברים איברים ואחר כך ידבקם כדרך הצורפים שקורין שולדרי"ן בלע"ז: *Soulderiz:* Soudure, (דיח ולטהונג); אלא כולה באה מחתיכה אחת ומקיש בקורנס וחותך בכלי האומנות ומפריד הקנים אילך ואילך: מקשה. תרגומו: נגיד לשון המשכה שממשיך את האיברים מן העשת לכאן ולכאן בהקשת הקורנס; ולשון מקשה מכת קורנס בטדי"ן בלע"ז: *Battiz:* Battu, (גכסלאגען, געהאממערט), כמו דא לדא נקשן (דניאל ה): תיעשה המנורה. מאליה, לפי שהיה משה מתקשה בה, אמר לו הקב"ה: השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה, לכך לא נכתב: תעשה. (מנחות נ"ט תנחומא): ירכה. הוא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה, ושלשה רגלים יוצאין הימנה ולמטה: וקנה. הקנה האמצעי שלה העולה באמצע הירך זקוף כלפי מעלה, ועליו נר האמצעי עשוי כמין בזך לצוק השמן לתוכו ולתת הפתילה: גביעיה. הן כמין כוסות שעושין מזכוכית ארוכים וקצרים וקורין להם מדרינ"ש בלע"ז: *Maderins:* (מ"ק מוסטרונג. מיינע מיינונג טרינקבעכער) וראה בספר בראשית מ"ד ב'. ואלו עשוין של זהב ובולטין ויוצאין מכל קנה וקנה, כמנין שנתן בהם הכתוב ולא היו בא אלא לנוי: כפתוריה. כמין תפוחים היו עגולין סביב בולטין סביבות הקנה האמצעי כדרך

sondern Alles soll von einem Stücke durch den Hammer geschlagen, die mit Schneid-Instrumente von einander gesondert werden. מקשה übersetzt Onk. נגיד d. h. ziehen, man treibt die Glieder von der Goldplatte nach allen Seiten durch Hammerschläge heraus; מקשה bedeutet eigentlich mit dem Hammer geschlagen. תיעשה von selbst, weil Mosche es schwierig fand, so sagte Gott zu ihm, wirf den Goldklumpen ins Feuer, und der Leuchter kam fertig heraus; deshalb steht תיעשה er soll gemacht werden und nicht תעשה du sollst machen. ירכה dies war der untere Fuß, geformt wie eine Kiste, die auf Füßen steht. וקנה der mittlere Schaft, welcher aus der Mitte des Fußes heraufstieg, darauf war das mittlere Licht, welches löffelförmig gefertigt war, um Oel und Docht hinein geben zu können. גביעיה Eine Art Kelche, welche gewöhnlich von Glas gemacht werden, und lang und schmal sind; diese aber waren aus Gold gefertigt, und ragten über jedes Rohr heraus, nach Anzahl, wie die heil. Schrift sie angibt, diese dienten blos zur Zierde. כפתריה Knöpfe, äpfelartig, welche um das mittlere Rohr herausragten, wie diese bei den Leuchtern der Vornehmen zu sehen sind. Im Texte wird auseinandergesetzt, wie die Knöpfe heraus

כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה יִהְיוּ׃ (32) וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה ׀ קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי׃ (33) שְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן הַמְּנֹרָה׃ (34) וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים

seine Knöpfe und seine Blumen seien aus ihm. (32) Und sechs Röhren sollen ausgehen aus seinen Seiten: drei Röhren des Leuchters von seiner einen Seite, und drei Röhren des Leuchters von seiner andern Seite. (33) Drei Kelche, mandelblüthenähnlich, an der einen Röhre, ein Knopf und eine Blume, und drei Kelche mandelblüthenähnlich, an der einen Röhre, ein Knopf und eine Blume; so an den sechs Röhren, die aus dem Leuchter ausgehen. (34) Und am Leuchter selbst vier Kelche,

רש״י

שעושין למנורות שלפני השרים וקורין להם פומי״לש בלע״ז: Pomettes, *Pommels:* (אפפעלפערמיגע ליכטהעלטען) ועניין שלהם כתוב בפרשה כמה כפתורים בולטין ממנה. וכמה חלק בין כפתור לכפתור: ופרחיה. ציורין עשויין בה כמין פרחין: ממנה יהיו. הכל מקשה יוצא מתוך חתיכת העשת. ולא יעשה לבדם וידביקם: (32) יוצאים מצדיה. לכאן ולכאן באלכסון נמשכים ועולין עד כנגד גובהה של מנורה שהוא קנה האמצעי ויוצאין מתוך קנה האמצעי זה למעלה מזה התחתון ארוך ושל מעלה קצר הימנו לפי שהיה גובה ראשיהן שוה לגובה של קנה האמצעי השביעי שממנו יוצאים הששה קנים: (33) משוקדים. כתרגומו מצויירים היו כדרך שעושין לכלי כסף וזהב שקורים ניילי״ר בלע״ז: Ciseler, צריך לומר ציזילי״ר (מיט דעם גראבאייסען אויסגעגראבענע ליניען אדער פיגורען אויסשמיקען; ציזעלירען): שלשה גביעים. בולטין מכל קנה וקנה. כפתור ופרח היה לכל קנה וקנה: (34) ובמנורה ארבעה גביעים. בגופה של מנורה היו

standen, u. wie viel Raum zwischen einem u. dem andern war. ופרחיה Blumenartige Zierraten. ממנה יהיו Alles aus einem Stücke; man dürfte sie nicht gesondert arbeiten und dann zusammenfügen. (32) יוצאים מצדיה Auf beiden Seiten gingen sie halbkreisförmig bis zur Höhe des Leuchters, d. h. des mittlern Armes, sie ragten aus demselben heraus, einer über den andern gesetzt, so daß der unterste am längsten u. der oberste am kürzesten war, weil ihre Höhe der Höhe des Armes gleichkam, woraus die anderen sechs Arme hervorgingen. (33) משקדים Mandelförmig; nach Onk. waren sie verziert (ciselirt), wie dies oft bei silbernen und goldenen Geräthen gefunden wird. Drei Kelche ragten aus jedem Arme hervor, ein Knopf und eine Blume ebenfalls. (34) ובמנורה ארבעה גביעים An dem Schaft des Leuchters waren vier Kelche,

מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ׃ (35) וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים

mandelblüthenähnlich seine Knöpfe und seine Blumen. (35) Und ein Knopf unter den zwei Röhren, die aus demselben und (wieder) ein Knopf unter den zwei Röhren, die aus demselben, und wieder ein Knopf unter den zwei Röhren, die aus demselben; so an den sechs Röhren, die aus

רש"י

ארבעה גביעים, אחד בולט בה למטה מן הקנים, והג' למעלה מן יציאת הקנים היוצאין מצדיה׃ משוקדים כפתוריה ופרחיה. זה אחד מחמשה מקראות שאין להם הכרע, אין ידוע עם גביעים משוקדים, או משוקדים כפתוריה ופרחיה. (יומא כ"ב)׃ (35) וכפתור תחת שני הקנים. מתוך הכפתור היו הקנים נמשכים משני צדיה אילך ואילך. כך שנינו במלאכת המשכן נובהה של מנורה י"ח טפחים׃ הרגלים והפרח ג' טפחים, הוא הפרח האמור בירך, שנאמר׃ עד ירכה עד פרחה (במדבר ה') וטפחיים חלק, וטפח שבו גביע מהארבעה גביעים וכפתור ופרח משני כפתורים ושני פרחים האמורים במנורה עצמה שנאמר׃ משוקדים כפתוריה ופרחיה. למדנו שהיו בקנה שני כפתורים ושני פרחים לבד מן הג' כפתורים שהקנים נמשכין מתוכן, שנאמר׃ וכפתור תחת שני הקנים וגומר, וטפחיים חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אילך ואילך נמשכים ועולים כנגד נובהה של מנורה טפח חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו, וטפח חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו ונמשכים ועולין כנגד נובהה של

einer ragte unten hervor, die anderen über den Armen. משקדים Das ist eine von den fünf Stellen, die nicht klar sind, man weiß nicht, ob das משקדים auf גביעים oder auf כפתוריה ופרחיה sich bezieht. (35) וכפתור תחת שני הקנים Aus diesem Knopfe zogen sich die Arme heraus zu beiden Seiten. Wir erfahren hierüber im Talmud Menachot 28: Die Höhe des Leuchters war 18 Handbreit: der Fuß mit dem Knopfe war drei Handbreit hoch, d. i. die Blume, welche bei ירך erwähnt wird: M. 4, 8: עד ירכה עד פרחה; zwei Handbreite waren glatt, eine Handbreite nahm der eine Kelch von den vieren ein, dann ein Knopf und eine Blume von den zwei Knöpfen und zwei Blumen, die beim Leuchter selbst vorkommen, wie es heißt משקדים כפתורה ופרחיה; woraus wir entnehmen, daß am Schafte zwei Blumen und zwei Knöpfe waren, außer den drei Knöpfen, aus deren Mitte die Arme ausgingen, wie es heißt: Ein Knopf unter den zwei Armen. Zwei Handbreiten des Schaftes waren dann wieder glatt, hierauf wieder ein Knopf, der eine Handbreite einnahm, wovon ebenfalls zwei Arme, einer nach jeder Seite ausgingen und sich bis zur Höhe des Leuchters hinaufbogen.

מִן־הַמְּנֹרָה׃ (36) כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה יִהְיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר׃ (37) וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה אֶל־נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר

den Leuchter ausgehen. (36) Ihre Knöpfe und ihre Röhren sollen aus ihm selbst sein, er sei ganz aus einem Stücke getrieben, von reinem Golde. (37) Und mache seiner Lampen sieben,u nd man stecke seine Lampen auf, daß es leuchte

רש״י

מנורה, וטפחים חלק, נשתיירו שם שלשה טפחים שבהם ג׳ גביעים וכפתור ופרח נמצאו גביעים כ״ב, י״ח לששה קנים ג׳ לכל אחד ואחד. וארבעה בגופה של מנורה הרי כ״ב. ואחד עשר כפתורים, ו׳ בששת הקנים וג׳ בגופה של מנורה שהקנים יוצאים מהם ושנים עוד במנורה, שנאמר. משוקדים כפתוריה, ומיעוט כפתורים שנים, האחד למטה אצל הירך והאחד בג״ט העליונים עם ג׳ הגביעים ותשעה פרחים היו לה ששה לששת הקנים שנאמר: בקנה האחד כפתור ופרח, וג׳ למנורה שנאמר: משוקדים כפתוריה ופרחיה, ומיעוט פרחים שנים, ואחד האמור בפרשת בהעלותך: עד ירכה, עד פרחה; ואם תדקדק במשנה זו הכתובה למעלה תמצאם כמניינם איש איש במקומו (מנחות כ״ט): (37) את נרותיה. כמין בזיכין שנותנין בתוכן השמן והפתילות: והאיר על עבר פניה. עשה פי ששת הנרות שבראשי הקנים היוצאים מצדיה מסובים כלפי האמצעי, כדי שיהיו הנרות כשתדליקם מאירים אל עבר פניה, מוסב

Dann war wieder eine Handbreite glatt, hierauf folgte ein Knopf, der eine Handbreite einnahm, wovon zwei Arme sich hinauszogen, dann wieder eine Handbreite glatt und ein Knopf, der eine Handbreite einnahm, woraus zwei Arme sich bis zur Leuchterhöhe hinanbogen; schließlich wieder zwei Handbreiten glatt. Es blieben noch drei Handbreiten des Schaftes, an welchen sich 3 Kelche, ein Knopf und eine Blume befanden. Folglich waren zweiundzwanzig Kelche, drei für jeden der sechs Arme und vier am Schafte des Leuchters selbst, aus welchen die Arme ausgingen, zusammen zweiundzwanzig. Der Knöpfe waren elf, sechs an den sechs Armen drei am Schaft des Leuchters, aus welchen die Arme ausgingen, und weitere zwei, die noch beim Leuchter erwähnt sind, wo es heißt משקדים כפתוריה, (die kleinste Mehrheit ist zwei) einer unten beim Fuße, und ein zweiter an den obern drei Handbreiten mit den drei Kelchen. Er hatte ferner neun Blumen, sechs für die sechs Arme, denn es heißt: An jedem Arme ein Knopf und eine Blume, und drei für den Leuchter selbst, denn so heißt es משכדים כפתוריה (die kleinste Mehrheit ist zwei) und eine ist in פ׳ בהעלותך erwähnt: עד ירכה עד פרחה. Beim genauen Durchlesen der hier angeführten Talmudstelle findest du alles nach Zahl und Ordnung übereinstimmend. (37) את נרותיה Löffelförmige Lampen, in welche man

פָּנֶיהָ׃ (38) וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר׃ (39) כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה׃ (40) וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר׃ ס

nach seiner Vorderseite zu. (38) Und seine Zänglein und seine Abschaufeln seien von reinem Golde. (39) Aus einem Kikar reines Goldes soll man ihn machen, sammt allen diesen Geräthen. (40) Und siehe darauf, daß du sie machst nach dem Musterbilde, das dir gezeigt ist auf dem Berge.

רש״י

אורם אל צד פני הקנה האמצעי שהוא גוף המנורה׃ (38) ומלקחיה. הם הצבתים העשוין ליקח בהם הפתילה מתוך השמן לישבן ולמשכן בפי הנרות׃ ועל שם שלוקחים בהם קרויים׃ מלקחים; וצבתהא שתאו לשון צבת טנליי״ש בלע״ז Puisoir, (מיינס נחנגב; חיק פרחנלחניסבן חיססטבנס חיק פוורחו)׃ ומחתתיה. הם כמין בזיכין קטנים שחותה בהן את האפר שבנר בבקר כשהוא מטיב את הנרות מאפר הפתילות שדלקו הלילה וכבו. ולשון מחתה פורישי״א בלע״ז Tenailles, *Pucheoir*: (מיינס סחנפקבווב, חין סחנזוחנפבו), כמו לחתות אש מיקוד (ישעיה ל)׃ (39) ככר זהב טהור. שלא יהיה משקלה עם כל כליה אלא ככר לא פחות ולא יותר, והככר של חול ששים מנה, ושל קודש היה כפול קך מנה, והמנה הוא ליטרא שש(ו)קלין בה בבשקל קולוניא, הם ק׳ זהובים, כה סלעים, והסלע ארבעה זהובים׃ (40) וראה ועשה. ראה כאן בהר תבנית שאני מראה אותך. מגיד שנתקשה משה במעשה המנורה, עד שהראה לו הקב״ה מנורה של אש׃ אשר אתה מראה. כתרגומו. דאת מתחזי

das Oel und den Docht gibt. והאיר על עבר פניה Mache die Mündung der sechs Lampen, welche an den obern Enden den Arme sitzen, dem Mittelschaft gegenüber, damit die Lichter beim Anzünden diesem Schafte, der der Hauptbestandtheil des Leuchters ist, zugewendet seien. (38) ומלקחיה Das sind Zangen, mit welchen man die Dochte aus dem Oele nahm, um sie in der Mündung der Lampen zurecht zu legen. Weil man mit der Zange fasst, nimmt, heißen sie מלקחים v. לקח. Onk. übers. es צבת von וצבתדא. ומחתתיה Sind kleine Schöpflöffel, in welche man die Asche der Dochte schöpfte, wenn man des Morgens die Lampe von der Asche der Dochte zu reinigen hatte, welche sich die Nacht hindurch angesammelt. מחתה Schöpflöffel, ähnl. Jer. 30: לחתות אש מיקוד Feuer vom Heerde zu scharren. (39) ככר זהב טהור Der Leuchter soll mit allen Gefäßen nicht mehr und nicht weniger, als ein Kikar betragen. Der gewöhnliche Kikar betrug 60 Minen (מנה); der Kikar des Heiligthumes das Doppelte, 120 Minen. מנה ist ein Gewicht, mit welchem man Silber wog: nach der Kölner Mark macht es 100 Sehubim (זהובים) oder 25 Selaim, ein Sela (סלע) zu vier Sehubim gerechnet. (40) וראה ועשה Siehe hier auf dem Berge das Modell, welches ich dir vorzeige. Dies lehrt, daß Mosche die Herstellung des Leuchters sehr schwierig fand, bis sie ihm Gott

כו (1) וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ (2) אֹרֶךְ ׀ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת׃ (3) חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיןָ

26. (1) Und die Wohnung mache aus zehn Teppichen; von gezwirntem Byssus und purpurblauer und purpurrother u. karmesinfarbiger Wolle, mit Kerubim, nach Arbeit des Kunstwebers sollst du sie machen. (2) Die Länge eines Teppichs sei acht und zwanzig Ellen, und die Breite vier Ellen für einen Teppich; Ein Maß sei für alle Teppiche. (3) Fünf Teppiche sollen geheftet sein einer an den andern, und fünf

רש"י

בטורא, אלו היה נקוד מראה בפתח, היה פתרונו: אתה מראה לאחרים, עכשיו שנקוד חטף קמץ, פתרונו דאת מתחזי, שאחרים מראים לך. (שהנקוד מפריד בין עושה לנעשה):

כו (1) ואת המשכן תעשה עשר יריעות. להיות לו לגג ולמחיצות מחוץ לקרשים שהיריעות תלויות מאחוריהן לכסותן: שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני. הרי ארבע מינין בכל חוט וחוט, אחד של פשתן, וג' של צמר, וכל חוט וחוט חוטו כפול ו', הרי ד' מינין כשהן שזורין כ"ד כפלים לחוט. כרובים מעשי חושב. כרובים היו מצויירין בהם באריגתו ולא ברקימה שהוא מעשה מחט, אלא באריגה בשני כותלים, פרצוף אחד מכאן ופרצוף אחד מכאן, ארי מצד זה, ונשר מצד זה כמו שאורגין חגורות של משי שקורין בלע"ז. פיישי"שא: (וואהרשיינליך דיא דאמאסטארבייט: איין דאמאסטווירקער אָדער בילדווירקער מיזט דעריעניגע, וועלכער פיגורען מין דיא לייגע וועבט): (3) תהיין חוברות. תופרן

im Feuer vollendet vorzeigte. אשר אתה מראה Onk. übers. welches dir gezeigt wird; wäre מראה mit Patach punktirt, so würde es bedeuten: Was du Anderen zeigen sollst; nun aber ist es mit Chatuf-Kamez punktirt, darum bedeutet es: Was dir von Anderen gezeigt wird. Die Punktationen unterscheidet die thätige und leidende Form.

26. (1) ואת המשכן תעשה Damit die Teppiche als Dach und als Scheidewand außerhalb der Bretter dienen sollen, denn die Teppiche hingen herunter und bedeckten die Bretter von außen. שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני Vier Gattungen zu jedem Faden; eine war aus Flachs, drei aus Wolle; jeder Faden wurde sechsfach gezwirnt; da dies vier Gattungen sind, so war jeder Faden aus 24 Fäden gezwirnt. כרבים Die Cherubim waren darin abgebildet, sie wurden gleich hineingewebt, nicht hinein gestickt mittelst der Nadel, sondern auf beiden Seiten eingewebt, auf jeder Seite eine andere Figur; ein Löwe auf der einen u. ein Adler auf der andern Seite, wie man die Seidengürtel zu weben (wirken) pflegt. (3) תהיין חוברת

חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃ (4) וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצָה בַּחֹבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית׃ (5) חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה בַּיְרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה

Teppiche geheftet einer an den andern. (4) Und mache purpurblaue Schleifen an den Saum des einen Teppichs, am Ende des Heftes, und so mache es am Saume des äußersten Teppichs am andern Hefte. (5) Fünfzig Schleifen mache an den einen Teppich, und fünfzig Schleifen mache ans Ende des Teppichs, welcher am andern Hefte;

רש״י

בְּמַחַט זוֹ בְּצַד זוֹ, חָמֵשׁ לְבַד וְחָמֵשׁ לְבַד׃ אשה אל אחותה. כָּךְ דֶּרֶךְ הַמִּקְרָא לְדַבֵּר בְּדָבָר שֶׁהוּא לְשׁוֹן נְקֵבָה. וּבְדָבָר שֶׁהוּא לְשׁוֹן זָכָר, אוֹמֵר׃ אִישׁ אֶל אָחִיו. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּכְרוּבִים׃ וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו׃ (4) לולאות. לצוּלִ״שׁ בלע״ז׃ Lacets, *Lacons* (סוּיגגען מְדַבֵּר סוּ״יפּטן). וְכֵן תַּא״ו עֲנוּבִין לְשׁוֹן עֲנִיבָה׃ מקצה בחברת. בְּאוֹתָהּ יְרִיעָה שֶׁבְּסוֹף הַחִיבּוּר קְבִיצַת חֲמֵשֶׁת הַיְרִיעוֹת קְרוּיָה חוֹבֶרֶת׃ וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית. בְּאוֹתָהּ יְרִיעָה שֶׁהִיא קִיצוֹנָה לְשׁוֹן קָצֶה, כְּלוֹמַר לְסוֹף הַחוֹבֶרֶת׃ (5) מקבילות הלולאות אשה אל אחותה. שְׁמוֹר שֶׁתַּעֲשֶׂה הַלּוּלָאוֹת בְּמִדָּה אַחַת, הַבְדָּלָתָן זוֹ מִזּוֹ, וּכְמִדָּתָן בַּיְרִיעָה זוֹ, כֵּן יְהֵא בַּחֲבֶרְתָּהּ כְּשֶׁתִּפְרוֹשׂ חוֹבְרוֹת אֵצֶל חוֹבְרוֹת יִהְיוּ הַלּוּלָאוֹת שֶׁל יְרִיעָה זוֹ מְכֻוָּנוֹת כְּנֶגֶד שֶׁל זוֹ וְהַיְינוּ לְשׁוֹן מַקְבִּילוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל כְּנֶגֶד׃ לָקֳבֵל. הַיְרִיעוֹת אָרְכָּן כ״ח וְרָחְבָּן אַרְבַּע, כְּשֶׁחִבֵּר חָמֵשׁ יְרִיעוֹת יַחַד, נִמְצָא רָחְבָּן ך׳, וְכֵן הַחוֹבְרוֹת הַשֵּׁנִית. וְהַמִּשְׁכָּן אָרְכּוֹ׃

Sie wurden mit einer Nadel zusammengenäht, fünf auf jeder Seite. אשה אל אחותה Das ist eine übliche Redensart, wenn von weibl. Dingen die Rede ist, bei männlichen Dingen heißt es איש אל אחיו wie oben bei den Cherubim. (4) לולאות Schleifen, Onk. Verpflechtung, מקצה בחוברת An dem äußersten Teppich; die Zusammenfügung der fünf Teppiche heißt חוברת Heft. היריעה הקצונה An dem Teppiche, welcher zu Ende geheftet ist. (5) מקבילות הללאות Mache die Schleifen alle sorgfältig nach e i n e m Maße; auch muß der Zwischenraum zwischen der einen und der andern gleichmäßig sein, wie sie bei dem einen Teppich sind, sollen sie auch bei dem andern sein, so daß wenn man mehrere Hefte ausbreitet, die Schleifen der Teppiche zu einander passen, d. h. einander gegenüber stehen; das ist die Bedeutung von מקבילות, denn das Targum von נגד ist קבל. Jeder dieser Teppiche war 28 Ellen lang und vier Ellen breit, wenn deren fünf zusammenhingen, betrug die Breite 20 Ellen nnd ebensoviel die zweite Reihe. Das Stiftszelt (משכן)

הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית

gegenüber seien die Schleifen eine zur anwar von Morgen nach Abend 30 Ellen lang, denn es heißt, 20 Bretter waren nach der Mittagseite, ebenso zur Mitternachtseite; jedes Brett war anderthalb Ellen breit, das sind 30 Ellen von der Ost- nach der Westseite. Die **Breite** des משכן war von der Mitternacht- nach der Mittagseite 10 Ellen, denn es heißt: Zur Hinterwand der Wohnung machst du sechs Bretter, (das sind 9 Ellen) und zwei Bretter an den Ecken, (wo von jedem Brett nur eine halbe Elle in dem innern Raume der Wohnung war, das gibt eine Elle), somit sind es 10 Ellen. Ich werde diese Stellen am geeigneten Orte erklären. Nun legte er die Teppiche der Länge nach in der Breite der Wohnung; 10 Ellen dienten zum Dache über den innern Raum der Wohnung, und auf jeder Seite eine Elle über die Dicke der Bretter, welche eine Elle betrug, bleiben 16 Ellen übrig, acht für die Mitternachtseite, acht für die Mittagseite, welche den obern Theil der Bretter bedeckten, die zehn Ellen betrug, folglich blieben die zwei untersten Ellen unbedeckt. — Die **Breite** der Teppiche betrug 40 Ellen, wenn sie an einander geheftet waren, 20 Ellen jedes Heft, 30 davon nehmen das Dach überm Raume der Wohnung, der Länge nach ein; eine Elle war für die Decke der Bretter auf der Abendseite, eine Elle zur Bedeckung der Dicke der Säulen auf der Morgenseite, denn auf der Morgenseite waren keine Bretter, sondern vier Säulen, an welchen der Thürvorhang מסך mittels Haken befestigt war, so blieben acht Ellen übrig, welche auf der Abendseite rückwärts überhingen, und die zwei untersten Ellen waren nicht bedeckt. So fand ich es erklärt im Talm. Middot. Aber im Trakt. Sabb. heißt es: Die Teppiche bedeckten nicht die

רש״י

שְׁלֹשִׁים מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר, עֶשְׂרִים קְרָשִׁים לִפְאַת נֶגֶב תֵּימָנָה, וְכֵן לַצָּפוֹן, וְכָל קֶרֶשׁ אַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה, הֲרֵי שְׁלֹשִׁים מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב. רוֹחַב הַמִּשְׁכָּן מִן הַצָּפוֹן לַדָּרוֹם, עֶשֶׂר אַמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה וְגוֹ׳, וּשְׁנֵי קְרָשִׁים לִמְקֻצְעוֹת הֲרֵי עֶשֶׂר, וּבִמְקוֹמָהּ אֲפָרְשֵׁם לַמִּקְרָאוֹת הַלָּלוּ. נוֹתֵן הַיְרִיעוֹת אָרְכָּן לְרָחְבּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת אֶמְצָעִיּוֹת לְגַג חֲלַל רוֹחַב הַמִּשְׁכָּן, וְאַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה מִכָּאן לְעָבְיֵ רָאשֵׁי הַקְּרָשִׁים שֶׁעָבְיָם אַמָּה נִשְׁתַּיְּרוּ ט״ז אַמָּה ה׳ לַצָּפוֹן ה׳ לַדָּרוֹם. מְכַסּוֹת קוֹמַת הַקְּרָשִׁים שֶׁגָּבְהָן עֶשֶׂר, נִמְצְאוּ שְׁתֵּי אַמּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת מְגֻלּוֹת. רָחְבָּן שֶׁל יְרִיעוֹת אַרְבָּעִים אַמָּה, כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרוֹת עֶשְׂרִים אַמָּה לַחוֹבֶרֶת, שְׁלֹשִׁים מֵהֶם לְגַג חֲלַל הַמִּשְׁכָּן לְאָרְכּוֹ, וְאַמָּה כְּנֶגֶד עָבְיֵ רָאשֵׁי הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּמַּעֲרָב, וְאַמָּה לְכַסּוֹת עָבְיֵ הָעַמּוּדִים שֶׁבַּמִּזְרָח, שֶׁלֹּא הָיוּ קְרָשִׁים בַּמִּזְרָח אֶלָּא ד׳ עַמּוּדִים, שֶׁהַמָּסָךְ פָּרוּשׂ וְתָלוּי בְּוָוִין שֶׁבָּהֶן כְּמִין וִילוֹן, נִשְׁתַּיְּרוּ ח׳ אַמּוֹת הַתְּלוּיִין עַל אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן שֶׁבַּמַּעֲרָב, וּשְׁתֵּי אַמּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת מְגֻלּוֹת, זוֹ מָצָאתִי בִּבְרַיְתָא דִּמְסֶכֶת מִדּוֹת. אֲבָל בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (פ״ק הזורק) אֵין

מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃ (6) וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד׃ (7) וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ (8) אֹרֶךְ ׀ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת׃ (9) וְחִבַּרְתָּ אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת

dern. (6) Und mache fünfzig goldene Haken, und füge die Teppiche einen an den andern, durch die Haken, so werde die Wohnung Ein Ganzes. (7) Und mache Teppiche von Ziegenhaar zum Zelte über die Wohnnng; elf solcher Teppiche sollst du machen. (8) Die Länge eines Teppichs sei dreißig Ellen, und die Breite vier Ellen für einen Teppich; Ein Maaß sei für die elf Teppiche. (9) Und hefte die fünf Teppiche besonders, und die sechs

רש״י

הַיְרִיעוֹת מְכַסּוֹת אֶת עַמּוּדֵי הַמִּזְרָח וְט׳ אַמּוֹת תְּלוּיוֹת אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן, וְהַכָּתוּב בְּפָרָשָׁה זוֹ מְסַיְּעֵנוּ׃ וְנָתַתָּ אֶת הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים. וְאִם כְּדִבְרֵי הַבָּרַיְתָא הַזֹּאת נִמְצֵאת פָּרֹכֶת מְשׁוּכָה מִן הַקְּרָסִים וּלְמַעֲרָב אַמָּה. (6) קרסי זהב. פירמיי״לש בלע״ז Fermail, (מיינע ספאנגע) fermaux (ספאנגען), וּמַכְנִיסִין רֹאשָׁן אֶחָד בַּלּוּלָאוֹת שֶׁבַּחוֹבֶרֶת זוֹ וְרֹאשָׁן אֶחָד בַּלּוּלָאוֹת שֶׁבַּחוֹבֶרֶת זוֹ וּמְחַבְּרָן בָּהֶן׃ (7) יריעות עזים. מִנּוֹצָה שֶׁל עִזִּים׃ לאהל על המשכן. לִפְרוֹשׂ אוֹתָן עַל הַיְרִיעוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת׃ (8) שלשים באמה. שֶׁכְּשֶׁנּוֹתֵן אָרְכָּן לְרוֹחַב הַמִּשְׁכָּן, כְּמוֹ שֶׁנָּתַן אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת, נִמְצְאוּ אֵלּוּ עוֹדְפוֹת אַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה מִכָּאן לְכַסּוֹת אַחַת מֵהַשְּׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מְגוּלוֹת מִן הַקְּרָשִׁים, וְהָאַמָּה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל קֶרֶשׁ שֶׁאֵין הַיְרִיעָה מְכַסָּה אוֹתוֹ הִיא הָאַמָּה הַתְּחוּבָה בְּנֶקֶב הָאֶדֶן, שֶׁהָאֲדָנִים גָּבְהָן אַמָּה׃ (9) וכפלת את היריעה הששית. הָעוֹדֶפֶת בְּאֵלּוּ

Säulen an der Morgenseite, so daß neun Ellen an der Hinterwand der Wohnung herabhingen. Eine Stelle V. 33 scheint damit übereinzustimmen, es heißt: Du sollst die Decke geben unter die Haken; nach Talm. Mid. hinge der Vorhang des Allerheiligsten (פרוכת) von den Spangen nach der Abendseite eine Elle entfernt. (6) קרסי זהב Spangen, die mit einem Ende in den Schleifen des einen Teppichheftes, u. mit dem andern Ende iu den Schleifen des andern Teppichheftes steckten, und sie so zusammen hielten (7) יריעת עזים Von Ziegenhaar. לאהל על המשכן Um sie über die untern Teppiche zu breiten. (8) שלשים באמה Legte man ihre Langseite nach der Breite der Wohnung, so wie bei den ersten, so blieb eine Elle auf jeder Seite über die ersten Teppiche, und bedeckte eine von den früher unbedeckt gebliebenen zwei Ellen der Bretter. Die unterste Elle des Brettes, welche nicht bedeckt war, stack in der Fuge der Füße, denn diese waren eine Elle hoch. (9) וכפלת את היריעה הששית Welche bei diesen oberen länger

לְבָד וְכָפַלְתָּ אֶת־הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל׃ (10) וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל־שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת הַקִּיצֹנָה בַּחֹבָרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית׃ (11) וְעָשִׂיתָ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ אֶת־הַקְּרָסִים בַּלֻּלָאֹת וְחִבַּרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד׃ (12) וְסֶרַח הָעֹדֵף בִּירִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל

Teppiche besonders, lege aber den sechsten Teppich doppelt gegen die Vorderseite des Zeltes. (10) Und mache fünfzig Schleifen an den Saum des einen Teppichs, des äußersten an dem Hefte, und fünfzig Schleifen an den Saum des Teppichs an dem andern Hefte. (11) Und mache fünfzig kupferne Haken, und bringe die Haken in die Schleifen, so füge das Zelt zusammen, daß es Ein Ganzes sei. (12) Und das Ueberhängende, das übrig ist an den Teppichen des Zeltes, die Hälfte des Teppichs, die übrig ist, soll überhängen an der Hinterseite der

רש״י

העליונות יותר מן התחתונות: אל מול פני האהל. חצי רחבה היה תלוי, וכפול על המסך שבמזרח כנגד הפתח, דומה לכלה צנועה המכוסה בצעיף על פניה: (12) וסרח העודף ביריעות האהל. על יריעות המשכן, יריעות האהל הן העליונים של עזים שקרויים אהל. כמו שאמר בהם: לאהל על המשכן, וכל אהל האמור בהן, אינו אלא לשון גג, שמאהילות ומסככות על התחתונות, והן היו עודפות על התחתונות חצי היריעה למערב, שהחצי של יריעה אחת עשרה היתירה היה נכפל אל מול פני האהל, נשארו שתי אמות רוחב חציה עודף על רוחב התחתונה: תסרח על אחורי המשכן. לכסות שתי אמות שהיו מגולות

war, als bei den unteren. אל מול פני האהל Die halbe Breite hing überschlagen über der Decke, die im Osten gegen den Eingang war, gleich einer züchtigen Braut, welche ihr Angesicht mit einem Schleier verhüllt. (12) וסרח העדף Das herabhängende Ende, daß Übermaß von den Teppichen des Zeltes über die Teppiche der Wohnung. Diese Zelt-Teppiche waren die obern aus Ziegenhaaren und werden אהל genannt; wie es dabei heißt: לאהל על המשכן Das ist ein Dach, welches über die unteren gespannt war, und sie bedeckte. Diese waren um einen halben Teppich länger, als die unteren. Denn die Hälfte des elften Teppichs, der überflüssig war, wurde an der Vorderseite des Zeltes überschlagen, demnach zwei Ellen breiter waren, als die unteren Teppiche. תסרח Soll überhängen. Die zwei Ellen zu bedecken,

אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן׃ (13) וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ׃ (14) וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְמָעְלָה׃ פ רביעי (15) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי

Wohnung. (13) Und die Elle auf dieser Seite, und die Elle auf der andern Seite von dem Uebrigen an der Länge der Teppiche des Zeltes, soll überhängen an den Seiten der Wohnung, von dieser und jener, um sie zu bedecken. (14) Und mache eine Decke über das Zelt von rothgefärbten Widderfellen, und eine Decke von Tachasch-fellen oben drüber. (15) Und mache die Bretter zur Wohnung, von Akazien-

רש"י

בַּקְּרָשִׁים: (13) והאמה מזה והאמה מזה. לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם: בעודף יריעות המשכן. שֶׁהֵן עוֹדְפוֹת עַל אוֹרֶךְ יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן שְׁתֵּי אַמּוֹת: יהיה סרוח על צדי המשכן. לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה: לִמְּדָה תוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁיְּהֵא אָדָם חָס עַל הַיָּפֶה: אחורי המשכן. הוּא צַד מַעֲרָבִי לְפִי שֶׁהַפֶּסַח בַּמִּזְרָח שֶׁהֵן פָּנָיו, וְצָפוֹן וְדָרוֹם קְרוּיִין צְדָדִין לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל: (14) מכסה לאהל. לְאוֹתוֹ גַג שֶׁל יְרִיעוֹת עִזִּים עֲשֵׂה עוֹד מִכְסֶה אֶחָד שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים, וְעוֹד לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ מִכְסֶה עוֹרוֹת תְּחָשִׁים, וְאוֹתָן מִכְסָאוֹת לֹא הָיוּ מְכַסִּין אֶלָּא אֶת הַגַּג אָרְכָּן ל' וְרָחְבָּן י', אֵלּוּ דִּבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה; וּלְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, מִכְסֶה אֶחָד הָיָה חֶצְיוֹ שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים וְחֶצְיוֹ שֶׁל עוֹרוֹת תְּחָשִׁים: (15) ועשית את הקרשים. הָיָה לוֹ לוֹמַר וְעָשִׂיתָ קְרָשִׁים? כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל דָּבָר וְדָבָר; מַהוּ הַקְּרָשִׁים? מֵאוֹתָן הָעוֹמְדִין וּמְיוּחָדִין לְכָךְ. יַעֲקֹב

welche von den Brettern noch unbedeckt waren. (13) והאמה מזה והאמה מזה Nach Mitternacht und Mittag. בעודף Von den Zelt-Teppichen, welche länger waren, als die Teppiche der Wohnung um zwei Ellen. יהיה סרוח Sollen überhängen nach der Mitternacht- und Mittagseite, wie ich es oben erklärt habe. Die Schrift gibt uns hier die Sittenregel, daß man das Schöne besonders schonen soll. אחורי המשכן D. i. die Westseite, denn der Eingang war an der Ostseite, d. i. Vorderseite; Nord und Süd werden die Seitenwände genannt: Rechts und Links. (14) מכסה לאהל Für dieses Dach von Ziegenhaaren mache noch eine Decke von rothgefärbten Widderfellen, und über dieses eine weitere aus Tachasch-Fellen; diese Decken bedeckten blos das Dach, 30 Ellen lang und 10 Ellen breit; so R. Nechemja, nach R. Jehuda war dies nur e i n e Decke, die Hälfte war aus Widderfellen, die andere Hälfte aus Tachasch-Fellen. (15) ועשית את הקרשים Es könnte blos קרשים heißen, so wie überall, unbestimmt; was bedeutet את הקרשים? Es sind diejenigen Bretter gemeint, die längst

שִׁטִּים עֹמְדִים׃ (16) עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ (17) שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה

holz, aufrechtstehend. (16) Zehn Ellen sei die Länge des Brettes, und eine und eine halbe Elle die Breite eines Brettes. (17) Zwei Zapfen soll ein Brett haben, eingefügt einer gegen den andern; so sollst du es

רש"י

אבינו נטע ארזים במצרים, וכשמת צוה לבניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים, ואמר להם: שעתיד הקב"ה לצוות אותן לעשות משכן במדבר מעצי שטים, ראו שיהיו מזומנים בידכם; הוא שיסד הבבלי בפיוט שלו: טס מטע מורזים. קורות בתינו ארזים; שנזדרזו להיות מוכנים בידם מקודם לכן: עצי שטים עומדים: איתשט"נביש בלע"ז *Estaos.* (חויפרעכט סטעהענד), *ester,* (חיק חוטצרחנכ. חויפרעכט סטעהען), שיהא אורך הקרשים זקוף למעלה בקירות המשכן, ולא תעשה הכתלים בקרשים שוכבים להיות רחב הקרשים לגובה הכתלים קרש על קרש: (16) עשר אמות ארך הקרש. למדנו, גבהו של משכן עשר אמות: ואמה וחצי האמה רחב. למדנו ארכו של משכן לכ' קרשים שהיו בצפון ובדרום מן המזרח למערב ל' אמה: (17) שתי ידות לקרש האחד. היה חורץ את הקרש מלמטה באמצעו בגובה אמה מניח

dazu bestimmt waren. Jakob, unser Urahn, hatte in Egypten Zedern gepflanzt. Als er nun das Zeitliche segnen sollte, befahl er seinen Söhnen, sie mitzuführen, wenn sie Egypten verlassen werden; er sagte ihnen, Gott wird ihnen einst in der Wüste Befehl geben, eine Stiftshütte zu bauen, sehet dazu, daß ihr solche in Bereitschaft habet. Das besingt auch R. Salomo, der Babylonier (im יוצר des ersten Pessach-Tages): Hoch wuchsen die Sprößlinge der Frommen empor, zum Zedern-Gebälke unseres Hauses! sie wurden ermahnt, diese vorbereitet zu halten. עצי שטים עומדים Die Bretter sollen mit ihrer Langseite als Wände der Wohnung aufrecht stehen; die Wände dürfen aber nicht aus der Breite nach über einander liegenden Bretter gemacht werden, sondern aufrecht sollen sie stehen. (16) עשר אמות Daraus erfahren wir, daß die Höhe der Wohnung zehn Ellen war. ואמה וחצי האמה רחב Die Breite eines Brettes anderthalb Ellen, zeigt an, daß die Länge der Wohnung 30 Ellen betrug, denn dieselbe von der Mittag- zur Mitternachtseite bestand aus 20 Brettern, jedes anderthalb Ellen breit, folglich war die Länge dreißig Ellen. (17) שתי ידות לקרש האחד Zwei Zapfen. Man schnitt in das Brett unten in der Mitte eine ellenhohe Fuge, und ließ auf jeder der beiden Seiten ein Viertel der Breite, und dieses bildete die Zapfen. Dieser Einschnitt in der Mitte machte die halbe Breite aus. Diese Zapfen gingen in die Füße, welche hohl eine Elle hoch waren,

לְכֹל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן׃ (18) וְעָשִׂיתָ אֶת־

machen an alle Bretter der Wohnung. (18) Und mache die Bretter zur

רש״י

רְבִיעַ רָחְבּוֹ מִכָּאן וּרְבִיעַ רָחְבּוֹ מִכָּאן. וְהֵן הֵן הַיָּדוֹת, וְהֶחֱרִיץ חֲצִי רוֹחַב הַקֶּרֶשׁ בָּאֶמְצַע (רוֹצֶה לוֹמַר, קֶרֶשׁ נִקְרָא מַה שֶּׁנִּשְׁאַר לְאַחַר שֶׁחָרַץ מִכָּאן וּמִכָּאן. וְאָז נִשְׁאַר רוֹחַב אַמָּה. נִמְצָא חֲצִי רוֹחַב הַקֶּרֶשׁ שֶׁבָּאֶמְצַע הוּא חֲצִי אַמָּה. וְכֵן פֵּירֵשׁ רש״י בְּהֶדְיָא בְּפֶרֶק הַזּוֹרֵק הֶחֱרִיץ בָּאֶמְצַע רֹחַב חֲצִי אַמָּה. וְהָיָה חוֹרֵץ רְבִיעִית אַמָּה מִכָּל צַד. וְכָל יַד הָיָה רֹחַב רְבִיעִית אַמָּה. וְכֵן כָּל שְׂפַת אֶדֶן הָיָה רֹחַב רְבִיעִית אַמָּה. וְדוּק הֵיטֵב. וְאָז סָרָה תְּלוּנַת הרמב״ן וּתְמִיהָתוֹ מְסוּלֶּקֶת). וְאוֹתָן הַיָּדוֹת מַכְנִיס בָּאֲדָנִים שֶׁהָיוּ חֲלוּלִים. וְהָאֲדָנִים גָּבְהָן אַמָּה וְיוֹשְׁבִים רְצוּפִים מ׳ זֶה אֵצֶל זֶה. וִידוֹת הַקֶּרֶשׁ הַנִּכְנָסוֹת בְּחָלָל הָאֲדָנִים חֲרוּצוֹת מִשְׁלֹשֶׁת צִידֵיהֶן רוֹחַב הַחֲרוּץ כְּעוֹבִי שְׂפַת הָאֶדֶן שֶׁיְּכַסֶּה הַקֶּרֶשׁ אֶת כָּל רֹאשׁ הָאֶדֶן, שֶׁאִם לֹא כֵן נִמְצָא רֶיוַח בֵּין קֶרֶשׁ לְקֶרֶשׁ כְּעוֹבִי שְׂפַת שְׁנֵי הָאֲדָנִים שֶׁיַּפְסִיקוּ בֵינֵיהֶם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר׃ וְיִהְיוּ תוֹאֲמִים מִלְּמַטָּה, שֶׁיַּחֲרוֹץ אֶת צִדֵּי הַיָּדוֹת כְּדֵי שֶׁיִּתְחַבְּרוּ הַקְּרָשִׁים זֶה אֵצֶל זֶה׃ משולבות. עֲשׂוּיוֹת כְּמִין שְׁלִיבוֹת סוּלָם וּמוּבְדָּלוֹת זוֹ מִזּוֹ וּמְשׁוּפִּין רָאשֵׁיהֶם לִיכָּנֵס בְּתוֹךְ חָלָל הָאֶדֶן, כִּשְׁלִיבָה הַנִּכְנֶסֶת בְּנֶקֶב עַמּוּדֵי הַסּוּלָם׃ אשה אל אחותה. מְכוּוֶּנֶת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ. שֶׁיְּהוּ חֲרִיצֵיהֶם שָׁוִים זוֹ כְּמִדַּת זוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁתֵּי יָדוֹת זוֹ מְשׁוּכָה לְצַד פָּנִים וְזוֹ מְשׁוּכָה לְצַד חוּץ בְּעוֹבִי הַקֶּרֶשׁ שֶׁהוּא אַמָּה, וְתַרְגּוּם שֶׁל יָדוֹת׃ צִירִין, לְפִי שֶׁדּוֹמוֹת לְצִירֵי הַדֶּלֶת הַנִּכְנָסִים בְּחוֹרֵי

und 40 an der Zahl neben einander standen. Die Zapfen der Bretter, welche in die Fugen der Bretter eingriffen, waren von drei Spitzen zugeschnitten. Die Breite des Zuschnittes entsprach der Dicke der Fußränder, so daß ein jedes Brett den Rand des Fußes bedeckte; denn wäre dem nicht so, so entstünde ein leerer Raum zwischen dem einen und dem andern Brette, gerade so groß, wie der Rand von zwei Füßen, welche eine Lücke zwischen ihnen machen würde; daher heißt es, sie sollen anschließen von unten; es sollen nämlich die Seiten des Zapfens eingeschnitten werden, damit die Bretter mit einander eng verbunden seien. **משלבות** In gleichem Abstande von einander, wie die Sprossen einer Leiter, eine von der andern gesondert, die Enden etwas zugespitzt, um in die Höhlung der Schwelle hinein zu passen, so wie die Sprosse in den hohlen Raum der Leiterstangen hinein geht. **אשה אל אחותה** Sie waren zu einander passend, ihre Einschnitte gleichmäßig, damit die zwei Zapfen nicht nach verschiedenen Richtungen gehen, einer einwärts uud der andere auswärts in der Dicke des Brettes, welche eine Elle betrug. **ידות** Onk. **צירין** Angeln, weil sie mit den Thürangeln Aehnlichkeit hatten, welche in die Höhlungen der Pfosten gehen. (18) **לפאת נגב תימנה** Zur Mittagseite, **פאה** heißt hier nicht Ecke, sondern

הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵימָנָה׃ (19) וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקָּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו׃ (20) וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ׃ (21) וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כָּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ (22) וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים׃ (23) וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה

Wohnung, zwanzig Bretter zur südlichen Seite gegen Mittag. (19) Und vierzig silberne Füße mache unter die zwanzig Bretter; zwei Füße unter ein Brett zu seinen beiden Zapfen, und (wieder) zwei Füße unter ein Brett zu seinen beiden Zapfen. (20) Und an der andern Seite der Wohnung zur Mitternachtseite, zwanzig Bretter. (21) Und vierzig silberne Füße dazu; zwei Füße unter ein Brett, und (wieder) zwei Füße unter ein Brett. (22) Und an der Hinterseite der Wohnung, gegen Abend, mache sechs Bretter. (23) Und zwei Bretter mache für

רש"י

הַמִּפְתָּן: (18) לפאת נגבה תימנה. אֵין פֵּאָה זוֹ לָשׁוֹן מִקְצוֹעַ, אֶלָּא כָּל הָרוּחַ קְרוּיָה: פֵּאָה, כְּתַרְגּוּמוֹ לְרוּחַ עֵיבַר דְּרוֹמָא: (22) ולירכתי. לָשׁוֹן: סוֹף כְּתַרְגּוּמוֹ וְלִסְיָפֵי, וּלְפִי שֶׁהַפֶּתַח בְּמִזְרָח, קְרוּי מִזְרָח פָּנִים, וְהַמַּעֲרָב אֲחוֹרַיִם, וְזֶהוּ סוֹף שֶׁהַפָּנִים הוּא מֵהָרֹאשׁ: תעשה ששה קרשים. הֲרֵי ט' אַמּוֹת רֹחַב: (23) ושני קרשים למקצעות. אֶחָד לְמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מַעֲרָבִית וְאֶחָד לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, כָּל שְׁמוֹנָה קְרָשִׁים בְּסֵדֶר אֶחָד הֵן

die Seite, wie Onkelos übers. לרוד עבר דרומא. (22) ולירכתי D. i. Ende, Onk. ולסייפי, weil der Eingang an der Ostseite war, heißt מזרח Vorderseite, und die Abendseite: Rückseite oder das Ende, sowie die Vorder- oder Gesichtseite: Anfang. ששה קרשים Das gibt eine Breite von neun Ellen. (23) למקצעות Zu den Winkeln, eines für den nordwestlichen und eines für den südwestlichen Winkel. Alle diese acht Bretter standen in einer Reihe, nur daß diese zwei nicht ganz im Innern der Wohnung selbst standen; nur eine halbe Elle von jedem stand darin, um die Breite von zehn Ellen auszufüllen. Die eine Elle auf der einen und die andere auf der andern Seite kamen auf die Dicke der

לִמְקֻצְעֹת הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם׃ (24) וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה

die Winkel der Wohnung, an der Hinterseite. (24) Und sie sollen zusammenschließen von unten, und zusammen seien sie schließend oben in einen Ring; so sei es bei beiden; an beiden

רש"י

אלא שאלו השתים אינן בחלל המשכן אלא חצי אמה מזו, וחצי אמה מזו נראות בחלל להשלים רחבו לעשר, והאמה מזה והאמה מזה, באות כנגד אמות עובי קרשי המשכן הצפון והדרום, כדי שיהא המקצוע מבחוץ שוה: ויהיו תואמים מלמטה. כל הקרשים תואמים זה לזה מלמטה, שלא יפסיק עובי שפת שני האדנים ביניהם להרחיקם זו מזו, והו שפירשתי, שיהיו צירי הידות חרוצות מצידיהן, שיהא רחב הקרש בולט לצדדיו חוץ לידי הקרש לכסות את שפת האדן, וכן הקרש שאצלו, ונמצאו תואמים זה לזה, וקרש המקצוע שבסדר המערב חרוץ לרחבו בעביו כנגד חריץ של צד קרש הצפוני והדרומי, כדי שלא יפרידו האדנים ביניהם: (24) ויחדו יהיו תמים. כמו: תואמים: על ראשו. של קרש: אל הטבעת האחת. כל קרש וקרש היה חרוץ מלמעלה ברחבו שני חריצין בשני צדדיו כדי עובי טבעת, ומכניסו בטבעת אחת, נמצא מתאים לקרש שאצלו, אבל אותן טבעות לא ידעתי אם קבועות הן, אם מטולטלות, ובקרש שבמקצוע היה טבעת בעובי הקרש (נראה כי מלות הדרומי והצפוני אלמטה קאי. ורוצה לומר שהדרומי וצפוני וראש קרש כו' נכנס לתוכו, ומה שכתוב היה טבעת בעובי קרש, רוצה לומר בעובי קרש המערבי ודו"ק) הדרומי והצפוני וראש קרש המקצוע שבסדר מערב נכנס לתוכו, נמצאו שני

Bretter der Mitternacht- und Mittagseite, damit die äußern Ecken gleich seien. (24) ויהיו תאמים מלמטה Alle Bretter sollen unten zusammen passen, damit die Dicke des Fußrandes sie nicht trennen können. Das ist's, was ich bemerkte, daß die Angeln der Zapfen seitwärts zugeschnitten waren, so daß die Breite des Brettes seitwärts über die Zapfen rage, um den Rand des Fußes zu bedecken; dasselbe geschah bei dem nebenan stehenden Brette, so schlossen sie an einander. Die Eckbretter auf der Abendseite waren der Breite nach in der Dicke eingeschnitten, dem mitternächtl. und dem mittäglichen gegenüber, damit die Füße sie nicht trennen können. תמים wie תאמים anschließend. על ראשו Am Obertheile des Brettes. אל הטבעת האחת Jedes dieser Bretter hatte oben der Breite nach zwei Ausschnitte, auf jeder Seite einen, welche so dick waren, wie der Umfang des Ringes, man brachte den Ausschnitt in den Ring, wodurch das Brett an das nebenstehende schloß. Ob aber diese Ringe fest oder beweglich waren, kann ich nicht bestimmen. An den Eckbrettern der Westwand war der Ring in der Dicke derselben angebracht. Die zwei Bretter, das auf der Mitternacht- und das auf der Mittagseite gingen

לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ׃ (25) וְהָיוּ שְׁמֹנָה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ (26) וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה

Winkeln sollen sie sein. (25) So seien es acht Bretter, und ihre Füße von Silber: sechzehn Füße; zwei Füße unter einem Brette, und zwei Füße unter einem Brette. (26) Und mache Riegel von Akazienholz; fünf für die Bretter der einen Seite der

רש״י

הַכְּתָלִים מְחוּבָּרִים: כן יהיה לשנידם. לִשְׁנֵי הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּמִּקְצוֹעַ לְקֶרֶשׁ שֶׁבְּסוֹף צָפוֹן, וּלְקֶרֶשׁ הַמַּעֲרָבִי וְכֵן: לִשְׁנֵי הַמִּקְצוֹעוֹת: (25) והיו שמנה קרשים. הֵן הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה: תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקוּצָעוֹת, נִמְצְאוּ שְׁמֹנָה קְרָשִׁים בְּסֵדֶר מַעֲרָבִי. כָּךְ שְׁנוּיָה בְּמִשְׁנָה מַעֲשֵׂה סֵדֶר הַקְּרָשִׁים בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן: הָיָה עוֹשֶׂה אֶת הָאֲדָנִים חֲלוּלִים וְחוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְּמַטָּה רְבִיעַ מִכַּאן וּרְבִיעַ מִכַּאן וְהֶחֱרִיץ חֶצְיוֹ בְּאֶמְצַע וְעָשָׂה לוֹ שְׁתֵּי יָדוֹת כְּמִין שְׁנֵי חַמּוּקִין. וְלִי נִרְאֶה שֶׁהַגִּרְסָא: כְּמִין שְׁנֵי חֲווּקִין. כְּמִין שְׁנֵי שְׁלִיבוֹת סוּלָּם הַמּוּבְדָּלוֹת זוֹ מִזּוֹ וּמְשׁוּפוֹת לִיכָּנֵס בַּחֲלַל הָאֶדֶן כִּשְׁלִיבָה הַנִּכְנֶסֶת בְּנֶקֶב עַמּוּד הַסּוּלָּם וְהוּא לָשׁוֹן: מְשׁוּלָּבוֹת עֲשׂוּיוֹת כְּמִין שְׁלִיבָה, וּמַכְנִיסִין לְתוֹךְ שְׁתֵּי אֲדָנִים שֶׁנֶּאֱ׳: שְׁנֵי אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים, וְחוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְּמַעְלָה, אֶצְבַּע מִכַּאן וְאֶצְבַּע מִכַּאן, וְנוֹתֵן לְתוֹךְ טַבַּעַת אַחַת שֶׁל זָהָב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִפְרָדִין זֶה מִזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיִהְיוּ תוֹאֲמִים מִלְּמַטָּה וגו׳ כָּךְ הִיא הַמִּשְׁנָה. וְהַפֵּירוּשׁ שֶׁלָּהּ הִצַּעְתִּי לְמַעְלָה בְּסֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת: (26) בריחים. כְּתַרְגּוּמוֹ:

mit dem Obertheile der Eckbretter in die Ringe, wonach beide Wände zu einander gefügt waren. כן יהיה לשניהם an beiden Eckbrettern in dem Winkel der Mitternacht- und Abendseite, und ebenso in dem andern Winkel. (25) והיו שמונה קרשים Das sind die obenerwähnten sechs Bretter und zwei für die beiden Ecken, zusammen acht auf der Abendseite. Es wird in der Mischna über die Verfertigung der Wohnung und die Anordnung der Bretter Folgendes berichtet: Er machte die Füße hohl und schnitt unten das Brett eine viertel Elle auf jeder Seite aus, ebenso in der Mitte eine halbe Elle; es entstanden sonach zwei Zapfen, die wie Leitersproßen von einander gesondert und zugespitzt waren, um sie in den Fuß einfügen zu können, wie die Sprossen in die Seitenstangen der Leiter; dies bezeichnet das Wort משלבות, d. i. Leitersprossenförmig, und dann werden sie in zwei Füße gebracht, wie es heißt: zwei Füße u. s. w., oben wird an jedem Brett auf beiden Seiten ein Fingerbreit eingeschnitten und dieses in einen goldenen Ring gegeben, damit sie nicht aus einander gehen, denn es heißt: sie sollen unten zusammenschließen; so lautet die Mischna, die Erklärung hiezu habe ich in der Reihenfolge der Schriftstellen geliefert. (26) בריחים Onk. עברין Querrie-

לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד׃ (27) וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה׃ (28) וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מַבְרִחַ מִן־הַקָּצֶה

Wohnung. (27) Und fünf Riegel für die Bretter der andern Seite der Wohnung; und fünf Riegel für die Bretter der Seite der Wohnung an der Hinterwand, gegen Abend. (28) Und der mittlere Riegel gehe mitten durch die Bretter, laufend von einem

רש״י

עַבְרִין ובלע״ז אשפ״ריש (ריגעל) Bar res *Esparres* (sbarre)׃ חמשה לקרשי צלע המשכן׃ אֵלּוּ ה׳, ג׳ הֵן, אֶלָּא שֶׁהַבְּרִיחַ הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן עֲשׂוּי מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת זֶה מַבְרִיחַ עַד חֲצִי הַכּוֹתֶל, וְזֶה מַבְרִיחַ עַד חֲצִי הַכּוֹתֶל, זֶה נִכְנָס בְּטַבַּעַת מִצַּד זֶה, וְזֶה נִכְנָס בְּטַבַּעַת מִצַּד זֶה עַד שֶׁמַּגִּיעִין זה לָזֶה. נִמְצָא שֶׁעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן שְׁנַיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע, אֲבָל הָאֶמְצָעִי אָרְכּוֹ כְּנֶגֶד כָּל הַכּוֹתֶל, וּמַבְרִיחַ מִקְּצֵה הַכּוֹתֶל וְעַד קָצֵהוּ. שֶׁנֶּאֱמַר׃ וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן וגו׳ מַבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה, שֶׁהָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים הָיוּ לָהֶן טַבָּעוֹת בַּקְּרָשִׁים לִיכָּנֵס בְּתוֹכָן שְׁתֵּי טַבָּעוֹת לְכָל קֶרֶשׁ מְשׁוּלָּשִׁים בְּתוֹךְ עֶשֶׂר אַמּוֹת שֶׁל גּוֹבַה הַקֶּרֶשׁ, הֵלֶק אֶחָד מִן הַטַּבַּעַת הָעֶלְיוֹנָה וּלְמַעְלָה וְחֵלֶק אֶחָד מִן הַתַּחְתּוֹנָה וּלְמַטָּה. וְכָל חֵלֶק הוּא רְבִיעַ אוֹרֶךְ הַקֶּרֶשׁ, וּשְׁנֵי הֲלָקִים בֵּין טַבַּעַת לְטַבַּעַת כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַטַּבָּעוֹת מְכוּוָּנִין זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ. אֲבָל לִבְרִיחַ הַתִּיכוֹן אֵין טַבָּעוֹת, אֶלָּא הַקְּרָשִׁים נְקוּבִין בְּעוֹבְיָין, וְהוּא נִכְנָס בָּהֶם דֶּרֶךְ הַנְּקָבִים, שֶׁהֵם מְכוּוָּנִין זֶה מוּל זֶה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱ׳ בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים, הַבְּרִיחִים הָעֶלְיוֹנִים

gel. חמשה לקרשי fünf Riegel. Diese fünf sind im Grunde nur drei, der obere und untere Riegel waren aus zwei Theilen verfertigt, der eine lief die eine Hälfte der Wand durch und der andere die zweite Hälfte, der eine durch den Ring von der einen Seite, und der zweite von der andern Seite, bis sie zusammen kamen. Folglich waren der obere und untere nur zwei Riegel, welche eigentlich doch vier sind. Der mittlere aber war so lang, wie die ganze Wand und lief von einem Ende bis zum andern; denn die oberen und die unteren hatten Ringe in den Brettern, wo sie durchgingen. Zwei Ringe für jedes Brett theilten die zehn Ellen hohe Bretter in drei Theile, ein Theil lag vom obern Ringe aufwärts, der andere vom untern Ringe abwärts. Jeder dieser zwei Theile gab ein Viertel der Länge des Brettes, die andern zwei Theile befanden sich zwischen den beiden Ringen, damit die Ringe gleichlaufend gegenüberstehen sollen. Für den mittleren Riegel aber war kein Ring vorhanden, sondern die Bretter waren in ihrer Dicke durchbohrt, der Riegel lief durch diese Bohrlöcher, welche zu einander paßten. Daher heißt es auch: Der mittlere Riegel lief durch die Bretter. Die oberen und die unteren Riegel auf der Mitter-

אֶל־הַקָּצֶה׃ (29) וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִים זָהָב׃ (30) וַהֲקֵמֹתָ אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ בָּהָר׃ ס חמישי

Ende zum andern. (29) Und die Bretter überziehe mit Gold, und die Ringe dazu mache von Gold, als Behälter für die Riegel, und überziehe die Riegel mit Gold. (30) Und so richte die Wohnung auf, nach der Weise, die dir gezeigt worden auf dem Berge.

רש״י

וְהַתַּחְתּוֹנִים שֶׁבַּצָּפוֹן וְשֶׁבַּדָּרוֹם אוֹרֶךְ כָּל אַחַת ט״ו אַמָּה, וְהַתִּיכוֹן אָרְכּוֹ ל׳ אַמָּה, וְזֶהוּ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה, מִן הַמִּזְרָח וְעַד הַמַּעֲרָב, וְה׳ בְּרִיחִים שֶׁבַּמַּעֲרָב אֹרֶךְ הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים ו׳ אמות וְהַתִּיכוֹן אָרְכּוֹ י״ב כְּנֶגֶד רֹחַב ח׳ קְרָשִׁים, כָּךְ הִיא מְפוֹרֶשֶׁת בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן (שבת צ״ח)׃ (29) בתים לבריחים. הַטַּבָּעוֹת שֶׁתַּעֲשֶׂה בָּהֶן יִהְיוּ בָּתִּים לִיכָּנֵס בָּהֶן הַבְּרִיחִים׃ וצפית את הבריחים זהב. לֹא שֶׁהָיָה הַזָּהָב מְדוּבָּק עַל הַבְּרִיחִים שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם שׁוּם צִפּוּי, אֶלָּא בַּקֶּרֶשׁ הָיָה קוֹבֵעַ כְּמִין ב׳ פִּיפִיּוֹת שֶׁל זָהָב, כְּמִין ב׳ סִדְקֵי קָנֶה חָלוּל וְקוֹבְעָן אֵצֶל הַטַּבַּעַת לְכַאן וּלְכַאן, אָרְכָּן מְמַלֵּא אֶת רֹחַב הַקֶּרֶשׁ מִן הַטַּבָּעוֹת לְכַאן וּמִמֶּנָּה לְכַאן וְהַבְּרִיחַ נִכְנָס לְתוֹכוֹ וּמִמֶּנּוּ לְטַבַּעַת, וּמִן הַטַּבַּעַת לַפֶּה הַשֵּׁנִי, נִמְצְאוּ הַבְּרִיחִים מְצוּפִּים זָהָב כְּשֶׁהֵן תְּחוּבִין בַּקְּרָשִׁים, וְהַבְּרִיחִים הַלָּלוּ מִבַּחוּץ הָיוּ בּוֹלְטוֹת הַטַּבָּעוֹת וְהַפִּיפִיּוֹת לֹא הָיוּ נִרְאוֹת בְּתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן אֶלָּא כָּל הַכּוֹתֶל חָלָק מִבִּפְנִים׃ (30) והקמות את המשכן, לְאַחַר שֶׁיִּגָּמֵר הֲקִימֵהוּ׃ הראית בהר. קוֹדֶם לָכֵן, שֶׁאֲנִי עָתִיד לְלַמֶּדְךָ וּלְהַרְאוֹתְךָ

nacht- und Mittagseite hatten 15 Ellen in der Länge, der mittlere hingegen hatte deren 30, d. i. von einem Ende zum andern, von der Morgen- bis zur Abendseite. Von den fünf Riegeln auf der Abendseite waren die obern und die untern sechs Ellen lang, der mittlere aber zwölf, so viel betrug auch die Breite der acht Bretter. So wird es im Talm. erklärt. (29) בתים לבריחים Die Ringe, welche du machen wirst, sollen Gehäuse für die Riegel sein. וצפית את הבריחים זהב Nicht daß das Gold die Riegel bedecken soll, denn diese hatten keinerlei Bedeckung, sondern an den Brettern waren zwei an beiden Enden offen, halbrohrartige Goldbleche neben den Ringen auf beiden Seiten befestigt, deren Länge die Breite der Bretter ausfüllte, durch welche der Riegel durchging bis zum Ringe, und von da wieder durch den Ring der Bretter der andern Seite. Sonach waren die Riegel mit Gold bedeckt, wenn sie in den Brettern steckten; und diese Riegel ragten nach außen hervor. Die Ringe und die Halbrohre wurden in der Wohnung gar nicht gesehen, sondern die ganze Wand war nach innen glatt. (30) והקמות את המשכן Nachdem sie vollendet ist, stelle sie auf. הראית בהר Wie ich dich vorher unterrichtet und die Art und

(31) וְעָשִׂיתָ פָרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים׃ (32) וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב

(31) Und mache einen Vorhang von purpurblauer, purpurrother und karmesinfarbiger Wolle und gezwirntem Byssus; nach Arbeit des Kunstwebers soll man ihn machen, mit Kerubim. (32) Und befestige ihn an vier Säulen von Akazienholz, die mit Gold überzogen sind, ihre Haken von

רש"י

סֵדֶר הֲקָמָתוֹ׃ (31) פרכת. לָשׁוֹן מְחִיצָה הוּא. וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים׃ פַּרְגּוֹד, דָּבָר הַמַּבְדִּיל בֵּין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם׃ תכלת וארגמן. כָּל מִין וּמִין הָיָה כָפוּל בְּכָל חוּט וְחוּט ו' חוּטִין׃ מעשה חשב׃ כְּבָר פֵּירַשְׁתִּי שֶׁזּוֹ הִיא אֲרִיגָה שֶׁל שְׁתֵּי קִירוֹת, וְהַצִּיּוּרִין שֶׁמִּשְּׁנֵי עֲבָרֶיהָ אֵינָן דּוֹמִין זֶה לָזֶה׃ כרובין צִיּוּרִין שֶׁל בְּרִיּוֹת יַעֲשֶׂה בָּהּ, ד' עַמּוּדִים תְּקוּעִים בְּתוֹךְ ד' אֲדָנִים, וְאוּנְקְלָיוֹת קְבוּעִין בָּהֶן עֲמוּקִין לְמַעְלָה לְהוֹשִׁיב עֲלֵיהֶן כְּלוֹנָס, שֶׁרֹאשׁ הַפָּרֹכֶת כָּרוּךְ בָּהּ וְהָאוּנְקְלָיוֹת הֵן הַוָּוִין, שֶׁהֲרֵי כְּמִין וָוִין הֵן עֲשׂוּיִם וְהַפָּרֹכֶת אָרְכָּהּ י' אַמּוֹת לְרָחְבּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן, וְרָחְבָּהּ י' אַמּוֹת כְּגָבְהָן שֶׁל קְרָשִׁים פְּרוּסָה בִּשְׁלִישׁוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן, שֶׁיְּהֵא הֵימֶנָּה וְלִפְנִים עֶשֶׂר אַמּוֹת וְהֵימֶנָּה וּלְחוּץ כ' אַמָּה, נִמְצָא בֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים עֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר שֶׁנֶּאֱמַר׃ וְנָתַתָּ אֶת הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים, הַמְחַבְּרִים אֶת שְׁתֵּי חוֹבְרוֹת שֶׁל יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן רֹחַב הַחוֹבֶרֶת כ' אַמָּה וּכְשֶׁפְּרָשָׂהּ עַל גַּג הַמִּשְׁכָּן מִן הַפֶּתַח לַמַּעֲרָב, כָּלְתָה בִּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַמִּשְׁכָּן, וְהַחוֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית כִּסְּתָה שְׁלִישׁוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן, וְהַמּוֹתָר

Weise ihrer Aufstellung dir erst zeigen werde. (31) פרכת heißt eine Scheidewand; in der Gelehrten-Sprache פרגוד = (Parquet) der abgesonderte Raum zwischen dem Könige und Volke. תכלת וארגמי Jedes der beiden Gattungen war ein Faden, sechsfach gezwirnt. מעשה חשב Kunstweber-Arbeit. Ich habe bereits dargethan, daß dies ein doppelwandiges Gewerbe ist, an dem die Figuren auf beiden Seiten verschieden sind. כרבים Figuren von Geschöpfen soll man darauf einarbeiten. Vier Säulen waren eingefügt in vier Füße, in den Säulen waren nach oben gekrümmte Angeln befestigt, um eine Stange darüber zu legen, worüber der obere Theil des Vorhanges gewunden wurde. Diese Angeln heißen ווים, weil sie wie Haken aussehen. Der Vorhang war 10 Ellen lang, nach der Breite der Wohnung gemessen, und 10 Ellen breit nach der Höhe der Bretter, und war ausgearbeitet im dritten Theil der Wohnung, so daß einwärts 10 Ellen blieben und auswärts 20; sonach war der Raum der Allerheiligsten 10 Ellen im Quadrate, denn es heißt: Und bringe den Vorhang unter die Spangen, welche die zwei Hefte der Teppiche verbinden. Die Breite dieser Hefte war 20 Ellen, wenn man sie über das Dach der Wohnung breitete,

וָוֵיהֶם זָהָב עַל־אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף׃ (33) וְנָתַתָּה אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים וְהֵבֵאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֵת אֲרוֹן הָעֵדֻת וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים׃ (34) וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים׃ (35) וְשַׂמְתָּ אֶת־הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל־צֶלַע צָפוֹן׃ (36) וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח

Gold; auf vier Füßen von Silber. (33) Und bringe den Vorhang unter die Teppichhaken an, und bringe dorthin innerhalb des Vorhanges die Lade des Zeugnisses; also scheide der Vorhang für euch zwischen dem Heiligen und Allerheiligsten. (34) Und lege den Deckel auf die Lade des Zeugnisses in dem Allerheiligsten. (35) Und setze den Tisch außerhalb des Vorhanges, und den Leuchter gegenüber dem Tische, an der Seite der Wohnung gegen Mittag, und den Tisch setze auf die Mitternachtseite (36) Und mache eine Decke an den Eingang des Zeltes

רש״י

תָּלוּי לַאֲחוֹרָיו לְכַסּוֹת אֶת הַקְּרָשִׁים׃ (35) ושׂמת את השלחן. שֻׁלְחָן בַּצָּפוֹן מְשׁוּךְ מִן הַכּוֹתֶל הַצְּפוֹנִי שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה. וּמִזְבַּח הַזָּהָב נָתוּן כְּנֶגֶד אֲוִיר שֶׁבֵּין שֻׁלְחָן לִמְנוֹרָה, מָשׁוּךְ קִמְעָא כְּלַפֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְכֻלָּם נְתוּנִים מִן חֲצִי הַמִּשְׁכָּן וְלִפְנִים כֵּיצַד? אֹרֶךְ הַמִּשְׁכָּן מִן הַפֶּתַח לַפָּרֹכֶת עֶשְׂרִים אַמָּה, הַמִּזְבֵּחַ וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה מְשׁוּכִים מִן הַפֶּתַח לְצַד מַעֲרָב עֶשֶׂר אַמּוֹת׃ (36) ועשית מסך. וִילוֹן הוּא כָסָךְ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח כְּמוֹ סַכְתָּ בַעֲדוֹ. (איוב א׳) לָשׁוֹן מָגֵן׃ מעשה רוקם. הַצּוּרוֹת עֲשׂוּיוֹת בּוֹ מַעֲשֵׂה מַחַט כְּפַרְצוּף שֶׁל עֵבֶר זֶה,

von dem Eingange nach Westen zu, so reichten sie bis zwei Drittheilen der Wohnung. Das zweite Heft bedeckte das andere Dritttheil, und das übrige hing rückwärts hinunter, um die Bretter zubedecken. (35) ושמת את השלחן Der Tisch war auf der Mitternachtseite, er reichte von der mitternächtlichen Wand $2^1/_2$ Ellen weit, ebenso weit reichte der Leuchter von der mittern Seite. Der goldene Altar stand im leeren Raume zwischen Tisch und Leuchter, ein wenig vorwärts gegen die Morgenseite, alle aber waren von der Hälfte der Wohnung einwärts aufgestellt. Wie ist dies gemeint? Die Länge der Stiftshütte von dem Eingange an bis zum Vorhange betrug 20 Ellen; der Altar, der Tisch und der Leuchter waren vom Eingange nach der Abendseite zehn Ellen entfernt. (36) ועשית מסך Ein Vorhang zum Schutze, מסך wie Hiob, 1, 10: סכת בעדו Du hast ihn schützend bedeckt. מעשה רקם Sticker-Arbeit. Die Figuren waren mit einer Nadel eingestickt und zu

הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃ (37) וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וְיָצַקְתָּ לָהֶם חֲמִשָּׁה אַדְנֵי נְחֹשֶׁת׃ ס ששי

כז (1) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ׃ (2) וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו

von purpurblauer und purpurrother und karmesinfarbiger Wolle und gezwirntem Byssus, Buntweber-Arbeit. (37) Und mache zu der Decke fünf Säulen von Akazienholz, und überziehe sie mit Gold, ihre Haken von Gold, und gieße für sie fünf Füße von Kupfer. 27. (1) Und mache den Altar von Akazienholz; fünf Ellen die Länge und fünf Ellen die Breite, viereckig sei der Altar, und drei Ellen seine Höhe. (2) Und mache seine Hörner an seinen vier Ecken, aus

רש"י

רוקם שֵׁם הָאוּמָּן וְלֹא שֵׁם הָאוּמָּנוּת. תַּרְגּוּמוֹ: עוֹבֵד צַיָּיר, וְלֹא עוֹבֵד צִיּוּר. מִדַּת הַמָּסָךְ כְּמִדַּת הַפָּרֹכֶת י׳ אַמּוֹת עַל י׳ אַמּוֹת׃

כז (1) ועשית את המזבח וגו׳ ושלש אמות קומתו. דְּבָרִים כִּכְתָבָן; דִּבְרֵי ר׳ יְהוּדָה. ר׳ יוֹסֵי אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן רָבוּעַ, וְנֶאֱמַר בִּפְנִימִי רָבוּעַ, מָה לְהַלָּן גָּבְהוֹ פִּי שְׁנַיִם כְּאָרְכּוֹ, אַף כָּאן גָּבְהוֹ פִּי שְׁנַיִם כְּאָרְכּוֹ; וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם: וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ? מִשְּׂפַת סוֹבֵב וּלְמַעְלָה. (זבחים כ״ט) (2) ממנו תהיין קרנותיו. שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה לְבַדָּם וִיחַבְּרֵם בּוֹ׃ וצפית אותו

beiden Seiten gleich. רוקם bezeichnet den Handwerker, nicht das Handwerk, daher übers. es Onk. עובד ציר und nicht עובד ציור. Das Maß der Decke war dem des Vorhanges gleich, 10 Ellen im Quadrate.

27. (1) ועשית את המזבח ושלש אמות קומתו. R. Jehuda nimmt es buchstäblich, R. Joße dagegen meint, hier steht רבוע viereckig, und beim Altare des Innern M. 2, 30, 2: ebenfalls רבוע, so wie dort die Höhe, die Länge um das Zweifache übertraf, so war es hier auch der Fall, (also 10 Ellen hoch). Allein wie wäre das: Drei Ellen seine Höhe zu verstehen? Von der Einfassung (כרכוב) aufwärts. (2) ממנו תהיין קרנתיו Man soll die Ecken nicht gesondert machen, und dann mit dem Altare verbinden. וצפית אתו נחשת Symbolisch: Um für Freiheit Sühne zu bewirken, von der es Jes. 48, 4 heißt: ומצחך נחושא Deine

מִמֶּנּוּ תִּהְיֶיןָ קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת׃ (3) וְעָשִׂיתָ סִּירֹתָיו לְדַשְּׁנוֹ וְיָעָיו וּמִזְרְקֹתָיו וּמִזְלְגֹתָיו וּמַחְתֹּתָיו לְכָל־

ihm selbst seien seine Hörner; und überziehe ihn mit Kupfer. (3) Und mache seine Töpfe, um seine Asche aufzunehmen, und seine Schaufeln und seine Haken und seine Gabeln und seine Kolenschaufeln; zu

רש"י

נחשת. לכפר על עזות מצח, שנא' ומצחך נחושה (ישעי' מ"ח): (3) סירותיו. כמין יורות: לדשנו. להסיר דשנו לתוכה והוא שת"א, למספי קטמיה, לספות הדשן לתוכם, כי יש מלות בלשון עברית, מלה אחת מתחלפת בפתרון לשמש בנין וסתירה, כמו: ותשרש שרשיה, (תהלים פ') אויל משריש (איוב ה'). וחלופו? ובכל תבואתי תשרש, (שם ל"א) וכמוהו בסעיפיה פוריה (ישעי' י"ז) וחלופו מסעף פארה (שם י') מפשח סעיפים, וכמוהו, וזה האחרון עצמו, שבר עצמיו, (ירמי' נ') וכמוהו ויסקלוהו באבנים (מלכים א' כ"א) וחלופו: סקלו מאבן; (ישעיה ס"ב) הסירו אבנים; וכן ויעזקהו ויסקלהו (שם ה') אף כאן לדשנו, להסיר דשנו ובלע"ז אנדשנדריר (פֿאַן מסט לו רייניגען) *Adecendrer*: ויעיו. כתרגומו מגרפות שנוטל בהם הדשן, והן כמין כסוי הקדרה של מתכת דק, ולו בית יד, ובלע"ז וודייל (סויפֿעו) *Padel, pael*, Pelle : ומזרקותיו: לקבל בהם דם הזבחים: ומזלגותיו. כמין אונקליות כפופים ומכה בהם בבשר, ונתחבים בו, ומהפכין בהן על גחלי המערכה שהיא ממהר שריפתן ובלע"ז קרוני"ש (קרוומט החקען) Crochets, *Croches*:

Stirne ist wie Erz. (3) סירותיו Kesselartige Geräthe. לדשנו Um die Asche vom Altare wegzunehmen. Onk. die Asche damit einzusammeln. Es gibt in der hebr. Sprache Wörter, welche in einer und in der entgegengesetzten Bedeutung gebraucht werden, z. B. Ps. 80: ותשרש שרשיה Du ließest in Wurzel schlagen; Job 5, 3 אויל משריש Thoren schlagen Wurzel, und dagegen: Job 31, 12 ובכל תבואתי תשרש und all meinen Ertrag entwurzelt es. Ebenso Jes. 17, 10: בסעיפיה פוריה In ihren Zweigen fruchtbar, מסעף פארה das. 10, 33 er entblättert das Gezweige; Jer. 50, 17 וזה האחרון עצמו der Letzte zermalmt seine Gebeine; Jos. 7, 25 סקלו מאבן räumt hinweg die Steine. Auch hier bedeutet לדשנו die Asche wegzuräumen. ויעיו Onk. ומגרופיתיה seine Schaufeln, mit welchen man die Asche wegnimmt; diese waren wie die flachen Deckel eines Topfes, und hatten einen Henkel. ומזרקותיו Seine Becken, das Opferblut darin aufzunehmen. ומזלגתיו Krumme gebogene Hacken, um das Fleisch daran zu stecken und es damit auf den Kohlen hin und her zu wenden, damit es schneller verbrenne. Im Talm. heißt dies צינורית. ומחתתיו seine Pfannen; diese hatten einen hohlen Raum, um darein die Kohlen vom Altare abzunehmen und sie auf den innern Altar für das Räucherwerk zu bringen; sie heißen

כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת׃ (4) וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבְּעֹת נְחֹשֶׁת עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו׃ (5) וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמָטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי

allen seinen Geräthen verarbeite Kupfer. (4) Und mache ihm ein Gitter in Netzarbeit, von Kupfer, und mache an das Netz vier kupferne Ringe, an seinen vier Enden. (5) Und thue es unter den Rand des Altars, unterhalb, daß das Netz reiche bis zur Hälfte

רש״י

וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים צִנּוֹרִיּוֹת׃ ומחתותיו. בֵּית קִבּוּל יֵשׁ לָהֶם לִיטּוֹל בָּהֶן גֶּחָלִים מִן הַמִּזְבֵּחַ לְשֵׂאתָם עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי לִקְטֹרֶת, וְעַל שֵׁם חֲתִיָּתָן קְרוּיִם מַחְתּוֹת; כְּמוֹ: לַחְתּוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד (ישעיה ל׳) לָשׁוֹן שְׁאִיבַת אֵשׁ מִמְּקוֹמָהּ; וְכֵן: הֲיַחְתֶּה אִישׁ אֵשׁ בְּחֵיקוֹ? (משלי ו׳): לכל כליו. כְּמוֹ כָּל כֵּלָיו: (4) מכבר. לָשׁוֹן כְּבָרָה, שֶׁקּוֹרִין קריבלש בלע״ז (מיין זיעב) Grible, כְּמִין לְבוּשׁ עָשׂוּי לוֹ לְמִזְבֵּחַ, עָשׂוּי חוֹרִין חוֹרִין כְּמִין רֶשֶׁת; וּמִקְרָא זֶה מְסוֹרָס, וְכֹה פִּתְרוֹנוֹ: וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבַּר נְחוֹשֶׁת מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת: (5) כרכב המזבח. סוֹבֵב כָּל דָּבָר הַמַּקִּיף סָבִיב בְּעִגּוּל קָרוּי: כַּרְכֹּב: כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּהַכֹּל שׁוֹחֲטִין אֵלּוּ הֵן גּוֹלְמֵי כְּלֵי עֵץ, כָּל שֶׁעָתִיד לָשׁוּף וּלְכַרְכֵּב, וְהוּא כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂים חֲרִיצִין עִגּוּלִין בְּקַרְשֵׁי דַּפֵּי הַתֵּיבוֹת וְסַפְסְלֵי הָעֵץ, אַף לְמִזְבֵּחַ עָשָׂה חָרִיץ סְבִיבוֹ וְהָיָה רָחְבּוֹ אַמָּה בְּדָפְנוֹ לְנוֹי וְהוּא לְסוֹף שָׁלֹשׁ (ס״א שש) אַמּוֹת שֶׁל גָּבְהוֹ, כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר גָּבְהוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּאָרְכּוֹ, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים: וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ, מִשְּׂפַת סוֹבֵב וּלְמַעְלָה, אֲבָל סוֹבֵב לְהִלּוּךְ הַכֹּהֲנִים לֹא

מחתת wegen des Schürens, ähnl. Jes. 30; לחתות אש מיקוד Das Feuer vom Platze zu rücken. Ebenso Spr. 6: היחתה איש אש בחיקו. לכל כליו wie כל כליו. (4) מכבר Sieb; der Altar hatte eine siebartige Kleidung; dieser Vers ist versetzt, es sollte heißen: מכבר נחשת מעשה רשת. (5) כרכב המזבח Jeder, einen Körper umfassende Ring, heißt כרכב, wie Talm. Cholin 25: כל שעתיד לשוף ולכרכב Was man hobeln oder aushöhlen wird; nach Art, wie man runde Höhlungen an den Brettern der Kastenwände und Stühle anbringt. Der Altar bekam auch eine solche Fuge, welche an der Seite eine Elle breit war, zur Verzierung; diese befand sich zu Ende der sechs Ellen der Altarhöhe, nach Meinung des R. Jossi, welcher behauptet, die Höhe betrug das Doppelte der Länge; was bedeutet aber die Stelle: Die Höhe war drei Ellen? damit meint man den Rand des Ringes aufwärts. Ein Vorsprung zum Durchgang für die Priester war beim kupfernen Altare, nur oben innerhalb der Ecken. Im Talm. Sebach. 62 heißt es: Was heißt כרכוב? Der Raum zwischen den Ecken; er war eine Elle breit, nnerhalb derselben war noch eine Elle Raum zum gehen für die

הַמִּזְבֵּחַ׃ (6) וְעָשִׂיתָ בַדִּים לַמִּזְבֵּחַ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת׃

des Altars. (6) Und mache Stangen zum Altar, Stangen von Akazienholz, und überziehe sie mit Kupfer.

רש"י

היה למזבח הנחשת, אלא על ראשו לפנים מקרנותיו; וכן שנינו בזבחים איזהו כרכוב? בין קרן לקרן והיה רוחב אמה ולפנים מהן אמה של הלוך רגלי הכהנים שתי אמות הללו קריים כרכוב, ודקדקנו שם, והכתיב: תחת כרכוב המזבח מלמטה. למדנו שהכרכוב בדפנו הוא ולבוש המכבר תחתיו. ותרץ דמתרץ תרי הוו חד לנוי וחד לכהנים, דלא ישתרגו; זה שבדופן לנוי היה ומתחתיו הלבישו המכבר והגיע רחבו עד חצי המזבח. נמצא שהמכבר רחב אמה והוא היה סימן לחצי גבהו, להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים, וכנגדו עשו למזבח בית עולמים דוגמת חוט הסקרא באמצעו וכבש שהיו עולין בו. אף על פי שלא פירשו בענין זה, כבר שמענו בפ' מזבח אדמה תעשה לי, לא תעלה במעלות, לא תעשה לו מעלות בכבש שלו, אלא כבש חלק; למדנו, שהיה לו כבש כך שנינו במכילתא. ומזבח אדמה הוא מזבח הנחשת שהיו ממלאין חללו אדמה במקום חנייתן, והכבש

Priester; diese zwei Ellen nun heißen כרכוב. Nun frägt es sich: es heißt doch תחת כרכוב מלמטה woraus zu entnehmen ist, daß der כרכוב an der Seite, und das Netz darunter war? dies zeigt, daß ihrer zwei waren, einer zur bloßen Zierde, und einer als Durchgang für die Priester, damit sie nicht ausgleiten. Der, welcher an der Seitenwand war, diente zur Zierde, unter demselben war das Netz angebracht, und seine Breite reichte bis zur Hälfte des Altars, demnach war das Netz eine Elle breit, gerade die Hälfte der Höhe, um zu unterscheiden zwischen denjenigen Opfern, deren Blut man oben sprengen muß, wie חטאת בהמה und עולת העוף, und denjenigen, von welchen man unten sprengen muß. Im spätern Tempel wurde dazu in der Mitte des Altars ein rother Strich angebracht. Von der Stufe, von wo man hinauf stieg, ist hier gar nichts erwähnt, war schon M. 2, 20, 22 die Rede: ולא תעלה במעלות Du sollst am Altare keine Stufen machen, sondern einen glatten Aufgang, dies bedeutet der Ausdruck כבש. Der Erd-Altar ist mit dem kupfernen eins, man füllte den hohlen Raum mit Erde aus, wenn man lagerte. Dieser Aufgang befand sich auf der Mittagseite des Altares, und war von demselben ein wenig abgesondert; das untere Ende reichte bis auf eine Elle Entfernung von den Umhängen des Vorhofes auf der Mittagseite,

(7) וְהוּבָא אֶת־בַּדָּיו בַּטַּבָּעֹת וְהָיוּ הַבַּדִּים עַל־שְׁתֵּי צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בִּשְׂאֵת אֹתוֹ׃ (8) נְבוּב לֻחֹת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הֶרְאָה אֹתְךָ בָּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ׃ ס שביעי (9) וְעָשִׂיתָ אֵת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן לִפְאַת נֶגֶב־תֵּימָנָה קְלָעִים לֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה

(7) Und man bringe seine Stangen in die Ringe, und so seien die Stangen auf beiden Seiten des Altars, wenn man ihn trägt. (8) Hohl, von Tafeln mache ihn; so wie man ihn dir gezeigt hat auf dem Berge, so sollen sie ihn machen. (9) Und mache den Vorhof der Wohnung. Auf der südlichen Seite gegen Mittag, Umhänge zum Vorhof von gezwirntem

רש״י

הָיָה בְּדָרוֹם הַמִּזְבֵּחַ מוּבְדָּל מִן הַמִּזְבֵּחַ מְלֹא חוּט הַשַּׂעֲרָה, וְרַגְלָיו מַגִּיעִין עַד אַמָּה סָמוּךְ לְקַלְעֵי הֶחָצֵר שֶׁבַּדָּרוֹם, כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר עֶשֶׂר אַמּוֹת קוֹמָתוֹ, וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר, דְּבָרִים כִּכְתָבָן, ג׳ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ, לֹא הָיָה אוֹרֶךְ הַכֶּבֶשׁ אֶלָּא י׳ אַמּוֹת, כַּךְ מָצָאתִי בְּמִשְׁנַת מַס׳ מִדּוֹת, וְזֶה שֶׁהוּא מוּבְדָּל מִן הַמִּזְבֵּחַ מְלֹא הַחוּט בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים לָמְדוּהוּ מִן הַמִּקְרָא: (7) בטבעות. בְּאַרְבַּע טַבָּעוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לַמִּכְבָּר: (8) נבוב לוחות. כְּתַרְגּוּמוֹ: חֲלִיל לוּחִין לוּחוֹת, עֲצֵי שִׁטִּים מִכָּל צַד, וְהֶחָלָל בְּאֶמְצַע, וְלֹא יְהֵא כֻּלּוֹ עֵץ א׳ שֶׁיְּהֵא עָבְיוֹ ה׳ אַמּוֹת עַל ה׳ אַמּוֹת כְּמִין סַדָּן: (9) קלעים. עֲשׂוּיִין כְּמִין קַלְעֵי סְפִינָה נְקָבִים נְקָבִים, מַעֲשֵׂה קְלִיעָה, וְלֹא מַעֲשֵׂה אוֹרֵג, וְתַרְגּוּם סְרָדִין כְּתַרְגּוּמוֹ שֶׁל מִכְבָּר הַמְּתוּרְגָּם. סְרָדָה, לְפִי שֶׁהֵן מְנוּקָּבִין כִּכְבָרָה: לפאה האחת. כָּל

nämlich nach der Ansicht desjenigen, welcher die Höhe des Altares mit 10 Ellen berechnet, nach demjenigen hingegen, welcher die Stelle wörtlich nimmt, und die Höhe des Altars mit drei Ellen berechnet, betrug die Länge des Aufganges nur 10 Ellen. Dies fand ich im Talm. Midot, daß aber der Aufgang vom Altare etwas abstand, wird im Trakt. Sebachim aus dem Schrift-Texte entnommen. (7) בטבעות In die vier Ringe, welche am Netze befestigt waren. (8) נבוב לוחות Wi es Onk. gibt חליל לוחין hohl von Tafeln; auf jeder Seite waren Tafeln aus Zedernholz, in der Mitte war ein hohler Raum, aber nicht ein dicker Holzstamm, der 5 Ellen in Kubik hielt, wie ein Ambos. (9) קלעים Wie das Netzwerk der Schiffe gelöchert, gestrickt, aber nicht gewebt. Onk. übers. es סרדין, wie er auch מכבר mit סרד übersetzt, weil sie siebartig durchlöchert waren. לפאה האחת

בָּאַמָּה אֹרֶךְ לַפֵּאָה הָאֶחָת׃ (10) וְעַמֻּדָיו
עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי
הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ (11) וְכֵן
לִפְאַת צָפוֹן בָּאֹרֶךְ קְלָעִים מֵאָה אֹרֶךְ
וְעַמֻּדָו עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת
וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ (12) וְרֹחַב
הֶחָצֵר לִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה
עַמֻּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה׃

Byssus, hundert Ellen die Länge, auf der einen Seite. (10) Und seine zwanzig Säulen und deren zwanzig Füße von Kupfer, die Haken an den Säulen und ihre Reife von Silber. (11) Und so auf der Mitternacht-Seite, in der Länge Umhänge, hundert (Ellen) lang; und seine zwanzig Säulen und ihre zwanzig Füße von Kupfer, die Haken an den Säulen und ihre Reife von Silber. (12) Und die Breite des Vorhofs auf der Abend-Seite fünfzig Ellen Umhänge; dazu zehn Säulen und zehn Füße.

רש"י

הרוח קרוי פאה: (10) ועמודיו עשרים. חמש אמות בין עמוד לעמוד: ואדניהם. של העמודים נחשת האדנים יושבים על הארץ והעמודים תקועים לתוכן היה עושה כמין קונדסין שקורין פלא"ש בלע"ז (פפעהלע Pals.) ארכן ו' טפחים ורחבן ג' וטבעת נחשת קבועה בו באמצעו וכורך שפת הקלע סביביו במיתרים כנגד כל עמוד ועמוד ותולה הקונדס דרך טבעתו באונקליות שבעמוד העשוי כמין וי"ו, ראשו זקוף למעלה וראשו אחד תקוע בעמוד, כאותן שעושין להציב דלתות שקורין גונז"ש בלע"ז (טהירהנגעלן Gonds) ורוחב הקלע תלויה מלמטה, והיא קומת מחיצות החצר: ווי העמודים. הם האונקליות: וחשוקיהם. מוקפין היו העמודים בחוטי כסף סביב, ואיני יודע, אם על פני כולן, אם בראשן אם באמצעם, אך יודע אני, שחשוק לשון חגורה; שכן

Die ganze Seite heißt פאה. (10) ועמדיו עשרים Fünf Ellen zwischen einer Säule und der andern. ואדניהם Die Füße der Säulen waren aus Kupfer; die Füße standen auf dem Boden und in diesen steckten die Säulen. Man machte Pfähle, sechs Spannen lang und drei breit, in der Mitte war ein kupfener Ring befestigt, der Saum des Umfanges war jeder Säule gegenüber mit Stricken daran gewunden. So hingen die Pfähle durch die Ringe laufend an den Haken befestigt, welche die Gestalt eines ו hatte, die eine Spitze war nach oben gerichtet, der andere steckte in der Säule, nach Art einer Thürangel. Die Breite der Umhänge hing unten, der Breite nach, und dies war die Höhe der Vorhofwände. ווי העמודים Die Haken der Säule. וחשקיהם Die Säulen waren umgeben von silbernen Streifen; ich weiß jedoch nicht, ob diese ganz die Säulen umgaben, oder nur oben, oder nur in der Mitte, ich

(13) וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה׃ (14) וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃ (15) וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה קְלָעִים עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃ (16) וּלְשַׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ ׀ עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם עַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה׃

(13) Und die Breite des Vorhofs auf der Vorderseite, gegen Morgen, fünfzig Ellen. (14) Und fünfzehn Ellen Umhänge für die eine Seite; dazu drei Säulen und drei Füße. (15) Und für die andere Seite fünfzehn (Ellen) Umhänge; dazu drei Säulen und drei Füße. (16) Und zum Thore des Vorhofs eine Decke von zwanzig Ellen, von purpurblauer und purprrother und karmesinfarbiger Wolle und gezwirntem Byssus, Buntweber-Arbeit; dazu vier Säulen und vier

רש"י

מָצִינוּ בְּפִילֶגֶשׁ בְּגִבְעָה: וְעִמּוֹ צֶמֶד חֲמוֹרִים חֲבוּשִׁים, תַּרְגּוּמוֹ חֲשׁוּקִים: (13) לפאת קדמה מזרחה. פְּנֵי הַמִּזְרָח קְרוּיִים: קֶדֶם לְשׁוֹן פָּנִים, אָחוֹר לְשׁוֹן אֲחוֹרַיִים; לְפִיכָךְ מִזְרָח קָרוּי קֶדֶם שֶׁהוּא פָּנִים, וּמַעֲרָב קָרוּי אָחוֹר כְּד"א הַיָּם הָאַחֲרוֹן: יַמָּא מַעַרְבָא: חמשים אמה. אוֹתָן נ' אַמָּה לֹא הָיוּ סְתוּמִין כֻּלָּם בִּקְלָעִים לְפִי שֶׁשָּׁם הַפֶּתַח אֶלָּא ט"ו אַמָּה קְלָעִים לְכָתֵף הַפֶּתַח מִכָּאן וְהֵן לְכָתֵף הַשֵּׁנִי נִשְׁאַר רֹחַב חָלָל הַפֶּתַח בֵּינְתַיִם כ' אַמָּה וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר: וּלְשַׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ עֶשְׂרִים אַמָּה וִילוֹן לְמָסָךְ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח כ' אַמָּה אֹרֶךְ כְּרֹחַב הַפֶּתַח: (14) עמודיהם שלשה. חָמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד לְעַמּוּד, בֵּין עַמּוּד שֶׁבְּרֹאשׁ הַדָּרוֹם הָעוֹמֵד בְּמִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית מִזְרָחִית עַד עַמּוּד שֶׁהוּא מִן הַג' שֶׁבַּמִּזְרָח ה' אַמּוֹת וּמִמֶּנּוּ לַשֵּׁנִי ה' אַמּוֹת וּמִן הַשֵּׁנִי לַשְּׁלִישִׁי חָמֵשׁ אַמּוֹת. וְכֵן לְכָתֵף

weiß nur, daß חשוקיהם hier etwas Gürtelartiges bedeutet. So finden wir Richt. 19, 10 צמד חמורים חבושים: ein Gespann: gesattelter Esel. חבושים gebunden, heißt chald. חשוקים (13) לפאת קדמה מזרחה Die östliche Seite heißt קדם die Vorder- oder Gesichtsseite, אחור die Rückseite; daher heißt Sonnenaufgang קדם, weil es die Gesichtsseite ist, und Sonnenuntergang אחור, wie M. 5, 34 הים האחרון das hintere Meer, Onkel. ימא מערבא. חמשים אמה Diese 50 Ellen waren nicht gänzlich von Umhängen umschlossen, weil der Eingang dort war. An jeder Seite desselben nahmen die Umhänge 15 Ellen ein, dazwischen blieben für den Raum des Einganges 20 Ellen, daher heißt es: Und für das Thor des Hofes einen Vorhang von 20 Ellen, d. h. der Vorhang vor dem Eingang soll 20 Ellen lang sein, gemäß der Breite des Einganges. (14) עמודיהם שלשה Zwischen jeder Säule sollen 5 Ellen Raum bleiben. Von der Säule, wo die Südwand beginnt, die im südöstlichen Winkel steht, bis zur Säule, welche von den Dreien

מפטיר (17) כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם כָּסֶף וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת׃ (18) אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב ׀ חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת׃

Füße. (17) Alle Säulen des Vorhofs ringsum belegt mit Reifen von Silber, ihre Haken von Silber, und ihre Füße von Kupfer. (18) Die Länge des Vorhofs hundert Ellen u. die Breite fünfzig gegen fünfzig, und die Höhe fünf Ellen, von gezwirntem Byssus, u. die Füße dazu

רש"י

הַשֵּׁנִית וְאַרְבַּע עַמּוּדִים לְמָסָךְ הֲרֵי י' עַמּוּדִים לְמִזְרָח כְּנֶגֶד לְמַעֲרָב׃ (17) כל עמודי החצר סביב וגו'. לְפִי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ וָוִין וַחֲשׁוּקִים וְאַדְנֵי נְחֹשֶׁת אֶלָּא לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם, אֲבָל לְמִזְרָח וּמַעֲרָב לֹא נֶאֱמַר וָוִין וַחֲשׁוּקִים וְאַדְנֵי נְחֹשֶׁת, לְכָךְ בָּא וְלִמֵּד כָּאן׃ (18) ארך החצר. הַצָּפוֹן וְהַדָּרוֹם שֶׁמִּן הַמִּזְרָח לְמַעֲרָב מֵאָה בָּאַמָּה׃ ורחב חמשים בחמשים. חָצֵר שֶׁבַּמִּזְרָח הָיְתָה מְרֻבַּעַת חֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים שֶׁהַמִּשְׁכָּן אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים וְרָחְבּוֹ עֶשֶׂר; הֶעֱמִיד מִזְרָחוֹ פִּתְחוֹ בִּשְׂפַת נ' הַחִיצוֹנִים שֶׁל אוֹרֶךְ הֶחָצֵר נִמְצָא כֻּלּוֹ בַחֲמִשִּׁים הַפְּנִימִיִּים וְכָלָה אָרְכּוֹ לְסוֹף ל', נִמְצְאוּ כ' אַמָּה רֶיוַח לַאֲחוֹרָיו בֵּין הַקְּלָעִים שֶׁבַּמַּעֲרָב לִירִיעוֹת שֶׁל אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן, וְרֹחַב הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת בְּאֶמְצַע רֹחַב הֶחָצֵר, נִמְצְאוּ לוֹ עֶשְׂרִים אַמָּה רֶיוַח לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם מִן קַלְעֵי הֶחָצֵר לִירִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן, וְכֵן לְמַעֲרָב וַחֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים חָצֵר לְפָנָיו (עי' בין נ"נ)׃ וקומה חמש אמות. גֹּבַהּ מְחִיצוֹת

an der Ostseite ist, sollen 5 Ellen Raum bleiben; ebenso von dieser bis zur zweiten, und von der zweiten bis zur dritten Säule, u. desgleichen auf der andern Seite, und vier Säulen gegen Morgen und ebensoviel gegenüber auf der Abendseite. כל עמודי החצר סביב (17) Weil die Haken, Reifen und kupfernen Füße blos bei der Mittags- und Mitternachtseite angeordnet wurden, nicht aber auch bei der Morgen- und Abendseite, so ist es hier aus der Aufzählung zu er- sehen. (18) ארך החצר Die Länge des Vorhofes der Mittags- und Mitternachtseite, von Ost nach West, betrug 100 Ellen. ורחב Der Hof auf der Morgenseite hatte 50 Ellen im Quadrate, denn die Wohnung war 30 Ellen lang und 10 Ellen breit; der Eingang auf der Ostseite befand sich zu Ende der äußern 50 von der Länge des Hofes; demnach stand die Wohnung ganz in den innern fünfzig und die Länge war an den 30 Ellen zu Ende. Folglich blieben 20 Ellen Raum rückwärts zwischen den Umhängen auf der Abendseite und den Teppichen auf der Rückseite der Wohnung. — Die Breite der Stiftshütte betrug 10 Ellen, die mitten in der Breite des Hofes lagen, bleiben für ihn somit 20 Ellen Raum nach Mitternacht und nach Mittag von den Umhängen des Hofes bis zu den Teppichen der Stiftshütte; ebensoviel auf der Abendseite, und ein Raum von 50 Ellen im Quadrate für den vorderen Theil des Vorhofes. וקמה חמש

(19) לְכֹל֙ כְּלֵ֣י הַמִּשְׁכָּ֔ן בְּכֹ֖ל עֲבֹדָת֑וֹ וְכָל־יְתֵדֹתָ֛יו וְכָל־יִתְדֹ֥ת הֶחָצֵ֖ר נְחֹֽשֶׁת׃

ס ס ס

(20) וְאַתָּ֞ה תְּצַוֶּ֣ה ׀ אֶת־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל וְיִקְח֨וּ אֵלֶ֜יךָ שֶׁ֣מֶן זַ֥יִת זָ֛ךְ

von Kupfer. (19) Alle Geräthe der Wohnung, bei ihrem ganzen Dienste, und alle ihre Pflöcke und alle Pflöcke des Vorhofs seien von Kupfer. (20) Und du gebiete den Kindern Israels, daß sie dir bringen Olivenöl, laute-

רש״י

הֶחָצֵר וְהוּא רֹחַב הַקְּלָעִים: ואדניהם נחשת. לְהָבִיא אַדְנֵי הַמָּסָךְ, שֶׁלֹּא תֹאמַר לֹא נֶאֶמְרוּ אַדְנֵי נְחֹשֶׁת אֶלָּא לְעַמּוּדֵי הַקְּלָעִים, אֲבָל אַדְנֵי הַמָּסָךְ שֶׁל מִין אַחֵר, כֵּן נִרְאֶה בְעֵינַי, שֶׁלְּכָךְ חָזַר וְשְׁנָאָן: (19) לכל כלי המשכן. שֶׁהָיוּ צְרִיכִין לַהֲקָמָתוֹ וּלְהוֹרָדָתוֹ, כְּגוֹן מַקָּבוֹת לִתְקוֹעַ יְתֵדוֹתָיו וַעֲמוּדִים: יתדות. כְּמִין נַגְרֵי נְחֹשֶׁת עֲשׂוּיִין לִירִיעוֹת הָאֹהֶל וּלְקַלְעֵי הֶחָצֵר קְשׁוּרִים בְּמֵיתָרִים סָבִיב בְּשִׁפּוּלֵיהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְהֵא הָרוּחַ מַגְבִּיהָתָן; וְאֵינִי יוֹדֵעַ, אִם תְּחוּבִין בָּאָרֶץ אוֹ קְשׁוּרִים וּתְלוּיִין, וְכוֹבְדָן מַכְבִּיד שִׁפּוּלֵי הַיְרִיעוֹת שֶׁלֹּא יָנוּעוּ בְרוּחַ; וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁשְּׁמָן מוֹכִיחַ עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם תְּקוּעִין בָּאָרֶץ, לְכָךְ נִקְרְאוּ יְתֵדוֹת וּמִקְרָא זֶה מְסַיְּעֵנִי: אֹהֶל בַּל יִצְעָן בַּל יִסַּע יְתֵדֹתָיו לָנֶצַח. (ישעיה ל״ג):

חסלת פרשת תרומה.

(20) ואתה תצוה. זך. בְּלִי שְׁמָרִים, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בִמְנָחוֹת: מְגַרְגְּרוֹ בְּרֹאשׁ הַזַּיִת וְכוּ׳

אמות Die Höhe der Wände des Hofes, d. i. die Breite der Umhänge. ואדניהם נחושת Dies ordnet an, daß die Füße des Vorhanges aus Kupfer sein müssen. Damit man nicht denke, die Füße wären bloß für die Säulen der Umhänge aus Kupfer zu fertigen, die Füße für den Vorhang aber aus einem andern Stoffe, deshalb glaube ich wird es hier wiederholt. (19) לכל כלי המשכן Welche man zum Aufrichten u. Herablassen derselben brauchte, z. B. Hämmer um die Nägel und Säulen zu befestigen. יתדות, Kupferne Nägel, welche für die Teppiche der Stiftshütte und für die Umhänge des Hofes bestimmt waren, die an ihrem untern Rande ringsherum mit Stricken daran gebunden waren, damit sie der Wind nicht aufhebe. Ich weiß nicht, ob sie in dem Boden gesteckt waren, oder ob sie blos angebunden hingen und durch ihre Schwere das untere Ende der Vorhänge belasteten, daß sie nicht vom Winde bewegt werden. Ich glaube, ihr Name beweist schon, daß sie im Boden befestigt waren, sie hießen auch darum יתדות, und folgende Schriftstelle Jes. 33, 20 liefert der Beweis dafür: Ein Zelt, das nicht fortrückt, dessen Pflöcke nimmer herausgezogen werden, (בל יסע יתדותיו).

20. שמן זית זך Reines Olivenöl, ohne Hefe, worüber wir im Trakt. Menachot 86 lesen: Er sammelt an der Spitze des Oelbaumes die

כָּתִ״ית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד׃ (21) בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ס

כח (1) וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן

res, gestoßenes, zur Beleuchtung; um beständig die Lampen anzustecken. (21) Im Zelte der Zusammenkunft, außerhalb des Vorhanges, welcher vor dem Zeugnisse ist, soll Aharon und seine Söhne sie zurecht machen (zum Brennen) vom Abend bis zum Morgen, vor dem Ewigen; eine ewige Satzung für ihre Geschlechter, (eine Abgabe) von den Kindern Israel.
28. (1) Und du laß zu dir kommen Aharon, deinen Bruder, und seine

רש״י

(מנחות פ״ו): כתית. הַזֵּיתִים כּוֹתֵשׁ בְּמַכְתֶּשֶׁת, וְאֵינוֹ טוֹחֲנָן בָּרֵחַיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ בוֹ שְׁמָרִים, וְאַחַר שֶׁהוֹצִיא טִפָּה רִאשׁוֹנָה מַכְנִיסָן לָרֵחַיִם וְטוֹחֲנָן, וְהַשֶּׁמֶן הַשֵּׁנִי פָּסוּל לִמְנוֹרָה וְכָשֵׁר לִמְנָחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר, וְלֹא כָתִית לִמְנָחוֹת: להעלות נר תמיד. מַדְלִיק עַד שֶׁתְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ (שבת כ׳ כ״א): תמיד. כָּל לַיְלָה וְלַיְלָה קָרוּי תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר עוֹלַת תָּמִיד. (במדבר ד׳) וְאֵינָהּ אֶלָּא מִיּוֹם לְיוֹם, וְכֵן בְּמִנְחַת חֲבִתִּין נֶאֱמַר תָּמִיד, וְאֵינָהּ אֶלָּא מֶחֱצָיָתָהּ בַּבֹּקֶר וּמֶחֱצָיָתָהּ בָּעֶרֶב (ויקרא ג׳). אֲבָל תָּמִיד הָאָמוּר בְּלֶחֶם הַפָּנִים מִשַּׁבָּת לְשַׁבָּת הוּא: (21) מערב עד בקר. תֵּן לָהּ מִדָּתָהּ, שֶׁתְּהֵא דוֹלֶקֶת מֵעֶרֶב וְעַד בֹּקֶר, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים חֲצִי לוֹג לְלֵילֵי טֵבֵת הָאֲרוּכִין; וְכֵן לְכָל הַלֵּילוֹת וְאִם יוֹתֵר, אֵין בְּכַךְ כְּלוּם:

כח (1) ואתה הקרב אליך. לְאַחַר שֶׁתִּגְמַר מְלֶאכֶת

fehlerlosen, reifen Oliven. כתית Die Oliven zerstößt er in einem Mörser, mahlt sie aber nicht in der Mühle, damit keine Hefen darin bleiben. Nachdem er die ersten Tropfen daraus gezogen, bringt er sie in eine Mühle und mahlt sie. Dieses zweite Oel ist zum Gebrauche für die Menora nicht erlaubt, zu Mehlopfern aber geeignet, denn es heißt כתית למאור gestoßen zum Leuchten, zum Mehlopfer muß es nicht gestoßen sein. להעלות נר תמיד Er zündet es an, bis die Flamme davon aufsteigt. תמיד Weil es Nacht für Nacht geschah, heißt es תמיד, gleich M. 4, 28 עולת תמיד ein beständiges, tägliches Ganzopfer; ebenso steht beim Mehlopfer auf der Pfanne M. 3, 6 תמיד, wovon die Hälfte des Morgens und die andere Hälfte des Abends geopfert ward; das תמיד jedoch, welches beim Schaubrode steht, bedeutet von einem Sabbat bis zum andern. (21) מערב עד בקר Gib so viel hinein, daß es vom Abend bis zum Morgen brennen kann; unsere Weisen bestimmen das Maß: einen halben Log für die langen Tebet Nächte und auch so viel für die anderen Nächte, denn wenn auch davon übrig bleibt, so hat dies nichts zu bedeuten.

28. (1) ואתה הקרב אליך Nachdem der Bau der Wohnung משכן

אָחִ֫יךָ וְאֶת־בָּנָ֣יו אִתּ֔וֹ מִתּ֖וֹךְ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל לְכַהֲנוֹ־לִ֑י אַהֲרֹ֕ן נָדָ֧ב וַאֲבִיה֛וּא אֶלְעָזָ֥ר וְאִיתָמָ֖ר בְּנֵ֥י אַהֲרֹֽן׃ (2) וְעָשִׂ֥יתָ בִגְדֵי־קֹ֖דֶשׁ לְאַהֲרֹ֣ן אָחִ֑יךָ לְכָב֖וֹד וּלְתִפְאָֽרֶת׃ (3) וְאַתָּ֗ה תְּדַבֵּר֙ אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵ֔ב אֲשֶׁ֥ר מִלֵּאתִ֖יו ר֣וּחַ חָכְמָ֑ה וְעָשׂ֞וּ אֶת־בִּגְדֵ֧י אַהֲרֹ֛ן לְקַדְּשׁ֖וֹ לְכַהֲנוֹ־לִֽי׃ (4) וְאֵ֨לֶּה הַבְּגָדִ֜ים אֲשֶׁ֣ר יַעֲשׂ֗וּ חֹ֤שֶׁן וְאֵפוֹד֙ וּמְעִ֔יל

Söhne mit ihm, aus der Mitte der Kinder Israel, um ihn mir zum Priester zu weihen; Aharon, Nadab und Abihu, Elasar und Ithamar, die Söhne Aharons. (2) Und mache heilige Kleider für Aharon, deinen Bruder, zur Ehre und zur Zierde. (3) Und rede zu Allen, die weises Sinnes sind, den ich erfüllt mit dem Geiste der Weisheit, daß sie machen die Kleider Aharons, ihn zu heiligen, ihn mir zum Priester zu weihen. (4) Und dieß sind die Kleider, die sie machen sollen: einen Brustschmuck und ein Ephod und einen Oberrock

רש"י

הַמִּשְׁכָּן׃ (3) לקדשו לכהנו לי. לְקַדְּשׁוֹ לְהַכְנִיסוֹ בִּכְהוּנָּה, עַל יְדֵי הַבְּגָדִים שֶׁיְּהֵא כֹּהֵן לִי וּלְשׁוֹן כְּהוּנָּה שֵׁירוּת הוּא שׁנטרי"אה בלע"ז (דיענסט) Service, *Servantie*: (4) חשן. תַּכְשִׁיט כְּנֶגֶד הַלֵּב׃ אפוד. לֹא שָׁמַעְתִּי וְלֹא מָצָאתִי בִּבְרַיְיתָא פֵּי' תַּבְנִיתוֹ, וְלִבִּי אוֹמֵר לִי, שֶׁהוּא חֲגוֹרָה לוֹ מֵאֲחוֹרָיו, רָחְבּוֹ כְּרֹחַב גַּב אִישׁ כְּמִין סִינָר שֶׁקּוֹרִין פורצי"נט בלע"ז (מיין ברייטער גורט) *Surceint*: שֶׁחוֹגְרוֹת הַשָּׂרוֹת כְּשֶׁרוֹכְבוֹת עַל הַסּוּסִים, כַּךְ מַעֲשֵׂהוּ מִלְּמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד. (שמואל ב' ו'), לָמַדְנוּ שֶׁהָאֵפוֹד חֲגוֹרָה הִיא, וְא"א לוֹמַר, שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא חֲגוֹרָה לְבַדָּהּ שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר, וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הָאֵפוֹד, וְאַחַ"כּ וַיַּחְגּוֹר אוֹתוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפוֹד (ויקרא ח') וְתַרְגֵּם אוּנְקְלוֹס בְּהֶמְיַן אֵפוֹדָא. לָמַדְנוּ שֶׁהַחֵשֶׁב הוּא הַחָגוּר וְהָאֵפוֹד שֵׁם

vollendet sein wird. (3) לקדשו לכהנו לי Ihn zu heiligen und in den Priesterdienst einzuführen durch die Amtskleider, daß er mir als Priester diene. כהונה bedeutet Dienst. (4) חושי Ein Geschmeide auf dem Herzen. אפוד Ich fand nichts von der Form dieses Kleidungsstückes in der Beraita; ich glaube aber es war ein Gurt von rückwärts angelegt, die Breite war wie die eines Mannesrückens, eine Art Schurz, wie solche die Fürstinen anlegen, wenn sie reiten, so war er unten geformt, wie es heißt Sam. 2, 6, 14: und Dawid war umgürtet mit einem leinenen Efod; dies belehrt uns, daß Efod ein Gurt war. Man kann nicht annehmen, daß es blos ein Gürtel war, denn es heißt M. 3, 8, 7: er gab darauf den Efod, und dann: er gürtete sich mit dem Bande des Efod, was Onk. übers. mit dem Gürtel des Efod; woraus wir erfahren, daß חשב der Gürtel und אפוד der Name eines Kleidungsstückes war. Auch kann man nicht an=

וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ

und einen würfelichten Unterrock, Kopfbund und Gürtel; so sollen sie heilige Kleider machen für Aharon, deinen Bruder, und seine Söhne, um ihn mir zum Priester zu

רש״י

תכשיט לבדו; וא״א לומר שעל שם שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד, שהרי נאמר: שתי כתפות האפוד למדנו שהאפוד שם לבד והכתפות שם לבד והחשב שם לבד. לכך אני אומר, שעל שם הסינר של מטה קרוי אפוד ע״ש שאופדו ומקשטו בו, כמו שנאמר: ויאפוד לו בו (ויקרא ח׳) והחשב הוא חגור של מעלה הימנו והכתפות קבועות בו. ועוד אומר לי לבי שיש ראיה, שהוא מן לבוש. שתרגם יונתן ודוד חגור אפוד בד. כרדוט דבוץ, ותרגם כמו כן מעילים כרדוטין; במעשה תמר, אחות אבשלום: כי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים. (שמואל ב׳ י״ג): מעיל. הוא כמין חלוק וכן הכתונת, אלא שהכתונת סמוך לבשרו ומעיל קרוי חלוק העליון: תשבץ. עשויין משבצות לנוי, והמשבצות הם כמין גומות העשויות בתכשיטי זהב למושב קביעות אבנים טובות ומרגליות; כמו שנאמר באבני האפוד: מוסבות משבצות זהב ובלע״ז קוראין אותו קשטו״נש (דפר קחסטען) Chaton, *Caston*: מצנפת. כמין כיפת כובע שקורין קופ״א בלע״ז (מייגע חיטלע) Coiffe, coeffe, שהרי במקום אחר קורא להם מגבעות, ומתרגמינן: כובעין (סוכה מ״נ): ואבנט. היא הגורה.

nehmen, daß er wegen der beiden Achselbänder Efod hieß, denn es heißt: die zwei Achselbänder des Efod, folglich ist אפוד ein Name für sich, כתפות ein Name für sich und חשב ein Name für sich. Ich schließe daher: er hieß so wegen des breiten untern Gürtels, und weil es den Priester zierte, אפוד, da es auch heißt: ויאפוד לו בו er zierte ihn damit. חשב ist der obere Gürtel, woran die Achselbänder befestigt waren; ferner kann ich einen Beweis liefern, daß es eine Art Kleidung war, weil Jonathan übers. ודוד חגור אפוד בד (s. oben) כרדוט דבוץ ein Ärmelkleid aus Byssus; ebenso ist מעילים mit כרדוטין übersetzt, in der Begebenheit Tamars, der Schwester Abschaloms Sam. 2, 13, 18. מעיל ist eine Art Unterkleid; ebenso כתונת, nur dar, man das כתונת Hemd, hart am Leibe trug, während מעיל das Kleid war, welches man auf dem Hemde trug. תשבץ Dieses כתונת war gewürfelt, gemacht zur Verschönerung. משבצות war eine Art Vertiefung, wie solche bei Goldgeschmeiden angebracht sind, um die Edelsteine darin zu fassen, so wie es bei den Steinen von Efod heißt: מוסבות משבצות זהב umgeben von goldenen Einfassungen. מצנפת Eine Art Kopfbund, denn an einer anderen Stelle heißt es מגבעות Mützen, was Onk. כובעין Hauben übers. ואבנט Ist ein Gürtel auf dem Hemde, und der Efod lag auf dem מעיל, wie wir es finden beim Ankleiden M.

לִי׃ (5) וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ׃ פ (6) וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת

weihen. (5) Und sie sollen dazu nehmen das Gold und die purpurblaue und die purpurrothe und die karmesinfarbige Wolle u. den Byssus. (6) Und sie sollen das Ephod machen von Gold, purpurblauer und purpurrother und

רש״י

עַל הַכְּתוֹנֶת, וְהָאֵפוֹד חֲגוּרָה עַל הַמְּעִיל, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּסֵדֶר לְבִישָׁתָן, וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַכְּתוֹנֶת וַיַּחְגּוֹר אוֹתוֹ בְּאַבְנֵט וַיַּלְבֵּשׁ אוֹתוֹ אֶת הַמְּעִיל וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הָאֵפוֹד: בגדי קדש. מִתְּרוּמָה הַמְקוּדֶּשֶׁת לִשְׁמִי יַעֲשֶׂה אוֹתָם: (5) והם יקחו. אוֹתָם חַכְמֵי לֵב שֶׁיַּעֲשׂוּ הַבְּגָדִים יְקַבְּלוּ מִן הַמִּתְנַדְּבִים אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַתְּכֵלֶת לַעֲשׂוֹת מֵהֶן אֶת הַבְּגָדִים: (6) ועשו את האפוד. אִם בָּאתִי לְפָרֵשׁ מַעֲשֵׂה הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת הֲרֵי פֵּירוּשָׁן פְּרָקִים, וְיִשְׁגֶּה הַקּוֹרֵא בְּצֵרוּפָן, לְכָךְ אֲנִי כוֹתֵב מַעֲשֵׂיהֶם כְּמוֹת שֶׁהִיא, לְמַעַן יָרוּץ קוֹרֵא בוֹ, וְאַחַ״כַּ אֲפָרֵשׁ עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת: הָאֵפוֹד עָשׂוּי כְּמִין סִינָר שֶׁל נָשִׁים רוֹכְבוֹת סוּסִים וְחוֹגֵר אוֹתוֹ מֵאֲחוֹרָיו כְּנֶגֶד לִבּוֹ לְמַטָּה מֵאַצִּילָיו, רָחְבּוֹ כְּמִדַּת רוֹחַב גַּבּוֹ שֶׁל אָדָם וְיוֹתֵר, וּמַגִּיעַ עַד עֲקֵבָיו, וְהַחֵשֶׁב מְחוּבָּר בְּרֹאשׁוֹ עַל פְּנֵי רָחְבּוֹ, מַעֲשֵׂה אוֹרֵג, וּמַאֲרִיךְ לְכַאן וּלְכַאן כְּדֵי לְהַקִּיף וְלַחֲגוֹר בּוֹ; וְהַכְּתֵפוֹת מְחוּבָּרוֹת בַּחֵשֶׁב אֶחָד לְיָמִין וְאֶחָד לִשְׂמֹאל מֵאֲחוֹרֵי הַכֹּהֵן, לִשְׁנֵי קְצוֹת

3, 8, 7: Er legte ihm den Leibrock כתונת an, band ihm dem Gürtel אבנט um, zog ihm daß Unterkleid מעיל an und gab darauf den אפוד. Mantel. בגדי קדש Von der Hebe, welche mir geweiht ist, soll man diese Kleidung machen. (5) והם יקחו Die Kunstsinnigen, welche diese Kleider machen, sollen auch die freiwillige Spenden an Gold und himmelblauer Wolle in Empfang nehmen, um die Kleider davon zu verfertigen. (6) ועשו את האפוד Wenn ich die Anfertigung des Efod und des Choschen nach den Schriftstellen erklären wollte, so erschiene diese Erklärung unzusammenhängend, der Leser könnte bei der Zusammenstellung irren; daher will ich die Arbeit so wie sie ist, zuerst in Hinblick auf den Leser und dann nach der Ordnung der Schriftstellen erörtern. Der Efod war wie ein Schurz gemacht, den die Frauen beim Reiten gebrauchen, dieser wurde von rückwärts gegen das Herz zu unter den Achseln gegürtet. Die Breite war wie die eines Mannes-Rückens und etwas darüber, bis zur Ferse reichend; das obere Gürtelband war oben der Breite nach befestigt, Weberarbeit, nach beiden Seiten verlängert, damit er zum Umwinden und Gürten tauge. Die Achselbänder waren mit dem Gürtel verbunden, eins rechts, das andere links, an des Priesters Rückseite bis zu den beiden Enden der

וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה

karmesinfarbiger Wolle u. gezwirntem Byssus, Kunst-

רש"י

רחבו של סינר, וכשזוקפן עומדות לו על שני כתפיו, והן כמין שתי רצועות עשויות ממין האפוד ארוכות, כדי שיעור לזקפן אצל צוארו מכאן ומכאן ונקפלות לפניו למטה מכתפיו מעט, ואבני השהם קבועות בהם אחת על כתף ימין ואחת על כתף שמאל והמשבצות נתונות בראשיהם לפני כתפיו ושתי עבותות הזהב תחובות בשתי טבעות שבחשן, בשני קצות רחבו העליון אחת לימין ואחת לשמאל ושני ראשי השרשרות תקועין במשבצת לימין וכן שני ראשי השרשרות השמאלית תקועין במשבצת שבכתף שמאל; נמצא שחשן תלוי במשבצות האפוד על לבו מלפניו, ועוד שתי טבעות בשתי קצות החשן בתחתית וכנגדם שתי טבעות בשתי כתפות האפוד מלמטה בראשו התחתון המחובר בחשב טבעות החשן אל מול טבעות האפוד שוכבים זה על זה ומרכסן בפתיל תכלת תחוב בטבעות האפוד והחשן שיהא תחתית החשן דבוק לחשב האפוד, ולא יהא נד ונבדל הולך וחוזר: זהב תכלת וארגמן תולעת שני ושש משזר. חמשת מינים הללו שזורין בכל חוט וחוט היו מרדדין

Breite des Gurts, wenn er sie aufrichtete, standen sie ihm auf den beiden Schultern. Sie glichen zwei Riemen, gemacht aus dem Efod-Stoffe, lange genug, um sie auf beiden Seiten des Halses emporrichten zu können. Sie waren vorn bis unterhalb der Schultern etwas gefaltet, und die Schoham-Steine waren darin eingesetzt, eins auf der rechten und eins auf der linken Achsel. Die Einfassungen saßen mit ihren Enden oben vor den Achseln, und die zwei geflochtenen, goldenen Kettlein steckten in den zwei Ringen des Choschen, an den obern Ecken der Breite, eine rechts und eine links. So waren auch zwei Enden der einen geflochtenen Kette auf der rechten Seite in der Einfassung befestigt; mithin hing der Choschen an der Einfassung des Efod auf dem Herzen des Priesters nach vorn. — Andere zwei Ringe waren an den zwei unteren Ecken des Choschen diesen gegenüber, zwei Ringe an den Schultern des Efod an seinen untern Enden, welche mit dem Gürtel verbunden waren. Die Ringe des Choschen lagen gegenüber der Ringe des Efod und wurden mittels einer himmelblauen Schnur, die in deu Ringen des Efod und des Choschen steckte, zusammengeschnürt, so daß das Untere des Choschen am Gürtelbande des Efod festhielt und nicht hin und her gerückt wurde. זהב תכלת u. s. w. diese fünf Gattungen waren in jeden Faden eingeflochten. Man schlug das Gold zu dünnen Blechen, schnitt Fäden daraus und spann einen Faden Gold mit sechs himmelblauen und einen goldenen Faden mit sechs Purpurfäden zusammen; dasselbe geschah mit den anderen Gattungen. Die Fäden aller Gattungen waren s e c h s f a c h mit je einem Gold-

חֹשֵׁב׃ (7) שְׁתֵּי כְתֵפֹת חֹבְרֹת יִהְיֶה־לּוֹ

weber-Arbeit. (7) Zwei angeheftete Schulterblät-

רש"י

את הזהב כמין טסין דקין וקוצצין פתילים מהם וטווין אותו חוט של זהב עם שש חוטים של תכלת וחוט של זהב עם שש חוטין של ארגמן, וכן בתולעת שני וכן בשש, שכל המינין חוטן כפול שש, וחוט זהב עם כל אחד ואחד, ואחר כך שוזר את כולם כאחד, נמצא חוטן כפול כ"ח. וכן מפורש במס' יומא ולמד מן המקרא הזה: וירקעו את פחי הזהב וקצץ פתילים לעשות את פתילי הזהב בתוך התכלת ובתוך הארגמן וגו' למדנו שחוט של זהב שזור עם כל מין ומין: מעשה חושב. כבר פירשתי, שהוא אריגת שתי קירות שאין צורת שני עבריה דומות זו לזו: (7) שתי כתפות וגו'. הסינר מלמטה וחשב האפוד היא החגורה וצמודה לו מלמעלה דוגמת סינר הנשים, ומגבו של כהן היו מחוברות בחשב שתי חתיכות כמין שתי רצועות רחבות, אחת כנגד כל כתף וכתף וזוקפן על שתי כתפותיו עד שנקפלות לפניו כנגד החזה, ועל ידי חבורן לטבעות החשן נאחזין מלפניו כנגד לבו, שאין נופלות, כמו שמפורש בענין, והיו זקופות והולכות כנגד כתפיו, ושתי אבני השהם קבועות בהן אחת בכל אחת: אל שני קצותיו. אל רחבו של אפוד שלא היה רחבו אלא כנגד גבו של כהן, וגבהו עד כנגד האצילים שקורין קודי"ש בלע"ז Condes, (דיא עללבאָגען חוק פוורמו) שנאמר ולא יחגרו ביזע (יחזקאל כ"ד) אין אוגרין במקום זיעה,

faden, nachher wurden diese alle zusammen gezwirnt; folglich war der Faden achtundzwanzigfach, so wird es auch im Trakt. Joma erklärt. Wir entnehmen dies aus dieser Stelle M. 2, 39, 3: sie dehnten aus die Goldbleche und schnitten Fäden, um sie zu verarbeiten zwischen den himmelblauen und purpurrothen Wolle. Dies lehrt, daß ein Goldfaden mit jeder Gattung verflochten war. מעשה חשב Ich habe bereits erklärt, daß dies Kunstweberarbeit war, wovon zu beiden Seiten verschiedene Figuren zu sehen waren. (7) שתי כתפות Zwei Schulterstücke. Der Schurz war unten, und der Gurt חשב des Efod schloß ihn oben fest an, wie eine Frauenschürze. Auf dem Rücken des Priesters waren mit dem Gurte zwei riemenartige Stücke verbunden, je eines gegen die entsprechende Schulter aufrecht stehend, so daß sie sich quer gegen die Brust legten. Durch die Verbindung mit den Ringen des Choschen hielten sie sich vorn gegen das Herz zu, ohne daß sie herabfielen, wie bereits erklärt wurde, sie stiegen aufrecht gegen die Schulter und an jedem war je einer der Schoham-Steine eingesetzt. אל שני קצותיו Nach der Breite des Efod; diese war nur der Rückenbreite des Priesters gleich, und die Höhe reichte bis zu den Ellenbogen, denn es heißt: sie sollen sich nicht gürten, wo sie schwitzen, Ezech. 44, 18; sie dürften sich nicht gürten, weder oberhalb des

אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר׃ (8) וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ (9) וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (10) שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים

er habe es an seinen beiden Enden, daß es so verbunden werde. (8) Und der Gürtel zu seiner Umbindung, der daran ist, sei von gleicher Arbeit aus ihm; von Gold, purpurblauer, und purpurrother u. karmesinfarbiger Wolle und gezwirntem Byssus. (9) Und nimm zwei Schoham-Steine, u. grabe ein auf denselben die Namen der Söhne Israels. (10) Sechs ihrer Namen auf den einen Stein, und die Namen der sechs übrigen

רש"י

לֹא לְמַעְלָה מֵאַצִּילֵיהֶם וְלֹא לְמַטָּה מִמָּתְנֵיהֶם, אֶלָּא כְּנֶגֶד אֲצִילֵיהֶם׃ וחבר. הָאֵפוֹד עִם אוֹתָן שְׁתֵּי כְּתֵפוֹת הָאֵפוֹד יְחַבֵּר אוֹתָם בְּמַחַט לְמַטָּה בַּחֵשֶׁב וְלֹא יֶאֶרְגֵם עִמּוֹ, אֶלָּא אוֹרְגָם לְבַד וְאַחַר כָּךְ מְחַבְּרָם׃ (8) וחשב אפודתו. וְהַגּוֹר, שֶׁעַל יָדוֹ הוּא מְאַפְּדוֹ וּמְתַקְּנֵהוּ לַכֹּהֵן וּמְקַשְּׁטוֹ׃ אשר עליו. לְמַעְלָה בִּשְׂפַת הַסִּנָּר הִיא הַחֲגוֹרָה׃ כמעשהו. כַּאֲרִיגַת הַסִּנָּר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב וּמֵחֲמֵשֶׁת מִינִים כָּךְ אֲרִיגַת הַחֵשֶׁב מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב וּמֵחֲמֵשֶׁת מִינִין׃ ממנו יהיה. עִמּוֹ יִהְיֶה אָרוּג, וְלֹא יַאַרְגֶנּוּ לְבַד וִיחַבְּרֶנּוּ׃ (10) כתולדתם. כְּסֵדֶר שֶׁנּוֹלְדוּ׃ רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה, דָּן, וְנַפְתָּלִי, עַל הָאַחַת. וְעַל הַשֵּׁנִית גָּד, וְאָשֵׁר, יִשָּׂשכָר, וּזְבוּלֻן, יוֹסֵף, וּבִנְיָמִין מָלֵא, שֶׁכֵּן הוּא כָּתוּב בִּמְקוֹם תּוֹלַדְתּוֹ

Ellenbogens, noch unterhalb der Lenden, sondern in gleicher Höhe gegen die Ellenbogen. וחבר Den Efod mit den zwei Achselbändern soll man mit einer Nadel unten an dem Gürtel befestigen, nicht zusammenweben, sondern jedes besonders, dann werden sie zusammen geheftet. (8) וחשב אפודתו Der Gürtel, durch welchen er geziert u. geschmückt da stand, als Priester. אשר עליו Am obern Saume des Schurzes, d. i. der Gürtel. כמעשהו Wie der Schurz gewebt ist, nach Kunstweberarbeit, und von den fünf Gattungen zusammengesetzt, so muß es auch der Gürtel sein. ממנו יהיו Er soll mit ihm gewebt sein, nicht besonders und dann erst zusammengeheftet. (10) כתולדותם Nach der Reihenfolge, wie sie geboren worden: Reuben, Schimeon, Lewi, Jehuda, Dan, Naftali, auf dem einen Steine; auf dem andern Steine: Gad, Ascher, Jisaschar, Sebulun, Josef und Benjamin. בנימין steht voll, mit zwei י, damit auf jedem Stamm 25 Buchstaben

עַל־הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם׃ (11) מַעֲשֵׂה חָרַשׁ אֶבֶן פִּתּוּחֵי חֹתָם תְּפַתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ (12) וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן׃ ס שני (13) וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת

auf den zweiten Stein, nach ihrer Geburtsfolge. (11) Nach Arbeit des Steinschneiders, wie Siegeleingrabung, sollst du graben die beiden Steine nach den Namen der Söhne Israels; umringt von goldnen Einfassungen sollst du sie machen. (12) Und setze die beiden Steine auf die Schulterbänder des Ephod, als Steine des Andenkens für die Söhne Israels; so trage Aharon ihre Namen vor dem Ewigen auf seinen beiden Schultern zum Andenken. (13) Und mache goldne Einfassungen.

רש״י

כ״ה אותיות בְּכָל אַחַת וְאַחַת׃ (11) מעשה חרש אבן. מַעֲשֵׂה אוּמָּן שֶׁל אֲבָנִים, חָרַשׁ זֶה דָבוּק הוּא לְתֵיבָה שֶׁלְּאַחֲרָיו, וּלְפִיכָךְ הוּא נָקוּד פַּתָּח בְּסוֹפוֹ. וְכֵן חָרַשׁ עֵצִים נָטָה קָו. (ישעיה מ״ד) חָרָשׁ שֶׁל עֵצִים. וְכֵן חָרַשׁ בַּרְזֶל מַעֲצָד (שם) כָּל אֵלֶּה דְבוּקִים וּפְתוּחִים׃ פתוחי חותם. כְּתַרְגּוּמוֹ: כְּתָב מְפָרֵשׁ כְּגְלַף דְּעִזְקָא חֲרִיצוּת הָאוֹתִיּוֹת בְּתוֹכָן, כְּמוֹ שֶׁחוֹרְצִין הוֹתָמֵי טַבָּעוֹת שֶׁהֵם לַחְתּוֹם אִגְּרוֹת, כְּתָב נִיכָּר וּמְפוֹרָשׁ׃ על שמות. כְּמוֹ בִּשְׁמוֹת׃ מוסבות משבצות. מוּקָפוֹת הָאֲבָנִים בְּמִשְׁבְּצוֹת זָהָב שֶׁעוֹשֶׂה מוֹשַׁב הָאֶבֶן בַּזָּהָב כְּמִין גּוּמָא לְמִדַּת הָאֶבֶן, וּמְשַׁקְעָהּ בַּמִּשְׁבְּצוֹת, נִמְצֵאת הַמִּשְׁבֶּצֶת סוֹבֶבֶת אֶת הָאֶבֶן סָבִיב וּמְחַבֵּר הַמִּשְׁבְּצוֹת בְּכִתְפוֹת הָאֵפוֹד׃ (12) לזכרון. שֶׁיְּהֵא רוֹאֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַשְּׁבָטִים כְּתוּבִים לְפָנָיו וְיִזָּכוֹר צִדְקָתָם׃ (13) ועשית משבצות. מִיעוּט מִשְׁבְּצוֹת שְׁתַּיִם, וְלֹא פֵּי׳ לְךָ עַתָּה בְּפָרָשָׁה זוֹ אֶלָּא מִקְצַת צָרְכָּן, וּבְפָרָשַׁת

zu stehen sollen kommen. (11) מעשה חרש אבן Kunstarbeit in Steinschneiderei. Dieses חרש steht im Genitiv zu dem folgenden Worte, deswegen ist es am Ende (das ר׳) mit Patach punktirt; ebenso חרש עצים Jes. 44, 13: der Meister in Holzarbeit, חרש ברזל das., diese hängen alle mit dem folgenden Worte zusammen und haben Patach. פתוחי חותם Wie es Onk. übersetzt, eine deutliche Schrift, wie man sie im Ringe eingravirt, womit man Briefe siegelt; eine deutliche, lebsare Schrift. על שמות wie בשמות, mit den Namen. מוסבות משבצות die Steine waren umgeben von einer goldenen Einfassung, wie der Steinfasser im Golde zum Sitze des Steines eine Vertiefung macht, nach der Größe des Steines, und diesen darin einsetzt. So umgab die Einfassung den Stein und war mit dem Achselbande des Efod verbunden. (12) לזכרון Daß Gott die Stämme vor sich verzeichnet sehen und ihrer Tugenden eingedenk sein soll. (13) ועשית משבצות Die kleinste Mehrzahl ist zwei. In diesem

זָהָב׃ (14) וּשְׁתֵּי שַׁרְשְׁרֹת זָהָב טָהוֹר מִגְבָּלֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם מַעֲשֵׂה עֲבֹת וְנָתַתָּה אֶת־שַׁרְשְׁרֹות הָעֲבֹתֹת עַל־הַמִּשְׁבְּצֹת׃ (15) ס וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט

(14) Und zwei Ketten von reinem Golde, verschlungen sollst du sie machen, Flechtarbeit, und setze die geflochtenen Ketten an die Einfassungen. (15) Und mache den Brustschmuck der Entscheidung nach

רש"י

הַחֹשֶׁן נוֹמַר לְךָ פֵּירוּשָׁן׃ (14) שרשרות זהב. שַׁלְשְׁלָאוֹת׃ מגבלות. לְסוֹף גְּבוּל הַחֹשֶׁן תַּעֲשֶׂה אוֹתָם׃ מעשה עבות. מַעֲשֵׂה קְלִיעַת חוּטִין, וְלֹא מַעֲשֵׂה נְקָבִים וְכִפְלַיִם, כְּאוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין לְבוֹרוֹת, אֶלָּא כְּאוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין לַעֲרַדְסְקָאוֹת שֶׁקּוֹרִין אנששידם בלע"ז (רויכפעססער Encensoirs, : *Encenciers*
צ"ל אנצינצירש (ביצה כ"ב)׃ ונתת את שרשרות שֶׁל עֲבוֹתוֹת הָעֲשׂוּיוֹת מַעֲשֵׂה עֲבוֹת עַל מִשְׁבְּצוֹת הַלָּלוּ, וְלֹא זֶה הוּא מְקוֹם צַוָּאַת עֲשִׂיָּיתָן שֶׁל שַׁרְשְׁרוֹת וְלֹא צַוָּאַת קְבִיעָתָן, וְאֵין תַּעֲשֶׂה הָאָמוּר כָּאן לָשׁוֹן צִוּוּי, וְאֵין וְנָתַתָּ הָאָמוּר כָּאן לָשׁוֹן צִוּוּי אֶלָּא לָשׁוֹן עָתִיד, כִּי בְּפָרָשַׁת הַחֹשֶׁן חוֹזֵר וּמְצַוֶּה עַל עֲשִׂיָּיתָן וְעַל קְבִיעָתָן, וְלֹא נִכְתַּב כָּאן, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ מִקְצָת צוֹרֶךְ הַמִּשְׁבְּצוֹת, שֶׁצִּוָּה לַעֲשׂוֹת עִם הָאֵפוֹד, וְכָתַב לְךָ זֹאת לוֹמַר, הַמִּשְׁבְּצוֹת הַלָּלוּ יִזְקְקוּ לְךָ לִכְשֶׁתַּעֲשֶׂה שַׁרְשְׁרוֹת מִגְבָּלוֹת עַל הַחֹשֶׁן, תִּתְּנֵם עַל הַמִּשְׁבְּצוֹת הַלָּלוּ׃ (15) חשן משפט. שֶׁמְּכַפֵּר עַל קִלְקוּל הַדִּין. דָּבָר אַחֵר. מִשְׁפָּט, שֶׁמְּבָרֵר דְּבָרָיו וְהַבְטָחָתוֹ אֱמֶת

Abschnitte ist deren Anwendung nur flüchtig angedeutet, beim חשן steht sie ausführlich erklärt. (14) שרשרות Ketten. מגבלות Endknoten. Am äußersten Ende des Brustschildes sollst du sie machen. מעשה עבות Flechtwerk, aber nicht durchbrochene Arbeit, wie man für Fuß- oder Brunnenketten anfertigt, sondern Flechtwerk. ונתתה את שרשרות Gib diese dichtgeflochtenen Ketten auf die genannten Einfassungen. Dies ist hier nicht der Befehl zur Verfertigung dieser Ketten, auch nicht die Anordnung, wie sie zu befestigen sind; das תעשה und ונתתה sind hier nicht die befehlende Form, sondern zukünftige Zeit, denn erst im Abschnitte vom Brustschilde folgt der Befehl zu ihrer Verfertigung und Befestigung; hier wird dies nur verzeichnet, um den theilweisen Gebrauch der Einfassungen zu melden, welche mit dem Efod zu machen geboten sind, wie auch anzuzeigen, daß sie nothwendig sind, und wenn diese Ketten auf den Brustschild gemacht werden, man sie auf jene Einfassung geben muß. (15) חשן משפט Das Schild des Rechts, welcher für das Verletzen des Rechts Sühne bewirkt. Nach Andern, weil er das Recht klärt durch den glaubwürdigen, wahrheitsgetreuen Urtheilsspruch. משפט hat eine dreifache Bedeutung; es ist: Die Verhandlung der Gerichtspartheien, das Fällen des Urtheiles und die Vollstreckung des Urtheiles mit Todes-

מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃ (16) רָבוּעַ יִהְיֶה כָּפוּל זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ׃ (17) וּמִלֵּאתָ בוֹ מִלֻּאַת אֶבֶן אַרְבָּעָה טוּרִים אָבֶן טוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד׃ (18) וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם׃ (19) וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה׃ (20) וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ וְשֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מְשֻׁבָּצִים זָהָב יִהְיוּ בְּמִלּוּאֹתָם׃

Arbeit des Kunstwebers, wie die Arbeit des Ephod sollst du ihn machen, von Gold, purpurblauer und purpurrother und karmesinfarbiger Wolle und gezwirntem Byssus sollst du ihn machen. (16) Viereckig sei er, gedoppelt, eine Spanne seine Länge und eine Spanne seine Breite. (17) Und setze in ihn einen Besatz von Steinen, vier Reihen von Steinen. Eine Reihe: Odem, Piteda und Bareketh die eine Reihe. (8) Und die zweite Reihe: Nophech, Saphir, und Jahalom. (19) Und die dritte Reihe: Leschem, Schebo, und Achlama. (20) Und die vierte Reihe: Tarschisch und Schoham und Joschphe; in Gold gefaßt seien sie bei

רש״י

(דריש״נמט בלע״ז) (מינדו׳כבר פֿטרטרמג פֿמֶר גמריכט) Deresnemont, שֶׁהַמִּשְׁפָּט מְשַׁמֵּשׁ ג׳ לְשׁוֹנוֹת, דִּבְרֵי טַעֲנוֹת הַבַּעֲלֵי דִינִים, וּגְמַר הַדִּין, וְעוֹנֶשׁ הַדִּין, אִם עוֹנֶשׁ מִיתָה, אִם עוֹנֶשׁ מַכּוֹת, אִם עוֹנֶשׁ מָמוֹן, וְזֶה מְשַׁמֵּשׁ לָשׁוֹן בֵּירוּר דְּבָרִים שֶׁמְּפָרֵשׁ וּמְבָרֵר דְּבָרָיו׃ כמעשה אפוד. מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב וּמֵחֲמֵשֶׁת מִינִין׃ (16) זרת ארכו וזרת רחבו. כָּפוּל וּמוּטָל לוֹ לְפָנָיו כְּנֶגֶד לִבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר. וְהָיוּ עַל לֵב אַהֲרֹן, תָּלוּי בְּכִתְפוֹת הָאֵפוֹד הַבָּאוֹת מֵאֲחוֹרָיו עַל כְּתֵפָיו וְנִקְפָּלוֹת וְיוֹרְדוֹת לְפָנָיו מְעַט, וְהַחֹשֶׁן תָּלוּי בָּהֶן בְּשַׁרְשְׁרוֹת וְטַבָּעוֹת כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בָּעִנְיָן׃ (17) ומלאת בו. עַל שֵׁם שֶׁהָאֲבָנִים מְמַלְּאוֹת גּוּמוֹת הַמִּשְׁבְּצוֹת, הַמְתוּקָּנוֹת לָהֶן, קוֹרֵא אוֹתָן בִּלְשׁוֹן מִלּוּאִים׃ (20) משובצים זהב. יִהְיוּ הַטּוּרִים בְּמִילּוּאוֹתָם מוּקָּפִים מִשְׁבְּצוֹת זָהָב

Geißel- oder Geldstrafen. Das משפט hier heißt das Klarlegen und Erörtern der Sache. כמעשה אפוד Kunstweberarbeit aus den fünf Gattungen. (16) זרת ארכו וזרת רחבו Der Schild war doppelt und lag ihm vorn gegen das Herz zu, denn es heißt: Sie sollen sein auf dem Herzen Aharons, (V. 30); er hing an den Schulterbändern des Efod; die vom Rücken über die Schulter liefen und nach vorn sich etwas abwärts neigten, und der Brustschild hing daran an den Ketten und Ringen, wie bereits erklärt wurde. (17) ומלאת בו Weil die Steine die Höhlungen der Einfassung ausfüllten, die für sie gemacht waren, heißen sie מלואים Füllsteine. (20) משבצים זהב Diese Reihen in den Füllungen sollen umgeben sein von goldenen Einfassungen,

(21) וְהָאֲבָנִים תִּהְיֶיןָ עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חוֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ תִּהְיֶיןָ לִשְׁנֵי עָשָׂר שָׁבֶט׃ (22) וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשֹׁת גַּבְלֻת מַעֲשֵׂה עֲבֹת זָהָב טָהוֹר׃ (23) וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת

ihrer Einsetzung. (21) Und die Steine seien nach den Namen der Söhne Israels, zwölf nach ihren Namen; wie die Eingrabung des Siegels seien sie (eingegraben), jeder mit seinem Namen nach den zwölf Stämmen. (22) Und mache an den Brustschmuck verschlungene Ketten, Flecht-Arbeit, aus reinem Golde. (23) Und mache an den Brustschmuck zwei goldene

רש"י

בְּעוֹמֶק שִׁיעוּר שֶׁיִּתְמַלֵּא בְּעוֹבִי הָאֶבֶן, זֶהוּ לָשׁוֹן בְּמִלּוּאֹתָם. כְּשִׁיעוּר מִילּוּי עָבְיָין שֶׁל אֲבָנִים יִהְיֶה עוֹמֶק הַמִּשְׁבְּצוֹת, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר: (21) איש על שמו. כְּסֵדֶר תּוֹלְדוֹתָם, סֵדֶר הָאֲבָנִים: אוֹדֶם לִרְאוּבֵן. פִּטְדָה לְשִׁמְעוֹן. וְכֵן כֻּלָּם: (22) על החשן. בִּשְׁבִיל הַחֹשֶׁן לְקָבְעָה בְּטַבְּעוֹתָיו. כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ לְמַטָּה בָּעִנְיָן: שרשת. לָשׁוֹן שָׁרְשֵׁי אִילָן הַמְאַחֲזִין לָאִילָן לְהֵאָחֵז וּלְהִתָּקַע בָּאָרֶץ, אַף אֵלוּ יִהְיוּ מְאַחֲזִין לַחֹשֶׁן שֶׁבָּהֶם יִהְיֶה תָּלוּי בָּאֵפוֹד, וְהֵן שְׁתֵּי שַׁרְשְׁרוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה בְּעִנְיַן הַמִּשְׁבְּצוֹת, וְאַף שַׁרְשְׁרוֹת פָּתַר מְנַחֵם בֶּן סָרוּק לָשׁוֹן שָׁרָשִׁים וְאָמַר שֶׁהָרֵי"שׁ יְתֵירָה, כְּמוֹ מֵ"ם שֶׁבְּשִׁלֵּשׁ, וּמֵ"ם שֶׁבְּרֵיקָם, וְאֵינִי רוֹאֶה אֶת דְּבָרָיו, אֶלָּא שַׁרְשֶׁרֶת בִּלְשׁוֹן עִבְרִית כְּשַׁלְשֶׁלֶת בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: גבלות. הוּא מִגְבָּלוֹת הָאָמוּר לְמַעְלָה, שֶׁתִּתְקָעֵם בְּטַבָּעוֹת, שֶׁיִּהְיוּ בִּגְבוּל הַחֹשֶׁן, וְכָל גְּבוּל לָשׁוֹן קָצֶה אשומי"ל בלע"ז (זויק) מיטמוי Soma, (ענדיגען) *Asomer*: מעשה עבות. מַעֲשֵׂה קְלִיעָה: (23) על החשן. לְצוֹרֶךְ הַחֹשֶׁן, כְּדֵי לְקָבְעָהּ בּוֹ. וְלֹא

so daß der Umfang der Steine die Höhlungen ausfüllen soll. במלואותם heißt also so tief sollen die Höhlungen sein als für die Einfassung nöthig, nicht mehr und nicht weniger. (21. איש על שמו Nach Reihenfolge ihrer Geburt ist auch die Reihenfolge der Steine. אודם für Reuben. פטדה für Schimeon, und so für Alle. (22) אל החשן für den Schild, um sie in den Ringen zu befestigen, wie es weiter unten erklärt folgt. שרשת Wie Baumwurzeln, welche den Baum halten, daß er in der Erde stehe, so sollen diese den Brustschild halten, damit er am Efod hängen soll; darunter sind die obenerwähnten zwei Ketten gemeint, welche zur Einfassung dienten. שרשרות Nennt auch Menachem ibn Saruck, Wurzeln, und meint das ר׳ ist überflüssig, wie das מ׳ in שלשם oder in ריקם; ich finde es aber nicht richtig, sondern שרשרות im Hebr. ist das, was שלשלת in der Mischna-Sprache ist. גבלות ist das obenerwähnte מבגלות, man soll sie in den Ringen einstecken, daß sie am Rande des Schildes sein sollen. גבול heißt überall Grenze, Saum. מעשה עבות Flechtwerk. (23) על החשן Zum Gebrauch des Choschen, um ihn daran zu befestigen. Man kann

זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ (24) וְנָתַתָּה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת אֶל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ (25) וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת תִּתֵּן עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצוֹת וְנָתַתָּה עַל־כִּתְפוֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל

Ringe, und setze die beiden Ringe an die beiden Enden des Brustschmuckes. (24) Und bringe die beiden goldnen geflochtenen (Ketten) in die beiden Ringe, an den Enden des Brustschmuckes. (25) Und die beiden Enden der beiden geflochtenen (Ketten) setze an die beiden Einfassungen, und setze sie an die Schulterbänder des Ephod, auf die Vorderseite.

רש״י

יִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁתְּהֵא תְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָן עָלָיו, שֶׁאִם כֵּן, מַה הוּא שֶׁחוֹזֵר וְאוֹמֵר, וְנָתַתָּ אֶת שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת, וַהֲלֹא כְּבָר נְתוּנִים בּוֹ? הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב בִּתְחִלַּת הַמִּקְרָא: וְעָשִׂיתָ עַל קְצוֹת הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבָּעוֹת זָהָב, וְאַף בְּשַׁרְשְׁרוֹת צָרִיךְ אַתָּה לִפְתּוֹר כֵּן: על שני קצות החשן. לִשְׁתֵּי פֵּאוֹת שֶׁכְּנֶגֶד צַוָּאר לִימָנִית וְלִשְׂמָאלִית הַבָּאִים מוּל כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד: (24) ונתת את שתי עבותות הזהב. הֵן הֵן שַׁרְשְׁרוֹת גַּבְלוּת הַכְּתוּבוֹת לְמַעְלָה, וְלֹא פֵּי׳ מָקוֹם קְבוּעָן בַּחֹשֶׁן, עַכְשָׁו מְפָרֵשׁ לָךְ, שֶׁיְּהֵא תּוֹחֵב אוֹתָן בַּטַּבָּעוֹת, וְתֵדַע לָךְ, שֶׁהֵן הֵן הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁהֲרֵי בְּפָ׳ אֵלֶּה פְקוּדֵי לֹא הוּכְפְּלוּ: (25) ואת שתי קצות. שֶׁל שְׁתֵּי עֲבוֹתוֹת ב׳ רָאשֵׁיהֶם שֶׁל כָּל אַחַת: תתן על שתי המשבצות. הֵן הֵן הַכְּתוּבוֹת לְמַעְלָה בֵּין פָּרָשַׁת הַחֹשֶׁן וּפָרָשַׁת הָאֵפוֹד, וְלֹא פֵּרֵשׁ אֶת צָרְכָן, אֶת מְקוֹמָן; עַכְשָׁיו מְפָרֵשׁ שֶׁיִּתָּקַע בָּהֶן רָאשֵׁי הָעֲבוֹתוֹת הַתְּחוּבוֹת בְּטַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל אֵצֶל הַצַּוָּאר

nicht sagen, daß man sie am Schild selbst machte, denn wieso heißt es dann weiter unten du sollst die zwei Ringe darauf geben, sie sind ja schon darauf? es hätte dann am Anfang der Stelle heißen müssen: Du sollst auf den Ecken Ringe machen. Auch bei den Ketten muß man על so erklären. על שני קצות החושן für die zwei Enden gegen den Hals zu, zur rechten und linken Seite, welche gegen die Achselbänder des Efod kommen. (24) את שתי עבותות הזהב Dieses sind die geflochtenen Ketten, welche schon oben erwähnt sind, ohne Angabe der Stelle am Brustschild, wo sie angebracht werden sollen. Nun wird erklärt, daß man sie in die Ringe stecke. Man merke jedoch, daß diese Ringen dieselben sind, die oben genannt wurden, da sie in פ׳ פקודי nicht wiederholt vorkommen. (25) ואת שתי קצות Und die beiden Enden jeder geflochtener Kette. אל שתי המשבצות Das sind die Einfassungen, welche oben zwischen den Abschnitten von Choschen und Efod erwähnt sind, deren Anwendung und Lage wird jedoch dort nicht angegeben; nun wird erklärt, daß in diese Einfassungen die Enden der geflochtenen Ketten einzusetzen sind, welche rechts und links vom Halse in den Ringen stecken. Die zwei Enden der rechtsseitigen

פָּנָיו׃ (26) וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְשַׂמְתָּ אֹתָם עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפֹד בָּיְתָה׃

(26) Und mache zwei goldne Ringe und setze sie an die beiden Enden des Brustschmuckes, an seinen Saum, der nach der Seite des Ephod zu ist, nach innen.

רש״י

שְׁנֵי רָאשֵׁי שַׁרְשְׁרוֹת הַיְמָנִית תְּקוּעוֹת בְּמִשְׁבְּצוֹת שֶׁל יָמִין, וְכֵן בְּשֶׁל שְׂמֹאל שְׁנֵי רָאשֵׁי שַׁרְשְׁרוֹת הַשְּׂמָאלִית׃ ונתת. הַמִּשְׁבְּצוֹת עַל כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד, אַחַת בְּזוֹ וְאַחַת בְּזוֹ; נִמְצְאוּ כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד מַחֲזִיקִין אֶת הַחֹשֶׁן, שֶׁלֹּא יִפּוֹל, וּבָהֶן הוּא תָלוּי. וַעֲדַיִן שְׂפַת הַחֹשֶׁן הַתַּחְתּוֹנָה הוֹלֶכֶת וּבָאָה וְנוֹקֶשֶׁת עַל כְּרֵיסוֹ, וְאֵינָהּ דְּבוּקָה לוֹ יָפֶה: לְכָךְ הוּצְרַךְ עוֹד ב׳ טַבָּעוֹת לְתַחְתִּיתוֹ, כְּמוֹ שֶׁמְּפָרֵשׁ וְהוֹלֵךְ: אל מול פניו. שֶׁל אֵפוֹד, שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמִּשְׁבְּצוֹת בְּעֵבֶר הַכְּתֵפוֹת שֶׁכְּלַפֵּי הַמְּעִיל, אֶלָּא בְּעֵבֶר הָעֶלְיוֹן שֶׁכְּלַפֵּי הַחוּץ, וְהוּא קָרוּי מוּל פָּנָיו שֶׁל אֵפוֹד, כִּי אוֹתוֹ עֵבֶר שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, אֵינוֹ קָרוּי פָּנִים: (26) על שני קצות החשן. הֵן שְׁתֵּי פֵּאוֹתָיו הַתַּחְתּוֹנוֹת לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל: על שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה. הֲרֵי לָךְ שְׁנֵי סִימָנִין, הָאֶחָד שֶׁיִּתְּנֵהּ בִּשְׁנֵי קְצוֹת שֶׁל תַּחְתִּיתוֹ, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הָאֵפוֹד שֶׁעֶלְיוֹנוֹ אֵינוֹ כְּנֶגֶד הָאֵפוֹד, שֶׁהֲרֵי סָמוּךְ לְצַוָּאר הוּא, וְהָאֵפוֹד נָתוּן עַל מָתְנָיו; וְעוֹד נָתַן סִימָן, שֶׁלֹּא יִקְבָּעֶנָּה בְּעֵבֶר הַחֹשֶׁן שֶׁכְּלַפֵּי הַחוּץ, אֶלָּא בְּעֵבֶר שֶׁכְּלַפֵּי פָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר. בָּיְתָה; וְאוֹתוֹ הָעֵבֶר הוּא לְצַד הָאֵפוֹד שֶׁחֵשֶׁב הָאֵפוֹד חוֹגְרוֹ לַכֹּהֵן וְנִקְפָּל הַסִּנּוּר לִפְנֵי הַכֹּהֵן עַל מָתְנָיו, וּקְצָת כְּרֵיסוֹ מִכָּאן וּמִכָּאן עַד כְּנֶגֶד קְצוֹת הַחֹשֶׁן, וּקְצוֹתָיו שׁוֹכְבִין עָלָיו׃

Kette setze in die rechtsseitige Einfassung; und ebenso die zwei Enden der linksseitigen Kette in die linksseitige Einfassung. ונתת Setze die Einfassungen auf die Achselbänder des Efod, eine auf diese und eine auf die andere Seite; sonach füllten die Schulterbänder des Efod den Brustschild, daß er nicht hinab gleite, und an diesem hing er. Indessen schwankte noch immer die untere Seite des Choschen hin und her, schlug ihm an den Leib und schloß nicht fest an; daher waren unten noch zwei Ringe nöthig, wie es weiter erklärt folgt. אל מול פניו des Efod, daß er nicht die Einfassungen auf der Seite der Achselbänder dem Unterkleide מעיל zu, befestige, sondern auf der obern Seite nach auswärts, was die Vorderseite des Efod heißt, denn die Seite, welche nicht sichtbar wird, heißt nicht פנים. (26) על שני קצות חחושן Das sind die zwei untern Enden rechts und links. על שפתו Zwei Einfassungen sind hier angegeben, erstens: daß er diese Ringe an die zwei Enden des untern Theiles, welche dem Efod, gegenüber sind, gebe; denn der obere Theil der Choschen ist nicht gegen den Efod zu, da er nahe zum Halse liegt, während der Efod auf den Lenden getragen wurde. Zweitens: daß man sie nicht anbringe an der Seite des Choschen, welche nach außen gewendet ist, sondern nach

(27) וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם עַל־שְׁתֵּי כִתְפוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד׃ (28) וְיִרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָיו אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפוֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיוֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפוֹד וְלֹא־

(27) Und mache zwei goldne Ringe und setze sie an die beiden Schulterbänder des Ephod von unten, auf die Vorderseite, nahe bei seiner Zusammenheftung, über dem Gürtel des Ephod. (28) Und sie sollen binden den Brustschmuck durch seine Ringe an die Ringe des Ephod mit einer purpurblauen Schnur, daß er bleibe an dem Gürtel des Ephod, und der Brust-

רש"י

(27) על שתי כתפות האפוד מלמטה. שֶׁהַמִּשְׁבְּצוֹת נְתוּנוֹת בְּרָאשֵׁי כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד הָעֶלְיוֹנִים הַבָּאִים עַל כְּתֵפָיו כְּנֶגֶד גְּרוֹנוֹ וְנִקְפָּלוֹת וְיוֹרְדוֹת לְפָנָיו, וְהַטַּבָּעוֹת צִוָּה לִיתֵּן בְּרֹאשָׁן הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא מְחוּבָּר לָאֵפוֹד, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר: לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ, סָמוּךְ לִמְקוֹם חִבּוּרָן בָּאֵפוֹד, לְמַעְלָה מִן הַחֲגוֹרָה מְעַט שֶׁהַמַּחְבֶּרֶת לְעוּמַּת הַחֲגוֹרָה, וְאֵלּוּ נְתוּנִים מְעַט בְּגוֹבַהּ זְקִיפַת הַכְּתֵפוֹת, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד, וְהֵן כְּנֶגֶד סוֹף הַחֹשֶׁן, וְנוֹתֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת בְּאוֹתָן הַטַּבָּעוֹת, וּבְטַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן וְרוֹכְסָן בְּאוֹתוֹ פָּתִיל לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל, שֶׁלֹּא יְהֵא תַּחְתִּית הַחֹשֶׁן הוֹלֵךְ לְפָנִים וְחוֹזֵר לְאָחוֹר וְנוֹקֵשׁ עַל כְּרֵיסוֹ, וְנִמְצָא מְיוּשָּׁב עַל הַמְּעִיל יָפֶה: ממול פניו. בְּעֵבֶר הַחִיצוֹן? (28) וירכסו. לָשׁוֹן חִבּוּר, וּמִן מְרוּכְסֵי אִישׁ (תהלים ל"ב), חֲבוּרֵי חֶבְלֵי רְשָׁעִים, וְכֵן

der innern Seite, denn es heißt ביתה, und diese Seite liegt zum Efod hin, denn der Gürtel des Efod umgürtet den Priester, indem der Schurz dessen Lenden umschließt einen Theil des Leibes auf jeder Seite freilassend, bis gegen die Enden des Choschen, die darauf lagen. (27) על שתי כתפות האפוד Die Einfassungen waren oben auf den Achselbändern, welche auf den Schultern, der Kehle gegenüber zu stehen kamen und sich von da nach vorn abwärts bogen. Die Ringe mußten am zweiten Ende angebracht werden, welches mit dem Efod verbunden war, drum heißt es: der Naht gegenüber, d. h. an dem Orte, wo sie mit dem Efod verbunden sind, etwas oberhalb des Gürtels, denn die Naht steht gegenüber dem Gürtel und die Achselbänder stehen etwas höher in der Richtung der Schulter, denn es heißt: Oberhalb des Gürtels des Efod. So kommen die Ringe an den Rand des Choschen. In jene Ringe und in die Ringe des Choschen ward ein himmelblauer Faden gebracht, damit verschnürte er sie rechts und links, damit das Untere des Choschen sich nicht hin und her bewege und auf dem Leib schlage; auf diese Art saß der Choschen fest auf dem מעיל, Unterkleide. ממול פניו Auf der Außenseite. (28) וירכסו Heißt zusammenschnüren, ebenso Ps. 31, 21: מרוכסי איש das Zusammenrotten ruchloser Leute; desgl. Jes. 40 והרכסים

יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד׃ (29) וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזִכָּרֹן לִפְנֵי־יְהוָֹה תָּמִיד׃ (30) וְנָתַתָּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל־לֵב אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי יְהוָֹה וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־מִשְׁפַּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לִבּוֹ לִפְנֵי יְהוָֹה תָּמִיד׃ ס

schmuck sich nicht verrücke von dem Ephod. (29) Also trage Aharon die Namen der Söhne Israels im Brustschmucke der Entscheidung auf seinem Herzen, wenn er hineingeht in das Heiligthum, zum beständigen Andenken vor dem Ewigen. (30) Und lege in den Brustschmuck der Entscheidung die Urim und die Thumim, und sie seien auf dem Herzen Aharons, wenn er hineingehet vor dem Ewigen; so trage Aharon die Entscheidung für die Kinder Israel auf seinem Herzen vor dem Ewigen.

רש״י

והרכסים לבקעה, (ישעי׳ מ׳) הרים הסמוכים זה לזה, שא״א לירד לגיא שביניהם, אלא בקושי גדול שמתוך סמיכתן הגיא זקופה, ועמוקה יהיו לבקעה מישור, ונוחה לילך: להיות על חשב האפוד. להיות החשן דבוק אל חשב האפוד: ולא יזח. לשון ניתוק ולשון ערבי הוא כדברי דונש בן לברט: (30) את האורים ואת התומים. הוא כתב שם המפורש, היה נותנו בתוך כפלי החשן, שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו (יומא ס״ב) ובמקדש שני היה החשן שא״א לכהן גדול להיות מחוסר בגדים; אבל אותו השם לא היה בתוכו, ועל שם אותו הכתב הוא קרוי משפט, שנאמר, ושאל לו במשפט האורים (במדבר כ״ז): את משפט בני ישראל. דבר שהם נשפטים ונוכחים על ידו, אם לעשות דבר או לא לעשות, ולפי מדרש אגדה שהחשן מכפר על מעותי

לבקעה die steilen, zusammenhängenden Gebirgsketten, von welchen man nur mit großer Anstrengung in das Thal hinunter steigen kann, weil die Berge gedrängt übereinander stehen, liegt das Thal tief versenkt; diese Berge sollen zur Ebene werden, wo gut zu gehen sein wird. להיות על השב האפוד daß der Choschen an dem Gürtel des Efod hafte. ולא יזח Daß er nicht verschoben werde. Nach Dunasch ben Lobrat ist es ein arabischer Ausdruck. (30) את האורים ואת התומים Der allerheiligste vierbuchstabige Name, den Mosche in das Innere des Brustschildes legte, und durch welchen er und die Hohenpriester seine Worte erleuchtete und bewahrheitete. Zur Zeit des zweiten Tempels war zwar dieser Choschen auch, da der Hohepriester kein vorgeschriebenes Kleidungsstück entbehren durfte, aber der heilige Name war nicht darin. Von dieser geschriebenen Einlage stammt der Name משפט, wie es von Jehoschua heißt M. 4, 27: Er frage für ihn den Ausspruch der אורים. את משפט בני ישראל Die Angelegen-

beständig. (31) Und mache den Oberrock zum Ephod ganz von purpurblauer Wolle. (32) Und es sei seine Öffnung für den Kopf in seiner Mitte, eine Borte sei an seiner Öffnung ringsum, von Weber-Arbeit, wie die Öffnung eines Panzerhemds sei es daran, daß er nicht reiße. (33) Und mache an seinen Saum Granatäpfel von Purpurblau und Purpurroth und Karmesinfarbe, an seinen Saum ringsum, und goldne Schellen zwischen ihnen ringsum. (34) Eine goldne Schelle und ein

שלישי (31) וְעָשִׂיתָ אֶת־מְעִיל הָאֵפוֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת׃ (32) וְהָיָה פִי־רֹאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ שָׂפָה יִהְיֶה לְפִיו סָבִיב מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה־לּוֹ לֹא יִקָּרֵעַ׃ (33) וְעָשִׂיתָ עַל־שׁוּלָיו רִמֹּנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל שׁוּלָיו סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב׃ (34) פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן

רש"י

heiten, die er ihnen beurtheilt und richtet, ob sie etwas thun oder unterlassen sollen. Nach dem Midr. heißt es, daß durch den Schild die Rechtsverdrehungen gesühnt u. vergeben werden. (31) **את מעיל האפוד** auf welchen der Efod als Gürtel gethan wird. **כליל תכלת** Ganz aus himmelblauer Wolle, mit keiner andern Gattung vermischt. (32) **והיה פי ראשו** Die Öffnung der Unterkleidung oben, d. i. Öffnung für den Hals. **בתוכו** Nach Onk. **כפיל לגויה** es ist einwärts doppelt, auf daß diese Doppelung zum Saume diene. Der Saum mußte gewebt sein, nicht mit der Nadel genäht. **כפי תחרא** Wir erfahren hieraus, daß die Öffnungen an den Panzern doppelt waren. **לא יקרע** Damit es nicht einreiße; wer es zerreißt hat ein Verbot übertreten, denn dieses ist in der Zahl der Verbote in der Thora enthalten, ebenso daß der Choschen vom Efod nicht verschoben werde; desgl. daß die Tragstangen nicht von der Lade kommen sollen (oben 25, 15). (33) **רמוני** Sie waren rund und hohl wie eine Art Granatäpfel, welche die Form von Hühnereiern hatten. **ופעמוני זהב** Glocken mit Klöpfeln darin. **בתוכם סביב** Zwischen ihnen ringsherum, nämlich immer zwischen zwei Granatäpfel hing eine Glocke an dem Saum des Unterkleides. (34) **פעמון זהב**

הַדִּין, נִקְרָא מִשְׁפָּט ע"ש סְלִיחַת הַמִּשְׁפָּט׃ (31) את מעיל האפוד. שֶׁהָאֵפוֹד נָתוּן עָלָיו לַחֲגוֹרָה׃ כליל תכלת, כּוּלּוֹ תְּכֵלֶת, שֶׁאֵין מִין אַחֵר מְעוֹרָב בּוֹ׃ (32) והיה פי ראשו. פִּי הַמְּעִיל בְּגָבְהוֹ הוּא פְּתִיחַת בֵּית הַצַּוָּאר׃ בתוכו. כְּתַרְגּוּמוֹ׃ כָּפוּל לְגַוֵּיהּ, כָּפוּל לְתוֹכוֹ לִהְיוֹת לוֹ לְשָׂפָה כְּפִילָתוֹ, וְהָיָה מַעֲשֵׂה אוֹרֵג וְלֹא בְּמַחַט׃ כפי תחרא. לָמַדְנוּ שֶׁהַשִּׁרְיוֹנִים שֶׁלָּהֶם פִּיהֶם כָּפוּל׃ לא יקרע. כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּרֵעַ וְהַקּוֹרְעוֹ עוֹבֵר בְּלָאו׃ (יומא ע"ב) שֶׁזֶּה מִמִּנְיַן לָאוִין שֶׁבַּתּוֹרָה וְכֵן׃ לֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן וְכֵן לֹא יָסוּרוּ מִמֶּנּוּ הַנֶּאֱמָר בְּבַדֵּי הָאָרוֹן׃ (33) רמוני. עֲגוּלִים וַחֲלוּלִים הָיוּ כְּמִין רִמּוֹנִים הָעֲשׂוּיִים כְּבֵיצַת תַּרְנְגוֹלֶת׃ ופעמוני זהב. זָגִין עִם עִנְבָּלִין שֶׁבְּתוֹכָם׃ בתוכם סביב. בֵּינֵיהֶם סָבִיב בֵּין שְׁנֵי רִמּוֹנִים פַּעֲמוֹן אֶחָד דָּבוּק וְתָלוּי בְּשׁוּלֵי הַמְּעִיל׃ (34) פעמון זהב ורמון פעמון זהב ורמון. פַּעֲמוֹן זָהָב

פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב׃ (35) וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבְצֵאתוֹ וְלֹא יָמוּת׃ ס (36) וְעָשִׂיתָ צִּיץ זָהָב טָהוֹר וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פִּתּוּחֵי חֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה׃ (37) וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל־פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־

Granatäpfel, wieder eine goldne Schelle und ein Granatapfel an dem Saume des Oberrocks ringsum. (35) Und Aharon habe ihn an beim Dienste, daß sein Schall gehört werde, wenn er hineingeht in das Heiligthum vor den Ewigen u. wenn er hinausgeht, damit er nicht sterbe. (37) Und mache ein Schaublatt von reinem Golde, und grabe darauf ein, wie auf Siegel eingegraben wird: Heilig dem Ewigen (37) Und befestige es an eine purpurblaue Schnur, daß es bleibe an dem Kopf=

רש״י

וְרִמּוֹן אֶצְלוֹ׃ (35) וְלֹא יָמוּת. מִכְּלַל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן, אִם יִהְיוּ אֵלּוּ לֹא יִתְחַיֵּב מִיתָה, הָא אִם יִכָּנֵס מְחוּסָּר אֶחָד מִן הַבְּגָדִים הַלָּלוּ חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם׃ (36) צִיץ. כְּמִין טַס שֶׁל זָהָב הָיָה רוֹחַב ב׳ אֶצְבָּעוֹת מַקִּיף עַל הַמֵּצַח מֵאוֹזֶן לְאוֹזֶן (סוכה ה׳)׃ (37) עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר, וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת, וְעוֹד כְּתִיב כַּאן וְהָיָה עַל הַמִּצְנֶפֶת, וּלְמַטָּה הוּא אוֹמֵר׃ וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן. וּבִשְׁחִיטַת קָדָשִׁים (זבחים כ״ה) שָׁנִינוּ, שַׂעֲרוֹ הָיָה נִרְאֶה בֵּין צִיץ לְמִצְנֶפֶת, שֶׁשָּׁם מַנִּיחַ תְּפִילִּין, לָמַדְנוּ שֶׁהַמִּצְנֶפֶת לְמַעְלָה בְּגוֹבַהּ הָרֹאשׁ וְאֵינָהּ עֲמוּקָּה לִיכָּנֵס בָּהּ כָּל הָרֹאשׁ עַד הַמֵּצַח, וְהַצִּיץ מִלְּמַטָּה וְהַפְּתִילִים הָיוּ בִּנְקָבִים וּתְלוּיִין בּוֹ בִּשְׁנֵי רָאשִׁים, וּבְאֶמְצָעוֹ שִׁשָּׁה בְּב׳ מְקוֹמוֹת הַלָּלוּ, פְּתִיל מִלְּמַעְלָה, אֶחָד מִבַּחוּץ וְאֶחָד מִבִּפְנִים, כְּנֶגְדּוֹ, וְקוֹשֵׁר רָאשֵׁי הַפְּתִילִים מֵאֲחוֹרֵי הָעוֹרֶף

ורמון Eine goldene Schelle und ein Granatapfel soll daneben sein. (35) ולא ימות Von dem Negativen schließen wir auf das Positive; wenn nämlich dies befolgt wird, wird er keine Todschuld haben; wenn er aber hinein geht mit einem von diesen Kleidern weniger bekleidet, so könnte ihn die strafende Hand Gottes treffen. (36) ציץ Es war wie ein goldenes, zwei Finger breites Blech, das über die Stirne lief, von einem Ohre zum andern. (37) על פתיל תכלת Auf einer Schnur, und an anderer Stelle Kap. 38, 31 heißt es: und sie gaben darauf eine himmelblaue Schnur. Sodann heißt es hier: Es soll auf der Mütze sein, und ein weiterer Vers lautet: Es soll auf der Stirne Aharons sein? Im Talm. Seb. 25 wird hierüber gelehrt, daß das Haar sichtbar war zwischen dem Stirnblech und der Mütze, denn dort legte er die תפילין an; dieses deutet darauf, daß die Mütze oben auf der Höhe des Kopfes stand, und nicht tief genug war, um den ganzen Kopf bis zur Stirn zu bedecken. Das Stirnblech war unten, die Fäden waren in den Löchern an den zwei Enden und in der Mitte befestigt; sechs Fäden

מוּל פְּנֵי־הַמִּצְנֶפֶת יִהְיֶה׃ (38) וְהָיָה עַל־מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־עֲוֺן הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן

bunde; an der Vorderseite des Kopfbundes sei es. (38) Und es sei an der Stirn Aharons, und so versöhne Aharon die Schuld bei den Heiligthümern, welche die Kinder Israel heiligen, bei all ihren heiligen Gaben. Und es sei an seiner Stirn beständig, zum Wohlgefallen

רש"י

שְׁלָשְׁתָּן, וְנִמְצְאוּ בֵּין אוֹרֶךְ הַטַּס וּפְתִילֵי רָאשָׁיו מַקִּיפִין אֶת הַקָּדְקֹד, וְהַפְּתִיל הָאֶמְצָעִי שֶׁבְּרֹאשׁוֹ קָשׁוּר עִם רָאשֵׁי הַשְּׁנַיִם, וְהוֹלֵךְ עַל פְּנֵי רוֹחַב הָרֹאשׁ מִלְּמַעְלָה וְנִמְצָא עָשׂוּי כְּמִין כּוֹבַע, וְעַל פְּתִיל הָאֶמְצָעִי הוּא אוֹמֵר וְהָיָה עַל הַמִּצְנֶפֶת, וְהָיָה נוֹתֵן הַצִּיץ עַל רֹאשׁוֹ כְּמִין כּוֹבַע עַל הַמִּצְנֶפֶת וְהַפְּתִיל הָאֶמְצָעִי מַחֲזִיקוֹ שֶׁאֵינוֹ נוֹפֵל, וְהַטַּס תָּלוּי כְּנֶגֶד מִצְחוֹ וְנִתְקַיְּמוּ כָּל הַמִּקְרָאוֹת פָּתִיל עַל הַצִּיץ וְצִיץ עַל הַפְּתִיל וּפְתִיל עַל הַמִּצְנֶפֶת מִלְּמַעְלָה׃ (38) ונשא אהרן. לְשׁוֹן סְלִיחָה וְאַעְפ"כ אֵינוֹ זָז מִמַּשְׁמָעוֹ אַהֲרֹן נוֹשֵׂא אֶת הַמַּשָּׂא שֶׁל עָוֺן נִמְצָא מְסוּלָּק הֶעָוֺן מִן הַקֳּדָשִׁים׃ את עון הקדשים לְרַצּוֹת עַל הַדָּם וְעַל הַחֵלֶב שֶׁקָּרְבוּ בְּטוּמְאָה, (מנחות כ"ח) כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ, אֵי זֶה עָוֺן הוּא נוֹשֵׂא? אִם עֲוֺן פִּיגּוּל? הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר, לֹא יֵרָצֶה, וְאִם עֲוֺן נוֹתָר הֲרֵי נֶאֱמַר לֹא יֵחָשֵׁב, וְאֵין לוֹמַר שֶׁיְּכַפֵּר עַל עֲוֺן הַכֹּהֵן שֶׁהִקְרִיב טָמֵא, שֶׁהֲרֵי עֲוֺן הַקֳּדָשִׁים נֶאֱמַר וְלֹא עֲוֺן

an diesen drei Orten, je einer inwendig und ein anderer auswendig, diesen gegenüber. Die Enden der drei Fäden wurden rückwärts am Nacken zusammen gebunden, so umlaufen sie zwischen der Länge des Blechs und die beiden Endfäden umgaben also den Scheitel. Der mittlere Faden aber, der mit den zwei anderen verbunden war, ging oben über die Breite des Kopfes, folglich war das Ganze wie eine Art Helm angefertigt, und von der mittlern Schnur heißt es: Sie soll auf der Mütze sein. Dieser mittlere Faden hielt es fest, daß es nicht herunter fiel: Das Blech hing gegen die Stirn, alle diese Stellen sind daher richtig, es war nämlich eine Schnur und auch eine Schnur über der Mütze oben. (38) **ונשא** Bedeutet: Vergebung bewirken, zugleich lautet es wörtlich: Aharon trägt die Sündenlast, so daß das Heiligthum sündenfrei sein wird. **את עון הקדשים** Wegen des Blutes und Fettes zu versöhnen, das in Unreinheit dargebracht wurde, wie es Talm. Menach. 28 heißt: Welche Sünde trägt er? Soll es die Sünde von פגול sein? so heißt es ja, es wird nicht wohlgefällig aufgenommen; meint man etwa das Vergehen bezüglich der übriggelassenen Opfertheile (נותר), so heißt es: Es wird nicht angerechnet. Man kann nicht sagen, daß es die Sünde der Priester sühnen wird, die in Unreinheit geopfert haben, denn es heißt ja dabei blos, die Sünde der Heiligthümer, nicht aber die Sünde der Opfernden?

לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה׃ (39) וְשִׁבַּצְתָּ הַכְּתֹנֶת
שֵׁשׁ וְעָשִׂיתָ מִצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵט תַּעֲשֶׂה
מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃ (40) וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה
כֻתֳּנֹת וְעָשִׂיתָ לָהֶם אַבְנֵטִים וּמִגְבָּעוֹת
תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃
(41) וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ
וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם וּמִלֵּאתָ
אֶת־יָדָם וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְכִהֲנוּ לִי׃

für sie vor dem Ewigen. (39) Und würfelförmig mache den Unterrock von Byssus, und mache den Kopfbund von Byssus, u. den Gürtel mache nach Buntweber-Arbeit. (40) Und für die Söhne Aharons mache Unterröcke, und mache ihnen auch Gürtel, und Mützen mache ihnen zur Ehre und zur Zierde. (41) Und bekleide mit denselben Aharon, deinen Bruder, und seine Söhne mit ihm, und salbe sie, und fülle ihre Hand und heilige sie, daß sie mir als Priester dienen.

רש"י

הַמַּקְרִיבִים, הָא אֵינוֹ מְרַצֶּה אֶלָּא לְהַכְשִׁיר הַקָּרְבָּן׃ והיה על מצחו תמיד. א"א לוֹמַר שֶׁיְּהֵא עַל מִצְחוֹ תָּמִיד, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ עָלָיו, אֶלָּא בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה, אֶלָּא תָּמִיד לְרַצּוֹת לָהֶם, אֲפִילוּ אֵינוֹ עַל מִצְחוֹ, שֶׁלֹּא הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל עוֹבֵד בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר, עוֹדֵהוּ עַל מִצְחוֹ מְכַפֵּר וּמְרַצֶּה, וְאִם לַאו אֵינוֹ מְרַצֶּה נִדְרַשׁ עַל מִצְחוֹ תָּמִיד מְלַמֵּד שֶׁמְּמַשְׁמֵשׁ בּוֹ בְּעוֹדוֹ עַל מִצְחוֹ, שֶׁלֹּא יָסִיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ׃ (39) ושבצת. עֲשֵׂה אוֹתָם מִשְׁבְּצוֹת, וְכוּלָּם שֶׁל שֵׁשׁ׃ (40) ולבני אהרן תעשה כתנות. ד' בְּגָדִים הַלָּלוּ וְלֹא יוֹתֵר, כְּתוֹנֶת וְאַבְנֵט וּמִגְבָּעוֹת, הִיא מִצְנֶפֶת, וּמִכְנְסַיִם כְּתוּבִים לְמַטָּה בְּפָרָשָׁה׃ (41) והלבש אותם את אהרן. אוֹתָם הָאֲמוּרִין בְּאַהֲרֹן׃ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתוֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְצִיץ וּמִכְנָסַיִם, הַכְּתוּבִים לְמַטָּה בְּכוּלָּם׃ ואת בניו אתו. אוֹתָם הַכְּתוּבִים בָּהֶם׃ ומשחת אותם. אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה׃ ומלאת את ידם. כָּל

er bewirkt daher nur, daß das Opfer geeignet wird. אל מצחו תמיד Man kann nicht sagen, daß es beständig auf seiner Stirne sei, denn er hatte es ja nur während der Dienstverrichtung angelegt? תמיד bedeutet also, es soll beständig Sühne bewirken auch dann, wenn das Blech nicht auf der Stirne ruht, nämlich in der Zeit, wenn kein Hohepriester Dienst verrichtet. Nach Meinung deßjenigen, der da behauptet, daß es nur dann versöhne, wenn es auf der Stirne ist, ohne dasselbe erfolgte keine Sühne, bedeutet es, er muß es befühlen, solange es auf der Stirn ist, um seinen Sinn nicht davon abzuwenden. (39) ושבצת Du sollst sie würfelförmig machen, und alle aus Byssus. (40) כתנות Diese vier Kleider, nicht mehr u. z. Leibrock, Gürtel, Mütze und Beinkleider. (41) והלבשת אותם Jene, welche bei Aharon erwähnt stehen, den Brustschild חושן, den Mantel אפוד, das Unterkleid מעיל, den gewürfelten Leibrock כתונת תשבץ, die Mütze מצנפת, den Gurt אבנט, das Stirnblech ציץ und die Beinkleider

42) וְעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי־בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה מִמָּתְנַיִם וְעַד־יְרֵכַיִם יִהְיוּ׃ (43) וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בָּנָיו בְּבֹאָם ׀ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא־יִשְׂאוּ עָוֺן וָמֵתוּ חֻקַּת עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו׃ ס רביעי

(42) Und mache ihnen Beinkleider von Linnen, die Blöße zu bedecken; von den Lenden bis an die (untern) Hüften sollen sie reichen. (43) Und Aharon und seine Söhne sollen sie anhaben, wenn sie hineingehen in das Zelt der Zusammenkunft, oder wenn sie hintreten zum Altar, zu dienen im Heiligthume, daß sie nicht eine Schuld davontragen und sterben. Eine Satzung auf ewig sei es für ihn und seinen Samen nach ihm.

רש"י

מִלּוּי יָדַיִם לָשׁוֹן חִנּוּךְ. כְּשֶׁהוּא נִכְנָס לַדָּבָר לִהְיוֹת מוּחְזָק בּוֹ מֵאוֹתוֹ יוֹם וָהָלְאָה הוּא, וּבְלָשׁוֹן לע"ז כְּשֶׁמְּמַנִּין אָדָם עַל פְּקִידַת דָּבָר נוֹתֵן הַשַּׁלִּיט בְּיָדוֹ בֵּית יַד שֶׁל עוֹר, שֶׁקּוֹרִין גוואנ"טי בלע"ז (הענדשוהע) *Guanti*: Gants, וְעַל יָדוֹ הוּא מַחֲזִיקוֹ בַּדָּבָר, וְקוֹרִין לְאוֹתוֹ מְסִירָה רויו"סטיר בלע"ז (יעמאנדען מיט איינעם אמטע בעקליידען) *Revestir:* Revetir, וְהוּא מִלּוּי יָדַיִם׃ (42) ועשה להם. לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׃ מכנסי בד. הֲרֵי ה' בְּגָדִים לְכ"ג וְד' לְכֹהֵן הֶדְיוֹט׃ (43) והיו על אהרן. כָּל הַבְּגָדִים הָאֵלֶּה עַל אַהֲרֹן הָרְאוּיִין לוֹ׃ ועל בניו הָאֲמוּרִין בָּהֶם׃ בבואם אל אוהל מועד. לְהֵיכָל וְכֵן לַמִּשְׁכָּן׃ ומתו. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַמְשַׁמֵּשׁ מְחוּסַּר בְּגָדִים בְּמִיתָה׃ חקת עולם לו. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר חֻקַּת עוֹלָם הוּא גְזֵירָה מִיָּד וּלְדוֹרוֹת לְעַכֵּב בּוֹ׃

מכנסים, welche oben 28, 4 angegeben sind. ומשחת אותם den Aharon und seine Söhne mit dem Salboel. ומלאת את ידם Überall heißt מלוי ידים einweihen, d. i. man wird in irgend ein Geschäft angestellt, wodurch man von diesem Tage an und weiter in Aktivität tritt. Im Französischen heißt es, Jemanden mit einem Amte bekleiden; der Oberbefehlshaber übergibt ihm als Zeichen seiner Einsetzung einen Handschuh, dies nennt man מלוי ידים Einweihung. (42) ועשה להם Dem Aharon und seinen Söhnen מכנסי בד Das sind nun die acht Kleidungsstücke für den Hohepriester und vier für den gewöhnlichen Priester. (43) והיו על אהרן Alle diese Kleider, die für Aharon bestimmt und seiner Würde angemessen sind. ועל בניו die für sie angeordnet sind. אל אהל מועד In das innere Heiligthum היכל, ebenso in der Wohnung משכן. ומתו Hieraus entnehmen wir, daß wenn der Priester ohne Amtskleider den Dienst verrichtet, er das Leben verwirkt. חקת עולם לו Heißt überall eine Verordnung für sofort und für kommende Geschlechter, welche für immer bindende Kraft hat.

כט (1) וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי לְקַח פַּר אֶחָד בֶּן בָּקָר וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִים׃ (2) וְלֶחֶם מַצּוֹת וְחַלֹּת מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן סֹלֶת חִטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ (3) וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל־סַל אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בַּסָּל וְאֶת־הַפָּר וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִם׃ (4) וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם׃ (5) וְלָקַחְתָּ אֶת־הַבְּגָדִים וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־

29. (1) Und dies ist es, was du ihnen thun sollst, um sie zu heiligen, mir als Priester zu dienen: Nimm einen jungen Stier und zwei Widder, fehlerlos. (2) Und ungesäuertes Brod, und ungesäuerte Kuchen, eingerührt mit Oel, und ungesäuerte Fladen, bestrichen mit Öl; von Weißmehl des Waizens sollst du sie machen. (3) Und lege sie in einen Korb, und bringe sie dar in dem Korbe, sammt dem Stier und den beiden Widdern. (4) Und Aharon u. seine Söhne sollst du hertreten lassen zum Eingange des Zeltes der Zusammenkunft, und wasche sie mit Wasser. (5) Und nimm die Kleider

רש"י

כט (1) לקח כְּמוֹ קַח, וּשְׁתֵּי גְּזֵרוֹת הֵן, אַחַת שֶׁל קִיחָה וְאַחַת שֶׁל לְקִיחָה, וְלָהֶן פִּתְרוֹן אֶחָד: פר אחד. לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁהוּא פָּר: (2) ולחם מצות וחלות מצות ורקיקי מצות. הֲרֵי אֵלּוּ ג׳ מִינִין רְבוּכָה וְחַלּוֹת וּרְקִיקִין, לֶחֶם מַצּוֹת, הִיא הַקְּרוּיָה לְמַטָּה בְּעִנְיָן חַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן, עַל שֵׁם שֶׁנּוֹתֵן שֶׁמֶן בָּרְבוּכָה כְּנֶגֶד הַחַלּוֹת וְהָרְקִיקִין וְכָל הַמִּינִין בָּאִים עֶשֶׂר עֶשֶׂר חַלּוֹת (מנחות ע״ו): בלולות בשמן. כְּשֶׁהֵן קֶמַח יוֹצֵק בָּהֶן שֶׁמֶן וּבוֹלְלָן (שם ע״ה): משוחים בשמן. אַחַר אֲפִיָּתָן מוֹשְׁחָן כְּמִין כ״י (כַּף יְוָנִית) שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה כְּנוּן שֶׁלָּנוּ (שם): והקרבתם אותם. אֶל חֲצַר הַמִּשְׁכָּן בְּיוֹם הֲקָמָתוֹ: (4) ורחצת. זוֹ טְבִילַת כָּל

29. (1) לקח wie קח, es hat zwei Formen, die eine קח, die andere לקח, welche beide aber eine und dieselbe Bedeutung haben. פר אחד Um Versöhnung für die Sünde beim goldenen Kalbe zu bewirken, das einen jungen Stier darstellte. (2) ולחם מצות וחלות ורקיקי מצות Drei Gattungen Brode werden hier benannt: Geröstete, Napf-Kuchen u. dünne Kuchen; לחם מצות, weiter unten heißen sie לחם שמן חלת, weil man dazu in die Röstpfanne allein so viel Öl nahm, als zu den חלות und רקיקין; von jeder der drei Brod-Gattungen kamen zehn Stück. בלולות בשמן Man mußte das Öl in das Mehl hinein gießen und herumrühren. משוחים בשמן Nach dem Backen bestrich er sie mit Öl nach dem Mustrr eines griechischen „Chi", was unserem נ ähnlich ist, jetzt: X. (3) והקרבת אותם Bringe sie in den Hof der Wohnung, am Tage, wenn sie aufgerichtet wird. (4) ורחצת bedeutet das

אַהֲרֹן אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וְאֵת מְעִיל הָאֵפֹד וְאֶת־הָאֵפֹד וְאֶת־הַחֹשֶׁן וְאָפַדְתָּ לוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד׃ (6) וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת־נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּצְנָפֶת׃ (7) וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְיָצַקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ׃ (8) וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם כֻּתֳּנֹת׃ (9) וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו וְחָבַשְׁתָּ לָהֶם מִגְבָּעֹת וְהָיְתָה לָהֶם כְּהֻנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֵּאתָ יַד־אַהֲרֹן וְיַד־בָּנָיו׃ (10) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר׃ (11) וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃

und laß Aharon ankleiden den Unterrock und den Oberrock zum Ephod und den Ephod und den Brustschmuck und binde ihm solchen um mit dem Gürtel des Ephod. (6) Und setze den Kopfbund auf sein Haupt, und befestige das heilige Diadem an den Kopfbund. (7) Und nimm das Salböl und gieße auf sein Haupt, und salbe ihn. (8) Und seine Söhne laß hertreten, und laß sie Unterröcke ankleiden. (9) Und umgürte sie mit Gürteln, Aharon und seine Söhne, und binde ihnen Mützen um, und so sollen sie das Priesterthum haben zur ewigen Satzung; so füllest du die Hand Aharons und die Hand seiner Söhne. (10) Bringe also den Stier vor das Zelt der Zusammenkunft, und Aharon und seine Söhne sollen ihre Hände stützen auf den Kopf des Stiers. (11) Und schlachte den Stier vor dem Ewigen, am Eingange des Zeltes der Zusammenkunft.

רש״י

הַגּוּף: (5) ואפדת. קַשֵּׁט וְתַקֵּן הַחֲגוֹרָה וְהַסִּינָר סְבִיבוֹתָיו: (6) נזר הקדש: זֶה הַצִּיץ: על המצנפת. כְּמוֹ שֶׁפֵּי׳ לְמַעְלָה ע״י הַפְּתִיל הָאֶמְצָעִי וּשְׁנֵי פְּתִילִין שֶׁבְּרֹאשׁוֹ, הַקְּשׁוּרִין שְׁלָשְׁתָּן מֵאֲחוֹרֵי הָעוֹרֶף הוּא נוֹתְנוֹ עַל הַמִּצְנֶפֶת כְּמִין כּוֹבַע: (7) ומשחת אותו. אַף מְשִׁיחָה זוֹ כְּמִין כ״י נוֹתֵן שֶׁמֶן עַל רֹאשׁוֹ וּבֵין רִיסֵי עֵינָיו וּמְחַבְּרָן בְּאֶצְבָּעוֹ (ת״כ): (9) והיתה להם. מִלּוּי יָדַיִם זֶה לִכְהוּנַּת עוֹלָם: ומלאת. ע״י הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: יד אהרן ויד בניו. בְּמִלּוּי וּפְקוּדַּת הַכְּהוּנָּה: (11) פתח

Untertauchen des ganzen Körpers. (5) ואפדת Schmücke und ordne den Gürtel und den Schurz ringsum. (6) נזר הקדש D. i. das Stirnblech ציץ. על המצנפת Wie ich oben erklärte, durch den mittlern Faden, und durch die beiden Faden, welche hinten verknüpft waren, gab er es auf die Mütze wie einen Helm. (7) ומשחת אותו Auch diese Salbung geschieht nach dem Muster eines griechischen Chi; er gab Öl auf seinen Kopf und zwischen seine Augenbrauen und zog das Oel mit dem Finger zusammen. (9) והיתה להם Diese Einweihung gelte zum ewigen Priesterthume. ומלאת Durch diese Amtsverrichtungen.

(12) וְלָקַחְתָּ מִדַּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃ (13) וְלָקַחְתָּ אֶת־כָּל־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה׃ (14) וְאֶת־בְּשַׂר הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה חַטָּאת הוּא׃ (16) וְאֶת־הָאַיִל הָאֶחָד תִּקָּח וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל׃ (16) וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאָיִל וְלָקַחְתָּ אֶת־דָּמוֹ וְזָרַקְתָּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ

(12) Und nimm von dem Blute des Stieres, und thue es an die Spitzen des Altars mit deinem Finger, und alles Blut schütte an den Grund des Altars. (13) Und nimm alles Fett, das die Eingeweide bedeckt, und das Netz über der Leber und die beiden Nieren und das Fett, das an ihnen ist, laß es in Rauch aufgehen auf dem Altar. (14) Und das Fleisch des Stieres und seine Haut und seinen Mist verbrenne im Feuer außerhalb des Lagers; es ist ein Sündenopfer. (15) Und den einen Widder sollst du nehmen, und Aharon und seine Söhne sollen ihre Hände legen auf den Kopf des Widders. (16) Und schlachte den Widder, und nimm sein Blut und sprenge es auf den Altar

רש"י

אהל מועד. בְּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן שֶׁלִּפְנֵי הַפֶּתַח: (12) על קרנות. למעלה בַּקְּרָנוֹת מַמָּשׁ (זבחים נ"ג): ואת כל הדם. שְׁיָרֵי הַדָּם: אל יסוד המזבח. כְּמִין בְּלִיטַת בֵּית קִבּוּל עָשׂוּי לוֹ סָבִיב לְאַחַר שֶׁעָלָה אַמָּה מִן הָאָרֶץ (פרק ג' דְמִדּוֹת): (13) החלב המכסה את הקרב. הוא הַקְּרוּם שֶׁעַל הַכֶּרֶס שֶׁקּוֹרִין טילא (געוועבע, נעטץ, נעטצהויט) Toille, ואת היותרת. הוא טַרְפְּשָׂא דְכַבְדָא שֶׁקּוֹרִין טיבר"יש (דיא לאפפען, פֿויגעל דער לעבער) Lobes du foie, (וְכֵן יָשָׁן אידו"ש בל"א רטהפֿלייש): על הכבד. אַף מִן הַכָּבֵד טוֹל עִמָּהּ (ת"כ): (14) תשרף באש. לא מָצִינוּ חַטָּאת הַחִיצוֹנָה נִשְׂרֶפֶת אֶלָּא זוֹ: (9) וזרקת.

(11) פתח אהל מועד In den Vorhof der Wohnung, vor dem Eingange. (12) על קרנות Oben auf die hohlen Ecken. ואת כל הדם Die Ueberreste des Blutes. אל יסוד המזבח Eine Art Verhältniß war um den Altar herum, dort wo er eine Elle über der Erde erhoben war. (13) החלב המכסה D. i. das Bauchnetz, genannt Netzhaut. ואת היותרת Das Netz über die Leber, genannt Rothfleisch. על הכבד Auch von der Leber nimm etwas mit. (14) תשרף אאש Wir finden nicht, daß ein Sündopfer außerhalb des Allerheiligsten verbrannt wurde, außer dieses. (16) וזרקת Besprenge es mit einem Geräthe; er ergreift das Becken und schwingt es gegen die Winkel des Altares, so daß es auf

סָבִֽיב׃ (17) וְאֶת־הָאַ֫יִל תְּנַתֵּחַ לִנְתָחָיו וְרָחַצְתָּ֤ קִרְבּוֹ֙ וּכְרָעָ֔יו וְנָתַתָּ֥ עַל־נְתָחָ֖יו וְעַל־רֹאשֽׁוֹ׃ (18) וְהִקְטַרְתָּ֣ אֶת־כָּל־הָאַ֗יִל הַמִּזְבֵּ֔חָה עֹלָ֥ה ה֖וּא לַיהוָ֑ה רֵ֣יחַ נִיח֔וֹחַ אִשֶּׁ֥ה לַיהוָ֖ה הֽוּא׃ חמישי (19) וְלָקַחְתָּ֔ אֵ֖ת הָאַ֣יִל הַשֵּׁנִ֑י וְסָמַ֨ךְ אַהֲרֹ֧ן וּבָנָ֛יו אֶת־יְדֵיהֶ֖ם עַל־רֹ֥אשׁ הָאָֽיִל׃ (20) וְשָׁחַטְתָּ֣ אֶת־הָאַ֗יִל וְלָקַחְתָּ֣ מִדָּמוֹ֩ וְנָתַתָּ֨ה עַל־תְּנ֜וּךְ אֹ֣זֶן אַהֲרֹ֗ן וְעַל־תְּנ֞וּךְ

ringsum. (17) Und den Widder zerstücke in Stücke, und wasche sein Eingeweide und seine Schenkel, und lege sie zu seine (übrigen) Stücken und zu seinem Kopfe. (18) Und laß in Rauch aufgehen den ganzen Widder auf dem Altare; ein Ganzopfer ist es für den Ewigen; ein lieblicher Geruch, ein Feueropfer für den Ewigen ist es. (19) Und nimm den zweiten Widder, und Aharon und seine Söhne sollen ihre Hände legen auf den Kopf des Widders. (20) Und schlachte den Widder und nimm von seinem Blute und thue es an den Ohrknorpel

רש״י

בִּכְלִי. אוֹחֵז בְּמִזְרָק וְזוֹרֵק כְּנֶגֶד הַקֶּרֶן, כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה לְכָאן וּלְכָאן, וְאֵין קָרְבָּן טָעוּן מַתָּנָה בְּאֶצְבַּע אֶלָּא חַטָּאת בִּלְבָד, אֲבָל שְׁאָר זְבָחִים אֵינָן טְעוּנִין קֶרֶן וְלֹא אֶצְבַּע שֶׁמַּתַּן דָּמִם מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַטָּה וְאֵינוֹ עוֹלֶה בַכֶּבֶשׁ, אֶלָּא עוֹמֵד בָּאָרֶץ וְזוֹרֵק (זבחים כ״ג): סביב. כָּךְ מְפוֹרָשׁ בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים, שֶׁאֵין סָבִיב אֶלָּא ב׳ מַתָּנוֹת שֶׁהֵן ד׳, הָאַחַת בְּקֶרֶן זָוִית זוֹ וְהָאַחַת שֶׁכְּנֶגְדָּהּ בַּאֲלַכְסוֹן, וְכָל מַתָּנָה נִרְאֵית בִּשְׁנֵי צִדֵּי הַקֶּרֶן אֵילָךְ וְאֵילָךְ, נִמְצָא הַדָּם נָתוּן בְּד׳ רוּחוֹת סָבִיב, לְכָךְ קָרוּי סָבִיב: (17) על נתחיו. עִם נְתָחָיו מוּסָף עַל שְׁאָר הַנְּתָחִים: (18) ריח ניחוח. נַחַת רוּחַ לְפָנַי, שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי: אשה. לָשׁוֹן אֵשׁ וְהִיא הַקְטָרַת אֵיבָרִים שֶׁעַל הָאֵשׁ: (20) תנוך. הוּא הַסְּחוּס הָאֶמְצָעִי שֶׁבְּתוֹךְ

beiden Seiten gesehen werden kann. Kein Opfer erheischt das Sprengen mit dem Finger außer dem Sündenopfer, aber bei den andern Opfern braucht man nicht auf die Ecke des Altars und auch nicht mit dem Finger zu sprengen, sondern das Blut wird auf den Altar von der Hälfte abwärts gesprengt; man muß auch nicht die Stiege besteigen, sondern man steht auf der Erde und sprengt. סביב wird in Sebach 33 erklärt; סביב bedeutet nur zwei Sprengungen, welche aber vier ausmachen, eine an diesem Winkel, die andere schräg gegenüber, jede dieser Sprengungen war sichtbar auf den beiden Seiten der Ecken; folglich wurde das Blut nach allen vier Seiten gegeben und heißt deshalb סביב. (17) על נתחיו Bedeutet mit den Stücken, welche zu den andern Stücken gegeben werden. (18) ריח ניחוח Eine Befriedigung für mich, daß das, was ich gesprochen, nach meinem Willen geschah. אשה mit אש gleichbedeutend: das Aufdampfen der Opferglieder auf dem Feuer. (20) תנוך Der בהן ידם Der Dau=

אֹזֶן בָּנָיו הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדָם הַיְמָנִית
וְעַל־בֹּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית וְזָרַקְתָּ אֶת־
הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ (21) וְלָקַחְתָּ
מִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וְהִזֵּיתָ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־
בְּגָדָיו וְעַל־בָּנָיו וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ
וְקָדַשׁ הוּא וּבְגָדָיו וּבָנָיו וּבִגְדֵי בָנָיו
אִתּוֹ׃ (22) וְלָקַחְתָּ מִן־הָאַיִל הַחֵלֶב
וְהָאַלְיָה וְאֶת־הַחֵלֶב ׀ הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב
וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֵת ׀ שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת
וְאֶת הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְאֵת שׁוֹק

Aharons und an den Ohrknorpel seiner Söhne, des rechten Ohres, und an den Daumen ihrer rechten Hand und an die große Zehe ihres rechten Fußes, und sprenge das Blut auf den Altar ringsum. (21) Und nimm von dem Blute, das auf dem Altare, und von dem Salböle, und sprenge es auf Aharon und auf seine Kleider und auf seine Söhne und auf die Kleider seiner Söhne mit ihm, so ist heilig er und seine Kleider und seine Söhne und die Kleider seiner Söhne mit ihm. (22) Und nimm von dem Widder das Fett und den Fettschwanz und das Fett, das die Eingeweide bedeckt, und das Netz der Leber, und die beiden Nieren und das Fett, das an ihnen, und die rechte

רש״י

הָאוֹזֶן, שֶׁקּוֹרִין טנרו״ס בלע״ז (קנָארפעל) Teudren, מיט׳ Tenerume, (ת״כ פ׳ צ״ו)׃ בהן ידם. הַגּוּדָל וּבְפֶרֶק הָאֶמְצָעִי׃ (22) החלב. זֶה חֵלֶב הַדַּקִּים אוֹ הַקֵּיבָה (חולין מ״ט)׃ והאליה. מִן הַכְּלָיוֹת וּלְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּוַיִּקְרָא שֶׁנֶּאֱמַר לְעֻמַּת הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה (ויקרא ג,) מָקוֹם שֶׁהַכְּלָיוֹת יוֹעֲצוֹת וּבְאֵמוּרֵי הַפָּר לֹא נֶאֱמַר אַלְיָה שֶׁאֵין אַלְיָה קְרֵיבָה אֶלָּא בְּכֶבֶשׂ וְכִבְשָׂה וָאַיִל; אֲבָל שׁוֹר וָעֵז אֵין טְעוּנִין אַלְיָה׃ ואת שוק הימין. לֹא מָצִינוּ הַקְטָרָה בְּשׁוֹק הַיָּמִין עִם הָאֵמוּרִים אֶלָּא זוֹ בִּלְבָד׃ כי איל מלואים הוא. שְׁלָמִים לְשׁוֹן שְׁלֵמוּת, שֶׁהוּשְׁלַם בַּכֹּל; מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁהַמִּלּוּאִים שְׁלָמִים, שֶׁמֵּשִׂים שָׁלוֹם לַמִּזְבֵּחַ וְלָעוֹבֵד הָעֲבוֹדָה וְלַבְּעָלִים (עיין במזרחי) לְכָךְ אֲנִי מַצְרִיכוֹ הֶחָזֶה לִהְיוֹת

men im mittleren Gelenke. (22) החלב Das Fett des Dünndarms oder des Magens. והאליה Von den Nieren an abwärts, wie es in ויקרא erklärt ist, wo es M. 3, 3, 9 heißt: Dem Rückgrat gegenüber soll er es absondern, woselbst der Sitz der gleichsam rathenden Nieren sich befindet. Bei den Opfergliedern des Stiers steht nicht אליה, weil der Fettschwanz nur von männlichen und weibl. Schafen geopfert wurde, aber nicht von Ochsen und Ziegen. שוק הימין Wir finden nirgends vorgeschrieben, daß man den rechten Schenkel mit dem Fett geopfert hat, außer hier. כי איל מלואים Es war ein שלמים Vollendungs- und Vervollständigungs-Opfer Aharons. Die Schrift berichtet, daß die Einweihungs-Opfer

הַיָּמִין כִּי אֵיל מִלֻּאִים הוּא׃ (23) וְכִכַּר לֶחֶם אַחַת וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד מִסַּל הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה׃ (24) וְשַׂמְתָּ הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃ (25) וְלָקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם וְהִקְטַרְתָּ

Keule; denn es ist ein Widder der Einsetzung. (23) Und ein Laib Brod und einen Oelbrod und Kuchen und einen Fladen aus dem Korbe des ungesäuerten Backwerks, der vor dem Ewigen steht. (24) Und lege dies Alles auf die Hände Aharons und auf die Hände seiner Söhne, und mache damit eine Schwingung vor dem Ewigen. (25) Und nimm es aus ihren Händen,

רש״י

לוֹ לְעוֹבֵד הָעֲבוֹדָה לְמָנָה, וְזֶה מֹשֶׁה, שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּמִלּוּאִים, וְהַשְּׁאָר אָכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו, שֶׁהֵם בְּעָלִים כִּמְפוֹרָשׁ בָּעִנְיָן׃ (23) וככר לחם. מִן הַחַלּוֹת׃ וחלת לחם שמן. מִמִּין הָרְבוּכָה (ת״כ)׃ ורקיק. מִן הָרְקִיקִין אֶחָד מֵעֶשֶׂר שֶׁבְּכָל מִין וָמִין. (מנחות ע״ה) לֹא מָצִינוּ תְּרוּמַת לֶחֶם הַבָּא עִם זֶבַח נִקְטֶרֶת אֶלָּא זוֹ בִּלְבָד שֶׁתְּרוּמַת לַחְמֵי תוֹדָה וְאֵיל נָזִיר נְתוּנָה לַכֹּהֲנִים עִם חָזֶה וָשׁוֹק, וּמִזֶּה לֹא הָיָה לְמֹשֶׁה לְמָנָה אֶלָּא חָזֶה בִּלְבָד׃ (24) על כפי אהרן והנפת. שְׁנֵיהֶם עֲסוּקִים בִּתְנוּפָה, הַבְּעָלִים, וְהַכֹּהֵן, הָא כֵּיצַד? כֹּהֵן מֵנִיחַ יָדוֹ תַּחַת יַד הַבְּעָלִים וּמֵנִיף, וּבָזֶה הָיוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּעָלִים וּמֹשֶׁה כֹּהֵן׃ תנופה. מוֹלִיךְ וּמֵבִיא לְמִי שֶׁאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם שֶׁלּוֹ, וּתְנוּפָה מְעַכֶּבֶת וּמְבַטֶּלֶת פּוּרְעָנִיּוֹת וְרוּחוֹת רָעוֹת, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד לְמִי שֶׁהַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ שֶׁלּוֹ וּמְעַכֶּבֶת

zugleich Frieden שלום bedeuten, und den Altar, den dienstthuenden Priester wie die Opfernden in friedliches Zusammenwirken einigten. Daher mußte die Brust dem dienstleistenden Priester gehören, dem Mosche, der bei der Einweihung den Dienst versah; das Uebrige verzehrten Aharon und seine Söhne, wie es zur Stelle ausführlich erklärt wird. (23) וככר לחם Von den Kuchen. וחלת לחם שמן Von dem gerösteten Kuchen ורקיק Von den dünnen Kuchen, eins von zehn jeder Gattung. Wir finden nicht, daß eine Hebe von Brod, welches mit einem Opfer kommt, genommen wurde, außer diese allein; denn die Hebe bei Dankopfern und bei dem Widder eines Enthaltsamen (Nasir) gehörten den Priestern sammt Brust- und Bugstück; hier hatte Mosche das Bruststück und sonst nichts. (24) על כפי אהרן והנפת Beide waren beschäftigt bei der Wendung, die Eigenthümer und die Priester. Wie geschah dies? Der Priester (Mosche) legte seine Hände unter jene des Eigenthümers und machte die Wendung, hier waren Aharon und seine Söhne die Eigenthümer und Mosche der Priester. תנופה Er machte die Wendung hin und her. Dem geweiht, der die vier Weltseiten beherrscht; diese Wendung verhinderte böse Plagen und schädliche Winde. Er machte ferner eine Wendung aufwärts und abwärts

הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה לְרֵיחַ נִיחוֹחַ לִפְנֵי יְהוָה אִשֶּׁה הוּא לַיהוָה׃ (26) וְלָקַחְתָּ אֶת־הֶחָזֶה מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וְהֵנַפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ לְמָנָה׃ (27) וְקִדַּשְׁתָּ אֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרָם מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו׃ (28) וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הוּא וּתְרוּמָה יִהְיֶה מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לַיהוָה׃

und laß es in Rauch aufgehen auf dem Altare bei dem Ganzopfer, zum lieblichen Geruch vor dem Ewigen, ein Feueropfer ist es dem Ewigen. (26) Und nimm die Brust von dem Widder der Einsetzung, der für Aharon ist, und mache mit ihr eine Schwingung vor dem Ewigen; und sie sei dir zum Antheil. (27) Und heilige die Brust der Schwingung und die Keule der Hebe, welche geschwungen und welche erhoben worden, von dem Widder der Einsetzung, von dem, der für Aharon und seine Söhne. (28) Und dies sei dem Aharon und seinen Söhnen zum Festgesetzten auf ewig von den Kindern Israel, denn es ist eine Hebe: und als Hebe sei es von den Kindern Israel, von ihren Friedopfern ihre Hebe für den Ewigen.

רש״י

טְלָלִים רָעִים (מנחות כ״ג)׃ (25) על העולה. עַל הָאַיִל הָרִאשׁוֹן שֶׁהֶעֱלֵיתָ עוֹלָה׃ לריח ניחוח לְנַחַת רוּחַ לְמִי שֶׁאָמַר וְנַעֲשָׂה רְצוֹנוֹ׃ אשה. לָאֵשׁ נִתָּן׃ לה׳. לִשְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם׃ (27) וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה וגו׳. קַדְּשֵׁם לדורות לִהְיוֹת נוֹהֶגֶת תְּרוּמָתָם וַהֲנָפָתָם כֶּחָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים; אֲבָל לֹא לְהַקְטָרָה אֶלָּא וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לֶאֱכוֹל׃ תנופה. הוֹלָכָה וַהֲבָאָה ווּנְטִלְיי״ר בלע״ז (סווינגונג) Vanner צ״ל ווּנְטִילְיי״ר *Vantiller*: הורם. לָשׁוֹן מַעֲלֶה וּמוֹרִיד׃ (28) לחק עולם מאת בני ישראל. שֶׁהַשְּׁלָמִים לַבְּעָלִים וְאֶת הֶחָזֶה וְאֶת הַשּׁוֹק יִתְּנוּ לַכֹּהֵן׃ כי תרומה

zur Ehre Dessen, dem Himmel und Erde gehören; diese zweite Wendung schützte gegen schädliche Niederschläge. (25) על העולה Nach dem ersten Widder, den du als Ganzopfer dargebracht hast. לריח ניחוח Zum Wohlgefallen Dessen, der es geboten, und sein Wille geschah. אשה Ein Feueropfer. לה׳ Dem Namen Gottes geweiht. (27) וקדשת Bestimme, daß für die Zukunft Hebe und Wendung bei ihnen wie bei Brust und Schenkel von Freudenopfern in Anwendung bleibe, aber nicht zu Opfern, sondern daß sie dem Aharon und seinen Söhnen zum essen bleiben. תנופה Hin- und herwärts wenden, הורם auf- und abwärts. (28) לחק עולם Daß die Freudenopfer den Eigenthümern, Brust- und Bugstück davon dem Priester gehören. כי תרומה היא Diese

(29) וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו לְמָשְׁחָה בָהֶם וּלְמַלֵּא־בָם אֶת־יָדָם׃ (30) שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשָׁם הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו אֲשֶׁר־יָבֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ׃ (31) וְאֵת אֵיל הַמִּלֻּאִים תִּקָּח וּבִשַּׁלְתָּ אֶת־בְּשָׂרוֹ בְּמָקֹם

(29) Und die heiligen Kleider, die für Aharon, seien seinen Söhnen nach ihm, sie zu salben in denselben und in denselben ihre Hand zu füllen. (30) Sieben Tage soll sie anziehen wer Priester ist an seiner statt von seinen Söhnen, der hineingeht ins Zelt der Zusammenkunft, um zu dienen im Heiligthume. (31) Und den Widder der Einsetzung nimm und koche sein

רש״י

הוא. הֶחָזֶה וְשׁוֹק הַזֶּה׃ (29) לבניו אחריו. לְמִי שֶׁבָּא בִגְדוּלָּה אַחֲרָיו׃ למשחה. לְהִתְגַּדֵּל בָּהֶם; שֶׁיֵּשׁ מְשִׁיחָה שֶׁהִיא לְשׁוֹן שְׂרָרָה, כְּמוֹ: לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה (במדבר י״ח) אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי (ד״ה א׳ ט״ז)׃ ולמלא בם את ידם. עַל יְדֵי הַבְּגָדִים הוּא מִתְלַבֵּשׁ בִּכְהוּנָּה גְדוֹלָה׃ שבעת ימים. רְצוּפִין׃ (30) ילבשם הכהן. אֲשֶׁר יָקוּם מִבָּנָיו תַּחְתָּיו לִכְהוּנָּה גְדוֹלָה כְּשֶׁיְּמַנּוּהוּ לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל׃ אשר יבא אל אהל מועד. אוֹתוֹ כֹּהֵן הַמּוּכָן לִיכָּנֵס לִפְנַי וְלִפְנִים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְזֶהוּ כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁאֵין עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשֵׁרָה אֶלָּא בוֹ. (יומא ע״ג)׃ תחתיו מבניו. מְלַמֵּד, שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל בֵּן, מְמַלֵּא אֶת מְקוֹמוֹ, יְמַנּוּהוּ כֹהֵן גָּדוֹל תַּחְתָּיו׃ (ת״כ)׃ הכהן תחתיו מבניו. מִכָּאן רְאָיָה, כָּל לְשׁוֹן כֹּהֵן פּוֹעֵל עוֹבֵד מַמָּשׁ, לְפִיכָךְ נִגּוּן תָּבִיר נִמְשָׁךְ לְפָנָיו׃ (31) במקום קדוש. בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד; שֶׁהַשְּׁלָמִים

Brust- und Bugstücke. (29) לבניו אחריו Der von seinen Söhnen ihm als Würdenträger nachfolgt. למשחה Groß dadurch zu werden. Bisweilen heißt משח Herrschaft, wie in M. 4, 18, 8: Dir habe ich sie gegeben als Herrschaftsrecht למשחה; „berührt nicht meine Gesalbten," במשיחי Chron. 1, 16: ולמלא בם את ידם Durch diese Amtskleider wird er mit dem Priesterthum bekleidet. (30) שבעת ימים Auf einander folgend. ילבשם הכהן Jener, der von seinen Söhnen ihm nachfolgen wird als Hohepriester, soll sie anlegen, wenn er als Hohepriester eingesetzt wird. אשר יבא אל אוהל מועד Jener Priester, welcher bestimmt ist, am Versöhnungstage in das Allerheiligste zu gehen, d. i. der Hohepriester, denn nur durch einen solchen durfte der Gottesdienst am יום כפור verrichtet werden. תחתיו מבניו Dies lehrt, daß wenn der Hohepriester einen Sohn hat, der seinen Posten ganz ausfüllen kann, er zum Hohepriester als des Vaters Nachfolger eingesetzt werden. הכהן תחתיו מבניו Von hier ist erwiesen, daß der Ausdruck כהן überall ein wirklich dienstthuender Priester ist, daher ist das תביר auf תחתיו gesetzt, (bezieht sich auf מבניו תחתיו). (31) במקום קדוש Im Hofe des

קֹדֶשׁ׃ (32) וְאָכַל אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־בְּשַׂר הָאַיִל וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בַּסָּל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ (33) וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת־יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם׃ (34) וְאִם־יִוָּתֵר מִבְּשַׂר הַמִּלֻּאִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־הַבֹּקֶר וְשָׂרַפְתָּ אֶת־הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא׃ (35) וְעָשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כָּכָה כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִי אֹתָכָה שִׁבְעַת

Fleisch an heiligem Orte. (32) Und Aharon und seine Söhne sollen essen, womit versöhnt wurde, um ihre Hand zu füllen, sie zu heiligen; aber ein Gemeiner darf nicht davon essen, denn es ist heilig. (34) Und wenn übrig bleibt vom Fleische der Einsetzung und von dem Brode bis zum Morgen, so verbrenne das Übriggebliebene im Feuer; es soll nicht gegessen werden, denn es ist heilig. (35) Und thue dem Aharon und seinen Söhnen also, ganz so wie ich dir geboten habe;

רש״י

הַלָּלוּ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים הָיוּ (32) פתח אהל מועד. כָּל הֶחָצֵר קָרוּי כֵּן׃ (33) ואכלו אותם. אַהֲרֹן וּבָנָיו. לְפִי שֶׁהֵם בַּעֲלֵיהֶם׃ אשר כופר בהם׃ בָּם כָּל זָרוּת וְתִעוּב׃ למלא את ידם. בְּאַיִל וְלֶחֶם הַלָּלוּ׃ לקדש אותם. שֶׁעַל יְדֵי הַמִּלּוּאִים הַלָּלוּ נִתְמַלְּאוּ יְדֵיהֶם וְנִתְקַדְּשׁוּ לִכְהוּנָּה׃ כי קדש הם. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וּמִכָּאן לָמַדְנוּ אַזְהָרָה לְזָר הָאוֹכֵל קֹדֶשׁ קָדָשִׁים. שֶׁנָּתַן הַמִּקְרָא טַעַם לַדָּבָר. מִשּׁוּם דְּקֹדֶשׁ הֵם׃ (35) ועשית לאהרן ולבניו ככה. שָׁנָה הַכָּתוּב וְכָפַל לְעַכֵּב. שֶׁאִם חָסֵר דָּבָר אֶחָד מִכָּל הָאָמוּר בְּעִנְיָן לֹא נִתְמַלְּאוּ יְדֵיהֶם לִהְיוֹת כֹּהֲנִים וַעֲבוֹדָתָם פְּסוּלָה׃ אותכה. כְּמוֹ אוֹתְךָ׃ שבעת ימים תמלא וגו'. בְּעִנְיָן הַזֶּה וּבְקָרְבָּנוֹת הַלָּלוּ בְּכָל יוֹם׃

Stiftszeltes, denn diese Freudenopfer waren höchst heilig. (32) פתח אהל מועד So heißt der ganze Hof. (33) ואכלו אותם Weil sie die Eigenthümer sind. אשר כפר בהם Von welchen durch sie alles Gemeine und Unwürdige abgenommen ward. למלא את ידם Durch diesen Widder und diese Brode. לקדש אותם Denn durch die Einweihungs-Handlungen wurde sie in das Priesteramt eingesetzt und geheiligt. כי קדש הם Im hohen Grade heilig; hievon die Warnung für einen Fremden, von geheiligten Opfern zu genießen, denn die Schrift gibt die Ursache an, weil sie heilig sind. (35) ועשית Hier wiederholt und verdoppelt die Schrift diese Anordnungen, um vorzubeugen, daß nicht eines, der dafür Verzeichneten fehle, wodurch sie nicht zu Priestern eingesetzt wären, und ihr Dienst keine Giltigkeit hätte. אותכה wie אותך. שבעת ימים Auf diese Weise, mit diesen Opfern, die täglich wiederholt werden.

יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם׃ (36) וּפַר חַטָּאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל־הַכִּפֻּרִים וְחִטֵּאתָ עַל־הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרְךָ עָלָיו וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ׃ (37) שִׁבְעַת יָמִים תְּכַפֵּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ׃ ס ששי (38) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד׃

sieben Tage fülle ihre Hand. (36) Und einen Stier zum Sündenopfer bringe täglich neben den Versöhnungsopfern, und entsündige den Altar, indem du ihn versöhnest und salbe ihn, um ihn zu heiligen. (37) Sieben Tage versöhne den Altar, und heilige ihn; so werde der Altar hochheilig; wer den Altar berührt, soll heilig sein. (38) Und dies ists, was du darbringen sollst auf dem Altare; zweijährige Lämmer an jedem Tage,

רש"י

(36) על הכפורים. בִּשְׁבִיל הַכִּפּוּרִים לְכַפֵּר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִכָּל זָרוּת וְתִעוּב. וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר, שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם, אֵין לִי אֶלָּא דָבָר הַבָּא בִשְׁבִילָם, כְּגוֹן הָאֵילִים וְהַלֶּחֶם, אֲבָל הַבָּא בִשְׁבִיל הַמִּזְבֵּחַ כְּגוֹן פַּר שֶׁהוּא לְחִטּוּי הַמִּזְבֵּחַ, לֹא שְׁמַעְנוּ, לְכָךְ הוּצְרַךְ מִקְרָא זֶה. וּמִדְרַשׁ ת"כ אוֹמֵר כַּפָּרַת הַמִּזְבֵּחַ הוּצְרְכָה, שֶׁמָּא הִתְנַדֵּב אִישׁ דָּבָר גָּזֵל בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּזְבֵּחַ׃ וחטאת. "וּתְדַכֵּי" לָשׁוֹן מַתְּנַת דָּמִים הַנִּתּוֹנִים בְּאֶצְבַּע קָרוּי חִטּוּי׃ ומשחת אותו. בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְכָל הַמְּשִׁיחוֹת כְּמִין כ"י׃ (37) והיה המזבח קדש. וּמַה הִיא קְדֻשָּׁתוֹ? כָּל הַנּוֹגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ, אֲפִילוּ קָרְבָּן פָּסוּל שֶׁעָלָה עָלָיו קִדְּשׁוֹ הַמִּזְבֵּחַ לְהַכְשִׁירוֹ שֶׁלֹּא יֵרֵד. מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱ׳: כָּל הַנּוֹגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין

(36) **על הכפורים** Wegen der Versöhnung, um zu sühnen, wenn Gemeines auf den Altar gekommen ist. Weil es heißt: Sieben Tage sollst du sie einweihen, so könnte man nur solche Opfer meinen, die nur ihretwegen kommen, wie Widder und Brod, aber was wegen des Altars gebracht wird, wie den täglichen Stier zur Entsündigung des Altars, das würde man nicht darunter verstehen, daher war dieser Vers erforderlich. Der Midr. im Thor. Kohanim meint, die Sühnung des Altars war deswegen nothwendig, weil, vielleicht Jemand etwas Geraubtes zur Stiftshütte oder zum Altare spenden könnte. **וחטאת** Gibt Onk. ותדכי Du sollst reinigen, d. i. das Blutsprengen mit dem Finger, welches חטוי heißt. **ומשחת אותו** Mit dem Salböle, alle Salbungen geschahen in Form des griech. Chi=כ. (37) **והיה המזבח קדש** Worin besteht seine Heiligkeit? Was den Altar berührte, ist heilig, selbst dasjenige, was zum Opfern unbrauchbar war, wenn es auf den Altar kam, heiligte es der Altar derart, daß es nicht abgenommen werden brauchte. Weil es nun heißt: Alles, was den Altar berührt,

(39) אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם׃ (40) וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רֶבַע הַהִין וְנֵסֶךְ רְבִיעִית הַהִין יָיִן לַכֶּבֶשׂ

beständig. (39) Das eine Lamm bringe dar des Morgens, und das zweite Lamm bringe dar zwischen den Abenden. (40) Und ein Zehntel Weiß-Mehl eingerührt mit gestoßnem Oele, einem Viertel Hin, u. zum Trankopfer

רש"י

רָאוּי בֵּין שֶׁאֵינוֹ רָאוּי, כְּגוֹן דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה פְּסוּלוֹ בַּקֹּדֶשׁ, כְּגוֹן הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבַּע וּמֻקְצֶה וְנֶעֱבַד וְהַטְּרֵפָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, תַּ"ל וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה, הַסָּמוּךְ אַחֲרָיו, מָה עוֹלָה רְאוּיָה אַף כָּל רָאוּי, שֶׁנִּרְאָה לוֹ כְּבָר וְנִפְסַל מִשֶּׁבָּא לָעֲזָרָה, כְּגוֹן הַלָּן, וְהַיּוֹצֵא, וְהַטָּמֵא וְשֶׁנִּשְׁחַט בְּמַחֲשָׁבָה חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. (ת"כ פ' צו, זבחים נ"ו פ"ד): (40) ועשרון סלת. עֲשִׂירִית הָאֵיפָה מ"ג בֵּיצִים וְחוֹמֶשׁ בֵּיצָה: בשמן כתית. לֹא לְחוֹבָה נֶאֱמַר כָּתִית אֶלָּא לְהַכְשִׁיר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר, וּמַשְׁמַע לַמָּאוֹר, וְלֹא לַמְּנָחוֹת, תַּ"ל כָּאן כָּתִית וְלֹא נֶאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר. אֶלָּא לְמַעֵט מְנָחוֹת שֶׁאֵין צָרִיךְ כָּתִית שֶׁאַף הַטָּחוּן בָּרֵיחַיִם כָּשֵׁר בָּהֶן: רבע ההין. שְׁלֹשָׁה לוּגִין: (מנחות פ"ו): ונסך. לַסְּפָלִים כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת סוּכָּה, שְׁנֵי סְפָלִים שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ וּמְנוּקָּבִים כְּמִין שְׁנֵי חוֹטָמִין דַּקִּים, נוֹתֵן

wird heilig; daraus wäre zu verstehen, das Opfer mag geeignet oder ungeeignet gewesen sein, selbst wenn dessen Makel nicht im Heiligthume entstanden ist, ob durch Geschlechtsvermischung, durch einen Leibesfehler, durch Verwendung zur Arbeit u. dgl. Ursachen als verwerflich erklärt wird, deshalb heißt es gleich dabei: וזה אשר תעשה Folgendes sollst du auf dem Altare zurecht machen, um anzudeuten, sowie ein Ganzopfer tauglich sein muß, so darf nur das Taugliche auf dem Altare bleiben, was früher tauglich war, und nur untauglich geworden, nachdem es in die Halle gekommen war. Wenn es z. B. übernachtet hat oder außerhalb der Vorhänge gekommen ist, oder es wurde mit der Absicht geschlachtet, außer der bestimmten Zeit oder außerhalb des bestimmten Ortes damit zu verfahren. (40) ועשרון סלת Der zehnte Theil eines Efa ist 43 Eier und ein Fünftel Ei größe בשמן כתית Hier ist nicht die Verpflichtung ausgesprochen, daß es gestoßen sein muß, vielmehr daß es auch so gestattet ist; weil es heißt כתית למאור könnte man glauben, blos zum Leuchten taugt es, aber nicht zu den Mehlopfern, bei welchen es verboten wäre, deswegen heißt es hier כתית. כתית למאור steht also nicht, um es bei Mehlopfern auszuschließen, denn bei diesem muß es gerade nicht gestoßen und darf auch solches sein, welches in der Mühle gemahlen wird. רבע ההין Nämlich drei Login. ונסך Für die Schalen, wie es Talm. Sukka 48 heißt: Zwei Schalen aus Silber waren oben auf

הָאֶחָד׃ (41) וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכָּהּ תַּעֲשֶׂה־לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ (42) עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם׃ (43) וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי׃

ein Viertel Hin Wein, für das eine Lamm. (41) Und das zweite Lamm bringe dar zwischen den Abenden; wie das Mehlopfer des Morgens und wie dessen Trankopfer sollst du dazu darbringen, zum lieblichen Geruch, als ein Feueropfer dem Ewigen. (42) Ein beständiges Ganzopfer sei es bei euren künftigen Geschlechtern, am Eingange des Zeltes der Zusammenkunft vor dem Ewigen, wohin ich mich zu euch verfügen werde, um mit dir dort zu reden. (43) Und ich werde mich dorthin verfügen zu den Kindern Israel, und es soll geheiligt werden durch meine Herrlichkeit.

רש"י

הַיַּיִן לְתוֹכוֹ וְהוּא מְקַלֵּחַ וְיוֹצֵא דֶּרֶךְ הַחוֹטֵם וְנוֹפֵל עַל גַּג הַמִּזְבֵּחַ וּמִשָּׁם יוֹרֵד לְשִׁיתִין בְּמִזְבַּח בֵּית עוֹלָמִים, וּבְמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת יוֹרֵד מִן הַמִּזְבֵּחַ לָאָרֶץ׃ (41) לריח ניחוח. עַל הַמִּנְחָה נֶאֱמַר שֶׁמִּנְחַת נְסָכִים כּוּלָהּ כָּלִיל, וְסֵדֶר הַקְרָבַת הָאֵבָרִים בַּתְּחִלָּה וְאַחַ"כ הַמִּנְחָה, שֶׁנֶּאֱ' עוֹלָה וּמִנְחָה׃ (42) תמיד. מִיּוֹם אֶל יוֹם לֹא יַפְסִיק בֵּנְתַיִם׃ אשר אועד לכם. כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם אֶקְבָּעֶנּוּ לָבֹא, וְיֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ לְמֵדִים מִכָּאן, שֶׁמֵּעַל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת הָיָה הַקָּבָּ"ה מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה, מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, וְיֵ"א מֵעַל הַכַּפּוֹרֶת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפּוֹרֶת. (שמות כ"ה) וַאֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם הָאָמוּר כָּאן, אֵינוֹ אָמוּר עַל הַמִּזְבֵּחַ, אֶלָּא עַל אֹהֶל מוֹעֵד הַנִּזְכָּר בַּמִּקְרָא׃ (43) ונועדתי שמה. אֶתְוַעֵד עִמָּם בְּדִבּוּר, כְּמֶלֶךְ הַקּוֹבֵעַ מָקוֹם מוֹעֵד לְדַבֵּר עִם

dem Altare, und durch zwei enge Oeffnungen floß der Wein auf die Platte des Altares hinab, von da aus ging er in die שיתין Grundsteine vergl. Jes. 19, 10 שתותיה d. i. in die Leitung des Altares. So war es im Tempel vom kupfernen Altare; im Stiftszelte floß er zur Erde hinab. (41) לריח ניחוח Dieses spricht vom Mehlopfer, da das Trankopfer völlig verbrannt werden mußte, u. z.: Erst wurden die Fleischopfer gebracht und daun kam das Mehlopfer, denn es heißt: Ganz- u. Mehlopfer. (42) תמיד Tagtäglich, es durfte keinen Tag ausgesetzt werden. אשר אועד לכם Wenn ich einen Ort bestimmen werde, mit dir zu reden, werde ich ihn für dort bestimmen. Einige unserer Lehrer entnehmen hieraus, seitdem das משכן errichtet wurde, habe Gott vom kupfernen Altar aus mit Mosche geredet. Andere glauben vom Deckel (כפורת) aus, wie es heißt; Ich will mit dir reden von dem Deckel aus. Das אועד לכם welches hier steht, beziehe sich nicht auf den Altar, sondern auf die Stiftshütte, welche in diesem Verse erwähnt wird. (43) ונועדתי שמה Ich will mit ihnen Bespre=

(44) וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן לִי׃ (45) וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים׃ (46) וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְתוֹכָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ פ שביעי

ל (1) וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטַר קְטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃ (2) אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ יִהְיֶה וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ קַרְנֹתָיו׃ (3) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־

(44) Und ich werde heiligen das Zelt der Zusammenkunft und den Altar, und Aharon, und seine Söhne werde ich heiligen, mir als Priester zu dienen. (45) Und ich werde wohnen unter den Kindern Israel, und werde ihr Gott sein. (46) Und sie werden erkennen, daß ich der Ewige ihr Gott bin, der ich sie herausgeführt aus dem Lande Mizrajim, auf daß ich wohne unter ihnen; ich, der Ewige, ihr Gott.

30. (1) Und mache einen Altar für das Räuchern des Räucherwerks; von Akazienholz mache ihn. (2) Eine Elle sei seine Länge, und eine Elle seine Breite, viereckig sei er, und zwei Ellen seine Höhe; aus ihm selbst seien seine Hörner. (3) Und überziehe ihn mit reinem Golde, seine Platte und seine Wände ringsum und seine Hörner; und mache

רש"י

עֲבָדָיו שָׁם: ונקדש. הַמִּשְׁכָּן בִּכְבוֹדִי שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָתִי בוֹ. וּמ"א. אַל תִּקְרִי בִּכְבוֹדִי אֶלָּא בִּכְבוּדַי בִּמְכוּבָּדִים שֶׁלִּי (זבחים קט"ו) כָּאן רָמַז לוֹ מִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן בְּיוֹם הֲקָמָתוֹ, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה, הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ. (ויקרא י') וְהֵיכָן דִּבֵּר? וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי: (46) לשכני בתוכם. עַל מְנָת לִשְׁכּוֹן אֲנִי בְּתוֹכָם: ל (1) מקטר קטרת. לְהַעֲלוֹת עָלָיו קִטּוּר עֲשַׁן סַמִּים: (3) את גגו. זֶה הָיָה לוֹ גַּג. אֲבָל מִזְבַּח הָעוֹלָה

chung halten, wie ein König, welcher einen Ort bestimmt, mit seinen Dienern daselbst zu sprechen. ונקדש Das Zelt, näml. durch meine Herrlichkeit, welche darauf ruhen wird. N. d. Mid. wird es nicht בכבודי gelesen, sondern במכובדי, durch meine Verehrer; hier wurde ihm der Tod der Söhne Aharons am Tage der Aufstellung der Wohnung angedeutet, daher sagte Mosche B. 3, 10, 3: Dies ist's was Gott geredet, durch Die, welche mir nahe sind, will ich geheiligt werden. Wo sprach er dies? Hier: ונקדש בכבודי, es werde geheiligt durch meine Verehrer. (46) לשכני בתוכם Auf daß ich wohne unter ihnen.

30. (1) מקטר קטורת Um Räucherwerk aus Spezereien darauf zu opfern. (3) את גגו Dieser Altar hatte eine Platte, aber der Alter der Ganzopfer hatte keine Platte, sondern der Raum wurde mit

קַרְנֹתָיו וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃ (4) וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לּוֹ ׀ מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צִדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֵמָּה׃ (5) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב׃ (6) וְנָתַתָּה אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה׃ (7) וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ

ihn einen goldnen Kranz ringsum. (4) Und zwei goldne Ringe mache ihn unterhalb seines Kranzes an seinen beiden Seiten, du sollst sie an seinen beiden Seiten machen, daß sie seien zu Behältern für die Stangen, um ihn daran zu tragen. (5) Und mache die Stangen von Akazienholz, u. überziehe sie mit Gold. (6) Und setze ihn vor den Vorhang, welcher vor der Lade des Zeugnisses ist, vor den Deckel, welcher über dem Zeugnisse ist, wohin ich mich zu dir verfügen werde. (7) Und Aharon räuchere darauf Räucherwerk von Spezereien; an jedem Morgen, wenn er die Lampen zurecht macht, soll er es

רש״י

לֹא הָיָה לוֹ גַּג אֶלָּא מְמַלְּאִים חֲלָלוֹ אֲדָמָה בְּכָל חֲנָיָתָן׃ זר זהב. סִימָן לְכֶתֶר כְּהוּנָּה׃ (4) צלעותיו. כָּאן הוּא לְשׁוֹן זָוִיּוֹת, כְּתַרְגּוּמוֹ. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר, עַל שְׁנֵי צְדָיו עַל שְׁתֵּי זָוִיּוֹתָיו שֶׁבִּשְׁנֵי צְדָיו׃ והיה מַעֲשֵׂה הַטַּבָּעוֹת הָאֵלֶּה׃ לבתים לבדים. לְכָל בַּיִת תִּהְיֶה הַטַּבַּעַת לְבַד׃ (6) לפני הפרכת. שֶׁמָּא תֹּאמַר׃ מְשׁוֹךְ מִכְּנֶגֶד הָאָרוֹן לְצָפוֹן אוֹ לְדָרוֹם, ת״ל לִפְנֵי הַכַּפּוֹרֶת, מְכֻוָּן כְּנֶגֶד הָאָרוֹן מִבַּחוּץ׃ (7) בהטיבו. לָשׁוֹן נִקּוּי הַבָּזִיכִין שֶׁל הַמְּנוֹרָה מִדֶּשֶׁן הַפְּתִילוֹת שֶׁנִּשְׂרְפוּ בַּלַּיְלָה וְהָיָה מֵטִיבָן בְּכָל בֹּקֶר וּבֹקֶר׃ הנרות. לו״שיש בלע״ז (ומחפטן) *Luces, luzrnes.* וְכֵן כָּל נֵרוֹת הָאֲמוּרוֹת בִּמְנוֹרָה חוּץ

Erde ausgefüllt, überall wo sie lagerten. זר זהב Ein Vorbild der priesterlichen Krone. (4) צלעותיו Hier bedeutet צלע Winkel, Onk. זויתיה, weil es heißt: „auf seine beide S e i t e n," wo zwei Seiten zusammenschließen. והיה Dieses Ringwerk. לבתים לבדים Jeder Ring soll den Stangen zum Behälter dienen. (6) לפני הפרוכת Man könnte glauben, er soll nach Norden צפון oder Süden דרום reichen, darum heißt es: v o r dem Deckel, er muß von außen gerade der Lade gegenüber sein. (8) בהיטיבו Wenn er die Oellampen des Leuchters reinigt von der Asche der Dochte, die bei Nacht verkohlt wurden, was er jeden Morgen that. נרות Lampen, dies bedeutet נרות überall, wenn das Wort bei מנורה steht, außer wenn העלאה dabei steht (wie oben 27, 20 להעלות נר תמיד), dann

אֶת הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה׃ מפטיר (8) וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃ (9) לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֵסֶךְ לֹא תִסְּכוּ עָלָיו׃ (10) וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל־קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם חַטַּאת הַכִּפֻּרִים אַחַת בַּשָּׁנָה יְכַפֵּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה׃

פ פ פ

räuchern. (8) Und wenn Aharon die Lampen aufsteckt zwischen den Abenden, räuchere er es; ein beständiges Räucherwerk sei es vor dem Ewigen bei euren künftigen Geschlechtern. (9) Bringet nicht auf demselben gemeines Räucherwerk oder Ganzoper und Mehlopfer; auch Trankopfer gießet nicht darauf. (10) Und Aharon versöhne dessen Hörner einmal im Jahre; von dem Blute des Sündopfers der Versöhnung versöhne er ihn einmal im Jahre bei euren künftigen Geschlechtern; hochheilig ist er dem Ewigen.

רש"י

מִמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם הַעֲלָאָה שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַדְלָקָה׃ (8) ובהעלות. כְּשֶׁיַּדְלִיקֵם לְהַעֲלוֹת לַהַבָתָן׃ יקטירנה. בְּכָל יוֹם, פְּרָס מַקְטִיר שַׁחֲרִית, וּפְרָס מַקְטִיר בֵּין הָעַרְבָּיִם׃ (9) לא תעלו עליו. עַל מִזְבֵּחַ זֶה׃ קטורת זרה. שׁוּם קְטוֹרֶת שֶׁל נְדָבָה, כֻּלָּן זָרוֹת לוֹ, חוּץ מִזּוֹ׃ ועולה ומנחה. וְלֹא עוֹלָה וּמִנְחָה, עוֹלָה שֶׁל בְּהֵמָה וָעוֹף, מִנְחָה הִיא שֶׁל לֶחֶם׃ (10) וכפר אהרן. נוֹתֵן דָּמִים׃ אחת בשנה. בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַחֲרֵי מוֹת׃ וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה׳ וְכִפֶּר עָלָיו (ויקרא ט"ז)׃ חטאת הכפורים. הֵם פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים עַל טוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו׃ קדש קדשים. הַמִּזְבֵּחַ מְקוּדָּשׁ לִדְבָרִים הַלָּלוּ בִּלְבַד וְלֹא לַעֲבוֹדָה אַחֶרֶת׃ חסלת פרשת תצוה.

heißt נר Licht. (8) ובהעלות Wenn er sie anzündet, damit die Flamme aufsteige. יקטירנה Soll er räuchern, täglich, einen Theil Morgens und einen Theil Abends. (9) לא תעלו עליו Auf diesen Altar. קטרת זרה Gar keine freiwillige Gaben von Spezereien, sie werden alle als gemein betrachtet. ועולה ומנחה Nicht Ganzopfer, nicht Mehlopfer. עולה von Vieh und Vögeln, מנחה ein Opfer von Mehl und Brod. (10) וכפר אהרן Durch das Sprengen des Blutes. אחת בשנה am יום כפור M. 3, 16, 18: Er gehe zu dem Altar, der vor Gott, und sühne auf demselben. חטאת הכפורים D. i. der Stier und der Ziegenbock vom יו"כ, welche für die Verunreinigungen beim Heiligthume und alle ihm geweihten Opfer Sühnung verschaffen. קדש קדשים Der Altar ist für diese Dinge allein geheiligt, aber nicht für andere Dienstverrichtungen.

(11) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר
(12) כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר
נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה
בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם׃ (13) זֶה׀ יִתְּנוּ
כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל

(11) Und der Ewige redete zu Mosche, und sprach: (12) Wenn du aufnimmst die Summe der Gemusterten der Kinder Israel, so gebe ein Jeder ein Sühngeld für seine Seele dem Ewigen, wenn man sie mustert; daß nicht eine Plage sie treffe, wenn man sie mustert. (13) Dieses sollen sie geben, jeder, der da übergeht zu den Gemusterten: die Hälfte des Schekels, nach dem Schekel des Heiligthums; zwanzig Gera der

רש"י

(12) **כי תשא.** לשון קבלה, כתרגומו, כשתחפוץ לקבל סכום מנינם, לדעת כמה הם, אל תמנם לגלגולת אלא יתנו כל אחד מחצית השקל, ותמנה את השקלים ותדע מנינם: ולא יהיה בהם נגף. שהמנין שולט בו עין הרע והדבר בא אליהם, כמו שמצינו בימי דוד: (13) זה יתנו הראה לו כמין מטבע של אש ומשקלה מחצית השקל ואומר לו: כזה יתנו (מדרש רבה): העובר על הפקדים. דרך המונין מעבירין את הנמנין זה אחר זה, וכן: כל אשר יעבור תחת השבט (ויקרא כ"ז) וכן: תעבורנה הצאן על ידי מונה. (ירמי' ל"ג): מחצית השקל בשקל הקודש. במשקל השקל שקצבתי לך לשקול בו שקלי הקדש, כגון שקלים האמורין בפרשת ערכין, ושדה

(12) כי תשא Bedeutet aufnehmen, wie es Onk. gibt תקבל; wenn du ihre Gesammtzahl wirst wissen wollen, so zähle sie nicht nach Köpfen, sondern Jeder soll einen halben Schekel geben; du zählst die Schekalim und kennst dann ihre Anzahl. ולא יהיה בהם נגף Durch das Zählen könnte ein böser Blick einwirken und eine Pest entstehen, so wie wir es bei Dawid, Sam. 2, 24, 16 finden. (13) זה יתנו Es wurde ihm eine Münze aus Feuer gezeigt, im Gewichte eines halben Schekel, und ihm gesagt, wie diese sollen sie geben. כל העובר על הפקודים Bei dem Zählen pflegt man die zu Zählenden an sich vorübergehen zu lassen, eine nach dem andern; ebenso M. 3, 27, 32: Von Allem, was durchgeht unter dem Stabe. Desgl. Jerem. 33: תעבורנה הצאן Die Schafe sollen vorübergehen unter der Hand des Zählers. בשקל הקדש Nach dem Gewichte des Schekels, welches ich für das Heiligthum bestimmte, wie z. B. die Schekalim bei Schätzungen des Grundbesitzes s. M. 3, 27. עשרים גרה Nun wird erklärt, wie viel ein Schekel ist. גרה heißt ein Goldstück (מעה), wie Sam. 1, 2, 36: לאגורת כסף um eine Silbermünze. עשרים גרה השקל

מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה׃ (14) כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה׃ (15) הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא־יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשָּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר

Schekel; die Hälfte dieses Schekels, als Hebe für den Ewigen. (14) Jeder, der da übergeht zu den Gemusterten, vom zwanzigsten Jahre an und darüber, gebe diese Hebe des Ewigen. (15) Der Reiche gebe nicht mehr, und der Arme nicht weniger, als die Hälfte des Schekels; als Hebe des Ewigen, eure Seelen zu ver-

רש"י

אֲחוּזָה: עשרים גרה השקל. עַכְשָׁיו פֵּירֵשׁ לְךָ כַּמָּה הוּא: גרה. לָשׁוֹן מָעָה, וְכֵן בִּשְׁמוּאֵל: יָבֹא לְהִשְׁתַּחֲוֹת לוֹ לַאֲגוֹרַת כֶּסֶף וּלְכִכַּר לֶחֶם: (שמואל א' ב'): עשרים גרה השקל. שֶׁהַשֶּׁקֶל הַשָּׁלֵם ד' זוּזִים וְהַזּוּז מִתְּחִלָּתוֹ חָמֵשׁ מָעוֹת, אֶלָּא בָּאוּ וְהוֹסִיפוּ עָלָיו שְׁתוּת וְהֶעֱלָהוּ לְשֵׁשׁ מָעָה כֶּסֶף, וּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הַזֶּה שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ יִתְּנוּ תְּרוּמָה לַה': (14) מבן עשרים שנה ומעלה. לִמֶּדְךָ כַּאן שֶׁאֵין פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים יוֹצֵא לַצָּבָא וְנִמְנֶה בִּכְלַל אֲנָשִׁים: (15) לכפר על נפשותיכם. שֶׁלֹּא תִּנָּגְפוּ עַל יְדֵי מִנְיָן. דָּ"א לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם, לְפִי שֶׁרָמַז לָהֶם כַּאן ג' תְּרוּמוֹת שֶׁנִּכְתַּב כַּאן תְּרוּמַת ה' ג' פְּעָמִים, אַחַת תְּרוּמַת אֲדָנִים שֶׁמְּנָאָן כְּשֶׁהִתְחִילוּ בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁנָּתְנוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, וְעָלָה לִמְאַת הַכִּכָּר שֶׁנֶּאֱמַר: וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר (שמות ל"ה) וּמֵהֶן נַעֲשׂוּ הָאֲדָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף וְגוֹ', וְהַשֵּׁנִית אַף הִיא עַ"י מִנְיָן,

Der ganze Schekel machte vier S u s, der S u s war fünf M a i n; man hat ihn aber um ein Sechstel vermehrt, so daß er s e ch s M a i n Werth hatte; solche halbe Schekel, wie ich anbefohlen, sollen sie geben als Hebe dem Ewigen geweiht. (14) מבן עשרים שנה Dies lehrt, daß niemand unter zwanzig Jahren zum Heer auszuziehen brauchte, und ein solcher wurde nicht unter die Männer gezählt. (15) לכפר על נפשותיכם Daß euch das Zählen nicht verhängnißvoll werde, s. Sam. 2, 24, 16. Oder, weil hier dreimal תרומה vorkommt, so wurden drei verschiedene Hebesteuer damit angezeigt, e i n e Hebe für die Schwellen, als sie gezählt wurden bei Beginn der freiwilligen Gaben zur Stiftshütte, da jeder einen halben Schekel gab, welche Summe die Höhe von hundert K i k a r erreichte, denn es heißt M. 2, 38, 27: Und die hundert Kikar Silber dienten, die Schwellen davon zu gießen. Die z w e i t e ergab sich ebenfalls durch das Zählen, n a ch d e m das Zeltheiligthum aufgestellt worden war, bei der Musterung, welche Anfangs B e m i d b a r erwähnt ist: Am ersten Tage des zweiten Monates, im zweiten Jahre; da gab Jeder einen halben Schekel; diese dienten zum Einkauf der Gemeinde-Opfer von Jahr zu Jahr; hiezu lieferten

עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ (16) וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ

söhnen. (16) Und nimm das Geld der Versöhnung von den Kindern Israel

רש״י

שמנאן משהוקם המשכן הוא המנין האמור בתחלת חומש הפקודים באחד לחדש השני בשנה השנית (במדבר א׳) ונתנו כל אחד מחצית השקל, והן לקנות מהן קרבנות צבור של כל שנה ושנה, והושוו בהם עניים ועשירים, ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם, שהקרבנות לכפרה הם באים והשלישית היא תרומת המשכן כמו שנאמר: כל מרים תרומת כסף ונחשת (שמות ל״ח) ולא היתה יד כלם שוה בה אלא איש איש מה שנדבו לבו: (16) ונתת אותו על עבודת אהל מועד. למדת שנצטוו למנותם בתחלת נדבת המשכן אחר מעשה העגל, מפני שנכנס בהם מגפה, כמו שנאמר, ויגוף ה׳ את העם (שמות ל״ב) משל לצאן החביבה על בעליה שנפל בה דבר, ומשפסק אמר לו לרועה, בבקשה ממך, מנה את צאני ודע כמה נותרו בהם, להודיע שהיא חביבה עליו, וא״א לומר שהמנין הזה הוא האמור בחומש הפקודים, שהרי נאמר בו, באחד לחדש השני (במדבר א׳) והמשכן הוקם באחד לחדש הראשון, שנאמר, ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים וגו׳ (שמות מ׳) ומהמנין הזה נעשו האדנים משקלים שלו׳ שנא׳ ויהי מאת ככר הכסף לצקת וגומר (שמות ל״ח) הא

Arme wie Reiche einen gleichen Beitrag. Von dieser Hebe heißt es: „Um euch Sühne zu bewirken“; weil die Opfer Vergebung bewirkten. Die **dritte** Hebe war für die Stiftshütte selbst bestimmt, wie es M. 2, 35, 24 heißt! Jeder, der eine Hebe an Silber und Kupfer erhob, hier waren die Beiträge nicht gleich, sondern Jeder gab etwas freiwillig. (16) ונתת אותו Lehrt, daß ihm befohleu wurde, sie zu zählen beim Beginne der freiwilligen Gaben zum Zeltheiligthume, nachdem sie das Götzenkalb verfertigt hatten, weil eine Pest unter ihnen gewüthet hatte, wie es h. das. 32, 35: Gott schlug das Volk. Aehnlich wie mit einer Heerde, die dem Besitzer sehr werthvoll ist, und die von einer Pest befallen wurde; als diese aufhörte, sagte er zum Hirten: Bitte! Zähle sich doch einmal, damit ich weiß, wie viel übrig blieben, und auch um zu beweisen, wie liebwerth sie ihm waren. Es kann nicht sein, daß diese Zählung eine und dieselbe sei, welche in Bemidbar vorkommt, da es dort heißt: Am ersten des zweiten Monates, die Wohnung aber wurde doch am ersten des ersten Monates errichtet, s. M. 2, 40, 1; und von diesem Schekel-Ertrage wurden die Schwellen gemacht, s. M. 2, 38; hieraus erhellt, daß sie zweimal gezählt wurden, einmal als sie anfingen ihre freiwilligen Spenden zu geben, gleich nach dem Versöhnungstage im ersten Jahre in Ijar, nachdem die Wohnung aufgerichtet wurde. Sollte man fragen: Ist's denn möglich, daß sie in beiden Zählungen gleich sein

עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהֹוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ פ (17) וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ (18) וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר

und gib es zum Dienste des Zeltes der Zusammenkunft; und es sei für die Kinder Israel zum Andenken vor dem Ewigen, eure Seelen zu versöhnen. (17) Und der Ewige redete zu Mosche, und sprach: (18) Mache

רש"י

לְמִדַת שְׁתַּיִם הָיוּ, אַחַת בִּתְחִלַּת נִדְבָתָן אַחַר יוה"כ בַּשָּׁנָה רִאשׁוֹנָה, וְאַחַת בַּשָּׁנָה שְׁנִיָּה בְּאִיָּיר מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן. וְאִם תֹּאמַר: וְכִי אֶפְשַׁר שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם הָיוּ יִשְׂרָאֵל שָׁוִים, ו' מֵאוֹת אֶלֶף וג' אֲלָפִים וה' מֵאוֹת ונ' שֶׁהֲרֵי בְּכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה נֶאֱמַר כֵּן, וּבְחוּמָשׁ הַפְּקוּדִים אַף בּוֹ נֶאֱמַר כֵּן, וַיִּהְיוּ כָּל הַפְּקוּדִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים (במדבר א') הֲלֹא בִּשְׁתֵּי שָׁנִים הָיוּ? וְא"א שֶׁלֹּא הָיוּ בִּשְׁעַת מִנְיָן הָרִאשׁוֹן בְּנֵי י"ט שָׁנָה שֶׁלֹּא נִמְנוּ, וּבִשְׁנִיָּיה נַעֲשׂוּ בְּנֵי כ'; תְּשׁוּבָה לַדָּבָר, אֵצֶל שְׁנוֹת הָאֲנָשִׁים בְּשָׁנָה אַחַת נִמְנוּ, אֲבָל לְמִנְיַן יְצִיאַת מִצְרַיִם הָיוּ שְׁתֵּי שָׁנִים, לְפִי שֶׁלִּיצִיאַת מִצְרַיִם מוֹנִין מִנִּיסָן, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּ' ר"הַ, וְנִבְנָה הַמִּשְׁכָּן בָּרִאשׁוֹנָה, וְהוּקַם בַּשְּׁנִיָּיה, שֶׁנִּתְחַדְּשָׁה שָׁנָה בְּא' בְּנִיסָן; אֲבָל שְׁנוֹת הָאֲנָשִׁים מְנוּיִין לְמִנְיַן שְׁנוֹת עוֹלָם, הַמַּתְחִילִין מִתִּשְׁרִי, נִמְצְאוּ שְׁנֵי הַמִּנְיָנִים בְּשָׁנָה אַחַת, הַמִּנְיָן הָרִאשׁוֹן הָיָה בְּתִשְׁרִי לְאַחַר יוה"כ שֶׁנִּתְרַצָּה הַמָּקוֹם לְיִשְׂרָאֵל לִסְלוֹחַ לָהֶם, וְנִצְטַוּוּ עַל הַמִּשְׁכָּן, וְהַשֵּׁנִי בְּאֶחָד בְּאִיָּיר: על עבודת אהל מועד. הֵן אֲדָנִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בוֹ: (18) כיור כְּמִין

konnten, da sie in beiden Zählungen sechsmalhundert drei Tausend fünf hundert und fünfzig, (s. weiter 38, 26, desgl. M. 4, 1, 46) waren? die Zählungen erfolgten in zwei Jahren; es sei daher unmöglich, daß es nicht im ersten Jahre viele neunzehnjährige Jünglinge gab, welche erst im darauffolgenden Jahre mitgezählt wurden? — Die Antwort darauf ist Folgende: In Hinsicht der Jahre der gezählten Männer wurden sie in einem Jahre gezählt, aber nach der Zählung vom Auszuge aus Egypten gerechnet, waren zwei Jahre verstrichen, weil der Auszug aus Egypten von Nissan an gerechnet wird, wie im Talm. Rosch Haschana zu ist; die Wohnung wurde nun im ersten Jahre verfertigt, und im zweiten aufgestellt, als schon ein neues Jahr in Nissan begonnen hatte; aber die Jahre der Männer wurden nach den Jahren der Weltschöpfung gezählt, welche in Tischri angefangen, so fanden beide Zählungen in einem Jahre statt; die erste war in Tischri nach dem Versöhnungstage, da Gott eingewilligt, den Israeliten die Sünden zu verzeihen und die Wohnung zu bauen befahl. Die zweite Zählung erfolgte am ersten des Monats Ijar. עבודת אוהל מועד Zu den Fußgestellen welche von dem Lösegeld der Zählung gemacht wurden. (18) כיור Eine Art großes Becken, welches

נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם׃ (19) וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם׃ (20) בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר

auch ein Becken von Kupfer und sein Gestell von Kupfer, zum Waschen, und setze es zwischen das Zelt der Zusammenkunft und den Altar, und thue Wasser darein. (19) Und Aharon und seine Söhne sollen daraus waschen ihre Hände und ihre Füße. (20) Wenn sie hineingehen in das Zelt der Zsuammenkunft sollen sie sich mit Wasser waschen, daß sie nicht sterben, oder wenn sie hintreten zum Altar, zu dienen, in Rauch aufgehen zu lassen

רש״י

דוּד גְּדוֹלָה, וְלָהּ דַּדִּים, הַמְּרִיקִים בְּפִיהֶם מַיִם׃ וכנו. כְּתַרְגּוּמוֹ׃ בְּסִיסֵיהּ, מוֹשָׁב מְתֻקָּן לְכִיּוֹר׃ לרחצה. מוּסָב עַל הַכִּיּוֹר׃ ובין המזבח. מִזְבַּח הָעוֹלָה, שֶׁכָּתוּב בּוֹ, שֶׁהוּא לִפְנֵי פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְהָיָה הַכִּיּוֹר מָשׁוּךְ קִמְעָא וְעוֹמֵד כְּנֶגֶד אֲוִיר שֶׁבֵּין הַמִּזְבֵּחַ וְהַמִּשְׁכָּן, וְאֵינוֹ מַפְסִיק כְּלָל בֵּינְתַיִם, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר׃ וְאֵת מִזְבַּח הָעוֹלָה שָׂם פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, כְּלוֹמַר, מִזְבֵּחַ מִפְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד, וְאֵין כִּיּוֹר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד; הָא כֵּיצַד? מָשׁוּךְ קִמְעָא אֶל הַדָּרוֹם, כָּךְ שְׁנוּיָה בִּזְבָחִים׃ (19) את ידיהם ואת רגליהם. בְּבַת אַחַת הָיָה מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וְכָךְ שָׁנִינוּ בִּזְבָחִים׃ כֵּיצַד קִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם? מֵנִיחַ יָדוֹ הַיְמָנִית ע״ג רַגְלוֹ הַיְמָנִית, וְיָדוֹ הַשְּׂמָאלִית ע״ג רַגְלוֹ הַשְּׂמָאלִית וּמְקַדֵּשׁ׃ (20) בבאם אל אהל מועד. לְהַקְטִיר שַׁחֲרִית וּבֵין הָעַרְבַּיִם קְטֹרֶת, אוֹ לְהַזּוֹת מִדַּם פַּר כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ, וּשְׂעִירֵי ע״א. (ת״כ פ׳ שמיני זבחים י״ט)׃ ולא ימותו. הָא אִם לֹא יִרְחֲצוּ יָמוּתוּ, שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֶמְרוּ

Zapfen hatte, die das Wasser durch die Mündung entleerte. וכנו Nach Onk. ובסיתיה ein Gestell, welches für das Becken bestimmt war. לרחצה Bezieht sich auf das Becken. ובין המזבח Zwischen dem Opfer-Altare, von welchem es heißt, daß er vor dem Eingange des Stiftzeltes stand. Das Becken stand ein wenig vorwärts gerichtet gegen den Raum zwischen dem Altare und der Stiftshütte, es schied jedoch die beiden nicht von einander, weil es weiter 40, 29 heißt: Den Opfer-Altar stellte er vor die Thüre der Stiftshütte; demnach stand der Altar vor dem Eingange, aber nicht das Becken. Wie denn? Letzteres war mehr zur Mittagseite hin gerichtet. (19) את ידיהם ואת רגליהם Hände und Füße wusch er auf einmal, so wird es im Talm. Sebachim 19 gelehrt: Auf welche Weise geschah das Waschen der Hände und Füße? Die rechte Hand legte er auf den rechten Fuß und die linke Hand auf den linken Fuß und so weihte er sie. (20) בבואם אל אוהל מועד Morgens und Abends um das Räucherwerk zu opfern, oder von dem Stierblute zu sprengen, welchen ein geweihter

אִשֶּׁה לַיהוָה׃ (21) וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם׃ פ שני בחול (22) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ (23) וְאַתָּה קַח־לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר־דְּרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנְּמָן־בֶּשֶׂם מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם וּקְנֵה־בֹשֶׂם חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם׃ (24) וְקִדָּה

ein Feueropfer für den Ewigen. (21) So sollen sie ihre Hände und ihre Füße waschen, daß sie nicht sterben; und es sei ihnen ein ewiges Gesetz, ihm und seinem Samen, auf ihre künftigen Geschlechter. (22) Und der Ewige redete zu Mosche, und sprach: (23) Und du nimm dir von den vorzüglichsten Gewürzen: Myrrhe, freientflossene, fünfhundert (Schekel) und würzigen Zimmet die Hälfte zweihundert und zwanzig, und Gewürzrohr zweihundert und fünfzig. (24) Und

רש"י

כְּלָלוֹת, וּמִכְּלַל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן: אל המזבח. הַחִיצוֹן, שֶׁאֵין כָּאן בִּיאַת אֹהֶל מוֹעֵד אֶלָּא בֶּחָצֵר: (21) ולא ימותו. לְחַיֵּב מִיתָה עַל הַמְשַׁמֵּשׁ בַּמִּזְבֵּחַ, וְאֵינוֹ רָחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, שֶׁהַמִּיתָה הָרִאשׁוֹנָה לֹא שָׁמַעְנוּ אֶלָּא עַל הַנִּכְנָס לַהֵיכָל: (23) בשמים ראש. חֲשׁוּבִים: וקנמן בשם. לְפִי שֶׁהַקִּנָּמוֹן קְלִיפַּת עֵץ הוּא יֵשׁ שֶׁהוּא טוֹב, וְיֵשׁ בּוֹ רֵיחַ טוֹב וְטַעַם, וְיֵשׁ שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּעֵץ, לְכָךְ הוּצְרַךְ לוֹמַר קִנְּמָן בֶּשֶׂם מִן הַטּוֹב: מחציתו חמשים. מַחֲצִית הֲבָאָתוֹ תְּהֵא חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם, נִמְצָא כֻּלּוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת, כְּמוֹ שִׁעוּר מָר דְּרוֹר, א״כ לָמָּה נֶאֱמַר בּוֹ חֲצָאִין? גְּזֵירַת הַכָּתוּב הִיא לַהֲבִיאוֹ לַחֲצָאִין, לְהַרְבּוֹת בּוֹ ב׳ הַכְרָעוֹת, שֶׁאֵין שׁוֹקְלִין עַיִן בְּעַיִן, וְכָךְ שְׁנוּיָה בִּכְרִיתוּת (דף ה׳): וקנה בשם. קָנֶה שֶׁל בֹּשֶׂם, לְפִי שֶׁיֵּשׁ קָנִים שֶׁאֵינָן שֶׁל בֹּשֶׂם. חמשים ומאתים. סַךְ מִשְׁקַל כּוּלּוֹ: (24) וקדה. שֵׁם

Priester als Sündopfer bringt, oder von dem der Ziegenböcke, welche zur Versöhnung wegen Götzendienstes dargebracht werden. ולא ימותו Haben sie sich aber nicht gewaschen, könnten sie sterben; denn in der Thora werden aus den positiven Satzungen die negativen gefolgert. אל המזבח Zum äußern Altare, da hier unter dem Hineingehen ins Stiftszelt nur der Vorhof gemeint ist. (21) ולא ימותו Es wird hiemit die erste Todesstrafe angedroht, wenn man beim Altare den Dienst verrichtet, ohne vorher Hände und Füße gewaschen zu haben; denn die erste Todesstrafe bezieht sich auf das Betreten der Vorhalle ohne vorschriftsmäßige Waschung. (23) בשמים ראש Edle Gewürze. וקנמן בשם Weil der Zimmt eine dünne Rinde eines Baumes ist, von welchen manche Gattung wohlriechend und schmackhaft, manche Gattung aber blos Holz ist, daher heißt es wohlriechender Zimmt, von der edlen Gattung. מחציתו חמשים ומאתים Die Hälfte des Dargebrachten muß 250 Schekel, das Ganze also 500 geben, gleich dem Gewichte von מר דרור Myrrhe. Warum steht מחציתו? Es ist Bestimmung der göttl.

חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן זַיִת
הִין׃ (25) וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ
רֹקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־
קֹדֶשׁ יִהְיֶה׃ (26) וּמָשַׁחְתָּ בוֹ אֶת־אֹהֶל
מוֹעֵד וְאֵת אֲרֹן הָעֵדֻת׃ (27) וְאֶת־
הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה
וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת׃
(28) וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו

Kassia fünfhundert nach dem Schekel des Heiligthums; und Olivenöl ein Hin. (25) Und mache daraus ein Oel zur heiligen Salbung, eine Gewürzmischung, nach Arbeit des Gewürzmischers; ein heiliges Salböl sei es. (26) Und salbe damit das Zelt der Zusammenkunft und die Lade des Zeugnisses. (27) Und den Tisch und alle seine Geräthe, und den Leuchter und seine Geräthe und den Räucher-Altar. — (28) Und den Ganzopfer Altar und alle seine Geräthe, und das

רש"י

שֹׁרֶשׁ עֵשֶׂב, בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים: קְצִיעָה: הִין. י"ב לוּגִין וְנֶחְלְקוּ בוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, ר' מֵאִיר אוֹמֵר בּוֹ שָׁלְקוּ אֶת הָעִקָּרִין. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: וַהֲלֹא לָסוּךְ אֶת הָעִקָּרִין אֵינוֹ סִפֵּק, אֶלָּא שְׁרָאוּם בַּמַּיִם, שֶׁלֹּא יִבְלְעוּ אֶת הַשֶּׁמֶן, וְאַחַ"כ הֵצִיף עֲלֵיהֶם הַשֶּׁמֶן עַד שֶׁקָּלַט הָרֵיחַ וְקִפְּחוֹ לַשֶּׁמֶן מֵעַל הָעִקָּרִין: (25) רקח מרקחת רֹקַח שֵׁם דָּבָר הוּא, וְהַטַּעַם מוֹכִיחַ, שֶׁהוּא לְמַעְלָה, וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ: רֶקַע; רֶגַע, וְאֵינוֹ כְּמוֹ: רוֹגַע הַיָּם (ישעי' נ"א) וּכְמוֹ רוֹקַע הָאָרֶץ (שם מ"ב) שֶׁהַטַּעַם לְמַטָּה, וְכָל דָּבָר הַמְעוֹרָב בַּחֲבֵירוֹ עַד שֶׁזֶּה קוֹפֵחַ מִזֶּה אוֹ רֵיחַ אוֹ טַעַם, קָרוּי מִרְקַחַת: רקח מרקחת. רֶקַח הֶעָשׂוּי עַ"י אוּמָנוּת וְתַעֲרוּבוֹת: מעשה רוקח. שֵׁם הָאוּמָּן בַּדָּבָר: (26) ומשחת בו. הַמְּשִׁיחוֹת כְּמִין כ"י

Schrift, es in zwei Hälften zu bringen. וקני בשם Gewürzrohr; weil es Rohrgattungen gibt, welche nicht gewürzartig sind, daher heißt es: Gewürzrohr. חמשים ומאתים Das ganze macht so viel aus. (24) וקדה Name einer Wurzel, in der Gelehrtensprache קציעה Ingwer. הין Ist zwölf Login; Die Gelehrten sind hierüber getheilter Meinung, R. Meir meint, darin wurden die Wurzel gekocht, R. Jehuda aber sagt, daß dies nicht einmal hinreichend gewesen wäre, die Spezereien damit zu bestreichen, aber man weichte sie erst in Wasser ein, damit sie das Oel nicht aufsaugen, dann ließ man das Oel darüber schwimmen, bis es den Geruch angenommen hatte, und dann leerte man das Oel von den Wurzeln ab. (25) רקח מרקחת, רקח Ist ein Hauptwort, was auch der Ton beweist, der auf der vorletzten Silbe steht, es ist gleich יגע ,יקח, aber nicht wie רוגע הים Jes. 42 oder wie רוקע הארץ das. 42, welche den Ton auf den letzten Silben haben. Jede Sache, die mit einer andern vermengt wird, so daß die eine von der andern entweder Geruch oder Geschmack enthält, heißt מרקחת; רקח מרקחת

וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃ (29) וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ׃ (30) וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּמְשָׁח וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם לְכַהֵן לִי׃ (31) וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

Waschbecken und sein Gestell. (29) Und heilige sie, und so seien sie hochheilig; wer sie berührt, muß heilig sein. (30) Und Aharon und seine Söhne salbe, und heilige sie, mir als Priester zu dienen. (31) Und zu den Kindern

רש״י

חוץ משל מלכים, כמין נזר: (29) וקדשת אותם. משיחה זו מקדשתם להיות קדש קדשים. ומה היא קדושתם? כל הנוגע וגומר, כל הראוי לכלי שרת, משנכנס לתוכו קדוש קדושת הגוף ליפסל ביוצא ולינה וטבול יום, ואינו נפדה לצאת לחולין; אבל דבר שאינו ראוי להם, אין מקדשין ושנויה היא משנה שלימה, אצל מזבח מתוך שנאמר: כל הנוגע במזבח יקדש (שמות כ״ט) שומע אני, בין ראוי בין שאינו ראוי, ת״ל כבשים, מה כבשים ראוים, אף כל ראוי: כל משיחת משכן וכהנים ומלכים מתורגם לשון "רבוי" לפי שאין צורך משיחתן, אלא לגדולה; כי בן יסד המלך, שזה חנוך גדולתו. ושאר משיחות, כגון "רקיקין משוחין" "ראשית שמנים ימשחו", לשון ארמית בהן כלשון עברית: (31) לדרתיכם. ומכאן

Eine Salbe, welche durch das Vermischen kunstgerecht zugebreitet wird. רוקח Ist der Name desjenigen, der mit dieser Kunst (Chemie) vertraut ist. (26) ומשחת בו Alle Salbungen geschahen in Form eines griechischen chi, ausgenommen die der Könige, welche kronenförmig waren. (29) וקדשת אותם Diese Salbungen heiligten sie, daß ihre Heiligkeit ersten Ranges war; und worin bestand ihre Heiligkeit? Alles, was sie berührte, wurde heilig gehalten. Alles was würdig ist, in ein Dienstgeräth zu kommen, war, sobald es hineingegeben wurde, an und für sich heilig; so daß es unbrauchbar ward, wenn es dann aus dem Heiligthume hinauskam, oder wenn es übernachtet hätte u. dgl. Man konnte es nicht mehr auslösen zum profanen Gebrauche. Eine Sache jedoch, welche zum Dienste nicht geeignet war, wurde nicht geheiligt. Dies lehrt eine Mischna Sebachim 83: Weil es heißt, was den Altar berührt, wird heilig, so könnte man annehmen, es sei gleich, ob es würdig oder nicht ist, daher steht M. 2, 29, 38: כבשים, wie die Lämmer zum Opfer geeignet sind, so meint man auch Alles, was geeignet ist. — Ueberall wird משיחה Salben, wenn vom Stiftszelte, vom Priester oder Könige die Rede ist, mit רבוי übersetzt, (ומשחת übers. Onk. ותרבי), weil das Salben eine Erhöhung zur Größe anzeigt, denn so hat es der Weltenkönig angeordnet, daß die Salbung die Weihung seiner Würde sei; wo aber משיחה sonst vorkommt, wie in רקיקין משוחים, oder Amos 6, 6 ראשית שמנים ימשחו so bedeutet im Chaldäischen und Hebr. bestreichen. (31) לדרתיכם Un-

תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם׃ (32) עַל־בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָךְ וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָּמֹהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם׃ (33) אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כָּמֹהוּ וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל־זָר וְנִכְרַת מֵעַמָּיו׃ ס (34) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף ׀ וּשְׁחֵלֶת

Israel rede und sprich: Ein Oel zur heiligen Salbung sei dies mir auf eure künftigen Geschlechter. (32) Auf den Leib eines Menschen soll es nicht gegossen werden, und nach seinem Maßverhältnisse sollt ihr nicht ein ihm gleiches machen; es ist heilig, heilig sei es euch. (33) Wer ein gleiches mischet, oder wer von demselben auf einen Gemeinen thut, der soll ausgerottet werden aus seinem Volke. (34) Und der Ewige sprach zu Mosche: Nimm dir Spezereien:

רש"י

למדו רבותינו לומר, שכולו קיים לעתיד לבא (הוריות י"ב): זה. בגימ' תריסר לוגין הוו: (32) לא ייסך בשני יודי"ן לשון לא יפעל, כמו למען ייטב לך: על בשר אדם לא ייסך. מן השמן הזה עצמו: ובמתכנתו לא תעשו כמהו. בסכום סמניו לא תעשו אחר כמוהו במשקל סמנין הללו, לפי מדת הין שמן, מותר, ואף העשוי כמתכונתו של זה, אין הסך ממנו חייב אלא הרוקחו. (כריתות ה'): ובמתכונתו. לשון חשבון כמו מתכנת הלבנים (שמות ה') וכן במתכנתה של קטורת: (33) ואשר יתן ממנו. מאותו של משה: על זר. שאינו צורך כהונה ומלכות: (34) נטף. הוא צרי, ועל שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף, קרוי נטף ובלע"ז גו"מא (דאס גוממי) Comme, והצרי קורין לו טרי"אקה (דער טהעריאק): Thériaque, מיט. Triaca, ושחלת. שורש בשם חלק ומצהיר כצפורן,

sere Lehrer entnahmen hievon Horijot 12, daß dies auch für die Zeit der Erlösung Geltung hat. זה Der Zahleninhalt dieses Wortes ist **zwölf**, soviel **Login** waren es. (32) לא ייסך mit zwei יודי"ן, es steht in der passiven Form, wie M. 5, 5, 16: על בשר אדם לא ייסך ;למעי ייטב לך; es soll von diesem Oele nicht geschmiert werden. ובמתכנתו Mit demselben Gewichttheile Spezereien zu einem **Hin** Oele, sollt ihr kein ähnliches Salböl bereiten. Nimmt man aber weniger Spezereien zu einem **Hin** Oel, so ist es gestattet, und selbst wenn es nach dieser Vorschrift bereitet würde, ist nur derjenige, der die Mischung vornimmt, strafbar, aber nicht der, der sich damit schmiert. מתכנתו heißt seine Zahl, so מתכונת הלבנים, wie auch weiter V. 37, במתכנתה beim Räucherwerk. (33) ואשר יתן ממנו Von dem Oele, welches Mosche anfertigte. על זר Wo es weder das Priesteramt, noch die königliche Würde erfordert. (34) נטף Ist Balsam, ein Harz, welches von den Gummibäumen trieft, daher נטף triefen. שחלת

וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה׃ (35) וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ׃

Balsam und Räucherklaue, und Galban, diese Spezereien und reinen Weihrauch; des einen so viel als des andern. (35) Und mache daraus ein Räucherwerk, eine Mischung, nach Arbeit des Gewürzmischers; wohl vermengt, rein, heilig. —

רש״י

וּבִלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה קָרוּי צִפּוֹרֶן, וְהוּא שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס וְטוּפְרָא׃ וחלבנה. בֹּשֶׂם שֶׁרֵיחוֹ רַע, וְקוֹרִין לוֹ גַּלְבָּנִי, וּמְנָאָהּ הַכָּתוּב בֵּין סַמָּנֵי הַקְּטֹרֶת, לְלַמְּדֵנוּ שֶׁלֹּא יֵקַל בְּעֵינֵינוּ לְצָרֵף עִמָּנוּ בַּאֲגֻדַּת תַּעֲנִיּוֹתֵינוּ וּתְפִלּוֹתֵינוּ אֶת פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּהְיוּ נִמְנִין עִמָּנוּ׃ סמים. אֲחֵרִים׃ ולבונה זכה. מִכָּאן לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ (כריתות שם) י״א סַמָּנִין נֶאֶמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, מִעוּט סַמִּים שְׁנַיִם, נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה ג׳ הֲרֵי ה׳. סַמִּים, לְרַבּוֹת, עוֹד כְּמוֹ אֵלּוּ, הֲרֵי עֶשֶׂר, וּלְבוֹנָה הֲרֵי י״א, וְאֵלּוּ הֵן הַצֳּרִי, וְהַצִּפּוֹרֶן, הַחֶלְבְּנָה, וְהַלְּבוֹנָה, מֹר, וּקְצִיעָה, שִׁבֹּלֶת, נֵרְדְּ, וְכַרְכֹּם, הֲרֵי ח׳, שֶׁהַשִּׁבֹּלֶת וְנֵרְדְּ אֶחָד, שֶׁהַנֵּרְדְּ דּוֹמֶה לְשִׁבֹּלֶת; הַקֹּשְׁטְ וְהַקִּלּוּפָה וְקִנָּמוֹן, הֲרֵי י״א. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה אֵינוֹ נִקְטָר אֶלָּא בּוֹ שָׁפִין אֶת הַצִּפּוֹרֶן לְלַבְּנָהּ שֶׁתְּהֵא נָאָה׃ בד בבד יהיה. אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה הַנִּזְכָּרִים כָּאן יִהְיוּ שָׁוִין מִשְׁקָל בְּמִשְׁקָל, כְּמִשְׁקָלוֹ שֶׁל זֶה כָּךְ מִשְׁקָלוֹ שֶׁל זֶה, וְכֵן שָׁנִינוּ׃ הַצֳּרִי וְהַצִּפּוֹרֶן הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה, וּלְשׁוֹן בַּד נִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁהוּא לְשׁוֹן יָחִיד, אֶחָד בְּאֶחָד יִהְיוּ זֶה כְּמוֹת זֶה׃ (35) ממלח. כְּתַרְגּוּמוֹ מְעָרַב

Eine Gewürz-Wurzel, glatt und glänzend, wie der Finger-Nagel. In der Mischna צפורן, daher gibt es Onk. וטופרא. חלבנה Ein übelriechendes Gewürz (Galbanum); die Schrift zählt es unter den Spezereien des Räucherwerks, um uns zu belehren, daß wir es auch nicht gering achten sollen, die Sünder und Verirrten aus unserer Mitte in unseren Fasten und Gebeten einzuschließen und sie unter die unsrigen zu zählen. סמים noch andere Spezereien. ולבונה זכה Hievon entnehmen unsere Lehrer, daß elf Spezerei-Gattungen dem Mosche am Sinai vorgeschrieben wurden. Die kleinste Mehrzahl von סמים ist zwei; נטף, שחלת, חלבנה sind drei, zusammen also fünf, das zweite סמים beweist, daß noch so viel dazu kommen, sind zehn, und dazu לבונה Weihrauch, sind elf; es sind dies nach Talm. Keritot Folgende: צרי Balsamharz, צפורן Seenagel, חלבנה Galban, לבונה Weihrauch, מר Myrrhe, קציעה Kassia, שבולת נרד Spika-Narde, (שבולת נרד ist zusammen zu lesen, כרכם Safran, das sind acht, קשט Kastum, קלופה Kannelrinde, קנמון Zimmtholz, das sind zusammen elf. ברית כרשינא Wickenlauge ward nicht zum Räucherwerk verwendet, sondern diente dazu, die Gewürz-Wurzel צפורן damit zu reiben, auf daß sie schöner erscheine בד בבד Diese erwähnten vier sollen gleich an Gewicht sein, so heißt es auch: צפורן, חלבנה, צרי und לבונה von jedem siebenzig

(36) וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה
לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד
לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם׃
(37) וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ
לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ לַיהוָה׃
(38) אִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כָמוֹהָ לְהָרִיחַ
בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמָּיו׃ ס

לא (1) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
(2) רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי

(36) Und zerreibe davon ganz fein, und lege davon vor das Zeugniß im Zelte der Zusammenkunft, wohin ich mich zu dir verfügen werde; hochheilig soll es euch sein. (37) Und das Räucherwerk, das du machen sollst, — nach dessen Maaßverhältniß sollt ihr für euch keines machen — sei dir heilig für den Ewigen. (38) Wer ein gleiches macht, um daran zu riechen, soll ausgerottet werden aus seinem Volke.

31. (1) Und der Ewige redete zu Mosche, und sprach: (2) Siehe, ich berufe namentlich: Bezalel, Sohn Uri's des Sohnes Churs,

רש"י

שֶׁיְּעָרֵב שְׁחִיקָתָן יָפֶה יָפֶה זֶה עִם זֶה, וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁדּוֹמֶה לוֹ: וַיִּירְאוּ הַמַּלָּחִים (יונה א׳) מַלָּחַיִךְ וְחוֹבְלָיִךְ (יחזקאל כ״ז) עַל שֵׁם שֶׁמְּהַפְּכִין אֶת הַמַּיִם בְּמְשׁוֹטוֹת כְּשֶׁמַּנְהִיגִים אֶת הַסְּפִינָה, כְּאָדָם הַמְהַפֵּךְ בְּכַף בֵּיצִים טְרוּפוֹת לְעָרְבָן עִם הַמַּיִם, וְכָל דָּבָר שֶׁאָדָם רוֹצֶה לְעָרֵב יָפֶה יָפֶה מְהַפְּכוֹ בְּאֶצְבַּע אוֹ בְּבָזָךְ: ממלח טהור קדש. מְמוּלָּח יִהְיֶה, וְטָהוֹר יִהְיֶה, וְקֹדֶשׁ יִהְיֶה: (36) ונתת ממנה וגו׳. הִיא קְטֹרֶת שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם שֶׁעַל מִזְבַּח הַפְּנִימִי, שֶׁהוּא בְּאֹהֶל מוֹעֵד: אשר אועד לך שמה. כָּל מוֹעֲדֵי דִבּוּר שֶׁאֶקְבַּע לְךָ, אֲנִי קוֹבְעָם לְאוֹתוֹ מָקוֹם: (37) במתכנתה. בְּמִנְיַן סַמְמָנֶיהָ: קדש תהיה לך לה׳. שֶׁלֹּא תֵעָשֶׂנָּה אֶלָּא לִשְׁמִי: (38) להריח בה. אֲבָל עוֹשֶׂה אַתָּה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ מִשֶּׁלְּךָ, כְּדֵי לִמְסָרָהּ לַצִּבּוּר:

לא (2) קראתי בשם. לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתִּי, אֶת

מנה. בר glaube ich heißt einzeln, d. i. eins soll so sein, wie das andere (35) ממלח Nach Onk. vermischt, man soll sie gut zerreiben u. unter einander mischen; ich denke, daß dieses Wort ähnlich ist Jona 1, ויראו המלחים die Schiffer; Ez. 27: מלחיך וחובליך Die Schiffer heißen מלחים, weil sie das Wasser mit den Rudern unter einander rühren, wenn sie das Schiff lenken wollen; wie wenn Jemand eingeschlagene Eier mit einem Löffel durchrührt, um sie mit Wasser zu mischen; jede Sache, die man recht durchrühren will, wendet man mit dem Finger oder mit dem Löffel um. ממלח טהור קדש Wohl durchrührt, rein und heilig soll es sein. (36) ונתת ממנה D. i., das Räucherwerk, welches täglich auf dem innern Altare dargebracht wurde, der in der Stiftshütte war. אשר אועד So oft ich bestimmen werde, mit dir zu reden, wird es hier sein. (37) במתכנתה Mit dem Quantum der Spezereien. קדש יהיה לך לה׳ Du sollst es nur zu Ehren

בֶּן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה׃ (3) וָאֲמַלֵּא אֹתוֹ
רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה וּבִתְבוּנָה וּבְרַעַת
וּבְכָל־מְלָאכָה׃ (4) לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת
לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת׃
(5) וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן לְמַלֹּאת וּבַחֲרֹשֶׁת
עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכָה׃ (6) וַאֲנִי הִנֵּה
נָתַתִּי אִתּוֹ אֵת אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ
לְמַטֵּה־דָן וּבְלֵב כָּל־חֲכַם־לֵב נָתַתִּי
חָכְמָה וְעָשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ׃ (7)
אֵת ׀ אָהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הָאָרֹן לָעֵדֻת וְאֶת־
הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת כָּל־כְּלֵי הָאֹהֶל׃

vom Stamme Jehuda. (3) Und ich habe ihn erfüllt mit dem Geiste Gottes, mit Weisheit und Einsicht und Kenntniß und allerlei Fertigkeit. (4) Gedanken auszudenken, um zu arbeiten in Gold und in Silber und in Kupfer. (5) Und im Schneiden der Steine zum Einsetzen, und im Schneiden des Holzes, zu arbeiten in allerlei Werk. (6) Und siehe, ich gebe ihm auch bei den Oholiab, Sohn Achisamachs, vom Stamme Dan, und in den Sinn aller, die weises Sinnes sind, lege ich Weisheit, daß sie machen Alles, was ich dir geboten. — (7) Das Zelt der Zusammenkunft und die Lade zum Zeugniß und den Deckel, der sich darauf befindet, und alle Geräthe des Zeltes.

רש״י

בְּצַלְאֵל׃ (3) חכמה. מַה שֶּׁאָדָם שׁוֹמֵעַ מֵאֲחֵרִים וְלָמֵד׃ תבונה. מֵבִין דָּבָר מִלִּבּוֹ מִתּוֹךְ דְּבָרִים שֶׁלָּמַד׃ דַּעַת. רוּחַ הַקֹּדֶשׁ׃ (4) לחשוב מחשבות. אֲרִגַּת מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב׃ (5) ובחרשת. לָשׁוֹן אוּמָּנוּת, כְּמוֹ, חָרָשׁ, חָכָם, וְאֻנְקְלוּס פֵּרֵשׁ וְשִׁנָּה בְּפֵירוּשָׁן, שֶׁאוּמָּן אֲבָנִים קָרוּי אוּמָּן, וְחָרָשׁ עֵץ קָרוּי נַגָּר׃ למלאות. לְהוֹשִׁיבָהּ בְּמִשְׁבְּצוֹת שֶׁלָּהּ, בִּמְלוּאָהּ לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁבְּצוֹת לְמִדַּת מוֹשַׁב הָאֶבֶן וְעָבְיָהּ׃ (6) ובלב כל חכם לב וגו׳. וְעוֹד שְׁאָר חַכְמֵי לֵב יֵשׁ בָּכֶם וְכָל אֲשֶׁר נָתַתִּי בּוֹ חָכְמָה, וְעָשׂוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ׃ (7) ואת הארן לעדות. לְצוֹרֶךְ לוּחוֹת הָעֵדוּת׃ (8) הטהורה

meines Namens machen. (38) להריח בה Daran zu riechen; doch kannst du es für dein Geld machen, und der Gemeinde zum Darbringen verkaufen.
31. (2) קראתי בשם Ich berief den Bezalel, daß er mein Werk herstelle. (3) בחכמה Weisheit erlangt man von dem, was man von Anderen hört u. lernt, תבונה Vernunft von dem, was man durch eigenes Nachdenken aus dem Gelernten schließt. דעת Erkenntnis, durch den göttlichen Geist. (4) לחשוב מחשבות Deutet auf die Kunstweberei. (5) חרשת Bedeutet eine Kunstarbeit, wie Jes. 40, 20 חרש חכם ein weiser Künstler. Onk. unterscheidet einen Steinschneider von einem Holzschnitzer, und nennt den Erstern אומן, den Letztern נגר. למלאות Um sie in die Einfassung zu setzen, d. i. die Fassung nach Maß und Umfang des Steines passend zu machen. (6) ובלב כל חכם

(8) וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת׃ (9) וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיּוֹר וְאֶת־כַּנּוֹ׃ (10) וְאֵת בִּגְדֵי הַשְּׂרָד וְאֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן׃ (11) וְאֵת

(8) Und den Tisch und seine Geräthe und den reinen Leuchter und alle seine Geräthe und den Räucheraltar. (9) Und den Altar des Ganzopfers und alle seine Geräthe, und das Waschbecken und sein Gestell. (10) Und die Dienstkleider, und die heiligen Kleider für Aharon den Priester und die Kleider seiner Söhne, um als Priester zu dienen. (11) Und

רש״י

עַל שֵׁם זָהָב טָהוֹר (מנחות כ״ט): (10) ואת בגדי השרד. אוֹמֵר אֲנִי לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר, שֶׁבְּבִגְדֵי כְהוּנָּה מְדַבֵּר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר אֶצְלָם: וְאֶת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן, וְאֶת בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן, אֶלָּא אֵלּוּ בִּגְדֵי הַשְּׂרָד הֵם בִּגְדֵי הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי הָאֲמוּרִין בְּפָרָשַׁת מַסָּעוֹת, (במדבר ד׳) וְנָתְנוּ אֶל בֶּגֶד תְּכֵלֶת וּפָרְשׂוּ עָלָיו בֶּגֶד אַרְגָּמָן וּפָרְשׂוּ עֲלֵיהֶם בֶּגֶד תּוֹלַעַת שָׁנִי, וְנִרְאִין דְּבָרַי, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמִן הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עָשׂוּ בִגְדֵי שְׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ (שמות צ״ט) וְלֹא הוּזְכַּר שֵׁשׁ עִמָּהֶם, וְאִם בְּבִגְדֵי כְהוּנָּה מְדַבֵּר לֹא מָצִינוּ בְּאֶחָד מֵהֶם אַרְגָּמָן אוֹ תוֹלַעַת שָׁנִי בְּלֹא שֵׁשׁ: בגדי השרד. י״מ לָשׁוֹן עֲבוֹדָה וְשֵׁירוּת כְּתַרְגּוּמוֹ: לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא, וְאֵין לוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא; וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁהוּא אֲרָמִי כְּתַרְגּוּם שֶׁל קְלָעִים, וְתַרְגּוּם שֶׁל מִכְבַּר שֶׁהָיוּ אֲרוּגִים בְּמַחַט עֲשׂוּיִים נְקָבִים נְקָבִים לְצַיְּדִין בלע״ז *lacet* (בו״מ סוינגוועדק): (11) ואת

לב Auch andere Kunstsinnige, in deren Herz ich Weisheit gelegt, sollen alles anfertigen, was ich dir befohlen habe.׳(7) ואת הארון לעדות Zum Behufe der Tafeln des Zeugnisses.׳(8) המנורה הטהורה Sogenannt, weil reines Gold dabei war. (10) ואת בגדי השרד Ich denke, daß nach dem einf. Wortsinne darunter nicht die priesterlichen Kleider zu verstehen sind, weil es gleich dabei heißt: Die heiligen Kleider für den Priester Aharon und die Kleider seiner Söhne zum Priesterdienste: diese בגדי השרד sind die himmelblauen, purpur- und hochrothen Kleider, welche in Bemidbar 4, 8 erwähnt werden. Zur Begründung meiner Meinung dient der Satz M. 2, 39, 1: Aus der blauen, purpurrothen und hochrothen Wolle machten sie die Packtücher. Leinen war dabei nicht erwähnt; würde von Priesterkleidern dort die Rede sein, so müßte auch Leinen dabei sein, wir finden nicht ein einziges Priesterkleid, wobei purpur- und hochrothe Wolle ohne Leinen gewesen wäre. בגדי השרד Einige übersetzen es Dienstkleider, nach Onk. לבושי שימושא; man findet dieses Wort שרד nicht mehr in der Schrift. Ich glaube es ist chaldäisch, קלעים übers. Onk. שרדא, die Umhänge der Wohnung, und מכבר חנחושת mit ית שרדא דדרתא דנחשא weil erstere mit der Nadel geschnürt wurden, und letzteres

שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים לַקֹּדֶשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִךָ יַעֲשׂוּ׃ פ
(12) וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
(13) וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר׃ אַךְ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהֹוָה מְקַדִּשְׁכֶם׃ (14) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל־הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה

das Salböl und das Räucherwerk von Spezereien zum Heiligthume; ganz so wie ich dir geboten, sollen sie es machen. — (12) Und der Ewige sagte zu Mosche und sprach: (13) Und du rede zu den Kindern Israel, und sprich: Jedoch meine Ruhetage sollt ihr beobachten; denn ein Zeichen ist er zwischen mir und euch auf eure künftigen Geschlechter, daß man erkenne, daß ich der Ewige euch heilige. (14) Und beobachtet den Ruhetag, denn er ist ein Heiligthum für euch; wer ihn entweihet, soll getödtet werden, denn wer an dem-

רש"י

קטרת הסמים לקדש. לְצוֹרֶךְ הַקְטָרַת הַהֵיכָל שֶׁהוּא קוֹדֶשׁ׃ (13) ואתה דבר אל בני ישראל. וְאַתָּה אַע״פ שֶׁהִפְקַדְתִּיךָ לְצַוּוֹתָם עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן אַל יֵקַל בְּעֵינֶיךָ לִדְחוֹת אֶת הַשַּׁבָּת מִפְּנֵי אוֹתָהּ מְלָאכָה׃ אך את שבתותי תשמורו. אַף עַל פִּי שֶׁתִּהְיוּ רְדוּפִין וּזְרִיזִין בִּזְרִיזוּת הַמְּלָאכָה, שַׁבָּת אַל תִּדָּחֶה מִפָּנֶיהָ, כָּל אַכִין וְרַקִּין מִעוּטִין, לְמַעֵט שַׁבָּת מִמְּלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן׃ כי אות היא ביני וביניכם. אוֹת גְּדוֹלָה הִיא בֵּינֵינוּ שֶׁבָּחַרְתִּי בָכֶם, בְּהַנְחִילִי לָכֶם אֶת יוֹם מְנוּחָתִי לִמְנוּחָה׃ לדעת הָאוּמּוֹת בָּהּ. כִּי אֲנִי ה׳ מְקַדִּשְׁכֶם׃ (14) מחלליה. הַנּוֹהֵג בָּהּ חוֹל בִּקְדוּשָּׁתָהּ׃ מות יומת. אִם יֵשׁ עֵדִים

durchbrochen war, beide also ein Schlingwerk darstellten. (11) ואת קטרת הסמים לקדש Zum Räucherwerk im Innern der Halle, welche heilig ist. (13) ואתה דבר Obwohl ich dich mit dem Bau des heil. Wohnzeltes beauftragt habe, so darf doch der Sabbat in deinen Augen nicht hintangesetzt werden, wegen dieser Arbeit. אך את שבתותי תשמרו Wenn ihr euch auch der Arbeit mit allem Eifer hingeben werdet, darf der Sabbat ihrethalben nicht verdrängt werden. אך und רק ist ausschließend, der Sabbat ist somit von der Arbeit ausgeschlossen. כי אות היא ביני וביניכם Es ist ein Zeichen der Größe zwischen uns, daß ich euch auserwählt habe, indem ich meinen Ruhetag euch zur Erholung vererbt habe. לדעת Die Völker werden dadurch erkennen, daß ich der Ewige bin, der euch heiliget. (14) מות יומת Wenn Zeugen dabei waren, und man ihn gewarnt hat. ונכרתה wenn er nicht gewarnt wurde. מחלליה Wer seine Heiligkeit durch werkthätige Verrichtung ent-

הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ׃ (15) שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת׃ (16) וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם׃ (17) בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ׃ ס שני (18) וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה

selben eine Arbeit thut, dieselbe Seele soll ausgerottet werden aus ihrem Volke. (15) Sechs Tage darf Arbeit gethan werden, aber am siebenten Tage ist ein hoher Ruhetag, dem Ewigen heilig; wer eine Arbeit thut am Ruhetage, soll getödtet werden. (16) Und so sollen die Kinder Israel beobachten den Ruhetag, zu halten den Ruhetag bei ihren künftigen Geschlechtern als ewigen Bund. (17) Zwischen mir und den Kindern Israel sei er ein Zeichen auf ewig; denn sechs Tage (lang) hat der Ewige gemacht den Himmel und die Erde, und am siebenten Tage hat er geruhet und sich erholt. (18) Und er gab dem Mosche, als er aus-

רש״י

הַתְרָאָה: ונכרתה. בְּלֹא הַתְרָאָה: (15) שבת שבתון. מְנוּחַת מַרְגּוֹעַ וְלֹא מְנוּחַת עֲרַאי: קדש לה׳ שְׁמִירַת קְדוּשָּׁתָהּ לִשְׁמִי וּבְמִצְוָתִי: (17) וינפש. כְּתַרְגּוּמוֹ וְנָח; וְכָל לְשׁוֹן נוֹפֶשׁ הוּא לְשׁוֹן נֶפֶשׁ, שֶׁמֵּשִׁיב נַפְשׁוֹ וְנִשְׁמָתוֹ בְּהַרְגִּיעוֹ מִטּוֹרַח הַמְּלָאכָה, וּמִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ: לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע (ישעיה מ׳) וְכָל פָּעֳלוֹ בְּמַאֲמָר, הִכְתִּיב מְנוּחָה לְעַצְמוֹ לְשַׁבֵּר הָאֹזֶן, מַה שֶּׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמוֹעַ: (18) ויתן אל משה וגו׳. אֵין מוּקְדָּם וּמְאוּחָר בַּתּוֹרָה, מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל קוֹדֶם לְצִוּוּי מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים הָיָה, שֶׁהֲרֵי בי״ז בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת

weiht. (15) שבת שבתון Eine seelenerquickende Ruhe, nicht blos eine gewöhnliche Ruhe. קדש לה׳ Die Beobachtung seiner Heiligung in meinem Namen und auf meinen Befehl. (17) וינפש Onk. ונח, er ruhete. Jedes נופש bedeutet aufathmen, Erholung des Körpers von der Last der Arbeit. Es heißt zwar von Gott Jes. 40, 28: er ermüdet und ermattet nicht; Er, dessen Wirken auf seinen bloßen Ausspruch geschehen, ließ in Bezug auf sich, Ruhe niederschreiben, blos um dem Menschen verständlich zu machen, was seine Sinne erfassen können. (18) ויתן אל משה Die Schrift nimmt es mit der Zeitenfolge nicht sehr genau; die Versündigung beim goldenen Kalbe geschah doch viel früher, als der Befehl zum Bau der Wohnung erging; denn am 17 Tamus wurden die Tafeln zerbrochen, am Versöhnungstage zeigte sich Gott mit den Israeliten ausgesöhnt, den Morgen darauf begannen sie mit der freiwilligen Spendensammlung, und am ersten Tage Nissan wurde die Wohnung aufgerichtet. — In ככלתו fehlt ein ו,

כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים׃

לב (1) וַיַּרְא הָעָם כִּי־בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן־הָהָר וַיִּקָּהֵל הָעָם עַל־אַהֲרֹן

geredet hatte mit ihm auf dem Berge Sinai, zwei Tafeln des Zeugnisses; Tafeln von Stein, beschrieben mit dem Finger Gottes.

32. (1) Als das Volk sah, daß Moſche zögerte herabzukommen vom Berge, da verſammelte ſich das Volk über Aharon, und ſie

רש״י

וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים נִתְרַצָּה הקב״ה לְיִשְׂרָאֵל וּלְמָחֳרָת הִתְחִילוּ בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן וְהוּקַם בְּאֶחָד בְּנִיסָן: ככלותו: כְּכַלֹּתוֹ כְּתִיב חָסֵר, שֶׁנִּמְסְרָה לוֹ תּוֹרָה בְּמַתָּנָה כְּכַלָּה לֶחָתָן, שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לִלְמוֹד כּוּלָּהּ בִּזְמַן מוּעָט כָּזֶה. דָּבָר אַחֵר, מַה כַּלָּה מִתְקַשֶּׁטֶת בְּכ״ד קִשּׁוּטִין, הֵן הָאֲמוּרִים בְּסֵפֶר יְשַׁעְיָה, אַף תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ לִהְיוֹת בָּקִי בְּכ״ד סְפָרִים. לדבר אתו. הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים שֶׁבְּוְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים: לדבר אתו. מְלַמֵּד, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַגְּבוּרָה וְחוֹזְרִין אֶת הַהֲלָכָה שְׁנֵיהֶם יַחַד: לוחות. לֻחֹת כְּתִיב, שֶׁהָיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת:

לב (1) כי בשש משה. כְּתַרְגּוּמוֹ לָשׁוֹן אִיחוּר, וְכֵן בֹּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ (שופטים ה׳) וַיָּחִילוּ עַד בּוֹשׁ (שם ג׳) כִּי כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לָהָר אָמַר לָהֶם: לְסוֹף

weil ihm die Thora zum Geſchenk gemacht wurde, wie eine Braut כלה dem Bräutigam zum Eigenthum; da er die Thora in dieſer kurzen Zeit ſich nicht ganz einprägen konnte. Oder, wie eine Braut mit 24 Zierraten ſich ſchmückt, die in Jeſaias 3 aufgezählt ſind, ſo muß auch der Schriftkundige mit den 24 Büchern der heil. Schrift vertraut (geſchmückt) ſein. לדבר אתו Von den Geſetzen und Rechten, die in ואלה המשפטים ſtehen. לדבר אתו Dies lehrt, daß Moſche ſie von Gott ſelbſt hörte, und das Gehörte vereint wiederholen mußte. לוחות ſteht ohne ו׳, (der Mehrzahl), weil beide Tafeln vollkommen gleich waren, als wenn es nur e i n e Tafel wäre.

32. (1) כי בשש משה Onk. überſ. es איחור er ſäumte; ebenſo Richt. 5, 28: ſein Wagen ſäumt: (בשש רכבו) daſ. 3, ויחלו עד בוש; denn bevor Moſche den Berg beſtieg, hatte er ihnen geſagt: Nach 40 Tagen in der ſechſten Stunde komme ich wieder; da glaubten ſie, der Tag, an welchem er wegging, ſei mitgezählt, er aber ſagte, vierzig v o l l e Tage ſammt den N ä c h t e n. An dem Tage, an welchem er ging, war ja die Nacht dabei, am ſiebenten Siwan ging er hinauf, folglich war der 40. Tag der 17. Tamus. Am 16. kam der Widerſacher und ſetzte Alles in Verwirrung, es herrſchte eine dichte Finſterniß,

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם ׀ עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה ׀ מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ׃ (2) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם

sprachen zu ihm: Auf! mache uns einen Gott, der vor uns hergehe; denn dieser Mann Mosche, der uns herausgeführt aus dem Lande Mizrajim, wir wissen nicht, was ihm geschehen. (2) Und Aharon sprach zu ihnen: Nehmet ab die goldnen Ringe, die in den Ohren

רש"י

אַרְבָּעִים יוֹם אֲנִי בָּא בְּתוֹךְ ו' שָׁעוֹת, כִּסְבוּרִים הֵם שֶׁאוֹתוֹ יוֹם שֶׁעָלָה מִן הַמִּנְיָן הוּא וְהוּא אָמַר שְׁלֵמִים, אַרְבָּעִים יוֹם וְלֵילוֹ עִמּוֹ, וְיוֹם עֲלִיָּתוֹ אֵין לֵילוֹ עִמּוֹ, וכו' בְּסִיוָן עָלָה, נִמְצָא יוֹם אַרְבָּעִים בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בי"ו בָּא שָׂטָן וְעִרְבֵּב אֶת הָעוֹלָם, וְהֶרְאָה דְּמוּת חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה וְעִרְבּוּבְיָא, לוֹמַר, וַדַּאי מֵת מֹשֶׁה, לְכָךְ בָּא עִרְבּוּבְיָא לָעוֹלָם, אָמַר לָהֶם: מֵת מֹשֶׁה; שֶׁכְּבָר בָּאוּ שֵׁשׁ שָׁעוֹת, וְלֹא בָּא' וְכוּלֵי כִּדְאִיתָא (במס' שבת דף פ"ט) וְא"א לוֹמַר, שֶׁלֹּא טָעוּ אֶלָּא בְּיוֹם הַמְעוּנָן בֵּין קוֹדֶם חֲצוֹת בֵּין לְאַחַר חֲצוֹת שֶׁהֲרֵי לֹא יָרַד מֹשֶׁה, עַד יוֹם הַמָּחֳרָת, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עוֹלוֹת: אשר ילכו לפנינו. אֱלוֹהוּת הַרְבֵּה אִוּוּ לָהֶם: כי זה משה האיש. כְּמִין דְּמוּת מֹשֶׁה הֶרְאָה לָהֶם הַשָּׂטָן שֶׁנּוֹשְׂאִים אוֹתוֹ בַּאֲוִיר רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם: אשר העלנו מארץ מצרים, וְהָיָה מוֹרֶה לָנוּ דֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה בָּהּ, עַתָּה צְרִיכִין אָנוּ לֶאֱלוֹהוּת אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ: (2) באזני נשיכם. אָמַר אַהֲרֹן בְּלִבּוֹ: הַנָּשִׁים וְהַיְלָדִים חָסִים בְּתַכְשִׁיטֵיהֶן, שֶׁמָּא יִתְעַכֵּב הַדָּבָר וּבְתוֹךְ כָּךְ יָבֹא מֹשֶׁה וְהֵם לֹא הִמְתִּינוּ וּפָרְקוּ מֵעַל עַצְמָן: פרקו.

andeutend, daß Mosche gewiß todt sei, weshalb die Welt in Verwirrung und Finsterniß gerieth. Da sagte er ihnen: Mosche ist gestorben, denn die sechste Stunde ist gekommen (בשש = בא שש) und er ist nicht da. Talm. Sab. 89. Man kann nicht annehmen, daß sie sich durch einen wolkigen Tag geirrt haben und nicht wußten, ob schon Mittag sei, oder nicht, denn Mosche kam ja erst am andern Morgen zurück, wie es heißt: Sie standen des Morgens früh auf und brachten Ganzopfer. אשר ילכו לפנינו Sie wünschen sich viele Götter. כי זה משה האיש Der Widersacher zeigte ihnen Mosche der Erde entrückt, himmelwärts schwebend. אשר העלנו Der uns den Weg zeigte, den wir wandeln sollen (ist nicht mehr); wir brauchen jetzt Gottheiten, die vor uns hergehen sollen. (2) באזני נשיכם Aharon dachte, Weiber und Kinder schonen ihren Schmuck, die Sache könnte dadurch verzögert werden, unterdessen würde Mosche kommen; sie

בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי׃ (3) וַיִּתְפָּרְקוּ כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן׃ (4) וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ

eurer Weiber, eurer Söhne und eurer Töchter, und bringet sie mir. (3) Und das ganze Volk nahm sich die goldnen Ringen ab, die in ihren Ohren waren, und brachten sie dem Aharon. (4) Und er nahm sie aus seiner Hand, und bildete es in einer Form und machte daraus ein gegossenes Kalb, da sprachen sie: Dies ist dein Gott, Israel! der dich herausgeführt aus dem Lande Mizrajim.

רש״י

לָשׁוֹן צִוּוּי, מִגִּזְרַת פָּרֵק לְיָחִיד, כְּמוֹ: בָּרְכוּ מִגִּזְרַת בָּרֵךְ: (3) ויתפרקו. לְשׁוֹן פְּרִיקַת מַשָּׂא, כְּשֶׁנְּטָלוּם מֵאָזְנֵיהֶם, נִמְצְאוּ מְפוֹרָקִים מִנִּזְמֵיהֶם דישקריי״ר בלע״ז (מנטלאדען, אבלאדען) Decharger. *Deseharger*: את נזמי. כְּמוֹ, מִנִּזְמֵי, כְּמוֹ: כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר (שמות ט׳) מִן הָעִיר: (4) ויצר אותו בחרט. יֵשׁ לְתַרְגְּמוֹ בִּשְׁנֵי פָּנִים, הָאֶחָד וַיָּצַר לְשׁוֹן קְשִׁירָה, בַּחֶרֶט לְשׁוֹן סוּדָר, כְּמוֹ: הַמִּטְפָּחוֹת וְהַחֲרִיטִים (ישעיה ג׳) וַיָּצַר כִּכְּרַיִם כֶּסֶף בִּשְׁנֵי חֲרִיטִים. (מלכים ב׳ ה׳) וְהַב׳ וַיָּצַר לְשׁוֹן צוּרָה, בַּחֶרֶט כְּלִי אוּמָנוּת הַצּוֹרְפִין, שֶׁחוֹרְצִין וְחוֹרְתִין בּוֹ צוּרוֹת בַּזָּהָב, כְּעֵט סוֹפֵר הַחוֹרֵת אוֹתִיּוֹת בַּלּוּחוֹת, וּפִנְקְסִין, כְּמוֹ: וּכְתוֹב עָלָיו בְּחֶרֶט אֱנוֹשׁ (ישעיה ח׳) וְהוּא שֶׁת״א: וְצַר יָתֵיהּ בְּזִיפָא, לְשׁוֹן זַיְיף הוּא, כְּלִי אוּמָנוּת, שֶׁחוֹרְצִין בּוֹ בַּזָּהָב אוֹתִיּוֹת שֶׁקּוֹרִין בלע״ז ניי״ל Cesello, מיט: (גראבשטיכעל) Ciselet, וּמְזַיְּיפִין עַל יָדוֹ חוֹתָמוֹת:

aber warteten nicht und entäußerten sich selbst ihres Schmuckes. פרקו Die befehlende Form, wovon die Einzahl פרק heißt, wie ברכו von ברך. (3) ויתפרקו Heißt sich einer Last entledigen. Als sie die Ohrenringe abgelegt hatten, waren die Ohren davon entladen. את נזמי So wie מנזמי; ebenso את העיר wie מן העיר. (4) ויצב אותו בחרט Dies läßt sich zweifach deuten, einmal heißt ויצר einbinden, und בחרט in ein Tuch, s. Jes. 3 המטפחות; Kön. 1, 6. ויצר . . . . בשני חריטים; es kann aber auch heißen: er bildete בחרט mit einem Werkzeuge der Goldschmiede, womit sie Figuren in Gold eingraviren, wie man mit einem Griffel in Platten und in Tafeln eingräbt. s. Jes. 8, 1 וכתוב עליו בחרט אנוש, daher übers. es Onk. בזיפא d. i. das Werkzeug, womit man in Gold Buchstaben und Verzierungen eingravirt, welches man Grabstichel nennt; mit demselben werden auch Siegel verfertigt. עגל מסכה Als sie das Gold in die Glut des Schmelztiegels warfen, kamen die Zauberer des fremden Volkes, das mit ihnen aus Egypten gezogen war, und machten durch Zauberwerk ein Kalb daraus. מסכה

מִצְרָיִם׃ (5) וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַיהוָה מָחָר׃

(5) Als Aharon dies sah, bauete er einen Altar vor ihm, und Aharon rief und sprach: Ein Fest des Ewigen ist morgen!

רש"י

עגל מסכה. כיון שהשליכו לאור בכור, באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממצרים ועשאוהו בכשפים: ויש אומרים, מיכה היה שם, שיצא מתוך דמוסי בנין, שנתמעך בו במצרים, והיה בידו שם וטס שכתב בו משה: עלה שור, עלה שור, להעלות ארונו של יוסף מתוך נילוס והשליכו לתוך הכור ויצא העגל (סנהדרין ק"ה): מסכה. לשון מתכת; דבר אחר קב"ה קנטרין זהב היו בו בגימטריא של מסכה: אלה אלהיך. ולא נאמר אלה אלהינו, מכאן שערב רב שעלו ממצרים הם שנקהלו על אהרן והם שעשאוהו, ואחר כך הטעו את ישראל אחריו: (5) וירא אהרן. שהיה בו רוח חיים, שנאמר, כתבנית שור אוכל עשב (תהלים ק"ו) וראה שהצליח מעשה שטן ולא היה לו פה לדחותם לגמרי: ויבן מזבח. לדחותם: ויקרא חג לה' מחר. ולא היום, שמא יבוא משה קודם שיעבדוהו זהו פשוטו. ומדרשו בויקרא דברים הרבה ראה אהרן, ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו, וזהו ויבן (לשון בינה) מזבח לפניו, ויבן מזבוח לפניו. ועוד ראה ואמר: מוטב שיתלה בי הסרחון ולא בהם. ועוד ראה ואמר: אם הם בונים אותו המזבח, זה מביא צרור וזה מביא אבן ונמצאת מלאכתן נעשית בבת אחת מתוך שאני בונה אותו, ואני מתעצל במלאכתי בין כך ובין כך משה בא: חג לה'. בלבו היה לשמים בטוח היה

heißt gegossen, אלה אלהיך es heißt aber nicht אלהינו unser Gott, woraus zu entnehmen ist, daß es das fremde, aus Egypten mitgezogene Volk war, das sich gegen Aharon versammelte, ihn dazu aufforderte, es zu verfertigen und Israel verleitete, und diese sagten; אלה אלהיך. (5) וירא אהרן Aharon sah, daß der Götze belebt sei, wie es Ps. 105, 20 heißt: Sie vertauschten ihre Herrlichkeit mit dem Bilde eines Stieres, der Gras frißt; er sah, daß das verderbliche Werk gelungen sei, und er keine Worte fand, sie gründlich zu widerlegen. ויבן מזבח um sie durch den Bau hinzuhalten. חג לה' מחר Und nicht heute, denn er dachte, vielleicht kommt Mosche, bevor sie das Kalb anbeten. Dies der einf. Sinn; im Midr. Wajikra Rabba heißt es, er sah, daß sie Chur, seinen Schwestersohn, der sie zurecht gewiesen, erschlagen hatten, sonach wäre zu lesen anstatt ויבן מזבח לפניו . . . ויבן מזבוח er bedachte, daß schon ein Opfer gefallen war; er bedachte ferner, es sei besser, daß das Vergehen ihm anhängig gemacht werde, als ihnen; endlich bedachte er, daß wenn sie den Altar bauen, da trägt Jeder von ihnen Baumaterial zu, und die Arbeit wird rasch beendigt, wenn ich ihn aber baue, so werde ich die Arbeit zögernd betreiben, und unterdessen kann Mosche kommen. חג לה' Im

(6) וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיַּגִּשׁוּ
שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ
לְצַחֵק׃ פ
(7) וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֶךְ־רֵד כִּי
שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הֶעֱלֵיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
(8) סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם
עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ
וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל

(6) Da machten sie sich früh auf am andern Tage, und brachten Ganzopfer dar und führten Friedopfer herbei; und das Volk setzte sich zu essen und zu trinken, dann standen sie auf, um zu scherzen (7) Da redete der Ewige zu Mosche: Geh', steige hinab, denn verderblich wandelt dein Volk, das du heraufgeführt aus dem Lande Mizrajim. (8) Sie sind schnell abgewichen von dem Wege, den ich ihnen geboten; sie haben sich ein gegossenes Kalb gemacht, und haben sich davor niedergeworfen und haben ihm geopfert, und gesprochen: Dies ist dein Gott, Israel!

רש"י

שֶׁיָּבֹא מֹשֶׁה וְיַעַבְדוּ אֶת הַמָּקוֹם: (6) וישכימו. הַשָּׂטָן זֵרְזָם כְּדֵי שֶׁיֶּחֶטְאוּ: לצחק: יֵשׁ בְּמַשְׁמַע הַזֶּה גִּלּוּי עֲרָיוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: לְצַחֶק בִּי (בראשית ל"ט) וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר יָקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וִישַׂחֲקוּ לְפָנֵינוּ (שמואל ב' ב') אַף כַּאן נֶהֱרַג חוּר: (7) וידבר. קוֹשִׁי הוּא, כְּמוֹ: וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת, (בראשית מ"ב): לך רד. רֵד מִגְּדוּלָּתְךָ (ברכות ל"ב) לֹא נָתַתִּי לְךָ גְּדוּלָּה אֶלָּא בִשְׁבִילָם, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְנַדָּה מֹשֶׁה מִפִּי בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה: שחת עמך. שִׁחֵת הָעָם לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא עַמְּךָ עֵרֶב רַב שֶׁקִּבַּלְתָּ מֵעַצְמְךָ וְגִיַּרְתָּם וְלֹא נִמְלַכְתָּ בִּי, וְאָמַרְתָּ טוֹב שֶׁיִּדָּבְקוּ גֵרִים בַּשְּׁכִינָה הֵם

Herzen dachte er, es gilt dem Ewigen; weil er zuvor glaubte, daß Mosche kommen und sie dann dem Dienste Gottes zuführen werde. (6) וישכימו Der Verführer trieb sie zur Sünde an. לצחק Darunter wird Unzucht verstanden, wie M. 1, 39 לצחק בי Muthwillen mit mir zu treiben. לצחק heißt auch Blut vergießen, gleich S. 2, 14 ויצחקו לפנינו sie sollen vor uns Kampfspiele aufführen; so wurde auch hier Chur umgebracht. (7) וידבר D. h. mit Härte sprechen, wie M. 1, 42 u. m. dgl. לך רד Steige herab von deiner Größe, ich verlieh dir nur ihretwegen Würde! Mosche wurde in diesem Augenblicke ausgeschlossen von der Theilnahme an der höhern Würde. שחת עמך Es steht nicht העם, sondern עמך dein Volk, die Menge allerlei Leute, die du eigenmächtig in Israels Bund aufnahmst, ohne mit mir zu berathen, diese sind ausgeartet und haben auch Andere verleitet.

אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (9) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא׃ (10) וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וְיִחַר־אַפִּי בָהֶם וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל׃ (11) וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָה יְהוָה יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה׃ (12) לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג אֹתָם בֶּהָרִים וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ׃ (13) זְכֹר

der dich heraufgeführt aus dem Lande Mizrajim. (9) Und der Ewige sprach zu Mosche: Ich schaue dieses Volk, und siehe, es ist ein hartnäckiges Volk. — (10) Also laß mich nun, daß mein Zorn über sie entbrenne, und ich sie aufreibe; und ich will dich machen zu einem großen Volke. (11) Da flehete Mosche vor dem Ewigen, seinem Gott, und sprach: Warum, o Ewiger! soll dein Zorn entbrennen über dein Volk, das du herausgeführt hast aus dem Lande Mizrajim mit großer Kraft und mit starker Hand? (12) Warum sollen die Mizrajim sagen und sprechen: Zum Unglück hat er sie herausgeführt, um sie zu erschlagen auf den Gebirgen, und sie wegzutilgen von der Fläche der Erde? Kehre zurück von der Gluth deines Zornes, und laß dich's gereuen wegen des Unglücks deines Volkes. (13) Ge-

רש"י

שְׁחָתוּ הִשְׁחִיתוּ: (9) קשה עורף. מַחֲזִירִין קְשִׁי עָרְפָּם לְנֶגֶד מוֹכִיחֵיהֶם וּמְמָאֲנִים לִשְׁמוֹעַ: (10) הניחה לי. עֲדַיִן לֹא שָׁמַעְנוּ שֶׁהִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עֲלֵיהֶם וְהוּא אוֹמֵר הַנִּיחָה לִּי. אֶלָּא כָּאן פָּתַח לוֹ פֶּתַח וְהוֹדִיעוֹ. שֶׁהַדָּבָר תָּלוּי בּוֹ. שֶׁאִם יִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם לֹא יְכַלֵּם (שמ"ר): (11) למה ה' יחרה אפך. כְּלוּם מִתְקַנֵּא אֶלָּא חָכָם בְּחָכָם גִּבּוֹר בְּגִבּוֹר: (12) והנחם. הִתְעַשֵּׁת מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת לְהֵטִיב לָהֶם: על הרעה: אֲשֶׁר חָשַׁבְתָּ לָהֶם: (13) זכור

(9) קשה עורף Sie wenden ihren unbeugsamen Nacken Denen feindlich zu, die sie zurecht weisen, und wollen nicht gehorchen. (10) הניחה לי Wir erfahren ja noch nicht, daß Mosche für sie gebetet hätte, wie heißt es nun: Laß doch ab von mir! Es wurde ihm damit eröffnet und bemerkbar gemacht, daß die Sache von ihm abhängig sei, wenn er also für sie beten möchte, Gott sie nicht vernichten würde. (11) למה ה' יחרה אפך בעמך Gewöhnlich ereifert sich ein Weiser nur über einen Weisen, ein Held blos über einen Helden. (12) והנחם Ändere den Rathschluß und bleibe ihnen gnädig! על הרעה das du ihnen zugedacht. (13) זכור לאברהם Haben sie die heil. zehn-Gebote übertreten, dafür wurde ihr Urahn auf zehn Proben gestellt, und hat noch nicht da-

לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם׃ (14) וַיִּנָּחֶם יְהֹוָה עַל הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ׃ פ

denke des Abraham, des Jizchak und des Israel deiner Knechte, denen du geschworen bei dir, und ihnen verheißen hast: ich will vermehren euren Samen, wie die Sterne des Himmels, und dieses ganze Land, wovon ich gesprochen, will ich eurem Samen geben, und sie sollen es besitzen auf ewig. — (14) Da ließ sich's der Ewige gereuen wegen des Unglücks, wovon er geredet, es seinem Volke zuzufügen.

רש"י

לאברהם. אִם עָבְרוּ עַל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, אַבְרָהָם אֲבִיהֶם נִתְנַסָּה בְּעֶשֶׂר נִסְיוֹנוֹת וַעֲדַיִן לֹא קִבֵּל שְׂכָרוֹ, תְּנָהוּ לוֹ וְיֵצְאוּ עֶשֶׂר בְּעֶשֶׂר: (ש"ר): לאברהם ליצחק ולישראל. אִם לִשְׂרֵפָה הֵם, זְכוֹר לְאַבְרָהָם, שֶׁמָּסַר עַצְמוֹ לִשָּׂרֵף עָלֶיךָ בְּאוּר כַּשְׂדִּים. אִם לַהֲרֵיגָה, זְכוֹר לְיִצְחָק, שֶׁפָּשַׁט צַוָּארוֹ לַעֲקֵדָה; אִם לְגָלוּת, זְכוֹר לְיַעֲקֹב שֶׁגָּלָה לְחָרָן, וְאִם אֵינָן נִצּוֹלִין בִּזְכוּתָן, מָה אַתָּה אוֹמֵר לִי, וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל, וְאִם כִּסֵּא שֶׁל ג' רַגְלַיִם אֵינוֹ עוֹמֵד לְפָנֶיךָ בְּשַׁעַת כַּעַסְךָ קַ"ו לְכִסֵּא שֶׁל רֶגֶל אֶחָד (ש"ר ברכות ל"ב): אשר נשבעת להם בך. לֹא נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּדָבָר שֶׁהוּא כָּלֶה, לֹא בַשָּׁמַיִם וְלֹא בָאָרֶץ, לֹא בֶהָרִים וְלֹא בִגְבָעוֹת, אֶלָּא בְּךָ שֶׁאַתָּה קַיָּם, וּשְׁבוּעָתְךָ קַיֶּמֶת לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה' (בראשית כ"ב) וּלְיִצְחָק נֶאֱמַר. וַהֲקִמֹתִי אֶת

für Belohnung empfangen; o laß doch diese Zehn als Ersatz für jene zehn gelten! לאברהם ליצחק ולישראל Sollten sie mit Feuer büßen, so gedenke des Abraham, der in Ur Kaßdim sich hingab, sich um deinetwillen verbrennen zu lassen; sollten sie mit dem Schwerte bestraft werden, gedenke des Jizchak, welcher sich für dich schlachten lassen wollte; sollten sie in die Verbannung ziehen müssen, so gedenke des Jakob, der nach Charan auswanderte! und sollten solche Verdienste sie nicht zu retten vermögen, was hast du mir zugesagt: Ich will dich zu einer großen Nation machen! Wenn ein Sitz, der auf drei solchen Füßen (den Verdiensten der drei Erzväter) ruht, so du zürnest, vor dir nicht bestehen kann: wie sollte es ein Sitz, der sich nur auf einem Fuße stützt (dem Verdienste eines Schwachen es im Stande sein!) אשר נשבעתי להם בך Du schwurst es ihnen nicht zu bei einem vergänglichen Dinge, nicht beim Himmel, nicht bei der Erde, nicht bei Bergen und Thälern, sondern bei dir selbst בך, der du ja ewiglebend

(15) וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לֻחֹת כְּתֻבִים מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתֻבִים׃ (16) וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל־הַלֻּחֹת׃ (17) וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת־קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה׃ (18) וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עַנּוֹת אָנֹכִי שֹׁמֵעַ׃

(15) Und Mosche wandte sich und ging herab vom Berge, und die beiden Tafeln des Zeugnisses in seiner Hand; Tafeln, beschrieben auf ihren beiden Seiten; von dieser und jener Seite waren sie beschrieben. (16) Und die Tafeln waren ein Werk Gottes; und die Schrift war eine Schrift Gottes, gegraben auf die Tafeln. (17) Und Jehoschua hörte die Stimme des Volkes in seinem Jauchzen; da sprach er zu Mosche: Ein Kriegsgeschrei ist im Lager. (18) Und er sprach: Es ist keine Stimme vom Geschrei des Sieges, und es ist keine Stimme vom Geschrei des Unterliegens; die Stimme eines Wettgesangs höre ich.

רש"י

השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך (שם כ"ו) וליעקב נאמר. אני אל שדי פרה ורבה (שם ל"ה) נשבע לו באל שדי: (15) משני עברידם. היו האותיות נקראות ומעשה נסים הוא (שבת ק"ד): (16) מעשה אלהים המה. כמשמעו, הוא בכבודו עשאן. ד"א: כאדם האומר לחברו, כל עסקיו של פלוני במלאכת פלונית, כך כל שעשועיו של הקב"ה בתורה: חרות. לשון חרת וחרט אחד הוא, שניהם לשון חיקוק אנטליי"ר בלע"ז, Intagliare, *Entailler:* מיט. (סטעכען, גראבען): (17) ברעו. בהריעו, שהיו מריעים ושמחים וצוחקים: (18) אין קול ענות גבורה. אין קול הזה נראה קול עניית גבורים הצועקים נצחון, ולא קול חלשים, שצועקים ווי או ניסה: קול ענות. קול חרופין

bist, und dessen Schwur besteht ewiglich, so M. 1, 22 bei Abraham: בי נשבעתי; das. 26, 3 והקימותי את השבועה usw. an Jizchak; das. 35, 11; an Jakob: אני אל שדי. (15) משני עבריהם Die Buchstaben konnten von beiden Seiten gelesen werden, dies war ein Wunderwerk. (16) מעשה אלהים המה Gott in seiner Herrlichkeit hat sie selbst hergestellt. Oder, wie man gewöhnlich sagt: Dies oder Jenes ist des Mannes Hauptbeschäftigung, so ist die Thora Gottes Lieblingsgegenstand. חרות eingraben, חרת und חרט sind von gleicher Bedeutung, beide heißen eingraben. (17) ברעה In seinem Jauchzen, sie lärmten, waren lustig und jauchzten. (18) אין קול ענות גבורה Dieses Geschrei scheint nicht das Siegesgeschrei von Helden zu sein, auch nicht das Geschrei von Schwachen, die Wehgeschrei erheben, oder die Flucht

(19) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיַּרְא אֶת־הָעֵגֶל וּמְחֹלֹת וַיִּחַר־אַף מֹשֶׁה וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָו אֶת־הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר׃ (20) וַיִּקַּח אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר־דָּק וַיִּזֶר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וַיַּשְׁקְ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (21) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן מֶה־עָשָׂה לְךָ הָעָם הַזֶּה כִּי־הֵבֵאתָ עָלָיו

(19) Und es geschah, als er dem Lager nahte, da sah er das Kalb und die Reigen; da entbrannte der Zorn Mosches, und er warf die Tafeln aus der Hand, und zerbrach sie unten am Berge. (20) Und nahm das Kalb, das sie gemacht, und verbrannte es im Feuer und zermahlte es, bis daß es fein ward, und streute es auf das Wasser, und ließ es die Kinder Israel trinken. (21) Und Mosche sprach zu Aharon: Was hat dieses Volk dir gethan, daß du über dasselbe eine so große

רש״י

וְגִדּוּפִין הַמְעַנִּין אֶת נֶפֶשׁ שׁוֹמְעֵיהֶן כְּשֶׁנֶּאֱמָרִין לוֹ׃ (19) וישלך מידיו וגו׳. אָמַר, מַה פֶּסַח, שֶׁהוּא אֶחָד מִן הַמִּצְוֹת, אָמְרָה תּוֹרָה, כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ, הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ כָּאן וְכָל יִשְׂרָאֵל מוּמָרִים וְאֶתְּנֶנָּה לָהֶם. (שבת, ס״ב פ״ז)׃ תחת ההר. לְרַגְלֵי הָהָר׃ (20) ויזר. לְשׁוֹן נִפּוּץ, וְכֵן יְזֹרֶה עַל נָוֵהוּ גָּפְרִית, (איוב י״ח) וְכֵן׃ כִּי חִנָּם מְזֹרָה הָרָשֶׁת (משלי א׳) שֶׁזּוֹרִין בָּהּ דָּגָן וְקִטְנִית׃ וישק את בני ישראל. נִתְכַּוֵּן לְבוֹדְקָן כְּסוֹטוֹת, שְׁלֹשָׁה מִיתוֹת נִדּוֹנוּ שָׁם אִם יֵשׁ עֵדִים וְהַתְרָאָה, בְּסַיִף כְּמִשְׁפַּט אַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת, שֶׁהֵן מְרֻבִּין. עֵדִים בְּלֹא הַתְרָאָה, בְּמַגֵּפָה שֶׁנֶּאֱמַר׃ וַיִּגֹּף ה׳ אֶת הָעָם. לֹא עֵדִים וְלֹא הַתְרָאָה, בְּהִדְרוֹקָן, שֶׁבְּדָקוּם הַמַּיִם וְצָבוּ בִטְנֵיהֶם (יומא פ״ו)׃ (21) מה

ergreifen, sondern קול ענות die Stimme des Lästerns, die den Hörer schmerzlich berührt, wenn er sie anhört. (19) וישלך מידו er warf die Tafeln weg und sagte: wenn es bei Peßach, welches nur ein einziges Gebot ist, heißt: Kein Fremder soll davon genießen, geschweige denn, daß die ganze Lehre, da ganz Israel abtrünnig ist, ihnen nicht anvertraut werden darf. תחת ההר Am Fuße des Berges. (20) ויזר er zerstreuete, wie Jjob 18, 15 יזורו; Spr. 1, 17 מזורה הרשת bestreuet ist das Netz, weil man gewöhnlich Hülsenfrüchte in das Netz ausstreut. וישק את בני ישראל Er wollte sie gleich einer der Treulosigkeit verdächtigten Frau durch das Wasser prüfen. Mit drei Todesarten wurden sie bestraft; Diejenigen, bei welchen Zeugen und vorhergegangene Warnung waren, büßten durch das Schwert, nach dem Strafverfahren einer abtrünnigen Stadt s. M. 5, 13—18, Diejenigen, wo Zeugen waren, aber ohne Warnung, wurden durch die Pest hingerafft, denn es heißt hier 32, 35 ויגף ה׳; wo weder Zeugen noch Warnung stattfand, deren Leiber schwellte das Wasser auf, durch welches man sie untersuchte. (21) מה עשה

חֲטָאָה גְדֹלָה׃ (22) וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אַל־יִחַר אַף אֲדֹנִי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־הָעָם כִּי בְרָע הוּא׃ (23) וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה ׀ מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ׃ (24) וָאֹמַר לָהֶם לְמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ וַיִּתְּנוּ־לִי וָאַשְׁלִכֵהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה׃ (25) וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם כִּי פָרֻעַ הוּא כִּי־פְרָעֹה אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה בְּקָמֵיהֶם׃ (26) וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלָי

Sünde gebracht? (22) Und Aharon sprach: Es entbrenne nicht der Zorn meines Herrn! Du kennst das Volk, daß es im Argen ist. (23) Sie sprachen zu mir: Mache uns einen Gott, der vor uns hergehe, denn dieser Mann Mosche, der uns heraufgeführt aus dem Lande Mizrajim, wir wissen nicht, was ihm geschehen. (24) Da sprach ich zu ihnen: Wer hat Gold? Da nahmen sie es sich ab und gaben mirs, und ich warf es ins Feuer, und so ging dieses Kalb hervor. (25) Und Mosche sah das Volk, daß es zügellos war, denn Aharon hatte es zügellos gemacht, zur Schmach bei ihren Widersachern. (6) Da stellte sich Mosche in das Thor des Lagers, und sprach: Zu mir (komme), wer dem Ewigen (angehört)! Da sammelten sich zu

רש״י

עשה לך העם. כַּמָּה יִסּוּרִים סָבַלְתָּ, שֶׁיִּסְּרוּךָ עַד שֶׁלֹּא תָּבִיא עֲלֵיהֶם חֵטְא זֶה: (22) כי ברע הוא. בְּדֶרֶךְ רַע הֵם הוֹלְכִין תָּמִיד וּבְנִסְיוֹנוֹת לִפְנֵי הַמָּקוֹם: (24) ואומר להם. דָּבָר אֶחָד: לְמִי זָהָב לְבַד. וְהֵם מִהֲרוּ וְהִתְפָּרְקוּ וַיִּתְּנוּ לִי: ואשליכהו באש. וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה, וְיָצָא: (25) פרוע. מְגוּלֶּה, נִתְגַּלָּה שִׁמְצוֹ וְקָלוֹנוֹ, כְּמוֹ. וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה (במדבר ה׳): לשמצה בקמיהם. לִהְיוֹת לָהֶם הַדָּבָר הַזֶּה לִגְנוּת בְּפִי כָּל הַקָּמִים עֲלֵיהֶם: (26) מי לה׳ אלי. יָבֹא אֵלָי: כל

לך העם הזה Welche Folterqualen haben sie dich doch erleiden lassen, damit du diese Sünde über sie nur nicht bringen müßtest! (21) כי ברע הוא Sie wandeln immer schlechte Wege und stellen Gott auf die Probe. (24) ואומר להם Das einzige Wort: Wer hat Gold? da beeilten sie sich und gaben es mir. ואשלכהו באש Ich hatte keine Ahnung, daß dieses Kalb hervorgehen werde, nnd es kam hervor! (25) פרוע Entblößt, seine Schande und Schmach ist offenbar; פרוע wie M. 4, 5, 18 ופרע את ראש er soll entblößen das Haupthaar der Frau. לשמצה בקמיהם Dies wird ihm Schande machen im Munde aller ihrer Gegner. (26) מי לה׳

וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי׃ (27) וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהֹוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׂימוּ אִישׁ־חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ עִבְרוּ וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לָשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ־אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־קְרֹבוֹ׃ (28) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־לֵוִי כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא כִּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ׃ (29) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מִלְאוּ יֶדְכֶם הַיּוֹם לַיהֹוָה כִּי אִישׁ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו וְלָתֵת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה׃ (30) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַתֶּם חֲטָאתֶם חֲטָאָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל־יְהֹוָה אוּלַי אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם׃ (31) וַיָּשָׁב

ihm alle Kinder Lewi. (27) Und er sprach zu ihnen: So spricht der Ewige, der Gott Israels: Lege Jeder sein Schwert auf seine Hüfte, gehet hin und her, von Thor zu Thor im Lager, und erschlaget Mancher seinen Bruder und Mancher seinen Nächsten und Mancher seinen Verwandten. (28) Und die Kinder Lewi thaten nach dem Worte Mosche's und es fielen von dem Volke an demselben Tage bei dreitausend Mann. (29) Und Mosche sprach: Füllet eure Hand heute für den Ewigen! denn Mancher muß wider seinen Sohn und wider seinen Bruder sein; um so heute Segen auf euch zu bringen. (30) Und es geschah am andern Tage, da sprach Mosche zu dem Volke: Ihr habt gesündigt eine große Sünde; und nun will ich hinaufgehen zu dem Ewigen, vielleicht versöhne ich euch eure Sünde. (31) Und Mo-

רש״י

בני לוי: מִכָּאן, שֶׁכָּל הַשֵּׁבֶט כָּשֵׁר׃ (27) כה אמר וגו׳. הֵיכָן אָמַר? זוֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם. (שמות כ״ב) כָּךְ שָׁנוּי בִּמְכִילְתָּא׃ אחיו. מֵאִמּוֹ וְהוּא יִשְׂרָאֵל׃ (29) מלאו ידכם. אַתֶּם הַהוֹרְגִים אוֹתָם, בַּדָּבָר זֶה תִּתְחַנְּכוּ לִהְיוֹת כֹּהֲנִים לַמָּקוֹם (זבחים קט״ו)׃ כי איש מִכֶּם יְמַלֵּא יָדוֹ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו׃ (30) אכפרה בעד חטאתכם. אָשִׂים כּוֹפֶר וְקִנּוּחַ וּסְתִימָה לְנֶגֶד חַטַּאתְכֶם לְהַבְדִּיל בֵּינֵיכֶם וּבֵין הַחֵטְא׃ (31) אלהי זהב. אַתָּה

אלי Der komme zu mir! כל בני לוי Hieraus folgt, daß dieser ganze Stamm rein, unbehelligt blieb. (27) כה אמר Wo sprach er dies? M. 2, 22, 19: Wer fremden Göttern Opfer bringt, der hat das Leben verwirkt. Mechilta. אחיו von mütterlicher Seite, der kein Lewite ist. (29) מלאו ידכם Ihr, die ihr sie mit dem Tode bestraft, werdet dadurch zu Gottes Dienern geweiht. כי איש Jeder von euch versieht sein Amt selbst, weil er gegen seinen Sohn und Bruder. (30) אכפרה בעד חטאתכם Ich will mich selbst zwischen euere Sünden stellen, um sie zu verdecken und zu verhüllen. (31) אלהי זהב Deine Allgüte, o

מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב׃ (32) וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם־אַיִן מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ׃ (33) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטָא־לִי אֶמְחֶנּוּ מִסִּפְרִי׃ (34) וְעַתָּה לֵךְ ׀ נְחֵה אֶת־הָעָם אֶל אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי

sche kehrte zurück zum Ewigen, und sprach: Ach! dies Volk hat eine große Sünde gesündigt: sie haben sich einen goldnen Gott gemacht. (32) Und nun, wenn du doch vergeben wolltest ihre Sünde! Wo aber nicht, so lösche mich doch aus deinem Buche, das du geschrieben. — (33) Und der Ewige sprach zu Mosche: Wer gesündigt hat gegen mich, den will ich auslöschen aus meinem Buche. (34) Und nun, gehe, führe das Volk dahin, wovon ich mit dir geredet;

רש״י

הוּא שֶׁגָּרַמְתָּ לָהֶם, שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶם זָהָב וְכָל חֶפְצָם מַה יַּעֲשׂוּ שֶׁלֹּא יֶחֶטְאוּ? מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה אֶת בְּנוֹ וּמְקַשְּׁטוֹ וְתוֹלֶה לוֹ כִּיס בְּצַוָּארוֹ, וּמַעֲמִידוֹ בְּפֶתַח בֵּית זוֹנוֹת, מַה יַּעֲשֶׂה הַבֵּן שֶׁלֹּא יֶחֱטָא? (ברכות ל״ב יומא פ״ו): (32) ועתה אם תשא חטאתם. הֲרֵי טוֹב, אֵינִי אוֹמֵר לְךָ מְחֵנִי. וְאִם אַיִן, מְחֵנִי. וְזֶה מִקְרָא קָצָר, וְכֵן הַרְבֵּה: מספרך. מִכָּל הַתּוֹרָה כּוּלָהּ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ עָלַי, שֶׁלֹּא הָיִיתִי כְדַאי לְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים. (ברכות ל״ב): (34) אל אשר דברתי לך. יֵשׁ כַּאן לְךָ אֵצֶל דִּבּוּר. בִּמְקוֹם אֵלֶיךָ.

Gott, hat dies herbeigeführt; du ließest ihnen Gold und alles, was ihr Herz verlangte, zuströmen, sie konnten nicht umhin zu sündigen! Es ist so wie bei einem Könige, der seinen Prinzen köstliche Speisen und Getränke vorsetzen läßt, ihn schmückt und mit stets voller Geldbörse versieht, und so ihm zur Wollust Thür und Thor selbst öffnet: Was kann da der Sohn anders thun, als — sündigen? (32) ועתה אם תשא חטאתם Willst du ihnen verzeihen, dann ist es gut, und ich wünsche nicht aus dem Lebensbuche gestrichen zu werden. ואם אין מחני wo aber nicht, so streiche mich! Dieser Vers ist kurz gegeben, wie viele andere. מספרך Aus der ganzen Thora, damit man nicht sagen soll, ich war nicht würdig genug, die Barmherzigkeit Gottes für sie zu erflehen. (34) אל אשר דברתי לך Hier steht לך neben דבר, statt אליך; ebenso Kön. 1, 2 לדבר לו אל ארוניהו. הנה מלאכי. Mein Engel, aber nicht ich. וביום פקדי Ich will dich jetzt erhören, und sie nicht

לָךְ הִנֵּה מַלְאָכִי יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חַטָּאתָם׃ (35) וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת־הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן׃ ס

לג (1) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ עֲלֵה מִזֶּה אַתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה׃ (2) וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ וְגֵרַשְׁתִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃ (3) אֶל־אֶרֶץ

siehe, mein Engel wird vor dir hergehen. Und am Tage meines Gedenkens, werde ich ihrer Sünde über sie gedenken. (35) Und der Ewige schlug das Volk darüber, daß sie das Kalb gemacht, welches Aharon gemacht hatte.

33. (1) Und der Ewige redete zu Mosche: Gehe, ziehe hinauf von hier, du und das Volk, welches du heraufgeführt aus dem Lande Mizrajim, in das Land, das ich zugeschworen dem Abraham, dem Jizchak und dem Jakob, indem ich sprach: Deinem Samen will ich es geben. (2) (Und ich sende einen Engel vor dir her, und treibe aus den Kenaani, den Emori und den Chitti und den Perisi, den Chiwi und den Jebusi). (3) In das

רש״י

וְכֵן לְדַבֵּר לוֹ עַל אֲדֹנִיָּהוּ (מלכים א׳ ב׳): הנה מלאכי. וְלֹא אֲנִי: וביום פקדי. וגו׳. עַתָּה שָׁמַעְתִּי אֵלֶיךָ מִלְּכַלּוֹתָם יַחַד. וְתָמִיד תָּמִיד כְּשֶׁאֶפְקוֹד עֲלֵיהֶם עֲוֹנוֹתֵיהֶם וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם מְעַט מִן הֶעָוֹן הַזֶּה עִם שְׁאָר הָעֲוֹנוֹת, וְאֵין פּוּרְעָנוּת בָּאָה עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין בָּהּ קְצָת מִפִּרְעוֹן עֲוֹן הָעֵגֶל: (35) ויגף ה׳ את העם. מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם לְעֵדִים בְּלֹא הַתְרָאָה:

לג (1) לך עלה מזה. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר עֲלֵה. דָּבָר אַחֵר לְפִי שֶׁאָמַר לוֹ בִּשְׁעַת הַכַּעַס: לֵךְ רֵד, אָמַר לוֹ בִּשְׁעַת רָצוֹן: לֵךְ עֲלֵה: אתה והעם: כָּאן לֹא נֶאֱמַר וְעַמְּךָ: (2) וגרשתי את הכנעני וגו׳ ו׳ אוּמּוֹת הֵם, וְהַגִּרְגָּשִׁי עָמַד וּפָנָה מִפְּנֵיהֶם מֵאֵלָיו: (3) אל ארץ זבת חלב

aufreiben; stets aber werde ich, so oft sie Strafe verschulden werden, auch einen Theil dieser Sünde mitahnden, so daß keine Strafe die Israeliten treffen soll, wobei nicht ein wenig wegen der Sünde des goldnen Kalbes (עגל) mitgeahndet wird. (35) ויגף ה׳ D. h. ein Tod durch Gottes Hand, dieser erfolgt da, wo Zeugen sind ohne Warnung.

33. (1) לך עלה מזה Palästina liegt höher als andere Länder. D. i. עלה ziehe hinauf. Oder, weil er im Zorn zu ihm sagte: לך רד, so sagte er wieder im Wohlwollen לך עלה. אתה והעם Hier steht nicht mehr ועמך. (2) וגרשתי Sechs Nationen waren es, nur Girgaschi

זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אַתָּה פֶּן־אֲכֶלְךָ בַּדָּרֶךְ׃ (4) וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה וַיִּתְאַבָּלוּ וְלֹא־שָׁתוּ אִישׁ עֶדְיוֹ עָלָיו׃ (5) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף רֶגַע אֶחָד אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד עֶדְיְךָ מֵעָלֶיךָ וְאֵדְעָה מָה

Land, fließen von Milch und Honig; denn ich werde nicht hinaufziehen in deiner Mitte; denn du bist ein hartnäckiges Volk; daß ich dich nicht aufreibe auf dem Wege. (4) Als das Volk diese böse Nachricht hörte, da trauerten sie, und niemand legte seinen Schmuck an. (5) Und der Ewige sprach zu Mosche: Sprich zu den Kindern Israel: Ihr seid ein hartnäckiges Volk; zöge ich einen Augenblick in deiner Mitte, so könnte ich dich aufreiben; so lege nun deinen Schmuck von dir ab, und ich werde wissen, was

רש"י

ודבש. אֲנִי אוֹמֵר לְךָ לְהַעֲלוֹתָם: כי לא אעלה בקרבך. לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר לְךָ, וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ: כי עם קשה עורף אתה. וּכְשֶׁשְּׁכִינָתִי בְּקִרְבְּכֶם וְאַתֶּם מַמְרִים בִּי, מַרְבֶּה אֲנִי עֲלֵיכֶם זַעַם: אכלך. לְשׁוֹן כִּלָּיוֹן: (4) הדבר הרע. שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה וּמְהַלֶּכֶת עִמָּם: איש עדיו. כְּתָרִים שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם בְּחוֹרֵב כְּשֶׁאָמְרוּ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע: (שבת פ"ח:) (5) רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך. אִם אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ, וְאַתֶּם מַמְרִים בִּי בְּקַשְׁיוּת עָרְפְּכֶם, אֶזְעוֹם עֲלֵיכֶם רֶגַע אֶחָד, שֶׁהוּא שִׁיעוּר זַעְמִי שֶׁנֶּאֱמַר חֲבִי כִמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבוֹר זָעַם (ישעי' כ"ו) וַאֲכַלֶּה אֶתְכֶם לְפִיכָךְ טוֹב לָכֶם שֶׁאֲשַׁלַּח

nahm Abstand und räumte das Land von selbst. (3) אל ארץ זבת sollst du sie führen. כי לא אעלה בקרבך daher sage ich dir, ich werde meinen Engel vor dir hersenden. כי עם קשה עורף אתה Wenn meine Herrlichkeit unter euch wäre, u. ihr würdet widerspenstig sein, so könnte ich euch meinen Zorn zu stark fühlen lassen. אכלך ich möchte dich aufreiben. (4) הדבר הזה Daß meine Glorie nicht bei ihnen erscheinen werde. איש עדיו Die Kronen, welche auf Choreb ihnen übergeben wurden, als sie sagten: נעשה ונשמע wir wollen thun und gehorchen. (5) רגע אחד Wenn ich mit euch ginge, und ihr wäret widerspenstig und halsstärrig, so könnte ich über dich erzürnen und euch in einem Augenblicke aufreiben, gleich Jes. 26, 20: Verbirg dich einen Augenblick, bis vorüber ist der Grimm (חבי כמעט רגע), daher ist es besser für euch, daß ich einen Engel sende. ועתה Die Strafe sollt ihr gleich erhalten, daß ihr eueren Schmuck ablegen sollt. וארעה Beim Heim-

אֶֽעֱשֶׂה־לָּֽךְ׃ (6) וַיִּֽתְנַצְּלוּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵֽב׃ (7) וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת־הָאֹהֶל וְנָֽטָה־לוֹ ׀ מִחוּץ לַֽמַּחֲנֶה הַרְחֵק מִן־הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל־מְבַקֵּשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ לַֽמַּחֲנֶֽה׃ (8) וְהָיָה כְּצֵאת מֹשֶׁה אֶל־הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָּל־הָעָם

ich dir thun soll. (6) Da entzogen sich die Kinder Israel ihres Schmuckes vom Berge Choreb. (7) Und Mosche nahm das Zelt und schlug es sich auf außerhalb des Lagers, fern vom Lager und nannte es Zelt der Zusammenkunft. Und es geschah, wer den Ewigen suchen wollte, ging hinaus in das Zelt der Zusammenkunft, welches außerhalb des Lagers war. (8) Und es geschah, wenn Mosche hinausging in das Zelt, stand das ganze Volk auf, und blieb stehen,

רש"י

מַלְאָךְ: ואתה. פּוּרְעָנוּת זוּ תִּלְקוּ מִיָּד שֶׁתּוֹרִידוּ עֶדְיְכֶם מֵעֲלֵיכֶם: ואדעה מה אעשה לך. בִּפְקוּדַּת שְׁאָר הֶעָוֹן אֲנִי יוֹדֵעַ מַה שֶּׁבְּלִבִּי לַעֲשׂוֹת לָךְ: (6) את עדים מהר חורב. אֶת הָעֲדִי, שֶׁהָיָה בְּיָדָם מֵהַר חוֹרֵב: (7) ומשה. מֵאוֹתוֹ עָוֹן וָהָלְאָה: יקח את האהל לְשׁוֹן הֹוֶה הוּא, לוֹקֵחַ אָהֳלוֹ וְנוֹטֵהוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה. אָמַר, מְנוּדֶּה לָרַב מְנוּדֶּה לְתַלְמִיד: הרחק. אַלְפַּיִם אַמָּה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: אַךְ רָחוֹק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם וּבֵינָיו כְּאַלְפַּיִם אַמָּה בַּמִּדָּה (יהושע ג'): וקרא לו. וְהָיָה קוֹרֵא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד. הוּא בֵּית וַעַד לִמְבַקְשֵׁי תוֹרָה: כל מבקשי ה' מִכָּאן לִמְבַקֵּשׁ פְּנֵי זָקֵן כִּמְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה: יצא אל אהל מועד. כְּמוֹ יוֹצֵא. דָּבָר אַחֵר וְהָיָה כָל מְבַקֵּשׁ ה'. אֲפִילוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִים מְקוֹם שְׁכִינָה, חַבְרֵיהֶם אוֹמְרִים לָהֶם, הֲרֵי הוּא בְּאָהֳלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה: (8) והיה. לְשׁוֹן הֹוֶה. כצאת משה מן המחנה. לָלֶכֶת אֶל הָאֹהֶל: יקומו כל העם:

suchen für andere Sünden weiß ich, was ich dir thun werde. (6) את עדים מהר חרב Ihren Schmuck, welchen sie vom Berge Choreb mitgebracht. (7) ומשה יקח Von der Zeit dieser Versündigung an und weiter. יקח את האהל Bedeutet die Gegenwart, er nimmt sein Zelt und schlägt es außerhalb des Lagers auf; er dachte, was für den Lehrer verbannt ist, ist auch für den Schüler verbannt. הרחק Zweitausend Ellen, wie es Jos. 3 heißt: Aber eine Entfernung soll sein zwischen euch und ihm gegen 2000 Ellen nach Maß. וקרא לו Er nannte es Stiftszelt, d. i. ein Versammlungshaus für die der Gotteslehre Beflissenen. כל מבקש ה' Hieraus folgt, wer einen Schriftgelehrten besucht, handelt so verdienstlich, als würde er die Gottes-Glorie empfangen. יצא wie יוצא. (8) והיה Ist die Gegenwart. כצאת משה vom Lager, um ins Zelt zu gehen. יקומו כל העם standen sie vor ihm auf und setzten sich nicht eher, als bis er ihren Blicken entzogen war. והביטו אחרי משה Ihn preisend: Heil dem Weibgebornen, dem

וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד־בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה׃ (9) וְהָיָה כְּבֹא מֹשֶׁה הָאֹהֱלָה יֵרֵד עַמּוּד הֶעָנָן וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל וְדִבֶּר עִם־מֹשֶׁה׃ (10) וְרָאָה כָל־הָעָם אֶת־עַמּוּד הֶעָנָן עֹמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם וְהִשְׁתַּחֲווּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ׃ (11) וְדִבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־

Jeder an dem Eingange des Zeltes, und so schaueten sie Mosche nach, bis er in das Zelt kam. (9) Und es geschah, wenn Mosche in das Zelt kam, kam die Wolkensäule herab, und stand am Eingange des Zeltes; und so redete er mit Mosche. (10) Und so das ganze Volk sah die Wolkensäule stehen am Eingange des Zeltes, stand das ganze Volk auf, und sie warfen sich nieder. Jeder am Eingange seines Zeltes. (11) Und der Ewige redete zu Mosche Angesicht gegen Angesicht, wie da redet ein Mensch mit dem andern.

רש״י

עוֹמְדִים מִפָּנָיו וְאֵין יוֹשְׁבִין עַד שֶׁנִּתְכַּסֶּה מֵהֶם׃ והביטו אחרי משה. לְשֶׁבַח, אַשְׁרֵי יְלוּד אִשָּׁה שֶׁכָּךְ מוּבְטָח, שֶׁהַשְּׁכִינָה תִּכָּנֵס אַחֲרָיו לְפֶתַח אָהֳלוֹ׃ (9) ודבר עם משה. כְּמוֹ וּמְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה, תַּרְגּוּמוֹ וּמִתְמַלֵּל עִם מֹשֶׁה, שֶׁהוּא כְּבוֹד שְׁכִינָה, כְּמוֹ, וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו (במדבר ז׳) וְאֵינוֹ קוֹרֵא מְדַבֵּר אֵלָיו, כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא מִדַּבֵּר פִּתְרוֹנוֹ׃ הַקּוֹל מְדַבֵּר בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, וְהַהֶדְיוֹט שׁוֹמֵעַ מֵאֵלָיו, וּכְשֶׁהוּא קוֹרֵא מְדַבֵּר, מַשְׁמַע, שֶׁהַמֶּלֶךְ מְדַבֵּר עִם הַהֶדְיוֹט׃ (10) והשתחוו. לַשְּׁכִינָה׃ (11) ודבר ה׳ אל משה פנים אל פנים. וּמִתְמַלֵּל עִם מֹשֶׁה׃ ושב אל המחנה. לְאַחַר שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ הָיָה שָׁב מֹשֶׁה אֶל הַמַּחֲנֶה, וּמְלַמֵּד לַזְּקֵנִים, מַה שֶּׁלָּמַד, וְהַדָּבָר הַזֶּה נָהַג מֹשֶׁה מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים עַד שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, וְלֹא יוֹתֵר, שֶׁהֲרֵי

die Versicherung ward, daß die göttl. Glorie ihn in sein Zelt begleitet. (9) ודבר ה׳ עם משה Soviel wie ומדבר; Onk. übers. ומתמלל, dies ist eine ehrerbietige Redeweise, bei Gott gebräuchlich, wie M. 4, 7, 89 מדבר אליו, wo es nicht מדבר heißt, (das מ mit שוא); denn wenn es heißt מדבר (das מ mit Chirik), so versteht man darunter, die Stimme sprach für sich selbst und der Erdensohn hörte es aus dieser; wenn es aber heißt מדבר, so wäre der Sinn; der König spricht mit dem Menschen. (10) והשתחוו Zur Gottheit. (11) ודבר ה׳ Gott sprach gleichsam unterredend mit Mosche. וישב אל המחנה nachdem mit ihm gesprochen wurde, kehrte er ins Lager zurück und theilte den Ältesten mit, was er vernommen hatte. So hatte es Mosche eingeführt vom Versöhnungstage an bis die Wohnung aufgerichtet wurde und nicht länger. Denn am 17. Tamus wurden die Bundestafeln zerbrochen, den 18. verbrannte er das Götzenkalb und strafte die Sünder; am

בְּעֵ֔הוּ וְשָׁב֙ אֶל־הַֽמַּחֲנֶ֔ה וּמְשָׁ֨רְת֜וֹ יְהוֹשֻׁ֤עַ בִּן־נוּן֙ נַ֔עַר לֹ֥א יָמִ֖ישׁ מִתּ֥וֹךְ הָאֹֽהֶל׃ פ

Und er kehrte zurück in das Lager, aber sein Diener Jehoschua, Sohn Nun's, der Jünger, wich nicht aus dem Zelte.

רש״י

בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת, וּבְי״ח שָׂרַף אֶת הָעֵגֶל וְדָן אֶת הַחוֹטְאִים (תענית י״ט) וּבְי״ט עָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם וגו׳ (שמות ל״ב) עָשָׂה שָׁם אַרְבָּעִים יוֹם וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי ה׳ וגו׳ (דברים ט׳) וּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל נֶאֱמַר לוֹ: וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל הַר סִינַי לְקַבֵּל לוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, וְעָשָׂה שָׁם מ׳ יוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים וגו׳ (דברים י׳) מַה הָרִאשׁוֹנִים בְּרָצוֹן אַף הָאַחֲרוֹנִים בְּרָצוֹן, אֱמוֹר מֵעַתָּה אֶמְצָעִיִּים הָיוּ בְכַעַס. בְּי׳ בְּתִשְׁרֵי נִתְרַצָּה הקב״ה לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׂמְחָה וּבְלֵב שָׁלֵם, וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה: סָלַחְתִּי, וּמָסַר לוֹ לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת וְיָרַד וְהִתְחִיל לְצַוּוֹתוֹ עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן וַעֲשָׂאוּהוּ עַד אֶחָד בְּנִיסָן, וּמִשֶּׁהוּקַם לֹא נִדַּבֵּר עִמּוֹ עוֹד, אֶלָּא מֵאֹהֶל מוֹעֵד: ושב אל המחנה. תַּרְגּוּמוֹ: וְתָאִיב לְמַשְׁרִיתָא, לְפִי שֶׁהוּא לָשׁוֹן הֹוֶה, וְכָל הָעִנְיָן, וְרָאָה כָּל הָעָם, וְחָזֵן וְנִצְּבוּ, וְקַיְּמִין, וְהִבִּיטוּ, וּמִסְתַּכְּלִין, וְהִשְׁתַּחֲווּ, וְסָגְדִין. וּמִדְרָשׁוֹ: וְדִבֶּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה שֶׁיָּשׁוּב אֶל הַמַּחֲנֶה, אָמַר לוֹ, אֲנִי בְּכַעַס וְאַתָּה בְכַעַס אִם כֵּן מִי

19. ging er auf den Berg denn es heißt: M. 2, 32, 30: Des Morgens darauf sprach Mosche zum Volke, ihr habt euch schwer versündigt, vierzig Tage lang weilte er dort und flehete um Erbarmen, denn es heißt M. 5, 9, 18: Ich warf mich vor Gott nieder wie das erstemal vierzig Tage und vierzig Nächte. An ר״ח אלול wurde ihm gesagt, du sollst morgen hinauf gehen, die zweiten Tafeln zu empfangen, da hat er wieder 40 Tage zugebracht, denn es heißt M. 5, 10, 10; Ich stand vor dem Ewigen so wie die ersten Tage. So wie die ersten 40 Tage in Wohlwollen waren, so waren es die letzten auch. Man kann nun daraus schließen, daß die Mittlern in Ungnade verliefen; am Zehnten in Tischri war Gott den Israeliten versöhnlich und sprach zu Mosche: Ich habe vergeben, und übergab ihm die letztern Tafeln; er ging hinab, befahl den Bau der Stiftshütte, welcher bis zum ersten Nissan vollendet wurde, und sobald sie aufgestellt war sprach Gott mit ihm nur aus dem Stiftszelte hervor. ושב אל המחנה Onk. ותאיב למשריתא er kehrte zurück in das Lager. ושב zeigt eine fortwährende Handlung an; auch das vorherige וראה כל העם gibt Onk. וחזן so oft sie sahen. והשתחוו = וסגדין bückten sie sich. N. dem Midr. befahl ihm der Ewige in das Lager zurück zu gehen, denn er sagte, ich bin im Zorn und du bist es auch, wenn

שלישי (12) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָֹה רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי הַעַל אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם וְגַם־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינָי׃ (13) וְעַתָּה אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדִעֵנִי נָא אֶת־דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ

(12) Und Mosche sprach zu dem Ewigen: Siehe, du sprichst zu mir. Führe dieses Volk hinauf, aber du hast mich nicht wissen lassen, wen du mit mir schicken willst; und doch hast du gesprochen: Ich habe dich namentlich erkannt und du hast auch Gnade gefunden in meinen Augen. (13) Und nun, wenn ich denn Gnade gefunden in deinen Augen, so laß mich doch wissen, deine Wege, daß ich dich erkenne, damit ich (ferner) Gnade finde in deinen Augen; und siehe, daß

רש"י

יַקְרִיבֵם׃ (12) ראה אתה אומר אלי. רְאֵה תֵּן עֵינְךָ וְלִבְּךָ עַל דְּבָרֶיךָ, אַתָּה אוֹמֵר אֵלַי וגו' וְאַתָּה לא הוֹדַעְתַּנִי וגו' וַאֲשֶׁר אָמַרְתָּ לִי, הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ מַלְאָךְ (שמות כ"ג) אֵין זוֹ הוֹדָעָה, שֶׁאֵין אֲנִי חָפֵץ בָּהּ׃ ואתה אמרת ידעתיך בשם. הִכַּרְתִּיךָ מִשְּׁאָר בְּנֵי אָדָם בְּשֵׁם חֲשִׁיבוּת, שֶׁהֲרֵי אָמַרְתָּ לִי, הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן וגו' וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם (שמות י"ט) (13) ועתה. אִם אֱמֶת, שֶׁמָּצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ, הוֹדִיעֵנִי נָא אֶת דְּרָכֶיךָ מַה שָּׂכָר אַתָּה נוֹתֵן לְמוֹצְאֵי חֵן בְּעֵינֶיךָ ואדעך למען אמצא חן בעינך. וְאֵדַע בְּזוֹ מִדַּת תַּגְמוּלֶיךָ, מַה הִיא מְצִיאַת חֵן, שֶׁמָּצָאתִי בְּעֵינֶיךָ׃ וּפִתְרוֹן, לְמַעַן אֶמְצָא חֵן, לְמַעַן אַכִּיר, כַּמָּה שְׂכַר מְצִיאַת הַחֵן׃ וראה כי עמך הגוי הזה. שֶׁלֹּא תֹאמַר וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל, וְאֶת אֵלֶּה תַּעֲזוֹב, רְאֵה כִּי עַמְּךָ הֵם מִקֶּדֶם, וְאִם בָּהֶם תִּמְאַס, אֵינִי סוֹמֵךְ עַל הַיּוֹצְאִים מֵחֲלָצַי, שֶׁיִּתְקַיְּמוּ וְאֶת תַּשְׁלוּם הַשָּׂכָר שֶׁלִּי

dem so ist, wer wird sie dann zu mir nähern? (12) ראה אתה אמר אלי Erwäge doch deine Aussage! du sagtest, führe das Volk, hast mich aber nicht wissen lassen, wen du mit mir schicken willst; die Zusage: Ich schicke einen Engel vor dir her, ist nicht nach meinem Wohlgefallen. ידעתיך. בשם Du sagtest: ich zeichnete dich vor den übrigen Menschen durch einen ehrenvollen Zuruf aus, denn du sagtest zu mir: Ich komme zu dir in einer dichten Wolke . . . auch an dich werden sie immer glauben (s. M. 2, 19, 9). (13) ועתה Wenn ich wirklich Gnade in deinen Augen gefunden habe, so laß mich wissen deine Gepflogenheit, welchen Lohn du gewährest Denen, die bei dir Gunst gefunden haben. ואדעך Ich werde daraus erkennen, worin die Gnade besteht, die ich bei dir gefunden habe. למען אמצא חן bedeutet, damit ich erkenne, wie groß der Lohn Derer ist, die du deiner Gunst gewürdigt hast. וראה כי עמך הגוי הזה Sage nicht, ich werde dich zu einer großen Nation machen, und sie wolltest du verlassen; erwäge,

וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה׃ (14) וַיֹּאמַר פָּנַי יֵלֵכוּ וַהֲנִחֹתִי לָךְ׃ (15) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה׃ (16) וּבַמֶּה ׀ יִוָּדַע אֵפוֹא כִּי מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלֵינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ מִכָּל־הָעָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ פ רביעי

(17) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה כִּי־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי וָאֵדָעֲךָ בְּשֵׁם׃ (18) וַיֹּאמַר הַרְאֵנִי נָא אֶת־כְּבֹדֶךָ׃

dein Volk diese Nation ist. (14) Und er sprach: Ich selbst will mitgehen, und dich zur Ruhe führen. — (15) Und er sprach zu ihm: Wenn nicht du selbst mitgehst, so laß uns nicht hinaufziehen von hier. (16) Und woran soll irgend erkannt werden, daß ich Gnade gefunden in deinen Augen, ich und dein Volk, nicht daran, daß du mit uns gehest? Daß wir ausgezeichnet werden, ich und dein Volk, vor allem Volke, das auf der Erde ist? (17) Und der Ewige sprach zu Mosche: Auch dies, wasdu geredet hast, will ich thun; denn du hast Gnade gefunden in meinen Augen, und ich habe dich namentlich erkannt. (18) Und er sprach: Laß mich doch

רש״י

בָּעָם הַזֶּה וְיוֹדִיעֵנִי. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בְּמַסֶּכֶת (ברכות דף ז׳) וַאֲנִי לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָאוֹת עַל אוֹפְנֵיהֶם וְעַל סִדְרָם בָּאתִי׃ (14) ויאמר פני ילכו. כְּתַרְגּוּמוֹ, לֹא אֶשְׁלַח עוֹד מַלְאָךְ, אֲנִי בְּעַצְמִי אֵלֵךְ, כְּמוֹ וּפָנֶיךָ הוֹלְכִים בַּקְּרָב׃ (15) ויאמר אליו. בְּזוֹ אֲנִי חָפֵץ, כִּי עַל יְדֵי מַלְאָךְ אַל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה׃ (16) ובמה יודע אפוא. יִוָּדַע מְצִיאַת הַחֵן? הֲלֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ׃ ונפלינו אני ועמך. וְנִהְיֶה מוּבְדָּלִים בַּדָּבָר הַזֶּה מִכָּל הָעָם, כְּמוֹ וְהִפְלָה ה׳ בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וגו׳ (שמות ט׳)׃ (17) גם את הדבר הזה. שֶׁלֹּא תַשְׁרֶה שְׁכִינָתִי עוֹד עַל עו״א אֶעֱשֶׂה, וְאֵין דִּבְרוֹ שֶׁל בִּלְעָם עַל יְדֵי שְׁרִיַּת שְׁכִינָה, אֶלָּא נוֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם, כְּגוֹן: וְאֵלַי דָּבָר יְגֻנָּב (איוב ד׳) שׁוֹמְעִין עַל יְדֵי שָׁלִיחַ׃ (18) ויאמר הראני נא את כבודך.

daß es dein Volk ist aus der Vorzeit, wenn du sie verwirfst, so bin ich nicht versichert, daß meine Nachkömmlinge bestehen werden; habe ich Belohnung zu beanspruchen, gib sie mir an diesem Volke kund. In Trakt. Berachot deuten unsere Weisen die Stelle verschieden; während ich bestrebt bin, den einf. Wortsinn zu erklären. (14) פני ילכו Wie Onk. gibt: שכינתי תהך, gleich Sam. 1, 13: ופניך הולכים בקרב deine Gegenwart erscheint im Kriege; ich schicke keine Engel mehr, ich selbst will gehen. (15) ויאמר אליו Das ist mein Wunsch, daß du uns nicht durch einen Engel hinauf führen lassest. (16) ובמה יודע איפא Woran soll erkannt werden, daß wir von dir Gnade gefunden? Nur dadurch, wenn du selbst mit uns ziehest. ונפלינו אני ועמך Wir werden dadurch unterschieden sein von jedem Volke; wie והפלא ה׳, Gott wird einen Unterschied machen. (17) גם את הדבר הזה Meine Herrlichkeit

deine Herrlichkeit schauen! (19) Und er sprach: Ich will all meine Güte vorüberführen vor dir, und vor dir rufen namentlich: der Ewige, und wie ich begnadige, wen ich begnadigen will, und wie ich mich erbarme, wessen ich mich erbarmen will.

(19) וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל־טוּבִי עַל־פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם׃

רש"י

רָאָה מֹשֶׁה שֶׁהָיָה עֵת רָצוֹן, וּדְבָרָיו מְקוּבָּלִים וְהוֹסִיף לִשְׁאוֹל, לְהַרְאוֹתוֹ מַרְאִית כְּבוֹדוֹ: (19) ויאמר אני אעביר וגו'. הִגִּיעָה שָׁעָה, שֶׁתִּרְאֶה בִּכְבוֹדִי, מַה שֶּׁאַרְשֶׁה אוֹתְךָ לִרְאוֹת לְפִי שֶׁאֲנִי רוֹצֶה, וְצָרִיךְ לְלַמֶּדְךָ סֵדֶר תְּפִלָּה, שֶׁבְּשֶׁנִּצְרַכְתָּ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל הִזְכַּרְתָּ לִי זְכוּת אָבוֹת, כִּסְבוּר אַתָּה, שֶׁאִם תַּמָּה זְכוּת, אֵין עוֹד תִּקְוָה, אֲנִי אַעֲבִיר כָּל מִדַּת טוּבִי לְפָנֶיךָ. עַל הַצּוּר, וְאַתָּה נָתוּן בַּמְּעָרָה: וקראתי בשם ה' לְפָנֶיךָ לְלַמֶּדְךָ סֵדֶר בַּקָּשַׁת רַחֲמִים. אַף אִם תִּכְלֶה זְכוּת אָבוֹת וּכְסֵדֶר שֶׁאַתָּה רוֹאֶה אוֹתִי מְעוּטָּף וְקוֹרֵא י"ג מִדּוֹת, הֱוֵי מְלַמֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת כֵּן וְעַל יְדֵי שֶׁיַּזְכִּירוּ לְפָנַי רַחוּם וְחַנּוּן, יִהְיוּ נַעֲנִין, כִּי רַחֲמַי לֹא כָלִים (ר"ה ט"ז): וחנותי את אשר אחן. אוֹתָן פְּעָמִים שֶׁאֶרְצֶה לָחוֹן: ורחמתי. עֵת שֶׁאֶחְפּוֹץ לְרַחֵם.

soll Israel allein bestrahlen; daher heißt es von Bileam blos: der die Erscheinung der Allmacht schaute, dahin gestreckt, mit offenen Augen; ebenso Ijob 4, 12: zu mir stahl sich ein leises Wort, d. i. man erhält nur mittelbare Kunde. **(18)** הראני נא את כבודך Mosche sah, daß es eine Gnadenzeit war und seine Worte angenommen werden, da setzte er seine Bitte noch dahin fort, ihn die Glorie Gottes sehen zu lassen. **(19)** אני אעביר Die Stunde ist da, daß du meine Glorie sehest, in wie weit ich sie dir zu sehen gestatte; ich will dich unterweisen, wie du dein Gebet anordnen sollst; wenn du sonst für Israel gebetet hast, hast du dabei das Verdienst der Erzväter erwähnt, in der Meinung, daß wenn das Verdienst der Väter nicht hinreichen sollte, so sei alle Hoffnung dahin, drum will ich das Vollmaß meiner Güte an dir vorüber ziehen lassen am Felsen, du aber wirst in der Höhle sein. וקראתי בשם ה. לפניך Um dich zu unterweisen, wie man die Erbarmung Gottes anruft, wenn selbst das Verdienst der Väter nicht hinreichte. Wenn man nämlich in diesem Gebete der dreizehn göttl. Eigenschaften (שלש עשרה מדות) mich anrufen wird, und die Israeliten anhältst, sich mit diesen meinen Eigenschaften zu bekleiden, so will ich, so oft sie mich רחום Allbarmherziger, חנון Gnadenvoller anrufen werden, sie erhören, denn meine Barmherzigkeit wird nie enden. וחנתי Zuweilen werde ich begnadigen. ורחמתי zuweilen werde ich Barmherzigkeit üben; hier (beim Unterrichte) hat er ihm blos zugesagt, daß er zuweilen erhören, zuweilen aber nicht erhören

(20) וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנָי כִּי לֹא־יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי׃ (21) וַיֹּאמֶר יְהֹוָה הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי וְנִצַּבְתָּ עַל־הַצּוּר׃ (22) וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשַׂכֹּתִי כַפִּי

(20) Und sprach: Du kannst mein Angesicht nicht schauen, denn es schaut mich nicht der Mensch und bleibt leben. (21) Und der Ewige sprach: Siehe, hier ist ein Ort bei mir, da stelle dich auf den Felsen. (22) Und es wird geschehen, wenn meine Herrlichkeit vorüberfährt, so thue ich dich in die Kluft des Felsens, und decke meine Hand über dich

רש״י

עַד כָּאן לֹא הִבְטִיחוֹ אֶלָּא עִתִּים אֶעֱנֶה, וְעִתִּים לֹא אֶעֱנֶה; אֲבָל בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה אָמַר לוֹ: הִנֵּה אָנֹכִי כּוֹרֵת בְּרִית, הִבְטִיחוֹ, שֶׁאֵינָן חוֹזְרוֹת רֵיקָם (ר״ה שם): (20) ויאמר לא תוכל וגו׳. אַף כְּשֶׁאַעֲבִיר כָּל טוּבִי עַל פָּנֶיךָ אֵינִי נוֹתֵן לְךָ רְשׁוּת לִרְאוֹת אֶת פָּנַי: (21) הנה מקום אתי. בָּהָר אֲשֶׁר אֲנִי אֲדַבֵּר עִמְּךָ תָּמִיד יֵשׁ מָקוֹם מוּכָן לִי לְצָרְכְּךָ, שֶׁאַטְמִינְךָ שָׁם שֶׁלֹּא תַזּוֹק, וּמִשָּׁם תִּרְאֶה מַה שֶּׁתִּרְאֶה, זֶהוּ פְשׁוּטוֹ, וּמִדְרָשׁוֹ עַל מָקוֹם שֶׁהַשְּׁכִינָה שָׁם מְדַבֵּר, וְאוֹמֵר, הַמָּקוֹם אִתִּי, וְאֵינִי אוֹמֵר: אֲנִי בַּמָּקוֹם; שֶׁהַקָּבָּ״ה מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם וְאֵין עוֹלָמוֹ מְקוֹמוֹ: (22) בעבור כבודי. כְּשֶׁאֶעֱבוֹר לְפָנֶיךָ: בנקרת הצור כְּמוֹ: הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר (במדבר ט״ז) יִקְּרוּהָ עֹרְבֵי נַחַל (משלי ל׳) אֲנִי קַרְתִּי וְשָׁתִיתִי מַיִם (מלכים ב׳ י״ט) גִּזְרָה אַחַת לָהֶם:

werde; als aber die Bitte wirklich gestellt wurde, heißt es: Siehe, ich schließe einen Bund mit dir, er gab ihm da die Versicherung, daß ein solches Gebet niemals erfolglos bleiben wird. (20) ויאמר לא תוכל Selbst wenn ich das volle Maß meiner Allgüte an dir vorüber ziehen lasse, kannst du mein Antlitz (Wesen) nicht schauen. (21) הנה מקום אתי Auf dem Berge, wo ich mit dir rede, habe ich einen Platz für dich bestimmt, wo ich dich verberge, daß du nicht beschädigt wirst, von dort wirst du sehen, was du sehen wirst. Dies der Wortsinn, nach d. Midr. ist die Rede von dem Raume, wo die göttl. Majestät vernommen wurde, denn es heißt: מקום אתי, aber nicht: אני במקום ich werde sein am Orte, weil Gott den Weltenraum umfaßt, die Welt aber ihn nicht fassen kann. (22) בעבור כבודי Wenn meine Herrlichkeit an dir vorübergehen wird. בנקרת הצור wie M. 4, 16, תנקר: Spr. 30, 17 יקרוה, wo das Wort überall ausgraben bedeutet und sämmtlich zu einem Stamm gehören, בנקרת הצור heißt in der Höhlung (Kluft) des

עָלֶיךָ עַד־עָבְרִי׃ (23) וַהֲסִרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ׃ פ חמישי

לד (1) וַיֹּאמֶר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־

bis ich vorüber bin. (23) Und dann thue ich meine Hand weg, so wirst du schauen meinen Rücken; aber mein Angesicht kann nicht geschauet werden.

34. (1) Und der Ewige sprach zu Mosche: Haue dir zwei steinerne Tafeln, so wie die ersten, und ich will auf die Tafeln schreiben die Worte, die auf den ersten

רש״י

נִקְרַת הצור. כְּרִיַּת הַצּוּר: ושכותי כפי. מִכָּאן, שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לַמְחַבְּלִים לְחַבֵּל. (ת״כ פ׳ ויקרא) וְתַרְגּוּמוֹ: וְאָגֵין בְּמֵימְרִי, כִּנּוּי הוּא לְדֶרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְסַכֵּךְ עָלָיו בְּכַף מַמָּשׁ: (23) והסרתי את כפי. וְאַעְדֵּי יָת דִּבְרַת יְקָרִי, כְּשֶׁתִּסְּלֵק הַנְהָגַת כְּבוֹדִי מִכְּנֶגֶד פָּנֶיךָ לָלֶכֶת מִשָּׁם וּלְהַלָּן: וראית את אחורי. הֶרְאָהוּ קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין:

לד (1) פסל לך. הֶרְאָהוּ מַחֲצַב סַנְפִּירִינוֹן מִתּוֹךְ אָהֳלוֹ וְאָמַר לוֹ: הַפְּסוֹלֶת יִהְיֶה שֶׁלְּךָ וּמִשָּׁם נִתְעַשֵּׁר מֹשֶׁה הַרְבֵּה: פסל לך. אַתָּה שִׁבַּרְתָּ הָרִאשׁוֹנוֹת, אַתָּה פְּסָל לְךָ אֲחֵרוֹת. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם, וְהִנִּיחַ אֲרוּסָתוֹ עִם הַשְּׁפָחוֹת, מִתּוֹךְ קִלְקוּל הַשְּׁפָחוֹת יָצָא עָלֶיהָ שֵׁם רָע, עָמַד

Felsen. ושכתי כפי Hieraus folgt, daß dem Verderber zuweilen eine verheerende Gewalt eingeräumt wird, Onkelos übers. ואגין אמימרי ich schütze dich durch mein Wort, ein angemessener Ausdruck für die göttl. Erhabenheit, bei welcher von einer wirklichen Hand nicht gesprochen werden darf. (23) והסירותי את כפי Onkelos: Ich werde aufhören mit meinem Worte dich zu schützen, sobald meine Herrlichkeit vorüber gezogen sein wird. וראית את אחורי Er zeigte ihm einen Knoten von den תפילין.

34. (1) פסל לך Gott zeigte dem Mosche von seinem Zelte aus einen Steinbruch von Saphiren und sprach; die Abfälle gehören dir; davon erzielte Mosche großen Reichthum. פסל לך Du hast die ersten Tafeln zerbrochen, haue dir nun die andern aus. Dies ist ähnlich mit der Geschichte von jenem Könige, der eine weite Reise über Meer unternommen, seine Braut aber mit den Mägden zurückgelassen hatte. Das Geschwätz dieser Mägde brachte aber die Braut beinahe um ihren guten Ruf. Ihr Hausfreund vernichtete deshalb den Heiratsvertrag und sagte: Falls der König beschließen sollte, sie umzubringen, so sage ich ihm, daß sie noch gar nicht seine Ehefrau wäre. Der König ließ nun den Sachverhalt untersuchen und fand, daß es nur ein Geschwätz der Mägde gewesen, und versöhnte sich wieder mit seiner Braut. Der Hausfreund bat nun um andere Ehepakten, der König

הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ׃ (2) וֶהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל־הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר׃ (3) וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אַל־יֵרָא בְּכָל־הָהָר גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ אֶל־מוּל הָהָר הַהוּא׃ (4) וַיִּפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַבֹּקֶר וַיַּעַל אֶל־הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים׃ (5) וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה׃ (6) וַיַּעֲבֹר יְהוָה ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהוָה ׀ יְהוָה אֵל רַחוּם

Tafeln waren, die du zerbrochen hast. (2) Und sei bereit auf den Morgen; und steige am Morgen auf den Berg Sinai, und stelle dich mir dort auf der Spitze des Berges. (3) Und Niemand soll mit dir hinaufsteigen, auch soll Niemand gesehen werden auf dem ganzen Berge, auch das Klein- und das Rindvieh soll nicht weiden gegen diesen Berg hin. (4) Und Mosche hauete zwei steinerne Tafeln wie die erste, und machte sich früh auf am Morgen und stieg auf den Berg Sinai, so wie der Ewige ihm geboten, und nahm in seine Hand die zwei steinerne Tafeln. (5) Da kam der Ewige herab in der Wolke, und stellte sich dort neben ihn, und rief namentlich: der Ewige. (6) Der Ewige fuhr (nämlich) vorüber vor ihm, und rief: Der Ewige ist der Ewige, ein barmherziger und gnä-

רש״י

שׁוֹשְׁבֵינָהּ קָרַע כְּתוּבָּתָהּ, אָמַר, אִם יֹאמַר הַמֶּלֶךְ לְהוֹרְגָהּ אוֹמַר לוֹ, עֲדַיִן אֵינָהּ אִשְׁתְּךָ, בָּדַק הַמֶּלֶךְ וּמָצָא שֶׁלֹּא הָיָה הַקִּלְקוּל אֶלָּא מִן הַשְּׁפָחוֹת, נִתְרַצָּה לָהּ אָמַר לוֹ שׁוֹשְׁבֵינָהּ: כְּתוֹב לָהּ כְּתוּבָּה אַחֶרֶת שֶׁנִּקְרְעָה הָרִאשׁוֹנָה, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ, אַתָּה קָרַעְתָּ אוֹתָהּ, אַתָּה קְנֵה לָהּ נְיָר אַחֵר, וַאֲנִי אֶכְתּוֹב לָהּ בִּכְתַב יָדִי: כֵּן הַמֶּלֶךְ זֶה הקב״ה, הַשְּׁפָחוֹת אֵלּוּ עֵרֶב רַב וְהַשּׁוֹשְׁבִין זֶה מֹשֶׁה, אֲרוּסָתוֹ שֶׁל הקב״ה יִשְׂרָאֵל לְכָךְ נֶאֱמַר: פְּסָל לְךָ. (2) נכון. מְזוּמָּן: (3) ואיש לא יעלה עמך. הָרִאשׁוֹנוֹת עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ בִּתְשׁוּאוֹת וְקוֹלוֹת וְקֹהֵלוֹת, שָׁלְטָה בָהֵן עַיִן רָע. אֵין לְךָ יָפֶה מִן הַצְּנִיעוּת: (5) ויקרא בשם ה׳. מְתַרְגְּמִינַן: וּקְרָא בִשְׁמָא דַה׳: (6) ה׳ ה׳. מִדַּת הָרַחֲמִים הִיא אַחַת קוֹדֶם שֶׁיֶּחֱטָא, וְאַחַת אַחַר שֶׁיֶּחֱטָא וְיָשׁוּב (ר״ה י״ז):

aber sagte: du hast die ersten vernichtet, so verschaffe du nun anderes Papier und ich werde den Heiratsvertrag eigenhändig schreiben. Der König, das ist Gott, der Hochgepriesene; unter den bösen Mägden ist das gemischte Volk verstanden; der Hausfreund ist Mosche, Israel die Gott angelobte Braut; deshalb heißt es: Haue dir zwei steinerne Tafel aus, wie die ersten gewesen. (2) נכון Bereit. (3) ואיש לא יעלה עמך Die ersten Bundestafeln wurden unter Getöse Lärm und großer Menschenmenge gegeben, so hat der böse Blick sie geschädigt; Nichts geht über Bescheidenheit, die jedes Aufsehen mei

וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ (7) נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֺן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד ׀ עֲוֺן אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־בְּנֵי בָנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים׃ (8) וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיִּקֹּד

diger Gott, langmüthig, und reich an Gnade und Treue. (7) Bewahrend die Gnade ins tausendste Geschlecht, vergebend Vergehen und Missethat und Sünde; der aber nichts ungestraft läßt; gedenkend die Vergehen der Väter über Kinder und Kindeskinder, über das dritte und vierte Geschlecht. (8) Da eilte Mosche und verneigte sich zur

רש"י

אל. אַף זוּ מִדַּת רַחֲמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: אֵלִי אֵלִי לָמָה עֲזַבְתָּנִי (תהלים כ"ב) וְאֵין לוֹמַר לְמִדַּת הַדִּין, לָמָה עֲזַבְתָּנִי, כָּךְ מָצָאתִי בִּמְכִילְתָּא: ארך אפים מַאֲרִיךְ אַפּוֹ, וְאֵינוֹ מְמַהֵר לִיפָּרַע, שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה תְשׁוּבָה (סנהדרין קי"א). ורב חסד. לִצְרִיכִים חֶסֶד שֶׁאֵין לָהֶם זְכֻיּוֹת כָּל כָּךְ: (ר"ה י"ז): ואמת. לְשַׁלֵּם שְׂכַר טוֹב לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ: (7) נוצר חסד. שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה לְפָנָיו: לאלפים. לִשְׁנֵי אֲלָפִים דּוֹרוֹת. עונות. אֵלּוּ הַזְּדוֹנוֹת. פשעים. אֵלּוּ הַמְּרָדִים, שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה לְהַכְעִיס: ונקה לא ינקה. לְפִי פְּשׁוּטוֹ מַשְׁמָע, שֶׁאֵין מְוַתֵּר עַל הֶעָוֹן לְגַמְרֵי, אֶלָּא נִפְרָע מִמֶּנּוּ מְעַט מְעַט; וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ מְנַקֶּה הוּא לַשָּׁבִים וְלֹא יְנַקֶּה לְשֶׁאֵינָן שָׁבִים (יומא פ"ו): פוקד עון אבות על בנים. כְּשֶׁאוֹחֲזִים מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם שֶׁכְּבָר פֵּירֵשׁ בְּמִקְרָא אַחֵר: לְשֹׂנְאָי: ועל רבעים. דּוֹר רְבִיעִי, נִמְצֵאת: מִדָּה טוֹבָה מְרוּבָּה עַל מִדַּת פּוּרְעָנוּת, אַחַת עַל חָמֵשׁ מֵאוֹת, שֶׁבְּמִדָּה טוֹבָה הוּא אוֹמֵר: נוֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים: (8) וימהר משה.

det! (5) ויקרא בשם ה׳ Nach Onkel. und rief im Namen Gottes. (6) ה׳ ה׳ Doppelt; Gott ist barmherzig, bevor der Mensch sündigt und auch nachher, wenn er reuig sich bekehrt. אל Auch dies deutet die Barmherzigkeit an, so heißt es Ps. 22, 2 אלי אלי למה עזבתני Mein Gott, warum verlassest du mich? worunter doch nicht der streng richtende Gott gemeint sein kann. ארך אפים Er ist langmüthig und straft nicht gleich, erwägend, vielleicht bessert sich der Sünder. ורב חסד denen, welche der Gnade bedürfen, und nicht ausreichende Verdienste besitzen. ואמת Jene reichlich zu belohnen, die seinen Willen vollführen. (7) נוצר חסד Er hält im Andenken die fromme Werke, die man übt. לאלפים für zweitausend Geschlechter. עונות Sind vorsätzlich begangene Sünden, פשעים Die Sünden, welche Gott zum Trotze geschehen. ונקה לא ינקה Dem Wortsinne nach heißt es, daß jedes Vergehen allmählig bestraft wird; nach dem Talmud: נקה, die Reuigen befreiet Gott von Strafe, לא ינקה aber nicht die, welche sich nicht bekehren wollen. פוקד עון אבות על בנים Wenn sie die Handlungsweisen ihrer Vorfahren nachahmen, wie es schon anderswo erklärend heißt. לשונאי die mich hassen. ועל רבעים bis zum vierten Geschlechte. Hieraus folgt, daß das Maß seiner Güte dem der Strafe sich verhält, wie eins zu fünf-

אַ֫רְצָה וַיִּשְׁתָּֽחוּ׃ (9) וַיֹּ֡אמֶר אִם־נָ֨א מָצָ֤אתִי חֵן֙ בְּעֵינֶ֔יךָ אֲדֹנָ֔י יֵֽלֶךְ־נָ֥א אֲדֹנָ֖י בְּקִרְבֵּ֑נוּ כִּ֤י עַם־קְשֵׁה־עֹ֙רֶף֙ ה֔וּא וְסָלַחְתָּ֛ לַעֲוֺנֵ֥נוּ וּלְחַטָּאתֵ֖נוּ וּנְחַלְתָּֽנוּ׃ ששי (10) וַיֹּ֗אמֶר הִנֵּ֣ה אָנֹכִי֮ כֹּרֵ֣ת בְּרִית֒ נֶ֤גֶד כָּֽל־עַמְּךָ֙ אֶעֱשֶׂ֣ה נִפְלָאֹ֔ת אֲשֶׁ֛ר לֹא־נִבְרְא֥וּ בְכָל־הָאָ֖רֶץ וּבְכָל־הַגּוֹיִ֑ם וְרָאָ֣ה כָל־הָ֠עָם אֲשֶׁר־אַתָּ֨ה בְקִרְבּ֜וֹ אֶת־מַעֲשֵׂ֤ה יְהוָה֙ כִּֽי־נוֹרָ֣א ה֔וּא אֲשֶׁ֥ר אֲנִ֖י עֹשֶׂ֥ה עִמָּֽךְ׃ (11) שְׁמָר־לְךָ֔ אֵ֛ת אֲשֶׁ֥ר אָנֹכִ֖י מְצַוְּךָ֣ הַיּ֑וֹם הִנְנִ֧י גֹרֵ֣שׁ מִפָּנֶ֗יךָ אֶת־הָֽאֱמֹרִי֙ וְהַֽכְּנַעֲנִ֔י וְהַֽחִתִּי֙ וְהַפְּרִזִּ֔י וְהַֽחִוִּ֖י

Erde und warf sich nieder. (9) Und sprach: Wenn ich denn Gnade gefunden in deinen Augen, o Herr, so gehe doch der Herr in unserer Mitte; denn es ist ein hartnäckiges Volk, aber verzeihe unser Vergehen und unsere Sünde, und nimm uns an zu deinem Eigenthume. — (10) Und er sprach: Siehe, ich schließe einen Bund; vor deinem Volke will ich Wunder thun, wie sie nicht geschaffen worden auf der ganzen Erde und unter allen Völkern, und sehen soll das ganze Volk, in dessen Mitte du bist, das Werk des Ewigen, was ich an dir thue, daß es furchtbar sei. (11) Beobachte, was ich dir heute gebiete. Siehe, ich treibe aus vor dir den Emori und den Kenaani und den

רש"י

כְּשֶׁרָאָה משֶׁה שְׁכִינָה עוֹבֶרֶת וְשָׁמַע קוֹל הַקְּרִיאָה. מִיַּד וַיִּשְׁתָּחוּ: (9) ילך נא ה' בקרבנו. כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּ מֵאַחַר שֶׁאַתָּה נוֹשֵׂא עָוֹן, וְאִם עַם קְשֵׁי עוֹרֶף הוּא, וַיַּמְרוּ בָךְ וְאָמַרְתָּ עַל זֹאת, פֶּן אֲכֶלְךָ בַּדֶּרֶךְ, אַתָּה תִּסְלַח לַעֲוֹנֵינוּ וגו' יֵשׁ כִּי בִּמְקוֹם אִם: ונחלתנו. וְתִתְּנֵנוּ לְךָ לְנַחֲלָה מְיוּחֶדֶת, זוּ הִיא בַקָּשַׁת וְנִפְלֵינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ, שֶׁלֹּא תַשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ עַל הָאוּמּוֹת ע"א: (10) כורת ברית. עַל זֹאת: אעשה נפלאות. לָשׁוֹן וְנִפְלֵינוּ שֶׁתִּהְיוּ מוּבְדָּלִים בְּזוֹ מִכָּל הָאוּמּוֹת עַ"א שֶׁלֹּא תִשְׁרֶה שְׁכִינָתִי עֲלֵיהֶם: (11) את האמורי וגו'. ו' אוּמּוֹת יֵשׁ

hundert; denn bei der Güte heißt es: Er bewahrt die Huld für zweitausend Geschlechter. (8) וימהר משה Als Mosche sah, daß die göttl. Glorie vorüberzog, und er diesen Zuruf vernahm, da neigte er sich vor Gott zur Erde und warf sich hin, ihn anzubeten. (9) ילך נא ה' בקרבנו So wie du uns versicherteſt, zu verzeihen. Wenn es ein widerspenstiges Volk ist, und du sagtest: Ich könnte sie sonst aufreiben, so vergib doch unsere Sünden und ziehe selbst unter uns, כי so wie **אם**, wenn. ונחלתנו und nimm uns dir zum Erbtheil; dies betont die oben wiederholte Bitte: daß wir ausgezeichnet erscheinen vor den götzendienerischen Völkern. (10) כורת ברית hierüber. **אעשה נפלאת** wie ונפלינו Ihr werdet dadurch vor den götzendienerischen Völkern ausgezeichnet sein. (11) **את האמורי** Hier werden sechs Nationen erwähnt, weil Girgaschi sich von den anderen abgewendet hatte.

וְהַיְבוּסִי׃ (12) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּכְרֹת
בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא
עָלֶיהָ פֶּן־יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבֶּךָ׃
(13) כִּי אֶת־מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן וְאֶת־
מַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּן וְאֶת־אֲשֵׁרָיו תִּכְרֹתוּן׃
(14) כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר כִּי יְהֹוָה
קַנָּא שְׁמוֹ אֵל קַנָּא הוּא׃ (15) פֶּן־תִּכְרֹת
בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם
וְזָבְחוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ
מִזִּבְחוֹ׃ (16) וְלָקַחְתָּ מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ
וְזָנוּ בְנֹתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ אֶת־
בָּנֶיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן׃ (17) אֱלֹהֵי מַסֵּכָה
לֹא תַעֲשֶׂה־לָּךְ׃ (18) אֶת־חַג הַמַּצּוֹת
תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר

Chitti und den Perisi und den Chiwi und den Jebusi. (12) Hüte dich, daß du nicht einen Bund schließest mit dem Bewohner des Landes, gegen welches du ziehest, daß er nicht ein Fallstrick werde in deiner Mitte. (13) Sondern ihre Altäre sollt ihr niederreißen und ihre Bildsäulen sollt ihr zertrümmern und ihre Ascheroth ausrotten. (14) Denn du sollst dich nicht niederwerfen vor einem andern Gott, denn der Ewige, Eifrer ist sein Name, ein eifriger Gott ist er. (15) Du möchtest einen Bund schließen mit den Bewohnern des Landes, und wenn sie nachbuhlen ihren Göttern und ihren Göttern opfern, so würde man dich einladen und du würdest essen von seinem Opfer. (16) Und nehmen von seinen Töchtern für deine Söhne, und wenn seine Töchter nun nachbuhlen ihren Göttern, so würden sie deine Söhne ihren Göttern nachbuhlen machen. (17) Gegossene Götter sollst du dir nicht machen. (18) Das Fest der ungesäuerten Brode sollst du beobachten. Sieben Tage sollst du ungesäuerte Brode essen, die ich dir geboten,

רש"י

בָּאן, כִּי הַגִּרְגָּשִׁי עָמַד וּפָנָה מִפְּנֵיהֶם׃ (13) אשריו. הוּא אִילָן שֶׁעוֹבְדִים אוֹתוֹ. (ע"ז מ"ח)׃ (14) קנא שמו. מְקַנֵּא לִיפָּרַע, וְאֵינוֹ מְוַתֵּר, וְזֶהוּ כָּל לְשׁוֹן קִנְאָה אוֹחֵז בְּנִצְחוֹנוֹ וּפוֹרֵעַ מֵאוֹיְבָיו׃ (15) ואכלת מזבחו. כִּסְבוּר אַתָּה שֶׁאֵין עוֹנֶשׁ בַּאֲכִילָתוֹ, וַאֲנִי מַעֲלֶה עָלֶיךָ כְּמוֹדֶה בַּעֲבוֹדָתָם, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ אַתָּה בָּא וְלוֹקֵחַ מִבְּנוֹתָיו לְבָנֶיךָ (ב"מ ה')׃ (18) חדש האביב.

(13) אשריו Ein Baum, den man anbetete. **(14)** קנא שמו Der sich ereifert zu bestrafen und kein Vergehen übersieht; dies bedeutet קנאה überall, er zeigt sich siegesgewaltig und bestraft Jene, die von ihm ablassen. **(15)** ואכלת מזבחו Du glaubst, das Essen davon wäre unsträflich, ich aber betrachte es, als wenn du dich zu ihrem Götzendienst bekennen würdest, weil du dadurch dazu kommen kannst, mit ihren Töchtern Ehen einzugehen **(18)** חדש האביב Der Monat der Reife, an welchen

צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם׃ (19) כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לִי וְכָל־מִקְנְךָ תִּזָּכָר פֶּטֶר שׁוֹר וָשֶׂה׃ (20) וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה

zur bestimmten Zeit des Aehren-Monats; denn im Aehren-Monat bist du aus Mizrajim gegangen. (19) Alles Eröffnende des Mutterleibes gehört mir; und all dein Vieh, das als Männliches geworfen wird, das Eröffnende von Rind und Lamm. (20) Und das Eröffnende des Esels sollst du lösen mit einem Lamme, und wenn du es nicht lösest, so sollst du ihm das Genick brechen. Jeden Erstgebornen deiner

רש"י

חֹדֶשׁ הַבִּכּוּר, שֶׁהַתְּבוּאָה מְבַכֶּרֶת בְּבִישּׁוּלָהּ׃ (19) כל פטר רחם לי. בָּאָדָם׃ וכל מקנך תזכר וגו׳. וְכָל מִקְנְךָ אֲשֶׁר תִּזָּכָר בְּפֶטֶר שׁוֹר וְשֶׂה אֲשֶׁר יִפְטוֹר זָכָר אֶת רַחְמָהּ׃ פטר לְשׁוֹן פְּתִיחָה, וְכֵן פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן (משלי י״ז) תָּי״ו שֶׁל תִּזָּכָר לְשׁוֹן נְקֵבָה הִיא מוּסָב עַל הַיּוֹלֶדֶת׃ (20) ופטר חמור. וְלֹא שְׁאַר בְּהֵמָה טְמֵאָה׃ תפדה בשה. נוֹתֵן שֶׂה לַכֹּהֵן, וְהוּא חוּלִּין בְּיַד כֹּהֵן, וּפֶטֶר חֲמוֹר מוּתָּר בַּעֲבוֹדָה לַבְּעָלִים׃ וערפתו. עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ, הוּא הִפְסִיד מָמוֹן כֹּהֵן, לְפִיכָךְ יוּפְסַד מָמוֹנוֹ׃ כל בכור בניך תפדה. חֲמִשָּׁה סְלָעִים, פִּדְיוֹנוֹ קָצוּב שֶׁנֶּאֱמַר׃ וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה (במדבר ט״ז)׃ ולא יראו פני ריקם. לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא, וְאֵינוֹ מוּסָב עַל הַבְּכוֹר, שֶׁאֵין בְּמִצְוַת בְּכוֹר רְאִיַּת פָּנִים, אֶלָּא אַזְהָרָה אַחֶרֶת הִיא, וּכְשֶׁתַּעֲלוּ לָרֶגֶל לִרְאוֹת לֹא יֵרָאוּ פָּנַי רֵיקָם, מִצְוָה עֲלֵיכֶם לְהָבִיא עוֹלָה רְאִיַּת פָּנִים. וּלְפִי מִדְרַשׁ בָּרַיְיתָא מִקְרָא יָתֵר הוּא וּמוּפְנֶה לִגְזֵרָה שָׁוָה,

die Früchte reif werden. (19) כל פטר רחם לי Alle Erstgebornen der Menschen. וכל מקנך תזכר Alles Vieh, welches bei erstgeworfenen Ochsen u. Lämmern männlich ist. פטר Heißt öffnen, ebenso פוטר מים; das ת von תזכר ist weiblich, es bezieht sich auf das Muttervieh. (20) ופטר חמור Aber nicht anderer, unreiner Thiere. תפדה בשה Er gibt das Lamm dem Priester, in dessen Hand es auch nicht heilig ist, den Erstling des Esels dürfen die Eigner zur Arbeit verwenden. וערפתו Er muß ihm mit einem Beile das Genick brechen, denn er fügte den Priester einen Schaden zu, daher soll er auch Verlust erleiden. כל בכור בניך תפדה Mit fünf Selaim ist das Lösegeld festgesetzt, denn es heißt M. 4, 18, 16: Und das zu Lösende sollst du lösen von einem Monate ab. ולא יראו פני ריקם Nach dem Wortlaute ist dies die Sache für sich, und bezieht sich nicht auf den Erstgebornen; denn bei dem Gebote bezüglich der Erstgebornen ist das Erscheinen vor Gott nicht erwähnt; es ist daher eine selbstständige Mahnung: Wenn ihr zur Festzeit hinaufzieht, sollt ihr vor meinem Angesichte nicht leer erscheinen, sondern Ganzopfer darbringen. Nach

וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם׃ (21) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת׃ (22) וְחַג שָׁבֻעֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים וְחַג הָאָסִיף

Söhne sollst du lösen; und man erscheine nicht leer vor meinem Angesichte. (21) Sechs Tage kannst du arbeiten, aber am siebenten sollst du ruhen; in der Pflügezeit und in der Ernte sollst du ruhen. (22) Und ein Fest der Wochen sollst du machen, der Erstlinge der Weizenernte; und das Fest der

רש"י

לְלַמֵּד עַל הַעֲנָקָתוֹ שֶׁל עֶבֶד עִבְרִי, שֶׁהוּא חֲמִשָּׁה סְלָעִים מִכָּל מִין וָמִין, כְּפִדְיוֹן בְּכוֹר, בְּמַסֶּכֶת (קִדּוּשִׁין דף י"ז)׃ (21) בחריש ובקציר. לָמָּה נִזְכַּר חָרִישׁ וְקָצִיר? יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים עַל חָרִישׁ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית הַנִּכְנָס לַשְּׁבִיעִית, וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית הַיּוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, לְלַמֶּדְךָ שֶׁמּוֹסִיפִין מֵחוֹל עַל הַקֹּדֶשׁ (ר"ה ט') וְכָךְ מַשְׁמָעוֹ׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבוֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבּוֹת (שמות כ"ב) וַעֲבוֹדַת ו' הַיָּמִים שֶׁהִתַּרְתִּי לָךְ, יֵשׁ שָׁנָה שֶׁהֶחָרִישׁ וְהַקָּצִיר אָסוּר, וְאֵין צוֹרֶךְ לוֹמַר חָרִישׁ וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית, שֶׁהֲרֵי כְּבַר נֶאֱמַר, שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וגו' (ויקרא כ"ה) וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשַׁבָּת וְחָרִישׁ וְקָצִיר שֶׁהוּזְכַּר בּוֹ לוֹמַר לְךָ, מַה חָרִישׁ רְשׁוּת אַף קָצִיר רְשׁוּת, יָצָא קְצִיר הָעוֹמֶר שֶׁהוּא מִצְוָה וְדוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת׃ (22) בכורי קציר חטים. שֶׁאַתָּה מֵבִיא בוֹ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם מִן הַחִטִּים (ר"ה כ"א)׃ בכורי. שֶׁהִיא מִנְחָה רִאשׁוֹנָה, הַבָּאָה מִן הֶחָדָשׁ שֶׁל

dem Midr. ist diese Stelle überflüssig, und dient nur dazu, von Gleichem auf Gleiches (גזירה שוה) zu schließen: Man solle nämlich einem austretenden Diener Geschenke im Werthe von fünf Selaim von jeder Gattung geben. בחריש ובקציר תשבות Warum wird hier Saat- und die Erntezeit erwähnt? Einige Gelehrte meinen damit die Anbauzeit im Eingang des siebenten Jahres und die Erntezeit im Ausgange des siebenten Jahres. S. oben 23, 12 und Talm. Rosch Hasch. 9; um daraus zu lernen, daß man vom gemeinen Jahre zum heiligen ein wenig hinzufügen muß, und es ist so zu verstehen: Sechs Tage sollst du arbeiten, am siebenten Tage sollst du ruhen, und bei der sechstägigen Arbeit, welche ich dir erlaubte, gibt es eine gewisse Zeit, in welcher das Pflügen und Ernten nicht erlaubt ist. Man kann aber nicht darunter das siebente Jahr verstehen, denn es heißt ja schon M. 3, 25, 4: Dein Feld sollst du nicht besäen und deinen Weinstock nicht beschneiden. Andere beziehen dies auf den Sabbat, und חריש und קציר ist deshalb erwähnt, um anzudeuten, so wie Ackern etwas Freiwilliges ist, (weil es kein ausdrückliches Gebot ist), ebenso das Schneiden, ausgenommen ist die Omer-Ernte, welche geboten wird, und die sogar die Sabbat-Heiligung aufhebt. (22) בכורי קציר חטים An dem du zwei an Weizen-Brode darbringst. בכורי Es ist das erste Opfer, welches man von der neuen Frucht ins Heiligthum bringt,

תְּקוּפַת הַשָּׁנָה׃ (23) שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי הָאָדֹן ׀ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ (24) כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפָּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלֶךָ וְלֹא־יַחְמֹד אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה׃ (25) לֹא־תִשְׁחַט עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפָּסַח׃

Einsammlung, nach Umlauf des Jahres. (23) Dreimal im Jahre sollen alle deine Männlichen erscheinen vor dem Angesichte des Herrn, des Ewigen, des Gottes Israels. — (24) Denn ich werde Völker austreiben vor dir und deine Grenzen erweitern, doch soll Niemand nach deinem Land gelüsten, wenn du hinaufziehest, zu erscheinen vor dem Angesichte des Ewigen deines Gottes, dreimal im Jahre. (25) Opfere nicht bei Gesäuertem das Blut meines Opfers, und es übernachte nicht bis zum Morgen das Opfer des Überschreitungsfestes.

רש"י

חטים למקדש, כי מנחת העומר הבאה בפסח מן השעורים היא: וחג האסיף. בזמן שאתה אוסף תבואתך מן השדה לבית אסיפה, זו לשון הכנסה לבית; כמו: ואספתו אל תוך ביתך (דברים כ"ב): תקופת השנה. שהיא בחזרת השנה בתחלת השנה הבאה: תקופת. לשון מסבה והקפה: (23) כל זכורך: כל הזכרים שבך. הרבה מצות בתורה נאמרו ונכפלו, ויש מהם שלש פעמים וארבע לחייב ולענוש על מנין לאוין שבהם ועל מנין עשה שבהם: (24) אוריש. כתרגומו: אתריך, וכן, החל רש (דברים ב') וכן, ויורש את האמורי (במדבר כ"א) לשון גרושין: והרחבתי את גבולך. ואתה רחוק מבית הבחירה, ואינך יכול לראות לפני תמיד, לכך, אני קובע לך שלוש רגלים הללו: (25) לא תשחט וגו'. לא תשחט את הפסח, ועדיין חמץ קיים, אזהרה לשוחט או לזורק או לאחד מבני חבורה (פסחים ס"ג): ולא ילין.

denn das Omer-Opfer am Peßach ist von Gerste. וחג האסיף Wenn du deine Früchte vom Felde nach Hause bringst. אסף Heißt einbringen, gleich M. 5, 22: ואספתו אל תוך ביתך. תקופת השנה Nach der Jahreswende, wenn das neue Jahr beginnt. תקופה Heißt umwenden, umkreisen. (23) כל זכורך Alles Männliche unter dir. Viele Gebote der Thora wurden wiederholt, Einige dreimal, Einige viermal, um mit so vielen Strafen anzudrohen, als Verbote und Gebote dabei sind. (24) אוריש Onk. אתריך ich werde vertreiben; ebenso M. 5, 2: החל רש, M. 4, 33: ויורש את האמורי. והרחבתי את גבולך Du bist dann fern vom Tempel und kannst nicht oft vor mir erscheinen, daher bestimme ich dir dazu diese *drei Festzeiten*. (25) לא תשחט Du sollst das Peßach-Opfer nicht schlachten, solange sich noch Gesäuertes im Hause befindet; dies ist eine Warnung für den Schlachtenden sowohl, wie

(26) רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃ פ שביעי

(27) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתָב־לְךָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־פִּי ׀ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל׃ (28) וַיְהִי־שָׁם עִם־יְהוָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֵת דִּבְרֵי

(26) Das Früheste der Erstlinge deines Erdreichs sollst du bringen in das Haus des Ewigen deines Gottes. Koche nicht ein Böckchen in der Milch seiner Mutter. (27) Und der Ewige sprach zu Mosche: Schreibe dir diese Worte auf; denn auf den Inhalt dieser Worte schließe ich einen Bund mit dir und mit Israel. (28) Und er war dort bei dem Ewigen vierzig Tage und vierzig Nächte, Brod aß er nicht und Wasser trank er nicht; und er schrieb auf die Tafeln die

רש"י

כְּתַרְגּוּמוֹ. אֵין לִינָה מוֹעֶלֶת בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ. וְאֵין לִינָה אֶלָּא בְּעַמּוּד הַשַּׁחַר׃ זבח חג הפסח. אֵמוּרָיו. וּמִכַּאן אַתָּה לָמֵד, לְכָל הֶקְטֵר חֲלָבִים וְאֵבָרִים׃ (26) ראשית בכורי אדמתך. מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין הָאֲמוּרִים בְּשִׁבְחָהּ אַרְצְךָ, אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְגֶפֶן וגו' (דברים כ') וּדְבַשׁ, הוּא דְּבַשׁ תְּמָרִים׃ לא תבשל גדי. אַזְהָרָה לְבָשָׂר בְּחָלָב; וּשְׁלֹשָׁה פְּעָמִים כָּתוּב בַּתּוֹרָה, אֶחָד לַאֲכִילָה וְאֶחָד לַהֲנָאָה וְאֶחָד לְאִסּוּר בִּשּׁוּל (חולין קט"ו)׃ גדי. כָּל וָלָד רַךְ בְּמַשְׁמָע, וְאַף עֵגֶל וָכֶבֶשׂ, מִמָּה שֶׁהוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת גְּדִי עִזִּים, לָמַדְתָּ שֶׁגְּדִי סְתָם, כָּל יוֹנְקִים בְּמַשְׁמָע׃ בחלב אמו. פְּרָט לְעוֹף, שֶׁאֵין לוֹ חָלָב, שֶׁאֵין אִסּוּרוֹ מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים׃ (27) את הדברים האלה. וְלֹא אַתָּה רַשַּׁאי לִכְתּוֹב תּוֹרָה

für den Sprengenden und für jedes Glied der Gesellschaft. ולא ילין So wie es Onk. gibt: Das Fett meines Opfers soll nicht über Nacht bleiben außerhalb des Altar-Raumes. Das ולא ילין bedeutet: kein außerhalb des Altar-Raumes übernachtetes Opferstück darf geopfert werden. Uebernachtig heißt, bis zum Anbruch der Morgendämmerung. זבח חג הפסח Seine Fettstücke; wir entnehmen daraus, daß sich das Verbot auch auf die Opferung der übrigen Fettstücke und Glieder bezieht. (26) ראשית בכורי אדמתך Von den sieben Gattungen nämlich, welche man von Palästina preisend erwähnt; Ein Land von Weizen, Gerste, Wein, Feigen, Granatäpfeln, Oliven und Datteln, s. M. 5, 20: לא תבשל גדי Verbietet Fleisch in der Milch dreimal in der Thora; um das Essen, das Kochen u. die Nutznießung desselben als dreifaches Verbot zu erklären. גדי Heißt jedes zarte, junge Vieh, auch Kalb u. Lamm, denn wo es ein Ziegenböcklein bedeutet, steht dabei גדי עזים, גדי allein aber heißt das Junge. בחלב אמו Geflügel ausgenommen, weil diese keine Muttermilch haben, deren Genuß ist erst

הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים׃ (29) וַיְהִי בְּרֶדֶת מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיַד־מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ מִן־הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ׃ (30) וַיַּרְא אַהֲרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו׃ (31) וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־הַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה

Worte des Bundes, die zehn Worte. — (29) Und es geschah, als Mosche herabkam vom Berg Sinai — und die zwei Tafeln des Zeugnisses waren in der Hand Mosche's, als er herabkam von dem Berge — wußte Mosche nicht, daß die Haut seines Angesichts strahlte, da er mit ihm geredet. (30) Und Aharon und alle Kinder Israel schaueten Mosche, und siehe, es strahle die Haut seines Angesichts; da fürchteten sie sich hinzutreten zu ihm. (31) Da rief ihnen Mosche, und sie kehrten zu ihm zurück, Aharon und alle Fürsten in der Gemeinde, und Mosche redete zu ihnen.

רש״י

שֶׁבְּעַל פֶּה׃ (29) ויהי ברדת משה. כְּשֶׁהֵבִיא לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים׃ כי קרן. לָשׁוֹן קַרְנַיִם, שֶׁהָאוֹר מַבְהִיק וּבוֹלֵט כְּמִין קֶרֶן. וּמֵהֵיכָן זָכָה מֹשֶׁה לְקַרְנֵי הַהוֹד? רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ, מִן הַמְּעָרָה שֶׁנָּתַן הקב״ה יָדוֹ עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר׃ וְשַׂכֹּתִי כַפִּי׃ (30) וייראו מגשת אליו. בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחָהּ שֶׁל עֲבֵירָה, שֶׁעַד שֶׁלֹּא פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בַּעֲבֵירָה, מַהוּ אוֹמֵר? וּמַרְאֵה כְבוֹד ה׳ כְּאֵשׁ אוֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל (שמות כ״ד) וְלֹא יְרֵאִים וְלֹא מִזְדַּעְזְעִים, וּמִשֶּׁעָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל אַף מִקַּרְנֵי הוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָיוּ מַרְתִּיעִים, וּמִזְדַּעְזְעִים (31) הנשיאים בעדה. כְּמוֹ׃ נְשִׂיאֵי הָעֵדָה׃ וידבר משה אליהם. שְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְלָשׁוֹן הוֹוֶה הוּא

von den spätern Schriftgelehrten verboten worden. (27) את הדברים האלה Die mündliche Lehre (Tradition) darfst du dir nicht aufschreiben. (29) ויהי ברדת משה Als er die anderen Tafeln am Versöhnungstage herab brachte. כי קרן mit קרנים verwandt, weil die Lichtstrahlen weithin ragten, wie ein Horn. Woher hatte Mosche die Strahlen der göttl. Majestät? Unsere Lehrer sagen, von der Offenbarung in der Höhle, s. oben 33, 22, wo Gott seine Hand schützend über ihn hielt, wie es heißt: ich werde meine Hand über dich decken. (30) וייראו מגשת אליו Komme doch und sehe, wie groß die Macht der Sünde ist! Bevor sie der Sünde die Hand geboten hatten, heißt es M. 2, 24, 17: Und der Anblick der Herrlichkeit Gottes war wie ein verzehrendes Feuer auf dem Gipfel des Berges vor den Augen der Kinder Israels, und sie waren ohne Furcht und Schrecken. Seitdem sie das Götzenkalb verfertigt hatten, bebten sie sogar vor den Strahlen Mosches zurück! (31) הנשיאים בעדה Wie נשיאי העדה. וידבר משה אליהם Die göttl. Botschaft nämlich. Dieser ganze Abschnitt ist in

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם׃ (32) וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְּשׁוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְצַוֵּם אֵת כָּל־אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אִתּוֹ בְּהַר סִינָי׃ מפטיר (33) וַיְכַל מֹשֶׁה מִדַּבֵּר אִתָּם וַיִּתֵּן עַל־

(32) Und nachher traten alle Kinder Israel hinzu, und er gebot ihnen Alles, was der Ewige mit ihm geredet auf dem Berge Sinai. (33) Als Mosche mit ihnen ausgeredet hatte, that er eine Decke über sein Angesicht.

רש"י

כָּל הָעִנְיָן הַזֶּה׃ (32) ואחרי כן נגשו. אַחַר שֶׁלִּמֵּד לַזְּקֵנִים חוֹזֵר וּמְלַמֵּד הַפָּרָשָׁה אוֹ הַהֲלָכָה לְיִשְׂרָאֵל. תָּנוּ רַבָּנָן, כֵּיצַד סֵדֶר הַמִּשְׁנָה? מֹשֶׁה הָיָה לָמֵד מִפִּי הַגְּבוּרָה, נִכְנַס אַהֲרֹן, שָׁנָה לוֹ מֹשֶׁה פִּרְקוֹ, נִסְתַּלֵּק אַהֲרֹן וְיָשַׁב לוֹ לִשְׂמֹאל מֹשֶׁה, נִכְנְסוּ בָנָיו שָׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה פִּרְקָם, נִסְתַּלְּקוּ הֵן יָשַׁב אֶלְעָזָר לִימִין מֹשֶׁה, וְאִיתָמָר לִשְׂמֹאל אַהֲרֹן, נִכְנְסוּ זְקֵנִים שָׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה פִּרְקָם, נִסְתַּלְּקוּ זְקֵנִים יָשְׁבוּ לַצְּדָדִין, נִכְנְסוּ כָּל הָעָם, שָׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה פִּרְקָם. נִמְצָא׃ בְּיַד כָּל הָעָם אֶחָד, בְּיַד הַזְּקֵנִים שְׁנַיִם, בְּיַד בְּנֵי אַהֲרֹן שְׁלֹשָׁה, בְּיַד אַהֲרֹן אַרְבָּעָה וכו' כִּדְאִיתָא (בערובין ד' כ"ד)׃ (33) ויתן על פניו מסוה. כְּתַרְגּוּמוֹ׃ בֵּית אַפֵּי, לְשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא בַּגְּמָרָא׃ סְחֵי לְבָא; וְעוֹד בִּכְתוּבּוֹת הַוָּה קָא מַסְוֶה לְאַפֵּהּ. לְשׁוֹן הַבָּטָה הָיָה מִסְתַּכֵּל בָּהּ, אַף כָּאן מַסְוֶה בֶּגֶד הַנִּיתָּן כְּנֶגֶד הַפַּרְצוּף וּבֵית הָעֵינַיִם וְלִכְבוֹד קַרְנֵי הַהוֹד, שֶׁלֹּא יָזוֹנוּ הַכֹּל מֵהֶם הָיָה נוֹתֵן הַמַּסְוֶה כְּנֶגְדּוֹ וְנוֹטְלוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה מְדַבֵּר עִם יִשְׂרָאֵל וּבְשָׁעָה שֶׁהַמָּקוֹם נִדְבַּר עִמּוֹ עַד

der Gegenwart als fortdauernde Handlung geschildert. (32) ואחרי כן נגשו Nachdem er denselben den Aeltesten mitgetheilt hatte, trug er diesen Abschnitt oder die Satzung den Israeliten vor. Die Rabbinen lehren Talm. Erubin 54: Die Art und Weise, wie Mosche den Vortrag hielt, war Folgende: Mosche erhielt die Belehrung von der Allmacht, Aharon ging dann ins Zelt und Mosche hielt ihm seinen Vortrag. Nach Beendigung desselben setzte sich Aharon zur Linken Mosches, dann kamen die Söhne Aharons, und Mosche trug ihnen denselben Abschnitt vor; hierauf begab sich Eleasar zur Rechten Mosches und Ithamar zur Linken Aharons. Dann kamen die 70 Aeltesten, Mosche belehrte auch sie über diese Gebote, und als diese sich zur Seite begaben, kam das Volk und erhielt von Mosche Unterricht; folglich hörte Alles; das Volk e i n m a l, die Aeltesten z w e i m a l, die Söhne Aharons d r e i m a l und Aharon v i e r m a l. (33) ויתן על פניו מסוה Wie es Onk. gibt בית אפי eine Gesichts-Hülle; im Talmud heißt סוה sehen, wie im Talm. Kethubot 62 מסוה לאפה er schauete sie an; hier ist es ebenfalls eine Bedeckung des Gesichtes, mit einer Oeffnung für die Augen zum Durchsehen, damit sich nicht Alle an den Anblick der Strahlen weiden; er nahm sie aber ab, wenn er mit Israel sprach,

פָּנָיו מַסְוֶה׃ (34) וּבְבֹא מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לְדַבֵּר אִתּוֹ יָסִיר אֶת־הַמַּסְוֶה עַד־צֵאתוֹ וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יְצֻוֶּה׃ (35) וְרָאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־הַמַּסְוֶה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ׃ ס ס ס

לה (1) וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֹתָם׃ (2) שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ

(34) Und wenn Mosche hineinging vor den Ewigen, mit ihm zu reden, that er die Decke ab, bis er hinausging; dann ging er hinaus und redete zu den Kindern Israel, was ihm geboten worden. (35) Und die Kinder Israel sahen das Angesicht Mosche's, daß die Haut des Angesichts Mosche's strahlte; und dann that Mosche die Decke wieder über sein Angesicht, bis er hineinging, mit ihm zu reden.

35. (1) Und Mosche versammelte die ganze Gemeinde der Kinder Israel und sprach zu ihnen: Dies sind die Dinge, die der Ewige geboten, sie zu machen. (2) Sechs Tage kann Arbeit gethan werden, aber am siebenten Tage sei euch ein Heilig-

רש״י

צאתו וּבְצֵאתוֹ יָצָא בְּלֹא מַסְוֶה׃ (34) ודבר אל בני ישראל. וְרָאוּ קַרְנֵי הַהוֹד בְּפָנָיו וּכְשֶׁהוּא מִסְתַּלֵּק מֵהֶם׃ (35) והשיב משה את המסוה על פניו עד בואו לדבר אתו. וּכְשֶׁבָּא לְדַבֵּר אִתּוֹ, נוֹטְלוֹ מֵעַל פָּנָיו׃

חסלת פרשת כי תשא׃

לה (1) ויקהל משה. לְמָחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשֶׁיָּרַד מִן הָהָר, וְהוּא לְשׁוֹן הִפְעִיל שֶׁאֵינוֹ אוֹסֵף אֲנָשִׁים בְּיָדַיִם אֶלָּא הֵן נֶאֱסָפִין עַל פִּי דִבּוּרוֹ, וְתַרְגּוּמוֹ׃ וְאַכְנֵישׁ׃ (2) ששת ימים. הִקְדִּים לָהֶם אַזְהָרַת שַׁבָּת לְצִוּוּי מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן לוֹמַר, שֶׁאֵינוֹ

und wenn Gott mit ihm redete. (34) ודבר אל בני ישראל Da sahen sie die Strahlen der göttlichen Majestät an seinem Gesichte, und wenn er sich von ihnen wegbegab, that er die Decke wieder vor sein Angesicht. (35) עד באו לדבר אתו Bis er wieder hinein ging mit Gott zu reden, wo er sie wieder ablegte.

35. (1) ויקהל משה Mosche ließ die ganze Gemeinde versammeln, am Tage nach dem Versöhnungsfeste, als er vom Berge kam. ויקהל ist der Hifil, denn er versammelte sich nicht persönlich, sondern sie wurden auf seinem Befehl versammelt. Im Aramäischen: ואכניש er ließ versammeln. (2) ששת ימים Er legte ihnen das Gebot der Sab-

שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַיהוָֹה כָּל־הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוּמָת׃ (3) לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃ פ (4) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָֹה לֵאמֹר׃ (5) קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַיהוָֹה כֹּל נְדִיב לִבּוֹ יְבִיאֶהָ אֵת תְּרוּמַת יְהוָֹה זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃ (6) וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃ (7) וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים׃ (8) וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר וּבְשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃

thum, ein hoher Ruhetag dem Ewigen; wer an demselben Arbeit thut, soll getödtet werden. (3) Ihr sollt nicht Feuer anzünden in all euren Wohnsitzen am Tage der Ruhe. (4) Und Mosche sprach zu der ganzen Gemeinde der Kinder Israel also: Dies ist es, was der Ewige geboten, euch zu sagen: (5) Nehmet von euch eine Hebe für den Ewigen, jeder dessen Herz willig ist, bringe sie, die Hebe des Ewigen: Gold und Silber und Kupfer. (6) Und purpurblaue und purpurrothe und karmesinfarbige Wolle, und Byssus und Ziegenhaare. (7) Und rothgefärbte Widderfelle und Tachaschfelle und Akazienholz. (8) Und Oel zur Beleuchtung und Gewürze zum Salböl und zum Räucherwerk

רש״י

דוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת: (3) לא תבערו אש. יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים הַבְעָרָה לְלָאו יָצָאת וְיֵשׁ אוֹמְרִים: לְחַלֵּק יָצָאת (פסחים ה׳ יבמות ו׳): (4) זה הדבר אשר צוה ה׳. לִי, לֵאמֹר לָכֶם: (5) נדיב לבו. עַל שֵׁם שֶׁלִּבּוֹ נְדָבוֹ, קָרוּי נְדִיב לֵב, כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי נִדְבַת הַמִּשְׁכָּן

batheiligung noch vor dem Befehle, ein Stiftszelt zu errichten vor, um anzudeuten, daß dieser Bau das Sabbatgebot nicht aufhebt. (3) לא תבערו אש Einige Lehrer meinen, Peßach. 5: Das Feuer anzünden ist nur ein Verbot, ללאו יוצאת (worauf keine Todesstrafe folgt), Andere hingegen behaupten, dies steht absichtlich gesondert, לחלק יוצאת um anzudeuten, daß es wie jede Hauptarbeit am Sabbat bestraft wird. (4) זה הדבר אשר צוה ה׳ Mir befahl er dies, es euch zu sagen. (5) נדיב לבו Weil sein Herz ihm dazu antrieb, heißt es נדיב לב; ich habe bereits die freiwilligen Spenden zur Stiftshütte und ihre Verfertigung an betreffender Stelle erläutert.

(9) וְאַבְנֵי שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפוֹד
וְלַחֹשֶׁן׃ (10) וְכָל־חֲכַם־לֵב בָּכֶם יָבֹאוּ
וְיַעֲשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃
(11) אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶת־אָהֳלוֹ וְאֶת־מִכְסֵהוּ
אֶת־קְרָסָיו וְאֶת־קְרָשָׁיו אֶת־בְּרִיחָו אֶת־
עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו׃ (12) אֶת־הָאָרֹן וְאֶת־
בַּדָּיו אֶת־הַכַּפֹּרֶת וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ׃
(13) אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־
כֵּלָיו וְאֵת לֶחֶם הַפָּנִים׃ (14) וְאֶת־מְנֹרַת
הַמָּאוֹר וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֵת

von Spezereien. (9) Und Schohamsteine und Steine zum Einsatz für das Ephod und den Brustschmuck. (10) Und wer weises Sinnes ist unter euch, der komme und mache Alles, was der Ewige geboten. (11) Die Wohnung, ihr Zelt und ihre Decke; ihre Haken und ihre Bretter, ihre Riegel, ihre Säulen und ihre Füße. (12) Die Lade und ihre Stangen, den Deckel und den Vorhang, als Decke (davor). (13) Den Tisch und seine Stangen und alle seine Geräthe, und das Schaubrod. (14) Und den Leuchter zur Beleuchtung und seine Geräthe

רש"י

וּמְלַאכְתָּם בְּמָקוֹם צַוָּאתָם׃ (11) את המשכן. יְרִיעוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת הַנִּרְאִית בְּתוֹכוֹ קְרוּי מִשְׁכָּן׃ את אהלו. הוּא אֹהֶל יְרִיעוֹת עִזִּים הֶעָשׂוּי לְגַג׃ ואת מכסהו. מִכְסֶה עוֹרוֹת אֵילִם וְהַתְּחָשִׁים׃ (12) ואת פרכת המסך. פָּרֹכֶת הַמְּחִיצָה כָּל דָּבָר הַמֵּגֵן בֵּין מִמַּעְלָה בֵּין מִכְּנֶגֶד קָרוּי מָסָךְ וּסְכָךְ וְכֵן׃ שַׂכְתָּ בַעֲדוֹ׃ (איוב א׳) הִנְנִי סָךְ אֶת דַּרְכֵּךְ (הושע ב׳)׃ (13) לחם הפנים. כְּבָר פֵּירַשְׁתִּי עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ לוֹ פָּנִים לְכָאן וּלְכָאן שֶׁהוּא עָשׂוּי כְּמִין תֵּיבָה פְרוּצָה׃ (14) ואת כליה. מַלְקָחַיִם וּמַחְתּוֹת׃ נרותיה. לוצי״ניש בלע״ז, *Lucernes Lucers* (ומחפכן)

(11) את המשכן Die untersten Teppiche, die inwendig sichtbar, waren, heißen משכן. את אהלו Das war das Zelt von Teppichen von Ziegenhaaren, welches als Dach diente. ואת מכסהו Die Decke von Widder- und Tachasch-Fellen. (12) ואת פרכת המסך Der Vorhang zur Scheidewand. Jede Sache, welche zum Schutze dient, sei es von oben, oder von der Seite, heißt מסך und סכך; ebenso Ijob 2: שכת בעדו Du bist ja Schutz um ihn her. Hoschea 2 סך את דרכך. (13) לחם הפנים Ich erklärte bereits, weil es nach beiden Seiten zu sehen war, פנים wie die Wände, einer durchbrochenen Kiste. (14) ואת כליה Die Zangen und Pfannen. נרותיה Die löffelförmigen Lampen, in welche das Oel u. der Docht gegeben wird. ואת שמן המאור Dies brauchte auch Sachverständige, weil es von anderen Oelgattungen verschieden war, wie es in Menach. 86

שֶׁמֶן הַמָּאוֹר׃ (15) וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לְפֶתַח הַמִּשְׁכָּן׃ (16) אֵת ׀ מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃ (17) אֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֵת מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר׃ (18) אֶת־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יִתְדֹת הֶחָצֵר וְאֶת־

und seine Lampen, und das Oel zur Beleuchtung. (15) Und den Räucheraltar und seine Stangen, und das Salböl und das Räucherwerk von Spezereien, und die Decke vor dem Eingang, am Eingang der Wohnung. (16) Den Ganzopfer-Altar und sein kupfernes Gitter, seine Stangen und alle seine Geräthe, das Waschbecken und sein Gestell. (17) Die Umhänge des Vorhofs, seine Säulen und Füße, und die Decke am Thore des Vorhofs. (18) Die Pflöcke der Wohnung und die Pflöcke des

רש״י

בָּזִיכִין שֶׁהַשֶּׁמֶן וְהַפְּתִילוֹת נְתוּנִין בָּהֶן׃ ואת שמן המאור. אַף הוּא צָרִיךְ חַכְמֵי לֵב שֶׁהוּא מְשׁוּנֶּה מִשְּׁאַר שְׁמָנִים כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בִּמְנָחוֹת׃ מְגַרְגְּרוֹ בְּרֹאשׁ הַזַּיִת וְהוּא כָּתִית וְזַךְ׃ (15) מסך הפתח. וִילוֹן שֶׁלִּפְנֵי הַמִּזְרָח, שֶׁלֹּא הָיוּ שָׁם קְרָשִׁים וְלֹא יְרִיעוֹת. (17) את עמודיו ואת אדניה. הֲרֵי חָצֵר קָרוּי כָּאן לְשׁוֹן זָכָר וּלְשׁוֹן נְקֵבָה, וְכֵן דְּבָרִים הַרְבֵּה׃ ואת מסך שער החצר. וִילוֹן פָּרוּשׂ לְצַד הַמִּזְרָח עֶשְׂרִים אַמָּה אֶמְצָעִיּוֹת שֶׁל רוֹחַב הֶחָצֵר, שֶׁהָיָה חֲמִשִּׁים רֹחַב וּסְתוּמִין הַיְמֶנּוּ לְצַד צָפוֹן ט״ו אַמָּה, וְכֵן לַדָּרוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר׃ וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף׃ (18) יתדות. לִתְקוֹעַ וְלִקְשׁוֹר בָּהֶם סוֹפֵי הַיְרִיעוֹת בָּאָרֶץ שֶׁלֹּא יָנוּעוּ בָּרוּחַ׃ מיתריהם. חֲבָלִים לִקְשׁוֹר׃

erklärt ist: Er klaubte die reifen Oliven von dem Oelbaume ab, diese wurden dann gepreßt und dies gab das reinste Öl. (15) מסך הפתח Der Vorhang, welcher zur Morgenseite war, weil dort keine Bretter und keine Teppiche waren. (17) את עמודיו Das חצר wird hier männl. und weiblich gebraucht, wie es viele solcher Wörter gibt. ואת מסך שער החצר Der Vorhang, welcher zur Morgenseite ausgespannt war, zwanzig Ellen in der Mitte von der Breite des Vorhofes, die 50 Ellen betrug. Von diesen waren von den Umhängen nur 15 Ellen gegen die Mitternachtseite zu, und ebensoviel gegen die Mittagseite zu verdeckt; denn es heißt M. 2, 27, 14: Fünfzig Ellen Umhänge auf je einer Seite. (18) יתדות Um die Enden der Teppiche in der Erde zu befestigen, daß sie durch den Wind sich nicht bewegen sollen. מיתריהם

מיתריהם: (19) את־בגדי השרד לשרת בקדש את־בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת־בגדי בניו לכהן: (20) ויצאו כל־עדת בני־ישראל מלפני משה: שני (21) ויבאו כל־איש אשר־נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו הביאו את־תרומת יהוה למלאכת אהל מועד ולכל־עבדתו ולבגדי הקדש: (22) ויבאו האנשים על־הנשים כל ׀ נדיב לב הביאו חח ונזם וטבעת וכומז כל־כלי זהב וכל־איש אשר הניף תנופת זהב ליהוה: (23) וכל־איש אשר־נמצא אתו תכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים וערת אילם מאדמים וערת תחשים הביאו: (24) כל־מרים תרומת כסף

Vorhofes und ihre Stricke. (19) Die Dienstkleider, zu dienen im Heiligthume, die heiligen Kleider für den Priester Aharon und die Kleider seiner Söhne, um als Priester zu dienen. (20) Und die ganze Gemeinde der Kinder Israel ging weg von Mosche. (21 Und sie kamen, Jeder, der sein Herz erhob; und jeder, dessen Geist ihn willig machte, brachte die Hebe des Ewigen zum Werk des Zeltes der Zusammenkunft und zu seinem ganzen Dienst und zu den heiligen Kleidern. (22) Und es kamen die Männer samt den Weibern; alle willige Herzen brachten Nasenringe und Ohrriug und Fingerringe und Kugelgehänge, allerlei goldne Geräthe, und Jeder, der gewidmet Gewidmetes von Gold für den Ewigen. (23) Und Jeder, bei dem sich fand purpurblaue und purpurrothe u. karmesinfarbige Wolle und Byssus u. Ziegenhaare, oder rothgefärbte Widderfelle und Tachaschfelle, sie brachten es. (24) Wer erhoben eine

רש״י

(19) בגדי השרד. לכסות הארון והשלחן המנורה והמזבחות בשעת סילוק מסעות: (22) על הנשים. עם הנשים וסמוכין אליהן (ומה שהתרגום הניח על כפשוטו משום דלא מתרגם ויבאו האנשים, ואתו גבריא, כמו שמתרגם לעיל מיניה, רק מתרגם ומייתן. ורצה לומר שהביאו חח ונזם בעודן על הנשים, כמו שכתב רש״י על טוו את העזים): חח. הוא תכשיט של זהב עגול נתון על הזרוע והוא הצמיד: וכומז. כלי זהב הוא נתון כנגד אותו מקום לאשה, ורבותינו פירשו שם כומז כאן מקום זמה: (23) וכל איש אשר נמצא. תכלת או ארגמן. או תולעת שני, או עורות

Stricke zum Binden. (19) בגדי השרד Damit zu bedecken die heilige Lade, den Tisch, den Leuchter und die Altäre, wenn das Lager weiter zieht. (22) על הנשים Mit den Frauen. חח Ein rundgeformter Goldschmuck am Arme, Armband. וכמז Ein Geschmeide, welches nach Talm. Sab. 64 vor einem geheimen Körpertheile angebracht wurde: (כאן מקום זימה = כ׳מ׳ז׳)

וּנְחֹשֶׁת הֵבִיאוּ אֵת תְּרוּמַת יְהֹוָה וְכֹל אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל־מְלֶאכֶת הָעֲבֹדָה הֵבִיאוּ׃ (25) וְכָל־אִשָּׁה חַכְמַת־לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ וַיָּבִיאוּ מַטְוֶה אֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן אֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ׃ (26) וְכָל־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אֹתָנָה בְּחָכְמָה טָווּ אֶת־הָעִזִּים׃ (27) וְהַנְּשִׂאִם הֵבִיאוּ אֵת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֵת אַבְנֵי הַמִּלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן׃ (28) וְאֶת־הַבֹּשֶׂם וְאֶת־הַשָּׁמֶן לְמָאוֹר וּלְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ (29) כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדַב לִבָּם אֹתָם לְהָבִיא לְכָל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהֹוָה לַעֲשׂוֹת בְּיַד־מֹשֶׁה

Hebe von Silber oder Kupfer, brachte die Hebe des Ewigen, und Jeder, bei dem sich fand Akazienholz zu irgend einem Werke des Dienstes, sie brachten es. (25) Und jedes Weib weises Sinnes spann mit ihren Händen, und sie brachten als Gespinnst die purpurblaue und die purpurrothe Wolle, die karmesinfarbige Wolle und den Byssus. (26) Und alle Weiber, die ihr Herz in Weisheit erhob, spannen die Ziegenhaare. (27) Und die Fürsten brachten die Schohamsteine und die Steine zum Einsetzen für das Ephod und den Brustschmuck. (28) Und das Gewürz und das Oel zur Beleuchtung und zum Salböl und zum Räucherwerk von Spezereien. (29) Jeder Mann und jedes Weib, die ihr Herz willig machte zu bringen zu dem ganzen Werke, das der Ewige durch Mo-

רש"י

אֵלִים, אוֹ תְחָשִׁים כּוּלָּם הֵבִיאוּ: (26) טוו את העזים. הִיא הָיְתָה אוּמָנוּת יְתֵירָה שֶׁמֵּעַל גַּבֵּי הָעִזִּים טָווּין אוֹתָם (שבת צ"ט): (27) והנשאים הביאו. אָמַר ר' נָתָן, מָה רָאוּ נְשִׂיאִים לְהִתְנַדֵּב בַּחֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ בַּתְּחִילָּה? אֶלָּא כָּךְ אָמְרוּ נְשִׂיאִים, יִתְנַדְּבוּ צִבּוּר מַה שֶּׁמִּתְנַדְּבִין, וּמַה שֶּׁמְּחַסְּרִים אָנוּ מַשְׁלִימִין אוֹתוֹ. כֵּיוָן שֶׁהִשְׁלִימוּ צִבּוּר אֶת הַכֹּל שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם (שמות ל"ו) אָמְרוּ נְשִׂיאִים: מַה עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת? הֵבִיאוּ אֶת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְגוֹמֵר, לְכָךְ הִתְנַדְּבוּ בַּחֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ תְּחִלָּה, וּלְפִי שֶׁנִּתְעַצְּלוּ מִתְּחִלָּה נֶחְסְרָה אוֹת מִשְּׁמָם.

אשר נמצא Himmelblaue Wolle, Purpur, Widder- oder Tachasch-Felle, alles dieses brachten sie. (26) טוו את העזים Dies war eine besondere Kunst; sie spannen das Haar, als es noch an den Ziegen haftete. (27) והנשיאים הביאו R. Nathan bemerkte: Warum spendeten die Fürsten beim Einweihen des Altares zuerst und nicht so auch beim Baue des Zelteigenthums? Die Fürsten dachten so: Die Gemeinde möge zuerst spenden, was sie kann, was noch fehlen wird, werden wir ergänzen; als aber die Gemeinde ausreichend gab, wie es heißt: Und des Werkes war genug, da dachten die Fürsten, was könnten wir noch dazu thun?

הֵבִיאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל נְדָבָה לַיהוָה׃ פ
שלישי שני (30) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא יְהוָה בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל
בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה׃
(31) וַיְמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה
בִּתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה׃
(32) וְלַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת לַעֲשֹׂת בַּזָּהָב
וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת׃ (33) וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן
לְמַלֹּאת וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־
מְלֶאכֶת מַחֲשָׁבֶת׃ (34) וּלְהוֹרֹת נָתַן
בְּלִבּוֹ הוּא וְאָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ
לְמַטֵּה־דָן׃ (35) מִלֵּא אֹתָם חָכְמַת־לֵב
לַעֲשׂוֹת כָּל־מְלֶאכֶת חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם
בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ
וְאֹרֵג עֹשֵׂי כָּל־מְלָאכָה וְחֹשְׁבֵי מַחֲשָׁבֹת׃

sche geboten zu machen, das brachten die Kinder Israel als freiwillige Gabe dem Ewigen. (30) Und Mosche sprach zu den Kindern Israel: Sehet, der Ewige hat namentlich berufen Bezalel, Sohn Uri's, des Sohnes Churs, vom Stamme Jehuda. (31) Und er hat ihn erfüllt mit dem Geiste Gottes; mit Weisheit, mit Einsicht und Kenntniß und mit allerlei Fertigkeit. (32) Und Sinnreiches auszusinnen, zu arbeiten in Gold u. Silber, und in Kupfer. (33) Und im Schneiden der Steine zum Einsetzen, u. im Schneiden des Holzes, zu arbeiten in allerlei Kunstwerk. (34) Auch zu unterweisen hat er ihm den Sinn gegeben, ihm und Choliab, dem Sohne Achisamachs, vom St.mme Dan. (35) Er hat sie erfüllt mit weisem Sinne, zu machen allerlei Werk des Steinschneiders und Künstlers, und des Buntwebers in purpurblauer und purpurrother und karmesinfarbiger Wolle und in Byssus, u. des Webers · derer, der allerlei Werk machen und Sinnreiches aussinnen.

רש"י

וְהַנְּשִׂאִם כְּתִיב׃ (30) חור. בְּנָהּ שֶׁל מִרְיָם הָיָה׃ (34) אהליאב. מִשֵּׁבֶט דָּן מִן הַיְרוּדִין שֶׁבַּשְּׁבָטִים מִבְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת וְהִשְׁוָהוּ הַמָּקוֹם לִבְצַלְאֵל לִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן. וְהוּא מִגְּדוֹלֵי הַשְּׁבָטִים, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: וְלֹא נִכַּר שׁוֹעַ לִפְנֵי דָל (איוב ל"ד)׃

sie brachten hierauf Edelsteine usw. Darum spendeten sie zur Einweihung des Altares zuerst. Weil sie dort sich saumselig zeigten, fehlt in נשיאים das י und heißt nur: והנשאם. (30) וחור Ist der Sohn von Mirjam. (34) אהליאב War vom Stamme Dan, aus einem niedrigern Stamme, von den Söhnen der Mägde, die Schrift stellt ihn jedoch bei der Anfertigung der Wohnung Bezalel gleich, welcher aus einem der vornehmsten Stämme ist, um zu bethätigen was Ijob 34, 19 sagt: Der nicht vorzieht den Reichen vor dem Armen.

לו (1) וְעָשָׂה בְצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב וְכֹל אִישׁ חֲכַם־לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חָכְמָה וּתְבוּנָה בָּהֵמָּה לָדַעַת לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה׃ (2) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־בְּצַלְאֵל וְאֶל־אָהֳלִיאָב וְאֶל כָּל־אִישׁ חֲכַם־לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חָכְמָה בְּלִבּוֹ כֹּל אֲשֶׁר נְשָׂאוֹ לִבּוֹ לְקָרְבָה אֶל־הַמְּלָאכָה לַעֲשֹׂת אֹתָהּ׃ (3) וַיִּקְחוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה אֵת כָּל־הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִמְלֶאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לַעֲשֹׂת אֹתָהּ וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר׃ (4) וַיָּבֹאוּ כָּל־הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֵת כָּל־מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ אִישׁ־אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־הֵמָּה עֹשִׂים׃ (5) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר מַרְבִּים הָעָם לְהָבִיא מִדֵּי הָעֲבֹדָה לַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת אֹתָהּ׃ (6) וַיְצַו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אַל־יַעֲשׂוּ־עוֹד מְלָאכָה לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכָּלֵא הָעָם מֵהָבִיא׃ (7) וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם לְכָל־

36. (1) Und es machte Bezalel und Oholiab und jeder Mann weises Sinnes, welchen der Ewige Weisheit und Einsicht gegeben, daß sie wissen zu machen alle Werke zum Dienste des Heiligthums, Alles, was der Ewige geboten. (2) Und Mosche rief Bezalel und Oholiab und jeden Mann weises Sinnes, dem der Ewige Weisheit in den Sinn gegeben, Jeden, den sein Herz erhob, hinzutreten zu der Arbeit, sie zu machen. (3) Und sie nahmen von Mosche all die Hebe, welche die Kinder Jsrael gebracht hatten für das Werk zum Dienste des Heiligthums, dasselbe zu machen; und diese brachten ihm noch ferner freiwillige Gaben an jedem Morgen. (4) Und es kamen alle die Weisen, die allerlei Werk des Heiligthums machen, ein Jeder von seinem Werke, das sie machten. (5) Und sagten zu Mosche, und sprachen: Das Volk bringt zu viel; mehr als genug zum Dienste für das Werk, das der Ewige geboten hat zu machen. (6) Da gebot Mosche und man ließ einen Ruf gehen durchs Lager und sprach: Weder Mann noch Weib soll ferner ein Werk fertigen zur Hebe des Heiligthums; so wurde das Volk abgehalten vom Bringen. (7) Und des

רש״י

לו (5) מדי העבודה. יוֹתֵר מִכְּדֵי צֹרֶךְ הָעֲבוֹדָה: (6) ויכלא. לְשׁוֹן מְנִיעָה: (7) והמלאכה היתה

36. (5) מדי העבודה Mehr noch, als zur Arbeit nöthig war. (6) ויכלא Sie enthielten sich. (7) והמלאכה היתה דים Das Geschäft

המלאכה לעשת אתה והותר: ס
רביעי (8) ויעשו כל־חכם־לב בעשי
המלאכה את־המשכן עשר יריעת שש
משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני
כרבים מעשה חשב עשה אתם:
(9) ארך היריעה האחת שמנה ועשרים
באמה ורחב ארבע באמה היריעה
האחת מדה אחת לכל־היריעת:
(10) ויחבר את־חמש היריעת אחת אל־
אחת וחמש יריעת חבר אחת אל־אחת:
(11) ויעש ללאת תכלת על שפת
היריעה האחת מקצה במחברת כן עשה
בשפת היריעה הקיצונה במחברת
השנית: (12) חמשים ללאת עשה
ביריעה האחת וחמשים ללאת עשה
בקצה היריעה אשר במחברת השנית
מקבילת הללאת אחת אל־אחת:
(13) ויעש חמשים קרסי זהב ויחבר

Werkstoffes war genug, um das ganze Werk zu fertigen, und war noch übrig. (8) Und so machten Alle, die weises Sinnes waren, unter den Arbeitern des Werkes, die Wohnung aus zehn Teppichen; von gezwirntem Byssus und purpurblauer und purpurrother und karmesinfarbiger Wolle mit Kerubim, nach Arbeit des Kunstwebers machte man sie. (9) Die Länge eines Teppichs war acht und zwanzig Ellen und die Breite vier Ellen für einen Teppich; Ein Maß für alle Teppiche. (10) Und man heftete fünf Teppiche einen an den andern, und wieder fünf Teppiche heftete man einen an den andern. (11) Und machte Schleifen von Purpurblau an den Saum des einen Teppichs, des äußersten an dem Hefte; ebenso machte man an den Saum des äußersten Teppichs an dem andern Hefte. (12) Fünfzig Schleifen machte man an den einen Teppich, und fünfzig Schleifen machte man an das Ende des Teppichs, der an dem andern Hefte; gegenüber saßen die Schleifen, eine zur andern. (13) Und man machte fünfzig goldne Haken, und fügte die

רש״י

דים לכל המלאכה. ומלאכת ההבאה היתה דים של עושי המשכן לכל המלאכה של משכן לעשות אותה ולהותר: והותר. כמו והכבד את לבו (שמות ח׳ י״א). והכות את מואב (מלכים ב׳ ג׳):

des Einbringens ergab genügendes Material für die Arbeiter zum ganzen Werke der Wohnung, und es blieb noch übrig. והיתר wie M. 2, 8 והכבד, והכות, (der Stamm ist יתר, das ה׳ für Hifil, das Wort steht im Infinitiv.)

אֶת־הַיְרִיעֹת אַחַת אֶל־אַחַת בַּקְּרָסִים וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן אֶחָד׃ פ

(14) וַיַּעַשׂ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת עָשָׂה אֹתָם׃ (15) אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְאַרְבַּע אַמּוֹת רֹחַב הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת׃ (16) וַיְחַבֵּר אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד׃ (17) וַיַּעַשׂ לֻלָאֹת חֲמִשִּׁים עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצֹנָה בַּמַּחְבָּרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עָשָׂה עַל־שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית׃ (18) וַיַּעַשׂ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים לְחַבֵּר אֶת־הָאֹהֶל לִהְיֹת אֶחָד׃ (19) וַיַּעַשׂ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְמָעְלָה׃ ס חמי (20) וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים׃ (21) עֶשֶׂר אַמֹּת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ (22) שְׁתֵּי יָדֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אַחַת אֶל־אֶחָת כֵּן עָשָׂה לְכֹל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן׃ (23) וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קְרָשִׁים לִפְאַת נֶגֶב תֵּימָנָה׃ (24) וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף עָשָׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקְּרָשִׁים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי

Teppiche einen an den andern durch die Haken; und so ward die Wohnung Ein Ganzes. (14) Und man machte Teppiche von Ziegenhaar zum Zelte über die Wohnung; elf solcher Teppiche machte man. (15) Die Länge eines Teppichs war dreißig Ellen, und vier Ellen die Breite eines Teppichs; Ein Maß für die elf Teppiche. (16) Und man heftete die fünf Teppiche besonders und die sechs Teppiche besonders. (17) Und man machte fünfzig Schleifen an den Saum des äußersten Teppichs an dem Hefte, und fünfzig Schleifen machte man an den Saum des Teppichs an dem andern Hefte. (18) Und man machte fünfzig kupferne Haken, das Zelt zusammen zu fügen, daß es ein Ganzes sei. (19) Und man machte eine Decke über das Zelt von rothgefärbten Widderfellen, und eine Decke von Tachaschfellen oben drüber. (20) Und man machte die Bretter zur Wohnung, von Akazienholz, aufrechtstehend. (21) Zehn Ellen die Länge des Brettes, und eine und eine halbe Elle die Breite eines Brettes. (22) Zwei Zapfen an ein Brett, eingefügt einen gegen den andern; so machte man es an alle Bretter der Wohnung. (23) Und man machte die Bretter zur Wohnung, zwanzig Bretter zur südlichen Seite, gegen Mittag. (24) Und vierzig silberne Füße machte man unter die zwanzig

יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד
לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו׃ (25) וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן
הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עָשָׂה עֶשְׂרִים
קְרָשִׁים׃ (26) וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כָּסֶף
שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
(27) וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה עָשָׂה שִׁשָּׁה
קְרָשִׁים׃ (28) וּשְׁנֵי קְרָשִׁים עָשָׂה
לִמְקֻצְעֹת הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם׃ (29) וְהָיוּ
תוֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים אֶל־
רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן עָשָׂה
לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת׃ (30) וְהָיוּ
שְׁמֹנָה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה
עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים
תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ (31) וַיַּעַשׂ בְּרִיחֵי
עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־
הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָת׃ (32) וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם
לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה׃
(33) וַיַּעַשׂ אֶת־הַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן לִבְרֹחַ
בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה׃
(34) וְאֶת־הַקְּרָשִׁים צִפָּה זָהָב וְאֶת־
טַבְּעֹתָם עָשָׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם
וַיְצַף אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב׃ (35) וַיַּעַשׂ
אֶת־הַפָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת

Bretter; zwei Füße unter ein Brett zu seinen beiden Zapfen, und (wieder) zwei Füße unter ein Brett zu seinen beiden Zapfen. (25) Und an der andern Seite der Wohnung, zur Mitternacht-Seite, machte man zwanzig Bretter. (26) Und vierzig silberne Füße unter ein Brett, und wieder zwei Füße unter ein Brett. (27) Und an der Hinterseite der Wohnung, gegen Abend, machte man sechs Bretter. (28) Und zwei Bretter machte man für die Winkel der Wohnung, an der Hinterseite. (29) Und sie schlossen zusammen von unten, und zu ammen schlossen sie von oben in einen Ring; so machte man es bei beiden, an beiden Winkeln. (30) So waren es acht Bretter, und ihre Füße von Silber, sechszehn Füße; je zwei Füße unter einem Brette. (31) Und man machte Riegel von Akazienholz, fünf für die Bretter der einen Seite der Wohnung. (32) Und fünf Riegel für die Breeter der andern Seite der Wohnung; und fünf Riegel für die Bretter der Wohnung an der Hinterseite gegen Abend (33) Und man machte den mittlern Riegel, daß er lief mitten durch die Bretter, von einem Ende zum andern. (34) Und die Bretter überzog man mit Gold, und ihre Ringe machte man von Gold, als Behälter für die Riegel; und überzog die Riegel mit Gold. (35) Und man machte den Vorhang von purpurblauer und purpurrother und

שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב עָשָׂה
אֹתָהּ כְּרֻבִים׃ (36) וַיַּעַשׂ לָהּ אַרְבָּעָה
עַמּוּדֵי שִׁטִּים וַיְצַפֵּם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב
וַיִּצֹק לָהֶם אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף׃ (37) וַיַּעַשׂ
מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃
(38) וְאֶת־עַמּוּדָיו חֲמִשָּׁה וְאֶת־וָוֵיהֶם
וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם זָהָב וְאַדְנֵיהֶם
חֲמִשָּׁה נְחֹשֶׁת׃ פ

לז (1) וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל אֶת־הָאָרֹן עֲצֵי
שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי
רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ (2) וַיְצַפֵּהוּ
זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר
זָהָב סָבִיב׃ (3) וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת
זָהָב עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת
עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית׃ (4) וַיַּעַשׂ בַּדֵּי עֲצֵי
שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב׃ (5) וַיָּבֵא אֶת־
הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת
אֶת־הָאָרֹן׃ (6) וַיַּעַשׂ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר
אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ׃

karmesinfarbiger Wolle u. gezwirntem Byssus; nach Arbeit des Kunstwebers machte man ihn mit Kerubim. (36) Und man machte dazu vier Säulen von Akazienholz, und überzog sie mit Gold, ihre Haken von Gold; u. goß dazu vier Füße von Silber. (37) Und man machte eine Decke an den Eingang des Zeltes von purpurblauer und purpurrother u. karmesinfarbiger Wolle und gezwirntem Byssus; Buntweberarbeit. (38) Und seine fünf Säulen und ihre Haken, und überzog ihre Köpfe und ihre Reife mit Gold; u. dazu fünf Füße von Kupfer.

37. (1) Und Bezalel machte die Lade von Akazienholz; zwei und eine halbe Elle ihre Länge, und eine und eine halbe Elle ihre Breite, und eine und eine halbe Elle ihre Höhe. (2) Und überzog sie mit reinem Golde von innen und von außen, und machte daran einen goldnen Kranz ringsum. (3) Und goß dazu vier goldne Ringe an ihre vier Ecken, nämlich zwei Ringe auf ihrer einen Seite, und zwei Ringe auf ihrer andern Seite. (4) Und machte Stangen von Akazienholz, und überzog sie mit Gold. (5) Und brachte die Stangen in die Ringe an den Seiten der Lade, um die Lade zu tragen. — (6) Und machte einen Deckel von reinem Golde, zwei und eine halbe Elle seine Länge, und eine und eine halbe Elle seine Breite.

רש״י

לז (1) ויעש בצלאל. לְפִי שֶׁנָּתַן נַפְשׁוֹ עַל הַמְּלָאכָה יוֹתֵר מִשְּׁאָר חֲכָמִים, נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ׃

37. (1) ויעש בצלאל Weil er sich mit ganzer Seele dieser Arbeit hingab, mehr als die anderen Meister, ward sie nach seinem Namen benannt.

(7) וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה עָשָׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת׃ (8) כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת עָשָׂה אֶת־הַכְּרֻבִים מִשְּׁנֵי קְצוֹתָיו׃ (9) וַיִּהְיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת הָיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים׃ פ

(10) וַיַּעַשׂ אֶת־הַשֻּׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ (11) וַיְצַף אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃ (12) וַיַּעַשׂ לוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וַיַּעַשׂ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב׃ (13) וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתֵּן אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו׃ (14) לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת הָיוּ הַטַּבָּעֹת בָּתִּים לַבַּדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ (15) וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ (16) וַיַּעַשׂ אֶת־הַכֵּלִים ׀ אֲשֶׁר עַל־הַשֻּׁלְחָן אֶת־קְעָרֹתָיו וְאֶת־כַּפֹּתָיו וְאֵת מְנַקִּיֹּתָיו וְאֶת־הַקְּשָׂוֹת אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן זָהָב טָהוֹר׃ פ ששי שלישי

(17) וַיַּעַשׂ אֶת־הַמְּנֹרָה זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה

(7) Und mache zwei Kerubim von Gold; getriebener Arbeit machte er sie an den beiden Enden des Deckels. (8) Einen Kerub am Ende von dieser Seite und einen Kerub am Ende von jener Seite; aus dem Deckel machte er die Kerubim an seinen beiden Enden. (9) Und die Kerubim breiteten die Flügel aus nach oben, überdeckend mit ihren Flügeln den Deckel, und ihre Gesichter eines zum andern gewandt; gegen den Deckel zu waren die Gesichter der Kerubim. (10) Und er machte den Tisch von Akazienholz, zwei Ellen seine Länge, und eine Elle seine Breite, und eine und eine halbe Elle seine Höhe. (11) Und überzog ihn mit reinem Golde, und machte davon einen goldnen Kranz ringsum. (12) Und machte daran eine Leiste von Handbreite ringsum, und machte einen goldnen Kranz an diese Leiste ringsum. (13) Und goß dazu vier goldne Ringe, und setzte die Ringe an die vier Ecken seiner vier Füße. (14) Nahe bei der Leiste waren die Ringe, als Behälter für die Stangen, um den Tisch zu tragen. (15) Und er machte die Stangen von Akazienholz, und überzog sie mit Gold, um den Tisch zu tragen. (16) Und machte die Geräthe, welche auf den Tisch (kamen), seine Schüsseln und seine Schalen und seine Röhren und die Stützen, mit welchem bedeckt wurde, aus reinem Golde. (17) Und er machte den Leuchter von reinem Golde; getriebener Arbeit machte er

עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ
כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה הָיוּ׃ (18) וְשִׁשָּׁה
קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה ׀ קְנֵי מְנֹרָה
מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ
הַשֵּׁנִי׃ (19) שְׁלֹשָׁה גְבִיעִים מְשֻׁקָּדִים
בְּקָנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה
גְבִיעִים מְשֻׁקָּדִים בְּקָנֶה אֶחָד כַּפְתֹּר
וָפָרַח כֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־
הַמְּנֹרָה׃ (20) וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִיעִים
מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ׃ (21) וְכַפְתֹּר
תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת
שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי
הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים
מִמֶּנָּה׃ (22) כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה
הָיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר׃
(23) וַיַּעַשׂ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וּמַלְקָחֶיהָ
וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר׃ (24) כִּכָּר זָהָב
טָהוֹר עָשָׂה אֹתָהּ וְאֵת כָּל־כֵּלֶיהָ׃ פ
(25) וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת עֲצֵי
שִׁטִּים אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ
וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו׃
(26) וַיְצַף אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־
קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר

den Leuchter; sein Fuß und sein Schaft, seine Kelche und seine Blumen waren aus ihm. (18) Und sechs Röhren gingen aus von seinen Seiten; drei Röhren des Leuchters von seiner einen Seite, und drei Röhren des Leuchters von seiner andern Seite. (19) Drei Kelche, mandelblüthenähnlich, an der einen Röhre, ein Kopf und eine Blume, und drei Kelche, mandelblüthenähnlich, an einer Röhre, ein Knopf u. eine Blume; so an den sechs Röhren, die aus dem Leuchter ausgehen. (20) Und an dem Leuchter (selbst) waren vier Kelche, mandelblüthenähnlich, seine Knöpfe und seine Blumen. (21) Und ein Knopf unter den zwei Röhren, die aus demselben, und (wieder) ein Knopf unter den zwei Röhren, die aus demselben, und (wieder) ein Knopf unter den zwei Röhren, die aus demselben; so an den sechs Röhren, die aus den Leuchter ausgingen. (22) Ihre Knöpfe und ihre Röhren waren aus ihm selbst; er war ganz aus einem Stücke getrieben, von reinem Golde. (23) Und er machte seiner Lampen sieben; nnd seine Zänglein und seine Aschschaufeln von reinem Golde. (24) Aus einem Kikar reinem Golde mochte er ihn sammt allen seinen Geräthen. (25) Und er machte den Räucheraltar aus Akazienholz, eine Elle seine Länge, und eine Elle seine Breite, viereckig, und zwei Ellen seine Höhe; aus ihm selbst waren seine Hörner. (26) Und überzog ihn mit reichem Golde, seine Platte u. seine Wände ringsum u. seine Hörner;

זָהָב סָבִיב׃ (27) וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב עָשָׂה־לוֹ מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו עַל שְׁנֵי צִדָּיו לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם׃ (28) וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב׃ (29) וַיַּעַשׂ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה קֹדֶשׁ וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים טָהוֹר מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ׃ ס שביעי רביעי

לח (1) וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אָרְכּוֹ וְחָמֵשׁ־אַמּוֹת רָחְבּוֹ רָבוּעַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ׃ (2) וַיַּעַשׂ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו וַיְצַף אֹתוֹ נְחֹשֶׁת׃ (3) וַיַּעַשׂ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הַסִּירֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת וְאֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַמַּחְתֹּת כָּל־כֵּלָיו עָשָׂה נְחֹשֶׁת׃ (4) וַיַּעַשׂ לַמִּזְבֵּחַ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת תַּחַת כַּרְכֻּבּוֹ מִלְּמַטָּה עַד־חֶצְיוֹ׃ (5) וַיִּצֹק אַרְבַּע טַבָּעֹת בְּאַרְבַּע הַקְּצָוֹת לְמִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת בָּתִּים לַבַּדִּים׃ (6) וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם נְחֹשֶׁת׃ (7) וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת

und machte ihm einen goldenen Kranz ringsum. (27) Und zwei goldene Ringe machte er ihm unterhalb seines Kranzes an seinen beiden Seiten; an seinen beiden Seiten zu Behältern für die Stangen, um ihn daran zu tragen. — (28) Und er machte die Stangen von Akazienholz, u. überzog sie mit Gold. (29) Und er machte das heilige Salböl und das reine Räucherwerk von Spezereien nach Arbeit des Gewürzmischers.

38. (1) Und er machte den Ganzopfer-Altar von Akazienholz, fünf Ellen seine Länge und fünf Ellen seine Breite, viereckig, und drei Ellen seine Höhe. (2) Und machte seine Hörner an seine vier Ecken, aus ihm selbst waren seine Hörner; und er überzog ihn mit Kupfer. (3) Und machte alle Geräthe des Altars, die Töpfe und die Schaufeln, und die Becken, die Gabeln und die Kohlenschaufeln: alle seine Geräthe machte er von Kupfer. (4) Und er machte zum Altar ein Gitter in Netzarbeit, von Kupfer, unterhalb seines Randes, von unten bis in seine Hälfte. (5) Und goß vier Enden des kupfernen Gitters, als Behälter für die Stangen. (6) Und machte die Stangen von Akazienholz, und überzog sie mit Kupfer. (7) Und brachte die Stangen in die

רש״י

לח (6) נבוב לחות. נָבוּב הוּא חָלוּל, וְכֵן וְעָבְיוֹ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת נָבוּב (ירמיה נ״ב): נבוב לחות.

38. (7) נבוב Heißt hohl. ebenso Jerem. 52 ארבע אצבעות נבוב vier Finger hohl. נבוב לחות Die vier Seitentafeln waren

עַל צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם נְבוּב לֻחֹת עָשָׂה אֹתוֹ׃ ס (8) וַיַּעַשׂ אֵת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֵת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמַרְאֹת הַצֹּבְאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃

Ringe an den Seiten des Altars, ihn daran zu tragen; hohl, von Tafeln machte er ihn. (8) Und er machte das Waschbecken von Kupfer und sein Gestell von Kupfer, aus den Spiegeln der sich schaarenden Frauen, welche sich schaarten am Eingange des Zeltes der Zusammenkunft.

רש"י

הַלּוּחוֹת שֶׁל עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל רוּחַ וְהֶחָלָל בָּאֶמְצַע׃ (8) במראות הצובאות. בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְיָדָן מַרְאוֹת שֶׁרוֹאוֹת בָּהֶן כְּשֶׁהֵן מִתְקַשְּׁטוֹת, וְאַף אוֹתָן לֹא עִכְּבוּ מִלְּהָבִיא לְנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן וְהָיָה מוֹאֵס מֹשֶׁה בָּהֶן מִפְּנֵי שֶׁעֲשׂוּיִים לְיֵצֶר הָרָע, אָמַר לֵיהּ הקב"ה׃ קַבֵּל; כִּי אֵלּוּ חֲבִיבִין עָלַי מִן הַכֹּל, שֶׁעַל יְדֵיהֶם הֶעֱמִידוּ הַנָּשִׁים צְבָאוֹת רַבּוֹת בְּמִצְרַיִם בַּעֲלֵיהֶם יְגֵעִים בַּעֲבוֹדַת פֶּרֶךְ הָיוּ הוֹלְכוֹת וּמוֹלִיכוֹת לָהֶם מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וּמַאֲכִילוֹת אוֹתָם וְנוֹטְלוֹת הַמַּרְאוֹת וְכָל אַחַת רוֹאָה עַצְמָהּ עִם בַּעְלָהּ בַּמַּרְאָה וּמְשַׁדַּלְתּוֹ בִּדְבָרִים לוֹמַר׃ אֲנִי נָאָה מִמְּךָ, וּמִתּוֹךְ כַּךְ מְבִיאוֹת לְבַעֲלֵיהֶם לִידֵי תַאֲוָה וְנִזְקָקוֹת לָהֶם וּמִתְעַבְּרוֹת וְיוֹלְדוֹת שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר׃ תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ (שיר ח׳) וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר׃ בְּמַרְאוֹת הַצּוֹבְאוֹת. וְנַעֲשָׂה הַכִּיּוֹר מֵהֶם שֶׁהוּא לָשׂוּם שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ לְהַשְׁקוֹת מִמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָן לְמִי שֶׁקִּנֵּא לָהּ בַּעְלָהּ וְנִסְתְּרָה, וְתֵדַע לָךְ שֶׁהֵן מַרְאוֹת מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר׃ וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כִּכָּר וגו׳ וַיַּעַשׂ בָּהּ וְגוֹמַר, וְכִיּוֹר וְכַנּוֹ לֹא הוּזְכְּרוּ שָׁם, לָמַדְתָּ, שֶׁלֹּא הָיָה נְחֹשֶׁת שֶׁל כִּיּוֹר מִנְּחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה, כַּךְ דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא, וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס בְּמֶחֱזְיַת נְשַׁיָּא וְהוּא תַּרְגּוּם שֶׁל מַרְאוֹת מירויי"ש בלע"ז, *miroirs* (ספיגעל)

von Zedernholz und inwendig war leerer Raum. (8) במראות הצובאות Die Frauen Israels hatten Spiegel, worin sie sich besahen, wenn sie sich schmückten, selbst diese hielten sich nicht zurück und brachten sie als Spende zum Bau des Heiligthums. Mosche wollte diese zurückweisen, weil sie zur Anregung der Leidenschaft gemacht waren; allein Gott befahl, sie anzunehmen, indem er sprach: Diese gerade sind mir die angenehmsten Spenden, da sie sie benützten, um ihren Ehemännern lieb zu erscheinen, u. aus dem Familienleben entwickelte sich das Volk. Darum heißen sie הצובאות die Heere stellenden Frauen. Aus diesen Spiegeln wurde das Waschbecken gemacht, welches den gestörten Frieden zwischen Mann und Weib wieder herzustellen bestimmt war; man gab nämlich einer der Unzucht verdächtigten Frau aus diesem Becken zu trinken. Als Beweis, daß es wirkliche Spiegel waren, dient die Stelle weiter 30 und 31: Und das kupferne Weihgeschenk siebzig Kikar, daraus wurden gemacht: Die Füße zum Eingang des Stiftszeltes; das Becken und das Gestell aber wurden dort nicht erwähnt, dies lehrt, daß diese nicht aus dem Kupfer der Weihestücke gemacht wurden. So erklärt

(9) וַיַּעַשׂ אֶת־הֶחָצֵר לִפְאַת ׀ נֶגֶב תֵּימָנָה קַלְעֵי הֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָּאַמָּה׃ (10) עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ (11) וְלִפְאַת צָפוֹן מֵאָה בָאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ (12) וְלִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים בָּאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשׁוּקֵיהֶם כָּסֶף׃ (13) וְלִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה׃ (14) קְלָעִים חֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה אַמָּה אֶל־הַכָּתֵף עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃ (15) וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית מִזֶּה וּמִזֶּה לְשַׁעַר הֶחָצֵר קְלָעִים חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃ (16) כָּל־קַלְעֵי הֶחָצֵר סָבִיב שֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ (17) וְהָאֲדָנִים לָעַמֻּדִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֲשׁוּקֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם כָּסֶף וְהֵם מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף כֹּל עַמֻּדֵי הֶחָצֵר׃ מפטיר

(9) Und er machte den Vorhof. Auf der südlichen Seite gegen Mittag, Umhänge des Vorhofs von gezwirntem Byssus, hundert Ellen. (10) Dazu zwanzig Säulen und deren zwanzig Füße von Kupfer; die Haken an den Säulen und deren Reife von Silber. (11) Und auf der Mitternachtseite hundert Ellen, dazu zwanzig Säulen und deren zwanzig Füße von Kupler; die Haken an den Säulen und ihre Reife von Silber. (12) Und auf der Abendseite Umhänge von fünfzig Ellen, dazu zehn Säulen und zehn Füße; die Haken an den Säulen und ihre Reife von Silber. (13) Und auf der Vorderseite gegen Morgen fünfzig Ellen. (14) Umhänge von fünfzehn Ellen an der einen Seite; dazu drei Sänlen und drei Füße. (15) Und für die andere Seite, an dieser und jener Seite des Hofthores, fünfzehn Ellen Umhänge; dazu drei Säulen und drei Füße. (16) Alle Umhänge des Vorhofs ringsum waren von gezwirntem Byssus. (17) Und die Füße zu den Säulen waren von Kupfer, die Haken an den Säulen und ihre Reife von Silber, und der Ueberzug ihrer Köpfe von Silber; so waren sie selbst, alle Säulen des Vorhofs, mit silbernen Reifen belegt.

רש״י

וְכֵן מָצִינוּ: הַגִּלְיוֹנִים (ישעיה ג׳) מִתַּרְגְּמִינַן מַחְזְיָתָא׃

es R. Tanchuma. Auch Onk. übers. במחזית נשיא; so wird auch Jes. 3, 23: הגליונים die mit מחזיתא Spiegel übersetzt. אשר צבאו Welche sich versammelteu, um ihre freiwilligen Spenden

(18) וּמָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר מַעֲשֵׂה רֹקֵם תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר וְעֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ וְקוֹמָה בְרֹחַב חָמֵשׁ אַמּוֹת לְעֻמַּת קַלְעֵי הֶחָצֵר׃ (19) וְעַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה נְחֹשֶׁת וָוֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ (20) וְכָל־הַיְתֵדֹת לַמִּשְׁכָּן וְלֶחָצֵר סָבִיב נְחֹשֶׁת׃ ס ס ס

(21) אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל־פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן

(18) Und die Decke am Thore des Vorhofs war Buntweberarbeit, von purpurblauer und purpurrother u. karmesinfarbiger Wolle und gezwirntem Byssus; und zwanzig Ellen die Länge, und die Höhe, in der Breite fünf Ellen, gleich mit den Umhängen des Vorhofs. (19) Und dazu vier Säulen und vier Füße von Kupfer; ihre Haken von Silber und der Ueberzug ihrer Köpfe und ihre Reife von Silber. (20) Und alle Pflöcke zur Wohnung und zum Vorhofe ringsum waren von Kupfer. (21) Dies ist die Zusammenzählung für die Wohnung, die Wohnung des Zeugnisses, die gezählt wurde auf Befehl Mosche's: ein Dienst der Lewijim, durch Thamar,

רש"י

אשר צבאו. לְהָבִיא נִדְבָתָן: (18) לעמת קלעי החצר: בְּמִדַּת קַלְעֵי הֶחָצֵר: חסלת פרשת ויקהל:

(21) אלה פקודי. בְּפָרָשָׁה זו נִמְנוּ כָּל מִשְׁקְלֵי נִדְבַת הַמִּשְׁכָּן לְכֶסֶף וּלְזָהָב וְלַנְּחֹשֶׁת, וְנִמְנוּ כָּל כֵּלָיו לְכָל עֲבוֹדָתוֹ: המשכן משכן. שְׁנֵי פְעָמִים, רֶמֶז לְמִקְדָּשׁ שֶׁנִּתְמַשְׁכֵּן בִּשְׁנֵי חוּרְבָּנִין עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל: משכן העדות. עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁוִּיתֵּר לָהֶם הקב"ה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁהֲרֵי הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם: עבודת הלוים. פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו הִיא עֲבוֹדָה הַמְּסוּרָה לַלְוִיִּם בַּמִּדְבָּר לָשֵׂאת וּלְהוֹרִיד וּלְהָקִים אִישׁ אִישׁ לְמַשָּׂאוֹ הַמּוּפְקָד עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁאָמוּר בְּפָרָשַׁת

zu bringen. (18) לעמת קלעי החצר Nach dem Maß der Umhänge des Vorhofs.

(21) אלה פקודי In diesem Abschnitte wird das Gewicht der Spenden zur Wohnung an Silber, Gold und Kupfer zusammengezählt, und alle Dienstgeräthe werden mitgezählt. המשכן משכן Zweimal, hindeutend auf das Heiligthum, das zweimal zerstört, wegen der Sünden Israels gleichsam gepfändet (משכון) wurde. משכן העדות Es ist ein Zeugniß für Israel, daß Gott ihnen die Versündigung durch das Götzenkalb nachgesehen hat, da er seine Glorie wieder unter ihnen ruhen läßt. עבודת הלוים Die Aufsicht über die Stiftshütte u. deren Geräthe war das Amt, das den Lewiten in der Wüste anvertraut wurde, das Stiftszelt zu trageu, es auseinander zu legen und aufzu-

הַכֹּהֵן׃ (22) וּבְצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (23) וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי

Sohn Aharons, des Priesters. (22) Und Bazalel, Sohn Uri's des Sohnes Churs, vom Stamme Jehuda, machte Alles, was der Ewige dem Mosche geboten hatte. (23) Und mit ihm Oholiab, Sohn Achisamachs, vom Stamme Dan, Steinschneider und Künstler und Buntweber in purpurblauer und purpurrother und karmesinfarbiger

רש"י

נָשׂא: ביד איתמר. הוא הָיָה פָּקִיד עֲלֵיהֶם לִמְסוֹר לְכָל בֵּית אָב עֲבוֹדָה שֶׁעָלָיו: (22) ובצלאל בן אורי וגו' עשה את כל אשר צוה ה' את משה. אֲשֶׁר צִוָּה אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא: כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, אֲפִילוּ דְבָרִים שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ רַבּוֹ הִסְכִּימָה דַעְתּוֹ לְמַה שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה בְּסִינַי: כִּי משה צִוָּה לִבְצַלְאֵל לַעֲשׂוֹת תְּחִלָּה כֵּלִים וְאַחַר כַּךְ מִשְׁכָּן (לֹא לְעִנְיַן צִוּוּי לְהִתְנַדֵּב קָאָמַר, דְּהָא אַדְּרַבָּה לְהֵיפֶךְ צִוָּה הקב"ה בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה מַתְחִלָּה הַכֵּלִים: שֻׁלְחָן, מְנוֹרָה, יְרִיעוֹת וְאַחַר כַּךְ צִוּוּי הַקְּרָשִׁים, וְצִוּוּי משֶׁה רַבֵּינוּ עָ"הַ רֵישׁ וַיַּקְהֵל תְּחִלָּה הַמִּשְׁכָּן וְאָהֳלוֹ, וְאַחַר כַּךְ הַכֵּלִים הָא מַיְירִי לְעִנְיַן צִיּוּוי לְפוֹעֵל, אֵיךְ יִפְעוֹל כְּסֵדֶר. וְתִמְצָא בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל וְגוֹמֵר, הִזְכִּיר מַתְחִלָּה אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאַחַר כַּךְ הַכֵּלִים אֲבָל לְעִנְיַן לְהִתְנַדֵּב לְהָכִין מַה שֶּׁיִּהְיוּ צְרִיכִין, מַה לִּי מַה שֶּׁמִּתְנַדֵּב תְּחִלָּה וְעַיֵּין בְּתוֹסָפוֹת פֶּרֶק הָרוֹאֶה (ברכות נ"ט) וְאִם תֹּאמַר מְנַלַּן שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ עָ"הַ צִוָּהוּ לִבְצַלְאֵל הֵפֶךְ הָעִנְיָן. וְיֵשׁ לוֹמַר דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת וַיַּקְהֵל, וַיִּקְרָא משה אֶל בְּצַלְאֵל וְאֶל אָהֳלִיאָב וְגוֹמֵר וְקָצַר מַה שֶּׁדִּבֵּר עִמָּהֶם, וְהַאי קְרָא מִדִּכְתִיב: אֲשֶׁר צִוָּה אֶת משֶׁה חֲזִינַן דְּהָיָה מְצַוֶּה לָהֶם בְּהֵיפֶךְ. (וְדוּק הֵיטֵב) אָמַר לוֹ בְצַלְאֵל מִנְהַג הָעוֹלָם לַעֲשׂוֹת תְּחִלָּה בַּיִת וְאַחַר כַּךְ מֵשִׂים כֵּלִים בְּתוֹכוֹ? אָמַר לוֹ, כַּךְ שָׁמַעְתִּי מִפִּי הקב"ה, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: בְּצֵל אֵל הָיִיתָ? כִּי בְוַדַּאי כַּךְ צִוָּה לִי

stellen. Jeder stand dem Dienste vor, der ihm aufgetragen war. Näheres in פ׳ נשא. ביד איתמר Er war ihr Vorgesetzter, und hatte jeder Familie ihren Dienst anzuweisen. (22) ובצלאל — את כל אשר צוה עשה Es steht nicht, daß Mosche ihm Alles angegeben hätte; selbst Dinge, welche sein Meister Mosche ihm nicht gesagt, machte Bezalel genau, wie Gott sie am Sinai dem Mosche offenbart hatte. Mosche befahl dem Bezalel vorerst die Geräthe anzufertigen und dann die Stiftshütte. Bezalel sagte aber: Der Weltbrauch ist, daß man erst ein Haus baut und dann die Geräthe hinein gibt. Mosche sagte: So habe ich auch von Gott vernommen; bist du etwa im Schatten Gottes — בצל אל gewesen? und so machte er denn vorerst die Stiftshütte und dann die

וּבַשֵּׁשׁ ס (24) כָּל־הַזָּהָב הֶעָשׂוּי לַמְּלָאכָה בְּכֹל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי ׀ זְהַב הַתְּנוּפָה תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים כִּכָּר וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ (25) וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר וְאֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ (26) בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכֹל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת

Wolle und Byssus. (24) Alles Gold, das verarbeitet wurde zu dem Werke, zu dem ganzen Werke des Heiligthums, es war das gewidmete Gold neun und zwanzig Kikar und sieben hundert und dreißig Schekel, nach dem Schekel des Heiligthums. (25) Und das Silber der Gemusterten der Gemeinde war hundert Kikar und tausend und sieben hundert und fünf und siebenzig Schekel, nach dem Schekel des Heiligthums. (26) Ein Beka auf den Kopf, die Hälfte eines Schekels, nach dem Schekel des Heiligthums, für Jeden, der zu den Gemusterten ging, vom zwanzigsten Jahre und darüber, für sechs mal hundert tausend

רש״י

הקב״ה, וְכֵן עָשָׂה, הַמִּשְׁכָּן תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ עָשָׂה כֵּלִים׃ (24) ככר. שִׁשִּׁים מָנֶה, וּמָנֶה שֶׁל קֹדֶשׁ כָּפוּל הָיָה, הֲרֵי הַכִּכָּר ק״כ מָנֶה, וְהַמָּנֶה כ״ה סְלָעִים, הֲרֵי כִּכָּר שֶׁל קֹדֶשׁ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים שְׁקָלִים, לְפִיכָךְ מָנָה בִּפְרוֹטְרוֹת כָּל הַשְּׁקָלִים, שֶׁפְּחוּתִין בְּמִנְיָנָם מִג׳ אֲלָפִים שֶׁאֵין מַגִּיעִין לְכִכָּר׃ (26) בקע. הוּא שֵׁם מִשְׁקַל שֶׁל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל׃ לשש מאות אלף וגו׳. כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל וְכָךְ עָלָה מִנְיָנָם אַחַר שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן בְּסֵפֶר וַיְדַבֵּר, וְאַף עַתָּה בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן כָּךְ הָיוּ, וּמִנְיַן חֲצָאֵי הַשְּׁקָלִים שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף עוֹלֶה מְאַת כִּכָּר כָּל אֶחָד שֶׁל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים שְׁקָלִים; כֵּיצַד? שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף חֲצָאִין, הֲרֵי הֵן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף שְׁלֵמִים, הֲרֵי הֵן מְאַת כִּכָּר וְהַשְּׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים

Geräthe. (24) ככר Beträgt 50 מנה, ein מנה des Heiligthums enthielt zwei gemeine מנה, wonach der Kikar = 120 מנה; ein מנה beträgt 25 Selaim, folglich enthält ein Kikar des Heiligthums 3000 Schekalim. Deswegen werden alle Schekalim, welche weniger als 3000 betragen, und keinen Kikar ausmachen, einzeln aufgezählt. (26) בקע So wird das Gewicht eines halben Schekels benannt. לשש מאות אלף So viele waren der Israeliten und so viel machte ihre Zählung aus nach der Aufstellung der Wohnung, nach ס׳ במדבר, und jetzt bei den Spenden zum Heiligthum waren ihrer auch so viele. — Die Zahl der halben Schekalim war 100 Kikar, jeden zu 3000 Schekalim gerechnet. Wie so? Sechsmalhunderttausend halbe Schekalim geben Dreimalhunderttausend ganze, das sind nur 100 Kikar; die 3550

אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ (27) וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֶקֶת אֵת אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֵת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת מְאַת אֲדָנִים לִמְאַת הַכִּכָּר כִּכָּר לָאָדֶן׃ (28) וְאֶת־הָאֶלֶף וּשְׁבַע הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עָשָׂה וָוִים לָעַמּוּדִים וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וְחִשַּׁק אֹתָם׃ (29) וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כִּכָּר וְאַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת שָׁקֶל׃ (30) וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת־אַדְנֵי פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ וְאֵת כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ (31) וְאֶת־אַדְנֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאֶת־אַדְנֵי שַׁעַר הֶחָצֵר וְאֵת כָּל־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־יִתְדֹת הֶחָצֵר סָבִיב׃ לט (1) וּמִן־הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת

u. drei tausend und fünf hundert und fünfzig. (27) Und es dienten die hundert Kikar Silber, um zu gießen die Füße des Heiligthums und die Füße zum Vorhang: hundert Füße, von hundert Kikar, ein Kikar zu einem Fuß. (28) Uud die tausend und sieben hundert und fünf und siebenzig (Schekel) verarbeitete man zu Haken für die Säulen und überzog (damit) ihre Köpfe und belegte sie (damit). (29) Und das Kupfer der Widmung war siebenzig Kikar und zwei tausend u. vierhundert Schekel. (30) Und man machte daraus die Füße zum Eingang des Zeltes der Zusammenkunft und den kupfernen Altar und das kupferne Gitter dazu und alle Geräthe des Altars. (31) Und die Füße des Vorhofes ringsum und die Füße zum Thore des Vorhofes und alle Pflöcke der Wohnung und alle Pflöcke des Vorhofes ringsum.

39. (1) Und aus der purpurblauen und der purpurrothen und

רש"י

הַצָּאִים, עוֹלִים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שְׁקָלִים׃ (27) לצקת. כְּתַרְגּוּמוֹ׃ לְאַתָּכָא׃ את אדני הקדש. שֶׁל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן שֶׁהֵם מ"ח קְרָשִׁים, וְלָהֶן צ"ו אֲדָנִים, וְאַדְנֵי הַפָּרֹכֶת אַרְבָּעָה, הֲרֵי מֵאָה, וְכָל שְׁאָר הָאֲדָנִים, נְחֹשֶׁת כָּתוּב בָּהֶם׃ (28) וצפה ראשיהם שֶׁל עַמּוּדִים׃ מֵהֶן שֶׁבְּכוּלָּן כְּתִיב׃ וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וַחֲשׁוּקֵיהֶם כָּסֶף׃

לט (1) ומן התכלת והארגמן וגו'. שֵׁשׁ לֹא נֶאֱמַר כָּאן, מִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין בִּגְדֵי שְׂרָד

halbe Schekel machen 1775 ganze aus. (27) לצקת Wie Onk. gibt: לאתכא, gießen. את אדני הקדש Die Füße der Bretter der Wohnung, welche 48 waren, diese hatten 96 Füße, und 4 Füße des Vorhangs, so sind es 100. Für die übrigen Füße ist Kupfer vorgeschrieben. (28) וצפה ראשיהם Die Knäufe der Säulen; denn bei allen heißt es: Auch die Belegung ihrer Knäufe und ihrer Reife waren von Silber, s. oben 35, 19.

39. (1) ומן התכלת Leinen wird hier nicht erwähnt; daher glaube

השני עשו בגדי שרד לשרת בקדש ויעשו את בגדי הקדש אשר לאהרן כאשר צוה יהוה את משה: פ שני חמישי (2) ויעש את האפד זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר: (3) וירקעו את פחי הזהב וקצץ פתילים לעשות בתוך התכלת ובתוך הארגמן ובתוך תולעת השני ובתוך השש מעשה חשב: (4) כתפת עשו לו חברת על שני קצוותיו חבר: (5) וחשב אפדתו אשר עליו ממנו הוא כמעשהו זהב

der karmesinfarbigen Wolle machten sie Dienstkleider, zu dienen im Heiligthume; und machten die heiligen Kleider, welche für Aharon waren, so wie der Ewige dem Mosche geboten. (2) Und man machte das Ephod von Gold, purpurblauer und purpurrother und karmesinfarbiger Wolle und gezwirntem Byssus. (3) Und sie dehnten die Goldbleche aus und schnitten Fäden, um sie zu verarbeiten zwischen der purpurblauen und purpurrothen und karmesinfarbigen Wolle und dem Byssus, nach Arbeit des Kunstwebers. (4) Schulterbänder machten sie dazu, die angeheftet wurden; so wurde es an seinen beiden Enden verbunden. (5) Und der Gürtel zu seiner Umbindung, der daran war, war von gleicher Arbeit aus ihm, von Gold, purpurblauer und purpurrother und karmesin-

רש"י

הללו בגדי כהונה: שבבגדי כהונה היה שש אלא הם בגדים שמכסים בהם כלי הקדש בשעת סלוק מסעות, שלא היה בהם שש: (3) וירקעו. כמו: לרוקע הארץ (תהלים קל"ו) כתרגומו: ורדידו טסין הוו מרדדין מן הזהב אסטנ"דרא בלע"ז: *Estendre* *Etender*, (אויסדעהנען) טסין דקות. כאן הוא מלמדך היאך היו טווין את הזהב עם החוטין, מרדדים הטסין דקין וקוצצין מהם פתילים לאורך הטס לעשות אותן פתילים תערובת עם כל מין ומין בחשן ואפוד, שנאמר בהן: זהב חוט אחד של זהב עם ששה חוטין של תכלת, וכן עם כל מין ומין שכל המינים חוטין כפול ששה, והזהב חוט שביעי עם כל אחד ואחד:

בגדי השרד ich, daß diese nicht Priesterkleider waren, denn in den Priesterkleidern war Leinen eingewebt, sondern es waren die Gewänder, mit welchen man die heiligen Geräthe bedeckte, wenn sie ihre Reisezüge fortsetzten, bei diesen war kein Leinen. (3) וירקעו Sie dehnten aus, wie Ps. 136 לרוקע הארץ, auch Onk. ורדידו ית טסי דדהבא sie dehnten das Gold zu dünnen Platten aus. Hieraus erfahren wir, wie man das Gold mit den Fäden zusammen spann: Man schlug es zu dünnen Platten, schnitt dann der Länge nach Fäden daraus, zwirnte diese mit jeder der verschiedenen Gattungen für den Choschen und Efod, bei denen es heißt: ויעש את האפוד זהב indem man je einen Faden Gold mit sechs Fäden תכלת zusammenzwirnte; und ebenso ge-

תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס (6) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־אַבְנֵי הַשֹּׁהַם מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב מְפֻתָּחֹת פִּתּוּחֵי חוֹתָם עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (7) וַיָּשֶׂם אֹתָם עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ

(8) וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֹשֶׁן מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ (9) רָבוּעַ הָיָה כָּפוּל עָשׂוּ אֶת־הַחֹשֶׁן זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ כָּפוּל׃ (10) וַיְמַלְאוּ־בוֹ אַרְבָּעָה טוּרֵי אָבֶן טוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד׃ (11) וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם׃ (13) וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה׃ (13) וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מוּסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב בְּמִלֻּאֹתָם׃ (14) וְהָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵנָּה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ לִשְׁנֵים עָשָׂר שָׁבֶט׃ (15) וַיַּעֲשׂוּ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשְׁרֹת גַּבְלֻת מַעֲשֵׂה עֲבֹת זָהָב טָהוֹר׃ (16) וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבְּצֹת זָהָב וַיִּתְּנוּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־שְׁנֵי

farbiger Wolle u. gezwirntem Byssus; so wie der Ewige dem Mosche geboten. (6) Und sie machten die Schoham-Steine, umringt von goldnen Einfassungen, gegraben wie Siegel-Eingrabung, nach den Namen der Söhne Israels. (7) Und man setzte sie auf die Schulterbänder des Ephod, als Steine des Andenkens für die Söhne Israels, so wie der Ewige dem Mosche geboten. (8) Und man machte den Brustschmuck nach Arbeit des Kunstwebers, wie die Arbeit des Ephod, von Gold, purpurblauer u. pnrpurrother u. karmesinfarbiger Wolle u. gezwirntem Byssus. (9) Viereckig war er, gedoppelt machten sie den Brustschmuck; eine Spanne seine Länge u. eine Spanne seine Breite, gedoppelt. (10) Und sie setzten in ihn vier Reihen Steine: Eine Reihe: Odem, Piteda u. Bareketh, die eine Reihe. (11) Und die zweite Reihe: Nophech, Sappir und Jahalom. (12) Und die dritte Reihe: Leschem, Schebo und Achlama. (13) Und die vierte Reihe: Tarschisch, Schoham uud Joschphe; umringt von goldnen Einfassungen wurden sie bei ihrer Einsetzung. (14) Und die Steine waren nach den Namen der Söhne Israels, zwölf, nach ihren Namen; wie die Eingrabung des Siegels war Jeder (eingegraben) mit seinenm Name nach den zwölf Stämmen. (15) Und sie machten an den Brustschmuck verschlungene Ketten, Flechtarbeit, aus reinem Golde. (16) Und machten zwei goldne Einfassungen und

קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ (17) וַיִּתְּנוּ שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת
הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־קְצוֹת
הַחֹשֶׁן׃ (18) וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי
הָעֲבֹתֹת נָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצֹת וַיִּתְּנֻם
עַל־כִּתְפֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃
(19) וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיָּשִׂימוּ
עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר
אֶל־עֵבֶר הָאֵפֹד בָּיְתָה׃ (20) וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי
טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנֻם עַל־שְׁתֵּי כִתְפֹת
הָאֵפֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת
מֶחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפֹד׃
(21) וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָיו אֶל־
טַבְּעֹת הָאֵפֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיֹת עַל־
חֵשֶׁב הָאֵפֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפֹד
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ שלישי ששי
(22) וַיַּעַשׂ אֶת־מְעִיל הָאֵפֹד מַעֲשֵׂה אֹרֵג
כְּלִיל תְּכֵלֶת׃ (23) וּפִי־הַמְּעִיל בְּתוֹכוֹ כְּפִי
תַחְרָא שָׂפָה לְפִיו סָבִיב לֹא יִקָּרֵעַ׃
(24) וַיַּעֲשׂוּ עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל רִמּוֹנֵי
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מָשְׁזָר׃
(25) וַיַּעֲשׂוּ פַעֲמֹנֵי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ
אֶת־הַפַּעֲמֹנִים בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים עַל־שׁוּלֵי
הַמְּעִיל סָבִיב בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים׃ (26) פַּעֲמֹן

zwei goldne Ringe, an die beiden Enden des Brustschmuckes. (17) Und brachten die beiden goldenen geflochtenen Ketten in die beiden Ringe, an den Enden des Brustschmuckes. (18) Und die beiden Enden der beiden geflochtenen Ketten setzten sie an die beiden Einfassungen; und setzten diese an die Schulterbänder des Ephod, auf der Vorderseite. (19) Und sie machten zwei goldne Ringe, und setzten sie an den beiden Enden des Brustschmuckes, an seinen Saum, der nach der Seite des Ephod zu ist, nach innen. (20) Und sie machten zwei goldne Ringe, und sie setzten sie an die beiden Schulterbänder des Ephod unten, auf die Vorderseite, nahe bei seiner Zusammenkettung, über dem Gürtel des Ephod. (21) Und banden den Brustschmuck durch seine Ringe an die Ringe des Ephod mit einer purpurblauen Schnur, daß er an dem Gürtel des Ephod blieb, und der Brustschmuck sich nicht verrückte von dem Ephod; so wie der Ewige dem Mosche geboten. (22) Und man machte den Oberrock zum Ephod in Weber-Arbeit, ganz von purpurblauer Wolle. (23) Und die Oeffnung des Oberrocks war in seiner Mitte, wie die Oeffnung eines Panzerhemds, eine Borte war an seiner Oeffnung ringsum, daß er nicht zerriß. (24) Und sie machten an den Saum des Oberrocks Granatäpfel von Purpurblau u. Purpurroth und Karmesinfarbe, gezwirnt. (25) Und machten Schellen von reinem Golde, und setzten die Schellen zwischen die Granatäpfel an den

וְרִמֹּן פַּעֲמֹן וְרִמֹּן עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב לְשָׁרֵת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהֹוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס (27) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַכָּתְנֹת שֵׁשׁ מַעֲשֵׂה אֹרֵג לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׃ (28) וְאֵת הַמִּצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֶת־פַּאֲרֵי הַמִּגְבָּעֹת שֵׁשׁ וְאֶת־מִכְנְסֵי הַבָּד שֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ (29) וְאֶת־הָאַבְנֵט שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֵׂה רֹקֵם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהֹוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס (30) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־צִיץ נֵזֶר־הַקֹּדֶשׁ זָהָב טָהוֹר וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתַּב פִּתּוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ לַיהֹוָה׃ (31) וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת לָתֵת עַל־הַמִּצְנֶפֶת

Saum des Oberrocks ringsum, zwischen die Granatäpfel. (26) Eine Schelle und ein Granatapfel, wieder eine Schelle und ein Granatapfel an dem Saume des Oberrocks ringsum, zum Dienste, so wie der Ewige dem Mosche geboten. (27) Und sie machten die Unterröcke von Byssus, in Weber-Arbeit, für Aharon und seine Söhne. (28) Und den Kopfbund von Byssus und die zierenden Mützen von Byssus, und die linnenen Beinkleider von gezwirntem Byssus. (29) Und den Gürtel von gezwirntem Byssus und purpurblauer und purpurrother u. karmesinfarbiger Wolle, in Buntweber-Arbeit, so wie der Ewige dem Mosche geboten. (30) Und sie machten das Schaublatt des heiligen Diadems aus reinem Golde, und schrieben darauf mit der Schrift eingegrabener Siegel: Heilig dem Ewigen. (31) Und setzten daran eine purpurblaue Schnur, um es an den Kopfbund

רש"י

(28) ואת פארי המגבעות. תִּפְאֶרֶת הַמִּגְבָּעוֹת, הַמִּגְבָּעוֹת הַמְפֹאָרוֹת׃ (31) לתת על המצנפת מלמעלה. וְעַל יְדֵי הַפְּתִילִים הָיָה מוֹשִׁיבוֹ עַל הַמִּצְנֶפֶת כְּמִין כֶּתֶר; וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר הַצִּיץ עַל הַמִּצְנֶפֶת, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים שָׁנִינוּ, שְׂעָרוֹ הָיָה נִרְאֶה בֵּין צִיץ לְמִצְנֶפֶת שֶׁשָּׁם מֵנִיחַ תְּפִלִּין, וְהַצִּיץ הָיָה נָתוּן עַל הַמֵּצַח הֲרֵי הַמִּצְנֶפֶת לְמַעְלָה וְהַצִּיץ לְמַטָּה; וּמַהוּ עַל הַמִּצְנֶפֶת מִלְמַעְלָה? וְעוֹד הִקְשֵׁיתִי בָהּ כָּאן הוּא אוֹמֵר: וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת, וּבְעִנְיַן הַצַּוָּאָה הוּא אוֹמֵר: וְשַׂמְתָּ אוֹתוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת

schah es bei jeder der andern Gattungen; denn jede Gattung hatte sechsfache Fäden, u. das Gold gab den siebenten Faden. (28) פארי המגבעות Die prachtvollen Mützen, als stünde: המגבעות המפוארות. (31) לתת את המצנפת מלמעלה Durch diese Fäden wurde es auf die Mütze gesetzt, wie eine Krone. Man kann nicht sagen, daß der ציץ auf der Mütze saß, denn es heißt: Sebach. 19: Sein Haar war sichtbar zwischen dem ציץ und der Mütze, dort wo er die תפילין anlegte; der ציץ saß auf der Stirn, folglich war die Mütze oben und der ציץ unten. Was bedeutet also: על המצנפת מלמעלה? Ferner fand ich es schwierig, daß es hier heißt: Sie gaben darauf einen himmelblauen Faden; und bei Ertheilung des Gebotes (oben 28, 37) heißt es: und

מִלְמָ֑עְלָה כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃ ס (32) וַתֵּ֕כֶל כָּל־עֲבֹדַ֕ת מִשְׁכַּ֖ן אֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד וַֽיַּעֲשׂוּ֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל כְּכֹל֩ אֲשֶׁ֨ר צִוָּ֧ה יְהוָ֛ה אֶת־מֹשֶׁ֖ה כֵּ֥ן עָשֽׂוּ׃ פ רביעי (33) וַיָּבִ֤יאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן֙ אֶל־מֹשֶׁ֔ה אֶת־

zu setzen oberhalb; so wie der Ewige dem Mosche geboten. (32) Und so ward vollendet die ganze Arbeit an der Wohnung des Zeltes der Zusammenkunft, und die Kinder Israel machten es ganz so, wie der Ewige dem Mosche geboten, so machten sie es. (33) Und sie brachten die Wohnung zu Mosche: das Zelt und alle seine

רש"י

(שמות כ"ט)? וְאוֹמֵר אֲנִי, פְּתִיל תְּכֵלֶת זֶה חוּטִין הֵן לְקָשְׁרוֹ בָּהֶן בְּמִצְנֶפֶת, לְפִי שֶׁהַצִּיץ אֵינוֹ אֶלָּא מֵאוֹזֶן לְאוֹזֶן וּבַמֶּה יִקָּשְׁרֶנּוּ בְּמִצְחוֹ? וְהָיוּ קְבוּעִין בּוֹ חוּטֵי תְכֵלֶת לִשְׁנֵי רָאשִׁין וּבְאֶמְצָעִיתוֹ שֶׁבָּהֶן קוֹשְׁרוֹ וְתוֹלֵהוּ בְּמִצְנֶפֶת כְּשֶׁהָיָה בְרֹאשׁוֹ. וּשְׁנֵי חוּטִין בְּכָל קָצֶה וְקָצֶה, אַחַת מִמַּעַל וְאַחַת מִתַּחַת לְצַד מִצְחוֹ, וְכֵן בְּאֶמְצָעוֹ, שֶׁכָּךְ הוּא נוֹחַ לִקְשׁוֹר, וְאֵין דֶּרֶךְ קְשִׁירָה בְּפָחוֹת מִשְּׁנֵי חוּטִין, לְכָךְ נֶאֱמַר עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת, וְעָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת וְקוֹשֵׁר רָאשֵׁיהֶם הַשְּׁנַיִם, כֻּלָּן יַחַד מֵאֲחוֹרָיו לְמוּל עָרְפּוֹ וּמוֹשִׁיבוֹ עַל הַמִּצְנֶפֶת. וְאַל תִּתְמַהּ שֶׁלֹּא נֶאֱמַר פְּתִילֵי תְּכֵלֶת, הוֹאִיל וּמְרוּבִּין הֵן, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ בְחֹשֶׁן וְאֵפוֹד: וַיִּרְכְּסוּ אֶת הַחֹשֶׁן וְנוֹמַר, וְעַל כָּרְחָךְ פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם לֹא הָיוּ שֶׁהֲרֵי בִּשְׁתֵּי קְצוֹת הַחֹשֶׁן הָיוּ ב' טַבָּעוֹת הַחֹשֶׁן וּבְב' כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד הָיוּ ב' טַבְּעוֹת הָאֵפוֹד שֶׁכְּנֶגְדָּן, וּלְפִי דֶּרֶךְ קְשִׁירָה ד' חוּטִין הָיוּ וּמִכָּל מָקוֹם פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם אִי אֶפְשָׁר: (32) ויעשו בני ישראל. אֶת הַמְּלָאכָה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' וגו': (33) ויביאו את המשכן וגו'. שֶׁלֹּא הָיוּ יְכוֹלִין לַהֲקִימוֹ; וּלְפִי שֶׁלֹּא עָשָׂה

gib es auf einen himmelblauen Faden? Deshalb denke ich, unter פתיל תכלת versteht man die Fäden, mittels welcher es an die Mütze geknüpft werden sollte; da der ציץ blos von einem Ohre zum andern reichte, womit sollte man ihn nun an der Stirn befestigen? Es waren daher an beiden Seiten und auch in der Mitte desselben Fäden befestigt, an welchen er es an die Mütze band; auf jeder Ecke waren zwei Fäden, einer oben u. einer unten, an den Seiten der Stirn, und ebenso in der Mitte, weil es so leicht zu knüpfen ist. Ein Binden findet aber mit nicht weniger, als zwei Fäden statt. Daher heißt es: על פתיל תכלת und wieder ויתנו עליו פתיל תכלת (auf dem ציץ war ein himmelblauer Faden), die zwei Enden wurden hinten zusammen gebunden. Es darf nicht wundern, daß es nicht heißt פתילי תכלת, weil es doch mehrere waren, denn beim Choschen heißt es ebenso: Man soll den Choschen binden, und nothgedrungen konnten es nicht weniger, als zwei Fäden sein; denn an den zwei Ecken des Choschen waren zwei Ringe an den Schulterbändern des Efod, ebenfalls zwei den ersteren gegenüber, zu deren Verbindung natürlich vier Fäden sein mußten, keineswegs aber konnten es weniger als zwei sein. (32) ויעשו בני ישראל Die Arbeit, so wie es Gott befohlen. (33) ויביאו המשכן את Sie konnten sie nicht auf-

הָאֹהֶל וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו קְרָסָיו קְרָשָׁיו
בְּרִיחָיו וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו׃ (34) וְאֶת־מִכְסֵה
עוֹרֹת הָאֵילִם הַמְאָדָּמִים וְאֶת־מִכְסֵה
עֹרֹת הַתְּחָשִׁים וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ׃
(35) אֶת־אֲרוֹן הָעֵדֻת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֵת
הַכַּפֹּרֶת׃ (36) אֶת־הַשֻּׁלְחָן אֶת־כָּל־כֵּלָיו
וְאֵת לֶחֶם הַפָּנִים׃ (37) אֶת־הַמְּנֹרָה
הַטְּהֹרָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ נֵרֹת הַמַּעֲרָכָה וְאֶת־
כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר׃ (38) וְאֵת
מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת
קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֵת מָסַךְ פֶּתַח הָאֹהֶל׃
(39) אֵת ׀ מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר
הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־
כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃ (40) אֵת קַלְעֵי
הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדֶיהָ וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֶת־
הַמָּסָךְ לְשַׁעַר הֶחָצֵר אֶת־מֵיתָרָיו
וִיתֵדֹתֶיהָ וְאֵת כָּל־כְּלֵי עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן
לְאֹהֶל מוֹעֵד׃ (41) אֶת־בִּגְדֵי הַשְּׂרָד
לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן

Geräthe, seine Haken, seine Bretter, seine Riegel u, seine Säulen und seine Füße. (34) Und die Decke der rothgefärbten Widderfelle und die Decke der Tachaschfelle u. den Vorhang zur Bedeckung. (35) Die Lade des Zeugnisses u. ihre Stangen und den Deckel. (36) Den Tisch, alle seine Geräthe und das Schaubrod. (37) Den Leuchter von reinem Golde, seine Lampen der Ordnung und alle seine Geräthe, und das Oel zur Beleuchtung. (28) Und den goldnen Altar und das Salböl und das Räucherwerk von Spezereien und die Decke am Eingange des Zeltes. (39) Den kupfernen Altar und das kupferne Gitter dazu, seine Stangen und alle seine Geräthe, das Waschbecken und sein Gestell. (40) Die Umhänge des Vorhofs, die Säulen und die Füße dazu, und die Decke zum Thore des Vorhofs, die Stricke und die Pflöcke dazu, und alle Geräthe zum Dienste bei der Wohnung des Zeltes der Zusammenkunft. (41) Die Dienstkleider, zu dienen im Heiligthume, die heiligen Kleider für Aharon,

רש"י

משה שום מלאכה במשכן הניח לו הקב"ה הקמתו
שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים,
שאין כח באדם לזקפן, ומשה העמידו. אמר משה
לפני הקב"ה: איך אפשר הקמתו על ידי אדם? אמר לו
עסוק אתה בידך, נראה כמקימו, והוא נזקף וקם

stellen. Weil nun Mosche bei der Wohnung gar keine Arbeit verrichtet hatte, so überließ ihm Gott die Aufstellung derselben. Ein Einzelner war nicht im Stande, sie aufzurichten, da Keiner die Kraft besaß, die schweren Bretter emporzuheben, denn als er Gott diesfalls befragte, befahl er ihm, sich selbst damit zu befassen, und die Aufstellung ging rasch von

הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן׃ (42) כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הָעֲבֹדָה׃ (43) וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה כֵּן עָשׂוּ וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה׃ פ חמישי שביעי

מ (1) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ (2) בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים אֶת־מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד׃ (3) וְשַׂמְתָּ שָׁם אֵת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְסַכֹּתָ עַל־הָאָרֹן אֶת־הַפָּרֹכֶת׃ (4) וְהֵבֵאתָ אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְעָרַכְתָּ אֶת־עֶרְכּוֹ וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמְּנֹרָה וְהַעֲלֵיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ׃ (5) וְנָתַתָּה אֶת־מִזְבַּח הַזָּהָב לִקְטֹרֶת לִפְנֵי אֲרוֹן הָעֵדֻת וְשַׂמְתָּ אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן׃

den Priester und die Kleider seiner Söhne, um priesterlich zu dienen. (42) Ganz so, wie der Ewige dem Mosche geboten, so machten die Kinder Israel die ganze Arbeit. (43) Und Mosche sah das ganze Werk, u. siehe, sie hatten es gemacht, so wie der Ewige geboten, so hatten sie es gemacht; da segnete sie Mosche.

40. (1) Und der Ewige redete zu Mosche und sprach: (2) Am Tage des ersten Monats, am Ersten des Monats, sollst du aufrichten die Wohnung des Zeltes der Zusammenkunft. (3) Und setze hinein die Lade des Zeugnisses, und verdecke die Lade mit dem Vorhang. (4) Und bringe den Tisch (hinein), und ordne seinen Aufsatz; und bringe den Leuchter hinein, und stecke seine Lampen auf. (5) Und setze den goldnen Altar für's Räucherwerk vor die Lade des Zeugnisses, und thue die Decke des Eingangs an die Wohnung.

רש"י

מֵאֵלָיו; וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר: הוּקַם הַמִּשְׁכָּן, הוּקַם מֵאֵלָיו מִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא׃ (43) ויברך אותם משה. אָמַר לָהֶם: יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם, וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ וגו' (תהלים צ') וְהוּא אֶחָד מִי"א מִזְמוֹרִים שֶׁבִּתְפִלָּה לְמֹשֶׁה׃

מ (3) וסכות על הארון. לְשׁוֹן הֲגָנָה, שֶׁהֲרֵי מְחִיצָה הָיָה׃ (4) וערכת את ערכו. שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת שֶׁל

Statten; daher heißt es auch: הוקם המשכן d. h. gleichsam von selbst. (Tanchuma). (43) ויברך אותם Er sprach zu ihnen: Möge es der Wille Gottes sein, daß seine Glorie auf euerem Händewerk ruhe; möge die Freundlichkeit Gottes über uns walten und das Werk unserer Hände uns gelingen! Ps. 90, 17. Dieses ist eins von den elf Psalmen, welche von Kap. 90 תפלה למשה bis 101 Mosche selbst verfaßt hat.

40. (3) וסכות Heißt bedecken, denn es war doch eine Scheidewand. (4) וערכת את ערכו Du sollst ordnen zwei Schichten von dem Schau-

(6) וְנָתַתָּה אֵת מִזְבַּח הָעֹלָה לִפְנֵי פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד׃ (7) וְנָתַתָּ אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁם מָיִם׃ (8) וְשַׂמְתָּ אֶת־הֶחָצֵר סָבִיב וְנָתַתָּ אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר׃ (9) וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ׃ (10) וּמָשַׁחְתָּ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים׃ (11) וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ׃ (12) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם׃ (13) וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֵת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְכִהֵן לִי׃ (14) וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם כֻּתֳּנֹת׃ (15) וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם כַּאֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ אֶת־אֲבִיהֶם וְכִהֲנוּ לִי וְהָיְתָה לִהְיֹת לָהֶם מָשְׁחָתָם לִכְהֻנַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם׃ (16) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה׃ ס ששי (17) וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן׃ (18) וַיָּקֶם מֹשֶׁה אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת־אֲדָנָיו וַיָּשֶׂם אֶת־

(6) Und setze den Ganzopfer-Altar vor den Eingang zur Wohnung des Zeltes der Zusammenkunft. (7) Und setze das Waschbecken zwischen das Zelt der Zusammenkunft und den Altar, und thue Wasser hinein. (8) Und stelle den Vorhof ringsum, und thue die Decke an das Thor des Vorhofs. (9) Und nimm das Salböl, und salbe die Wohnung und Alles, was darin ist, und heilige sie und alle ihre Geräthe, so werde sie heilig. (10) Und salbe den Ganzopfer-Altar und alle seine Geräthe, und heilige den Altar, so werde der Altar hochheilig. (11) Und salbe das Waschbecken und sein Gestell u. heilige es. (12) Und laß hintreten Aharon u. seine Söhne an den Eingang des Zeltes der Zusammenkunft, und wasche sie mit Wasser. (13) Und laß Aharon anziehen die heiligen Kleider, und salbe ihn und heilige ihn, so soll er mir als Priester dienen. (14) Und seine Söhne laß hintreten, und laß sie Unterröcke anziehen. (15) Und salbe sie, wie du ihren Vater gesalbt, so sollen sie mir als Priester dienen; und dies geschehe, daß ihre Salbung ihnen sei zum ewigen Priesterthum auf ihre künftigen Geschlechter. (16) Und Mosche that es; ganz so, wie der Ewige ihm geboten, so that er. (17) Und es geschah im ersten Monat, im zweiten Jahre, am Ersten des Monats, da ward die Wohnung aufgerichtet. (18) Und Mosche richtete die Wohnung auf: und legte ihre

קְרָשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת־בְּרִיחָיו וַיָּקֶם אֶת־עַמּוּדָיו׃ (19) וַיִּפְרֹשׂ אֶת־הָאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֶת־מִכְסֵה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס (20) וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֶל־הָאָרֹן וַיָּשֶׂם אֶת־הַבַּדִּים עַל־הָאָרֹן וַיִּתֵּן אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְמָעְלָה׃ (21) וַיָּבֵא אֶת־הָאָרֹן אֶל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֵת־פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ וַיָּסֶךְ עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס (22) וַיִּתֵּן אֶת־הַשֻּׁלְחָן בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן צָפֹנָה מִחוּץ לַפָּרֹכֶת׃ (23) וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֵרֶךְ לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס (24) וַיָּשֶׂם אֶת־הַמְּנֹרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן נֶגְבָּה׃ (25) וַיַּעַל הַנֵּרֹת לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס (26) וַיָּשֶׂם אֶת־מִזְבַּח הַזָּהָב בְּאֹהֶל מוֹעֵד

Füße, und stellte ihre Bretter auf, und setzte ihre Riegel ein, u. richtete ihre Säulen auf. (19) Und breitete das Zelt über die Wohnung, und that die Decke des Zeltes oben darüber, so wie der Ewige dem Mosche geboten. (20) Und nahm und that das Zeugniß in die Lade, und setzte die Stangen an die Lade, und legte den Deckel auf die Lade oben darauf. (21) Und brachte die Lade in die Wohnung, u. that den Vorhang der Verdeckung vor, daß er verdeckte die Lade des Zeugnisses; so wie der Ewige dem Mosche geboten. (22) Und er setzte den Tisch in das Zelt der Zusammenkunft an die Seite der Wohnung gegen Mitternacht, außerhalb des Vorhangs. (23) Und ordnete darauf den Aufsatz von Brod vor dem Ewigen; so wie der Ewige dem Mosche geboten. (24) Und er that den Leuchter in das Zelt der Zusammenkunft, gegenüber dem Tische, an die Seite der Wohnung gegen Mittag. (25) Und steckte die Lampen auf vor dem Ewigen; so wie der Ewige dem Mosche geboten. (26) Und er that den goldnen Altar

רש״י

לֶחֶם הַפָּנִים: (19) ויפרש את האהל. הֵן יְרִיעוֹת הָעִזִּים: (20) את העדות. הַלּוּחוֹת: (22) על ירך המשכן צפונה. בַּחֲצִי הַצְּפוֹנִי שֶׁל רוֹחַב הַבַּיִת (יומא ל״ג:) ירך. כְּתַרְגּוּמוֹ: צִידָה. כְּיָרֵךְ הַזֶּה שֶׁהוּא בְּצִדּוֹ שֶׁל

brode. (19) ויפרש את האהל Das sind die Decken von Ziegenhaaren. (20) את העדות Die Tafeln. (22) צפונה In der nördlichen Hälfte nach der Breite des Hauses. ירך Nach Onk. Seite, wie die Hüfte an der Seite des Menschen

לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת׃ (27) וַיַּקְטֵר עָלָיו קְטֹרֶת סַמִּים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס
שביעי (28) וַיָּשֶׂם אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן׃ (29) וְאֵת מִזְבַּח הָעֹלָה שָׂם פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס (30) וַיָּשֶׂם אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שָׁמָּה מַיִם לְרָחְצָה׃ (31) וְרָחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם׃

in das Zelt der Zusammenkunft, vor den Vorhang. (27) Und räucherte darauf Räucherwerk von Spezereien; so wie der Ewige dem Mosche geboten. (28) Und er that die Decke des Eingangs an die Wohnung. (29) Und den Ganzopfer-Altar setzte er an den Eingang zur Wohnung des Zeltes der Zusammenkunft, und brachte darauf die Ganzopfer und die Mehlopfer; so wie der Ewige dem Mosche geboten. (30) Und er setzte das Waschbecken zwischen das Zelt der Zusammenkunft und den Altar, und that Wasser hinein zum Waschen. (31) Und es wuschen daraus Mosche und Aharon und seine Söhne ihre Hände und ihre Füße.

רש״י

אָדָם׃ (27) ויקטר עליו קטורת. שַׁחֲרִית וְעַרְבִית כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר׃ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר, בְּהֵטִיבוֹ אֶת הַנֵּרוֹת וגו׳ (שמות ל׳)׃ (29) ויעל עליו וגו׳. אַף בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְמִלּוּאִים שֶׁהוּא יוֹם הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן שִׁמֵּשׁ מֹשֶׁה, וְהִקְרִיב קָרְבְּנוֹת צִבּוּר חוּץ מֵאוֹתָן שֶׁנִּצְטַוּוּ בּוֹ בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר׃ קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וגו׳ (ויקרא ט׳)׃ את העולה. עֹלַת הַתָּמִיד׃ ואת המנחה. מִנְחַת נְסָכִים שֶׁל תָּמִיד כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר׃ וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן וגו׳ (במדבר כ״ח)׃ (31) ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו. יוֹם שְׁמִינִי לְמִלּוּאִים הוּשְׁווּ כּוּלָּם לִכְהוּנָּה, וְתַרְגּוּמוֹ׃ וּמְקַדְּשִׁין

ירך heißt. (27) ויקטר עליו קטרת Morgens u. Abends, wie es M. 2, 30 heißt: Jeden Morgen, wenn er die Lampe herrichtet. (29) ויעל עליו Selbst am achten Tage des Einweihungsfestes, da die Stiftshütte aufgestellt wurde, hat Mosche den Dienst verrichtet und brachte die Opfer der Gemeinde dar, ausgenommen jene, welche für denselben Tag anbefohlen wurden, wie es heißt: Tritt hin (Aharon) zum Altare M. 3, 9, 7 את העולה Das beständige Ganzopfer. ואת המנחה Das tägliche Gußopfer, wie es heißt: und ein Zehntel feines Mehl eingerührt mit einem viertel Oel. (31) משה אהרן ובניו Am achten Tage der Einweihung waren sie alle gleich in Hinsicht der Priesterschaft. Onk. gibt es: Sie wuschen und heiligten sich daraus; an diesem Tage heiligte

(32) בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּבְקָרְבָתָם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ יִרְחָצוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס (33) וַיָּקֶם אֶת־הֶחָצֵר סָבִיב לַמִּשְׁכָּן וְלַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר וַיְכַל מֹשֶׁה אֶת־הַמְּלָאכָה׃ פ מפטיר (34) וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן׃ (35) וְלֹא־יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד כִּי־שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן׃ (35) וּבְהֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֹל מַסְעֵיהֶם׃ (37) וְאִם־לֹא יֵעָלֶה הֶעָנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד־יוֹם הֵעָלֹתוֹ׃ (38) כִּי עֲנַן יְהוָה עַל־

(32) Wenn sie hineingingen in das Zelt der Zusammenkunft, und wenn sie naheten dem Altare, wuschen sie sich; so wie der Ewige dem Mosche geboten. (33) Und er richtete den Vorhof auf, rings um die Wohnung und den Altar, und that die Decke vor das Thor des Vorhofs; so vollendete Mosche das Werk. — (34) Und die Wolke bedeckte das Zelt der Zusammenkunft, und die Herrlichkeit des Ewigen erfüllte die Wohnung. (35) Und Mosche konnte nicht hineingehen ins Zelt der Zusammenkunft, denn die Wolke ruhete darauf, und die Herrlichkeit des Ewigen erfüllte die Wohnung. (36) Und wenn sich die Wolke erhob von der Wohnung, brachen die Kinder Israel auf; auf all ihren Zügen. (37) Und wenn sich die Wolke nicht erhob, brachen sie nicht auf bis zum Tage, da sie sich erhob. (38) Denn eine Wolke des

רש"י

מִנֵּיהּ, בּוֹ בַּיּוֹם קִדֵּשׁ מֹשֶׁה עִמָּהֶם: (32) והקרבתם. כְּמוֹ: וּבְקָרְבָם, כְּשֶׁיִּקְרְבוּ: (35) ולא יכול משה לבא אל אהל מועד. וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד (במדבר ז׳): בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם: כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן; אֱמוֹר מֵעַתָּה, כָּל זְמַן שֶׁהָיָה עָלָיו הֶעָנָן לֹא הָיָה יָכוֹל לָבֹא, נִסְתַּלֵּק הֶעָנָן נִכְנָס וּמְדַבֵּר עִמּוֹ: (38) לעיני כל בית ישראל בכל

sich Mosche mit ihnen. (32) ובקרבתם wie ובקרבם wenn sie nähern. (35) ולא יכול משה לבוא Eine andere Stelle berichtet M. 4, 7, 89: Wenn Mosche in das Zelt kam; es kommt daher eine dritte Stelle und gibt bei diesem Widerspruche den Ausschlag: כי שכן עליו הענן weil die Wolke darüber gelagert war; daraus erhellt, daß solange die Wolke darauf war, konnte er nicht hinein kommen, sobald aber die Wolke verschwand, ging er hinein und redete mit ihm. (38) בכל מסעיהם Auf allen ihren Reisezügen ließ sich die Wolke nieder, wo sie

הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־מַסְעֵיהֶם׃

Ewigen war über der Wohnung am Tage, und Feuer war Nachts darin, vor den Augen des ganzen Hauses Israel, auf all ihren Zügen.

חזק

רש"י

מסעיהם. בְּכָל מַסַּע שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים הָיָה הֶעָנָן שׁוֹכֵן בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יַחֲנוּ שָׁם. מְקוֹם חֲנִיָּיתָן אַף הוּא קָרוּי מַסָּע. וְכֵן וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו (בראשית י"ג). וְכֵן אֵלֶּה מַסְעֵי (במדבר ל"ג) לְפִי שֶׁמִּמְּקוֹם הַחֲנִיָּה חָזְרוּ וְנָסְעוּ; לְכָךְ נִקְרְאוּ כּוּלָּן מַסָּעוֹת׃

פי' מַעֲשֵׂה הָאֵפוֹד לְרַשִׁ"י זַ"ל תִּמְצָאֵהוּ מְפוֹרָשׁ יָפֶה בְּפ' תְּצַוֶּה כְּפֵירוּשׁוֹ לְפָסוּק: וְעָשׂוּ אֶת הָאֵפוֹד וְכוּ' עַ"שׁ׃

חסלת פרשת פקודי׃

lagern sollten; der Ort, wo sie lagerten heißt auch מסע, gleich wie וילך למסעיו er ging auf seinen Reisezügen; ebenso: אלה מסעי, weil sie von dem Ruheplatze immer wieder wegzogen, deshalb heißen sie allesammt מסעית.

חזק.

סדר ההפטרות

לספר שמות.

שמות הטעמים לפי סדר האשכנזים

זַרְקָא סֶגּוֹל מֻנַּח רְבִיעַ פָּזֵר תְּלִישָׁא גְדוֹלָה קַדְמָא וְאַזְלָא תְּלִישָׁא קְטַנָּה מַהְפַּךְ פַּשְׁטָא זָקֵף קָטֹן זָקֵף גָּדוֹל דַּרְגָּא תְּבִיר מֵרְכָא טִפְּחָא אֶתְנַחְתָּא אַזְלָא גֵּרֵשׁ גֵּרְשַׁיִם יְתִיב פְּסִיק | שַׁלְשֶׁלֶת יֶרַח בֶּן יוֹמוֹ קַרְנֵי פָרָה מֵרְכָא כְפוּלָה טִפְּחָא מֶתֶג מַקַּף סוֹף פָּסוּק:

שמות הטעמים לפי סדר הספרדים

זַרְקָא מַקַּף־שׁוֹפָר הוֹלֵךְ סְגוֹלְתָּא פָּזֵר גָּדוֹל יֶרַח בֶּן יוֹמוֹ קַרְנֵי פָרָה גַּעְיָא תְּלִישָׁא אַזְלָא גֵּרִישׁ פָּסֵק | רְבִיעַ שׁוֹפָר מְהֻפָּךְ קַדְמָא תְּרֵי קַדְמִין זָקֵף קָטֹן זָקֵף גָּדוֹל שַׁלְשֶׁלֶת שְׁנֵי גְּרִישִׁין תְּרֵי טַעֲמֵי דַּרְגָּא תְּבִיר מַאֲרִיךְ טַרְחָא אַתְנָח רָפֵא דָּגֵשׁ יְתִיב תַּרְצָא שְׁבוּלֶת שְׁבוּלֶת מַפִּיק בְּהֵא שְׁבָא גַּעְיָא שְׁבָא סוֹף פָּסוּק:

ואלה לפי סדר האיטליאני

זַרְקָא שְׁרֵי פָּזֵר גָּדוֹל קַרְנֵי פָרָה תְּלִישָׁא תַּרְסָא לְגַרְמֵיהּ | רְבִיעַ פְּסִיק שַׁלְשֶׁלֶת קַדְמָא אַזְלָא זָקֵף גָּדוֹל זָקֵף קָטֹן שְׁנֵי גְרִישִׁין תְּרֵין חוֹטְרִין דַּרְגָּא תְּבִיר טַרְחָא מַאֲרִיךְ שׁוֹפָר עִלּוּי שׁוֹפָר הָפוּךְ שׁוֹפָר יְתִיב שְׁנֵי פַשְׁטִין סְמִיךְ־אַתְנָח יֶרַח בֶּן יוֹמוֹ גֵּרֵשׁ סוֹף פָּסוּק:

ברכות קודם קריאת התורה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

ברכות לאחר קריאת התורה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. צוּר כָּל הָעוֹלָמִים. צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת. הָאֵל הַנֶּאֱמָן. הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם. שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:

ברכות לאחר ההפטרה

נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ. וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ. וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם. כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ. וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ. וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ. עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר. וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ. שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן דָּוִד:

לשבת

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: עַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סדר ההפטרות לפרשת שמות

הפטרת שמות כמנהג פראג ואשכנזים

(בישעיה סימן כ"ז ו' עד סי' כ"ח י"ד ואח"כ בסי' כ"ט כ"ב עד כ"ד)

הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְנֵי־תֵבֵל תְּנוּבָה׃ (ז) הַכְּמַכַּת מַכֵּהוּ הִכָּהוּ אִם־כְּהֶרֶג הֲרֻגָיו הֹרָג׃ (ח) בְּסַאסְּאָה בְּשַׁלְחָהּ תְּרִיבֶנָּה הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים׃ (ט) לָכֵן בְּזֹאת יְכֻפַּר עֲוֺן־יַעֲקֹב וְזֶה כָּל־פְּרִי הָסִר חַטָּאתוֹ בְּשׂוּמוֹ ׀ כָּל־אַבְנֵי מִזְבֵּחַ כְּאַבְנֵי־גִר מְנֻפָּצוֹת לֹא־יָקֻמוּ אֲשֵׁרִים וְחַמָּנִים׃ (י) כִּי עִיר בְּצוּרָה בָּדָד נָוֶה מְשֻׁלָּח וְנֶעֱזָב כַּמִּדְבָּר שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל וְשָׁם יִרְבָּץ וְכִלָּה סְעִפֶיהָ׃ (יא) בִּיבֹשׁ קְצִירָהּ תִּשָּׁבַרְנָה נָשִׁים בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עַם־בִּינוֹת הוּא עַל־כֵּן לֹא־יְרַחֲמֶנּוּ עֹשֵׂהוּ וְיֹצְרוֹ לֹא יְחֻנֶּנּוּ׃ (יב) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יַחְבֹּט יְהוָה מִשִּׁבֹּלֶת הַנָּהָר עַד־נַחַל מִצְרָיִם וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (יג) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלָםִ׃ כח (א) הוֹי עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכֹּרֵי אֶפְרַיִם וְצִיץ נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא־שְׁמָנִים הֲלוּמֵי יָיִן׃ (ב) הִנֵּה חָזָק וְאַמִּץ לַאדֹנָי כְּזֶרֶם בָּרָד שַׂעַר קָטֶב כְּזֶרֶם מַיִם כַּבִּירִים שֹׁטְפִים הִנִּיחַ לָאָרֶץ בְּיָד׃ (ג) בְּרַגְלַיִם תֵּרָמַסְנָה עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרָיִם׃ (ד) וְהָיְתָה צִיצַת נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים כְּבִכּוּרָהּ בְּטֶרֶם קַיִץ אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ יִבְלָעֶנָּה׃ (ה) בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת לַעֲטֶרֶת צְבִי וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה לִשְׁאָר עַמּוֹ׃ (ו) וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט וְלִגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שָׁעְרָה׃ (ז) וְגַם־אֵלֶּה בַּיַּיִן שָׁגוּ וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ כֹּהֵן וְנָבִיא שָׁגוּ בַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ מִן־הַיַּיִן תָּעוּ מִן־הַשֵּׁכָר שָׁגוּ בָּרֹאֶה פָּקוּ פְּלִילִיָּה׃ (ח) כִּי כָּל־שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם׃ (ט) אֶת־מִי יוֹרֶה דֵעָה וְאֶת־מִי יָבִין שְׁמוּעָה גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם׃ (י) כִּי צַו לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם׃ (יא) כִּי בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת יְדַבֵּר אֶל־הָעָם הַזֶּה׃ (יב) אֲשֶׁר ׀ אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הָנִיחוּ לֶעָיֵף וְזֹאת הַמַּרְגֵּעָה וְלֹא אָבוּא שְׁמוֹעַ׃ (יג) וְהָיָה לָהֶם דְּבַר־יְהוָה צַו לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם לְמַעַן יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר וְנִשְׁבָּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ׃ כט (כב) לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ׃ (כג) כִּי בִרְאֹתוֹ

יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ׃

הפטרת וארא

(ביחזקאל סי׳ כ״ח פסוק כ״ה עד סי׳ ל׳)

(כה) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה בְּקַבְּצִי ׀ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר נָפֹצוּ בָם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וְיָשְׁבוּ עַל־אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב׃ (כו) וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ לָבֶטַח וּבָנוּ בָתִּים וְנָטְעוּ כְרָמִים וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח בַּעֲשׂוֹתִי שְׁפָטִים בְּכֹל הַשָּׁאטִים אוֹתָם מִסְּבִיבֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ כט (א) בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂרִית בָּעֲשִׂרִי בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ עַל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כֻּלָּהּ׃ (ג) דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנְנִי עָלֶיךָ פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם הַתַּנִּים הַגָּדוֹל הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי׃ (ד) וְנָתַתִּי חַחִיים בִּלְחָיֶיךָ וְהִדְבַּקְתִּי דְגַת־יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִתּוֹךְ יְאֹרֶיךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ תִּדְבָּק׃ (ה) וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה אוֹתְךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל לֹא תֵאָסֵף וְלֹא תִקָּבֵץ לְחַיַּת הָאָרֶץ וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם נְתַתִּיךָ לְאָכְלָה׃ (ו) וְיָדְעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה יַעַן הֱיוֹתָם מִשְׁעֶנֶת קָנֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ (ז) בְּתָפְשָׂם בְּךָ בַכַּפךָ תֵּרוֹץ וּבָקַעְתָּ לָהֶם כָּל־כָּתֵף וּבְהִשָּׁעֲנָם עָלֶיךָ תִּשָּׁבֵר וְהַעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל־מָתְנָיִם׃ (ח) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנְנִי מֵבִיא עָלַיִךְ חָרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ אָדָם וּבְהֵמָה׃ (ט) וְהָיְתָה אֶרֶץ־מִצְרַיִם לִשְׁמָמָה וְחָרְבָּה וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יְאֹר לִי וַאֲנִי עָשִׂיתִי׃ (י) לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יְאֹרֶיךָ וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְחָרְבוֹת חֹרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדֹּל סְוֵנֵה וְעַד־גְּבוּל כּוּשׁ׃ (יא) לֹא תַעֲבָר־בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה לֹא תַעֲבָר־בָּהּ וְלֹא תֵשֵׁב אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ (יב) וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה בְּתוֹךְ ׀ אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים מָחֳרָבוֹת תִּהְיֶיןָ שְׁמָמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה וַהֲפִצֹתִי אֶת־מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִים בָּאֲרָצוֹת׃ (יג) כִּי כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲקַבֵּץ אֶת־מִצְרַיִם מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר־נָפֹצוּ שָׁמָּה׃ (יד) וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת מִצְרַיִם וַהֲשִׁבֹתִי אֹתָם אֶרֶץ פַּתְרוֹס עַל־אֶרֶץ מְכוּרָתָם וְהָיוּ שָׁם מַמְלָכָה שְׁפָלָה׃ (טו) מִן־הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפָלָה וְלֹא־תִתְנַשֵּׂא עוֹד עַל־הַגּוֹיִם וְהִמְעַטְתִּים לְבִלְתִּי רְדוֹת בַּגּוֹיִם׃ (טז) וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מַזְכִּיר עָוֹן בִּפְנוֹתָם אַחֲרֵיהֶם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (יז) וַיְהִי בְּעֶשְׂרִים וָשֶׁבַע שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (יח) בֶּן־אָדָם נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל הֶעֱבִיד אֶת־חֵילוֹ עֲבֹדָה גְדֹלָה אֶל־צֹר כָּל־רֹאשׁ מֻקְרָח וְכָל־כָּתֵף מְרוּטָה וְשָׂכָר לֹא־הָיָה לוֹ וּלְחֵילוֹ מִצֹּר עַל־הָעֲבֹדָה אֲשֶׁר־עָבַד עָלֶיהָ׃ (יט) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה

הִנְנִי נֹתֵן לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְנָשָׂא הֲמֹנָהּ וְשָׁלַל שְׁלָלָהּ וּבָזַז בִּזָּהּ וְהָיְתָה שָׂכָר לְחֵילוֹ׃ (כ) פְּעֻלָּתוֹ אֲשֶׁר־עָבַד בָּהּ נָתַתִּי לוֹ אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר עָשׂוּ לִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ (כא) בַּיּוֹם הַהוּא אַצְמִיחַ קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל וּלְךָ אֶתֵּן פִּתְחוֹן־פֶּה בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

הפטרת בא

(בירמיה סימן מ״ו י״ג עד סוף הסי׳:)

(יג) הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לָבוֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (יד) הַגִּידוּ בְמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוּ בְנֹף וּבְתַחְפַּנְחֵס אִמְרוּ הִתְיַצֵּב וְהָכֵן לָךְ כִּי־אָכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ׃ (טו) מַדּוּעַ נִסְחַף אַבִּירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה הֲדָפוֹ׃ (טז) הִרְבָּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ קוּמָה ׀ וְנָשֻׁבָה אֶל־עַמֵּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה׃ (יז) קָרְאוּ שָׁם פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שָׁאוֹן הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד׃ (יח) חַי־אָנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתָבוֹר בֶּהָרִים וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא׃ (יט) כְּלֵי גוֹלָה עֲשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בַּת־מִצְרָיִם כִּי־נֹף לְשַׁמָּה תִהְיֶה וְנִצְּתָה מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ (כ) עֶגְלָה יְפֵה־פִיָּה מִצְרָיִם קֶרֶץ מִצָּפוֹן בָּא בָא׃ (כא) גַּם־שְׂכִרֶיהָ בְקִרְבָּהּ כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק כִּי־גַם־הֵמָּה הִפְנוּ נָסוּ יַחְדָּיו לֹא עָמָדוּ כִּי יוֹם אֵידָם בָּא עֲלֵיהֶם עֵת פְּקֻדָּתָם׃ (כב) קוֹלָהּ כַּנָּחָשׁ יֵלֵךְ כִּי־בְחַיִל יֵלֵכוּ וּבְקַרְדֻּמּוֹת בָּאוּ לָהּ כְּחֹטְבֵי עֵצִים׃ (כג) כָּרְתוּ יַעְרָהּ נְאֻם־יְהוָה כִּי לֹא יֵחָקֵר כִּי רַבּוּ מֵאַרְבֶּה וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר׃ (כד) הֹבִישָׁה בַּת־מִצְרָיִם נִתְּנָה בְּיַד עַם־צָפוֹן׃ (כה) אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פוֹקֵד אֶל־אָמוֹן מִנֹּא וְעַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֶיהָ וְעַל־מְלָכֶיהָ וְעַל־פַּרְעֹה וְעַל הַבֹּטְחִים בּוֹ׃ (כו) וּנְתַתִּים בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד־עֲבָדָיו וְאַחֲרֵי־כֵן תִּשְׁכֹּן כִּימֵי־קֶדֶם נְאֻם־יְהוָה׃ (כז) וְאַתָּה אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְעַל־תֵּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁעֲךָ מֵרָחוֹק וְאֶת־זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם וְשָׁב יַעֲקוֹב וְשָׁקַט וְשַׁאֲנַן וְאֵין מַחֲרִיד׃ (כח) אַתָּה אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה כִּי אִתְּךָ אָנִי כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם ׀ אֲשֶׁר הִדַּחְתִּיךָ שָׁמָּה וְאֹתְךָ לֹא־אֶעֱשֶׂה כָלָה וְיִסַּרְתִּיךָ לַמִּשְׁפָּט וְנַקֵּה לֹא אֲנַקֶּךָּ׃

הפטרת בשלח

בשופטים סימן ד׳ פסוק ד׳ עד סוף סימן ה׳:

(ד) וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת הִיא שֹׁפְטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא׃ (ה) וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תֹּמֶר דְּבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרָיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַמִּשְׁפָּט׃ (ו) וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא צִוָּה ׀ יְהוָה

אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לֵךְ וּמָשַׁכְתָּ בְּהַר תָּבוֹר וְלָקַחְתָּ עִמְּךָ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבֻלוּן׃ (ז) וּמָשַׁכְתִּי אֵלֶיךָ אֶל־נַחַל קִישׁוֹן אֶת־סִיסְרָא שַׂר־צְבָא יָבִין וְאֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־הֲמוֹנוֹ וּנְתַתִּיהוּ בְּיָדֶךָ׃ (ח) וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרָק אִם־תֵּלְכִי עִמִּי וְהָלָכְתִּי וְאִם־לֹא תֵלְכִי עִמִּי לֹא אֵלֵךְ׃ (ט) וַתֹּאמֶר הָלֹךְ אֵלֵךְ עִמָּךְ אֶפֶס כִּי לֹא תִהְיֶה תִּפְאַרְתְּךָ עַל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־אַתָּה הוֹלֵךְ כִּי בְיַד אִשָּׁה יִמְכֹּר יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וַתָּקָם דְּבוֹרָה וַתֵּלֶךְ עִם־בָּרָק קֶדְשָׁה׃ (י) וַיַּזְעֵק בָּרָק אֶת־זְבוּלֻן וְאֶת־נַפְתָּלִי קֶדְשָׁה וַיַּעַל בְּרַגְלָיו עֲשֶׂרֶת אַלְפֵי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוֹרָה׃ (יא) וְחֶבֶר הַקֵּינִי נִפְרָד מִקַּיִן מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה וַיֵּט אָהֳלוֹ עַד־אֵלוֹן בְּצַעֲנַנִּים אֲשֶׁר אֶת־קֶדֶשׁ׃ (יב) וַיַּגִּדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָּרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם הַר־תָּבוֹר׃ (יג) וַיַּזְעֵק סִיסְרָא אֶת־כָּל־רִכְבּוֹ תְּשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל וְאֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מֵחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישׁוֹן׃ (יד) וַתֹּאמֶר דְּבֹרָה אֶל־בָּרָק קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת־סִיסְרָא בְּיָדֶךָ הֲלֹא יְהוָה יָצָא לְפָנֶיךָ וַיֵּרֶד בָּרָק מֵהַר תָּבוֹר וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו׃ (טו) וַיָּהָם יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וְאֶת־כָּל־הָרֶכֶב וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה לְפִי־חֶרֶב לִפְנֵי בָרָק וַיֵּרֶד סִיסְרָא מֵעַל הַמֶּרְכָּבָה וַיָּנָס בְּרַגְלָיו׃ (טז) וּבָרָק רָדַף אַחֲרֵי הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל־מַחֲנֵה סִיסְרָא לְפִי־חֶרֶב לֹא נִשְׁאַר עַד־אֶחָד׃ (יז) וְסִיסְרָא נָס בְּרַגְלָיו אֶל־אֹהֶל יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יָבִין מֶלֶךְ־חָצוֹר וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקֵּינִי׃ (יח) וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרַאת סִיסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי אַל־תִּירָא וַיָּסַר אֵלֶיהָ הָאֹהֱלָה וַתְּכַסֵּהוּ בַּשְּׂמִיכָה׃ (יט) וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם כִּי צָמֵאתִי וַתִּפְתַּח אֶת־נֹאוד הֶחָלָב וַתַּשְׁקֵהוּ וַתְּכַסֵּהוּ׃ (כ) וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וְהָיָה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׁאֵלֵךְ וְאָמַר הֲיֵשׁ־פֹּה אִישׁ וְאָמַרְתְּ אָיִן׃ (כא) וַתִּקַּח יָעֵל אֵשֶׁת־חֶבֶר אֶת־יְתַד הָאֹהֶל וַתָּשֶׂם אֶת־הַמַּקֶּבֶת בְּיָדָהּ וַתָּבוֹא אֵלָיו בַּלָּאט וַתִּתְקַע אֶת־הַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ וַתִּצְנַח בָּאָרֶץ וְהוּא־נִרְדָּם וַיָּעַף וַיָּמֹת׃ (כב) וְהִנֵּה בָרָק רֹדֵף אֶת־סִיסְרָא וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לֵךְ וְאַרְאֶךָּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מְבַקֵּשׁ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וְהִנֵּה סִיסְרָא נֹפֵל מֵת וְהַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ׃ (כג) וַיַּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֵת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (כד) וַתֵּלֶךְ יַד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְקָשָׁה עַל יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֵת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן׃

כאן מתחילין הספרדים

ה (א) וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר׃ (ב) בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ יְהוָה׃ (ג) שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ רֹזְנִים אָנֹכִי לַיהוָה אָנֹכִי אָשִׁירָה אֲזַמֵּר לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ (ד) יְהוָה בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר בְּצַעְדְּךָ מִשְּׂדֵה אֱדוֹם אֶרֶץ רָעָשָׁה גַּם־שָׁמַיִם נָטָפוּ גַּם־עָבִים נָטְפוּ מָיִם׃ (ה) הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה זֶה סִינַי מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ (ו) בִּימֵי שַׁמְגַּר בֶּן־עֲנָת בִּימֵי יָעֵל חָדְלוּ אֳרָחוֹת וְהֹלְכֵי

נְתִיבוֹת יֵלְכוּ אֳרָחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת׃ (ז) חָדְלוּ פְרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חָדֵלּוּ עַד שַׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה שַׁקַּמְתִּי אֵם בְּיִשְׂרָאֵל׃ (ח) יִבְחַר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אָז לָחֶם שְׁעָרִים מָגֵן אִם־יֵרָאֶה וָרֹמַח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל׃ (ט) לִבִּי לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְנַדְּבִים בָּעָם בָּרְכוּ יְהוָה׃ (י) רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת יֹשְׁבֵי עַל־מִדִּין וְהֹלְכֵי עַל־דֶּרֶךְ שִׂיחוּ׃ (יא) מִקּוֹל מְחַצְצִים בֵּין מַשְׁאַבִּים שָׁם יְתַנּוּ צִדְקוֹת יְהוָה צִדְקֹת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים עַם־יְהוָה׃ (יב) עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה עוּרִי עוּרִי דַּבְּרִי־שִׁיר קוּם בָּרָק וּשֲׁבֵה שֶׁבְיְךָ בֶּן־אֲבִינֹעַם׃ (יג) אָז יְרַד שָׂרִיד לְאַדִּירִים עָם יְהוָה יְרַד־לִי בַּגִּבּוֹרִים׃ (יד) מִנִּי אֶפְרַיִם שָׁרְשָׁם בַּעֲמָלֵק אַחֲרֶיךָ בִנְיָמִין בַּעֲמָמֶיךָ מִנִּי מָכִיר יָרְדוּ מְחֹקְקִים וּמִזְּבוּלֻן מֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סֹפֵר׃ (טו) וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר עִם־דְּבֹרָה וְיִשָּׂשכָר כֵּן בָּרָק בָּעֵמֶק שֻׁלַּח בְּרַגְלָיו בִּפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדֹלִים חִקְקֵי־לֵב׃ (טז) לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין הַמִּשְׁפְּתַיִם לִשְׁמֹעַ שְׁרִקוֹת עֲדָרִים לִפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדוֹלִים חִקְרֵי־לֵב׃ (יז) גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יָגוּר אֳנִיּוֹת אָשֵׁר יָשַׁב לְחוֹף יַמִּים וְעַל מִפְרָצָיו יִשְׁכּוֹן׃ (יח) זְבֻלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת וְנַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה׃ (יט) בָּאוּ מְלָכִים נִלְחָמוּ אָז נִלְחֲמוּ מַלְכֵי כְנַעַן בְּתַעְנַךְ עַל־מֵי מְגִדּוֹ בֶּצַע כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ׃ (כ) מִן־שָׁמַיִם נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא׃ (כא) נַחַל קִישׁוֹן גְּרָפָם נַחַל קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן תִּדְרְכִי נַפְשִׁי עֹז׃ (כב) אָז הָלְמוּ עִקְּבֵי־סוּס מִדַּהֲרוֹת דַּהֲרוֹת אַבִּירָיו׃ (כג) אוֹרוּ מֵרוֹז אָמַר מַלְאַךְ יְהוָה אֹרוּ אָרוֹר יֹשְׁבֶיהָ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֶזְרַת יְהוָה לְעֶזְרַת יְהוָה בַּגִּבּוֹרִים׃ (כד) תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ׃ (כה) מַיִם שָׁאַל חָלָב נָתָנָה בְּסֵפֶל אַדִּירִים הִקְרִיבָה חֶמְאָה׃ (כו) יָדָהּ לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה וִימִינָהּ לְהַלְמוּת עֲמֵלִים וְהָלְמָה סִיסְרָא מָחֲקָה רֹאשׁוֹ וּמָחֲצָה וְחָלְפָה רַקָּתוֹ׃ (כז) בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל שָׁכָב בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפָל בַּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד׃ (כח) בְּעַד הַחַלּוֹן נִשְׁקְפָה וַתְּיַבֵּב אֵם סִיסְרָא בְּעַד הָאֶשְׁנָב מַדּוּעַ בֹּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ לָבוֹא מַדּוּעַ אֶחֱרוּ פַּעֲמֵי מַרְכְּבוֹתָיו׃ (כח) חַכְמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנֶינָּה אַף־הִיא תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ׃ (ל) הֲלֹא יִמְצְאוּ יְחַלְּקוּ שָׁלָל רַחַם רַחֲמָתַיִם לְרֹאשׁ גֶּבֶר שְׁלַל צְבָעִים לְסִיסְרָא שְׁלַל צְבָעִים רִקְמָה צֶבַע רִקְמָתַיִם לְצַוְּארֵי שָׁלָל׃ (לא) כֵּן יֹאבְדוּ כָל־אוֹיְבֶיךָ יְהוָה וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה׃

הפטרת יתרו

בישעיה תחילת סי׳ ו׳ עד ז׳ פ׳ ז׳ ואח״כ מסיימין בסי׳ ט׳ עם הב׳ פסוקים ה׳ ו׳׃

א (א) בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ וָאֶרְאֶה אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא וְשׁוּלָיו מְלֵאִים אֶת־הַהֵיכָל׃ (ב) שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם יְכַסֶּה פָנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו וּבִשְׁתַּיִם

יְעוֹפֵף׃ (ג) וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ ׀ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהֹוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃ (ד) וַיָּנֻעוּ אַמּוֹת הַסִּפִּים מִקּוֹל הַקּוֹרֵא וְהַבַּיִת יִמָּלֵא עָשָׁן׃ (ה) וָאֹמַר אוֹי־לִי כִי־נִדְמֵיתִי כִּי אִישׁ טְמֵא־שְׂפָתַיִם אָנֹכִי וּבְתוֹךְ עַם־טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי יוֹשֵׁב כִּי אֶת־הַמֶּלֶךְ יְהֹוָה צְבָאוֹת רָאוּ עֵינָי׃ (ו) וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשְּׂרָפִים וּבְיָדוֹ רִצְפָּה בְּמֶלְקַחַיִם לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ׃ (ז) וַיַּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָגַע זֶה עַל שְׂפָתֶיךָ וְסָר עֲוֺנֶךָ וְחַטָּאתְךָ תְּכֻפָּר׃ (ח) וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל אֲדֹנָי אֹמֵר אֶת־מִי אֶשְׁלַח וּמִי יֵלֶךְ־לָנוּ וָאֹמַר הִנְנִי שְׁלָחֵנִי׃ (ט) וַיֹּאמֶר לֵךְ וְאָמַרְתָּ לָעָם הַזֶּה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ וְאַל־תָּבִינוּ וּרְאוּ רָאוֹ וְאַל־תֵּדָעוּ׃ (י) הַשְׁמֵן לֵב־הָעָם הַזֶּה וְאָזְנָיו הַכְבֵּד וְעֵינָיו הָשַׁע פֶּן־יִרְאֶה בְעֵינָיו וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יָבִין וָשָׁב וְרָפָא לוֹ׃ (יא) וָאֹמַר עַד־מָתַי אֲדֹנָי וַיֹּאמֶר עַד אֲשֶׁר אִם־שָׁאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבָתִּים מֵאֵין אָדָם וְהָאֲדָמָה תִּשָּׁאֶה שְׁמָמָה׃ (יב) וְרִחַק יְהֹוָה אֶת הָאָדָם וְרַבָּה הָעֲזוּבָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ (יג) וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂרִיָּה וְשָׁבָה וְהָיְתָה לְבָעֵר כָּאֵלָה וְכָאַלּוֹן אֲשֶׁר בְּשַׁלֶּכֶת מַצֶּבֶת בָּם זֶרַע קֹדֶשׁ מַצַּבְתָּהּ׃

הפטרת משפטים

בירמיה סי׳ ל״ד פ׳ ח׳ עד סוף הסי׳. ומסיימין עם שני הפסוקים כ״ה כ״ו מסי׳ ל״ג׃

(ח) הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהֹוָה אַחֲרֵי כְּרֹת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם לִקְרֹא לָהֶם דְּרוֹר׃ (ט) לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם בִּיהוּדִי אָחִיהוּ אִישׁ׃ (י) וַיִּשְׁמְעוּ כָל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בַבְּרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלֵּחוּ׃ (יא) וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן וַיָּשִׁבוּ אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־הַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר שִׁלְּחוּ חָפְשִׁים וַיִּכְבִּישׁוּם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת׃ (יב) וַיְהִי דְבַר־יְהֹוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהֹוָה לֵאמֹר׃ (יג) כֹּה־אָמַר יְהֹוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי כָּרַתִּי בְרִית אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הוֹצִאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר׃ (יד) מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו הָעִבְרִי אֲשֶׁר־יִמָּכֵר לְךָ וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשִׁלַּחְתּוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ וְלֹא־שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם׃ (טו) וַתָּשֻׁבוּ אַתֶּם הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיָּשָׁר בְּעֵינַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְרֵעֵהוּ וַתִּכְרְתוּ בְרִית לְפָנַי בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו׃ (טז) וַתָּשֻׁבוּ וַתְּחַלְּלוּ אֶת־שְׁמִי וַתָּשִׁבוּ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־שִׁלַּחְתֶּם חָפְשִׁים לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׁוּ אֹתָם לִהְיוֹת לָכֶם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת׃ (יז) לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהֹוָה אַתֶּם לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא דְּרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְּרוֹר נְאֻם־יְהֹוָה אֶל־הַחֶרֶב אֶל־הַדֶּבֶר וְאֶל־הָרָעָב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְזַעֲוָה לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ׃ (יח) וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים

אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר לֹא־הֵקִימוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְפָנָי הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו׃ (יט) שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלַםִ הַסָּרִסִים וְהַכֹּהֲנִים וְכֹל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין בִּתְרֵי הָעֵגֶל׃ (כ) וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ׃ (כא) וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֹלִים מֵעֲלֵיכֶם׃ (כב) הִנְנִי מְצַוֶּה נְאֻם־יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחֲמוּ עָלֶיהָ וּלְכָדוּהָ וּשְׂרָפֻהָ בָאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מֵאֵין יֹשֵׁב׃ לג (כה) כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שָׂמְתִּי׃ (כו) גַּם־זֶרַע יַעֲקוֹב וְדָוִד עַבְדִּי אֶמְאַס מִקַּחַת מִזַּרְעוֹ מֹשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׂחָק וְיַעֲקֹב כִּי אָשׁוּב אֶת־שְׁבוּתָם וְרִחַמְתִּים׃

הפטרת תרומה

במלכים א׳ סימן ה׳ פסוק כ״ו עד סי׳ ו׳ פ׳ י״ד:

(כו) וַיהוָה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ וַיְהִי שָׁלֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם׃ (כז) וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַס מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמַּס שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ׃ (כח) וַיִּשְׁלָחֵם לְבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וַאֲדֹנִירָם עַל־הַמַּס׃ (כט) וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סַבָּל וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר׃ (ל) לְבַד מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים לִשְׁלֹמֹה אֲשֶׁר עַל־הַמְּלָאכָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרֹדִים בָּעָם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה׃ (לא) וַיְצַו הַמֶּלֶךְ וַיַּסִּעוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לְיַסֵּד הַבָּיִת אַבְנֵי גָזִית׃ (לב) וַיִּפְסְלוּ בֹּנֵי שְׁלֹמֹה וּבֹנֵי חִירוֹם וְהַגִּבְלִים וַיָּכִינוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבָּיִת׃ ו (א) וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן הַבַּיִת לַיהוָה׃ (ב) וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שִׁשִּׁים־אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ׃ (ג) וְהָאוּלָם עַל־פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְכּוֹ עַל־פְּנֵי רֹחַב הַבָּיִת עֶשֶׂר בָּאַמָּה רָחְבּוֹ עַל־פְּנֵי הַבָּיִת׃ (ד) וַיַּעַשׂ לַבָּיִת חַלּוֹנֵי שְׁקֻפִים אֲטֻמִים׃ (ה) וַיִּבֶן עַל־קִיר הַבַּיִת יָצִוּעַ סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב׃ (ו) הַיָּצִוּעַ הַתַּחְתֹּנָה חָמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַתִּיכֹנָה שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ כִּי מִגְרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבָּיִת׃ (ז) וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה וּמַקָּבוֹת וְהַגַּרְזֶן כָּל־כְּלִי בַרְזֶל לֹא־נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ׃ (ח) פֶּתַח הַצֵּלָע הַתִּיכֹנָה אֶל־כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית וּבְלוּלִּים

יַעֲלוּ עַל־הַתִּיכֹנָה וּמִן־הַתִּיכֹנָה אֶל־הַשְּׁלִשִׁים : (ט) וַיִּבֶן אֶת־הַבַּיִת וַיְכַלֵּהוּ וַיִּסְפֹּן אֶת־הַבַּיִת גֵּבִים וּשְׂדֵרֹת בָּאֲרָזִים : (י) וַיִּבֶן אֶת־הַיָּצִיעַ עַל־כָּל־הַבַּיִת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ וַיֶּאֱחֹז אֶת־הַבַּיִת בַּעֲצֵי אֲרָזִים : (יא) וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר : (יב) הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־אַתָּה בֹנֶה אִם־תֵּלֵךְ בְּחֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה וְשָׁמַרְתָּ אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לָלֶכֶת בָּהֶם וַהֲקִמֹתִי אֶת־דְּבָרִי אִתָּךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ : (יג) וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל :

הפטרת תצוה

ביחזקאל סימן מ״ג פ״י עד סוף הסימן :

(י) אַתָּה בֶן־אָדָם הַגֵּד אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת וְיִכָּלְמוּ מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם וּמָדְדוּ אֶת־תָּכְנִית : (יא) וְאִם־נִכְלְמוּ מִכֹּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ צוּרַת הַבַּיִת וּתְכוּנָתוֹ וּמוֹצָאָיו וּמוֹבָאָיו וְכָל־צוּרֹתָו וְאֵת כָּל־חֻקֹּתָיו וְכָל־צוּרֹתָו וְכָל־תּוֹרֹתָו הוֹדַע אוֹתָם וּכְתֹב לְעֵינֵיהֶם וְיִשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־צוּרָתוֹ וְאֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וְעָשׂוּ אוֹתָם : (יב) זֹאת תּוֹרַת הַבָּיִת עַל־רֹאשׁ הָהָר כָּל־גְּבֻלוֹ סָבִיב סָבִיב קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִנֵּה־זֹאת תּוֹרַת הַבָּיִת : (יג) וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בָּאַמּוֹת אַמָּה אַמָּה וָטֹפַח וְחֵיק הָאַמָּה וְאַמָּה רֹחַב וּגְבוּלָהּ אֶל־שְׂפָתָהּ סָבִיב זֶרֶת הָאֶחָד וְזֶה גַּב הַמִּזְבֵּחַ : (יד) וּמֵחֵיק הָאָרֶץ עַד־הָעֲזָרָה הַתַּחְתּוֹנָה שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְרֹחַב אַמָּה אֶחָת וּמֵהָעֲזָרָה הַקְּטַנָּה עַד־הָעֲזָרָה הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע אַמּוֹת וְרֹחַב הָאַמָּה : (טו) וְהַהַרְאֵל אַרְבַּע אַמּוֹת וּמֵהָאֲרִאֵיל וּלְמַעְלָה הַקְּרָנוֹת אַרְבַּע : (טז) וְהָאֲרִאֵיל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה רֹחַב רָבוּעַ אֶל אַרְבַּעַת רְבָעָיו : (יז) וְהָעֲזָרָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה רֹחַב אֶל אַרְבַּעַת רְבָעֶיהָ וְהַגְּבוּל סָבִיב אוֹתָהּ חֲצִי הָאַמָּה וְהַחֵיק־לָהּ אַמָּה סָבִיב וּמַעֲלֹתֵהוּ פְּנוֹת קָדִים : (יח) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֵלֶּה חֻקּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הֵעָשׂוֹתוֹ לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם : (יט) וְנָתַתָּה אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מִזֶּרַע צָדוֹק הַקְּרֹבִים אֵלַי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה לְשָׁרְתֵנִי פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת : (כ) וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־אַרְבַּע קַרְנֹתָיו וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה וְאֶל־הַגְּבוּל סָבִיב וְחִטֵּאתָ אוֹתוֹ וְכִפַּרְתָּהוּ : (כא) וְלָקַחְתָּ אֵת הַפָּר הַחַטָּאת וּשְׂרָפוֹ בְּמִפְקַד הַבַּיִת מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ : (כב) וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי תַּקְרִיב שְׂעִיר־עִזִּים תָּמִים לְחַטָּאת וְחִטְּאוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר חִטְּאוּ בַּפָּר : (כג) בְּכַלּוֹתְךָ מֵחַטֵּא תַּקְרִיב פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְאַיִל מִן־הַצֹּאן תָּמִים : (כד) וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי יְהוָה וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים עֲלֵיהֶם מֶלַח וְהֶעֱלוּ אוֹתָם עֹלָה לַיהוָה : (כה) שִׁבְעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה שְׂעִיר־חַטָּאת לַיּוֹם וּפַר בֶּן־בָּקָר וְאַיִל מִן־הַצֹּאן תְּמִימִים יַעֲשׂוּ : (כו) שִׁבְעַת יָמִים יְכַפְּרוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְטִהֲרוּ אֹתוֹ וּמִלְאוּ יָדוֹ : (כז) וִיכַלּוּ אֶת־הַיָּמִים וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־עוֹלוֹתֵיכֶם וְאֶת־שַׁלְמֵיכֶם וְרָצָאתִי אֶתְכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה :

הפטרת כי תשא

כמנהג האשכנזים במלכים א׳ סי׳ י״ח עד פסוק מ׳:

יח (א) ויהי ימים רבים ודבר יהוה היה אל־אליהו בשנה השלישית לאמר לך הראה אל־אחאב ואתנה מטר על־פני האדמה: (ב) וילך אליהו להראות אל־אחאב והרעב חזק בשמרון: (ג) ויקרא אחאב אל־עבדיהו אשר על־הבית ועבדיהו היה ירא את יהוה מאד: (ד) ויהי בהכרית איזבל את נביאי יהוה ויקח עבדיהו מאה נביאים ויחביאם חמשים איש במערה וכלכלם לחם ומים: (ה) ויאמר אחאב אל עבדיהו לך בארץ אל־כל־מעיני המים ואל כל־הנחלים אולי ׀ נמצא חציר ונחיה סוס ופרד ולא נכרית מהבהמה: (ו) ויחלקו להם את־הארץ לעבר־בה אחאב הלך בדרך אחד לבדו ועבדיהו הלך בדרך־אחד לבדו: (ז) ויהי עבדיהו בדרך והנה אליהו לקראתו ויכרהו ויפל על־פניו ויאמר האתה זה אדני אליהו: (ח) ויאמר לו אני לך אמר לאדניך הנה אליהו: (ט) ויאמר מה חטאתי כי־אתה נתן את־עבדך ביד אחאב להמיתני: (י) חי ׀ יהוה אלהיך אם־יש־גוי וממלכה אשר לא־שלח אדני שם לבקשך ואמרו אין והשביע את־הממלכה ואת־הגוי כי לא ימצאכה: (יא) ועתה אתה אמר לך אמר לאדניך הנה אליהו: (יב) והיה אני ׀ אלך מאתך ורוח יהוה ׀ ישאך על־אשר לא־אדע ובאתי להגיד לאחאב ולא ימצאך והרגני ועבדך ירא את־יהוה מנערי: (יג) הלא־הגד לאדני את אשר־עשיתי בהרג איזבל את נביאי יהוה ואחבא מנביאי יהוה מאה איש חמשים חמשים איש במערה ואכלכלם לחם ומים: (יד) ועתה אתה אמר לך אמר לאדניך הנה אליהו והרגני: (טו) ויאמר אליהו חי יהוה צבאות אשר עמדתי לפניו כי היום אראה אליו: (טז) וילך עבדיהו לקראת אחאב ויגד־לו וילך אחאב לקראת אליהו: (יז) ויהי כראות אחאב את־אליהו ויאמר אחאב אליו האתה זה עכר ישראל: (יח) ויאמר לא עכרתי את־ישראל כי אם־אתה ובית אביך בעזבכם את־מצות יהוה ותלך אחרי הבעלים: (יט) ועתה שלח קבץ אלי את־כל־ישראל אל־הר הכרמל ואת נביאי הבעל ארבע־מאות וחמשים ונביאי האשרה ארבע מאות אכלי שלחן איזבל:

כאן מתחילין הספרדים והאיטליאני

(כ) וישלח אחאב בכל־בני ישראל ויקבץ את־הנביאים אל־הר הכרמל: (כא) ויגש אליהו אל־כל־העם ויאמר עד־מתי אתם פסחים על־שתי הסעפים אם־יהוה האלהים לכו אחריו ואם־הבעל לכו אחריו ולא־ענו העם אתו דבר: (כב) ויאמר אליהו אל־העם אני נותרתי נביא

לַיהוָה לְבַדִּי וּנְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים אִישׁ׃ (כג) וְיִתְּנוּ־לָנוּ שְׁנַיִם פָּרִים וְיִבְחֲרוּ לָהֶם הַפָּר הָאֶחָד וִינַתְּחֻהוּ וְיָשִׂימוּ עַל־הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא יָשִׂימוּ וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה | אֶת־הַפָּר הָאֶחָד וְנָתַתִּי עַל־הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא אָשִׂים׃ (כד) וּקְרָאתֶם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וַאֲנִי אֶקְרָא בְשֵׁם־יְהוָה וְהָיָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־יַעֲנֶה בָאֵשׁ הוּא הָאֱלֹהִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ טוֹב הַדָּבָר׃ (כה) וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לִנְבִיאֵי הַבַּעַל בַּחֲרוּ לָכֶם הַפָּר הָאֶחָד וַעֲשׂוּ רִאשֹׁנָה כִּי אַתֶּם הָרַבִּים וְקִרְאוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֵשׁ לֹא תָשִׂימוּ׃ (כו) וַיִּקְחוּ אֶת־הַפָּר אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם וַיַּעֲשׂוּ וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁם־הַבַּעַל מֵהַבֹּקֶר וְעַד־הַצָּהֳרַיִם לֵאמֹר הַבַּעַל עֲנֵנוּ וְאֵין־קוֹל וְאֵין־עֹנֶה וַיְפַסְּחוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה׃ (כז) וַיְהִי בַצָּהֳרַיִם וַיְהַתֵּל בָּהֶם אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר קִרְאוּ בְקוֹל־גָּדוֹל כִּי־אֱלֹהִים הוּא כִּי־שִׂיחַ וְכִי־שִׂיג לוֹ וְכִי־דֶרֶךְ לוֹ אוּלַי יָשֵׁן הוּא וְיִקָץ׃ (כח) וַיִּקְרְאוּ בְּקוֹל־גָּדוֹל וַיִּתְגֹּדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם בַּחֲרָבוֹת וּבָרְמָחִים עַד־שְׁפָךְ־דָּם עֲלֵיהֶם׃ (כט) וַיְהִי כַּעֲבֹר הַצָּהֳרַיִם וַיִּתְנַבְּאוּ עַד לַעֲלוֹת הַמִּנְחָה וְאֵין־קוֹל וְאֵין־עֹנֶה וְאֵין קָשֶׁב׃ (ל) וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לְכָל־הָעָם גְּשׁוּ אֵלַי וַיִּגְּשׁוּ כָל־הָעָם אֵלָיו וַיְרַפֵּא אֶת־מִזְבַּח יְהוָה הֶהָרוּס׃ (לא) וַיִּקַּח אֵלִיָּהוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים כְּמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי־יַעֲקֹב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ׃ (לב) וַיִּבְנֶה אֶת־הָאֲבָנִים מִזְבֵּחַ בְּשֵׁם־יְהוָה וַיַּעַשׂ תְּעָלָה כְּבֵית סָאתַיִם זֶרַע סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ׃ (לג) וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיְנַתַּח אֶת־הַפָּר וַיָּשֶׂם עַל־הָעֵצִים׃ (לד) וַיֹּאמֶר מִלְאוּ אַרְבָּעָה כַדִּים מַיִם וְיִצְקוּ עַל־הָעֹלָה וְעַל־הָעֵצִים וַיֹּאמֶר שְׁנוּ וַיִּשְׁנוּ וַיֹּאמֶר שַׁלֵּשׁוּ וַיְשַׁלֵּשׁוּ׃ (לה) וַיֵּלְכוּ הַמַּיִם סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ וְגַם אֶת־הַתְּעָלָה מִלֵּא־מָיִם׃ (לו) וַיְהִי | בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם יִוָּדַע כִּי־אַתָּה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל וַאֲנִי עַבְדֶּךָ וּבִדְבָרְיךָ עָשִׂיתִי אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ (לז) עֲנֵנִי יְהוָה עֲנֵנִי וְיֵדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי־אַתָּה יְהוָה הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הֲסִבֹּתָ אֶת־לִבָּם אֲחֹרַנִּית׃ (לח) וַתִּפֹּל אֵשׁ־יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הָעֵצִים וְאֶת־הָאֲבָנִים וְאֶת־הֶעָפָר וְאֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּתְּעָלָה לִחֵכָה׃ (לט) וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים׃

הפטרת ויקהל

כמנהג האשכנזים גם בשבת שני של חנוכה קורין אותה והוא הפטרת פקודי כמנהג הספרדים והאיטליאני׃

(במלכים א' סימן ז' פ' מ' עד פ' נ"א)

(מ) וַיַּעַשׂ חִירוֹם אֶת־הַכִּיֹּרוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וַיְכַל חִירָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה׃ (מא) עַמֻּדִים שְׁנַיִם וְגֻלֹּת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר־עַל־רֹאשׁ הָעַמֻּדִים שְׁתָּיִם וְהַשְּׂבָכוֹת

שְׁתַּיִם לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלּוֹת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים׃ (מב) וְאֶת־הָרִמֹּנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לִשְׁתֵּי הַשְּׂבָכוֹת שְׁנֵי־טוּרִים רִמֹּנִים לַשְּׂבָכָה הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלֹּת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָעַמּוּדִים׃ (מג) וְאֶת־הַמְּכֹנוֹת עֶשֶׂר וְאֶת־הַכִּיֹּרֹת עֲשָׂרָה עַל־הַמְּכֹנוֹת׃ (מד) וְאֶת־הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנֵים־עָשָׂר תַּחַת הַיָּם׃ (מה) וְאֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֹשֶׁת מְמֹרָט׃ (מו) בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה בֵּין סֻכּוֹת וּבֵין צָרְתָן׃ (מז) וַיַּנַּח שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־הַכֵּלִים מֵרֹב מְאֹד מְאֹד לֹא נֶחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת׃ (מח) וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֵת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב׃ (מט) וְאֶת־הַמְּנֹרוֹת חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאול לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר וְהַפֶּרַח וְהַנֵּרֹת וְהַמֶּלְקַחַיִם זָהָב׃ (נ) וְהַסִּפּוֹת וְהַמְזַמְּרוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת וְהַמַּחְתּוֹת זָהָב סָגוּר וְהַפֹּתוֹת לְדַלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים לְדַלְתֵי הַבַּיִת לַהֵיכָל זָהָב׃

הפטרת פקודי

כמנהג האשכנזים ואף כשהן מחוברין:

(מלכים א׳ סי׳ ז׳ פ׳ נ״א וסי׳ ח׳ א׳ עד כ״ב):

(נא) וַתִּשְׁלַם כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה אֶת־קָדְשֵׁי ׀ דָּוִד אָבִיו אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֵּלִים נָתַן בְּאֹצְרוֹת בֵּית יְהוָה׃ ח (א) אָז יַקְהֵל שְׁלֹמֹה אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת נְשִׂיאֵי הָאָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה יְרוּשָׁלָ͏ִם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה מֵעִיר דָּוִד הִיא צִיּוֹן׃

ביום שני של סוכות מתחילין כאן:

(ב) וַיִּקָּהֲלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּיֶרַח הָאֵתָנִים בֶּחָג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי׃ (ג) וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאָרוֹן׃ (ד) וַיַּעֲלוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם׃ (ה) וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל הַנּוֹעָדִים עָלָיו אִתּוֹ לִפְנֵי הָאָרוֹן מְזַבְּחִים צֹאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפְרוּ וְלֹא יִמָּנוּ מֵרֹב׃ (ו) וַיָּבִאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אֶל־תַּחַת כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים׃ (ז) כִּי הַכְּרוּבִים פֹּרְשִׂים כְּנָפַיִם אֶל־מְקוֹם הָאָרוֹן וַיָּסֹכּוּ הַכְּרֻבִים עַל־הָאָרוֹן וְעַל־בַּדָּיו מִלְמָעְלָה׃ (ח) וַיַּאֲרִכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ (ט) אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לֻחוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנִּחַ שָׁם מֹשֶׁה בְּחֹרֵב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (י) וַיְהִי בְּצֵאת

הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ וְהֶעָנָן מָלֵא אֶת־בֵּית יְהוָה׃ (יא) וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים
לַעֲמֹד לְשָׁרֵת מִפְּנֵי הֶעָנָן כִּי־מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית יְהוָה׃ (יב) אָז
אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל׃ (יג) בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֻל לָךְ
מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים׃ (יד) וַיַּסֵּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל־קְהַל
יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל עֹמֵד׃ (טו) וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו אֵת דָּוִד אָבִי וּבְיָדוֹ מִלֵּא לֵאמֹר׃ (טז) מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר
הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא־בָחַרְתִּי בְעִיר מִכֹּל שִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת לִהְיוֹת שְׁמִי שָׁם וָאֶבְחַר בְּדָוִד לִהְיוֹת עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃
(יז) וַיְהִי עִם־לְבַב דָּוִד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃
(יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת
לִשְׁמִי הֱטִיבֹתָ כִּי הָיָה עִם־לְבָבֶךָ׃ (יט) רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבָּיִת כִּי
אִם־בִּנְךָ הַיֹּצֵא מֵחֲלָצֶיךָ הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לִשְׁמִי׃ (כ) וַיָּקֶם יְהוָה אֶת־
דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֵּר וָאָקֻם תַּחַת דָּוִד אָבִי וָאֵשֵׁב ׀ עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה וָאֶבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ (כא) וָאָשִׂם שָׁם
מָקוֹם לָאָרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם בְּרִית יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת עִם־אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאוֹ
אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

הפטרת מחר חדש (שמואל א׳ כ׳ י״ח עד מ״ב)

כשחל ראש חדש ביום א׳ אומרים בשבת שלפניו זאת ההפטרה.

(יח) וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ׃ (יט)
וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָּׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה
וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל׃ (כ) וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־
לִי לְמַטָּרָה׃ (כא) וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים אִם־אָמֹר
אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים ׀ מִמְּךָ וָהֵנָּה קָחֶנּוּ ׀ וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין
דָּבָר חַי־יְהוָה׃ (כב) וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהָלְאָה
לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה׃ (כג) וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאָתָּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ
עַד־עוֹלָם׃ (כד) וַיִּסָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־הַלֶּחֶם
לֶאֱכוֹל׃ (כה) וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם ׀ בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר
וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד׃ (כו) וְלֹא־דִבֶּר
שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא
טָהוֹר׃ (כז) וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל
אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם׃
(כח) וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם׃
(כט) וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה
אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־
שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ׃ (ל) וַיִּחַר אַף־שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת

הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ׃ (לא) כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת הוּא׃ (לב) וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה׃ (לג) וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד׃ (לד) וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בָּחֳרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו׃ (לה) וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ׃ (לו) וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֻץ מְצָא־נָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ׃ (לז) וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה׃ (לח) וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּים וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו׃ (לט) וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר׃ (מ) וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר׃ (מא) הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְּׁקוּ ׀ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל׃ (מב) וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה ׀ בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃

קריאת מפטיר לשבת וראש חדש

בשבת וראש חדש מוציאין שני ספרים בראשון קורין שבעה גברי בפ׳ השבוע ואומרים קדיש לעילא. ובספר שני קורין למפטיר בפרשת פנחס:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִים וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ׃ עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ׃ פ

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִים׃ וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד׃ וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה׃ וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃

הפטרת שבת וראש חדש

(א) כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי׃ (ב) וְאֶת־כָּל אֵלֶּה יָדִי עָשָׂתָה

וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָֹה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי׃ (ג) שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפֵצָה׃ (ד) גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם וּמְגוּרֹתָם אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרוּ׃ (ה) שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָֹה הַחֲרֵדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שֹׂנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָֹה וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ׃ (ו) קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל קוֹל יְהוָֹה מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו׃ (ז) בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלָדָה בְּטֶרֶם יָבוֹא חֵבֶל לָהּ וְהִמְלִיטָה זָכָר׃ (ח) מִי־שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה כָּאֵלֶּה הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ׃ (ט) הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָֹה אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהָיִךְ׃ (י) שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ׃ (יא) לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֹצּוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ׃ (יב) כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָֹה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשָׁעֳשָׁעוּ׃ (יג) כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלִַם תְּנֻחָמוּ׃ (יד) וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָֹה אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו׃ (טו) כִּי־הִנֵּה יְהוָֹה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ׃ (טז) כִּי בָאֵשׁ יְהוָֹה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָֹה׃ (יז) הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר אַחַת בַּתָּוֶךְ אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו יָסֻפוּ נְאֻם־יְהוָֹה׃ (יח) וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי׃ (יט) וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תֻּבַל וְיָוָן הָאִיִּים הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם׃ (כ) וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם | מִכָּל־הַגּוֹיִם | מִנְחָה לַיהוָֹה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים וּבַכִּרְכָּרוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלִַם אָמַר יְהוָֹה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית יְהוָֹה׃ (כא) וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָֹה׃ (כב) כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם־יְהוָֹה כֵּן־יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם׃ (כג) וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֺת לְפָנַי אָמַר יְהוָֹה׃ (כד) וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר׃

והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה׃

וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה׃

מנהג ספרדים אם חל ראש חדש ביום ש"ק וביום א' להוסיף פסוק ראשון ואחרון של הפטרת מחר חדש:

פרשת מפטיר לפרשת שקלים בפרשת כי תשא

והוא שבת שלפני ראש חדש אדר, ואם חל ר"ח אדר בשבת, הוא בו ביום:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם׃ זֶה יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה׃ כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה׃ הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשָּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃

ומפטירין הפטרה זו

במלכים ב' סי' י"א פ' י"ז עד י"ב פ' י"ח:

(כאן מתחילין הספרדים)

יז (יז) וַיִּכְרֹת יְהוֹיָדָע אֶת־הַבְּרִית בֵּין יְהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם לִהְיוֹת לְעָם לַיהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם׃ (יח) וַיָּבֹאוּ כָל־עַם הָאָרֶץ בֵּית־הַבַּעַל וַיִּתְּצֻהוּ אֶת־מִזְבְּחֹתָיו וְאֶת־צְלָמָיו שִׁבְּרוּ הֵיטֵב וְאֵת מַתָּן כֹּהֵן הַבַּעַל הָרְגוּ לִפְנֵי הַמִּזְבְּחוֹת וַיָּשֶׂם הַכֹּהֵן פְּקֻדֹּת עַל־בֵּית יְהוָה׃ (יט) וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמֵּאוֹת וְאֶת־הַכָּרִי וְאֶת־הָרָצִים וְאֵת ׀ כָּל־עַם הָאָרֶץ וַיֹּרִידוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ מִבֵּית יְהוָה וַיָּבוֹאוּ דֶּרֶךְ־שַׁעַר הָרָצִים בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיֵּשֶׁב עַל־כִּסֵּא הַמְּלָכִים׃ (כ) וַיִּשְׂמַח כָּל־עַם־הָאָרֶץ וְהָעִיר שָׁקָטָה וְאֶת־עֲתַלְיָהוּ הֵמִיתוּ בַחֶרֶב בֵּית הַמֶּלֶךְ׃

(כאן מתחילין האשכנזים)

יב (א) בֶּן־שֶׁבַע שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמָלְכוֹ׃ (ב) בִּשְׁנַת־שֶׁבַע לְיֵהוּא מָלַךְ יְהוֹאָשׁ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָ͏ִם וְשֵׁם אִמּוֹ צִבְיָה מִבְּאֵר שָׁבַע׃ (ג) וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כָּל־יָמָיו אֲשֶׁר הוֹרָהוּ יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן׃ (ד) רַק הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת׃ (ה) וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל־הַכֹּהֲנִים כֹּל כֶּסֶף הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יוּבָא בֵית־יְהוָה כֶּסֶף עוֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף נַפְשׁוֹת עֶרְכּוֹ כָּל־כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לֶב־אִישׁ לְהָבִיא בֵּית

יְהוָֽה׃ (ו) יִקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים אִישׁ מֵאֵת מַכָּרוֹ וְהֵם יְחַזְּקוּ אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת לְכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא שָׁם בָּֽדֶק׃ (ז) וַיְהִי בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לֹא־חִזְּקוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־בֶּדֶק הַבָּֽיִת׃ (ח) וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לִיהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וְלַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מַדּוּעַ אֵינְכֶם מְחַזְּקִים אֶת־בֶּדֶק הַבָּיִת וְעַתָּה אַל־תִּקְחוּ־כֶסֶף מֵאֵת מַכָּרֵיכֶם כִּי־לְבֶדֶק הַבַּיִת תִּתְּנֻֽהוּ׃ (ט) וַיֵּאֹתוּ הַכֹּהֲנִים לְבִלְתִּי קְחַת־כֶּסֶף מֵאֵת הָעָם וּלְבִלְתִּי חַזֵּק אֶת־בֶּדֶק הַבָּֽיִת׃ (י) וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֲרוֹן אֶחָד וַיִּקֹּב חֹר בְּדַלְתּוֹ וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ מִיָּמִין בְּבוֹא־אִישׁ בֵּית יְהוָה וְנָֽתְנוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי הַסַּף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵית־יְהוָֽה׃ (יא) וַיְהִי כִּרְאוֹתָם כִּי־רַב הַכֶּסֶף בָּאָרוֹן וַיַּעַל סֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וַיָּצֻרוּ וַיִּמְנוּ אֶת־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵית־יְהוָֽה׃ (יב) וְנָֽתְנוּ אֶת־הַכֶּסֶף הַֽמְתֻכָּן עַל־יְדֵי עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה הַמֻּפְקָדִים בֵּית יְהוָה וַיּוֹצִיאֻהוּ לְחָרָשֵׁי הָעֵץ וְלַבֹּנִים הָעֹשִׂים בֵּית יְהוָֽה׃ (יג) וְלַגֹּדְרִים וּלְחֹצְבֵי הָאֶבֶן וְלִקְנוֹת עֵצִים וְאַבְנֵי מַחְצֵב לְחַזֵּק אֶת־בֶּדֶק בֵּית־יְהוָה וּלְכֹל אֲשֶׁר־יֵצֵא עַל־הַבַּיִת לְחָזְקָֽה׃ (יד) אַךְ לֹא יֵעָשֶׂה בֵּית יְהוָה סִפּוֹת כֶּסֶף מְזַמְּרוֹת מִזְרָקוֹת חֲצֹצְרוֹת כָּל־כְּלִי זָהָב וּכְלִי־כָסֶף מִן־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵית־יְהוָֽה׃ (טו) כִּֽי־לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה יִתְּנֻהוּ וְחִזְּקוּ־בוֹ אֶת־בֵּית יְהוָֽה׃ (טז) וְלֹא יְחַשְּׁבוּ אֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יָדָם לָתֵת לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה כִּי בֶאֱמֻנָה הֵם עֹשִֽׂים׃ (יז) כֶּסֶף אָשָׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת לֹא יוּבָא בֵּית יְהוָה לַכֹּהֲנִים יִהְיֽוּ׃

(מנהג ספרדים אם חל ר"ח אדר ביום א' לומר אחר הפטרת שקלים פסוק ראשון ואחרון של הפטרת מחר חדש)

פרשת מפטיר לשבת זכור

בפרשת כי תצא

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָֽיִם׃ אֲשֶׁר קָֽרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִֽים׃ וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ ׀ לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּֽח׃

הפטרת פרשת זכור

(בשמואל א' סי' ט"ו פ' א' עד פ' ל"ח:)

(כאן מתחילין הספרדים:)

טו (א) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל אֹתִי שָׁלַח יְהוָה לִמְשָׁחֳךָ לְמֶלֶךְ עַל־עַמּוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה שְׁמַע לְקוֹל דִּבְרֵי יְהוָֽה׃

(כאן מתחילין האשכנזים :)

(ב) כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ בַּדֶּרֶךְ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם׃ (ג) עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת־עֲמָלֵק
וְהַחֲרַמְתֶּם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחְמֹל עָלָיו וְהֵמַתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה
מֵעֹלֵל וְעַד־יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד־שֶׂה מִגָּמָל וְעַד־חֲמוֹר׃ (ד) וַיְשַׁמַּע שָׁאוּל אֶת־
הָעָם וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים מָאתַיִם אֶלֶף רַגְלִי וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אֶת־אִישׁ
יְהוּדָה׃ (ה) וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־עִיר עֲמָלֵק וַיָּרֶב בַּנָּחַל׃ (ו) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל
אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ סֻּרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן־אֹסִפְךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עָשִׂיתָה חֶסֶד
עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיָּסַר קֵינִי מִתּוֹךְ עֲמָלֵק׃ (ז) וַיַּךְ
שָׁאוּל אֶת־עֲמָלֵק מֵחֲוִילָה בּוֹאֲךָ שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרָיִם׃ (ח) וַיִּתְפֹּשׂ
אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ־עֲמָלֵק חָי וְאֶת־כָּל־הָעָם הֶחֱרִים לְפִי־חָרֶב׃ (ט) וַיַּחְמֹל
שָׁאוּל וְהָעָם עַל־אֲגָג וְעַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר וְהַמִּשְׁנִים וְעַל־הַכָּרִים וְעַל־
כָּל־הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ הַחֲרִימָם וְכָל־הַמְּלָאכָה נְמִבְזָה וְנָמֵס אֹתָהּ הֶחֱרִימוּ׃
(י) וַיְהִי דְּבַר יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל לֵאמֹר׃ (יא) נִחַמְתִּי כִּי־הִמְלַכְתִּי אֶת־
שָׁאוּל לְמֶלֶךְ כִּי־שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת־דְּבָרַי לֹא הֵקִים וַיִּחַר לִשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק
אֶל־יְהוָה כָּל־הַלָּיְלָה׃ (יב) וַיַּשְׁכֵּם שְׁמוּאֵל לִקְרַאת שָׁאוּל בַּבֹּקֶר וַיֻּגַּד
לִשְׁמוּאֵל לֵאמֹר בָּא־שָׁאוּל הַכַּרְמֶלָה וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד וַיִּסֹּב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד
הַגִּלְגָּל׃ (יג) וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁאוּל בָּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה
הֲקִימֹתִי אֶת־דְּבַר יְהוָה׃ (יד) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וּמֶה קוֹל־הַצֹּאן הַזֶּה בְּאָזְנָי
וְקוֹל הַבָּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ׃ (טו) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מֵעֲמָלֵקִי הֱבִיאוּם אֲשֶׁר
חָמַל הָעָם עַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן זְבֹחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֶת־הַיּוֹתֵר
הֶחֱרַמְנוּ׃ (טז) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל הֶרֶף וְאַגִּידָה לְּךָ אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה אֵלַי הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ דַּבֵּר׃ (יז) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא אִם־קָטֹן
אַתָּה בְּעֵינֶיךָ רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָתָּה וַיִּמְשָׁחֲךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל׃
(יח) וַיִּשְׁלָחֲךָ יְהוָה בְּדָרֶךְ וַיֹּאמֶר לֵךְ וְהַחֲרַמְתָּה אֶת־הַחַטָּאִים אֶת־עֲמָלֵק
וְנִלְחַמְתָּ בוֹ עַד־כַּלּוֹתָם אֹתָם׃ (יט) וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַט
אֶל־הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה׃ (כ) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר
שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה וָאֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי יְהוָה וָאָבִיא אֶת־אֲגַג
מֶלֶךְ עֲמָלֵק וְאֶת־עֲמָלֵק הֶחֱרַמְתִּי׃ (כא) וַיִּקַּח הָעָם מֵהַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר
רֵאשִׁית הַחֵרֶם לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּגִּלְגָּל׃ (כב) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֵפֶץ
לַיהוָה בְּעֹלוֹת וּזְבָחִים כִּשְׁמֹעַ בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב לְהַקְשִׁיב
מֵחֵלֶב אֵילִים׃ (כג) כִּי חַטַּאת־קֶסֶם מֶרִי וְאָוֶן וּתְרָפִים הַפְצַר יַעַן מָאַסְתָּ
אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ מִמֶּלֶךְ׃ (כד) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל חָטָאתִי
כִּי־עָבַרְתִּי אֶת־פִּי־יְהוָה וְאֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי יָרֵאתִי אֶת־הָעָם וָאֶשְׁמַע בְּקוֹלָם׃
(כה) וְעַתָּה שָׂא נָא אֶת־חַטָּאתִי וְשׁוּב עִמִּי וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה׃ (כו) וַיֹּאמֶר
שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ כִּי מָאַסְתָּה אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ

יהוה מהיות מלך על־ישראל: (כז) ויסב שמואל ללכת ויחזק בכנף־
מעילו ויקרע: (כח) ויאמר אליו שמואל קרע יהוה את־ממלכות ישראל
מעליך היום ונתנה לרעך הטוב ממך: (כט) וגם נצח ישראל לא ישקר
ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם: (ל) ויאמר חטאתי עתה כבדני נא
נגד־זקני עמי ונגד ישראל ושוב עמי והשתחויתי ליהוה אלהיך: (לא)
וישב שמואל אחרי שאול וישתחו שאול ליהוה: (לב) ויאמר שמואל
הגישו אלי את־אגג מלך עמלק וילך אליו אגג מעדנת ויאמר אגג אכן
סר מר־המות: (לג) ויאמר שמואל כאשר שכלה נשים חרבך כן־תשכל
מנשים אמך וישסף שמואל את־אגג לפני יהוה בגלגל: (לד) וילך שמואל
הרמתה ושאול עלה אל־ביתו גבעת שאול:

מפטיר לפרשת פרה

וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר: זאת חקת התורה אשר
צוה יהוה לאמר דבר | אל־בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה
אשר אין־בה מום אשר לא־עלה עליה על: ונתתם אתה אל־אלעזר
הכהן והוציא אתה אל מחוץ למחנה ושחט אתה לפניו: ולקח אלעזר
הכהן מדמה באצבעו והזה אל־נכח פני אהל־מועד מדמה שבע פעמים:
ושרף את־הפרה לעיניו את ערה ואת־בשרה ואת־דמה על־פרשה
ישרף: ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת והשליך אל־תוך
שרפת הפרה: וכבס בגדיו הכהן ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל־
המחנה וטמא הכהן עד־הערב: והשרף אתה יכבס בגדיו במים ורחץ
בשרו במים וטמא עד־הערב: ואסף | איש טהור את אפר הפרה והניח
מחוץ למחנה במקום טהור והיתה לעדת בני־ישראל למשמרת
למי נדה חטאת הוא: וכבס האסף את־אפר הפרה את־בגדיו וטמא
עד הערב והיתה לבני ישראל ולגר הגר בתוכם לחקת עולם:
הנגע במת לכל־נפש אדם וטמא שבעת ימים: הוא יתחטא־בו
ביום השלישי וביום השביעי יטהר ואם־לא יתחטא ביום השלישי
וביום השביעי לא יטהר: כל־הנגע במת בנפש האדם אשר־ימות
ולא יתחטא את־משכן יהוה טמא ונכרתה הנפש ההוא מישראל כי
מי נדה לא־זרק עליו טמא יהיה עוד טמאתו בו: זאת התורה אדם
כי־ימות באהל כל־הבא אל־האהל וכל־אשר באהל יטמא שבעת
ימים: וכל כלי פתוח אשר אין־צמיד פתיל עליו טמא הוא: וכל
אשר־יגע על־פני השדה בחלל־חרב או במת או־בעצם אדם או בקבר
יטמא שבעת ימים: ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת ונתן עליו
מים חיים אל־כלי: ולקח אזוב וטבל במים איש טהור והזה על־
האהל ועל־כל־הכלים ועל־הנפשות אשר היו־שם ועל הנגע בעצם
או בחלל או במת או בקבר: והזה הטהר על־הטמא ביום השלישי

וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב׃ וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא׃ וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב׃

הפטרת פרשת פרה

ביחזקאל סי׳ ל״ו ט״ז עד סוף הסי׳:

(טז) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (יז) בֶּן־אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל־אַדְמָתָם וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה הָיְתָה דַרְכָּם לְפָנָי׃ (יח) וָאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל־הַדָּם אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ עַל־הָאָרֶץ וּבְגִלּוּלֵיהֶם טִמְּאוּהָ׃ (יט) וָאָפִיץ אֹתָם בַּגּוֹיִם וַיִּזָּרוּ בָּאֲרָצוֹת כְּדַרְכָּם וְכַעֲלִילוֹתָם שְׁפַטְתִּים׃ (כ) וַיָּבוֹא אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי בֶּאֱמֹר לָהֶם עַם־יְהוָה אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ׃ (כא) וָאֶחְמֹל עַל־שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלְּלֻהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁמָּה׃ (כב) לָכֵן אֱמֹר לְבֵית־יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם־לְשֵׁם־קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאתֶם שָׁם׃ (כג) וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְחֻלָּל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה בְּהִקָּדְשִׁי בָכֶם לְעֵינֵיהֶם׃ (כד) וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן־הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל־הָאֲרָצוֹת וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַתְכֶם׃ (כה) וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם׃ (כו) וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי אֶת־לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר׃ (כז) וְאֶת־רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם׃ (כח) וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבֹתֵיכֶם וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים׃ (כט) וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וְקָרָאתִי אֶל־הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן עֲלֵיכֶם רָעָב׃ (ל) וְהִרְבֵּיתִי אֶת־פְּרִי הָעֵץ וּתְנוּבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרְפַּת רָעָב בַּגּוֹיִם׃ (לא) וּזְכַרְתֶּם אֶת־דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקֹטֹתֶם בִּפְנֵיכֶם עַל עֲוֺנֹתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם׃ (לב) לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה יִוָּדַע לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ (לג) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בְּיוֹם טַהֲרִי אֶתְכֶם מִכֹּל עֲוֺנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ הֶחֳרָבוֹת׃ (לד) וְהָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֵד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָּל־עוֹבֵר׃ (לה) וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלֵּזוּ הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן־עֵדֶן וְהֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת וְהַנְשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ׃

(לו) וידעו הגוים אשר ישארו סביבותיכם כי | אני יהוה בניתי הנהרסות נטעתי הנשמה אני יהוה דברתי ועשיתי:

כאן מסיימים הספרדים

(לז) כה אמר אדני יהוה עוד זאת אדרש לבית־ישראל לעשות להם ארבה אתם כצאן אדם: (לח) כצאן קדשים כצאן ירושלם במועדיה כן תהיינה הערים החרבות מלאות צאן אדם וידעו כי אני יהוה:

פרשת מפטיר לפרשת החדש

ויאמר יהוה אל־משה ואל־אהרן בארץ מצרים לאמר: החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה: דברו אל־כל־עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית־אבת שה לבית: ואם־ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרב אל־ביתו במכסת נפשת איש לפי אכלו תכסו על־השה: שה תמים זכר בן־שנה יהיה לכם מן־הכבשים ומן־העזים תקחו: והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו אתו כל קהל עדת־ישראל בין הערבים: ולקחו מן־הדם ונתנו על־שתי המזוזת ועל־המשקוף על הבתים אשר־יאכלו אתו בהם: ואכלו את־הבשר בלילה הזה צלי־אש ומצות על־מררים יאכלהו: אל־תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים כי אם־צלי־אש ראשו על־כרעיו ועל־קרבו: ולא־תותירו ממנו עד־בקר והנתר ממנו עד־בקר באש תשרפו: וככה תאכלו אתו מתניכם חגרים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אתו בחפזון פסח הוא ליהוה: ועברתי בארץ־מצרים בלילה הזה והכיתי כל־בכור בארץ מצרים מאדם ועד־בהמה ובכל־אלהי מצרים אעשה שפטים אני יהוה: והיה הדם לכם לאת על הבתים אשר אתם שם וראיתי את־הדם ופסחתי עלכם ולא־יהיה בכם נגף למשחית בהכתי בארץ מצרים: והיה היום הזה לכם לזכרון וחגתם אתו חג ליהוה לדרתיכם חקת עולם תחגהו: שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם כי | כל־אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשן עד־יום השבעי: וביום הראשון מקרא־קדש וביום השביעי מקרא־קדש יהיה לכם כל־מלאכה לא־יעשה בהם אך אשר יאכל לכל־נפש הוא לבדו יעשה לכם: ושמרתם את־המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את־צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את־היום הזה לדרתיכם חקת עולם: בראשן בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב: שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי | כל־אכל

מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ׃ כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת׃

הפטרת פרשת החדש

ביחזקאל סי׳ מ״ה מ״ז עד סוף וסי׳ מ״ו עד פסוק י״ט

(כאן מתחילין האשכנזים)

(טז) כֹּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל׃ (יז) וְעַל־הַנָּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֵּסֶךְ בַּחַגִּים וּבֶחֳדָשִׁים וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא־יַעֲשֶׂה אֶת־הַחַטָּאת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל׃

(כאן מתחילין הספרדים)

(יח) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר־בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת־הַמִּקְדָּשׁ׃ (יט) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת וְנָתַן אֶל־מְזוּזַת הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה לַמִּזְבֵּחַ וְעַל־מְזוּזַת שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית׃ (כ) וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְעָה בַחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שֹׁגֶה וּמִפֶּתִי וְכִפַּרְתֶּם אֶת־הַבָּיִת׃ (כא) בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם הַפָּסַח חָג שְׁבֻעוֹת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל׃ (כב) וְעָשָׂה הַנָּשִׂיא בַּיּוֹם הַהוּא בַּעֲדוֹ וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ פַּר חַטָּאת׃ (כג) וְשִׁבְעַת יְמֵי־הֶחָג יַעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהוָה שִׁבְעַת פָּרִים וְשִׁבְעַת אֵילִים תְּמִימִים לַיּוֹם שִׁבְעַת הַיָּמִים וְחַטָּאת שְׂעִיר עִזִּים לַיּוֹם׃ (כד) וּמִנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ (כה) בַּשְּׁבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֶּחָג יַעֲשֶׂה כָאֵלֶּה שִׁבְעַת הַיָּמִים כַּחַטָּאת כָּעֹלָה וְכַמִּנְחָה וְכַשָּׁמֶן׃ **מו** (א) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הַפֹּנֶה קָדִים יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ יִפָּתֵחַ׃ (ב) וּבָא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר מִחוּץ וְעָמַד עַל־מְזוּזַת הַשַּׁעַר וְעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־עוֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו וְהִשְׁתַּחֲוָה עַל־מִפְתַּן הַשַּׁעַר וְיָצָא וְהַשַּׁעַר לֹא־יִסָּגֵר עַד־הָעָרֶב׃ (ג) וְהִשְׁתַּחֲווּ עַם־הָאָרֶץ פֶּתַח הַשַּׁעַר הַהוּא בַּשַּׁבָּתוֹת וּבֶחֳדָשִׁים לִפְנֵי יְהוָה׃ (ד) וְהָעֹלָה אֲשֶׁר־יַקְרִב הַנָּשִׂיא לַיהוָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שִׁשָּׁה כְבָשִׂים תְּמִימִם וְאַיִל תָּמִים׃ (ה) וּמִנְחָה אֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מִנְחָה מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ (ו) וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ פַּר בֶּן־בָּקָר תְּמִימִם וְשֵׁשֶׁת כְּבָשִׂם וָאַיִל תְּמִימִם יִהְיוּ׃ (ז) וְאֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה מִנְחָה וְלַכְּבָשִׂים כַּאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ (ח) וּבְבוֹא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר יָבוֹא וּבְדַרְכּוֹ יֵצֵא׃ (ט) וּבְבוֹא עַם הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה בַּמּוֹעֲדִים הַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב וְהַבָּא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר־בָּא בוֹ כִּי נִכְחוֹ יֵצְאוּ׃ (י) וְהַנָּשִׂיא בְּתוֹכָם בְּבוֹאָם יָבוֹא וּבְצֵאתָם יֵצֵאוּ׃ (יא) וּבַחַגִּים וּבַמּוֹעֲדִים

(לו) וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי ׀ אֲנִי יְהוָה בָּנִיתִי הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי הַנְּשַׁמָּה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי:

כאן מסיימים הספרדים

(לז) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה עוֹד זֹאת אִדָּרֵשׁ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן אָדָם: (לח) כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלִַם בְּמוֹעֲדֶיהָ כֵּן תִּהְיֶינָה הֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת מְלֵאוֹת צֹאן אָדָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה:

פרשת מפטיר לפרשת החדש

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת: וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֹסּוּ עַל־הַשֶּׂה: שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ: וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם: וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ: וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנֹּתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֶּלְכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה: וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה: וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרָאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תְּחָגֻּהוּ: שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְּׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי ׀ כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד־יוֹם הַשְּׁבִעִי: וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב: שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי ׀ כָּל־אֹכֵל

מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ׃ כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת׃

הפטרת פרשת החדש

ביחזקאל סי' מ"ה ט"ז עד סוף וסי' מ"ו עד פסוק י"ט

(כאן מתחילין האשכנזים)

(טז) כֹּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל׃ (יז) וְעַל־הַנָּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֵּסֶךְ בַּחַגִּים וּבֶחֳדָשִׁים וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא־יַעֲשֶׂה אֶת־הַחַטָּאת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל׃

(כאן מתחילין הספרדים)

(יח) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר־בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת־הַמִּקְדָּשׁ׃ (יט) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת וְנָתַן אֶל־מְזוּזַת הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה לַמִּזְבֵּחַ וְעַל־מְזוּזַת שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית׃ (כ) וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְעָה בַחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שֹׁגֶה וּמִפֶּתִי וְכִפַּרְתֶּם אֶת־הַבָּיִת׃ (כא) בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם הַפָּסַח חָג שְׁבֻעוֹת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל׃ (כב) וְעָשָׂה הַנָּשִׂיא בַּיּוֹם הַהוּא בַּעֲדוֹ וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ פַּר חַטָּאת׃ (כג) וְשִׁבְעַת יְמֵי־הֶחָג יַעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהוָה שִׁבְעַת פָּרִים וְשִׁבְעַת אֵילִים תְּמִימִים לַיּוֹם שִׁבְעַת הַיָּמִים וְחַטָּאת שְׂעִיר עִזִּים לַיּוֹם׃ (כד) וּמִנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ (כה) בַּשְּׁבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֶּחָג יַעֲשֶׂה כָאֵלֶּה שִׁבְעַת הַיָּמִים כַּחַטָּאת כָּעֹלָה וְכַמִּנְחָה וְכַשָּׁמֶן׃ מו (א) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הַפֹּנֶה קָדִים יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ יִפָּתֵחַ׃ (ב) וּבָא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר מִחוּץ וְעָמַד עַל־מְזוּזַת הַשַּׁעַר וְעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־עוֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו וְהִשְׁתַּחֲוָה עַל־מִפְתַּן הַשַּׁעַר וְיָצָא וְהַשַּׁעַר לֹא־יִסָּגֵר עַד־הָעָרֶב׃ (ג) וְהִשְׁתַּחֲווּ עַם־הָאָרֶץ פֶּתַח הַשַּׁעַר הַהוּא בַּשַּׁבָּתוֹת וּבֶחֳדָשִׁים לִפְנֵי יְהוָה׃ (ד) וְהָעֹלָה אֲשֶׁר־יַקְרִב הַנָּשִׂיא לַיהוָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שִׁשָּׁה כְבָשִׂים תְּמִימִים וְאַיִל תָּמִים׃ (ה) וּמִנְחָה אֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מִנְחָה מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ (ו) וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ פַּר בֶּן־בָּקָר תְּמִימִם וְשֵׁשֶׁת כְּבָשִׂים וָאַיִל תְּמִימִם יִהְיוּ׃ (ז) וְאֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה מִנְחָה וְלַכְּבָשִׂים כַּאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ (ח) וּבְבוֹא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר יָבוֹא וּבְדַרְכּוֹ יֵצֵא׃ (ט) וּבְבוֹא עַם הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה בַּמּוֹעֲדִים הַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב וְהַבָּא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר־בָּא בוֹ כִּי נִכְחוֹ יֵצְאוּ׃ (י) וְהַנָּשִׂיא בְּתוֹכָם בְּבוֹאָם יָבוֹא וּבְצֵאתָם יֵצֵאוּ׃ (יא) וּבַחַגִּים וּבַמּוֹעֲדִים

תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ (יב) וְכִי־יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא נְדָבָה עוֹלָה אוֹ־שְׁלָמִים נְדָבָה לַיהוָה וּפָתַח לוֹ אֶת־הַשַּׁעַר הַפֹּנֶה קָדִים וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְיָצָא וְסָגַר אֶת־הַשַּׁעַר אַחֲרֵי צֵאתוֹ׃ (יג) וְכֶבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תָּמִים תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיּוֹם לַיהוָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃ (יד) וּמִנְחָה תַעֲשֶׂה עָלָיו בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר שִׁשִּׁית הָאֵיפָה וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהִין לָרֹס אֶת־הַסֹּלֶת מִנְחָה לַיהוָה חֻקּוֹת עוֹלָם תָּמִיד׃ (טו) וַעֲשׂוּ אֶת־הַכֶּבֶשׂ וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הַשֶּׁמֶן בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר עוֹלַת תָּמִיד׃

(כאן מסיימין הספרדים)

(טז) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה כִּי־יִתֵּן הַנָּשִׂיא מַתָּנָה לְאִישׁ מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ הִיא לְבָנָיו תִּהְיֶה אֲחֻזָּתָם הִיא בְּנַחֲלָה׃ (יז) וְכִי־יִתֵּן מַתָּנָה מִנַּחֲלָתוֹ לְאַחַד מֵעֲבָדָיו וְהָיְתָה לּוֹ עַד־שְׁנַת הַדְּרוֹר וְשָׁבַת לַנָּשִׂיא אַךְ נַחֲלָתוֹ בָּנָיו לָהֶם תִּהְיֶה׃ (יח) וְלֹא יִקַּח הַנָּשִׂיא מִנַּחֲלַת הָעָם לְהוֹנֹתָם מֵאֲחֻזָּתָם מֵאֲחֻזָּתוֹ יַנְחִל אֶת־בָּנָיו לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יָפֻצוּ עַמִּי אִישׁ מֵאֲחֻזָּתוֹ׃

(מנהג הספרדים אם חל ר"ח ניסן ביום א' לומר אחר הפטרת החדש פסוק ראשון ואחרון של הפטרת מחר חדש):

סליק

תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ (יב) וְכִי־יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא נְדָבָה עוֹלָה אוֹ־שְׁלָמִים נְדָבָה לַיהוָה וּפָתַח לוֹ אֶת־הַשַּׁעַר הַפֹּנֶה קָדִים וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְיָצָא וְסָגַר אֶת־הַשַּׁעַר אַחֲרֵי צֵאתוֹ׃ (יג) וְכֶבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תָּמִים תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיּוֹם לַיהוָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃ (יד) וּמִנְחָה תַעֲשֶׂה עָלָיו בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר שִׁשִּׁית הָאֵיפָה וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהִין לָרֹס אֶת־הַסֹּלֶת מִנְחָה לַיהוָה חֻקּוֹת עוֹלָם תָּמִיד׃ (טו) וְעָשׂוּ אֶת־הַכֶּבֶשׂ וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הַשֶּׁמֶן בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר עוֹלַת תָּמִיד׃

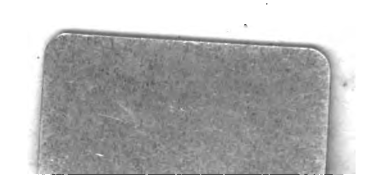
(כאן מסיימין הספרדים)

(טז) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה כִּי־יִתֵּן הַנָּשִׂיא מַתָּנָה לְאִישׁ מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ הִיא לְבָנָיו תִּהְיֶה אֲחֻזָּתָם הִיא בְּנַחֲלָה׃ (יז) וְכִי־יִתֵּן מַתָּנָה מִנַּחֲלָתוֹ לְאַחַד מֵעֲבָדָיו וְהָיְתָה לּוֹ עַד־שְׁנַת הַדְּרוֹר וְשָׁבַת לַנָּשִׂיא אַךְ נַחֲלָתוֹ בָּנָיו לָהֶם תִּהְיֶה׃ (יח) וְלֹא יִקַּח הַנָּשִׂיא מִנַּחֲלַת הָעָם לְהוֹנֹתָם מֵאֲחֻזָּתָם מֵאֲחֻזָּתוֹ יַנְחִל אֶת־בָּנָיו לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יָפֻצוּ עַמִּי אִישׁ מֵאֲחֻזָּתוֹ׃

(מנהג הספרדים אם חל ר"ח ניסן ביום א' לומר אחר הפטרת החדש פסוק ראשון ואחרון של הפטרת מחר חדש):

סליק

ישמוח הש

הרות